

SAMI MYLLYNIEMI (TOIM.)

ARJEN JÄLJILLÄ

NUORISOBAROMETRI 2015

SAMI MYLLYNIEMI (TOIM.)

ARJEN JÄLJILLÄ

NUORISOBAROMETRI 2015

Sami Myllyniemi (toim.)
Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Nuorisoasiain neuvottelukunta
Nuorisotutkimusverkosto

Ulkoasun suunnittelu: Sole Lätti
Kansikuva: Amanda Vähämäki
Taitto: Ari Korhonen
Kustannustoimitus: Tanja Kielinen
Tiivistelmän käännökset: englanti Grano Oy/Multidoc ja ruotsi Valtioneuvoston kanslia/Heidi Mittler

© Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisoasiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusseura ja tekijät

ISBN 978-952-5994-97-1 (nid.)
ISBN 978-952-5994-98-8 (PDF)

Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja ISSN 1455-268X (painettu), nro 54
Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja ISSN 2341-5568 (verkkojulkaisu), nro 54
Julkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9219, nro 174, Kenttä
Verkkojulkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9227, nro 93

Paino: Grano Multiprint Oy 2016

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	5
<i>Sami Myllyniemi</i>	
TILASTO-OSIO	9
KYSELYN TOTEUTUS JA SEN TAUSTAMUUTTUJAT	11
OTOS JA TIEDONKERUUN KULKU	11
TAUSTAMUUTTUJAT	11
PERHE, KOTI, ARKI	17
LAPSUUDEN ASUMIS- JA PERHEMUOTO	17
ONGELMAT LAPSUUDENKODISSA	18
LAPSUUDENKODISTA MUUTTAMINEN	22
ARJEN TOIMISTA SELVIYTYMINEN	24
ARJEN MERKITYS JA ELÄMÄNHALLINTA	27
KODIN ILMAPIIRI	28
ARKISET ELINTAVAT	33
UNIRYTMİ	33
PÄIHTTEET	38
RUOKA	44
HARRASTUKSET	50
LIIKUNTA	52
TYÖN JA VAPAA-AJAN RAJANKÄYNTIÄ	54
TALOUS	59
TOIMEENTULO JA RAHOJEN RIITTÄVYYS	59
TULONLÄHTEET	63
TALOUDELLINEN APU	65
VANHEMPIEN TUKI	66
VANHEMPIEN TUKIMUODOT	69
RAHANPUUTE	70
OMAKUVA KULUTTAJANA	71
YHTEISÖLLISYYS JA YSTÄVÄT	75
KAVEREIDEN TAPAAMINEN	75
PUHELIN JA NETTI	77
KENEN KANSSA VAPAA-AIKAA VIETETÄÄN	79
YKSINÄISYYS	81
YHTEENKUULUVUUS	85
TULEVAISUUS JA TYYTYVÄISYYS	89
TULEVAISUUDENNÄKYMÄT	89
TYYTYVÄISYYS	90
VIITTEET	95
LÄHTEET	107

TIETEELLISET ARTIKKELIT	115
 <i>Laura Kestilä & Timo M. Kauppinen & Sakari Karvonen</i> LAPSUUDEN ELINOLOJEN YHTEYS ARJENHALLINTAAN NUORILLA AIKUISILLA	117
 <i>Anu Raijas</i> MISTÄ NUORTEN TALOUDELLINEN HYVINVOINTI MUODOSTUU?	135
 <i>Valdemar Kallunki</i> NUORTEN AIKUISTEN ELÄMÄNTYYTYVÄISYYS JA LUOTTAMUS TULEVAISUUDEN TALOUDELLISEEN PÄRJÄÄMISEEN	151
 <i>Elina Pekkarinen</i> ARJEN- JA ELÄMÄNHALLINNAN ONGELMAT LAPSUUDENPERHEESSÄ – LASTENSUOJELUN NÄKÖKULMA.....	163
NÄKÖKULMIA	181
<i>Antti Häkkinen & Mikko Salasuo</i> SUKUPOLVET JA HYVÄ ELÄMÄ	183
<i>Pirjo Korvela & Anne Nordlund</i> NUORTEN ARJEN RYTMIT JA PERHE	193
<i>Vesa Keskinen</i> HELSINGIN NUORET – KUIN MUIDEN SUURTEN KAUPUNKIEN NUORET	207
<i>Eila Kauppinen</i> NUORI, ÄITI VAI OPETTAJA – KENELLÄ ON VASTUU NUORTEN RUOKATOTTUMUKSISTA?	215
<i>Marja Peltola</i> SUKUPOLVISUHTEET, TALOUDELLINEN RIIPPUVUUS JA KUULUMISEN TUNTEET	227
LIITTEET	235
KIRJOITTAJAT	253
TIIVISTELMÄ	255
SAMMANDRAG	259
SUMMARY	263

Tämän Nuorisobarometrin kattoteemana on arjenhallinta. Näin julkaisusarja jatkaa edellisten vuosien linjaa ottamalla käsittelyyn vuorollaan kunkin kolmesta lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012–2015 läpileikkaavasta kärjestä, sillä vuonna 2013 teemana oli osallisuus ja vuonna 2014 yhdenvertaisuus (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012).

Kehittämisohjelmassa arjenhallinnalla tarkoitetaan ennen kaikkea sitä, että lapsi tai nuori kykenee kehitysvaiheensa edellyttämällä tavalla ottamaan vastuuta omasta elämästään, taloudestaan ja henkisestä hyvinvoinnistaan. Ohjelma siis keskittyy ulkoiseen elämänhallintaan, kuten koulutukseen, työllistymiseen, terveyteen ja oman talouden hallintaan, arjenhallinnan mahdollistajana.

Käsitteellisesti arjenhallinnasta voidaan erotella ulkoinen ja sisäinen tai toiminnallinen ja kokemuksellinen ulottuvuus. Arki liittyy yhtäältä kokemukseen jokapäiväisestä elämästä vastakohtana esimerkiksi instituutioiden muodostamille rakenteille tai systeemille (Habermas 1984). Toisaalta arjessa on kyse ihmisten jokapäiväisten toimien ja yhteiskunnallisten rakenteiden välisestä vuorovaikutuksesta. Arki on siis niin toimijuutta kuin rakennetta, sekä jatkuvuutta että muutosta (vrt. Horelli & Wallin 2006).

Barometrin monitieteisen kirjoittajajoukon tavoitteena ei ollut luoda yhteistä määritelmää arjelle eikä arjenhallinnalle. Kukin kirjoittaja lähestyy aihetta omalla tavallaan ja avaa käsitettä vaihtelevalla tarkkuudella (arjenhallinnan määritelmästä ks. etenkin Korvela & Nordlund tässä julkaisussa). Arkea ei välttämättä ole syytäkään määritellä, vaan tutkimuksen kohteena on pikemminkin arjen sisältö.

Toisaalta jonkinlainen lähtökohta tai konteksti ainakin epäsuorasti muotoutuu jo siitä, kuinka arkea kyselyssä käsitteellistetään, eli kuinka teema kääntyy kysymyksiä. Nuorisobarometrin kysely heijastelee sitä arvomaailmaa, jossa tutkijat muodostavat käsityksensä arjesta ja sen hallinnasta. Myös julkaisun eri teemojen mukainen rakentuminen artikkeleiksi ja luvuiksi, pääotsikoiksi ja alaotsikoiksi kavaltaa arjen jäsentämisen tavat.

Lähtökohtana on yhtäältä käsitys arjesta jokapäiväisinä toimina, jolloin jokaisen toisteiset, oman elämän kannalta tavalliset rakenteet ovat määritelmän mukaista arkea. Niinpä jos arki on juhlaa, on juhla arkea. Toisaalta näin avara näkökulma on tutkimuksen käytännön kannalta ongelmallinen. Jos arkea on kaikkialla, mistä sitä pitäisi lähteä etsimään? Kyselytutkimuksen maailmassa tutkimusaiheen konkreettinen operationalisointi onkin välttämätöntä.

Keskeistä arjenhallinnalle ovat ainakin ajanhallinta, talousosaaminen, sosiaaliset taidot, elämäntavat ja tulevaisuuden suunnitelmat. Konkreettisemmin kyse on nukkumaanmenoajoista, ruokatavoista, siisteydestä, liikunnasta ja siitä, että tulot ja menot ovat balanssissa. Vielä astetta maanläheisimmin määriteltynä arjenhallintataitoja ovat laskujen maksaminen, veroilmoituksen jättäminen, ruoanlaitto, siivoaminen ja muut kotityöt. Myös työelämän pelisäännöt ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen liittyvä osaaminen voidaan laskea osaksi arjenhallintaa. Ruokailu, unirytm, terveyskäyttäytyminen, perheen käytännöt, kaverisuhteet ja kaikki muut kyselyn kohteena olevat elämäalueet ovat osa sitä arkielämää, jota nuoret päivittäin luovat. Kaikki tämä ei siis ainoastaan

tapahdu arkielämässä, vaan kaikki tämä toiminta myös tuottaa arkea (vrt. Salmi 1991, 248).

Kun tutkitaan konkreettisen arjen kulkua, tehdään samalla arvotutkimusta. Arvoja ei itsessään voi mitata. Ne eivät myöskään tule ilmi ensisijaisesti siitä, minkä kyselyissä kerrotaan olevan tärkeää, vaan todelliset arvostukset ohjaavat ihmisen toimintaa vaikuttamalla joka-päiväisiin valintoihin.

Kouriintuntuvien jokapäiväisten rutiinien ohella arjenhallintaa on myös se, kuinka nuori kokee omaan elämään ja ympäristöön liittyvät valinnat ja vaikutusmahdollisuudet, kuinka hän luottaa arkipäivän prosessien olevan hallinnassa, myös vaikeuksien sattuessa. Arki rakentuu yhteisöllisyyksistä, perheestä, koulusta, kaverista ja yhteiskunnasta, jolloin myös sosiaaliset vuorovaikutustaidot kuuluvat arjenhallintaan laajasti ymmärrettyinä. Samalla on selvää, että arki ei ole mitään pysyvää, vaan siihen vaikuttavat niin elämänvaiheet, roolit kuin kunkin persoonallisuuskkin.

Arjenhallinnan sisältöä on selvitetty myös nuorilta itseltään. Nuorten hyvinvointikyselyn¹ perusteella keskeisintä on arjen kokeminen mielekkääksi. Lisäksi nuorten näkemyksissä arjenhallinnasta korostuvat arkirutiineista selviäminen, oman talouden hallinta ja erilaiset terveyteen liittyvät teemat, kuten mielenterveysongelmat, ruokailu- ja liikuntatottumukset sekä päihteidenkäyttö. (Similä 2012.)

Kun samassa kyselyssä selvitettiin nuorten omia käsityksiä siitä, miten heidän hyvinvointiaan ylipäättään tulisi mitata, tärkeimmiksi hyvinvoinnin mittareiksi koettiin koulutus, työllisyys, terveys – ja arjenhallinta. Yleisesti ottaen hyvinvoinnin perinteiset mittarit vaikuttavat nuorison mielestä olevan oikeilla jäljillä. Nuorten arjenhallinnan tilasta ei kuitenkaan juuri ole kerättyä tietoa, vaan arjenhallintaan liittyvä tietopohja kertoo ennen kaikkea arjenhallintataitojen puutteista. Itse asiassa käsite määritetty yleensä useamman mutkan kautta: ei puhuta arjenhallinnasta itsestään vaan puutteellisen arjenhallinnan seurauksista, kuten maksuhäiriömerkinnoista, lastenhuollon asiakkuuksista, päihteistä

tai terveysongelmista. Ylipäättään hyvinvointia lähestytään usein negatiivien kautta, ja sen osoittimet mittavatkin usein pahoinvointia. Kyse voi olla paitsi tutkijoiden valinnasta tai käsitteen määrittelyongelmista, myös tarjolla olevasta tutkimusaineistosta ja sen rajoituksista.

Vaikka nuorten omat kokemukset ja havainnot korostavat arjenhallinnan tärkeyttä, ei nuorten arjenhallintataitojen kehittäminen ole hyvinvointipolitiikan käytännöissä saanut kovin näkyvää roolia. Esimerkiksi edellisen hallituksen syrjäytymisen ehkäisyn kulmakiven, yhteiskuntatakuun, työryhmä esitti väliraportissaan yli 20 toimenpidettä, jotka keskittyivät ensisijaisesti koulutus- ja työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin syrjäytymisen ehkäisijöinä. Nuorten oma näkemys arjenhallinnasta yhtenä perustavana voimavarana jäi katveeseen. Nämä keinot eivät tietenkään ole ristiriidassa, sillä arjenhallintataidot auttavat opiskelu- tai työpaikan löytymisessä ja säilyttämisessä, ja opiskelu- tai työpaikka puolestaan tukee arjenhallintaa. Esimerkiksi arjen rytmit ovat elämän kannalta tärkeitä. Jos yksilön rytmi poikkeaa yhteiskunnan tavanomaisesta rytmistä esimerkiksi siten, että hän valvoo yöt ja nukkuu päivät, vaikuttaa se sosiaaliseen toimintaan ja vaikeuttaa yhteiskunnassa kiinni pysymistä (Korvela 2014; ks. myös Korvela & Nordlund tässä julkaisussa). Nuorten matalan kynnyksen työpajatoiminnassa on havaittu arjenhallinnan tukemisen voivan olla ensimmäinen ja tärkeä askel syrjäytymisen ehkäisyssä.

Arjenhallinta hahmottuu siis niin päämääräksi itsessään kuin välineeksi tai keinoksi edistää hyvinvointia ja sosiaalista vahvistumista, jotka ovat myös nuorisolakiin kirjattuja tavoitteita. Näin arjenhallinnasta muodostuu yksi syrjäytymisen ehkäisyn ulottuvuus ja se linkittyy siten vahvasti toiseen kehittämisohjelman kärkeen, osallisuuteen, joka voidaan tulkita syrjäytymisen kääntöpuoleksi. Käsitteiden valinta ja määrittely on kiinteä osa tutkimusta ja tiedontuotannon politiikkaa. Ne vaikuttavat ajattelutapoihin, jotka taas vaikuttavat mahdollisiin toimintamalleihin.

Arki tutkimuksen aihepiirinä voi tuntua jotenkin vaarattomalta – tai arkiselta. Sanan ”arkinen” käyttötavat itsessään jo kavaltavat siihen liitettyjä vähätteleviä merkityksiä. Kuitenkin arki pitää yllä ja tuottaa niin hyvinvointia ja tasa-arvoa kuin pahoinvointia ja eriarvoistavia käytäntöjä. Pienillä arjen muutoksilla voi saada aikaan suuria yhteiskunnallisia muutoksia. Lähtökohtana on joka tapauksessa se, että arjenhallinta on jotain tavoiteltavaa ja sen puuttuminen ongelma. Arjenhallintaa ei oikein voi tarkastella ilman, että samalla tulee määrittäneeksi, millainen arki on (normatiivisesti) hyvää.

Arjenhallinta teemana tuo perheen ja erityisesti lapsuudenkodin enemmän valokeilaan kuin Nuorisobarometreissa tai suomalaisessa nuorisotutkimuksessa ylipäättään on tapana. Osin tämä johtuu yksinkertaisesti kotitalouden tärkeydestä arkisen elämän näyttämönä. Kotona nukutaan, hoidetaan lapsia, tehdään läksyjä, ruokaa ja monia muita jokapäiväisen elämän kannalta tarpeellisia asioita. Usein tutkimusteemat liittyvät yhtäältä nuorten autonomisiin tiloihin, kuten harrastuksiin, ystävyys-suhteisiin tai nuorisokulttuureihin, toisaalta nuorten yhteiskuntaan osallistumiseen esimerkiksi vaikuttamisen, koulutuksen ja palkkatyön kentillä – mielenkiinto kohdistuu siis enemmän kodin ja perheen ulkopuoliseen elämään.

Myös lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishjelma korostaa perheen, vanhempien ja kasvattajien merkitystä arjenhallinnassa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012). Lapsuudenkoti on lapsen ja nuoren ensisijainen kasvuympäristö, jossa arjenhallintataidot kehittyvät ja siirtyvät sukupolvelta toiselle. Talouden suuri merkitys arjenhallinnan kannalta vain korostaa perheen merkitystä. Nuorisobarometrin 15–29-vuotiaiden kohderyhmälle perhe voi tarkoittaa niin lapsuudenperhettä kuin omaa perhettä. Nuorimmille vastaajille vanhemmilta saatu tuki on keskeistä jo asumisjärjestelyjen vuoksi. Myös omilleen muuttaneista enemmistö saa vanhemmiltaan jonkinlaista taloudellista tukea. Oman perheen perustaneilla ja varsinkin omia lapsia saaneilla taloudellinen sidos perheeseen on niin

ikään hyvin tiivis, nyt vain perheen elättäjän roolissa.

Koulu on perheen ohella toinen arjenhallintataitojen kehittymisen näyttämö. Erityisen tärkeää koulussa saatava oppi lienee niille lapsille ja nuorille, joiden perheiden omassa arjenhallinnassa on parantamisen varaa. Valtioneuvoston asetuksessa perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista linjataan, että opetuksen tulee edistää oppilaiden terveyttä, hyvinvointia, turvallisuutta ja arjenhallintaa sekä kehittää niihin liittyviä valmiuksia. Opetussuunnitelman perusteissa arjen taidot ovat esillä niin itsestä huolehtimisen kuin kestävän kehityksen merkityksessä. Omaksi oppiaineekseen arjenhallinta ei opetussuunnitelman uudistuksessa noussut, mutta itsestä huolehtiminen ja arjen taidot on yksi opetussuunnitelman poikkileikkaavista laaja-alaisista osaamisalueista (Opetushallitus 2014). Oppiaineista ainakin terveystieto, yhteiskuntaoppi, ympäristöoppi ja kotitalous tukevat suoraan arjenhallintataitoja, mutta minkä tahansa aineen opetukseen on mahdollisuus sisällyttää elämässä ja arjessa pärjäämistä edistäviä tietoja ja taitoja. Vielä varsinaisia oppiaineita tärkeämpiä ovat ehkä muu koulutyö ja koulunkäynti itsessään, sillä ne kehittävät kaikkein perustavimpia arjenhallintataitoja, kuten ajanhallintaa, sosiaalisia taitoja ja itseuria.

Nuorisobarometrin kyselyssä monet arjenhallinnan ulottuvuudet linkittyvät vahvasti toisiinsa. Taloudelliset, sosiaaliset ja käytännön arkeen liittyvät kysymykset kietoutuvat toisiinsa, lapsuudenkodista saadut eväät tukevat selviytymistä käytännön arkitoimista, jotka puolestaan tukevat hyvinvoinnin perustana olevaa kokemusta elämässä pärjäämisestä. Arkeen liittyvät haasteet ylittävät niin sukupolvet kuin sektorirajatkin. Arjenhallinta on moniulotteisesti läpileikkaava teema paitsi ohjelmapapereissa, myös Nuorisobarometrin kyselyaineistossa.

Käsillä oleva julkaisu jakautuu kolmeen osaan:

1. Tilasto-osiossa esitetään keskeisimmät tulokset tukeutumalla ennen kaikkea kuvioihin, joiden avulla esimerkiksi trendien havaitseminen on helppoa.

Kirjan loppupuolelle on sijoitettu yhdeksän artikkelia, jotka lähestyvät arjenhallinnan teemaa eri näkökulmista. Artikkelit jakautuvat kahteen erilaiseen tekstityyppiin.

2. Tieteelliset artikkelit -osion tekstit noudattavat tieteellisille artikkeleille asetettuja vaatimuksia. Ne läpikäyvät kahden anonyymin vertaisarvioijan arvioinnin (double blinded review).
3. Näkökulmia-osio on kutsuttujen kirjoittajien teksteistä koostuva osio, jossa Nuorisobarometrin tuloksia arvioidaan

vapaamuotoisesti kirjoittajien valitsemista näkökulmista. Tekstit ovat tiedettä populaarisovia, uusia avauksia tekeviä tai pohtivia. Niiden muoto ja viittauskäytännöt ovat vapaita. Näkökulmia-osion tekstit läpikäyvät asiantuntija-arvioinnin, mutta eivät tieteellistä vertaisarviointia.

* * *

Tämä ja muut Nuorisobarometrit ovat ilmaiseksi luettavissa Nuorisoasiain neuvottelukunnan sivuilla www.tietoanuorista.fi.

Nuorisobarometrien kaikki aineistot vuodesta 1995 alkaen ovat maksutta tilattavissa tutkimuskäyttöön Yhteiskunnallisesta tietoarkeistosta osoitteesta www.fsd.uta.fi.

Sami Myllyniemi,
tilastotutkija, Nuorisotutkimusverkosto

TILASTO-OSIO

KYSELYN TOTEUTUS JA TAUSTAMUUTTUJAT

OTOS JA TIEDONKERUUN KULKU

Perusjoukkona ovat 15–29-vuotiaat Suomessa asuvat nuoret lukuun ottamatta Ahvenanmaata. Puhelinhaastatteluita tehtiin yhteensä 1 894. Aineistossa on sukupuolen, ikäryhmien (15–19-, 20–24- ja 25–29-vuotiaat), suuralueen ja äidinkielen mukainen kiintiöinti, joka vastaa osuuksia perusjoukossa. Haastattelukielenä olivat suomi ja ruotsi. Puhelinhaastattelut toteutettiin joulukuun 2014 ja helmikuun 2015 välisenä aikana. Haastattelujen pituuksien keskiarvo oli 24 minuuttia 31 sekuntia.

Väestötietojärjestelmästä otettiin satunnaisotannalla 27 500 henkilön näyte Suomessa asuvista 15–29-vuotiaista. Näistä suomenkielisiä oli 21 712, ruotsinkielisiä 1 288, saamenkielisiä 1 ja muunkielisiä 4 499. Puhelinnumerot löydettiin kaiken kaikkiaan 15 001:lle näytteessä olleelle henkilölle. Näistä suomenkielisiä oli 12 927, ruotsinkielisiä 828 ja muunkielisiä 1246.

Puhelinnumero löytyi 55 prosentille nuorisista ($15\,001 / 27\,500 * 100$), mikä Taloustutkimuksen kokemusten perusteella on tavallinen osuus nuorten ikäryhmässä. 15 001 henkilön puhelinnumeronäytteestä väärää numeroita oli 523 (mukaan lukien faksit, modeemit) ja kiintiöön kuulumattomia 13. Toiseen ajankohtaan sovitut soittajat, joita ei lopulta enää tarvittu vastaajamäärätavoitteiden tultua täyteen, oli 349. Kun nämä vähennetään puhelinnumerollisesta näytteestä, saadaan lopullisen näytteen kooksi 14 116 henkilöä. Näistä tehtiin yhteensä 1 894 loppuunvietyä haastattelua. 5 436:een ei koskaan saatu yhteyttä. 50 numeroa oli joka yhteydenottokerta varattu. 123 tapauksessa vastaaja katkaisi puhelun välittömästi vastattuun. Kaiken kaikkiaan 6 582 vastaajaa kieltäytyi

haastattelusta. Yleisimmät syyt kieltäytymiseen olivat ajanpuute (3 119), liian pitkä kysely (52) ja se, ettei tutkimus kiinnostanut tai huvittanut (3 131). Nuoria, jotka eivät periaatteessa osallistu kyselyihin, oli 41, sairaana oli 3, ja muun syyn takia kieltäytyi 236.

Vastanneiden ja kieltäytyneiden suhde oli $(1\,894 / 6\,582) * 100 \% = 29 \%$. Kato on Nuorisobarometrin yli 20-vuotisen historian ajan ollut koko ajan paheneva ongelma. Luotettavan tiedon saaminen edellyttää haastatteluja, mutta suostumuksen saaminen vaikeutuu kaiken aikaa. Kadon takia tilataan ylisuuria otoksia, ja jos valittu henkilö ei vastaa puhelimeen, haastattelija soittaa seuraavalle, ja näin saadaan halutun kokoinen otos (niin sanottu korvaava poiminta). Kun vaikeasti tavoitettavat vastaajat on korvattu helposti tavoitettavilla, syntyy poimintaharha, sillä tavoitettavuuskin on vastaajan ominaisuus. Tässä otantatavassa on vaikea määritellä, mikä on kunkin vastaajan todennäköisyys tulla poimituksi. Niinpä tarkkaan ottaen ei kyse ole otoksesta, vaan näytteestä (ks. lisää Kestilän ym. artikkelissa tässä julkaisussa s. 117–134).

TAUSTAMUUTTUJAT

Nuorisobarometrin taustamuuttajat ovat pääosin vastaajilta itseltään saatuja.² Niitä ei siis ole haettu rekistereistä, vaan ne kertovat tutkimusta varten haastatellun nuoren oman käsityksen asiasta. Niinpä esimerkiksi pääasiallinen toiminta ei välttämättä ole sama kuin paperilla. Nuori, joka käy työssä ja opiskelee, saattaa sanoa pääasialliseksi toiminnakseen kumman hyvänsä. Sama pätee kesätyöissä olevaan opiskelijaan, joka voi kokea itsensä ensisijaisesti opiskelijaksi, vaikkei juuri haastatteluhetkellä sitä olisikaan.

Sitä, että Nuorisobarometrin taustatiedot on pääsääntöisesti saatu kysymällä, ei tarvitse pitää virhelähteenä, mutta on hyvä pitää mielessä, että ne kertovat ensisijaisesti nuoren omasta kokemuksesta tilanteestaan.

Tässä esitellään lyhyesti joitain keskeisimpiä taustamuuttujia. Lisäksi liitteessä 3 on yhteenveto kyselyyn vastanneista erilaisten taustatekijöiden mukaan.

Ikä

Nuorisobarometrissa nuorella tarkoitetaan 15–29-vuotiaita. Taustamuuttujana ikää käyte-
tään siten, että vastaajat on ryhmitelty kolmeen ikäluokkaan: 15–19-vuotiaisiin, 20–24-vuotiaisiin ja 25–29-vuotiaisiin.

Sukupuoli

Sukupuoli, kuten monet muutkin taustamuuttujat ovat – hyvästä syystä – alttiita kritiikille vallitsevien luokitusten ylläpitämisestä. Yleistävien normatiivisten luokitusten käytön puolustukseksi on vakiintuneiden käytäntöjen ohella varsin tylsiä argumentteja: aika ja raha.³ Kyse-
lyitä tehdään karkein vedoin tavoitteena väestötason yleistykset, eikä kaikkia vähemmistöjä ole helppo huomioida. Toisaalta, vaikka sukupuolen saisi rekisteritiedoista, se on tässä kyselyssä kysytty vastaajilta itseltään, sillä nuorille on haluttu antaa mahdollisuus itse kertoa, kuinka he sukupuolensa kokevat. Naisen ja miehen ohella vastaajilla oli mahdollisuus valita ”muu” tai ”en halua kertoa”.

Nuorisobarometrin ikäjakauman ollessa näin laaja ei ole itsestään selvää, olisiko vastaajia luontevaa kutsua tytöiksi vai naisiksi, pojiksi vai miehiksi. Mitään vakiintunutta ikärajaa nimityksille ei ole, eikä muutenkaan olisi käytännöllistä vaihtaa käsitettä aina sen mukaan, minkä ikäisistä vastaajista puhutaan. Myös nuotoilut tyttö/nainen ja poika/mies ovat kömpelöitä, joten Nuorisobarometrin tilasto-osiossa puhutaan kautta linjan tytöistä ja pojista.

Äidinkieli

Otoskiintiön vieraskielisten osuudeksi määriteltiin sama kuin perusjoukossa, 6 prosenttia (n=118), ja se muodostettiin väestötietojärjestelmästä saadun äidinkielen perusteella. Vastajan oma kokemus äidinkielestään kysyttiin haastattelutilanteessa, jossa hieman harvempi, 5 prosenttia (n=89), määritteli äidinkielekseen jonkin muun kuin suomen, ruotsin tai saamen. Väestötietojärjestelmän vieraskieliseksi määrittelemistä peräti 28 prosenttia (n=33) koki itsensä suomenkieliseksi (n=32) tai ruotsinkieliseksi (n=1). Toisaalta kolme väestötietojärjestelmän mukaan suomenkielistä ja yksi ruotsinkielinen sanoivat haastattelutilanteessa äidinkielekseen jonkin muun. Näistä kahdesta osin erilaisesta kielimuuttujasta Nuorisobarometrissa käytetään haastattelutilanteessa kerrottua, vaikka siten vieraskielisten osuus jääkin hieman perusjoukkoa pienemmäksi. Oman kokemuksen ensisijaisuutta puoltaa se, että viime kädessä myös väestötietojärjestelmässä oleva äidinkieli on omalla ilmoituksella muutettavissa.

Yhteensä haastateltiin 1 707 suomenkielistä, 98 ruotsinkielistä (5 %) ja 89 äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvaa nuorta (5 %). Saamenkielisiä nuoria ei otokseen osunut ainuttakaan. Haastattelukielenä olivat suomi ja ruotsi. Jotain muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvia kutsutaan yksinkertaisuuden vuoksi vieraskielisiksi.⁴

Nuorisobarometrissa vieraskielisten osuus kiintiöitiin ensimmäistä kertaa vuonna 2014. Muutostarve johtuu luonnollisesti maahanmuuton yleistymisestä; ensimmäisen Nuorisobarometrin ilmestyessä vuonna 1994 vieraskielisten 15–29-vuotiaiden osuus oli alle 2 prosenttia. Tämän kasvavan joukon saaminen mukaan parantaa barometrin edustavuutta perusjoukkoa eli kaikkia Suomessa asuvia nuoria ajatellen. Ilman kiintiöintiä otokseen osuneiden vieraskielisten määrä on aiemmissa Nuorisobarometreissa jäänyt alle kymmenen, vaikka heidän osuutensa 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä on jo isompi kuin ruotsinkielisten.

Ulkomaalaistaustaisuus voidaan määritellä esimerkiksi nuoren kielen, syntymämaan tai kansalaisuuden perusteella tai hänen vanhempiensa vastaavien tietojen perusteella. Kielen valinta otoksen edustavuuden parantamiseksi on tietenkin käytännöllisyyskysymys, mutta kieltä on myös pidetty melko hyvänä muuttujana ulkomaalaistaustaisuuden tarkastelussa siksi, että monet säilyttävät syntymämaansa kielen uuden maan kansalaisuuden saatuaan.⁵ (Kartovaara 2007; Pietiläinen ym. 2011, 10.)

Suurin vieraskielisten nuorten ryhmä Suomessa ovat venäjänkieliset, joita barometrin ikäryhmässä oli vuonna 2013 lähes 15 000. Seuraavaksi eniten on vironkielisiä, joita 2013 oli vajaa 10 000. Suuruusjärjestys on sama myös Nuorisobarometrin aineistossa, jossa venäjänkielisiä on 25 ja vironkielisiä 11. Seuraavaksi yleisimpiä Nuorisobarometrin otokseen osuneita kieliryhmiä ovat arabia (7), somali (5), englantia (5), persia (5), kurdi (4) ja kiina (3), jotka myös Tilastokeskuksen mukaan ovat yleisimpiä koko perusjoukossa. Yksittäisten kielten osuutta ei kuitenkaan ole kiintoitu.

Pieni enemmistö kaikista vieraskielisistä nuorista on miehiä niin Suomessa (52 %) kuin Nuorisobarometrin aineistossakin (57 %). Sukupuolijakauma kuitenkin vaihtelee kielittäin.⁶

Koulutus

Koulutustasoa suoraan mittaavia muuttujia kyselyssä oli kaksi: korkein suoritettu tutkinto ja haastatteluhetken opiskelupaikka. Näiden lisäksi selvitettiin peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo (peruskoululaisilta viimeisimmän todistuksen keskiarvo) sekä äidin ja isän koulutustaso.

Koulutustaso on nuorten ikäryhmässä haasteellinen muuttuja, sillä se on jatkuvassa muutoksessa ja mittaa usein suunnilleen samaa asiaa kuin ikä. Peruskoululaiset on syytä jättää koulutusmuuttujista pois, sillä peruskouluvaiheessa eri koulutuspolut eivät vielä ole eriytyneet. Kuitenkin valtaosalla nuorista koulutus on yhä kesken, joten tutkintomuuttujaa käytettäessä suuri

osa tapauksista hukataan, mikäli kaikki opiskelijat jätetään analyseista pois.

Kattavampi koulutusmuuttuja saadaankin yhdistämällä tiedot suoritetuista tutkinnoista ja opiskelupaikasta. Samalla erilaisten opintopolkujen moninaisuus lisääntyy. Aineistossa on koko joukko esimerkiksi ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevia, jotka ovat suorittaneet korkeakoulututkinnon tai joilla jo on jokin ammatillinen perustutkinto.⁷

Näin luodun yhdistetyn koulutusmuuttujan luokat ovat ”yliopistotutkinto tai sitä suorittamassa” (n=370), ”ammattikorkeakoulututkinto tai sitä suorittamassa” (n=349), ”toisen asteen ammatillinen tutkinto tai sitä suorittamassa” (n=581), ”ylioppilas tai lukiossa” (n=419) sekä ”ei tutkintoja, ei opiskele” (n=45). Tällä tavalla saadaan suurempi osa aineistosta mukaan, mutta samalla muuttujan tarkkuus kärsii. Esimerkiksi ensimmäisen vuoden yliopisto-opiskelija olisi ehkä koulutustasoltaan rinnastettavissa ennemmin ylioppilas- kuin yliopistotutkinnon suorittaneisiin. Myöskään opintonsa keskeyttävät eivät ole erotettavissa muista. Aineiston 38 ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevaa ylioppilasta on luokiteltu toisen asteen ammatillisen tutkinnon luokkaan. Ne lukiolaiset (n=79), jotka ovat jo suorittaneet toisen asteen ammatillisen tutkinnon, puolestaan on luokiteltu lukiolaisiksi, ja sekä ammatillisen perustutkinnon että ylioppilastutkinnon suorittaneet (n=126) ylioppilaiden luokkaan.

Keskiarvo

Kaikkiaan 9 prosenttia vastaajista sanoo peruskoulun päättötodistuksen keskiarvon olleen enintään 7,0, 29 prosenttia sanoo sen olleen välillä 7,1–8,0, 41 prosenttia välillä 8,1–9,0 ja jopa 20 prosenttia yli yhdeksän. Barometriaineiston nuorten koulumenestys on siis pääsääntöisesti ollut hyvää, mikä viittaa koulussa pärjänneiden muita suurempaan todennäköisyyteen vastata kyselyyn.

Tytöillä keskiarvo on selvästi korkeampi kuin pojilla. Tytöistä 28 prosentilla keskiarvo oli

yli 9 ja vain 6 prosentilla enintään 7, kun pojilla vastaavat osuudet olivat 13 prosenttia ja 12 prosenttia. Pojat menestyvät peruskoulussa niin paljon heikemmin kuin tytöt, että keskiarvojen nousu karsii poikien määrää niissä lukioissa, joissa sisäänpääsyyn tarvittava keskiarvo on korkein. Samalla poikien osuus kasvaa niissä lukioissa, joihin pääsee heikommallakin todistuksella.

Peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo ohjaa hyvin vahvasti erilaisille koulutuspoluille. Niistä, jotka kertoivat keskiarvokseen alle seitsemän, 67 prosenttia on valinnut toisen asteen ammatillisen linjan, kun taas korkeakoulutukseen on päätnyt harva (18 %). Yli yhdeksän keskiarvon ilmoittaneista korkeakoulussa opiskelee tai tutkinnon on jo suorittanut peräti 68 prosenttia ja vain 4 prosenttia on valinnut toisen asteen ammatillisen linjan. Nuorista, joilla ei ole tutkintoja ja jotka eivät opiskele, yksikään ei ker-tonut keskiarvoaan.

Vanhempien koulutus

Vanhempien koulutus määriteltiin isän tai äidin korkeimman koulutustason mukaan.⁸ Tieto sekä äidin että isän koulutuksesta puuttui 2 prosentilta tapauksista, jolloin käytettiin saatavilla olevaa tietoa. Korkeakoulututkinto ainakin toisella vanhemmista oli 44 prosentilla, opisto- tai ylioppilastutkinto 20 prosentilla, ammatillinen perustutkinto 30 prosentilla ja peruskoulu (tai aiemmin kansakoulu tai keskikoulu) 6 prosentilla. Taustamuuttujana käytettäessä opisto- tai ylioppilastutkinto ja ammatillinen perustutkinto on yhdistetty ”keskiasteen” koulutukseksi. Tällöin luokkien nimet ja osuudet ovat ”perusaste” 6 prosenttia, ”keskiaste” 50 prosenttia ja ”korkea-aste” 44 prosenttia.

Vastaajan omalla koulutuksella ja vanhempien korkeimmalla koulutuksella on aineistossa selvä yhteys. Vain perusasteen suorittaneiden vanhempien lapsista 27 prosentilla oli vain perusasteen tutkinto, kun keskiasteen suorittaneiden vanhempien lapsista osuus oli 16 prosenttia ja korkea-asteen suorittaneiden vanhempien

lapsista 14 prosenttia. Korkeasti koulutettujen vanhempien lapsilla on myös muita paremmat peruskoulun päättötodistuksen keskiarvot. (Koulutustason periytyminen, lapsuudenperheen ongelmien ja nuorten arjenhallinnan ongelmien yhteyksistä ks. Kestilä ym. tässä julkaisussa.)

Koti ja asuinpaikka

Haastatelluista selvitettiin perhemuoto (asuu yksin, avio- tai avoliitossa...), asunnon hallintaperuste (omistusasunto, vuokra-asunto...) sekä pyydettiin heitä arvioimaan välittömän asuinympäristön luonnetta (maaseutu, ison kaupungin keskusta...). Kyselytietoa saatiin myös lapsuudenkodin perhemuodosta ja muutoista. Väestötietojärjestelmästä saatiin lisäksi asuin-kunta, asunnon maantieteelliset koordinaatit, pinta-ala, huoneiden lukumäärä, kotitalouden henkilöluku ja alaikäisten määrä. Kun huoneiden lukumäärä yhdistetään kotitaloudessa asuvien määrään, saadaan pääteltyä ahtaasti asuvat (= vähemmän kuin 1 huone / hlö).

On syytä huomauttaa, että monet näennäisesti kotiin ja asuinpaikkaan liittyvät erot kyselyaineistossa selittyvät muilla tekijöillä, kuten vastaajien iällä tai elämäntilanteilla. Esimerkiksi isojen kaupunkien keskustoissa asuvien keski-ikä on korkeampi (23,5 vuotta) kuin pikkukaupungissa tai maaseutuympäristössä asuvien (21,2 vuotta), minkä huomioon ottaminen usein selittää aineistossa havaitut erot. Alueellisilta vaikuttavat erot eivät siis lähemmässä tarkastelussa aina ole sitä.

Perhe- ja asumismuodot

Nuorisobarometriin haastatelluilta kysyttiin, minkälaisessa kotitaloudessa he asuivat koulun aloittaessaan (eli ollessaan noin 7-vuotiaita). Kyselyssä kotitalous määriteltiin henkilöiksi, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muuten käyttävät tulojaan yhdessä. Jos vastaaja asui useammassa kuin yhdessä kotitaloudessa, pyydettiin ajattelemaan sitä, jossa viettää eniten aikaa.

Selvästi yleisintä (88 %) oli kahden vanhemman kanssa asuminen, minkä osuus on suunnilleen sama kuin perhetilastossa.⁹ Kyselyssä vanhempien siviilisäätyä ei selvitetty, mutta kohderyhmässä noin kaksi kolmesta asuu avioparinen perheissä.¹⁰

Jopa 95 prosenttia sanoo haastatteluhetkellä asuvansa vanhempiensa luona omasta tahdostaan, ja vain 5 prosenttia kertoo tekevänsä niin, koska on pakko. Mitä vanhemmista vastaajista on kyse, sitä harvempi asuu vanhempien luona ja sitä suurempi osuus kokee sen olevan pakon sanelemaa.

Nuoret asuvat muuta väestöä ahtaammin ja yleisintä on vuokra-asuminen. Maahanmuuttaja-taustaisten nuorten asema asuntomarkkinoilla on selvästi kantaväestön nuoria heikompi. Keskeinen jakaja nuorten asumisessa ja asumistoi-veissa on maantieteellinen sijainti: pääkaupunki-seutu poikkeaa muusta Suomesta, ja kaupungit poikkeavat taajamista ja haja-asutusalueista. Taloudellinen tilanne heijastuu nyt jossain määrin enemmän nuorten asumiseen kuin vuoden 2010 tutkimuksessa. Asumismenoista hyvin selviävien nuorten osuus on hieman laskenut, ja useampi on joutunut sopeuttamaan toimintaansa selvittääkseen asumiskustannuksistaan. (Kilpeläinen ym. 2015.) (Lisää asumismuodoista tässä julkaisussa ks. Korvela & Nordlund.)

Muuttaminen

Suoraan kotiin ja asuinpaikkaan liittyvien tietojen lisäksi aineisto kertoo nuorten muuttoliikkeestä. Kaikista vastaajista 39 prosenttia sanoo asuneensa koko ikänsä nykyisessä asuinkunnassaan, 61 prosenttia muuttaneensa jossain vaiheessa.¹¹ Alle 20-vuotiaista vain 36 prosenttia kertoo muuttaneensa yli kuntarajojen, 20–24-vuotiaista jo 68 prosenttia ja 25–29-vuotiaista 77 prosenttia.

Iän lisäksi toinen tärkeä muuttamista selittävä tekijä on äidinkieli. Jotain muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvista vain 16 prosenttia kertoo asuneensa samassa kunnassa koko ikänsä. Vaikka tällä kertaa ei

kyselyssä selvitetty synnyinmaata, on muiden tietolähteiden perusteella selvää, että valtaosa näistä nuorista ja myös heidän vanhemmistaan on syntynyt paitsi nykyisen kotikuntansa, myös Suomen rajojen ulkopuolella (ks. tarkemmin Myllyniemi 2015, 20–22). Vaikka väestötason tilastojen perusteella lähes puolet vieraskielisistä 15–19-vuotiaista on asunut maassa alle viisi vuotta, ei Nuorisobarometrin aineistossa näy äidinkielen mukaisia eroja nykyisessä kotikunnassa vietetyissä vuosissa. Tähän syynä lienee se, että kaikki haastattelut käytiin suomeksi tai ruotsiksi, ja kysymyksiin vastaaminen edellyttää hyvää kielitaitoa ja sitä kautta maassa vietettyjä vuosia.

Kaikista nuorista noin joka kolmas on asunut nykyisessä kotikunnassaan enintään kolme vuotta. Enintään kymmenen vuotta samassa kunnassa asuneita on jo enemmistö nuorista. Kotikuntaa, kuntatyyppiä tai muita aluemuuttujia taustamuuttujana käytettäessä on siis syytä muistaa, että monet ovat eläneet lapsuutensa jossain muualla. Vain noin kolmasosa muutoista yli kuntarajan on tapahtunut ennen 18:aa ikävuotta. Yleisintä se on 19 ja 21 ikävuoden välillä, mikä liittyy luonnollisesti lapsuudenkodista muuttoon.

Koulutusvalinnat määrittävät nuorten muuttoliikettä, sillä ammattikoululaisista lähes puolet on jossain vaiheessa elämäänsä vaihtanut kuntaa, mutta lukiolaisista vain noin neljännes. Ero liittyy pitkälti oppilaitosverkostoon, sillä toisin kuin ammatillisemmin suuntautuneiden ikätovereidensa, ei lukiolaisten välttämättä tarvitse muuttaa lapsuudenkodista toisen asteen opintojen vuoksi. Tämä näkyy myös siinä, että ammattikoululaiset ovat asuneet nykyisessä kotikunnassaan keskimäärin selvästi vähemmän aikaa kuin lukiolaiset. Myöhemmässä vaiheessa erot tasoittuvat ja kääntyvät toisin päin, niin että korkeakoulutuksen saaneet liikkuvat keskimäärin ammattikoulutuksen saaneita enemmän kuntarajojen yli. (Lisää muuttamisesta tässä julkaisussa ks. Peltola s. 227–233.)

LAPSUUDEN ASUMIS- JA PERHEMUOTO

Tilastokeskuksen perhetilastojen mukaan kaikista Suomen alle 18-vuotiaista elää yhden huoltajan perheessä noin 18 prosenttia, helsinkiläisistä jopa 25 prosenttia. Nuorisobarometrin kyselyssä joka kymmenes nuori kertoo asuneensa yhden vanhemman kanssa. Eroa selittää se, että barometrin kysymys on kiinnitetty koulun aloittamisikään ja yksinhuoltajaperheessä asuvin osuus kasvaa lasten varttuessa. Toinen eroa selittävä tekijä on niin sanottu vuoroasuminen, jota virallinen perhetilasto ei tunne. Nuorisobarometrissa 2 prosenttia kertoo 7-vuotiaana asuneensa vuorotellen molempien vanhempien kanssa.

Nuorisobarometrin kyselyssä 67 prosenttia yhden vanhemman kanssa asuvista nuorista kertoi vanhempiansa eronneen, kun vastaaja oli peruskouluiässä. Perhetilaston mukaan äidin ja lasten muodostamien perheiden äideistä eronneita on 44 prosenttia, isän ja lasten muodostamien perheiden isistä 52 prosenttia (Suomen virallinen tilasto 2014). Barometrin suurempi prosenttiosuus selittyy ainakin osin sillä, että perhetilastossa ei tilastoida kuin avioliiton purkautumiset, kun taas kyselyssä on hyvin voitu huomioida myös avoliitot ja muut parisuhdetyypit. Eronneiden osuus yhden vanhemman perheiden vanhemmista on pienentynyt 90-luvulta lähtien. Pieni osa on leskiä, kasvava osuus lienee niitä, jotka hankkivat lapsia olematta parisuhteessa. Lapsiperheiden vanhemmat myös ovat aiempaa useammin siviilisäädyltään naimattomia.

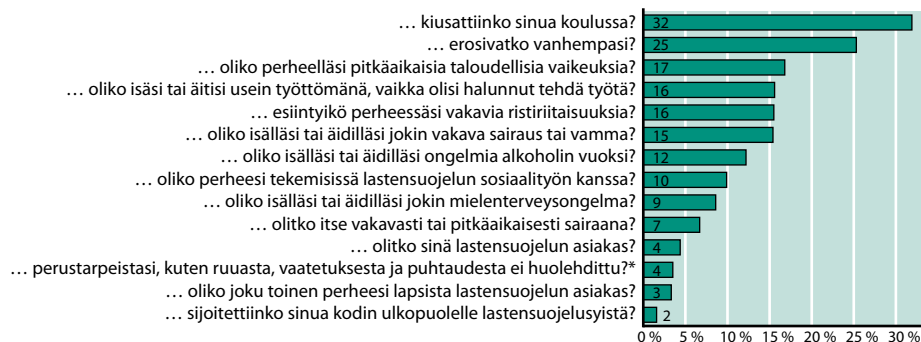
Vuorotellen molempien vanhempien kanssa kertoo peruskouluiässä asuneensa 2 prosenttia.

Tilanteeseen, jossa lapsi asuu samanaikaisesti kahdessa tai useammassa paikassa, viitataan käsitteellä vuoroasuminen. Monipaikkainen asuminen kattaa vuoroasumisen, mutta on laajempi sisältäen myös tilanteen, jossa lapsella on useita peräkkäisiä asuinpaikkoja esimerkiksi vanhempien muuttaessa työn perässä paikkakunnalta toiselle. Ilmiö on yleistynyt ikään kuin huomamatta, muiden tunnistettujen yhteiskunnallisten muutosten oheisilmiönä. Vanhempien erot, muuttoliike ja erilaiset lasten elämään vaikuttavat kriisitilanteet sekä niihin liittyvät yhteiskunnalliset interventiot moninaistavat lasten asuinpaikkoja. Vuoroasuminen ja sen mahdollisesti asettamat hyvinvointihaasteet, kuten ristiriidat, etäisyyksien aiheuttamat käytännön pulmat tai irrallisuuden ja juurettomuuden kokemukset (ks. Haikkola 2012), jäävät nykyisin pääosin tilastojen kuvauksen ulkopuolelle. (Forsberg ym. 2014.) Rekisteritiedoin ei monipaikkaisuuteen helposti pääse käsiksi, sillä kullakin lapsella on vain yksi

TAULUKKO 1. ASUMINEN KOULUN ALOITUSIÄSSÄ (ELI NOIN 7-VUOTIAANA)

	n	%
Kahden vanhemman kanssa (myös otto- ja kasvatusvanhemmat, isä- tai äitipuoli)	1666	88
Yhden vanhemman kanssa (myös otto- ja kasvatusvanhemmat)	184	10
Vuorotellen molempien vanhempien kanssa	38	2
Sukulaisten kuten isovanhempien, setien tai tätien luona	3	0
Lastenkodissa tai muussa laitoksessa	2	0
Muu	1	0
Kaikki	1894	100

KUVIO 1. ”KUN AJATTELET PERUSKOULUIKÄÄSI, NIIN...”

* Ei-vastausten osuus alkuperäiseen kysymykseen ”Huolehdittiinko sinun perustarpeitasi, kuten ruuasta, vaatetuksesta ja puhtaudesta?”

virallinen asuinpaikka (Tilastokeskus & Stakes 2007, 97). Kuntien sosiaalitoimen tilastoista tosin saadaan tieto lapsen vuoroasumisen vahvistamisten kasvavista määristä, mikä viittaa lasten vuoroasumisen lisääntymiseen. Kaikki eroavat vanhemmat eivät kuitenkaan vahvista sopimusta vuoroasumisesta sosiaalitoimessa, vaan sopivat siitä keskenään (Forss & Säkkinen 2013). Tämän tietoaukon täyttämiseksi Nuorisobarometrin kaltaiset kyselytutkimukset ovat tarpeellisia.

Haastatteluhetkellä vuorotellen kahden vanhemman kanssa asuvista 70 prosenttia kertoo vanhempiensa eronneen, kun vastaaja oli peruskouluiässä. Osuus on käytännössä sama kuin yhden vanhemman kanssa asuvilla.

ONGELMAT LAPSUUDENKODISSA

Lapsuudenkodin olosuhteilla tiedetään olevan usein kauaskantoisia seurauksia lasten myöhemmän elämään. Vanhempien taloudellisilla, terveydellisillä ja sosiaalisilla ongelmilla on havaittu olevan kielteisiä vaikutuksia lasten terveyteen ja elintapoihin (Kaikkonen ym. 2012; Kestilä 2008; Prättälä 2011). Osa ylisukupolvisista yhteyksistä selittyy koulutuksen ja muun sosioekonomisen aseman sosiaalisella periytymisellä, mutta sukupolvelta seuraavalle välittyy myös suuremmin arvoja ja elämäntapoja. Vanhempien arvojen ja sosiaalisen luottamuksen on havaittu periytyvän jälkipolville nimenomaan perheen sisäisen elämän kautta (Kortteinen & Elovainio 2012).

Sellaisilla lapsuudenkodin piirteillä kuin ilmapöly ja kasvatuskäytännöillä on vaikutusta nuoren hyvinvointiin vielä pitkään lapsuudenkodista muuttamisen jälkeenkin. Erityisen vahva myöhempien elintapojen selittäjä on vanhemmilta yhdessä käytännössä opittu käyttäytymismalli. Esimerkiksi lasten ja vanhempien yhdessä liikkuminen selittää nuoren myöhempää liikkumista paremmin kuin perheen sosioekonomiset tekijät tai edes vanhempien omalla liikkumisellaan antama esimerkki tai lapsen liikuntaharrastuksiin kannustaminen ja niiden maksaminen. Vastaavasti erityisesti sellaiset perheet, joissa on yhdessä keskusteltu ajankohtaisista asioista, tuottavat yhteiskunnallisista asioista kiinnostuneita nuoria. (Myllyniemi 2012.) (Ks. lisää Kestilän ym. artikkelista tässä julkaisussa s. 117–134.)

Usein ylisukupolvisuus tulee esille etenkin tutkittaessa huono-osaisuutta. Myös Nuorisobarometrin kyselyssä selvitettiin laajasti erilaisia lapsuudenkotiin liittyviä ongelmia. Johtopäätökset voi kuitenkin kääntää myös myönteisiksi, ja siten löytää sosiaalisesti vahvistavia, ongelmilta suojaavia piirteitä.

Kysymykset lapsuudenkodista rajattiin koskemaan peruskouluikää, siis ikää noin seitsemästä noin kuuteentoista vuoteen. Vaikka tutkimusteema sinänsä puolustaisi ikärajauksen pitämistä varhaisessa lapsuudessa,¹² ei Nuorisobarometrin kaltainen tiedonkeruu ole omiaan sen selvittämiseen. Käytännössä voisi olla vaikea selvittää puhelinhaastatteluin muistikuvia

ajalta ennen kouluun menoa. Peruskouluikä on myös kaikille tuttu raja- ja kattaa nuoruuden ja perhedynamiikan kannalta tärkeitä vaiheita, kuten yläkoulun (luokat 7–9), joka on monessa suhteessa varsinainen drop out -vaihe. Peruskouluikässä lapset viettävät vielä paljon aikaa vanhempiensa kanssa ja omaksuvat näiltä käyttäytymismalleja ennen kuin harrastusten ja kaveripiirin painoarvo alkaa kasvaa – etenkin ennen murrosikää.

Perheeseen liittyvien kysymysten kohdentamisessa peruskouluikä on myös suomalaisten perheiden erityispiirteisiin liittyvää mielenkiintoa. Vuonna 2002 kerätyn pohjoismaisen Eriarvoinen lapsuus -tutkimushankkeen aineiston mukaan suomalaislapset alkavat tehdä eroa vanhempiensa jo noin 11-vuotiaina. Tässä iässä lapset eivät koe enää saavansa yhtä paljon tukea vanhemmiltaan eikä heihin luoteta entiseen malliin. Jaana Salmelan kuusivuotisen seuranta-tutkimuksen tulokset tukevat näitä tuloksia: sekä tytöt että pojat kokivat vanhempien tuen vähenevän siirryttäessä lapsuusiästä nuoruusikästä. Ikävuosi ikävuodelta suomalaiset lapset puhuvat vähemmän elämänsä iloista ja suruista vanhempiensa kanssa. (Salmela 2006.)

Peräti joka neljäs nuorista on kokenut vanhempiensa eron peruskouluikässä (kuvio 1). Osuus vaikuttaa suurelta ottaen huomioon sen, että suurin eroriski on lapsettomilla pareilla, ja sen, että kysymys oli rajattu koskemaan peruskouluikä. Niin sanotun kokonaisavioeronneisuusluvun¹³ mukaan noin puolet avioliitoista päättyy eroon, mikäli avioerojen kehityksessä ei tapahdu merkittäviä muutoksia. Avioerotiedot kertovat kuitenkin vain osatotuuden, sillä avioliittojen purkautumisesta on olemassa vain vähän tutkittua tietoa. Todennäköisesti kysymykseen ”Erosivatko vanhemmasi?” onkin vastattu ajatellen parisuhteiden purkautumista varsinaisesta siviilisäädystä riippumatta.

Perheen vakavat ristiriidat ja vanhempien ero ovat vahvasti yhteydessä nuoruusiän yksinäisyyden kokemusten yleisyyteen. Myös vaikeudet elämänhallinnassa (kuvio 4) ja omaan elämään liittyvien päätösten tekemisessä (kuvio

6) ovat yleisempiä niillä, joiden lapsuudenperheessä esiintyi vakavia ristiriitoja. (Aiheesta lisää ks. Kestilän ym. artikkeli tässä julkaisussa.)

Joka kymmenennen kyselyyn vastanneen perhe on ollut tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa. Vastaajista 4 prosenttia on itse ollut lastensuojelun asiakkaana ja 2 prosenttia on ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle lastensuojeluyksistään. Luvut vastaavat melko hyvin valtakunnallisia tilastoja (Suomen virallinen tilasto 2014b). Perheissä, jotka ovat olleet tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa, on muita enemmän kuviossa 1 esitettyjä vaikeuksia. Nuorisobarometrin vastauksissa perheen vanhempien alkoholiongelma, vanhempien mielenterveysongelma, vanhempien vakava sairaus, pitkäaikaiset taloudelliset vaikeudet ja perheen ristiriitaisuudet olivat kaikki huomattavasti tavallisempia. (Ks. lisää Pekkarisen artikkeli tässä julkaisussa.)

Lapsuudenkodin vaikeuksista tehtiin summamuuttuja, eli laskettiin yhteen vastaajan raporttoimat peruskouluikästä liittyvät ongelmat (liitteen 1 kyselylomakkeen K28). Koulukiusaamiseen ja omaan sairastamiseen liittyvät kysymykset jätettiin pois, sillä ne eivät sisällöllisesti sovi osoittimeen, jonka tarkoituksena on mitata nimenomaan perheen vaikeuksia vastaajan lapsuudessa. Kysymys vanhempien erosta puolestaan jätettiin pois summamuuttujasta siksi, että se on vahvasti päällekkäinen lapsuudenkodin vaikeuksien selittäjänä käytetyn perhemuotomuuttujan kanssa.¹⁴

Kuviossa 2 lapsuudenkodin ongelmien määriä kuvaava summamuuttuja on jaettu neljään luokkaan. Nähdään, että yli puolella nuorista ei ole ainuttakaan ja yli 90 prosentilla enintään kolme mukaan otetuista lapsuudenkodin ongelmista. Tytöt näyttävät raporttoineet hie- man poikia enemmän vaikeuksia, joskaan ero ei ole merkitsevä. Yksittäisistä kysymyksistä tytöt kyllä kertovat merkitsevästi useammin, että vanhemmilla on ollut jokin mielenterveysongelma (tytöt 11 %, pojat 7 %) tai muu vakava sairaus tai vamma (tytöt 18 %, pojat 13 %). Ei ole järkevää syytä, miksi tyttöjen vanhemmilla olisi

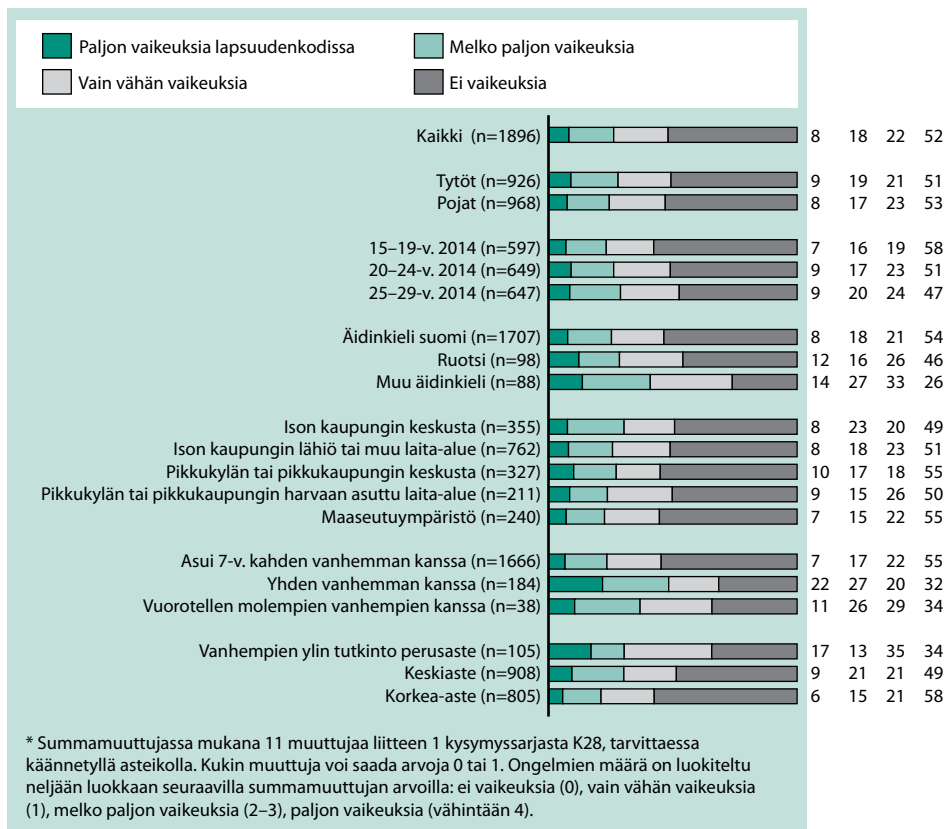
poikien vanhempia todennäköisemmin terveys-ongelmia, joten kyse lieenee siitä, että tytöt ovat herkempää tunnistamaan tai alttiimpia kertomaan niistä.

Mitä vanhemmasta vastaajasta on kyse, sitä useampia lapsuudenkodin ongelmia hän keskimäärin raportoi. Yksittäisistä kysymyksistä vanhimmat vastaajat raportoivat selvästi nuorimpia enemmän taloudellisista ongelmista, missä saat-
taa näkyä kolmeakymmentä ikävuotta lähestyvi-
en peruskouluikässä kokeman 1990-luvun laman vaikutukset. Ikäryhmien erot ovat suuria myös maininnoissa vanhempien alkoholismista ja vakavista ristiriidoista perheessä. Tämä on myönteinen havainto, jos se kertoo näiden ongelmien vähentyneen lapsiperheissä. Ikäryhmien välisistä eroista ei voine kuitenkaan päätellä ongelmien sinänsä olevan vähenemässä, sillä vastaajat ovat

eri elämäntilanteissa, ja nuorimmista vastaajista valtaosa asuu edelleen lapsuudenkodissaan.

Vanhempien luota poismuuttamisikä on käänteisessä yhteydessä lapsuudenkodin ongelmiin. Toisin sanoen nuorena pois muuttaneilla ongelmia oli keskimäärin enemmän, ja pidempään vanhempien luona asuneilla vastaavasti vähemmän. Vaikeudet näyttävät toimineen pois työntävänä tekijänä, mutta mekanismi jää arvailujen varaan. Ehkä perheen vaikeudet ovat li-
sänneet nuoren motivaatiota päästä pois kotoa. Tai sitten kyse ei ole nuoren tai edes vanhempien motivaatiosta, vaan perheet, joille ongelmat kasautuvat, eivät olisi pystyneet tarjoamaan nuoren elämäntilanteen vaatimaa kasvuympäristöä, vaikka siihen olisi ollutkin halua. Yksittäisistä kysymyksistä etenkin lapsuudenkodin ristiriidat, pitkäaikaiset taloudelliset vaikeudet ja

KUVIO 2. LAPSUUDENKODIN VAIKEUKSIA* (%)

vanhempien alkoholismi ovat yhteydessä muutamiseen varhain pois kotoa. Tavallaan luontevana seurauksena edellisestä myös vanhempien ero näyttäisi jouduttavan poismuuttoa.¹⁵

Jotain muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien lapsuudenkodeissa on havaittavissa vaikeuksien kasautumista. Osa näistä nuorista on maahanmuuttajia, jolloin kysymys lapsuudenkodista kohdistuu synnyinmaahan. Sitä ei tällä kertaa kysytty, ja yksittäisiä äidinkieliäkin on niin vähän, ettei niistä voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä (ks. luku taustamuuttajista s. 12–13).¹⁶

Kuvion 2 perusteella lapsuudenperheen ongelmat näyttävät hieman yleisemmiltä isoissa kaupungeissa asuvilla nuorilla. Erot eivät kuitenkaan ole merkitseviä, varsinkaan jos otetaan huomioon vastaajien ikä, joka on kaupungeissa korkeampi. Monet kaupungeissa asuvista ovat muualta muuttaneita, jolloin kysymys lapsuudenkodista voi kohdistua erityyppiseen asuinympäristöön.

Vahvimmat selittäjät lapsuudenkodin ongelmille löytyvät perhemuodosta ja vanhempien koulutustasosta. Ongelmat näyttävät kasaantuneilta monien niiden nuorten perheissä, jotka peruskoulun aloittamisiassään asuivat yhden vanhemman kanssa. Koska yksinhuoltajuuden taustalla on usein ero, ei kysymystä vanhempien erosta otettu mukaan summamuuttajaan. Muussa tapauksessahan olisi selitettävää käytetty virheellisesti selittäjänä. Tästä huolimatta on syytä pohtia havaitun yhteyden syy–seuraus-suhteiden suuntaa. Esimerkiksi vanhempien eron taustalla voi olla perheen vakavia ristiriitoja tai alkoholismia, jolloin nuoren mainitsemat ongelmat ovat pikemmin yksinhuoltajuuden syitä kuin seurauksia. Toisaalta vanhempien ero on voinut lisätä esimerkiksi yksinhuoltajaksi jääneen taloudellisia vaikeuksia, jolloin syy–seuraus-suhde ongelman ja yksinhuoltajuuden välillä on päinvastainen.

Lapsuudenkodin monet ongelmat näyttävät liittyvän vanhempien matalaan koulutustasoon. Yhteys onkin merkitsevä ja ainakin päällisin puolin varsin suoraviivainen: mitä korkeampi koulutus, sitä vähemmän ongelmia. Kuva

kuitenkin tarkentuu, kun tarkastellaan yksittäisiä kysymyksiä summamuuttujan takana. Vanhempien matala koulutustaso liittyy ennen kaikkea työttömyyteen ja pitkäkestoiisiin taloudellisiin ongelmiin. Merkitseviä eroja sen sijaan ei ole siinä, kuinka yleisiä vakavat ristiriitaisuudet, vanhempien tai vastaajan oma sairastaminen ovat olleet. Vanhempien koulutustasolla on siis yhteyttä lapsuudenkodin ongelmiin, mutta jos käytetyt mittarit olisivat vähemmän taloudenpitoon painottuvia, myös erot olisivat pienempiä. Vastaavasti vanhempien koulutustaso on vahvasti yhteydessä lasten taloudellisiin vaikeuksiin ja jonkin verran sosiaalisiin ongelmiin, kun taas yhteyttä konkreettisiin arjenhallinnan ongelmiin ei juuri ole. Myös sosiaaliset vaikeudet, kuten yksinäisyys, ja se, että nuori tapaa kavereitaan vain harvoin, voivat osin johtua taloudellisista syistä, kuten harrastusten kalleudesta.

Kuviossa 2 selittäjiä on suhteellisen vähän, sillä lapsuudenkodin vaikeudet itsessään sopivat paremmin selittämään myöhempiä hyvinvointikysymyksiä kuin toisin päin. Niinpä kuvion 2 neliluokkaista ryhmittelyä käytetään tuonnempana taustamuuttujana. Kuvioista 5 esimerkiksi nähdään, että lapsuudenkodin ongelmat ovat selvästi yhteydessä haastatteluhetken arjenhallinnan vaikeuksiin, mutta kuitenkin lähinnä vain niillä, joiden lapsuudessa ongelmia oli paljon. Jos ongelmia oli vain vähän tai jonkin verran, ei arkitoimista selviytyminen ole sen heikompaa kuin niillä, jotka eivät raportoineet ongelmia lainkaan.

Lapsuudenkodin ongelmien vaikutuksien pohdinnassa on tärkeää huomioida Kestilän, Kauppinen ja Karvosen artikkelin (s. 117–134) havainto siitä, että lapsuuden ongelmien yhteydet ovat varsin riippumattomia sekä vanhempien että vastaajan omasta koulutuksesta. Ongelmien ylisukupolvisuus ei siis näyttäisi olevan palautettavissa osaksi koulutustason periytymistä, vaan kyse on myös koulutuksesta riippumattomista suoremista yhteyksistä ongelmien välillä. Eniten koulutuksellisilla tekijöillä oli merkitystä talouden hallintaan. (Aiheesta lisää ks. Kestilän ym. artikkeli tässä julkaisussa s. 117–134.)

LAPSUUDENKODISTA MUUTTAMINEN

Kaikista vastaajista reilu kolmannes (34 %, n=650) asui haastatteluhetkellä vanhempansa tai vanhempiansa luona, 18-vuotiaista niin teki 86 prosenttia, 19-vuotiaista 59 prosenttia, 20-vuotiaista enää 34 prosenttia ja 21-vuotiaista 25 prosenttia. Tyypillisimmät muuttoajat ovat siis 18 ja 19 vuotta. Tytöt muuttavat poikia keskimäärin vajaan vuoden nuorempina; barometriaineistossa 20 vuotta täyttäneistä tytöistä 8 prosenttia ja pojista 14 prosenttia asuu vanhempiensa luona. (Kuvio 3.)

Vanhempien luota jo pois muuttaneilta nuorilta kysyttiin, minkä ikäisenä muutto tapahtui. Näin mitattuna kaikkien vastaajien muuttoajan keskiarvo on 18,8 vuotta, tytöillä 18,4 ja pojilla 19,3. Molemmilla tavoilla saadut tulokset ovat siis samansuuntaisia, mutta muuttoajan tarkastelun kannalta iän ja asumismuodon yhtäaikaisen tarkastelun etuna on se, että mukana luvuissa ovat kaikki vastaajat. Kysymys muuttoajasta esitettiin luonnollisesti vain jo pois muuttaneille, jolloin vanhempien luona yhä asuvat jäävät luvuista pois ja keskimääräinen muuttoikä näyttää hieman todellista matalammalta. Suoraan kysymisen etuna puolestaan on se, että näin päästään tarkastelemaan jo pois muuttaneiden muuttoikää, joka muuten jäisi pimentoon. Tätä kysymystä hyödynnetään esimerkiksi lapsuudenkodin olosuhteiden ja muuttoajan yhteyksien tarkastelussa.

Nuorten asumista koskevan seurantatutkimuksen perusteella poismuuttoikässä ei ole viime vuosina tapahtunut merkittäviä muutoksia. Muihin Euroopan maihin verrattuna suomalaisnuoret muuttavat pois lapsuudenkodistaan hyvin nuorina. Muuttamaan ei täällä aja niinkään lapsuudenkodin ahtaus tai perheen taloudellinen asema, vaan nuoren oma halu itsenäistyä ja päästä omaan rauhaan (Aapola & Ketokivi 2005, 15).¹⁷ Halu itsenäistyä on pysynyt tärkeimpänä poismuuton syynä kyselystä toiseen (Kilpeläinen ym. 2015; Ilmonen ym. 2005; Kupari 2011). Autonomisen nuoruuden ideaali ei iskosu nuoriin tyhjästä, vaan suomalaiseen kasvatuskulttuuriin kuuluu ajatus omilleen muutosta itsenäisyyden merkinä (Myllyniemi & Suurpää 2009). Nuoret itse eivät kuitenkaan ajattele, että kotoa pois muuttaminen tekisi nuoresta aikuisen (Myllyniemi 2009a). Varhaiseen muuttoikään vaikuttaa sekin, että Suomessa nuoria kannustetaan muuttamaan omilleen ja valtio tukee nuorten itsenäistymisprosessia muun muassa opintotuen, asumistuen ja työttömyysturvan muodossa (Oinonen 2013).

Varhainen kotoa muuttaminen ei ainakaan taloudellisessa mielessä aina tarkoita varhaista itsenäistymistä. Erityisesti nuorella iällä kotoa muuttaminen lisää köyhyysriskiä (Kauppinen ym. 2014), ja muutenkin lapsuudenkodista pois muuttaminen pääsääntöisesti heikentää nuorten taloudellista tilannetta. Tämä näkyy myös Nuorisobarometrin tuloksissa, joissa noin 20

KUVIO 3. VANHEMPIEN LUONA ASUVIEN %-OSUUDET

ikävuoden paikkeilla kokemus kotitalouden toimeentulosta heikkenee jyrkästi (kuvio 24). Nuorella iällä muuttaminen on yhteydessä kotitalouden kokemiseen köyhäksi. Enemmistö myös pois muuttaneista nuorista saa jossain muodossa tukea vanhemmiltaan, yleensä rahana tai ruokana (kuvio 29). Itsenäiseen talouteen siirtymiseen liittyy riskejä etenkin, jos nuorelta puuttuvat taloustaidot tai hän jää ilman tukiverkostoja, jotka voisivat olla avuksi uudessa tilanteessa (Peura-Kapanen 2013).

Nuorten asumistoiveet heijastelevat suomalaisten yleisiä toiveita omistusasumisesta pientalossa luonnonläheisessä ympäristössä, mutta nuorten asumistutkimuksen 2014 tulokset antavat viitteitä urbaanin asumisen suosion kasvusta. Asuntojen korkea vuokrataso tosin vaikeuttaa muuttamista ja asumista erityisesti Helsinki–Uusimaa-alueella, jossa myös kilpailu kohtuuhintaisista asunnoista on kovaa. Asumismenoista hyvin selviävien nuorten osuus on laskenut, ja taloudellinen tilanne heijastuu nuorten asumiseen enemmän kuin vielä vuoden 2010 asumistutkimuksessa. Vaikeimmassa asemassa ovat yksin kaupunkien keskustoissa asuvat nuoret. (Kilpeläinen ym. 2015.) Kun otetaan vielä huomioon se, että nuorilla, joiden lapsuudenkoti on kaupungissa, työ ja opiskelupaikat ovat todennäköisesti lähellä, voisi olettaa itsenäistymismuuttojen isoissa kaupungeissa tapahtuvan myöhemmin kuin muualla.

Nuorisobarometrin aineistossa kaikkein nuorimpina muuttavat lapsuudenkodistaan kuitenkin suurten kaupunkien keskustoissa asuvat, sitten isojen kaupunkien lähiöissä tai muilla laita-alueilla asuvat ja vasta viimeisenä pikkukylissä tai pikkukaupunkien harvaanasutuilla laita-alueilla ja maaseutuympäristössä asuvat. Myös Tilastokeskuksen perhetilastossa maaseudun nuoret asuvat muita yleisemmin vanhempiensa kanssa. Osin tämä voi johtua siitä, että itsenäiseen asumiseen ei ole yhtä paljon mahdollisuuksia kuin kaupungeissa esimerkiksi vuokra-asuntojen vähäisen tarjonnan vuoksi. Maaseudulla ei myöskään kovin herkästi

vaihdeta asuinpaikkakuntaa, jos opiskelupaikka on lähellä (Nikander 2009).

On kuitenkin huomattava, että perhetilastojen tai Nuorisobarometrin kaltaisten kyselyiden poikkileikkaustietoon perustuva vertailu ei ole paras tapa tarkastella eri alueilla asuvien keskimääräistä muuttoaikaa. Tiedossa kun on ainoastaan tiedonkeruuhetken asuinpaikka, jolloin tulokset kuvaavat ainoastaan erityyppisillä alueilla asuvien nuorten tilannetta. Sen sijaan tulokset eivät välttämättä kuvaa tarkasti kotoa muuttamisen yleisyyttä, sillä tarkastelussa ei ole voitu ottaa huomioon kuntatyyppien välistä muutto-liikettä. Suuri osa nuorten muutoista suuntautuu opiskelu- ja työmahdollisuuksia tarjoaville suurille kaupunkialueille, jolloin aiemmin muualla asuneet nuoret näkyvät isojen kaupunkien luvuissa vähentäen niiden vanhempien luona asuvien osuutta.

Nuorisobarometrin kyselyn perusteella lapsuudenkodin vaikeudet aikaistavat nuorten muuttamista pois lapsuudenkodista selvästi. Aikaista muuttamista selittää kaikkein eniten perheen joutuminen lastensuojelun sosiaalityön kohteeksi, mutta nuorten itsenäistymistä varhentavat selvästi myös lapsuudenkodin risti-riidat, pitkäaikaiset taloudelliset vaikeudet ja vanhempien alkoholiongelma tai mielenterveysongelmat. (Ks. lisää Raijas tässä julkaisussa.)

Varhainen lapsuudenkodista muuttaminen on yhteydessä toimeentulotuen saamiseen, varsinkin pojilla. Varhainen muuttaminen näyttää lisäävän jonkin verran myös kulutusluottojen ottamisen todennäköisyyttä. Toimeentulotuen turvautuminen on erityisen tavallista niillä keskimääräistä nuorempina vanhempiensa luota pois muuttaneilla, joiden muutosta ei ole kulunut kauan. Varsinkin alle 20-vuotiailla itsenäinen asuminen on yhteydessä toimeentulotuen saamiseen, mutta nuorena pois muuttaneiden lisääntynyt todennäköisyys joutua tukien varaan kuitenkin jatkuu joitain vuosia. Yli 24-vuotiailla yhteyttä ei enää havaita. (Ks. myös Kauppinen ym. 2014.)¹⁸

ARJEN TOIMISTA SELVIYTYMINEN

Arjen sujuvuutta selvitetiin kysymällä, miten vastaaja selviytyy seuraavista kahdeksasta arkitoiminnosta: normaalin vuorokausirytmän säilyttäminen, ruoanlaitto, siivous, pyykinpesu, kaupassakäynti, terveydenhuollossa asiointi, pankki- ja veroasioiden hoitaminen ja työvoimaviranomaisten kanssa asiointi (kuvio 4).

Yleisilme on suhteellisen myönteinen, sillä jokaisesta kysytystä asiasta enemmistö arvioi selviytyvänsä hyvin tai erittäin hyvin. Parhaiten sujuu kaupassakäynti, josta kohtalaisesti tai huonosti arvioi selviytyvänsä ainoastaan 11 prosenttia nuorista. Myös ruoanlaitosta ja terveydenhuollossa asiointista heikokosti selviävien osuus on melko pieni, noin neljännes. Heikommin sen sijaan sujuvat pyykinpesu, siivoaminen, normaalin vuorokausirytmän säilyttäminen sekä pankki- ja veroasioiden hoitaminen. Näistä jopa noin kolmasosa nuorista kokee selviytyvänsä enintään kohtalaisesti.

Joitain kuvion 4 yksittäisiä kysymyksiä käsitellään niihin liittyvissä aihepiireissä tuonnempana: ruoanlaitosta suoriutumista yhteydessä ruoanlaiton yleisyyteen (kuvio 18) ja vuorokausirytmän säilyttämistä yhteydessä unirytmiiin (kuviot 9–11). Tulokset tukevat toisiaan. Nuoret, jotka sanovat selviytyvänsä hyvin ruoanlaitosta, myös tekevät usein ruokaa. Niistä, jotka arkisin menevät nukkumaan viimeistään yhdeltätoista, lähes 90 prosenttia kokee selviytyvänsä hyvin normaalin vuorokausirytmän säilyttämisestä,

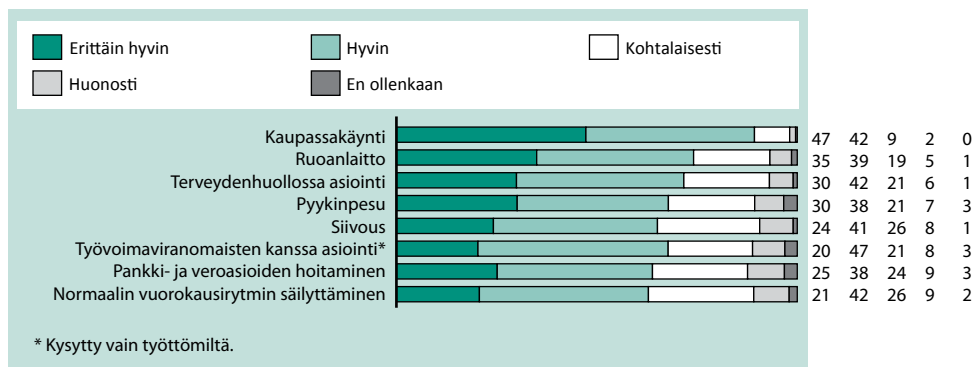
kun taas puolenyön jälkeen nukkumaan menevistä harvempi kuin joka viides kokee niin.

Tiedon tiivistämiseksi kuvion 4 arkitoiminnoista tehtiin summamuuttuja, jolla mitataan arjenhallinnan käytännön sujuvuutta.¹⁹ Tässä Nuorisobarometrissa myös Kestilän, Kauppi- sen ja Karvosen artikkelissa esitellään arkiaska- reista selviämistä kuvaava summamuuttuja (ks. Kestilä ym. taulukko 6).²⁰

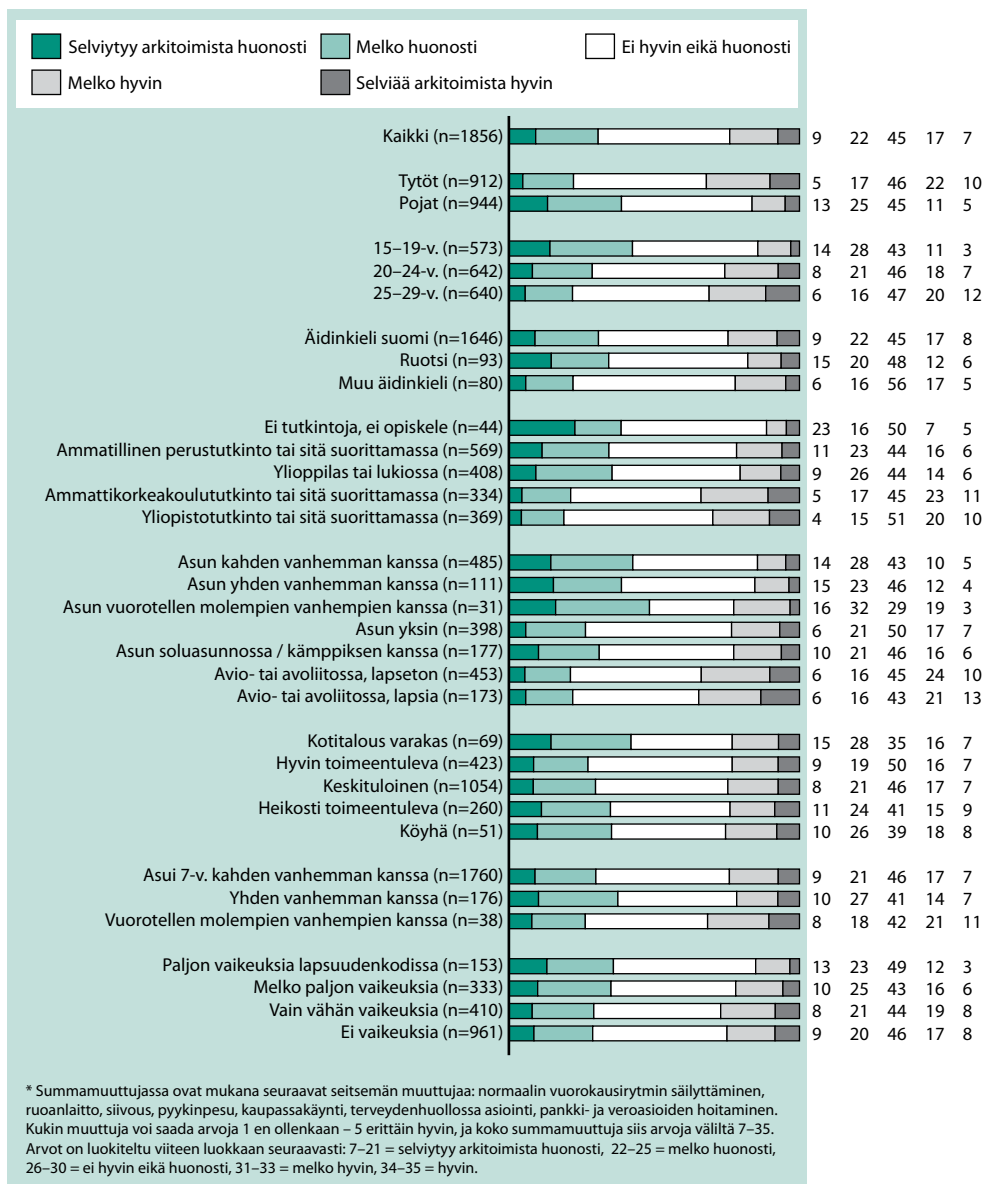
Kuviosta 5 nähdään, että ongelmat arkitoi- minnoista selviämisessä ovat selvästi sukupuol- littuneita. Ainoastaan työvoimaviranomaisten kanssa asiointissa ja pankki- ja veroasioiden hoitamisessa sukupuolieroja ei ole, mutta kai- kissa muissa pojilla on selvästi useammin vaike- uksia. Erityisen suuria ovat erot pyykinpesussa ja siivouksessa pärjäämisessä. Taustalla voi vai- kuttaa naisten ja miesten perinteinen työnjako perheessä. Vaikka tasa-arvoasenteet ovat kehiti- tyneet, asenteet siirtyvät käytäntöön viiveellä ja suhtautuminen kodin tehtävien jakamiseen on tasa-arvoisempaa kuin toteutunut työnjako (Miettinen 2008).

Vaikka kotitöiden jakautuminen on tasoit- tunut 1970-luvusta, käyttävät suomalaisnaiset edelleen kotitöihin selvästi enemmän aikaa kuin miehet. Tämä pätee myös nuoreen suku- polveen, ja tytöt käyttävät poikiin verrattuna selvästi enemmän aikaa kotitöihin. Peruskoulua käyvät tytöt tekevät kotitöitä lähes kaksinkertai- sen määrän poikiin verrattuna. Lukioiässä ero on kasvanut jo kolminkertaiseksi (Pääkkönen 2014; ks. myös Miettinen & Rotkirch 2012, 104).

KUVIO 4. "KUINKA HYVIN SELVIYDYT ARJESSA SEURAAVISTA ASIOISTA?" (%)

KUVIO 5. ARKITOIMISTA SELVIYTYMINEN* TAUSTAMUUTTUJITTAIN (%)

Kotityöt ovat myös yhä jakautuneet ”miesten ja naisten töihin” (Jokinen 2005; Suomen virallinen tilasto 2009). Myös Nuorisobarometrin nyt tehdyssä kyselyssä havaitaan ruoanlaiton osalta suuri ero: täysin samaa mieltä väitteen ”Valmistan itse usein ruokaa kotona” kanssa on tytöistä 52 prosenttia ja pojista 38 prosenttia (ks. kuvio 18).

Monien lähteiden perusteella siis tiedetään tyttöjen tekevän poikia enemmän kotitaloustöitä, ja Nuorisobarometrin perusteella he myös kokevat selviytyvänsä niistä paremmin. Vaikka ajankäyttö ja kokemus selviytymisestä ovat jokseenkin yhteismitattomia asioita, on selvää, että tekemällä oppii. Vanhat sukupuoliroolit

tuottavat epätasa-arvoisuutta, ja samalla niillä voi olla kielteisiä seurauksia etenkin poikien arjenhallintataitojen oppimiseen. Tämän huomioiden voi arjenhallinnan tulevien trendien kannalta olla huolestuttavaa, että Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen mukaan nuorten kotitöihin käyttämä aika on vähentynyt selvästi 2000-luvulla (Pääkkönen 2014).

Kyselyaineisto ei anna suoraa tietoa nimenomaan lapsuudenperheen sukupuoliroolien merkityksestä, sillä pojilla on tyttöjä enemmän vaikeuksia arkiaskareista selviytymisessä riippumatta siitä, asuvatko he vanhempien kanssa, yksin vai ovatko he jo perustaneet oman perheen. Asumismuodon mukaisessa vertailussa sukupuolten välinen ero on suurimmillaan soluasunnossa tai kimppekämpässä, joissa asuvilla pojilla on erityisen usein vaikeuksia ruoanlaitossa, siivouksessa ja pyykinpesussa.

Erityisen kiinnostavia ovat yhden vanhemman kanssa asuvat nuoret, sillä heillä arkitoimista selviytyminen on samalla tasolla sukupuolesta riippumatta. Erityisesti ruoanlaitto ja vuorokausirytmien säilyttäminen erottuvat yhden vanhemman kanssa asuvilla, sillä niissä pojat pärjäävät jopa vähän tyttöjä paremmin. Ehkä yksinhuoltajaperheen arjen haasteista selviämisessä tarvitaan myös lasten apua näiden sukupuolesta riippumatta. Mikäli näin on, voi yksinhuoltajaperheissä olla sellaisia arkitoiminnoista selviämistä tukevia tekijöitä, jotka vaikuttavat yhtä lailla niin poikiin kuin tyttöihin. Pohdinnassa on huomioitava, että Nuorisobarometrin aineistossa yhden vanhemman kanssa asuvista jopa 67 prosenttia on kokenut vanhempien eron peruskouluiässä.²¹ Kyselyaineiston perusteella vanhempien erolla ei kaiken kaikkiaan ole juuri yhteyttä arjenhallintaan. Kuitenkin vanhempien erolla ja sukupuolella on jonkin verran tyttöjen ja poikien arkitoimista selviytymisen eroja taustoittavaa yhteisvaikutusta.

Iän myötä arkitoimet alkavat sujua yhä paremmin. Pääosin elämäntien mukaiset muutokset arjen toimista selviämisessä ovat samansuuntaisia tytöillä ja pojilla.²² Lähes kaikissa kysytyissä asioissa ikäryhmien väliset erot ovat

merkittäviä ja suoraviivaisia siinä mielessä, että mitä vanhemmasta vastaajasta on kyse, sitä paremmin arkipuuhista selviydytään. Poikkeuksena on vuorokausirytmien säilyttäminen. Kuvio 4 nähtiin, että peräti useampi kuin joka kolmas ei koe selviytyvänsä siitä kovin hyvin, mutta aivan erityisen vaikeaa rytmien säilyttäminen on 20–24-vuotiailla. Tässä iässä valtaosa (82 %) on muuttanut vanhempien luota pois, mutta suhteellisen harvalla on vielä omaa perhettä. Varsinainen selittäjä onkin iän sijaan elämäntilanne.

Nuorten koulutustasojen mukaiset erot ovat selviä: korkeasti koulutetut pärjäävät arkitoimissaan muita paremmin. Kiinnostavasti vanhempien koulutustaso ei koulutuksen periytymisestä huolimatta ole yhteydessä arkitoiminnoista selviämiseen. Myöskään lapsuuden perhetyyppien mukaiset erot eivät ole merkittäviä. Nykyinen perhemuoto sen sijaan on vahva selittäjä arjen sujuvuudelle. Parhaiten arkitoimista selviytyvät avio- tai avoliitossa olevat, heikoiten vanhempien kanssa asuvat. Ajankäyttötutkimusten perusteella kotitöiden jakamiseen perheessä vaikuttavat sukupuolen lisäksi etenkin ansiotyön luonne, yhteiskuntaluokka ja elämänvaihe (Anttila 2012).

Lapsuudenkodin ongelmat (ks. kuvio 1) ovat jonkin verran yhteydessä haastatteluhetken arjenhallinnan vaikeuksiin, etenkin niillä, joiden lapsuudessa ongelmia oli ainakin melko paljon. Jos ongelmia oli vain vähän, ei arkitoimista selviytyminen ole juuri sen heikompaa kuin niillä, jotka eivät raportoineet ongelmia lainkaan. Lähemmin tarkasteltuna nähdään, että arkitoimintoihin liittyvät vaikeudet näyttävät olevan yleisiä etenkin niillä, joiden vanhemmalla on ollut alkoholiongelma. Myös lapsuuden taloudelliset vaikeudet ja vanhempien työttömyys lisäävät hieman riskiä, että arkitoiminnot eivät suju. Vanhempien eron vaikutus ei ole kovin selvä, mutta vakavia ristiriitaisuuksia lapsuudenkodissa kokeneet selviävät kokonaisuutena ottaen arkitoiminnoista selvästi heikommin kuin muut. (Ks. lisää Kestilä ym. tässä julkaisussa.)

ARJEN MERKITYS JA ELÄMÄNHALLINTA

Edellä (kuvio 4) arkea lähestyttiin kouriintuntuvien jokapäiväisten toimien kautta. Kuviossa 6 teemaa sen sijaan hahmotetaan sitä kautta, kuinka nuori kokee omaan elämäänsä ja ympäristöönsä liittyvät valinnat ja vaikutusmahdollisuudet. Arjenhallintaan kuuluu varsinaisten rutiinien lisäksi luottamus siihen, että arkipäivän prosessit ovat hallinnassa, myös vaikeuksien sattua. Muuttujista voidaan hahmottaa osoittimia, jotka ovat sukua mielialakyselyissä käytetyille mittareille, jotka kertovat elämänhallinnasta ja selviytymisestä, pystyvyyden tunteesta, itsetunnosta ja sosiaalisesta luottamuksesta (mittareista lisää ks. Raitasalo 2007). Kuvioita 4 ja 6 vastaten arjenhallinnasta voidaan käsitteellisesti erotella ulkoinen ja sisäinen tai toiminnallinen ja kokemuksellinen ulottuvuus. Kuvion 6 kysymyksistä voi myös puhua elämänhallintana. (Arjen- ja elämänhallinnan käsitteistä ks. lisää Korvela & Nordlund tässä julkaisussa s. 193–205.)

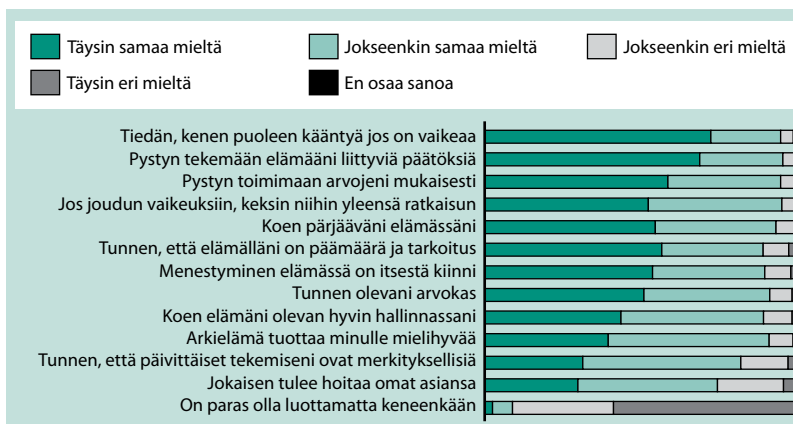
Kuvion 6 muuttujista monet ovat arjenhallinnan kovaa ydintä ja siten mahdollisesti tärkeitä indikaattoreita tulevien trendien havainnoinnin kannalta. ”Tunnen, että päivittäiset tekemiseni ovat merkityksellisiä” ja ”Tunnen, että elämälläni on päämäärä ja tarkoitus” mitaavat Nuorten hyvinvointikyselyn tärkeäksi

havaitsemaa kokemusta arjen mielekkyydestä (Similä 2012). Myös muista tutkimuksista saa tukea sille, että elämän kokeminen merkitykselliseksi on tärkeimpiä nuorten elämänlaatua parantavia tekijöitä (Vaarama 2010, 141). ”Pystyn tekemään elämäni liittyviä päätöksiä”, ”Pystyn toimimaan arvojeni mukaisesti” ja ”Koen elämäni olevan hyvin hallinnassani” puolestaan voivat toimia osoittimina siitä, kokeeko yksilö kykenevänsä tekemään itse omaan elämäänsä liittyviä ratkaisuja sekä vaikuttamaan niihin. Nuorten hyvinvointikyselyn perusteella nämä ovat arjenhallinnan tason keskeisiä määrittäjiä. (Similä 2012.)

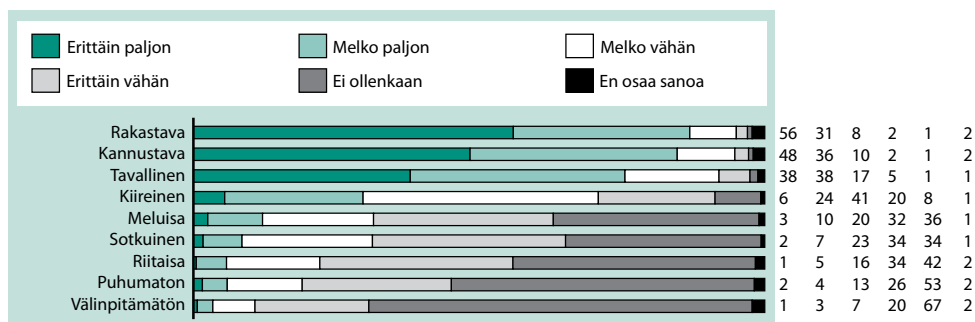
Kuviossa 6 esitetty arkista pärjäämistä, elämänhallintaa ja itsetuntoa kuvaavat muuttujat korreloivat vahvasti keskenään.²³ Kun näitä elämänhallintaa mittaavia muuttujia tarkastelee yhdessä, näyttää siltä, ettei iän tai sukupuolen mukaisia eroja ole. Iän ja sukupuolen yhteisvaikutuksen huomioiminen kuitenkin muuttaa kuvaa. Tyttöjen elämänhallinta nimittäin paranee iän myötä, poikien puolestaan heikkenee.

Sosiaalista luottamusta tai sen puutetta mitattiin väitteellä ”On paras olla luottamatta keneenkään”. Tämän varsin jyrkän väittämän kanssa samaa mieltä on harvempi kuin yksi kymmenestä.²⁴ Kiintoisa yksittäinen havainto on se, että ne, joiden mielestä menestyminen elämässä on itsestä kiinni, luottavat selvästi

KUVIO 6. ARKEEN JA SEN MERKITYKSIIN LIITTYVIÄ KOKEMUKSIA (%)

KUVIO 7. ”KUINKA PALJON SEURAAVAT MÄÄREET KUVAAVAT TÄMÄN HETKISTÄ KOTIASI JA SEN ILMAPIIRIÄ?” (%)

vähemmän kanssaihmissiin. Oman onnensa se-pät siis todella vaikuttavat olevan sitä.

Nuoret kokevat pärjäävänsä elämässä sitä paremmin, mitä paremmin toimeentulevana he pitävät talouttaan, mitä nuorempana he ovat itsenäistyneet ja mitä vähemmän riippuvaisia he ovat ulkopuolisesta taloudellisesta tuesta. Näin Nuorisobarometrin kyselyaineistossa näkyy suomalaisen kulttuuriin kuuluva varhaisen itsenäistymisen ja omillaan pärjäämisen eetos. Suomalaisnuorten kansainvälisesti verraten varhaisessa vaiheessa tapahtuvat itsenäistymismuutot liittyvät taloudellisen riippumattomuuden ihanteeseen, mutta tärkeä selittäjä taustalla on kasvatuskulttuurinkin tukema ajatus nuoruudesta itsenäisyyden tilana ja omilleen muutosta itsenäisyyden merkinä (Myllyniemi & Suurpää 2009; ks. lisää Anu Raijas tässä julkaisussa s. 135–150).

Erikoista on se, että Nuorisobarometrin kyselyaineiston mukaan perustarpeista huolehtimisen puutteet lapsuudessa parantavat nuoren elämässä pärjäämisen tunnetta. Anu Raijas (ks. artikkeli tässä julkaisussa) selittää tätä yllättävää havaintoa sillä, että nuori on todennäköisesti oppinut jo varhain lapsuudessa huolehtimaan itsestään ja kokee siksi pärjäävänsä myös vanhempana. Selitysmalli on siis samantapainen kuin edellä, jossa yksihuoltajaperheen arjen haasteiden arveltiin tukevan yhden vanhemman kanssa asuvien tyttöjen ja poikien arkitoimista selviytymistä (ks. kuvio 5 ja sen selitys).

Vertaamalla kuvion 4 pohjalta laskettua summamuuttujaa siihen, kokeeko nuori elämänsä olevan hyvin hallinnassa, nähdään elämänhallinnan kokemuksen olevan positiivisessa yhteydessä arkisista käytännön toimista selviytymiseen. Myös kokemus elämässä pärjäämisestä linkittyy vahvasti arkitoimista selviytymiseen.

Useimmat kuvion 6 muuttujat ovat vahvasa ja merkitsevässä yhteydessä elämään tyytyväisyyteen, jonka voi tulkita myös onnellisuudeksi. Erityisen vahvoja selittäjiä ovat kokemus elämässä pärjäämisestä ja elämän oleminen hallinnassa. Myös tunne omasta arvokkuudesta, päivittäisten tekemisten merkityksellisyydestä ja siitä, että elämällä on päämäärä ja tarkoitus, ovat niin vahvasti yhteydessä elämään tyytyväisyyteen, että ne vaikuttavat tarkoittavan lähes samaa asiaa. Vaikka pärjäämisen kokemus on yhteydessä koettuun toimeentuloon, on molemmilla vahva itsenäinen vaikutus koettuun onnellisuuteen.

KODIN ILMAPIIRI

Yleiskuva nuorten nykyisen kotinsa ilmapiiristä antamista arvioista on myönteinen (kuvio 7). Lähes yhdeksän kymmenestä kokee ilmapiirin vähintään melko rakastavaksi ja kannustavaksi. Kiireiseksi ilmapiiriä kuvaa noin joka kolmas, meluisaksi tai sotkuiseksi noin joka kymmenes, riitaisaksi, puhumattomaksi tai välinpitämättömäksi vain muutama prosentti nuorista.

Vuoden 2012 Nuorisobarometrissa esitettiin vastaava kysymyssarja, mutta lapsuudenkodin ilmapiiriin kohdistettuna. Silloin vastaajat arvioivat lapsuudenkotiansa välinpitämättömmäksi, riitaisammaksi ja kiireisemmäksi ja toisaalta vähemmän kannustavaksi ja rakastavaksi kuin tämänkertaiset vastaajat nykyistä kotiaan. Myös nyt tehdyssä kyselyssä lapsuudenkodissaan yhä asuvat arvioivat kodin ilmapiiriin omilleen muuttaneita nuoria huonommaksi; suurimmat erot olivat kodin riitaisuudessa ja välinpitämättömyydessä. Se, miksi lapsuudenkodin ilmapiiri nähdään nykyisen kodin ilmapiiriä kielteisemmäksi, jää arvailujen varaan. Taustalla saattaa olla paitsi tyytyväisyys omaan uuteen perheeseen, myös nuoruuteen monesti liittyvä kriittisyys vanhempia kohtaan. Alle kolmekymppisillä aika ei näytä ehtineen kullata muistoja.

Ilmapiiriä kuvaavista määreistä vahvimmin myönteisesti keskenään korreloivat rakastava ja kannustava, sekä niiden kanssa kielteisesti puhumaton, välinpitämätön, sotkuinen ja riitaisa. Näistä kuudesta muodostettiin kodin ilmapiiriä kuvaava summamuuttuja (kuvio 8).²⁵ Näin mitattuna tytöt arvioivat nykyisen kotinsa ilmapiiriä keskimäärin hieman myönteisemmin kuin pojat. Suurimmat erot ilmenevät siinä, kuinka rakastavana ja kannustavana ilmapiiriä pidetään. Kiinnostavasti tytöt kokevat ilmapiiriin paitsi keskimäärin paremmaksi, myös riitaisammaksi kuin pojat.²⁶ Tytöillä riitaisuus on vahvemmin yhteydessä muihin kodin tunnelmaa kuvaaviin kysymyksiin kuin pojilla. Tytöt, jotka kokevat kodin riitaisaksi, pitävät ilmapiiriä kauttaaltaan varsin huonona.

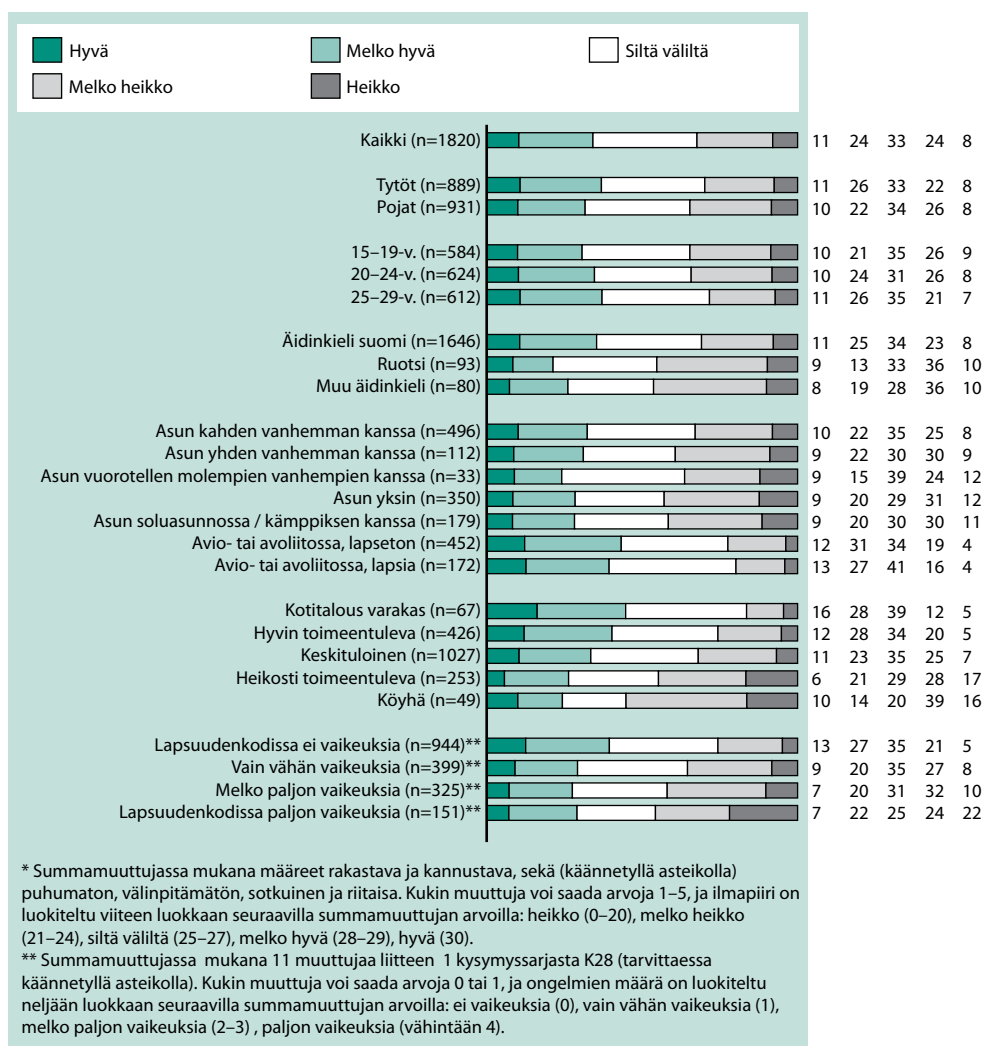
Äidinkielenään ruotsia puhuvat kokevat keskimäärin kodin ilmapiiriin huonommaksi kuin suomea tai jotain muuta äidinkielenään puhuvat. Kielen ja perhetyypin yhdysvaikutus on kuitenkin merkitsevä. Varsinkin vanhempien kanssa asuvat ruotsinkieliset ovat tyytymättömiä. Vieraskielisten tilanne sen sijaan on päinvastainen, sillä heistä vanhempien luona asuvat kokevat ilmapiiriin suhteellisen hyväksi. Vastaa- jien pienen määrän takia tarkempi erottelu ei ole mahdollista.

Koko vastaajajoukon perhemuotojen vertailussa avio- tai avoliitossa asuvat nuoret arvioivat ilmapiiriin parhaaksi. Lasten saamisella ei kokonaisuutena ottaen juuri näytä olevan merkitystä, tosin yksittäisistä kysymyksistä havaitaan, että lapsiperheissä asuvat, etenkin yksinhuoltajat, kokevat ilmapiiriin meluisammaksi. Kaiken kaikkiaan heikommaksi ilmapiiriin kokevat yksin asuvat, solu- tai kimppekämpässä asuvat sekä vanhempien kanssa asuvat. Vanhempien luona asuvien vertailussa ei ole merkitystä sillä, asuuko vastaaja yhden vanhemman, kahden vanhemman vai vuorotellen molempien vanhempien kanssa. Iän myötä vanhempien luona asuvien arvio kodin ilmapiiristä muuttuu kielteisemmäksi; tämä tapahtuu noin 23 vuodesta eteenpäin.²⁷ Nuoret, jotka kokevat asuvansa vanhempiensa kanssa pikemminkin pakosta kuin vapaaehtoisesti, arvioivat ilmapiiriin muita huonommaksi.

Kotitalouden taloudellinen tilanne on yhteydessä ilmapiiriin. Sillä, arvioidaanko kotitalous varakkaaksi, hyvin toimeentulevaksi vai keskituloiseksi ei niinkään ole merkitystä, mutta heikosti toimeentulevissa ja varsinkin köyhissä kodeissa ilmapiiri on kaiken kaikkiaan huonompi. Taloudellisesti heikompi asema on yhteydessä kaikkiin muihin kuvion 7 ilmapiiriongelmiin paitsi kiireisyyteen, riitaisuuteen ja meluisuuteen. Osa kodin taloudellisten ja muiden vaikeuksien yhteyksistä selittyy perhemuodolla. Esimerkiksi kodin huonoa ilmapiiriä ennustavat pienituloisuus ja solu- tai kimppekämpässä asuminen liittyvät usein samaan elämänvaiheeseen. Perhemuodoittain tarkastellen tulotaso on vahvasti yhteydessä huonoon ilmapiiriin muilla kuin niillä avio- tai avoliitossa asuvilla, joilla on jo omia lapsia. Ehkä oman perheen henkinen tuki osaltaan auttaa taloudellisten vaikeuksien kanssa toimeen tulemisessa.

Haastatteluhetken heikko taloudellinen tilanne näyttää vaikuttavan huonontavasti erityisesti niiden ilmapiiriin, joiden lapsuudenkodissa on ollut toimeentulo-ongelmia (kuvio 1). Se, että raha-asiat ovat lapsuudessa olleet mallillaan, näyttäytyy tässä suojaavana tekijänä. Lapsuudenkodin vaikeuksien yhdysvaikutus

KUVIO 8. KODIN ILMAPIIRI* TAUSTAMUUTTUJITTAIN (%)

taloudellisen tilanteen ja ilmapiirin yhteyksiin näkyy kuitenkin vain vanhempien työttömyyttä tai taloudellisia vaikeuksia koskevilla kysymyksissä, ei esimerkiksi lapsuudenkodin ristiriitoja tai vanhempien koulutustasoa koskevilla kysymyksissä.

Kuten kuviosta 8 nähdään, lapsuudenkodin vaikeudet itsessään selittävät nykyhetken perheen ilmapiiriä hyvinkin selvästi. Etenkin vanhempien alkoholi- tai mielenterveysongelma, lapsuudenperheen ristiriitaisuudet ja

joutuminen tekemisiin sosiaalihuollon kanssa näkyvät heikompana ilmapiirinä myöhemmissä elämänvaiheissa.²⁸

Vuoden 2012 Nuorisobarometrissa havaittiin, että sosiaalinen luottamus periytyy vanhemmilta lapsille. Kortteinen ja Elovainio päättelivät artikkelissaan (2012) nuorten ja heidän vanhempiensa haastatteluaineiston tukevan tulkintaa, jonka mukaan luottamus periytyy vanhemmilta lapsille nimenomaan perheen sisäisen sosiaalisen elämän kautta. Tämän vuoden kyselyssä

kodin hyvä ilmapiiri on yhteydessä nuoren suu-
rempaan sosiaaliseen luottamukseen (mitattuna
kysymyksellä ”On paras olla luottamatta ke-
neenkään” kuten kuviossa 6).

Vanhempien koulutustasolla ei ole kovin
suoraviivaista yhteyttä kodin ilmapiiriin. Kiin-
nostava yksittäinen havainto on vanhempien
luona yhä asuvien kokemus kodin kiireisyydes-
tä, jos vanhemmat ovat korkeasti koulutettuja.
Aiemminkin on havaittu korkeasti koulutettujen
kokevan muita yleisemmin ongelmia perheen
yhteisen ajan riittävyudessa (Kaikkonen ym.
2012). Kun vuoden 2012 Nuorisobarometrissa
kysyttiin lapsuudenkodin ilmapiiristä, ainoastaan
kiireiseksi kokemisessa ei hyvin ja huonosti toi-
meentulevien perheiden lasten vastauksissa ol-
lut eroa. Myös nyt kerätyssä Nuorisobarometrin
aineistossa kodin hyvä taloudellinen toimeen-
tulo on yhteydessä hyvään ilmapiiriin, ei kui-
tenkaan kiireisyyteen. FinEdu-tutkimuksen tu-
lostien mukaan vanhempien kiireisyys voi olla
haaste nuoren omalle jaksamiselle ja uupumus

näyttää olevan perheessä jaettua. Tässä mieles-
sä kiireisyyden yleisyys sosioekonomisesti hyvin
voivissa perheissä on poikkeama hyvinvoinnin
ja pahoinvoinnin kasautumistrendissä. Toisaalta
korkeasti koulutettujen keskimääräistä parempi
taloudellinen tilanne myös suojaa perheen uu-
pumukselta, johon taloudellisten huolten on ha-
vaittu vaikuttavan. (Salmela-Aro 2011.)

Kodin ilmapiiriä voi edellä esitettyyn tapaan
selittää monilla taustatiedoilla, mutta sitä voi
käyttää myös selittämään arjenhallintaan liittyviä
kysymyksiä. Rakastavassa ja kannustavassa ilma-
piirissä esimerkiksi vuorokausirytmien säilyttä-
minen on helpompaa. Muista arjen toiminnoista
vuorokausirytmien säilyttämisellä puolestaan on
yhteyttä esimerkiksi siivouksen sujumiseen. (Ks.
Korvela & Nordlund tässä julkaisussa.) Kysely
ei kerro suoraan sitä, mihin suuntaan vaikutus-
suhteet kulkevat, mutta lapsuudenkoti, perheen
ilmapiiri ja arjenhallinta näyttävät muodostavan
tiiviisti toisiinsa linkittyvän kokonaisuuden.

Nyt toteutetussa kyselyssä ei unirytmää (kuviot 9–11) lukuun ottamatta keskitytty konkreettiseen ajankäyttöön. Keskiössä on enemmän nuorten kokemus arjesta ja siitä selviytymisestä. Muut laajat kvantitatiiviset tiedonkeruut, kuten Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimukset tai EU:n tilastovirasto Eurostatin harmonisoitu ajankäyttötutkimus HETUS, kuitenkin antavat tietoa esimerkiksi siitä, kuinka paljon aikaa erilaisiin kotitöihin käytetään ja miten kotityöt jakaantuvat perheenjäsenten kesken. Nämä siinänsä arvokkaat aineistot eivät aina välttämättä tee oikeutta tutkittavalle ilmiölle. Jallinoja (2000, 208–209) on kritisoinut tutkijoiden tapaa tehdä luokitteluja, jotka erottavat erilaiset tehtävät toisistaan. Tällöin vaikkapa perheen kanssa vietetty aika tulee kyllä tilastoiduksi, mutta koska se on eristetty muusta toiminnasta, se jää vähäiseksi muiden tehtävien viedessä valtaosan käytössä olevasta ajasta. (Holistisemmasta arjen dynamiikan tutkimuksesta lisää ks. Korvela 2003.)

UNIRYTMII

Unirytmää selvitettiin kysymällä ”Mihin aikaan menet tavallisesti nukkumaan?” ja ”Mihin aikaan tavallisesti heräät?” Kysymykset esitettiin arkipäivien ja viikonloppujen osalta erikseen.

Nukkumaanmeno- ja heräämisaikoja kysyttäessä vastaajille annettiin mahdollisuus myös vastata ”vaihtelevasti”. Arki-iltoina vaihtelevasti nukkumaan sanoi menevänsä 8 prosenttia, viikonloppuisin 14 prosenttia. Heräämisaikojen osalta vastaavat osuudet ovat 8 prosenttia ja 10 prosenttia. Kuten oletettua, arki on siis tiukemmin rytmitettyä kuin viikonloput ja heräämisajat

säännöllisempiä kuin nukkumaanmenoajat. Erot eivät tosin ole kovin suuria.

Epäsäännölliset nukkumaanmenoajat voivat kertoa monesta seikasta, eivät välttämättä ”huonosta arkirytmistä”. Tiedetään esimerkiksi, että myös vuodenaajat rytmittävät vuorokausirytmää. Kesällä nukutaan ja lepäillään eniten. Toisaalta valoisat kesäyöt lisäävät yökukkumista ja jättävät illanvirkun sisäistä kelloa. Myös päivän lyheneminen syksyllä vaikuttaa ihmisiin fysiologisesti siten, että sisäinen kello jättää etenkin nuorilla ja naisilla. Syksy ja talvi tuovat tullessaan keinovalon, joka sekin piristää ja suosii ilta-painotteista ajankäyttöä. Vuosivaihtelun vuoksi saattaa olla mahdollista, että osan kyselyyn vastanneista on ollut vaikea arvioida keskimääräisiä nukkumaanmeno- ja heräämisaikojaan.

Vaikka luontainen vuorokausirytmä eli kro-notyyppi on enimmäkseen perimän säätämä, illanvirkkuus näyttää olevan yleistymässä.²⁹ Kaikenikäisten suomalaisten päivärhythmi on viime vuosikymmeninä muuttunut ilta-painotteiseksi. Nukkumaan mennään selvästi myöhemmin kuin 1970-luvulla (Pääkkönen & Hanifi 2012; Suomen virallinen tilasto 2009). Uni ei ole vain biologinen välttämättömyys, vaan unen, terveyden ja yhteiskunnan vuorovaikutus on mutkasta ja siihen liittyy monia tekijöitä.

Uni on myös sosiaalista, ja yhteiskunnan trendit voivat vaikuttaa siihen (Kronholm 2011). Ainakin teknologian yleistymisen sekä työn ja vapaa-ajan sekoittuminen ovat venyttäneet päivää. Kasvuikäisellä nuorella hormonien vaikutuksesta sisäinen kello niin sanotusti jättää, jolloin nukahtamisajankohta siirtyy myöhemmäksi. (Kannas ym. 2010, 197–198.) Heräämisaika ei varsinkaan työssä tai koulussa olevilla nuorilla juuri joustaa, mikä tarkoittaa sitä,

että nukkumaanmeno aika vaikuttaa suoraan unen riittävyteen (vrt. kuvat 9 ja 10). Tähän liittyen on keskusteltu koulun alkamisajan siirtämisestä myöhemmäksi, mutta jos nukkumaanmeno myöhentyisi vastaavasti, jäisivät yöunet tietenkin yhä lyhyiksi.

Kronotyyppi vakiintuu puberteetin jälkeen, ja jos elämä on murrosikäisenä yökukkumista, aamuihmisen rytmi voi kääntyä iltapainotteiseksi. Myöhäiset riennot taivuttavat teinejä iltaihmisiksi, ja viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana väsymys onkin lisääntynyt ja yöunet lyhentyneet yhä useammalla koululaisella (Kronholm ym. 2014). Pitkällä aikavälillä nuorten nukkumisaika on lyhentynyt noin puoleltaista tunnilla (Happonen & Jokela 2015).³⁰ Varsinaisen univajeen lisäksi terveystieteiden on havaittu kasaantuvan erityisesti iltaihmisille (Merikanto ym. 2015).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tutkinut 11–18-vuotiaiden koululaisten uniongelmia vuodesta 1984 vuoteen 2011. Tutkimuksessa on käynyt ilmi, että uniongelmat ja päiväväsymys ovat lisääntyneet. Kouluterveyskyselyssä sekä Maailman terveysjärjestö WHO:n koululaistutkimuksessa löydettiin myös koulumenestyksen yhteys väsymykseen sekä univaikeuksiin. (Kronholm ym. 2014.)

Nuorisobarometrin aineistossa koulumenestyksellä on myönteinen yhteys unen määrään. Arjessa heräämisajat eivät juuri jousta, ja koulumenestyksen mukaiset erot ovat suurempia nukkumaanmenoajoissa kuin heräämisajoissa. Tästä seuraa, että keskimäärin koulumenestys on parempaa niillä, jotka arkisin saavat kunnolla unta. Toisaalta kaikkein heikoiten koulussa menestyvillä unimäärän hajonta on suurempaa, eli joukossa on myös hyvin paljon nukkuvia. Keskimääräistä unimäärää selvemmin koulumenestys ja koulutustaso ovatkin yhteydessä niiden osuuksiin, jotka joko eivät osaa sanoa nukkumaanmenoajojaan tai joiden unirytmii vaihtelee.

Kouluterveyskyselyssä on käytetty indikaattoria ilmaisemaan niiden osuudet, joiden nukkumaanmeno aika on epäsäännöllinen. Niiden

nuorten osuutta, jotka menevät nukkumaan koulu- tai opiskelupäivinä tavallisesti noin kello yhdentoista jälkeen, on käytetty ”osana huonon arkirytmii” indikaattoria (THL 2015a). Nuorisobarometrin havainnot antavat tavallaan perusteluja näille osoittimille, sillä molemmat niistä näyttävät liittyvän heikentyneen arjenhallinnan riskiin.

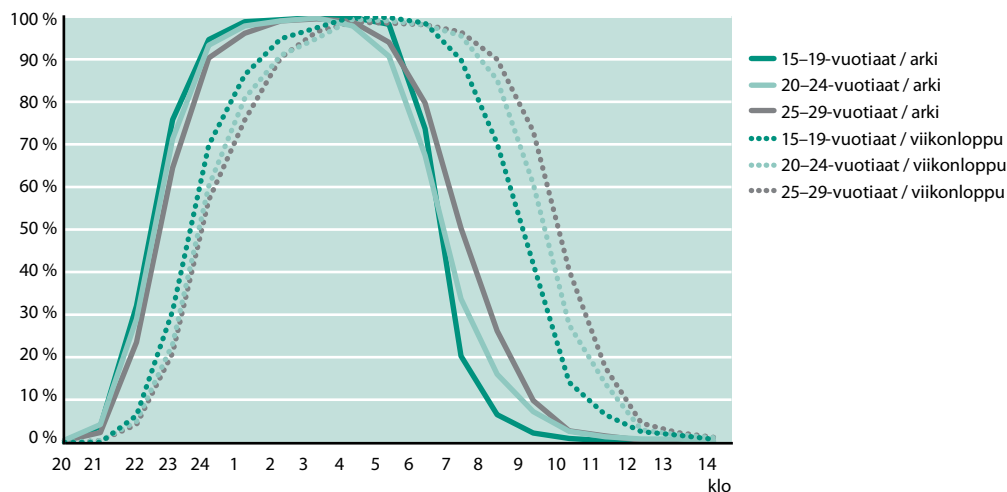
Heikosti koulussa menestyneistä suuri osa ei varsinkaan viikonloppujen osalta osaa sanoa tavallisia nukkumaanmeno- tai heräämisaikojaan, mikä voi viitata vuorokausirytmii säilyttämisen vaikeuksiin. Vain vähemmistö niistä, jotka eivät osaa sanoa tai joiden unirytmii vaihtelee, kokee selviytyvänsä hyvin normaalin vuorokausirytmii säilyttämisestä (vrt. kuvio 4). Tämä pätee sekä nukkumaanmeno- että heräämisaikoihin, niin arkeen kuin viikonloppuunkin. Sen sijaan niistä, jotka arkisin menevät nukkumaan viimeistään yhdeltätoista, lähes 90 prosenttia kokee selviytyvänsä hyvin normaalin vuorokausirytmii säilyttämisestä, kun taas puolen yön jälkeen nukahtavista harvempi kuin joka viides kokee niin.

Nukkumaanmenoajat

Arkisin tyypillisin nukkumaanmeno aika on kello yksitoista, jolloin 42 prosenttia nuorista sanoo tavallisesti menevänsä nukkumaan.³¹ Kello yksitoista on keskimääräinen nukkumaanmeno aika myös siinä mielessä, että siihen mennessä puolet kaikista nuorista kertoo jo käyneensä nukkumaan. Yhdeksään mennessä yöpuulle on mennyt 3 prosenttia, kymmeneen mennessä 28 prosenttia, yhteentoista mennessä 70 prosenttia, puoleenyöhön mennessä 93 prosenttia ja yhteen mennessä jo 98 prosenttia nuorista.

Alle 20-vuotiaat menevät arkipäivisin muita aiemmin nukkumaan. Viikonloppuisin tilanne kuitenkin on päinvastainen, sillä silloin nuorimmat ikäryhmät valvovat keskimäärin pisimpään. Arjen ja viikonloppuun nukkumaanmenoajat eroavatkin toisistaan eniten nimenomaan alle 20-vuotiailla, kun taas 25–29-vuotiailla ero on pienin (ks. kuvio 9).

KUVIO 9. UNIAIKA ARKISIN JA VIIKONLOPPUISIN. NUKKUMASSA OLEVIEN %-OSUUS IKÄRYHMITÄIN

Luvuissa eivät ole mukana ne, jotka vastasivat nukkumaanmeno- tai heräämisaikaan "vaihtelevasti" tai "en osaa sanoa" (arkisin 14 %, viikonloppuisin 17 %).

Ikäryhmittäiset erot liittyvät myös elämäntilanteeseen, eivät vain ikään. Alle 20-vuotiaista valtaosa on koululaisia tai opiskelijoita, joiden arkirytmää määrittävät oppilaitosten aikataulut. Viikonloppuisin taas teini-ikäiset ovat enimmäkseen kouluhuolista vapaita, mikä mahdollistaa vuorokausirytmien venymisen eri tavoin kuin vanhimmissa ikäryhmissä, joissa monilla on jo oma perhe ja lapsia. Mahdollisesti työelämäkin pakottaa säännöllisempään elämään viikonloppuisin. Toki nuoruuteen itsessäänkin liittyy sosiaalista säpinää ja yöelämää eri tavoin kuin varttuneempaan ikään.

Vanhempien luona asuminen vaikuttaa myös nukkumaanmenoon. Valtaosa itsenäistymismuutoista tapahtuu 19 ikävuoden paikkeilla (kuvio 3), joten ikä on otettava tarkastelussa huomioon. Kotona asuminen on yhteydessä vain alle 20-vuotiaiden unirytmiiin. Vanhempien luona asuvista teineistä viimeistään kello yhdeltätoista menee nukkumaan 72 prosenttia, pois muuttaneista vain 57 prosenttia. Myös lapsuudenkodista jo lähteneillä asumis- ja perhemuodot selittävät eroja, sillä omia lapsia saaneista peräti 78 prosenttia mutta solu- tai kimppekämpässä asuvista vain vähemmistö menee nukkumaan viimeistään yhdeltätoista.

Pojat menevät niin arkisin kuin viikonloppuisinkin keskimäärin myöhemmin nukkumaan kuin tytöt. Alle 20-vuotiaissa eroja sukupuolten välillä ei tosin ole, vaan erot keskittyvät vanhempiin ikäryhmiin. Pojissa on enemmän hajontaa varsinkin arjen heräämisajoissa, eli myös varhain herääviä poikia on suhteellisen paljon. Niinpä arkisissa unimäärissäänkin pojilla on enemmän vaihtelua, ja heidän joukossaan on tyttöjä enemmän niin erittäin vähän kuin paljonkin nukkuvia (kuvio 10).

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen seurannassa peruskoululaisten nukkumisrytmi myöhentyi 1980-luvulta 1990-luvulle, mutta on 2000-luvun mittaan palannut lähemmäksi 1980-luvun rytmiä. Peruskoululaiset menivät vuoden 2009 ajankäyttötutkimuksessa nukkumaan hieman aikaisemmin kuin vuosina 1999–2000. Näyttää siis siltä, että koululaisten nukkumistottumukset ovat nykyään terveellisemmät kuin kymmenen vuotta sitten. (Pääkkönen 2014.)

Myöhäisellä nukkumaanmenolla on varsinkin arkisin selvä yhteys lyhyeksi jääviin yöuniin (kuvio 10). Univaje voi heikentää toimintakykyä sekä psyykkistä ja somaattista hyvinvointia.

(Urrila & Pesonen 2012, 2833.) Kasvuikäisellä nuorella välittyy kasvuhormonia syvän unen aikana erityisesti alkuyöstä, ja tämän johdosta liian myöhään siirtynyt nukkumisrytmi voi haitata nuoren kasvuhormonierityksen määrää (Saarenpää-Heikkilä 2009, 36). Maailman terveysjärjestö WHO:n koululaistutkimusten pohjalta on selvinnyt, että univaikeuksista ja liian vähäisestä unesta kärsivät nuoret sairastavat useammin; esimerkiksi lasten ja nuorten päänsärky on lisääntynyt samaan aikaan, kun unen määrä on vähentynyt. On tietysti vaikea sanoa, kumpi tässä yhtälössä on syy ja kumpi seuraus.

Arjen nukkumaanmeno-aika on vahvasti yhteydessä arkitoimista selviämiseen (määriteltynä kuten kuviossa 4). Selvästi parhaiten pärjäävät viimeistään kello kymmeneltä nukkumaan menevät. Jos nukkumaanmeno tapahtuu yleensä puoliltaöin, on arkitoimista selviytyminen samaa tasoa kuin niillä, jotka vastasivat ”vaihtelevasti”, kun heiltä kysyttiin, mihin aikaan he menevät nukkumaan. Selvästi heikointa arkisissa toimisissa pärjääminen on kuitenkin vasta puolenyön jälkeen nukkumaan menevillä. Nämä pikkutunneille valvovat käyttävät selvästi muita enemmän kaikkia kyselyssä selvitettyjä päihteitä (kuvio 13). He ovat keskimääräistä selvästi tyytymättömämpiä terveyteensä, fyysiseen kuntoonsa ja elämäänsä kaiken kaikkiaan. Tyytyväisyydessä vapaa-aikaan eroja ei sen sijaan ole. Arkisin myöhään valvominen on tyypillisintä työttömille, yksin tai solu- tai kimppakämpässä asuville ja jossain määrin myös yliopisto-opiskelijoille.

Heräämisajat

Arkisin yleisin heräämisaika on kello seitsemän. Viideltä hereillä on 6 prosenttia, kuudelta 26 prosenttia, seitsemältä 65 prosenttia, kahdeksalta 84 prosenttia, yhdeksältä 93 prosenttia ja kymmeneltä jo 98 prosenttia nuorista.

Ikäryhmittäiset erot ovat suurempia heräämisajoissa kuin nukkumaanmenoajoissa. Arkisin alle 20-vuotiaat heräävät muita aikaisemmin. Kun seitsemältä 20–24-vuotiaista puolet vielä nukkuu, on 15–19-vuotiaista hereillä jo

80 prosenttia. Koska nukkumaanmenoajat ovat kuitenkin suunnilleen samoja, tarkoittavat aikaisemmat herätykset monille kaikkein nuorimmista kovin lyhyitä yöunia.

Viikonloppuna eri-ikäisten heräämisajat eroavat vielä arkeakin enemmän. Iän mukaiset erot ovat päinvastaisia kuin arkisin, sillä viikonloppuisin selvästi pisimpään nukkuvat 15–19-vuotiaat. Heistä kymmeneltä nukkuu vielä 40 prosenttia, kun 20–24-vuotiaista osuus on 28 prosenttia ja 25–29-vuotiaista 14 prosenttia. Arjen lyhyiksi jääneiden unien vastapainoksi teini-ikäiset siis näyttävät maksavan univelkojaan viikonloppuamuisin.

Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen perusteella peruskoululaisten ja lukiolaisten heräämisajoissa ei ole suuria eroja 1980-, 1990- ja 2000-luvun alussa (Pääkkönen 2014). Sen sijaan peruskoululaisilla ja lukiolaisilla muutokset ovat suurempia nukkumaanmenoajoissa, jotka siis vaikuttavat melko suoraan unen määrään.

Unen määrä

Arkisin nuorten unen keskimääräinen kesto on 8,2 tuntia. Yleisimmät unen määrät ovat kahdeksan tuntia (37 %) ja yhdeksän tuntia (26 %). Viikonloppuisin nukutaan selvästi pidempään, keskimäärin 9,4 tuntia. Yleisintä on nukkua yhdeksän tuntia (32 %), ja myös kymmenen tunnin unet ovat yleisiä (31 %). Suurin ero arjen ja viikonloppun unimäärissä on 15–19-vuotiailla (arkisin 8,1 tuntia, viikonloppuisin 9,7 tuntia).

Optimaalisesta unen määrästä ei liene täydellistä yksimielisyyttä, mutta terveyshaittoja aiheutuu niin liian vähäisestä kuin liiastakin nukkumisesta. Terveiden ja unen suhde ei ole yksisuuntainen, sillä unen määrä voi vaikuttaa terveyteen, mutta liiallinen tai liian vähäinen nukkuminen myös itsessään saattaa kertoa terveysongelmista. Unirytmien häiriintyminenkin voi johtua niin elämäntavoista kuin suoranaisista univaikeuksista.

Unitutkijoiden mukaan murrosikäisten unentarve on noin yhdeksän tuntia (Tynjälä ym. 2002; Pääkkönen 2010, 97). Nuorisobarometrin

ikäryhmä ulottuu kuitenkin lähes kolmikymmen-vuotiaisiin, joiden unentarve on pienempi. Jos sopivaksi unenmääräksi koko 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä määritellään 7–9 tuntia, arkisin tähän pääsee 81 prosenttia tavalliset nukkumaanmeno- ja heräämisaikansa kertoneista. Tätä enemmän nukkuu 12 prosenttia ja vähemmän 7 prosenttia. Viikonloppuisin tilanne on tyystin toinen, sillä 7–9 tunnin unet ottaa 52 prosenttia, tätä enemmän nukkuu 46 prosenttia ja vähemmän 2 prosenttia.

Arjessa pakottavat heräämisajat näkyvät kyselyaineistossa siten, että nukkumaanmenon ajankohta vaikuttaa ratkaisevasti arjen kokonaisunimäärään. Jos nukkumaan mennään viimeistään kymmeneltä, keskimääräinen uniaika on 8,7 tuntia, yhdeltätoista nukkumaan menevillä se on 8,2, puoliltaöin enää 7,9 ja tätä myöhemmin nukahtavilla 7,5 tuntia. Erot ilmenevät selvästi kuviossa 10, josta näkyy, kuinka arki-iltaisun viimeistään kymmeneltä nukahtavista harvemmalla kuin yhdellä kymmenestä unet jäävät enintään 7 tuntiin, kun taas pikkutunneilla nukkumaan menevistä näin vähän nukkuvien osuus on lähes puolet.³² Unen määrä on arkisin niin vahvasti yhteydessä nukkumaanmenoaikaan, että pitkälti samat päätelmät sopivat molempiin (ks. kuvio 9 ja sen tulkinta). Viikonloppuisin nukkumaanmenoajan ja kokonaisuniajan yhteys on luonnollisesti samansuuntainen, mutta joustavista heräämisajoista johtuen riittävästi nukkuvien osuus pysyy suhteellisen suurena vaikka ilta menisi pitkäksikin. Vielä aamuneljältä nukahtavatkin nukkuvat keskimäärin yli 8 tuntia.

Keskimäärin nuoret siis nukkuvat viikonloppuisin yli tunnin pidemmät unet kuin arkisin. Tässä on kuitenkin huomattavia elämäntilanteeseen liittyviä eroja riippuen siitä, kuinka institutionaaliset aikakehykset elämää rytmittävät. Työttömien unen määrä ei käytännössä poikkea arkena ja viikonloppuna, ei myöskään äitiys-, isyys- tai vanhempainvapaalla olevilla. Koululaisilla ja työssäkäyvillä sen sijaan unet jäävät arkisin selvästi lyhyemmiksi. Tavallaan he maksavat viikolla kertynyttä univelkaa viikonlopun pitkillä unilla. Kiinnostavasti ne nuoret,

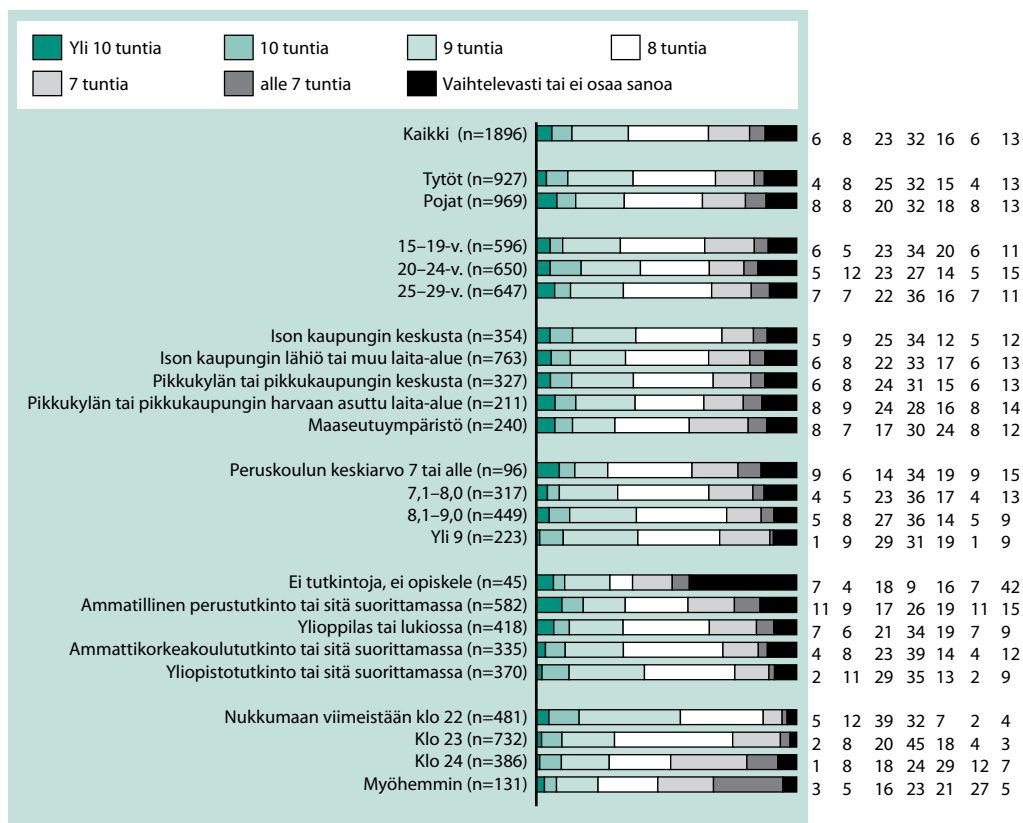
jotka käyvät töissä opintojen ohella, nukkuvat arkisin enemmän kuin ne, jotka joko käyvät vain työssä tai vain opiskelevat. Ehkä työn ja opintojen onnistunut yhdistäminen edellyttää tiettyä säännöllisenä unirytminkinäkin ilmentyvää kurinalaisuutta elintavoissa.

Perhemuodollakin on yhteyttä unirytmiiin. Vaikka perheellistyneiden nuorten arkirytmisinänsä vaikuttaa säännölliseltä, lasten saaminen vähentää nukkumisaikaa niin parisuhteessa elävillä kuin yksinhuoltajilla. Myös arjen ja viikonlopun väliset erot nukkumisajoissa ovat pienempiä lapsiperheissä. Vähän nukkuminen voi kertoa aikapulasta, jonka Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimusten perusteella tiedetään lisääntyneen nimenomaan pienten lasten vanhemmilla. (Pääkkönen & Hanifi 2012.) Nuorisobarometrin kyselyssä ei käytetä aikapulan käsitettä, mutta siinä lapsiperheet luonnehtivat muita yleisemmin kodin ilmapiiää kiireiseksi (kuvio 7). Perheen hyvällä ilmapiiirillä on yhteys hyvään vuorokausirytmien säilyttämiseen (ks. myös Korvela & Nordlund tässä julkaisussa).

Yhteys unimäärän ja koetun terveydentilan välillä ei ole suoraviivainen, vaan tyytyväisyys omaan terveyteen on korkeinta niillä, jotka nukkuvat arkisin 8–9 tuntia tai viikonloppuisin 9–10 tuntia. Tätä enemmän tai vähemmän nukkuvat kokevat terveytensä huonommaksi. Havaittu yhteys on voimakkain alle 20-vuotiailla, ja erityisesti tytöillä. Unen määrä arkisin on vahvemmassa yhteydessä tyytyväisyyteen elämään ja sen osa-alueisiin kuin viikonlopun unimäärä.

Keskimääräisesti nukkuvien parempi koettu terveys on linjassa sen tutkimustiedon kanssa, että niin liian vähäisestä kuin liiastakin nukkumisesta voi olla terveyshaittoja. Yhteyden suunta ei tosin ole selvä, sillä unen määrä voi olla niin syy kuin seurauskin. Tilastollinen yhteys yksin eri kerro sitäkään, mikä on vaikuttava mekanismi yhteyden taustalla. Voi ajatella, että sopivan unen määrän yhteys hyvään terveyteen selittyy pääosin muiden elämäntapojen säännöllisyydellä ja terveellisyydellä. Nuorisobarometrin kyselyssä unen määrä esimerkiksi on yhteydessä liikuntaan siten, että yleisimmin liikuntaa

KUVIO 10. UNEN MÄÄRÄ ARKISIN (%)

harrastavat noin 8–9 tuntia arkisin nukkuvat. Sekä tätä enemmän että vähemmän nukkuvissa on enemmän liikuntaa harrastamattomia. Päihteidenkäyttö ei keskiarvoin mitaten ole yhteydessä unen määrään, mutta käyttäjissä on muita enemmän niin hyvin vähän kuin hyvin paljon nukkuvia. Liikunnan ja päihteidenkäytön vakiointi vähentää selvästi unen selitysarvoa, muttei kuitenkaan poista yhteyttä.

Parhaiten arjen toimista (vrt. kuvio 4) selviytyvät niin arkisin kuin viikonloppuisinkin noin 9 tuntia nukkuvat. Arkisin alle 8 tuntia nukkuvat pärjäävät arkitoimissa muita huonommin, mutta myös viikonloppuisin yli 10 tuntia nukkuminen on niin ikään yhteydessä heikompaan arkitoimista selviytymiseen. Yksittäisistä arkisista askareista varsinkin siivoaminen ja pyykinpesu näyttävät kyselyn perusteella sujuvan muita

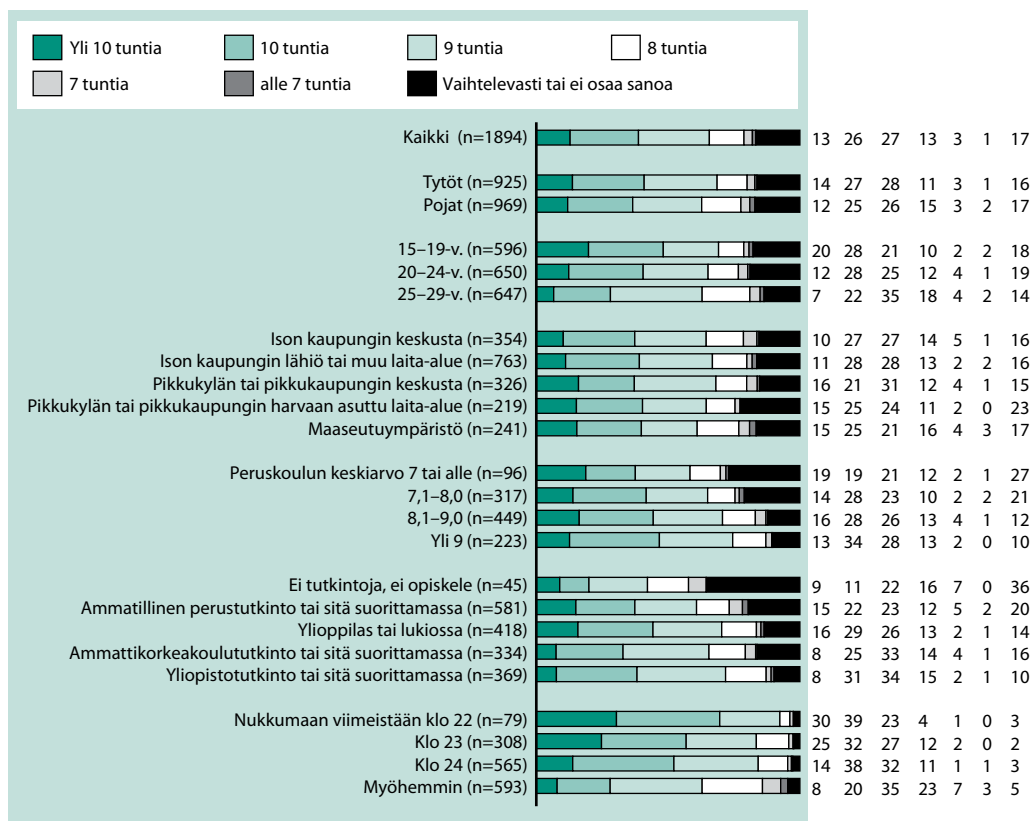
heikommin niillä, joilla unet jäävät arkena alle 8 tunnin.

PÄIHTEET

Säännöllistä tai satunnaista päihteidenkäyttöä selvitettiin aiemmista Nuorisobarometreista tutulla kysymysmuotoilulla. Lisäksi kysymyssarjaan otettiin mukaan rahapelit yhtenä mahdollisena riippuvuuden aiheuttajana. Tulokset ovat sukupuolittuneita, joten kuviossa 12 tyttöjen ja poikien luvut esitetään erikseen.

Kuviossa 13 esitetään saatavilla oleva trenditieto. Nuorisobarometrissa päihteidenkäyttöä on seurattu varsin satunnaisesti, sillä sitä seuraavat lukuisat kotimaiset ja kansainväliset tutkimukset, kuten THL:n kouluterveyskysely,³³ Nuorten terveystapatutkimus,³⁴ EU:n

KUVIO 11. UNEN MÄÄRÄ VIIKONLOPPUISIN (%)

koululaiskysely ESPAD³⁵ ja WHO:n koulu-laistutkimus HBSC³⁶. Ikärajat ja määritelmät eri tutkimuksissa vaihtelevat, mutta trendi on 2000-luvulla ainakin tupakoinnissa ja humalajuomisessa ollut enimmäkseen laskeva. Myös kuviossa 13 esitetyt Nuorisobarometrin kyselytulokset osoittavat näiden osalta selvästi laskevaa trendiä.

Alkoholi

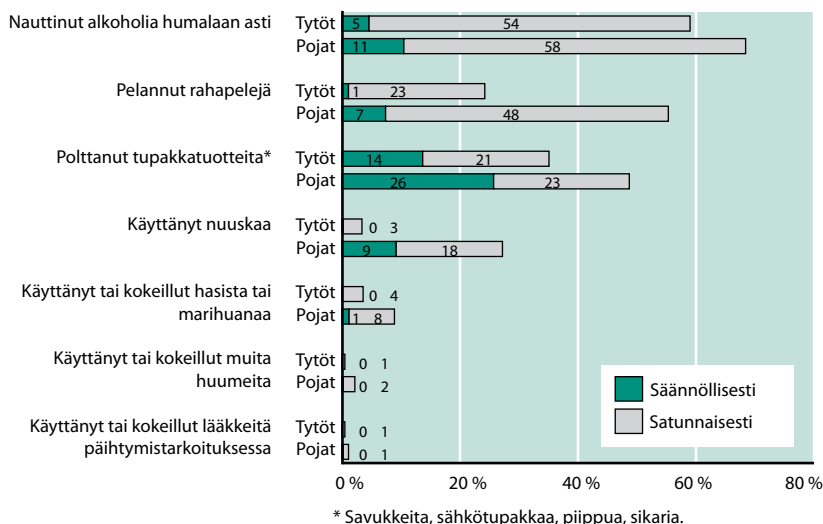
Niin säännöllisen kuin satunnaisenkin humalajuomisen määrät olivat suunnilleen samoja vuosien 2002 ja 2012 kyselyissä. Sen jälkeen humalajuominen on vähentynyt melko nopeasti, sillä vuonna 2012 viimeisten kuuden kuukauden aikana itsensä humalaan ainakin satunnaisesti sanoi juoneensa 72 prosenttia nuorista, nyt 64

prosenttia. Täysraittiiden osuuksia ei selvitetty, mutta niiden osuus, jotka eivät viimeisen puolen vuoden aikana ole juoneet itseään humalaan, on kasvanut 28 prosentista 36 prosenttiin.

Sukupuolittain tarkasteltuna havaitaan, että etenkin raittiiden poikien osuus on viime vuosina kasvanut: vuoden 2002 kyselyssä se oli 21 prosenttia, vuonna 2012 juomattomia poikia oli 24 prosenttia ja nyt jo 32 prosenttia. Tyttöillä vastaavat osuudet ovat 32 prosenttia vuosina 2002 ja 2012 ja nyt vuoden 2015 kyselyssä 41 prosenttia. Nuoret naiset ovat siis yhä hieman raittiimpia kuin nuoret miehet, mutta erot ovat ehkä tasoittuneet muutamalla prosenttiyksiköllä. Muut seurantatiedot osoittavat samansuuntaista kehitystä.³⁷

Humalajuomisen säännöllisyys ei näytä olevan yhteydessä keskiarvolla mitattuun

KUVIO 12. ”OLETKO VIIMEKSI KULUNEIDEN 6 KUUKAUDEN AIKANA TEHNYT JOTAKIN SEURAAVISTA?” (%)

koulumenestykseen. Nuorisobarometrin kysely ei tosin erottele juomismääriä, ja ESPAD-aineistossa onkin havaittu selvä yhteys nuorten alkoholinkäytön ja koulumenestyksen välillä (Karvonen 2010). Nyt tehdyssä kyselyssä selvin koulutusmuuttujien mukainen ero on ammatikoululaisten lukiolaisia säännöllisempi juominen, mikä vastaa kouluterveyskyselyn tuloksia. Vastaava, mutta pienempi ero havaitaan korkeasteella, sillä ammattikorkeakoululaiset juovat yliopisto-opiskelijoita enemmän. Koulumenestyksen mukaiset erot ovat huomion arvoisia, sillä ne voivat ennustaa tulevaa luokkapolarisatiota (Raitasalo & Simonen 2011).

Kaikista vastaajista 12 prosenttia kertoi isällään tai äidillään olleen ongelmia alkoholin vuoksi vastaajan ollessa peruskouluikäinen (kuvio 1). Näistä nuorista 11 prosenttia kertoo humaltuneensa viimeisten kuuden kuukauden aikana säännöllisesti (muilla osuus on 7 %) ja satunnaisesti 64 prosenttia (muista 55 %). Vanhempien ongelmallinen alkoholinkäyttö on yhteydessä paitsi nuoren juomiseen, myös nuoren juomisesta seuraaviin ongelmiin. (Lisää aiheesta ks. Pekkarisen artikkeli tässä julkaisussa s. 163–179.)

Alkoholinkäytön periytyminen kannalta nyt käytetyt kysymysmuotoilut eivät ole kaikkein parhaita, sillä vanhempien osalta kysyttiin ainoastaan nuorten kokemusta isän tai äidin ongelmakäytöstä. Vuoden 2012 Nuorisobarometrissa selvitettiin tarkemmin alkoholin kulumäärää lapsuudenkodissa, jolloin havaittiin niin raittiuden kuin runsaan juomisenkin selvä ylisukupolvisuus.³⁸

Vuoden 2012 Nuorisobarometrissa haastateltiin nuorten lisäksi heidän vanhempiaan ja tiedusteltiin myös heidän lapsuudenkotinsa alkoholinkäyttöä. Juomisen periytyminen oli voimakasta myös edellisellä sukupolvella,³⁹ mutta kiinnostavasti ne vanhemmat, joiden mielestä heidän omassa lapsuudenkodissaan käytettiin liikaa alkoholia, joivat itse muita vähemmän. (Myllyniemi 2012, 66–67.) Tämä antaa viitteitä siitä, miten juomisongelman sukupolvinen ketju voi katketa. Lapsiperheiden hyvinvointitutkimuksen mukaan vanhempien negatiiviset kokemukset omien vanhempien alkoholinkäytöstä tiukentavat kasvatusasenteita ja kriittisyyttä nuorten alkoholinkäyttöä kohtaan (Holmila & Raitasalo 2008, 305). Nyt kerätyssä kyselyssä viitteitä tähän suuntaan voi löytyä siitä, että lapsuudenkodissaan alkoholin ongelmakäyttöä

havainneiden oma säännöllinen humalajuominen on muita harvinaisempaa kolmeakymmentä ikävuotta lähestyttäessä, siis iässä, jossa oman perheen perustaminen on ajankohtaista. Koko aineistossa on vain yksi lapsia itse saanut vastaaja, joka kertoo juovansa itsensä säännöllisesti humalaan ja raportoi lapsuudenkodissaan olleen ongelmia alkoholin kanssa.

Alkoholikysymyksen ylisukupolvisuus ei tietenkään ole palautettavissa kulutusmääriin. Haastattelututkimuksen perusteella luottamuksellisilla perhesuhteilla ja vuorovaikutuksen laadulla on keskeinen merkitys lapsen alkoholikäyttöön liittyvien asenteiden ja toimintatapojen ohjauksessa. Onpa pohdittu sitäkin, voisiko nykynuorten kiinteillä perhesuhteilla olla merkitystä alaikäisten 1990-luvun lopulla alkaneeseen juomisen vähentymiseen. (Simonen ym. 2015; Rönkä & Poikkeus 2000.)

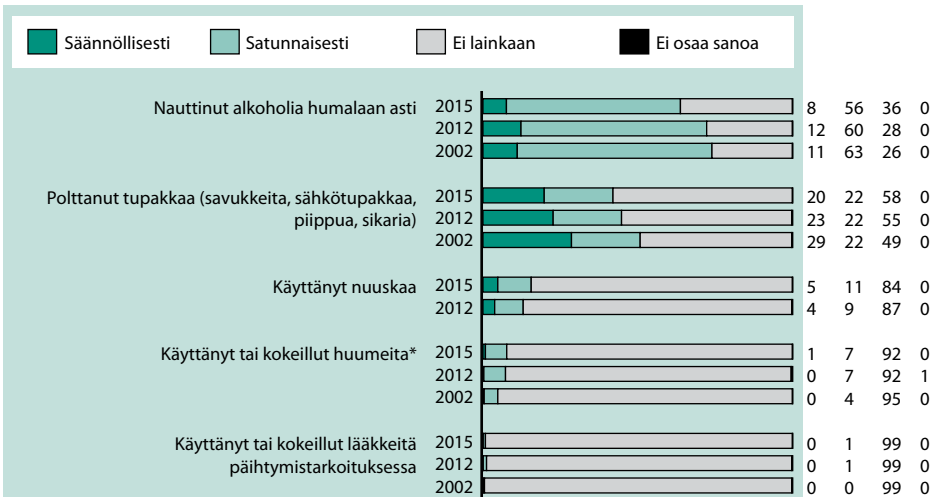
Tupakka ja nuuska

Nuorisobarometrin tulosten mukaan nuorten säännöllinen tupakointi on vähentynyt vuoden 2002 kyselyn 29 prosentista 20 prosenttiin. Kyselyissä ei säännöllisyyttä tai satunnaisuutta

määritelty, vaan ne jäivät vastaajan itsensä harjoittavaksi. Esimerkiksi Nuorten terveystapatutkimuksen ja Kouluterveyskyselyn tapa kysyä päivittäisestä tupakoinnista tuottaa tulokseksi niin ikään laskevan trendin.⁴⁰ Barometrissa kokonaan savuttomien osuus on samassa ajassa lisääntynyt 49:stä 58 prosenttiin. Satunnaistupakointi on pysynyt samalla 22 prosentin tasolla ja on nyt jopa yleisempää kuin säännöllinen tupakointi.

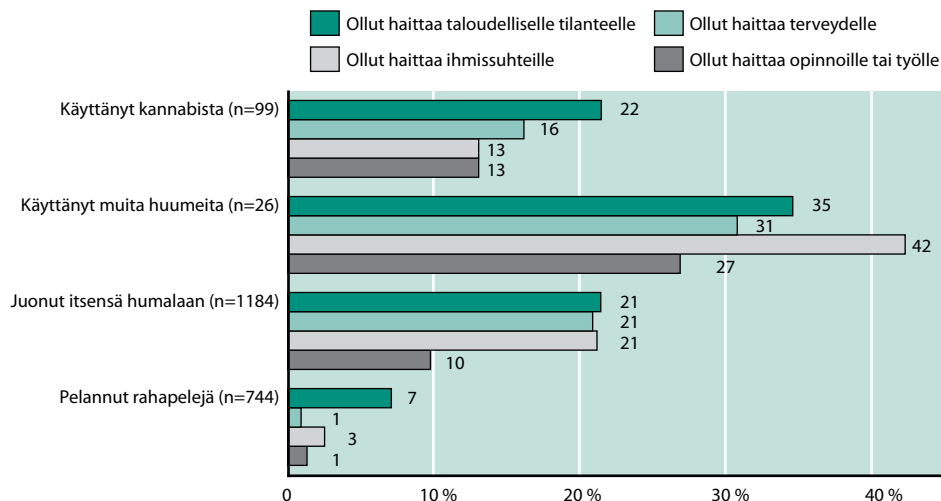
Säännöllisesti tupakoivien poikien osuus on vuodesta 2002 laskenut 33:sta 26 prosenttiin, tyttöjen 24:stä 14 prosenttiin. Siinä missä tyttöjen kohdalla vähenevä trendi on jatkunut, ei poikien tupakointi viime vuosina juuri ole vähentynyt. Säännöllisesti polttavia poikia on siis edelleen selvästi enemmän kuin tyttöjä, ja sukupuolten erot ovat pikemmin kasvamassa kuin vähenemässä. Nuorten terveystapatutkimuksen pitkän aikavälin trendi Nuorisobarometrin kohderyhmää nuoremmissa ikäryhmissä on kuitenkin se, että 1980-luvulta lähtien poikien tupakointi on vähentynyt enemmän ja sukupuolten väliset erot tasoittuneet niin kokeiluissa kuin päivittäisessä tupakoinnissa (Kinnunen ym. 2015).

KUVIO 13. ”OLETKO VIIMEKSI KULUNEIDEN 6 KUUKAUDEN AIKANA TEHNYT JOTAKIN SEURAAVISTA?” (%)

* 2015 kysyttiin erikseen hasiksen tai marijuan ja muiden huumeiden käytöstä. Kuvioon nämä luvut on laskettu yhteen.

KUVIO 14. KOETUT HAITAT ERI ELÄMÄNALUEILLE SEN MUKAAN, MITÄ ”PAHEITA” HARJOITTANUT VIIMEISTEN 6 KK:N AIKANA (%)

Koulutustason mukaan verraten on vuodesta 2002 eniten vähentynyt peruskoululaisten tupakointi. Myös lukiolaisten ja korkeakouluopiskelijoiden säännöllinen tupakointi on vähentynyt selvästi. Suoritetujen tutkintojen perusteella verraten korkeakoulututkinnon suorittaneet polttavat nyt huomattavasti harvemmin kuin vuosituhaten alussa.

Säännöllisesti nuuskaavia on 5 prosenttia, satunnaisemmin 11 prosenttia (kuvio 13). Nuuskankäytön seuranta Nuorisobarometreissa aloitettiin vasta vuonna 2012, joten pidempää seurantatietoa ei vielä ole. Muutokset vuosien 2012 ja 2015 välillä ovat pieniä. Nuorten terveystapatutkimus 2015 kuitenkin kertoo etenkin 16- ja 18-vuotiaiden poikien ja 18-vuotiaiden tyttöjen nuuskaamisen yleistyneen viime vuosina (emt.).

Huumeet ja lääkkeiden väärinkäyttö

2000-luvulla havaittu huumeidenkäytön lievästi kasvanut trendi näyttää tasaantuneen. Niin ikään lääkkeiden väärinkäytön mahdollinen lievä lisääntyminen näyttää Nuorisobarometrin kyselyiden perusteella taittuneen. Vuodesta 2002

vuoteen 2012 huumeita viimeisten kuuden kuukauden aikana käyttäneiden osuus nousi 5:stä 7 prosenttiin, ja lääkkeitä päihtymistarkoituksessa käyttäneiden tai kokeilleiden osuus nousi puolesta prosentista yhteen prosenttiin. Molemmat osuudet ovat pysyneet samana vuodesta 2012 vuoteen 2015. Huumeiden säännöllinen käyttö on edelleen harvinaista. Vuoden 2012 kyselystä se tosin on lisääntynyt 0,3 prosentista 0,8 prosenttiin, mutta muutos on niin pieni, että se voi johtua myös sattumasta.

Nyt tehdyssä kyselyssä erotettiin toisistaan hasis tai marijuana (käyttänyt säännöllisesti 0,7 %, satunnaisesti 5,6 %) ja muut huumeet (käyttänyt säännöllisesti 0,1 %, satunnaisesti 1,3 %). Vaikka kuvioon 13 nämä luvut on vertailutiedon saamiseksi laskettu yhteen, aineiden erottelu kuitenkin tarkentaa kokonais kuvaa laittomien huumeiden käytöstä kertomalla, kuinka vahvasti se painottuu niin sanottuihin mietoihin huumeisiin. Aineistossa on 119 kannabista ja 26 jotain muuta huumetta kokeillutta tai käyttänyttä. Käyttö on päällekkäistä siten, että muita aineita käyttäneistä lähes kaikki ovat käyttäneet myös kannabista. Koko aineistossa on vain 6 sellaista vastaajaa, jotka ovat käyttäneet yksinomaan joitain muita huumeita.

Vaikka huumeiden säännöllinen käyttö on edelleen harvinaista, kokeilut ovat suhteellisen yleisiä. Kouluterveyskyselyn mukaan laittomia huumeita on ainakin kerran elämässään kokeillut 9 prosenttia peruskoululaisista, 13 prosenttia lukiolaisista ja 21 prosenttia ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista. (THL 2015b.) Varsinkin kannabiksen käyttö on yleistymässä. Huolestuttava trendi on sen lisääntyvä käyttö alle 15-vuotiaiden keskuudessa. Vastaavasti asenteissa on tapahtunut muutos ja niin sanottuihin mietoihin huumeisiin suhtaudutaan entistä hyväksyvämmiin. Cannabis erotetaan selvästi muista huumeista, ja nuoret aikuiset pitävät viikoittaisista humalajuomista suurempana riskin aiheuttajana kuin säännöllistä pilvenpolttoa. (Varjonen 2015.)

Helsingissä humalajuominen ja kannabiksen käyttö on muuta Suomea hieman yleisempää. (ks. Keskisen artikkeli tässä julkaisussa). Suurimpia kaupunkia lukuun ottamatta vastaajamäärät ovat liian pieniä kuntien tai edes maakuntien luotettavaan vertailuun, mutta kyselyn perusteella vähäisintä tai olematonta kannabiksen käyttö on Lapissa, Kainuussa, Pohjois-Karjalassa sekä Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla.

Paheiden kasautuminen

Kuviossa 13 esitellyt potentiaalisesti haitalliset elämäntavat kasautuvat vahvasti samoille nuorille. Vastaavasti osalla nuorista (24 %) ei ole niistä ainuttakaan. Tytöistä 31 prosentilla ei ole ainuttakaan kuvion 13 tavoista, pojista osuus on 18 prosenttia. Jos lasketaan yhteen kaikki selvitetty ”paheet”, on kaikista vastaajista 10 prosentilla kokemuksia yli puolesta, eli vähintään neljästä. Tyttöillä osuus on 2 prosenttia, pojilla peräti 18 prosenttia. Päihteydenkäyttö näyttää siis kasautuvan varsin vahvasti nimenomaan osalla pojista. Alueellisesti paheet kasautuvat etenkin isojen kaupunkien keskustoihin, jonkin verran myös lähiöihin ja muille laita-alueille. Erityyppisillä alueilla paheet tosin ovat erilaisia. Maaseudun nuorison parissa tupakointi on yleisempää kuin kaupungeissa, huumeiden ja alkoholin käytön

osalta tilanne on päinvastainen. Alkoholin osalta ero selittyy osaksi muuttoliikkeestä johtuvalla ikärakenteella, siis sillä, että aineiston kaupunkilaisnuoret ovat iältään hieman maaseudulla asuvia vanhempia.

Edellä jo havaittiin, että lähes kaikki kovia huumeita käyttäneet ovat käyttäneet myös kannabista. Päällekkäisyyttä on myös alkoholin ja huumeiden välillä, sillä käytännössä kaikki kannabista tai muita huumeita käyttäneet ovat viimeisen puolen vuoden aikana myös juoneet itsensä humalaan. Laittomia huumeita käyttäneistä tai kokeilleista enemmistö on myös pelannut rahapelejä ja lähes kaikki tupakoivat, yleensä säännöllisesti.

Viimeisen puolen aikana itsensä humalaan juoneista 16 prosentilla on samalta ajalta kokemuksia enemmistöstä (eli vähintään kolmesta muustakin) kuvion 13 ”paheesta”. Rahapelejä pelanneilla osuus on 23 prosenttia, tupakoitsijoilla 24 prosenttia ja nuuskaajilla puolet. Kannabista käyttäneistä tai kokeilleista jo 64 prosenttia kuuluu tähän joukkoon, lääkkeitä väärinkäyttäneistä yli 80 prosenttia ja kovia huumeita käyttäneistä tai kokeilleista käytännössä kaikki. Huumeiden käyttäjistä on nähtävissä epäterveellisten elintapojen ulottuminen itse aineiden lisäksi muillekin elämäntavoille. Tässäkään ei tosin ole syytä puhua syistä ja seurauksista, vaan epäterveellisten elämäntapojen kasautumisesta.

Elintapojen haittapuolia

Nuorilta tiedusteltiin kokemuksia alkoholin, huumeiden ja uhkapelien aiheuttamista haitoista ihmissuhteille, terveydelle, opinnoille tai työle ja taloudelliselle tilanteelle. Kysymykset kohdennettiin vain niihin, jotka viimeisten kuuden kuukauden aikana olivat ainakin satunnaisesti pelanneet uhkapelejä tai käyttäneet päihteitä. Lienee syytä korostaa, ettei kyselytutkimus ole pätevä tutkimusmenetelmä todellisten haittojen selvittämiseksi. Etenkin huumeet ovat varsin arka aihe, mikä voi saada käyttäjät puolustuskannalle ja vähättelemään niihin liittyviä kielteisiä

puolia. Monet terveyshaitat voivat ilmetä vasta pidemmän käytön jälkeen, ja varsinaisten ongelmakäyttäjien todennäköisyys ylipäättään vastata kyselyyn on luultavasti muita pienempi.

Kuvioon 14 koottujen vastausten mukaan eniten haittoja koetaan olevan huumeiden (muiden kuin kannabiksen) käytöstä. Alkoholin humalajuomisen haitat arvioidaan keskimäärin suuremmiksi kuin kannabiksen käytön. Rahapelien pelaamisesta harva kokee olleen haittoja.

Eri paheiden koetut haitat painottuvat eri tavoin. Rahapelien pelaamisen haitat liittyvät lähes yksinomaan taloudelliseen tilanteeseen. Myös kannabiksen käytön koetuista haitoista yleisin on vaikutus taloustilanteeseen. Kovempien huumeiden käytöstä puolestaan on aiheutunut harmia etenkin ihmissuhteille. Alkoholin humalajuomisesta seuranneet kielteiset vaikutukset jakautuvat melko tasaisesti eri elämäalueille. Verrattuna kannabiksen käyttöön humalajuomisen koetaan selvästi useammin aiheuttaneen haittaa ihmissuhteille. Kannabiksen käytön puolestaan koetaan useammin kuin alkoholin aiheuttaneen haittaa opinnoille tai työlle. Tämä saattaa liittyä siihen, että alkoholin humalajuominen rajoittuu usein viikonloppuihin, mutta nuoret polttavat pilveä yhä enemmän myös arkin. Tätä arkipäiväistymistrendiä ei niinkään löydy kyselytiedoista, vaan se on saatu käytännön työtä nuorten parissa tekemiltä, kuten nuorisotyöntekijöiltä (Käkelä 2015) ja poliisilta (Ajantasa 2015).

Kuvio 14 auttaa vertailemaan kielteisiä seurauksia, mutta kuva tarkentuu, kun ottaa huomioon sen, onko pelaaminen tai päihteiden käyttö ollut satunnaista vai jatkuvaa, sekä sen, onko haittaa koettu vähän vai paljon. Kuvioista 15–17 nähdään, että huumeiden aiheuttamat haitat koetaan selvästi useammin vakaviksi kuin alkoholin aiheuttamat. Tämä pätee niin satunnaiseen kuin säännölliseen käyttöön. Kuviossa 16 säännöllinen ja satunnainen käyttö tosin on yhdistetty säännöllisesti huumeita käyttävien pienen määrän takia.⁴¹ Rahapelien takia paljon haittoja ovat kokeneet oikeastaan vain säännöllisesti pelaavat, ja hekin lähinnä

vain taloudellisia haittoja. Rahapelit aiheuttavatkin taloudellista haittaa selvästi yleisemmin säännöllisesti pelaavilla kuin satunnaisemmin pelaavilla. Säännöllinen rahapelaaminen näyttää vaikuttavan kielteisesti myös joidenkin ihmissuhteisiin, terveyteen ja opintoihin tai työhön.

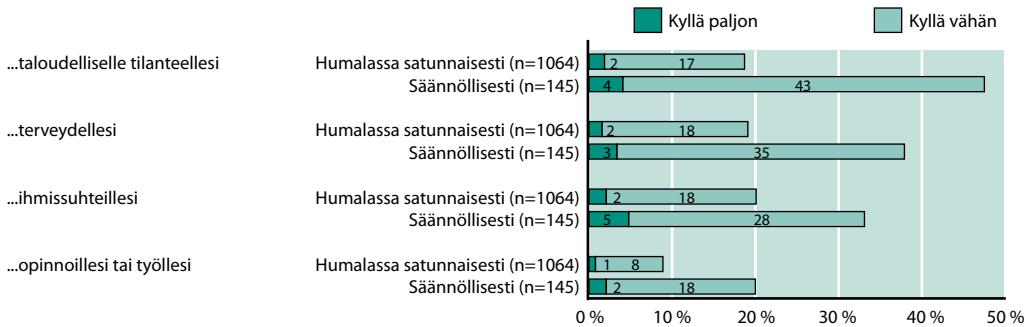
Vanhempien ongelmallinen alkoholinkäyttö lapsuudenkodissa (kuvio 1) on yhteydessä paitsi nuoren omaan juomiseen (kuvio 13 ja sen tulkinta), myös nuoren juomisesta seuraaviin ongelmiin. Vastaajista, joiden lapsuudenkodissa oli alkoholiongelmia, selvästi muita suurempi osuus koki alkoholin haitanneen ihmissuhteita ja terveyttä. (Aiheesta lisää ks. Pekkarisen artikkeli tässä julkaisussa.)

Toinen tapa tarkastella päihteiden haittoja on vertailla käyttäjien ja muiden tyytyväisyyden tasoa. Kyselytulosten perusteella etenkin päihteiden säännöllinen käyttö on vahvasti yhteydessä vähäiseen tyytyväisyyteen niin elämään yleensä kuin lähes kaikkiin sen osa-alueisiin.⁴² Tilastolliset yhteydet ja suoraan kysytyt haitat ovat siis linjassa keskenään. Tässä yhteydessä on tosin syytä painottaa, ettei tilastollisista yhteyksistä ole syytä vetää päätelmiä suorista syy-yhteyksistä, vaan kyse on monisysisistä elämäntapojen kokonaisuuksista. Nuorisobarometrin kyselystä esimerkiksi nähdään, että säännöllisesti tupakoivat harrastavat keskimääräistä vähemmän liikuntaa (kuvio 21 ja sen tulkinta), mikä niin ikään on yhteydessä heikommaksi koettuun terveyteen ja fyysiseen kuntoon.

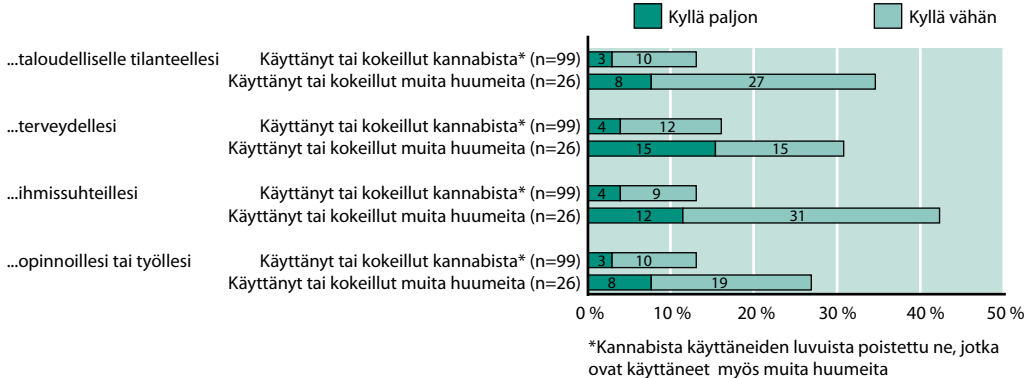
RUOKA

Kuvioissa 18 ja 19 esitellään vastaukset kyselyn ruokaan liittyviin kysymyksiin. Huomio ei ole niinkään ruokavalion terveellisyydessä kuin ruokatottumuksissa. Syömiseen liittyvät valinnat eivät pohjaudu vain faktoihin tai käsityksiin ruoan terveellisyydestä, vaan myös esimerkiksi arvot, tottumukset, sosiaaliset ja taloudelliset seikat vaikuttavat niihin. Ruoasta on tullut monille identiteetin rakentamisen väline. Uudet ruokatrendit leviävät aiempaa nopeammin etenkin sosiaalisen median kautta. Yhteisöllisen

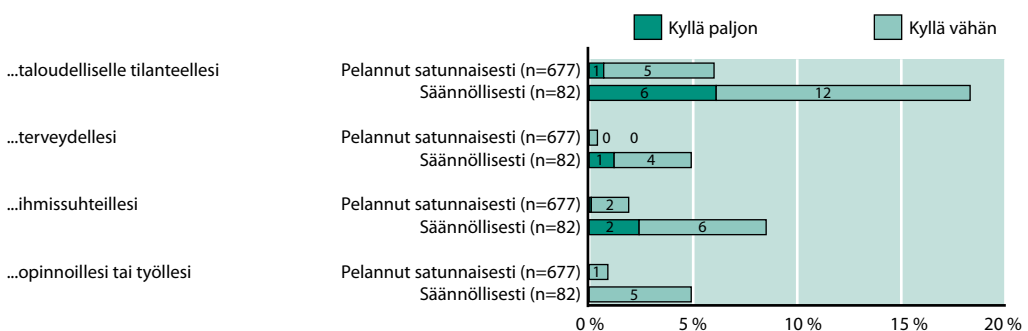
KUVIO 15. ”KOETKO ALKOHOLIN KÄYTÖSTÄ OLLEEN KOSKAAN HAITTAA...” (%-OSUUS NIISTÄ, JOTKA OVAT VIIMEISTEN 6 KK:N AIKANA AINAKIN SATUNNAISESTI JUONEET ITSENSÄ HUMALAAAN)

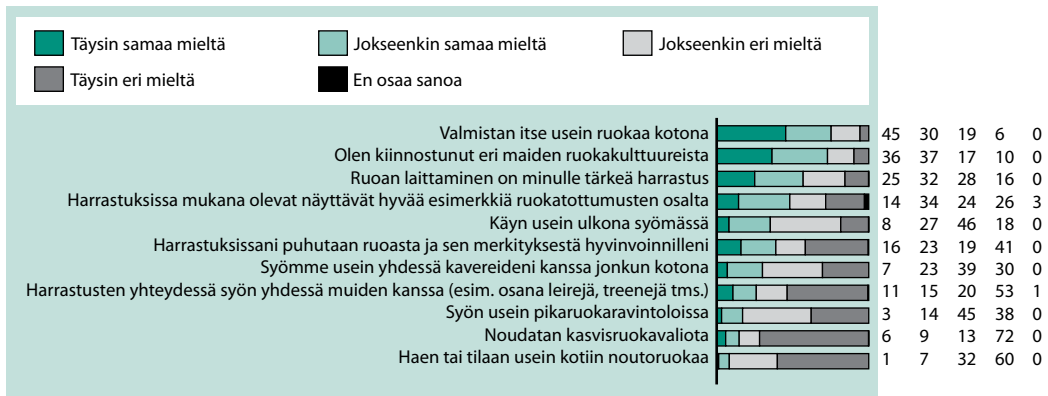
KUVIO 16. ”KOETKO HUUMEIDEN KÄYTÖSTÄ OLLEEN KOSKAAN HAITTAA...” (%-OSUUS NIISTÄ, JOTKA OVAT VIIMEISTEN 6 KK:N AIKANA AINAKIN SATUNNAISESTI KÄYTTÄNEET HASISTA TAI MARIJUANA TAI MUITA HUUMEITA)

KUVIO 17. ”KOETKO RAHAPELEISTÄ OLLEEN KOSKAAN HAITTAA...” (%-OSUUS NIISTÄ, JOTKA OVAT VIIMEISTEN 6 KK:N AIKANA AINAKIN SATUNNAISESTI PELANNEET RAHAPELEJÄ)

KUVIO 18. RUOKAILUTOTTUMUKSET (%)

ulottuvuuden takia ruokakulttuurin professori Johanna Mäkelä on puhunut ruokaheimoista. Tällaisia voivat olla vaikka ruokapiirit, erikoiskahvien harrastajat ja ystäväporukat, jotka koontuvat kokeilemaan uusia reseptejä. Useille trendeille on ominaista, että tärkeää ei ole vain se, mitä syö, vaan myös se, mitä ei syö. (Tarvas 2014.)

Barometrissa ruokailutottumuksiin liittyvässä kuviossa 18 painopiste on enemmän arklisissa ruokailutottumuksissa, ja kuviossa 19 puolestaan tarkastellaan sitä, kuinka paljon nuoret arvioivat eri tahojen vaikuttavan oman ruokavalionsa terveellisyyteen. Toisaalla Nuorisobarometrin kiinteästi arjenhallintaan liittyvissä kysymyksissä (kuvio 4) nuoret arvioivat, kuinka hyvin he arjessaan selviävät ruoanlaitosta. Tarkemmin ruokakysymyksiin keskittyy Eila Kauppinen tämän julkaisun artikkelissaan (s. 215–226).

Ruokailutottumukset

Kuvioon 18 on koottu tietoa nuorten ruokailutottumuksista. Yleishavaintona voi todeta, että syöminen ja ruoanlaitto näyttävät kyselyn valossa olevan nuorille tärkeitä. Kolme neljästä ilmaisee olevansa kiinnostunut eri maiden ruokakulttuureista, ja enemmistö pitää ruoan laittamista itselleen tärkeänä harrastuksena. Ruokailussa on sosiaalinen ulottuvuutensa: lähes joka kolmas

sanoo syövänsä usein kavereidensa kanssa jonkun kotona, ja vielä useampi käy usein ulkona syömässä, mikä niin ikään tapahtunee yleensä seurassa. Useampi kuin joka kolmas on täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että harrastuksissa puhutaan ruoasta ja sen merkityksestä hyvinvoinnille, eikä harrastusten parissa yhdessä muiden kanssa syöminenkaan ole kovin harvinaista.

Kolme neljästä sanoo valmistavansa itse usein ruokaa kotona, tytöt useammin kuin pojat. Perhemuoto on ymmärrettävästi tärkeä selittäjä. Yleisintä ruoanlaitto on avio- tai avoliitossa asuvilla, varsinkin jos heillä on lapsia. Myös yksin ja kimppe- tai solukämpässä asuvat laittavat usein itse ruokaa. Vanhempien kanssa yhä asuvien itsenäisen ruoanlaitto sen sijaan on harvinaisempaa, etenkin vuorotellen kahden vanhemman kanssa asuvilla, joista vain vähemmistö sanoo laittavansa itse usein ruokaa. Taustalla voi olla monia kyselyn ulottumattomissa olevia selittäjiä, kuten perheensisäinen työnjako, ruoanlaittoon tarvittavat tilat ja muut mahdollisuudet, mikseivät myös kasvatukselliset tai vanhempien ja nuorten omiin asenteisiin liittyvät syyt. Perheen myönteinen ilmapiiri (kuvio 7) on vahvasa positiivisessa yhteydessä ruoanlaittoon.

Se, ettei valmista ruokaa usein, ei vielä itsesään kerro arjenhallinnan ongelmista juuri mitään, vaan taustalla voi olla vaikkapa kiireinen elämäntilanne.⁴³ Ruoanlaiton yleisyyttä onkin

syytä tarkastella yhdessä sen kanssa, kuinka hyvin nuori ylipäättään arvioi selviytyvänsä arkisesta ruoanlaitosta (kuvio 4). Osin kysymykset ovat päällekkäisiä: monet niistä, jotka sanovat selviytyvänsä hyvin ruoanlaitosta, myös tekevät usein ruokaa, ja vastaavasti niistä, jotka kokevat selviytyvänsä huonosti, vain pieni vähemmistö sanoo valmistavansa ruokaa usein. Jälkimmäisessä ryhmässä pikaruuan ja noutoruuan syöminen on selvästi muita yleisempää. Syy-seuraussuhteiden suunnan pohdinta on aina tarpeen, mutta enemmistö nuorista, jotka laittavat harvoin ruokaa ja myös kokevat pärjäävänsä siinä huonosti, selviytyy kaiken kaikkiaan erittäin huonosti arkitoitimistaan (ks. kuvio 4 ja sen pohdinta). Ruoanlaittoon liittyvistä kysymyksistä samanaikainen tekemättömyys ja osaamattomuus näyttäisivät olevan vahva osoitin kasautuvista arjenhallinnan ongelmista.

Harrastukset, yleisimpänä liikunta eri muodoissaan, ovat tärkeä osa monien nuorten vapaa-aikaa, ja sitä kautta merkittävä oppimisympäristö. Kuvion 18 harrastuksiin liittyvät kysymykset esitettiin vain niille vastaajille, jotka sanoivat, että heillä on ainakin jokin harrastus (vrt. kuvio 20). Tulosten perusteella harrastusten vaikutus syömiseen on merkittävä, sillä lähes puolet arvioi harrastuksissa mukana olevien näyttävän hyvää esimerkkiä ruokatottumusten osalta. 39 prosenttia on samaa mieltä siitä, että harrastuksissa puhutaan ruoasta ja sen merkityksestä hyvinvoinnille, ja joka neljäs sanoo harrastusten yhteydessä syövänsä yhdessä muiden kanssa. Harrastusten myönteinen vaikutus ruokatottumuksiin voi välittyä paitsi ohjaajien tai valmentajien suorana opastuksena myös vaikapa jäljittelynä, sosiaalisena paineena tai muilla välillisillä tavoilla.

Vaikkei tällä kertaa esitetty suoraa kysymystä kasvien roolista ruokavaliossa, voidaan jotain päätellä siitä, että 6 prosenttia on täysin samaa mieltä väitteen ”Noudatan kasvisruokavaliota” kanssa (tytöistä 8 %, pojista 4 %). Lisäksi 9 prosenttia on jokseenkin samaa mieltä väitteen kanssa. Kun asiaa vuonna 2012 edellisen kerran

selvitettiin tarkemmin, kasvisyöjiä, jotka syövät kasvien lisäksi maitotuotteita, oli varsin vähän, noin neljä prosenttia nuorista. Kokonaan ilman eläinkunnasta peräisin olevia tuotteita eläviä vegeaneja oli tuolloin ainoastaan puoli prosenttia nuorista. Ylipäättään kasvispainotteinen ruokavalio näytti harvinaiselta, sillä kasviksia vain liha- tai kalaruuan ohella tai lisukkeena sanoi syövänsä 77 prosenttia nuorista. (Myllyniemi 2012.) Tämä osuus vertautuu nyt tehdyn kyselyn 72 prosenttiin, joka ilmoitti että ei noudata kasvisruokavaliota. Barometrin tietojen perusteella voinee varovaisesti päätellä kasvisyöjien osuuden olevan kasvussa. Myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Finriski-tutkimuksen⁴⁴ mukaan kasvisyönti on yleistymässä. (Heldán ym. 2012.) Eri selvityksissä saadut erilaiset tulokset kasvisyönnin yleisyydestä voivat osin selittyä käsite-eroilla, ainakin sillä, että suuremmissa kasvisyöjien osuuksissa on mukana myös sellaisia, jotka syövät satunnaisesti lihaa, tai ainakin kalaa ja kananmunia.⁴⁵

Arkiset valinnat ilmentävät arvoja ja elämäntyyliä, ja ruokavalinnat ovat malliesimerkkejä yksilöllisistä valinnoista, joilla voi olla laajoja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Nuorten kasvisruokavalion mahdollisen yleistymisen taustalla lienee osin huoli ympäristöstä ja eläinten hyvinvoinnista. Vuoden 2012 Nuorisobarometrissa havaittiinkin kasvisyöjien olevan muita selvästi kiinnostuneempia politiikasta (Myllyniemi 2012, 27). Syöminen on arjen politiikkaa, ja sillä voidaan viestiä kuulumisesta johonkin viiteryhmään. Tosin kun Nuorisobarometri 2012 selvitti kasvisyönnin taustoja, vain harva tunnisti tai tunnusti imagokysymysten tai lähipiirin esimerkin vaikuttaneen valintaan. Tärkeimmät syyt liittyvät hyvään oloon ja terveyteen, jotka ovat vaikuttaneet ainakin jonkin verran melkein kaikilla vastaajilla. Myös ekologiset ja eläinoikeudelliset syyt ovat vaikuttavia perusteita enemmistölle nuorista. (Emt.) (Ruokailutottumuksista lisää ks. Eila Kauppinen artikkeli tässä julkaisussa.)

Ruokailutottumusten terveellisyteen vaikuttavat tahot

Kuvio 19 esittää nuorten näkemykset siitä, kuinka paljon eri tahot voivat vaikuttaa ruokatottumusten terveellisyteen. Tahot esitetään arvioitujen merkitysten suuruusjärjestyksessä siten, että järjestyksessä ei ole huomioitu ”ei koske minua” -vastauksia.

Kaiken kaikkiaan ulkopuolisten vaikutusmahdollisuudet ruokatottumusten terveellisyteen näyttävät kyselyn valossa rajallisilta. Lähes kaikki nuoret kokevat tekevänsä päätökset itsenäisesti, ja muiden merkitys arvioidaan enimmäkseen vähäiseksi tai olemattomaksi. Poikkeuksia ovat lähinnä äiti, jolla sentään noin puolet vastaajista arvioi olevan ainakin jonkin verran merkitystä, ja tyttö- tai poikaystävä, jonka merkitys on itse asiassa äitiä suurempi, koska kaikilla vastaajista ei ole seurustelukumppania. Myös koulun merkitys on suhteellisen suuri koululaisilla. Kaikkien muiden selvitettyjen tahojen merkityksen enemmistö nuorista kokee melko vähäiseksi. Ystävillä tai medially ei yleisesti koeta olevan suurta merkitystä ruokavalioon, harrastejärjestöillä tai varsinkaan opettajalla ei sitäkään vähää.

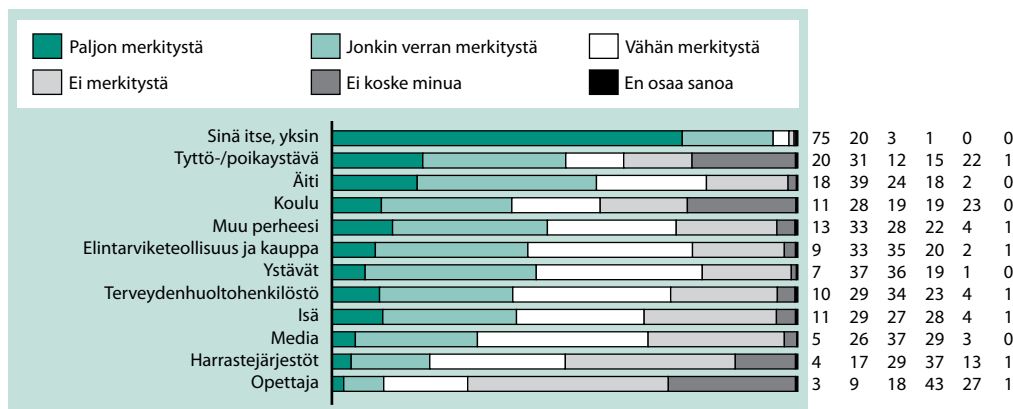
Asiantuntijatiedon vaikuttavuutta saattaa rapauttaa kokemus ruokaan liittyvän tiedon nopeasta muuttumisesta, millä on vaikutusta

kuluttajien kokemaan ruoan terveystriskien liioitteluun. Monet luottavatkin turvallisuuskysymyksissä eniten omiin aisteihinsa (Piironen & Järvelä 2006, 46–47).

Missään tapauksessa barometrin tulosten perusteella ei kuitenkaan voi vähätellä kodin ja koulun vastuuta nuorten ruokatottumusten terveellisyydestä. Ravintosuosituksilla on luultavasti enemmän merkitystä kuin kyselytuloksista voi lukea, sillä myös päätös toimia tai olla toimimatta asiantuntijoiden suositusten mukaisesti voidaan perustellusti kokea omaksi. Kukaan ei tee päätöksiään tyhjiössä, ja siinä mielessä kysely väistämättä pelkistää todellisuutta. Monet tahot pyrkivät vaikuttamaan ruokatottumuksiin, eikä ihminen aina edes tiedä valintoihinsa vaikuttavia tekijöitä. Lienee niin, että kokemus itsenäisestä valinnasta voi syntyä jo silloin, kun päättää, kenen sana painaa ristiriitaisen informaation tilanteessa. Joskus voi myös olla vaikea erottaa, onko vaikkapa kodin ohjeiden tietoinen haastaminen ymmärrettävä omaksi vai sittenkin pikemmin kodin vaikutukseksi.

Taipumuksen korostaa omaa roolia voi tulkita myös merkiksi yksilöllistymiskehityksestä. Aiempien Nuorisobarometrien perusteella selvä enemmistö pitääkin vaikutusmahdollisuutensa oikein hyvinä, varsinkin tiiviisti omaan elämäänsä liittyvissä asioissa (Myllyniemi 2013, 43). Yhdeksän nuorta kymmenestä on valmis

KUVIO 19. ”KUINKA PALJON SEURAAVAT TAHOT VOIVAT VAIKUTTA A RUOKATOTTUMUSTESI TERVEELLISYYTEEN?” (%)

allekirjoittamaan väittämän ”Menestyminen elämässä on itsestä kiinni” (kuvio 6; ks. myös Myllyniemi 2008, 69; 2013, 68). Ruokailutottumukset jos mitkä vaikuttavat läheisesti ja konkreettisesti omaan elämään, joten ei liene ihme, että oma päätösvalta koetaan suureksi.

Naiset pitävät omaa merkitystään ruokavalion terveellisyydelle hieman miehiä suurempana. Iän myötä käsitys omasta vaikutuksesta lisääntyy, mikä onkin ymmärrettävää, sillä etenkin lapsuudenkodista lähdön myötä myös konkreettinen vastuu valinnoista lisääntyy. Varsinainen selittäjä onkin enemmän perhemuoto, sillä vanhempien luona asuvista 62 prosenttia mutta pois muuttaneista jo 82 prosenttia pitää omaa merkitystään suurena.

Iän mukaiset erot ovat muutenkin aiemman tutkimuksen perusteella suuria (Kauppinen 2009). Yläkouluikäiset oppivat ruokaan, terveyteen ja ruoan valmistukseen liittyviä asioita ennen kaikkea omalta perheeltä ja kodilta, mutta merkittäviä oppimiselle olivat myös koulu ja kotitalousoppiaine. Iän lisääntyessä perheen merkitys vähenee ja kaveripiirin ja nuorisokulttuurin vaikutus lisääntyy. (Pajunen ym. 2012, 113–115.) Eniten vaikutusta ruokavalioon tunnistetaan olevan tyttö- tai poikaystävällä (51 prosentin mielestä tyttö- tai poikaystävällä on ainakin jonkin verran merkitystä, mutta jos poistetaan ”ei koske minua” -vastaukset, osuus on 65 %).⁴⁶ Muiden ystävien ja kavereiden merkitys koetaan vähäisemmäksi. Tämä on hieman yllättävää, kun tiedetään nuorten sovittavan omia ruokatottumuksiaan yhteen ystäviensä tottumusten kanssa, ja yleisemminkin ystävien olevan erityisen tärkeitä nimenomaan nuorille. Ehkä kysymyksen keskittyminen nimenomaan terveellisyyteen näkyy tuloksissa siten, ettei kaveripiirin vaikutusta välttämättä tunnisteta, jos on tapana käydä yhdessä esimerkiksi pitsalla. (Ks. lisää Kauppinen teksti tässä julkaisussa.)

Enemmistö koululaisista ja opiskelijoista kokee koulun vaikutuksen vähintään jonkin verran merkitykselliseksi. Tämä pätee niin peruskoululaisiin, toisen asteen opiskelijoihin kuin korkeakouluissa opiskeleviinkin, joten ilmeisesti koulu on ymmärretty laajemmin oppilaitoksen

merkityksessä. Yleensä koululla kuitenkin tarkoitetaan nimenomaan peruskoulua. Peruskoulun ruokailuun liittyviä terveydellisiä, sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä ja tavoitteita onkin listattu perusopetuksen uuteen opetussuunnitelmaan (Opetushallitus 2014). Koulun näkökulmasta ruokakasvatus liittyy ennen kaikkea kouluruokailuun ja kotitalouteen oppiaineena, mutta Nuorisobarometrin kyselyyn vastanneilla nuorilla näiden instituutioiden vaikutukseen todennäköisesti yhdistyy myös epävirallisen koulukulttuurin ja kaveripiirin vaikutus. Tästä kertoo sekin, kuinka paljon koulua vähäisempänä opettajien vaikutus ruokatottumuksiin nähdään.

Tutkimusten mukaan huolestuttavan suuri osa oppilaista ei edes syö kouluruokaa, varsinkin Nuorisobarometrin kohderyhmänä olevista yläkoululaisista. Tosin jo alakouluikäisten parissa on yleistymässä se, että ostetaan omalla rahalla naposteltavaa. Omia ostoksia voidaan pitää sosiaalisesti kouluruokailua tärkeämpinä: ne jaetaan kavereiden kanssa ja nautitaan yhdessä, mikä korostaa ruoan merkitystä sosiaalisille suhteille. (Ruckenstein 2012; lisää aiheesta ks. Kauppinen tässä julkaisussa.)

Oma kiinnostava yksityiskohtansa on isän selvästi äitiä vähäisemmäksi koettu vaikutus. Näkemykset äidin merkityksestä eivät ole sukupuolittuneita, mutta pojat kokevat isän merkityksen suuremmaksi kuin tytöt.

Nuorisobarometrin havaintoja vanhempien vaikutuksesta ruokavalioon voi taustoittaa sillä, mitä suomalaisten kaksostutkimusten perusteella tiedetään perimän ja ympäristön vaikutuksesta lasten ja nuorten painoindeksiin. Lapsuudenkodin vaikutuksen ymmärtämisen kannalta erityisen kiinnostavaa on se, että perinnöllisyyden osuus painoindeksiin selittäjänä on lapsilla pieni, mutta kasvaa nuorilla aikuisilla. Tätä voi ymmärtää sitä kautta, että niin kauan kuin vanhemmat määräävät sen, mitä ja kuinka paljon lapsi syö, perintötekijöiden vaikutus on pienempi. Vastaavasti irtautuminen vanhempien ja lapsuudenkodin vaikutuspiiristä lisää valinnanvapautta ja saa nuoren aktiivisesti hakeutumaan geneettisten taipumustensa mukaisen

ruoan pariin. Korkeasti koulutettujen vanhempien jälkeläisillä perimän merkitys painoindexiin on pienempi. Tätä saattaa selittää se, että koulutettujen vanhempien kasvatuksellinen vaikutus jälkeläistensä ruokavalioon jatkuu lapsuudenkodista irtautumisen jälkeenkin. Koulutetut vanhemmat ovat siis tavallaan muita onnistuneemmin saaneet jälkeläisensä omaksumaan elämäntapoja, jotka vähentävät perimän merkitystä ylipainon syntyyn. (Lajunen ym. 2012.)

Nuorisobarometriin haastateltujen nuorten kokemus vanhempien koulutustaustan mukaan vertailtuna on linjassa tämän tulokinnan kanssa. Mitä koulutettumpia vanhemmat ovat, sitä suuremmaksi jälkeläiset heidän vaikutusvaltansa ruokavalioon arvioivat. Itse asiassa barometrin kyselyaineistossa vanhempien korkealla koulutustasolla on positiivinen yhteys kaikkeen kokemukseen siitä, kuinka paljon muilla ylipäättään arvioidaan olevan vaikutusta ruokavalion terveellisyysyteen. Matalammin koulutettujen vanhempien jälkeläisten arviot vanhempien vaikutuksesta ruokatottumuksiin myös laskevat jyrkemmin lapsuudenkodista muuttamisen jälkeen.

Edellä (kuvio 18) nähtiin, että harrastuksilla on merkitystä myös ruokakasvatuksen suhteen. Joka viides arvioi harrastejärjestöjen voivan ainakin jonkin verran vaikuttaa ruokatottumustensa terveellisyysyteen. Jos lasketaan mukaan vain ne nuoret, jotka harrastavat ainakin jotain (kuvio 20), osuus on 26 prosenttia. Kaikkien harrastus ei suinkaan tapahdu järjestöissä, joten varsin suuri osa niistä, joita kysymys varsinaisesti koskee, arvioi vaikutuksen merkitykselliseksi. Harrastusjärjestöjen vaikutuksen ruokavalintoihinsa arvioivat suurimmaksi alle 20-vuotiaat.

Median vähäiseksi koettu merkitys on hieman yllättävää. Osin taustalla on median käsitteen vaikeus.⁴⁷ Monet eivät kenties ajattele tässä yhteydessä sosiaalista mediaa, jonka merkitys lienee kasvussa. Ymmärrettävästi viestintävälineen merkitys sekoittuu tässä tapauksessa esimerkiksi ystävien merkityksen kanssa.

HARRASTUKSET

Harrastamista selvitettiin kysymyksellä ”Onko sinulla jokin harrastus, aivan mikä tahansa?” Harrastamisen käsite itsessään on monitulkintainen, mikä vaikuttaa tulosten lukutapaan. Vaikka kysymys haluttiin pitää mahdollisimman avarana, osa haastatelluista kenties tulkitisi, että harrastaminen liittyy johonkin järjestettyyn tai organisoituun tekemiseen, kuten seura- tai yhdistystoimintaan, eikä yksin tai kaverin kanssa tekeminen kuulu siihen. Aineistosta nouseva esimerkki tästä voisi olla se, että 8 prosenttia liikuntaa harrastavista (ks. kuvio 21) ilmoittaa, ettei hänellä ole mitään harrastusta.⁴⁸

Kaikkiaan 87 prosenttia kaikista 15–29-vuotiaista sanoo harrastavansa jotain. Vuoden 2012 kyselyssä samassa ikäryhmässä osuus oli vain 83 prosenttia, eli harrastaminen näyttää yleistyvän. Kuvion 20 perusteella näyttää siltä, että harrastaminen yleistyy myös iän myötä. Näin 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä tapahtuukin, mutta laajemmalle, 7–29-vuotiaiden ikäryhmälle, tehdyn kyselyn perusteella harrastaminen on varsin yleistä 7–14-vuotiailla. Kyse onkin teini-iässä tapahtuvasta harrastamisaktiivisuuden notkahduksesta. (Myllyniemi & Berg 2013, 39.) Pudotus on syvempi pojilla, mikä näkyy myös Nuorisobarometrin ikäryhmässä siten, että 15–19-vuotiaista pojista vain 79 prosenttia, 20–24-vuotiaista 85 prosenttia ja 25–29-vuotiaista jopa 96 prosenttia sanoo harrastavansa jotain. Tyttöillä iän mukaiset muutokset ovat pienempiä (vastaavat osuudet: 81 %, 88 % ja 90 %). Koko 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä tyttöjen ja poikien harrastuneisuudessa ei ole eroa.

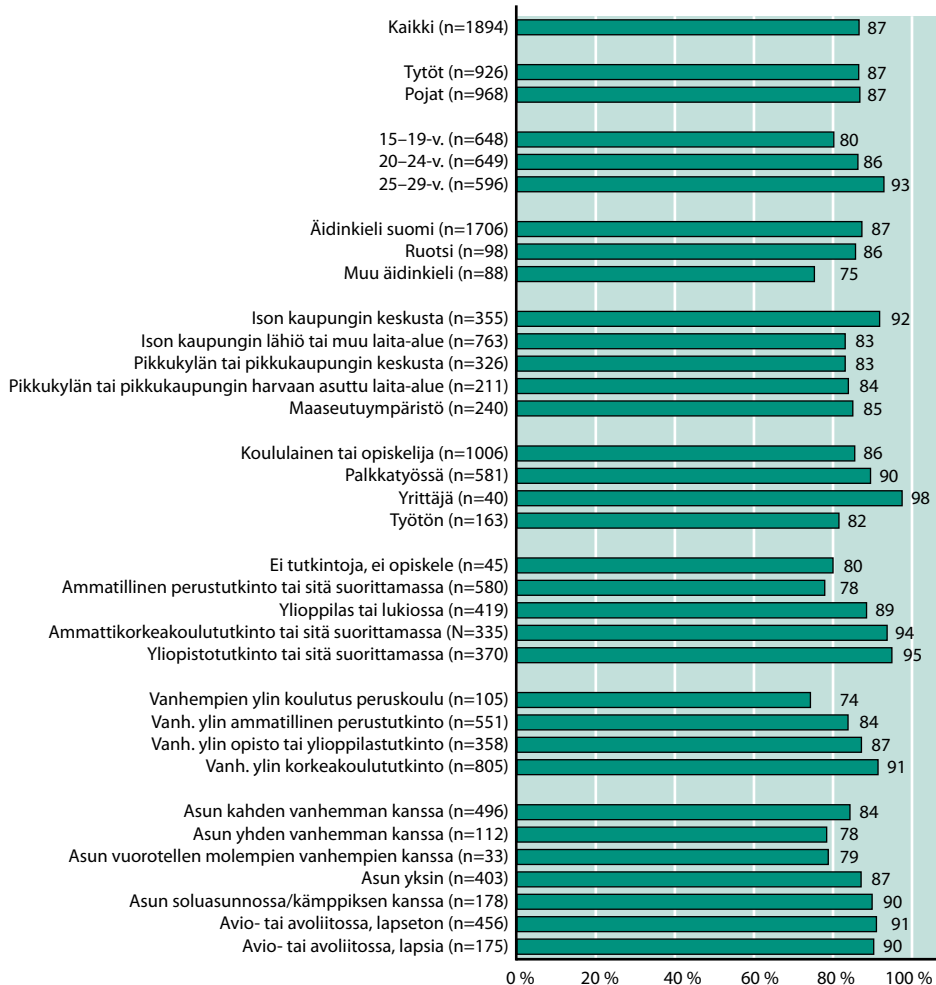
Äidinkielenään jotain muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvista, joista moni on maahanmuuttajataustainen, peräti joka neljäs ei koe harrastavansa mitään. Heidän harrastamisaktiivisuutensa vaikuttaa siis keskimäärin niin sanottuja kantasuomalaisia nuoria vähäisemmältä. Syyt jäävät pitkälti tämän kyselyn katvealueeseen, mutta jotain tulkinta-avaimia sentään voidaan antaa. Osaselitys löytyy perinteisistä sosioekonomisista tekijöistä, esimerkiksi siten, että erot

häviävät, jos vastaajien koulutustaso otetaan mukaan malliin.

Vieraskielisistä nuorista 47 prosenttia ja muista 34 prosenttia sanoo joutuneensa jättämään jonkin harrastuksen aloittamatta rahanpuutteen takia. Vieraskielisistä 27 prosenttia ja muista 18 prosenttia on puolestaan joutunut lopettamaan harrastuksen rahanpuutteen takia. Vaikka koetussa toimeentulossa (vrt. kuvio 24) ei eroja olekaan, konkreettisemmassa kysymyksessä havaitaan maahanmuuttajataustaisten joutuneen muita useammin tinkimään

harrastuksistaan. Kyse ei ole vain rahasta, vaan vapaa-ajantoimintojen tavoitettavuus on laajempi yhdenvertaisuuskysymys. Aiemmista selvityksistä nähdään esimerkiksi se, että maahanmuuttajataustaiset osallistuvat liikuntaseuratoimintaan kantaväestöä vähemmän⁴⁹ (Maijala & Fagerlund 2012, 19). Vuonna 2012 julkaistu selvitys osoittaa, että rasismi on suhteellisen yleinen ilmiö urheiluharrastusten parissa, ja että urheilu menettää Suomessa lahjakkuuksia syrjinnän vuoksi (Junkala & Lallukka 2012; Sisäministeriö 2014).

KUVIO 20. ”ONKO SINULLA JOKIN HARRASTUS, AIVAN MIKÄ TAHANSA?” (%)

Pääasiallisen toiminnan mukaiset erot eivät ole suuria. Kiinnostava yksityiskohta on se, että yrittäjistä käytännössä kaikki harrastavat jotain. Työttömät harrastavat hieman muita vähemmän, mutta tämä koskee vain hiljattain työttömäksi jääneitä. Työttömyyden pitkittyminen ei näytä vähentävän harrastamista, pikemmin päinvastoin, sillä yli puoli vuotta työttömänä olleista 88 prosenttia harrastaa jotain.

Opiskelu ja työssäkäynti samaan aikaan ei vähennä harrastamista, pikemminkin päinvastoin. Varsinkin toisella asteella opiskelevilla aktiivisuuden kasautuminen samoille nuorille näkyy niin, että työssäkäyvät myös harrastavat muita enemmän. Työssäkäyvistä toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista 84 prosenttia harrastaa jotain, työssä käymättömistä vain 70 prosenttia.

Korkea koulutustaso on vahvassa positiivisessa yhteydessä harrastamisen yleisyyteen. Tämä pätee niin opiskelupaikkoihin, suoritettuihin tutkintoihin kuin koulumenestykseen peruskoulun päättötodistuksen keskiarvolla mitattuna. Myös vanhempien koulutustaso on lähes yhtä vahva selittäjä harrastamiselle kuin lasten oma koulutustaso. Vaikka lapsuudenkodin perhemuoto kuviossa 20 näyttäisi olevan jonkin verran yhteydessä harrastamiseen, yhteys katoaa, jos vanhempien koulutustason ottaa huomioon. Vastaajan oma koulutustaso sen sijaan selittää harrastamista, vaikka vanhempien koulutuksen kontrolloisi. Vaikka koulutus periytyykin vahvasti, on sekä vanhempien että nuorten omalla koulutustasolla itsenäistä selitysvoimaa harrastamisen yleisyyden kannalta.

Vanhempien koulutuksen yhteys nuorten harrastamiseen ei selity myöskään kotitalouden taloudellisella tilanteella. Kiinnostavasti kokeumuksella kotitalouden varakkuudesta (vrt. kuvio 24) ei ylipäättään ole yhteyttä harrastamisen yleisyyteen, ei myöskään sillä, kuinka helpoksi tai vaikeaksi menojen kattaminen tuloilla koetaan (vrt. kuvio 25). Myös niistä nuorista, jotka ovat rahanpuutteen takia joutuneet lopettamaan jonkin harrastuksen, yli 80 prosenttia harrastaa kuitenkin jotain. Tästä ei voi päätellä, ettei

taloudellisella tilanteella olisi vaikutusta siihen, mitä nuoret harrastavat. Pikemmin lieenee niin, että taloudellisen liikkumavaran aiheuttamat esteet ja vaikutus harrastusten määrään ja sisältöihin jäävät piiloon kysymyksen kohdentuessa aivan mihin tahansa harrastukseen. Kuva taloudellisen tilanteen yhteyksistä harrastamiseen tarkentuu liikkumista koskevalla kysymyksellä (kuvio 21 ja sen tulkinta).

LIIKUNTA

Kaikista nuorista 86 prosenttia sanoo harrastavansa jotain liikuntaa (kuvio 21). Osuus on siis suunnilleen yhtä korkea kuin kysyttäessä mitä tahansa harrastamista (kuvio 20). Nämä kaksi kysymystä ovat luonnollisesti pitkälti päällekkäisiä, mutta kaikista vastaajista 7 prosenttia ei mielestään harrasta mitään, vaikka harrastaakin liikuntaa. Kaikkiaan 6 prosenttia nuorista ei harrasta liikuntaa eikä mitään muutakaan.

Iän myötä liikuntaharrastus näyttää yleistyvän. Laajemmalle ikäryhmälle tehdyn kyselyn perusteella alle 15-vuotiaat ovat kuitenkin vielä aktiivisempia liikkujia (Myllyniemi & Berg 2013, 60).

Heikosti toimeentulevista tai köyhistä 80 prosenttia harrastaa liikuntaa, hyvin toimeentulevista tai varakkaista 88 prosenttia. Niistä, jotka kokevat menojen kattamisen tuloilla hankalaksi, 81 prosenttia harrastaa liikuntaa, muista nuorista 87 prosenttia. Taloudellisen tilanteen vaikutus on merkitsevä ja suhteellisen suuri, ja se säilyy, vaikka vastaajan oman ja hänen vanhempiansa koulutustason kontrolloisi. Tulos on samansuuntainen kuin vuoden 2013 vapaa-aikatutkimuksessa, jossa yhteyttä selvitettiin euromääräisten niin sanottujen ekvivalenttien tulojen⁵⁰ avulla (emt.).

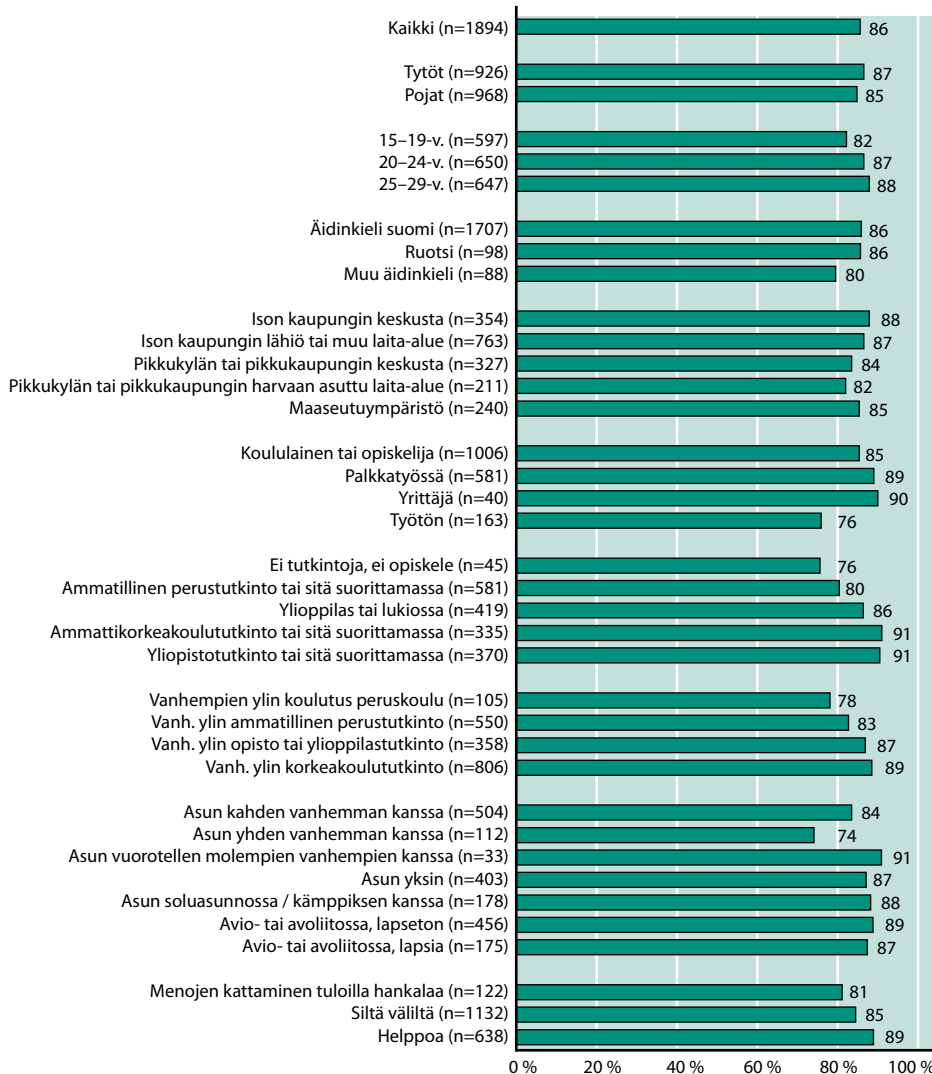
Koulutusmuuttujien yhteys liikuntaharrastuksen yleisyyteen on selvä, eikä se häviä, vaikka koulutustasoon tiiviisti liittyvän taloudellisen tilanteen ottaisi huomioon. Varsinaisten tutkintojen lisäksi myös peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo selittää liikkumista. Yli yhdeksän keskiarvon saaneista 91 prosenttia harrastaa

liikuntaa, keskiarvolla 6,1–7 osuus on 75 prosenttia ja enintään kuuden keskiarvolla enää 61 prosenttia.

Työttömät liikkuvat muita vähemmän. Työttömyyden pitkittyminen ei vähennä liikumisharrastuksen yleisyyttä, kuten havaittiin harrastuksista ylipäättäänkin. Yli puoli vuotta työttömänä olleista 84 prosenttia sanoo harrastavansa jotain liikuntaa.

Päihteistä voimakkaimmin yhteydessä liikuntaharrastuksen yleisyyteen on tupakka. Satunnaisesti tupakoivat eivät eroa kokonaan savuttomista, mutta säännöllisesti tupakoivista 22 prosenttia ei harrasta mitään liikuntaa. Muista selvitetystä aineista nuuskalla, alkoholilla, huumeilla, kannabiksella tai lääkkeiden päihdekäytöllä ei ole merkittävää yhteyttä liikuntakäytökseen. Osin tämä johtuu käyttäjien

KUVIO 21. ”HARRASTATKO NYKYISIN JOTAIN, AIVAN MITÄ TAHANSA LIIKUNTAA?” (%)

vähyydestä aineistossa, osin varmasti myös otoksen vinoumasta siten, että varsinaisten ongelmakäyttäjien todennäköisyys vastata kyselyihin on muita matalampi.

Muista elintapakysymyksistä unen määrä on epälinearisessa yhteydessä liikuntaan siten, että yleisimmin liikkuvat noin 8–9 tuntia arkisin nukkuvat. Sekä tätä enemmän että vähemmän nukkuvissa on enemmän liikkumattomia (ks. myös s. 36–38 unen määrästä ja sen yhteyksistä koettuun terveyteen).

Yksinhuoltajia on aineistossa liian vähän tilastollisesti merkitsevien erojen havaitsemiseksi, mutta silti on huomionarvoista, että peräti puolet heistä ei harrasta mitään liikuntaa. Niin ikään yhden vanhemman kanssa asuvista liikuntaa harrastaa keskimääräistä harvempi, 74 prosenttia. Muuten perhe- ja asumismuodolla ei juuri ole yhteyttä liikkumiseen.

TYÖN JA VAPAA-AJAN RAJANKÄYNTIÄ

Työelämä jää jossain määrin sivuosaan Nuorisobarometrin kyselystä hahmottuvasta käsityksestä arjenhallinnasta. Kuitenkin työ on monien jokapäiväisten toimien ja yhteiskunnallisten rakenteiden keskeinen leikkauspiste, jota ei sovi kokonaan ohittaa. Lähes puolet (45 %) Nuorisobarometrin 15–29-vuotiaista vastaajista käy palkkatyössä ja pääasiallisesti toiminnakseen palkkatyön kokee lähes kolmannes (31 %).

Aiemmin Nuorten vapaa-aikakyselyssä 2009 nuorten kokemusta työn ja vapaa-ajan rajasta on selvitetty kahdella ulottuvuudella: kuinka selvänä tai epäselvänä tätä rajaa nuoret omassa elämässään pitävät, ja onko työn ja vapaa-ajan rajan epäselvyys heidän mielestään hyvä vai huono asia. Tuolloin työssäkäyvistä nuorista enemmistö (58 %) ei kokenut minkäänlaista epäselvyyttä työn ja vapaa-ajan erottamisessa, ja reilu neljännes koki sitä vähintään jonkin verran. Tuolloin ei siis selvitetty kumpaan suuntaan työn ja vapaa-ajan rajan koetaan venyvän enemmän, mutta kokonaisuutena vain pieni osa nuorista koki työn ja vapaa-ajan rajanvedossa vaikeuksia.

Työn ja vapaa-ajan rajoja selvitettiin palkkatyössä käyviltä kahdella kysymyksellä: ”Teetkö töitä vapaa-ajallasi?” ja ”Teetkö vapaa-aikaan liittyviä asioita työajallasi?” Lisäksi kysyttiin, tuntevatko nuoret itsensä työpäivän aikana kii-reiseksi. Erityisesti nyt valittu näkökulma työhön liittyy arjen ajanhallintaan. Tulokset nähdään kuvioissa 22 ja 23 sekä taulukossa 3.

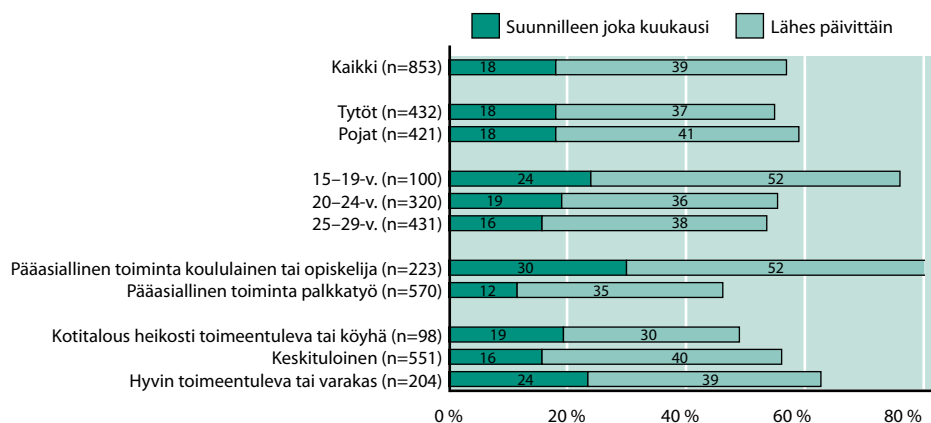
Työn ja vapaa-ajan rajojen hämärtymistä ei sinänsä voi pitää myönteisenä tai kielteisenä. Nyt nuorten suhtautumista ei selvitetty, mutta Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa 2009 käsitykset olivat hyvinkin kriittisiä. Tuolloin vain 7 prosenttia nuorista piti työn ja vapaa-ajan rajojen hämärtymistä myönteisenä asiana selvän enemmistön ollessa päinvastaista mieltä. Kiinnostavasti kuitenkin omassa elämässään työn ja vapaa-ajan rajat häilyviksi kokevat nuoret suhtautuivat siihen selvästi myönteisemmin kuin muut, tosin heistäkin puolet piti rajan hämärtymistä huonona asiana. Kenties havainto kertoo työn rajojen venymisen olevan osalle nuorista omaehtoista – tai vaihtoehtoisesti se kertoo hyvästä sopeutumiskyvystä. (Myllyniemi 2009b.)

Työtä vapaa-ajalla

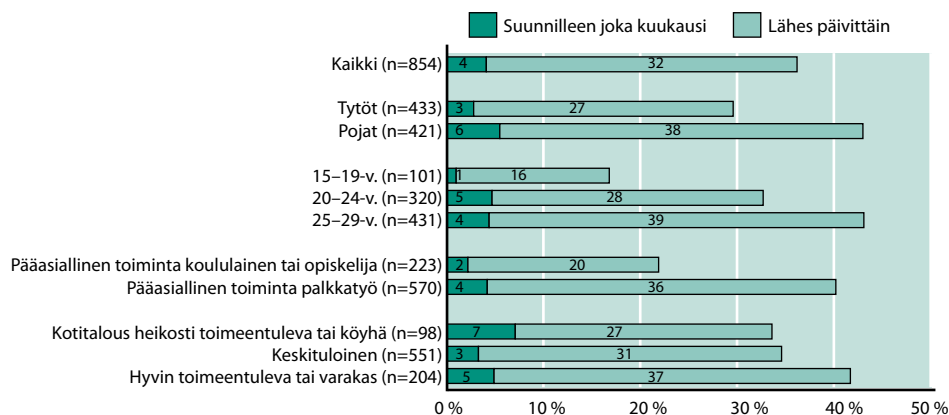
Modernissa (teollisessa) työssä, ideaalityypinään liukuhihnatyö, työn ja vapaa-ajan ero oli selvä: kun tehtaan pilli vihelsi, työt saattoi jättää taakse. Sen sijaan nykyisen tietointensivisen työn (ideaalityypinään it- ja media-ala) nähdään tarkoittavan työn muuttumista vapaa-aikamaiseksi, joskus myös viihteen- tai leikin-omaiseksi, mihin kuuluu kääntöpuolena se, että vapaa-aika on vaarassa muuttua työksi. Tämän näkemyksen mukaan työstä ei ole entiseen tapaan helppo irrottautua vapaa-ajan viettoon, sillä erilaiset rinnakkaiset, peräkkäiset ja sisäkkäiset projektit seuraavat toisiaan niin, että työn ja vapaa-ajan raja käy yhä hämärämmäksi.

Kysymys työnteosta vapaa-ajalla esitettiin vain niille nuorille, jotka käyvät töissä. Kaiken kaikkiaan enemmistö (57 %) työssäkäyvistä nuorista sanoo ainakin joskus tekevänsä töitä vapaa-ajallaan (kuvio 22). Sukupuolten välillä ei

KUVIO 22. ”TEETKÖ TÖITÄ VAPAA-AJALLASI?” (% KYSYTTY VAIN TYÖSSÄKÄYVILTÄ)

KUVIO 23. ”TEETKÖ VAPAA-AIKAAN LIITTYVIÄ ASIOITA TYÖAJALLASI?” (% KYSYTTY VAIN TYÖSSÄKÄYVILTÄ)

ole eroa, mutta iän mukaiset erot ovat suuria. Kaikkein yleisintä työnteko vapaa-ajalla on työssäkäyvillä alle 20-vuotiailla.

Iän mukaiset erot palautuvat luultavasti elämäntilanteeseen, mikä vaatii hieman pohdintaa. Kuvion 22 mukaan pääasialliselta toiminnaltaan opiskelijat tekevät enemmän työtä vapaa-aikanaan kuin päätoimenaan palkkatyötä tekevät. Havaintoa voi tulkita eri tavoin. Voi ajatella, että niille, jotka samanaikaisesti sekä opiskelevat että käyvät töissä, työn ja vapaa-ajan erottaminen on vaikeampaa. Toisaalta vapaa-aikaa ei haastatelluille määritelty mitenkään, mikä osaltaan tekee

tuloksista tulkinnanvaraisia. Onhan mahdollista, että osa koululaisista ja opiskelijoista on ymmärtänyt pääasiallisen toiminnan, siis opintojen, ulkopuolella tapahtuvan työntöön olevan osa vapaa-aikaa.⁵¹

Perhemuoto ei juuri liity työntekoon vapaa-ajalla. Tosin avio- tai avoliitossa asuvilla se vaikuttaisi olevan vähän muita harvinaisempaa. Nyt nuorten asenteita ei selvitetty, mutta aiemmassa kyselyssä kaikkein huonoimpana asiana työ- ja vapaa-ajan toisiinsa sekoittumista pitivät ne avio- tai avoliitossa olevat, joilla on jo omia lapsia (Myllyniemi 2009b).

Antilan (2005) mukaan työajan valuminen vapaa-ajan puolelle on yhteydessä korkeaan sosioekonomiseen asemaan. Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa 2009 yhteiskunnallisen aseman korkeaksi kokeminen oli yhteydessä työn ja vapaa-ajan rajan hämärtymiseen. Nyt tehdys-ssä kyselyssä koulutustasolla ei muuten juuri ole yhteyttä vapaa-ajan työntekoon, mutta ammatillisen perustutkinnon suorittaneilla se on muita selvästi harvinaisempaa. Tämä havainto liittyy erilaisten töiden luonteeseen ja tukee välillisesti ajatusta siitä, että perinteisemmissä ammateissa työ pysyy paremmin työpaikalla. Kuvion 22 mukaan kotitalouden hyvä toimeentulo näyttää jossain määrin olevan yhteydessä työntöön yleisyyteen vapaa-ajalla. Myös tämä antaa tukea sille, että työn ja vapaa-ajan hämärtyminen liittyy korkeaan sosioekonomiseen asemaan. Toisaalta töiden tekeminen vapaa-ajalla on yhteydessä myös heikompaan arkisista toimista selviytymiseen (määriteltynä kuten kuvioissa 4 ja 5). Nuoret, jotka usein tekevät töitä vapaa-ajallaan, ovat myös selvästi muita tyytymättömämpiä vapaa-aikaansa.

Vapaa-aikaan liittyvät asiat työajalla

Pojista selvästi suurempi osuus (44 %) kuin tytöistä (30 %) kertoo tekevänsä vapaa-aikaan liittyviä asioita työajallaan. Koulutuksen kontrollointi lisää eroja, sillä tyttöjen koulutustaso on korkeampi, ja korkeakoulutetuilla, varsinkin yliopistotutkinnon suorittaneilla, vapaa-ajan asioiden limittyminen työaikaan on yleisempää. Tämä selittyy erilaisiin koulutuksiin liittyvillä ammasteilla ja työnkuvilla.

Toisin kuin töiden tekemisellä vapaa-ajalla, ei vapaa-ajan asioiden tekemisellä työaikana ole yhteyttä heikompaan arkisista toimista selviytymiseen. Normaalin vuorokausirytmien säilyttämisessä on tosin jonkin verran muita enemmän ongelmia. Sillä, tekeekö vastaaja vapaa-ajan asioita työajalla, ei ole yhteyttä vapaa-aikaan tyytyväisyyteen.

Työn ja vapaa-ajan sekoittumisen kaksi suuntaa

Molempia työn ja vapaa-ajan sekoittumisen suuntia voi tarkastella yhtä aikaa (taulukko 2). Vajaa neljäsosa (23 %) työssäkäyvistä nuorista tekee sekä töitä vapaa-ajalla, että vapaa-ajan asioita työajalla. Lähes kolmasosa (30 %) ei tee kumpaakaan, eli työ ja vapaa-aika eivät sekoitu keskenään. Osuus on selvästi pienempi kuin vuoden 2009 kyselyssä, jossa enemmistö (58 %) työssäkäyvistä nuorista ei kokenut minkäänlaisia epäselvyyttä työn ja vapaa-ajan erottamisessa (Myllyniemi 2009b). Tästä ei voi päätellä työn ja vapaa-ajan rajojen olevan vauhdilla katoamassa. Luultavammin tulosten ero johtuu kysymysten erilaisuudesta: vaikka töitä tehtäisiin muodollisella vapaa-ajalla, se ei kokemuksellisesti välttämättä tarkoita vaikeutta työn ja vapaa-ajan erottamisessa.

Niitä, jotka tekevät töitä vapaa-ajalla mutta eivät vapaa-ajan asioita työajalla, on 34 prosenttia. Selvästi harvempi (13 %) tunnustaa näistä kahdesta tekevänsä vain vapaa-aikaan liittyviä asioita työajallaan. Työn ja vapaa-ajan raja vuotaa molempiin suuntiin, mutta ei symmetrisesti, vaan työ valuu enemmän vapaa-ajan puolelle kuin toisin päin.

TAULUKKO 2. TYÖN JA VAPAA-AJAN SEKOITTUMISTA KUVAAVA NELIKENTTÄ

		TEKEE VAPAA-AJAN ASIOITA TYÖAJALLA		
		Ei	Kyllä	
TEKEE TÖITÄ VAPAA-AJALLA	Ei	30 % (n=251)	13 % (n=111)	43 % (n=362)
	Kyllä	34% (n=288)	23 % (n=196)	57 % (n=484)
		64 % (n=539)	36 % (n=307)	100 % (n=846)

Tulosten tulkinnassa on tosin myös syytä huomioida se, että kysymystä vapaa-ajan asioiden hoitamisesta työajalla voi pitää tavallaan arkaluonteisena. Siihen, että selvä vähemmistö tunnustaa edes joskus käyttäneensä työaikaa omiin asioihinsa, saattaa siis vaikuttaa niin sanottu sosiaalisen suotavuuden paine, eli taipumus vastata yleisesti hyväksyttävien arvojen mukaisesti.

Pojilla työn ja vapaa-ajan rajat vuotavat enemmän, ja tytöt ja pojat jakautuvat taulukon 2 nelikentälle eri tavoin. Sukupuolten erot ovat suurimmillaan niiden osuudessa, jotka sekä tekevät töitä vapaa-ajalla että toisin päin (pojat 29 %, tytöt 17 %). Ikäryhmittäisistä eroista kiinnittää huomiota se, että alle 20-vuotiaista työssä käyvistä peräti 66 prosenttia sanoo tekevänsä töitä vapaa-ajalla, mutta ei toisin päin. Osittain suuri osuus saattaa selittyä työnkuvilla, sillä tuossa iässä harvempi työskentelee usein korkean koulutuksen vaativissa tietointensiivisissä tehtävissä. Tavallisempaa on rahoittaa opintoja työnteolla, ja osa vastaajista on voinut ymmärtää opintojen ohella tehtävän työn tapahtuvan vapaa-ajalla. Työpaikkaa tai ammattia ei kyse-lyssä selvitetty, mutta kysymys pääasiallisesta toiminnasta kertoo, että käytännössä kaikki

aineiston 29 yrittäjänuorta tekevät töitä vapaa-ajallaan ja lähes kaikki myös vapaa-ajan asioita työajallaan.

Vastaajan koulutuksella on yhteys vapaa-ajan rajoihin. Ammatillisen perustutkinnon suorittaneilla työ ja vapaa-aika pysyvät muita paremmin erillään. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet tekevät suhteellisen paljon vapaa-ajan asioita työajalla, mutta eivät töitä vapaa-ajalla. Yliopistotutkinnon suorittaneilla puolestaan työn ja vapaa-ajan rajat vuotavat molempiin suuntiin enemmän kuin muilla. Kiinnostavaa sinänsä, myös vanhempien koulutustaso on merkitsevä tekijä työn ja vapaa-ajan liittymisen selittäjänä. Vanhempien korkeakoulutus on yhteydessä etenkin siihen, kuinka usein jälkeläiset tekevät töitä vapaa-ajalla.

Kiireen kokeminen töissä on yleisintä niillä, jotka tekevät töitä vapaa-ajallaan. Tämä kertoo siitä, ettei työn tunkeutuminen vapaa-ajalle johdu vain arjen työaikojen joustavuudesta, vaan myös yksinkertaisesti työn paljoudesta. Enemmistö niistäkin nuorista, jotka tekevät vapaa-ajan asioita työajallaan, kokee ainakin joskus kiirettä työssään. Jos vapaa-ajan kulkeutuminen työajalle on osasy työkireisiin, voi taustalla olla vaikeuksia arjen ajankäytön hallinnassa.

Taloulosaaminen on arjenhallinnan kannalta keskeisessä asemassa, ja kuluttaminen ja siihen liitetyt merkitykset ovat tärkeä osa nuorten arkea. Lasten väliset erot kulutusresursseissa voivat tuottaa eriarvoisuutta, joka edelleen määrittää lapsen sosiaalista osallisuutta ja asemaa vertaisryhmässä. Jo lapset kokevat, että taloudellinen tilanne väistämättä muokkaa ihmisen ajattelutapaa, luonnetta ja käytöstä (Hakovirta & Rantalaiho 2012). Peruskouluikäiset pelkäävät, että köyhyys johtaa ryhmästä ulos sulkemiseen, kiusaamiseen (Hakovirta & Kallio 2014). THL:n Lasten ja nuorten terveysseurannan kehittämishankkeen (LATE) selvityksen perusteella lasten harrastuksiin osallistumisessa on paljon sosioekonomisia eroja. Paremmin koulutettujen äitien lapset osallistuivat harrastuksiin selvästi yleisemmin kuin vähemmän koulutettujen äitien lapset. (Myllyniemi & Berg 2013, 40.)

Nyt tehdyssä kyselyssäkin havaitaan suoria merkkejä rahan merkityksestä: joka kolmas on jättänyt harrastuksen aloittamatta rahapulan takia, joka kuudes ollut tapaamatta ystäviään (kuvio 31). Epäsuorat, tilastollisesti esiin tulevat yhteydet ovat niin ikään vakuuttavia. Hyvin toimeentulevat tapaavat ystäviään useammin (kuvio 34), kokevat vähemmän yksinäisyyttä (kuvio 42) ja harrastavat useammin liikuntaa (kuvio 21). Haastatteluhetken taloudellinen tilanne selittää merkittävästi tyytyväisyyttä niin vapaa-aikaan, ihmissuhteisiin kuin elämään kokonaisuutenakin (ks. kuvio 46). Lasten ja nuorten taloudellinen liikkumavara näyttää määrittävän merkittävästi vapaa-ajan harrastamisen ja laajemminkin sosiaalisen elämän mahdollisuuksia.

Nuorisobarometrin artikkeleista monet käsittelevät tarkemmin taloutta, sen taustatekijöitä ja yhteyksiä muuhun elämään, ks. etenkin Rajas

(alkaen s. 135), Kallunki (s. 151), Peltola (s. 227) ja Kestilä ym. (s. 117). Tässä tilasto-osiossa taloutta käsitellään kartoittamalla ensin lyhyesti kotitalouden taloudellinen tilanne kyselytiedon valossa (kuviot 24 ja 25). Sen jälkeen kuvataan nuorten tulonlähteitä, kuluttamista ja omakuvaa kuluttajana (kuviot 26–33).

TOIMEENTULO JA RAHOJEN RIITTÄVYYS

Kotitalouden taloudellisen tilanteen kartoitus antaa tärkeää taustatietoa arjenhallinnan kannalta. Joka kolmas Nuorisobarometrin kyselyyn vastannut asuu yhä vanhempiensa kanssa, mikä tuo valokeilaan myös perheet. Tulonjakotilastojen mukaan useampi kuin joka kymmenes lapsi asuu pienituloisessa kotitaloudessa ja yleisintä lapsiköyhyys on yksinhuoltajaperheissä.

Nuorisobarometrin kyselyssä oli kaksi suoraan vastaajan kotitalouden taloudellista tilannetta kartoittavaa kysymystä. Tulojen arviointi euroina olisi liian vaikeaa,⁵² joten sen sijaan selvitettiin aiempien barometrien tapaan, kuinka varakkaaksi tai köyhäksi vastaaja oman kotitaloutensa kokee (kuvio 24). Taloudellista pärjäämistä selvitettiin myös kouriintuntuvammin tulojen riittävyyttä mittaavalla kysymyksellä (kuvio 25). Myös kysymys tyytyväisyydestä taloudelliseen tilanteeseen mittaa enemmän tai vähemmän samaa asiaa.

Kotitalouden taloudellista tilannetta selvitettiin pyytämällä vastaajia valitsemaan sopivin seuraavista vaihtoehtoista: varakas, hyvin toimeentuleva, keskituloinen, heikosti toimeentuleva ja köyhä. Kysymyksen voi tulkita kohdistuvan suhteelliseen toimeentuloon, jolloin omaa tilannetta verrataan muiden tilanteeseen.

Valtaosa (56 %) sijoittaakin itsensä ja kotitaloutensa keskituloisten joukkoon, 27 prosenttia aseteikon varakkaampaan ja 16 prosenttia köyhempään päähän.⁵³ Haastatellut nuoret siis arvioivat kotitaloutensa keskimääräistä paremmin toimeentuleviksi, vaikka periaatteessa suhteellista vaurautta mitatessa kaikkien arvioiden keskiarvon tulisi olla suunnilleen keskimääräistä tasoa. Vinoutuneiden arvioiden voi ajatella johtuvan vaikeudesta arvioida taloudellista tilannettaan suhteessa muihin.

Arviot suhteellisesta toimeentulotasosta riippuvat myös siitä, mihin vastaaja tilannettaan suhteuttaa: yleiseen elintasoon, viiteryhmäänsä, vastaavassa elämäntilanteessa oleviin vai esimerkiksi omiin aiempiin kokemuksiinsa tai jopa odotettavissa olevaan elintasoonsa.⁵⁴ Jos vertailukohtana olisi koko väestö, tulokset olisivat ehkä erilaisia, sillä tulonjakotilaston perusteella nuorten aikuisten pienituloisuus on muita ikäryhmiä yleisempää ja syvempää (Suomen virallinen tilasto 2013). Havaittu jakauman vinous voi myös kertoa kyselytutkimuksille tyypillisestä taipumuksesta kaunistella vastauksia. Osaselitys löytyy todennäköisesti otoksen itsensä vinoutumisesta siten, että paremmin toimeentulevien halukkuus osallistua haastatteluun on suurempi.

Tulojen ja menojen vastaavuutta puolestaan selvitetiin kysymyksellä ”Kotitaloudella voi olla erilaisia tulolähteitä ja useammalla jäsenellä tuloja. Kun kotitaloutesi kaikki tulot otetaan huomioon, onko menojen kattaminen näillä tuloilla erittäin hankalaa, hankalaa, melko hankalaa, melko helppoa, helppoa vai hyvin helppoa?”⁵⁵ Vastausten jakaumat esitellään kuviossa 25. Kysymys poikkeaa kotitalouden varakkuuden selvittämisestä siinä, ettei niinkään ole kyse suhteellisesta toimeentulosta, vaan periaatteessa kaikki voisivat kokea menoista selviytymisen helpoksi. Käytännössä näin ei tietenkään ole. Köyhyys on Suomessa hyvin pitkälle suhteellista, ei absoluuttista köyhyyttä.

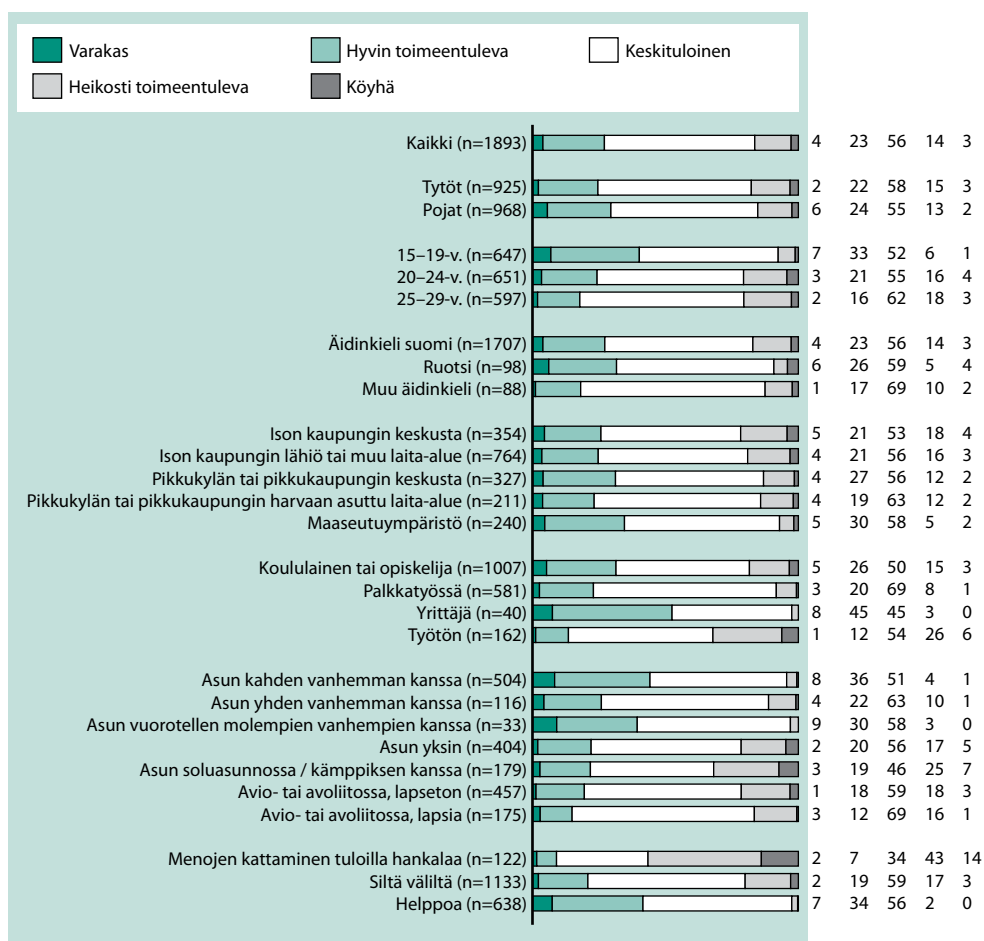
Kuviosta 24 nähdään, että pojat arvioivat kotitaloutensa paremmin toimeentulevaksi kuin tytöt. Keskimäärin miesten palkat ovat korkeampia, mutta tässä kysymyksessä sukupuolten

väliset erot ovat hieman yllättäen suuremmat opiskelijoilla kuin työssäkäyvillä. Näin siitä huolimatta, että opiskelevista tytöistä suurempi osuus (31 %) kuin pojista (24 %) käy samaan aikaan palkkatöissä. Perhemuodoittain tarkasteltaessa etenkin yksin asuvat pojat arvioivat itsensä ja kotitaloutensa vauraammaksi, vanhempien luona tai parisuhteessa asuvilla eroja tyttöjen ja poikien välillä ei ole.

Iän lisääntyessä nuorten kokemus toimeentulosta heikkenee. Tämä johtuu luonnollisesti vanhempien luota muuttamisesta, joka tapahtuu keskimäärin hieman alle 20-vuotiaana. Tulonjakotilastoissa köyhyysriski on erityisen suuri alle 25-vuotiailla yksin tai yhden vanhemman kanssa asuvilla. Nämä ryhmät ovat paitsi useammin kaikkein pienituloisimpia, heidän tulonsa myös ovat muita etäämpänä pienituloisuusrajasta.⁵⁶ Tältä osin Nuorisobarometrin kyselytulokset näyttävät yhteneviltä tulonjakotilaston tietojen kanssa, vaikka kyse onkin nimenomaan omasta kokemuksesta, ei euroista. Itsenäisesti asuvien nuorten pienituloisuuden tärkein selitys on opiskelu. Tulonjakotilastossa itsenäisesti asuvien opiskelevien nuorten köyhyysriski onkin suunnilleen samalla tasolla kuin työttömien nuorten (Suomen virallinen tilasto 2015). Kuviossa 24 tämä ei tule esiin, sillä siinä samaan koululaisten ja opiskelijoiden luokkaan on ryhmitelty niin itsenäisesti kuin vanhempien luona asuvat. Omillaan asuvien opiskelijoiden taloudellinen tilanne näkyy paremmin asumismuotojen kuin pääasiallisen toiminnan vertailussa, sillä neljä viidestä soluasunnossa tai kämppiksen kanssa asuvasta on opiskelijoita. Pääasiallisen toiminnan mukaisessa vertailussa näkyy työttömien suhteellisen yleinen kokemus köyhyydestä ja toisaalta yrittäjien kokemus hyvästä toimeentulosta.

Ne, joilla on kokemuksia perheen pitkäaikaisista taloudellisista ongelmista peruskouluiässä (vrt. kuvio 1), arvioivat haastatteluhetkellä oman kotitaloutensa selvästi muita useammin heikosti toimeentulevaksi tai köyhäksi. Taloudellisen huono-osaisuuden periytyminen näkyy siis paitsi rekistereissä, myös kyselyaineistossa.

KUVIO 24. ARVIO OMAN KOTITALOUDEN VARAKKUUDESTA (%)

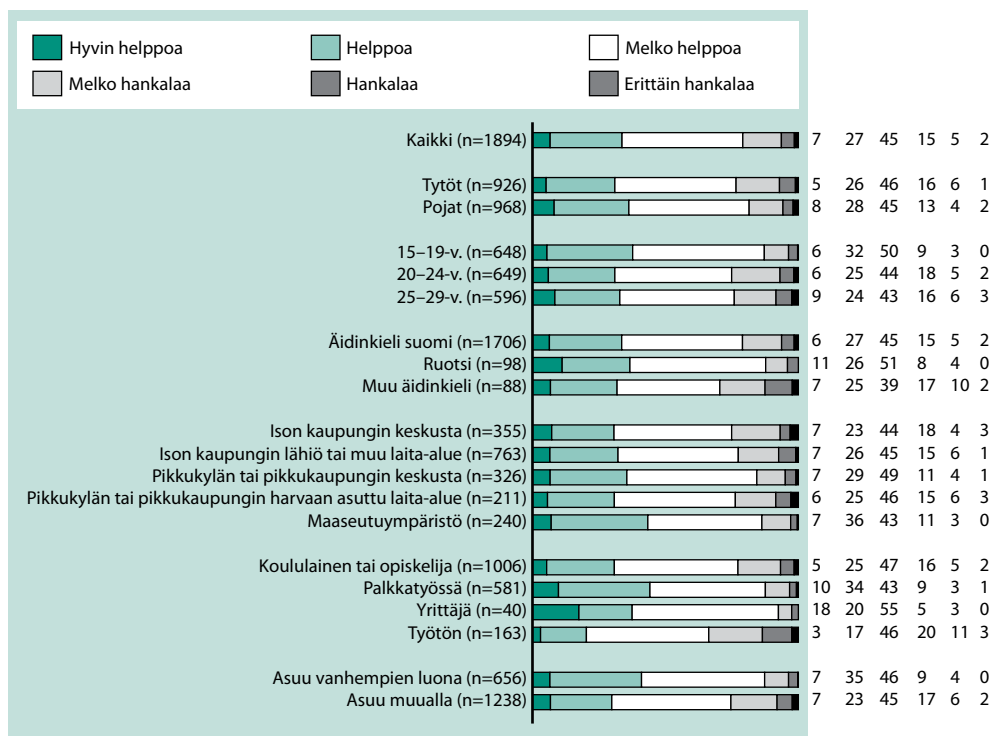
(Lisää, ks. Peltola tässä julkaisussa s. 227–233; taloudenhallinnan ongelmien ylisukupolvisuudesta ks. Kestilä ym. s. 117–134.)

Kysymykset varakkuudesta ja menojen kattamisen helppoudesta ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa. Valtaosa niistä, joiden kotitalouden menojen kattaminen tuloilla on hankalaa, arvioi kotitaloutensa heikosti toimeentulevaksi, ja menojen kattamisen helppous ennustaa kokemusta hyvästä toimeentulosta. Tämä on jokseenkin itsestään selvää, ja ehkä kiinnostavampaa onkin huomata, että joukkoon mahtuu sekä muutama prosentti hyvin toimeentulevia, joiden mielestä menojen kattaminen tuloilla on vaikeaa, että

heikosti toimeentulevia, joista menojen kattaminen onnistuu helposti. Tämä ei ole tavatonta, sillä menojen ja tulojen yhteensovittaminen vaatii osaamista kaikilla tulotasoilla. Kyse lienee myös asenteesta ja eri tasoille viritetyistä elintoivo-odotuksista. Asiaan vaikuttavat lisäksi kotitalouksien väliset tulonsiirrot. Nuoret ikäluokat saavat tulonsiirtoja toisilta kotitalouksilta enemmän kuin keski-ikäiset tai ikääntyneet (Suomen virallinen tilasto 2011).

Köyhempienkin menojen kattaminen helppottuu, kun toiset kotitaloudet maksavat laskuja heidän puolestaan, tukevat opintoja tai antavat muuten rahaa toimeentuloon. Barometrikyselyn

KUVIO 25. ”KUN KOTITALOUTESI KAIKKI TULOT OTETAAN HUOMIOON, ONKO MENOJEN KATTAMINEN NÄILLÄ TULOILLA...” (%)

mukaan vanhemmat tukevat nimenomaan niitä nuoria, joiden on vaikeaa selvitä menoistaan (kuvio 29) ja jotka kokevat kotitaloutensa heikosti toimeentulevaksi tai köyhäksi. Nuoret, jotka ovat saaneet tukea vanhemmiltaan, ovat muita tyytymättömämpiä taloudelliseen tilanteeseensa. Vanhempien puoleen käännytään ilmeisesti vain todellisessa tarpeessa.

Tulojen riittävyys on tytöillä suuremmin kuin pojilla yhteydessä varakkuuden kokemukseen. Tytöillä tulojen riittävyys myös vaikuttaa enemmän taloudelliseen tilanteeseen tyytyväisyyteen kuin pojilla. Pojat eivät välttämättä pidä itseään köyhinä, vaikka menojen kattaminen tuloilla olisi hyvin hankalaa. Erityisesti tämä koskee kyselyn vanhimpia poikia. Kääntäen tarkasteltuna varsinkin teini-ikäisissä tytöissä on niitä, jotka pitävät itseään köyhänä, vaikkei menojen kattaminen tuloilla olisi kovin vaikeaa. Näyttää

siis siltä, että pitääkseen itseään köyhänä on poikien oltava kiperämmässä taloudellisessa tilanteessa kuin tyttöjen.

Kuviossa 25 näkyy, kuinka vanhempien luona asuvien on muita helpompaa saada tulot riittämään. Erityisen helppoa se on kahden vanhemman luona asuvilla. Lapsuudenkodista muuttaneista haastavinta on yksin asuvilla sekä soluasunnossa tai kämppiksen kanssa asuvilla. Tämä liittyy luonnollisesti elämäntilanteeseen, eli useimmiten opiskeluun. Parisuhteessa eläville on helpompaa, mutta heilläkin lasten saaminen vaikeuttaa selvästi menojen ja tulojen tasapainottelemista.

Vanhempien koulutustaso näyttää olevan yhteydessä nuoren kotitalouden toimeentuloon. Tarkemmin katsottuna yhteys on merkitsevä vain lapsuudenkodissa yhä asuvilla nuorilla, jolloin kotitaloudella tarkoitetaan vanhempien

kotia, jonka toimeentulon yhteys vanhempien koulutustasoon on jokseenkin itsestään selvää. Sen sijaan lapsuudenkodin pitkäaikaiset taloudelliset ongelmat selittävät myös jo pois muuttaneiden heikompa toimeentuloa. Kestilä, Kauppinen ja Karvonen käsittelevät artikkelissaan (s. 117–134) tarkemmin lapsuudenkodin taloudellisten vaikeuksien yhteyttä toimeentulotuen saamiseen. Erityisen kiinnostava tulos on se, että lapsuudenperheen taloudellisten ongelmien peittyminen näyttää koskevan lähinnä niitä, joilla koulutusura jää lyhyeksi.

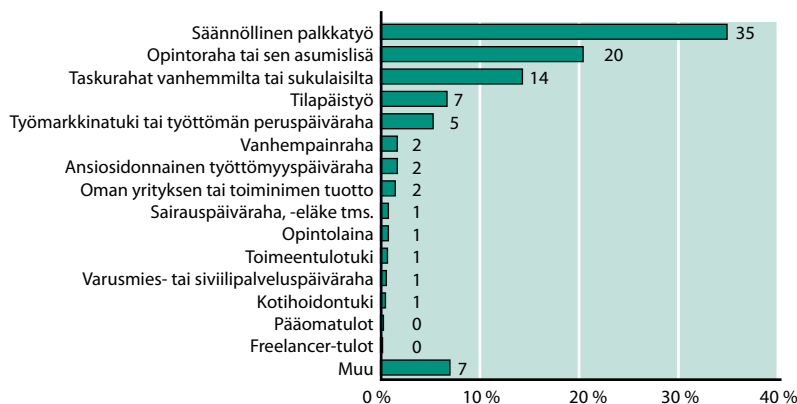
TULONLÄHTEET

Kaikkien haastateltujen nuorten vastaukset kysymykseen ”Mikä on pääasiallinen tulonlähdeesi?” esitetään kuviossa 26. Vähemmistölle 15–29-vuotiaista oma työ on pääasiallinen tulonlähde: 35 prosenttia nostaa tärkeimmäksi säännöllisen palkkatyön, tilapäistyö on pääasiallinen tulonlähde 7 prosentille nuorista. Seuraavaksi yleisimmät päätulonlähteet ovat opintoraha tai sen asuntolisä (20 %) ja vanhemmilta tai sukulaisilta saadut rahat (14 %). Työmarkkinatuki tai työttömän peruspäiväraha on tärkein 5 prosentille nuorista. Vanhempainraha, ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha, oman yrityksen tai toiminnan tuotto, sairauspäiväraha, -eläke tms., opintolaina, toimeentulotuki, varusmies- tai siviilipalveluspäiväraha, kotihoidontuki, pääomatulot, freelancer-tulot ja muut tulonlähteet ovat koko

ikäryhmässä harvinaisia.

Tulonlähteiden tarkastelu näin karkealla tasolla ei ole kaikkein valaisevinta. Informatiivisempaa on katsoa tuloksia vastaajan elämäntilanteen, kuten opiskelun, mukaan. Kaikista koululaisista ja opiskelijoista 13 prosenttia pitää päätulonlähteenään säännöllistä palkkatyötä ja 10 prosenttia tilapäistyötä. Niistä, jotka kokevat opiskelun pääasialliseksi toiminnakseen, vastaavat osuudet ovat 7 prosenttia ja 10 prosenttia. Peruskoululaisista suhteellisen harva saa isoimmat tulonsa töistä (15 %), sen sijaan vanhemmilta ja sukulaisilta saatu tuki on heistä enemmistölle tärkein (62 %). Lukiolaisistakin vanhempien tuki on tärkein puolelle, työtulo 20 prosentille ja opintotuki 7 prosentille. Ammattikoululaisten tilanne on aivan erilainen, sillä heistä joka kolmannelle opintotuki on tärkein tulonlähde, työtulo 23 prosentille ja vanhemmilta saadut rahat 22 prosentille. Erot tulolähteissä johtuvat siitä, että peruskoululaisista 98 prosenttia asuu vanhempien luona, lukiolaisistakin 94 prosenttia, mutta ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista vain 55 prosenttia. Sopiva lukio löytyy usein kotipaikkakunnalta, mutta ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelun aloittaminen voi pakottaa nuoren muuttamaan eri puolelle maata.

KUVIO 26. ”MIKÄ ON PÄÄASIALLINEN TULONLÄHTEESI?” (%)

Kysymys esitettiin avoimena siten, että vaihtoehtoja ei lueteltu. Kuviossa esiteltyjen tulonlähteiden lisäksi 2 % vastasi ”ei mikään” ja 1 % ei osannut sanoa. Muut tulonlähteet (7 %) liitteessä 2.

Elämäntilanteet ovat luonnollisesti ikäsidonniaisia. Alle 20-vuotiaiden tulot ovat pääasiassa omilta vanhemmilta tai sukulaisilta saatuja taskurahoja, 20–24-vuotiailla palkkatuloja ja opintotukia ja vanhimmassa ikäryhmässä palkkatuloja. (Tulolähteistä ikäryhmittäin ks. Rajaksen artikkelin taulukko 4 tässä julkaisussa s. 142.)

Sukupuolittain vertaillen on pojilla yleisemmin palkkatuloja, tytöillä puolestaan opintotukia ja tulonsiirtoja. Taustalla on poikien tyttöjä varhaisempi siirtyminen työmarkkinoille, kun tytöt puolestaan kouluttautuvat pidempään ja ovat useammin vanhempainvapailla.

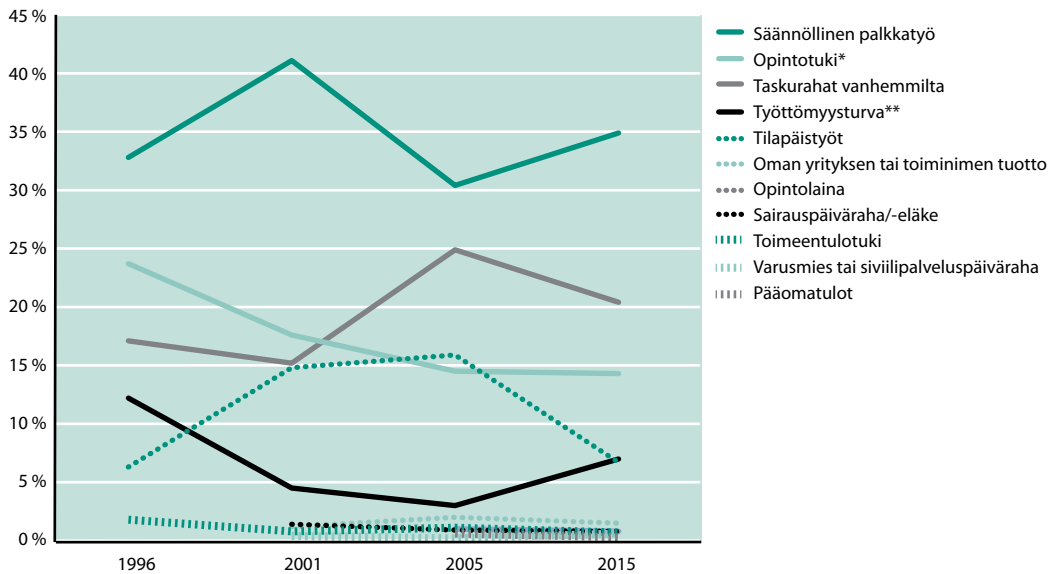
Tulonlähteiden muutokset

Tulonlähteitä selvitettiin Nuorisobarometreissa myös vuosina 1996, 2001 ja 2005. Luokittelussa ja muotoiluissa on tapahtunut muutoksia,⁵⁷ joiden takia vertailuun on suhtauduttava va-

rauksellisesti. Kuviossa 27 voidaan kuitenkin havaita pysyvyyttä tärkeysjärjestyksessä. Koko ajanjakson ajan säännöllinen palkkatyö on ollut 15–29-vuotiaiden nuorten tärkein tulonlähde. Toisin kuin säännöllisessä palkkatyössä, on tilapäistöissä tärkeimpänä tulonlähteenä nähtävissä trendi, joka noudattelee suhdanteita reaalisessa. 1990-luvun laman aikana ja jälleen nyt 2010-luvulla nuorisotyöttömyys on koholla, ja nuorille tarjolla olevat tilapäistyöt vähissä. Sama trendi käänteisenä nähdään työttömyysturvassa, jonka rooli tulonlähteenä ei tosin ole suoraan vertailukelpoinen, sillä nyt luokiteltiin erikseen työmarkkinatuki tai työttömän peruspäiväraha (5 %) sekä ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha (2 %), 1996–2005 ainoastaan työttömyysturva.

Vanhemmilta saatujen taskurahojen osuus tärkeimpänä tulonlähteenä on vähentynyt kyselykyselyltä. Vuonna 1996 se oli 23 prosenttia, nyt enää 14 prosenttia. Tosin tässä käytetty tapa-

KUVIO 27. ”MIKÄ ON PÄÄASIALLINEN TULONLÄHTEESI?” VERTAILU 1996–2015 (%)

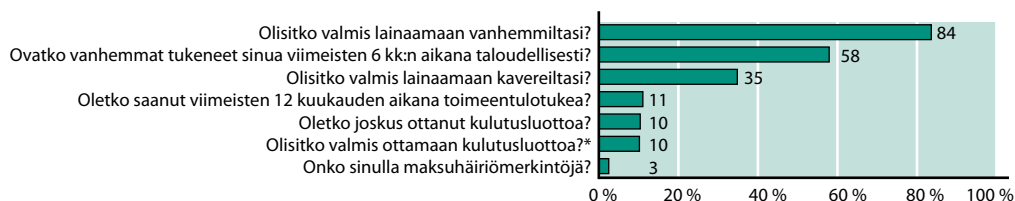

Vuoteen 2001 saakka selvitettiin "tärkein käytettävien lähteiden lähde", 2005 "tärkein lähde henkilökohtaiseen kulutukseen", 2015 "pääasiallinen tulonlähde".

* 1996 ja 2001 "opintotuki", 2005 "opintoraha", 2015 "opintoraha tai sen asumislisä"

** 1996–2005 "työttömyysturva", 2015 yhteenlaskettu "työmarkkinatuki tai työttömän peruspäiväraha" ja "ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha".

KUVIO 28. LAINAAMISEEN JA MUUHUN TALOUDELLISEEN TUKEEN LIITTYVIÄ KOKEMUKSIA JA NÄKEMYKSIÄ. KYLLÄ-VASTAUSTEN %-OSUUS.

* Kysytty vain niiltä, jotka eivät koskaan ole ottaneet kulutusluottoa. %-osuus laskettu kuitenkin kaikista vastaajista.

selvittää vain pääasiallinen tulonlähde ei ole kovin käyttökelpoinen koko tulonmuodostuksen kuvaajana. Vuoden 2005 Nuorisobarometrissa taskurahaa sukulaisilta sanoi saaneensa useampi kuin joka kolmas nuori, mutta harvempi kuin joka viides piti sitä tärkeimpänä käyttövarojensa lähteenä. Vastaavasti pääomatuloja tai opintolainaa piti tuolloin käyttövarojen lähteenä vajaa 10 prosenttia nuorista, mutta juuri kukaan ei pitänyt niitä tärkeimpinä. (Myllyniemi 2005.) Vaikka vanhemmilta saatu tuki onkin entistä harvemmalle tärkein tulonlähde, nyt tehdyssä kyselyssä nähdään sekä vanhempien taloudellisen tuen tärkeys, että vanhemmilta saadun tuen yleistyminen viimeisten kymmenen vuoden aikana (kuviot 29 ja 30).

TALOUDELLINEN APU

Kuvioon 28 on koottu nuorten lainaamiseen ja muuhun taloudelliseen tukeen liittyviä kokemuksia ja näkemyksiä. Vanhemmilta saatua tukea käsitellään tarkemmin kuvioissa 29 ja 30. Kestilän, Kauppinen ja Karvosen artikkelissa (s. 117–134) tarkastellaan toimeentulotuen saamisen yhteyttä lapsuudenperheen taloudellisiin vaikeuksiin.

Kun kyse on lähipiiriltä lainaamisesta, nyt tehdyn kyselyn perusteella selvästi suurempi osa nuorista (84 %) on valmis lainaamaan vanhemmiltaan kuin kavereiltaan (35 %). Vanhemmilta lainaaminen on siis valtaosalle nuorista periaatteessa mahdollista. Lainauksen lisäksi kysyttiin vanhempien viimeisten kuuden kuukauden aikana antamasta taloudellisesta tuesta,

joka erotuksena lainaamisesta voidaan tulkita vastikkeettomaksi avuksi. Kaikista vastaajista 58 prosenttia sanoo saaneensa vanhemmiltaan taloudellista tukea. Niistäkin nuorista, jotka eivät haluaisi lainata rahaa vanhemmiltaan, 36 prosenttia sanoo saaneensa tukea. Tämä saattaa kertoa siitä, että vanhempien tukeen on turvauduttu vasta todellisessa tarpeessa. Tulkintaa tukee se, että vanhemmilta lainaamista karsastavat mutta silti heidän taloudelliseen tukeensa turvautuneet nuoret ovat tyytymättömämpiä taloudelliseen tilanteeseensa (keskiarvo 7,0) kuin muut (7,5). (Perheiden taloudellisten resurssien ja riippuvuuksien suhteista ks. lisää Peltolan teksti s. 227–233.)

Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että monille työttömille nuorille on helpompaa pyytää apua hyvinvointivaltion viranomaisilta kuin omilta läheisiltään (Suutari 2002). Taustalla voi vaikuttaa aikuistumisprosessiin liittyvä taloudellisen itsellisyyden kulttuurinen normi, jota käynti luukulla tahraa vähemmän kuin turvautuminen vanhempiin. Perhekeskeisemmässä Etelä-Euroopassa vastuu itsestä ei tutkimusten mukaan nouse samalla tavalla merkittävään asemaan aikuistumisprosessissa (Salonen 2005, 78–83). Omillaan pärjäämisen asenteen liittymistä asiaan tukee Nuorisobarometrin aineistossa se, että etenkin nuorella iällä lapsuudenkodista muuttaneet ovat haluttomia lainaamaan rahaa vanhemmiltaan.

Valmius lainata rahaa vanhemmilta ei vaihtelee iän tai sukupuolen mukaan, mutta valmius lainata kavereilta vaihtelee. Kavereilta miehet (42 %) ilmoittivat olevansa valmiita lainaamaan

naisia (27 %) selvästi useammin. Mitä nuoremasta henkilöstä oli kyse, sitä valmiimpi hän oli lainaamaan rahaa kavereiltaan. Mielenkiintoinen havainto on se, että vanhemmiltaan viimeisten kuuden kuukauden aikana tukea saaneet ovat muita valmiimpia myös lainaamaan rahaa niin vanhemmiltaan kuin kavereiltaan. Tavallaan tämän voi tulkita antavan tukea edellä tehdyille päätelmälle siitä, että vanhempien tukeen turvaututaan vasta todellisessa tarpeessa.

Kulutusluottoa kertoo ottaneensa 10 prosenttia nuorista, ja toiset 10 prosenttia olisi valmis ottamaan sitä.⁵⁸ Molemmat osuudet ovat merkitsevästi korkeammat pojilla kuin tytöillä. Iän myötä kulutusluottojen ottaminen yleistyy selvästi, mutta valmius siihen muuttuu vain vähän. Kulutusluotot ovat yhteydessä taloudelliseen tilanteeseen. Niistä, joiden mielestä kotitalouden menojen kattaminen tuloilla on vaikeaa, 15 prosenttia on turvautunut kulutusluottoihin, ja niistä, joiden mielestä se on erittäin vaikeaa, jo 24 prosenttia. Kiintoisaa on kuitenkin se, että pikavippejä ja muita kulutusluottoja ovat ottaneet myös ne, joiden mielestä menojen kattaminen tuloilla on helppoa (10 %) tai erittäin helppoa (9 %). Asennepuoleen, eli valmiuteen ottaa kulutusluottoa, ei haastatteluhetken taloudellisella tilanteella ole lainkaan vaikutusta.

Osalla nuorista kulutusluottojen käyttö on riistäytynyt käsistä. Luottoa on esimerkiksi lyhennetty ottamalla toiselta luotonantajalta uusi luotto (Rantala 2012). Maksuhäiriömerkinnän mainitsee saaneensa 3 prosenttia nuorista, pojista vähän useampi kuin tytöistä. Suomen Asiakastieto Oy:n rekisterissä osuudet ovat suurempia, mikä kertonee paitsi otoksen mahdollisista vinoumista, myös asian arkaluonteisuudesta.⁵⁹ Vaikka maksuhäiriöisiä vuonna 2015 on enemmän kuin koskaan, nuorten maksuhäiriöt ovat kuitenkin viime vuosina vähentyneet. Alle 20-vuotiaiden maksuhäiriöisten henkilöiden määrä on vuodessa pienentynyt kymmenyksellä ja alle 24-vuotiaidenkin määrä parilla prosentilla. (Suomen Asiakastieto Oy 2015.) Nuoret eivät ole suurin maksuhäiriön riskiryhmä, vaan työikäiset. Trendit kertovat tavallaan hyvää nuorten

rahanhallintataitojen kehityksestä, etenkin valitsevinä taloudellisesti vaikeina aikoina.

Miesten maksuhäiriöriski on perinteisesti ollut korkeampi kuin naisten, ja valtakunnallisissa rekistereissä ero näyttää edelleen kasvaneen. 25–49-vuotiaista miehistä jo noin 15 prosentilla on maksuhäiriöitä; naisten maksuhäiriöriski on huomattavasti tasaisempi eri ikäluokissa (emt.). Nuorisobarometrin aineistossa sukupuolten välillä on eroja vain vanhimmassa 25–29-vuotiaiden ikäryhmässä (tytöt 1 %, pojat 6 %).

Toimeentulotukea viimeisen vuoden aikana on saanut 11 prosenttia vastaajista. Toimeentulotukea olivat saaneet etenkin ne, jotka haastatteluhetkellä ovat työttömiä (32 %) tai työpajassa, ammattistartissa, työharjoittelussa tai työkokeilussa (29 %). Asuin- ja perhemuotojen vertailussa erottuvat yksin asuvat (19 %). Yksinhuoltajista jopa 40 prosenttia on saanut toimeentulotukea, mutta heitä on aineistossa vähän, vain 15. Vaikka suhteellisen moni nuorista on siis turvautunut toimeentulotukeen, hyvin harvalle nuorelle toimeentulotuki on pääasiallinen tulonlähde (kuvio 26).

(Toimeentulotuen varaan joutumisen taustoista ks. Kestilä ym.; yleisemmin kuvion 28 talousvaikeuksista kertoviin muuttujiin vaikuttavista tekijöistä ks. lisää Anu Raijas tässä julkaisussa s. 135–150.)

VANHEMPIEN TUKI

Kysymys vanhemmilta saadusta taloudellisesta tuesta esitettiin vain niille, jotka jo ovat muuttaneet pois lapsuudenkodistaan.⁶⁰ Näistä nuorista kaikkiaan 58 prosenttia sanoo saaneensa tukea viimeisten kuuden kuukauden aikana, kun kymmenen vuotta sitten osuus oli 51 prosenttia.⁶¹ Vanhemmilta saatu tuki vaikuttaa siis yleistyneen hieman, etenkin tytöillä ja vähintään 25-vuotiailla nuorilla.

Edellä (kuvio 3 ja sen tulkinta) käsiteltiin taloudellisen autonomian ja nuoruuden itsenäisyyden ideaalin välistä jännitettä. Kuvio 28 puolestaan kertoo, että varsin moni (84 %) olisi valmis lainaamaan rahaa vanhemmiltaan, mikä ei

täysin istu kuvaan aikuistumiseen liittyvästä taloudellisen itsellisyyden kulttuurisesta normista. On mahdollista, että maatalousvaltaisen yhteiskunnan kulttuuriperintö vaikuttaa yhä aikuistumisen kuvaan, mutta vanhemmilta saadun tuen yleistyminen voi viitata paitsi taantuman tuottamaan pakkoon, myös asennetason muutoksiin.

Nuorisobarometrin kysely ei kerro sitä, kuinka vastavuoroista ylisukupolvinen auttaminen kaiken kaikkiaan on. Aiemman tutkimuksen perusteella kuitenkin tiedetään, että vanhemmat sukupolvet tukevat nuorempia huomattavasti enemmän kuin toisin päin (Haavio-Mannila ym. 2009; Hämäläinen & Tanskanen 2010). Vain pieni vähemmistö suurista ikäluokista myöskään edellyttää vastavuoroisuutta sukupolvien väliseltä auttamiselta. Suurten ikäluokkien lapsista sen sijaan selvästi useampi odottaa omaista autettuaan saavansa itsekin apua sitä tarvitessaan (Danielsbacka ym. 2013, 53, 69).

Suuriin ikäluokkiin ja heidän aikuisiin lapsiinsa kohdistuvien kyselyiden⁶² mukaan käytännön apua ja taloudellista tukea lapsilleen antavien osuus on viime vuosina vähentynyt, kun taas lastenhoitoapua antavien määrä on lisääntynyt.⁶³ Nuorisobarometrin kyselyssä taloudellista tukea ei määriteltä vastaajille, joten osa on voinut lukea mukaan myös hoiva-avun tai muun käytännön avun. Se on merkittävä tuen muoto, sillä suurista ikäluokista kaksi kolmesta antaa käytännön apua lapsilleen, lastenhoitoapua peräti useampi kuin kolme neljästä. (Emt.)

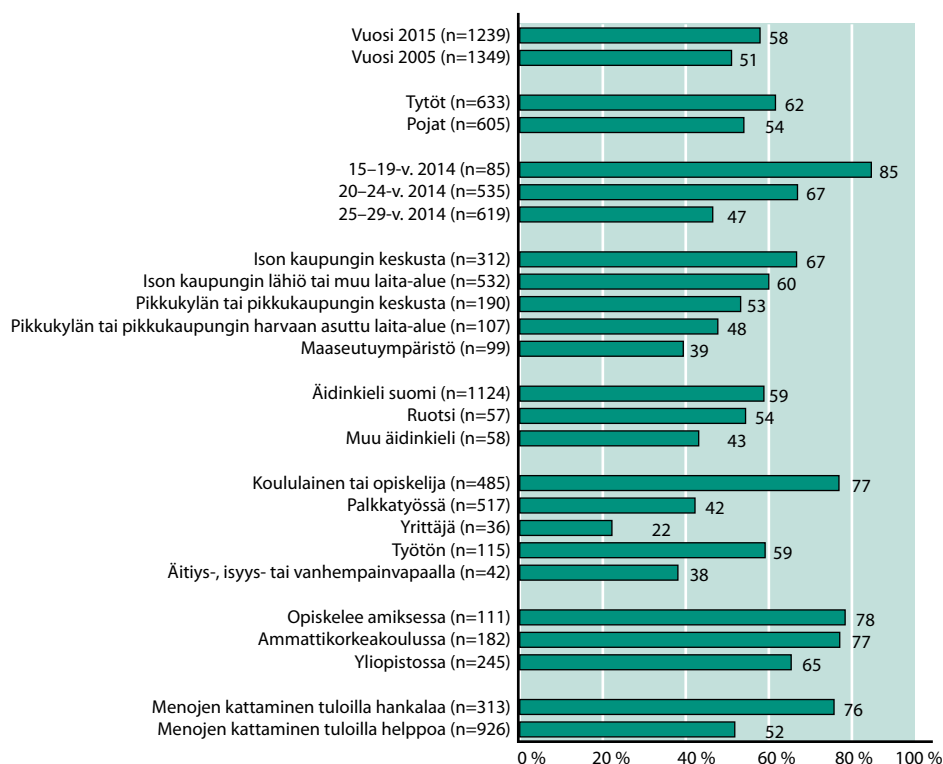
Nyt tehdyn kyselyn perusteella tytöt ovat saaneet useammin (62 %) taloudellista tukea vanhemmiltaan kuin pojat (54 %). Sukupuolten väliset erot vanhemmilta saadussa tuessa selittyvät osin erilaisilla tarpeilla, sillä tytöt muuttavat keskimäärin nuorempina lapsuudenkodistaan, opiskelevat pidempään sekä solmivat parisuhteen ja saavat lapsia nuorempana kuin pojat. Tytöt tosin vaikuttavat saavan hieman yleisemmin apua vanhemmiltaan, vaikka pääasialliseen toimintaan, perhemuotoon ja taloudelliseen tilanteeseen liittyvät muuttujat kontrolloisikin. Ei näytä mahdolltomalta, että taustalla olisi myös muihin kuin tarpeisiin, kuten joko avun antajan

tai tarvitsijan asenteisiin liittyviä tekijöitä. Kyselyn perusteella tytöt viettävät enemmän aikaa perheensä kanssa lapsuudenkodissa asuessaan (kuviot 40 ja 41).⁶⁴ Asennekysymyksiin voi viitata sekin, että pojat eivät ole tyttöjä halukkaampia lainaamaan vanhemmiltaan, vaikka ovat selvästi tyttöjä valmiimpia ottamaan kulutusluottoa tai lainaamaan kavereiltaan. Vanhempien näkökulma annettuun tukeen ja heidän arvionsa esimerkiksi lasten tuen tarpeesta tai kyvystä hallita taloutta jää tämän kyselyn valossa arvailujen varaan.

Asumismuotojen vertailussa yleisimmin vanhempien tukea saavat vuokralla, varsinkin opiskelija-asunnossa asuvat, harvemmin puolestaan omassa omistusasunnossa asuvat. Perhemuodoittain verraten taas vanhemmat tukevat etenkin yksin asuvia, vähemmän avio- tai avoliitossa olevia. Nämä havainnot kertonevat ennen kaikkea siitä, että taloudellisesti omillaan pärjäävät eivät juuri turvaudu vanhempiinsa. Yllättävää sen sijaan on, että lapsettomat saavat vanhemmiltaan yleisemmin tukea kuin omia lapsia jo saaneet nuoret. Syitä tälle on vaikea nähdä, sillä erityisesti lapsiperheiden voisi ajatella olevan vanhemman polven taloudellisen tuen tarpeessa. Se, että apu kuitenkin on harvinaista, voi johtua niin vanhemmista kuin nuorista itsestäänkin. Kysely ei suoraan kerro, missä määrin auttamista määrittävät asenneseikat ja missä määrin avuntarve tai auttamismahdollisuudet. Se kuitenkin nähdään, että lapsia jo saaneista yhtä iso osuus kuin muistakin olisi valmis lainaamaan vanhemmiltaan. Niistä lapsiperheistä, joilla menojen kattaminen tuloilla on vaikeaa, lähes kaikki olisivat valmiita lainaamaan vanhemmilta. Todellisessa tarpeessa apua ollaan siis valmiit pyytämään ainakin lainan muodossa.

Asuinpaikan tyyppin mukaisessa vertailussa vanhempien tuki on kaupungeissa yleisempää kuin maaseudulla ja keskustoissa yleisempää kuin laita-alueilla. Osa tästä selittyy erityyppisillä alueilla asuvien erilaisilla elämäntilanteilla: suurempi osuus kaupunkilaisista on opiskelijoita, ja kaupunkilaisnuorten on vaikeampi saada menot katettua tuloilla. Kuitenkin kaupungeissa

KUVIO 29. ”OVATKO VANHEMMAT TUKENEET SINUA VIIMEISTEN 6 KUUKAUDEN AIKANA TALOUDELLISESTI JOLLAIN TAVOIN?”* KYLLÄ-VASTAUSTEN %-OSUUS.

* Kysymys esitettiin vain niille, jotka ovat muuttaneet vanhempien luota.

vanhempien tuki on yleisempää, vaikka iän, perhetyypin, pääasiallisen toiminnan ja taloudellisen tilanteen ottaisi huomioon. Kyselyn ulkopuolelle tosin jäävät tiedot vanhempien maksukyvyistä, joka saattaa kaupungeissa olla parempi kuin maaseudulla.

Yksi vaikuttava tekijä lienee maantieteellinen etäisyys, joka rakenteistaa sukupolvien välistä vuorovaikutusta. Kaupungeissa etäisyydet ovat pienempiä ja liikenneyhteydet parempia, kun taas maaseudun suuret etäisyydet voivat ehkäistä sukupolvien vuorovaikutusta. Tulkinnassa tosin on huomioitava, että suuri osa kaupunkilaisnuorista on muualta muuttaneita. Vanhempien asuinpaikasta ei aineistossa ole tietoa, mutta kiinnostavasti ne nuoret, jotka ovat muuttaneet toiseen kuntaan, saavat hieman useammin tukea

vanhemmiltaan (59 %) kuin ne, jotka ovat asuneet koko ikänsä samassa kunnassa (52 %). Sukupolvien välisen auttamisen tutkimuksessa asumisetäisyys omiin tai puolison vanhempiin on kuitenkin keskeinen avun saamista selittävä tekijä (Haavio-Mannila ym. 2009, 36). Tärkeä ero tulosten tulkinnassa on siinä, että omien tai puolison vanhempien lähellä asuminen hyödyttää nimenomaan käytännön avun saamisessa, kun taas Nuorisobarometrissa selvitettiin vanhemmilta saatua taloudellista tukea. Kyselyiden tulosten eroja on mahdollista lukea siten, että ainakin joissain tapauksissa sukupolvien välinen suuri maantieteellinen etäisyys lisää suoran rahallisen tuen saamista käytännön avun sijaan. Tulkinnan puolesta puhuu se, että vanhemmilta saatujen tukimuotojen vertailussa (kuvio 30)

nimenomaan rahan, ei hyödykkeiden, saaminen vanhemmilta on yleisempää toiseen kuntaan muuttaneilla nuorilla.

Vanhemmilta saatuun tukeen vaikuttavat käytännön seikkojen ohella myös asenteet. Nuorisobarometrin kyselyn perusteella esimerkiksi maaseudulla on kaupunkia tavallisempaa ajatella, että jokaisen tulee hoitaa omat asiansa ja että elämässä pärjääminen on itsestä kiinni (kuvio 6). Mahdollisesti arvomaailma, jossa jokainen on oman onnensa seppä, vaikuttaa myös sukupolvien väliseen auttamishaluun.

Vanhemmiltaan taloudellista tukea saaneet ovat tyytymättömämpiä taloudelliseen tilanteeseensa (keskiarvo 7,2) kuin muut (7,8). Kuviossa 29 nähdään, että tuki on yleisempää niillä, jotka arvioivat kotitaloutensa menojen kattamisen tuloilla hankalaksi. Tämä kertoo siitä, että tuki tulee tarpeeseen, ei ylimääräiseen kulutukseen. Tätä tulkintaa tukee sekin, että vanhempien tuki on suurinta nimenomaan välttämättömyshyödykkeiden kohdalla (kuvio 30).

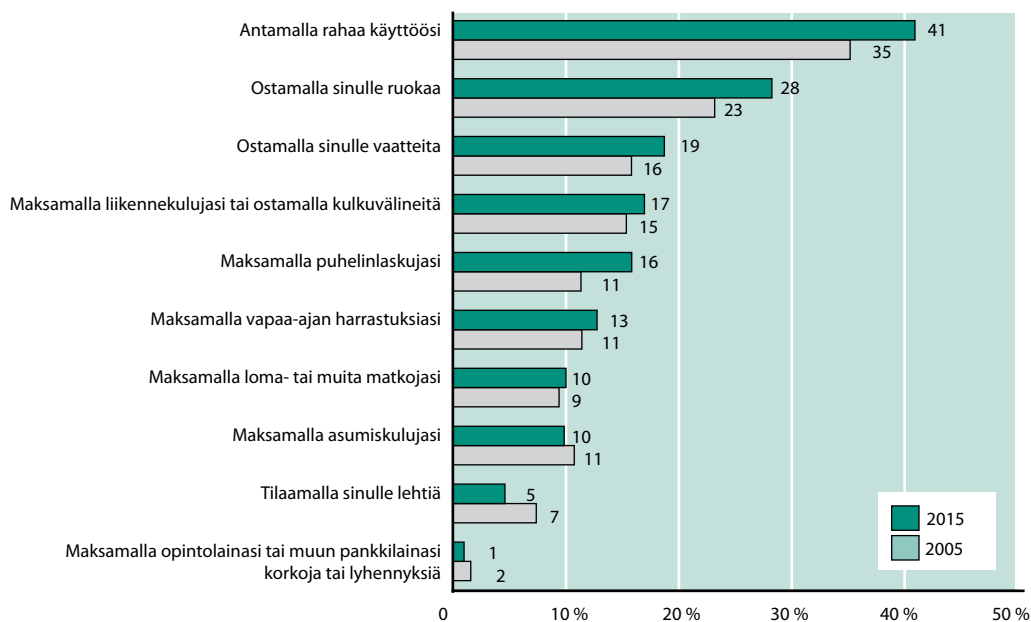
VANHEMPIEN TUKIMUODOT

Nuorilta, joita vanhemmat ovat jollain tavalla taloudellisesti tukeneet, kysyttiin tarkennuksia saadun tuen muodoista. Kuviossa 29 esitetyt luvut ovat kuitenkin osuuksia kaikista niistä nuorista, jotka eivät asu vanhempiensa kodissa, eivät ainoastaan tukea saaneista.

Nuorten vanhemmiltaan saama taloudellinen tuki painottuu rahaan ja perustoimeentuloon. Rahalla voi ostaa melkein mitä vain, mutta muuten vanhemmat auttavat ennen kaikkea hankkimalla välttämättömyshyödykkeitä. Kaikista lapsuudenkodista pois muuttaneista alle 30-vuotiaista nuorista 28 prosenttia sanoo vanhempien ostaneen ruokaa ja 19 prosenttia vaatteita viimeisten kuuden kuukauden aikana.

Vuoden 2005 Nuorisobarometrissa selvitettiin samalla tavalla vanhemmilta saatua apua, mikä mahdollistaa viimeisten kymmenen vuoden aikana tapahtuneiden muutosten tarkastelun.⁶⁵ Eniten yleistyneitä vanhempien

KUVIO 30. ”MILLÄ SEURAAVISTA TAVOISTA VANHEMPASI OVAT TUKENEET SINUA TALOUDELLISESTI VIIIMEISTEN 6 KUUKAUDEN AIKANA?” (%)

Osuudet laskettu suhteessa kaikkiin niihin, jotka eivät asu vanhempien luona

taloudellisen tuen muotoja ovat ruoan ja vaatteiden ostaminen sekä puhelinlaskujen maksaminen. Tässä on huomioitava, että koska tukea ylipäättään saaneiden osuus myös on kasvanut (kuvio 29), tuen suuntautumisessa tapahtuneet muutokset ovat itse asiassa varsin pieniä. Kysytyistä tukimuodoista näyttää vähentyneen ainoastaan lehtien tilaaminen, mikä ei siinä mielessä yllätä, että lehtitilaukset ovat kaiken kaikkiaan vähentyneet.

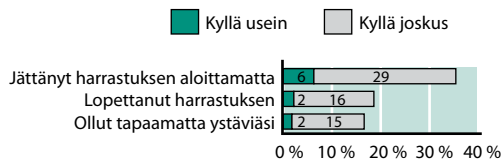
Nuoret naiset saavat yleisemmin apua vanhemmiltaan kuin nuoret miehet (kuvio 29), mutta avun kohdentumisessa ei tässä käytetyillä mittareilla ole merkitseviä eroja. Iän myötä vanhemmilta saatu tuki kaiken kaikkiaan tulee yhä harvinaisemmaksi, ja samaan aikaan muuttuvat myös saadun tuen muodot. Nuorimmilla korostuvat erilaiset hyödykkeet, kun taas iän myötä tuki painottuu yhä enemmän rahan antamiseen sekä pankkilainojen korkojen ja lyhennysten maksamiseen.

Kysymys vanhempien tuesta pelkistää sen kyllä/ei-asetelmaksi, josta saadun tuen varsinaisen suuruus jää piiloon. Jotain voidaan kuitenkin päätellä eri tukimuotojen kasautumisesta ja päällekkäisyydestä. Kaikista tukea saaneista ainoastaan noin joka viides on saanut vain yhtä kysytyistä tukimuodoista ja useampaa kuin kolmea on saanut noin joka kolmas.

RAHANPUUTE

Edellä havaittiin heikon taloudellisen tilanteen olevan yhteydessä liikunnan harrastamisen vähyteen (kuvio 21). Kuten kuviosta 31 nähdään, rahan merkitys tulee esiin myös suoraan kysyttäessä. Useampi kuin joka kolmas nuorista on jättänyt jonkin harrastuksen aloittamatta rahanpuutteen takia. Sen sijaan harvempi kuin yksi viidestä on lopettanut jo aloittamansa harrastuksen. Vastaava havainto tehtiin vuoden 2013 vapaa-aikatutkimuksessa, kun selvitettiin liikuntaharrastusten hintojen merkitystä liikkumattomuudelle. Tuolloin harrastuksen kalleus nosti nimenomaan aloittamiskynnystä, mutta niistä, jotka jo olivat aloittaneet, varsin harva

KUVIO 31. ”OLETKO JOUTUNUT RAHANPUUTTEEN TAKIA TEKEMÄÄN JOTAIN SEURAAVISTA...?”

piti hintaa lopettamisen syynä (Myllyniemi & Berg 2013).

Kaikkiaan 17 prosenttia nuorista on ainakin joskus joutunut rahanpuutteen takia jättämään tapaamatta ystäviään. Näistä nuorista enemmistö kokee yksinäisyyttä (vrt. kuvio 42), ja ystävien tapaamistahti on muita epäsäännöllisempi. Nuorisobarometrin kysely kertoo talousvaikeuksien vaikuttavan monin tavoin arjenhallintaan, mutta ei suoraan vastaa siihen, millä mekanismeilla taloudellinen liikkumavara rajoittaa sosiaalista elämää. Juuret lienevät syvällä, sillä taloudellisten vaikeuksien tiedetään periytyvän sukupolvelta toiselle ja vaikuttavan myös hyvinvoinnin muihin kuin vain taloudellisiin puoliin (ks. Kestilä ym. tässä julkaisussa s. 117–134). Aiemmassa tutkimuksessa laman vaikutuksista perheiden sosiaalisiin suhteisiin havaittiin taloushuoilla olevan ratkaiseva vaikutus vanhemmuuteen ja tätä kautta lasten kehitykseen ja hyvinvointiin (Leinonen 2004). Nuorisobarometrin kyselyyn vastanneista nuorista, joiden lapsuudenkodissa oli pitkäaikaisia taloudellisia vaikeuksia, enemmistö on joutunut rahanpuutteen takia jättämään harrastuksen aloittamatta, yli kolmannes on lopettanut harrastuksen ja lähes yhtä moni ollut tapaamatta ystäviään rahanpuutteen takia.

Yksi selvä linkki talouden ja sosiaalisen elämän välillä on nimenomaan harrastukset: nuoret, jotka ovat rahanpuutteen takia joutuneet lopettamaan harrastuksen tai jättämään sen kokonaan aloittamatta, tapaavat ystäviään selvästi muita harvemmin (kuvio 34). Myös yksinäisyyden kokemukset (kuvio 42) ovat heillä selvästi tavallisempia. Harrastuksissa ei ole kyse vain vapaa-ajan tekemisestä, vaan niiden vaikutukset nuorten elämään ovat kokonaisvaltaisia.

Tytöt ovat poikia useammin joutuneet rahanpuutteen takia lopettamaan tai jättämään aloittamatta jonkin harrastuksen. Ystävien tapaan jättämisessä sen sijaan ei ole sukupuolieroja. Mitä vanhemmasta vastaajasta on kyse, sitä yleisempiä rahanpuutteen kielteiset seuraukset ovat. Tämä johtunee lähinnä kysymysmuotoilusta: onhan ymmärrettävää, että iän myötä sen todennäköisyys kasvaa, että ainakin joskus on joutunut jättämään rahanpuutteen takia jotain tekemättä. Alumuuttujien mukaiset erot ovat tässä pieniä. Harrastamisen yhdenvertaisuuden kannalta harrastusten ja harrastuspaikkojen erilainen tarjonta eri puolilla Suomea on luultavasti hintaakin suurempi ongelma.

Laskujen maksamatta jättäminen

Noin joka kymmenes nuori on viimeisen vuoden aikana joutunut jättämään laskuja maksamatta (kuvio 32). Sukupuolten väliset erot ovat pieniä. Maksamatta jättäminen yleistyy jyrkästi noin 20 vuoden iässä, mikä johtuu omilleen muuttamisesta. Yleisintä maksamatta jättäminen on yksin asuvilla, harvinaisinta perheellistyneillä ja etenkin vanhempien luona asuvilla nuorilla.

Muut taloudellista tilannetta mittaavat kysymykset ovat tietenkin vahvasti yhteydessä siihen, kuinka yleistä maksamatta jättäminen on. Joka viides työtön, joka neljäs niistä, joille menojen kattaminen tuloilla on vaikeaa, ja toimeentulotukea saaneista peräti joka kolmas on ainakin joskus joutunut jättämään laskuja maksamatta viimeisten 12 kuukauden aikana. Laskujen maksamatta jättäminen on yhteydessä ongelmiin myös muista arjen toimista selviytymisessä (määriteltynä kuten kuviossa 4), etenkin siivoamiseen ja vuorokausirytmien säilyttämiseen.

Lapsuudenkodissa koetut talousvaikeudet näkyvät nuorten elämässä myöhemmin keskimääräistä yleisempinä maksuvaikeuksina. Lapsuudenkodin ongelmia kuvaavan summamuuttujan (kuvio 2) ongelmattomimmassa luokassa 8 prosenttia on joutunut jättämään ainakin joskus

laskuja maksamatta, heikoimmassa luokassa osuus on 30 prosenttia. Vanhempien matalalla koulutustasolla on samansuuntainen yhteys laskujen maksamattomuuteen, ja se säilyy merkitseväenä, vaikka vastaajan oman koulutuksen kontrolloisi. Lapsuudenperheen ongelmat ovat siis vahvasti yhteydessä nuoren talouden hallinnan ongelmiin, ja yhteys selittyy vain osin koulutuksen periytyvyydellä. (Lisää arjen hallinnan ja hyvinvoinnin ylisukupolvisuudesta ks. Kestilän ym. artikkeli tässä julkaisussa.)

OMAKUVA KULUTTAJANA

Vastaajia pyydettiin luonnehtimaan itseään kuluttajana viidellä eri ulottuvuudella (kuvio 33). Näin pyrittiin selvittämään nuorten tuntemuksia ja omakuvaa, ei niinkään varsinaista kulutuskäyttäytymistä. Kuitenkin kertoessaan siitä, minkälaisen kuluttajakuvan nuoret itsestään haluavat antaa, tulokset tulevat kertoneeksi myös jotain objektiivista ympäröivän yhteiskunnan kulutukseen liittämistä arvoista ja suotavuudesta. Nuorten omakuvassa kuluttajana painottuvatkin ympäristötietoisuus, harkitsevuus ja säästäväisyys, joita kai yleensä pidetään myönteisenä ja järkevänä käyttäytymisenä.

Omalla tavallaan kyselytutkimusvastauksille ominaisesta sosiaalisen suotavuuden paineesta kertoo vuoden 2005 Nuorisobarometrin kysymys, jossa nuoria pyydettiin arvioimaan, kuinka paljon he kuluttavat rahaa ikäiseensä keskiarvokuluttajaan nähden. Jos vastaukset olisivat asiallisesti ottaen ”tosia”, kuluttaisivat nuoret tietenkin keskimääräisesti ottaen kaikkea keskiarvon verran. Kyselyssä näin ei ollut, vaan vastauksissa näkyi nuorten taipumus ajatella itse kuluttavansa vähemmän kuin muut. Erityisen pieneksi muihin verrattuna oma kulutustaso arvioitiin suhteessa viihteeseen, kauneudenhoitoon ja nautintoaineisiin. (Myllyniemi 2005, 39). Yhtä paljon kuin kulutuksen objektiivisesta suuntautumisesta tulokset kertovatkin siitä, kuinka nuoret uskovat muiden kuluttavan, ja myös siitä, minkälaisen kuluttajakuvan he itsestään haluavat antaa ja minkälainen on yhteiskunnassa

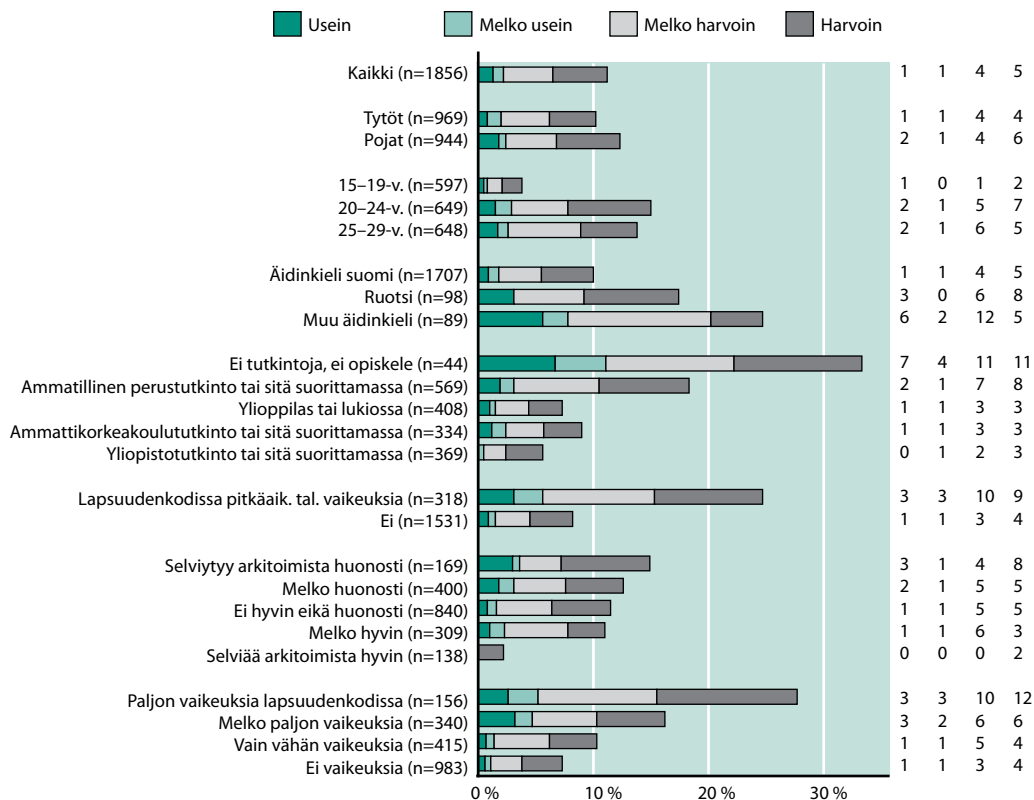
vallitseva hyväksyttävän kuluttajan malli. Tämä ei tarkoita sitä, etteivät nuorten esittämät luonnehdinnat itsestään ilmenisi myös heidän käyttäytymisessään.

Vertailu vuoden 2005 Nuorisobarometriin näyttää nuorten omakuvassa kuluttajana tapahtuneen kymmenessä vuodessa selviä muutoksia. Ympäristötietoisuus on kasvussa, ja nyt jo enemmistö kokee olevansa kuluttajana ympäristöystävällisiä. Toinen muutos on itsensä harkitsevaksi kuluttajaksi arvioivien osuuden kasvu. Niin ikään säästäväiseksi itsensä kokevia on entistä enemmän, mikä kertonee paitsi taloudellisesti tiukoista ajoista, myös siitä, että säästäväisyys koetaan entistä hyväksyttävämmäksi ja ehkä hyveellisemmäksi. Kysymysmuotoilussa säästävän kuluttajan vastinparina on

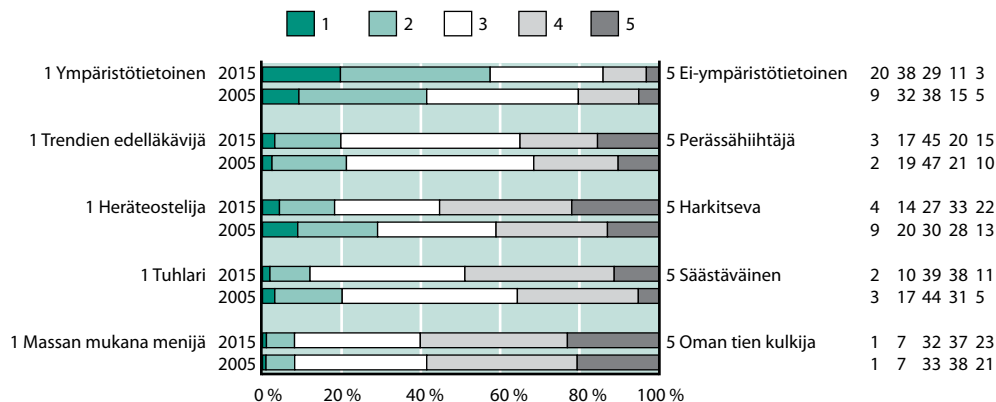
”tuhlari”, mikä antaa kovin erilaisen kuvan kuin jos vastinpareina olisivat säästäminen ja elvyttäminen, kuten ajankohtaisessa poliittisessa kansantaloudellisessa keskustelussa.

Sukupuoli ei juuri vaikuta nuorten omakuvaan kuluttajana. Ainoa ero on siinä, että pojat kokevat itsensä harkitsevammiksi, tytöt puolestaan tunnustautuvat useammin heräteostelijoiksi. Tässä ikä näyttää vaikuttavan sukupuoliin eri tavoin, sillä toisin kuin tytöillä, pojilla harkitsevuus lisääntyy jyrkästi 25 vuoden iässä. Kaiken kaikkiaan ikä näkyy kyselyssä siten, että itsensä trendien edelläkävijöiksi kokevat ovat usein alle 20-vuotiaita, vastaavasti säästäväisyys ja ympäristötietoisuus lisääntyvät iän myötä. Yllättäen perhemuodolla ei juuri ole vaikutusta nuorten omakuvaan kuluttajana, vaikka aiemman

KUVIO 32. ”OLETKO VIIMEISTEN 12 KUUKAUDEN AIKANA JOUTUNUT JÄTTÄMÄÄN LASKUJA MAKSAMATTA?” (%)

KUVIO 33. ”KUINKA LUONNEHTISIT ITSEÄSI KULUTTAJANA? ANNA ITSELLESI NUMERO ASTEIKOLLA 1–5 SITEN, ETTÄ ÄÄRIPÄITÄ OVAT ESIMERKIKSI 1=TUHLARI JA 5=SÄÄSTÄVÄINEN.” VERTAILU 2005 JA 2015 (%)

tutkimuksen perusteella parisuhteen ja perheelistymisen myötä kulutusasenteet muuttuvat vastuullisemmiksi ja säästäväisemmiksi (Wilska & Eresmaa 2002). Barometrin aineistosta näkyy kuitenkin se, että lasten saaminen yleensä ja erityisesti yksinhuoltajuus vähentävät kokemusta trendien edelläkävijänä olemisesta.

Kysymys trendikkyudesta ei liity yksinomaan kulutusasenteisiin, vaan myös mahdollisuuksiin. Nuoret, jotka pitävät kotitalouttaan varakkaina, pitävät itseään useammin trendien edelläkävijänä kuin heikommin toimeentulevat, jotka puolestaan kokevat itsensä kuluttajana ympäristötietoisiksi oman tien kulkijoiksi. Hieman yllättäen koettu taloudellinen tilanne ei ole merkittävässä yhteydessä siihen, kuinka harkitsevaksi tai säästäväiseksi vastaaja itsensä kokee. Sukupuolen ja taloudellisen tilanteen välillä on kuitenkin yhdysvaikutusta siten, että pojilla heikompi toimeentulo on yhteydessä säästäväisyyteen, mutta tytöillä päinvastoin paremmin toimeentulevat pitävät itseään muita säästäväisempinä. Tämän mielenkiintoisen tuloksen tulkintaan vaikuttaa myös edellä tehty havainto siitä, että pojat kokevat tulevaisuuttaan heikosti toimeen vasta, kun he

kokevat menojen kattamisen tuloilla olevan hyvin hankalaa (kuviot 24 ja 25 ja niiden tulkinta). Näyttäisi siis siltä, että poikien kohdalla säästäväisyys on useammin pakon sanelemaa.

Ne nuoret, jotka ovat jättäneet viimeisen vuoden aikana laskuja maksamatta, kokevat itsensä muita useammin tuhlareiksi ja heräteostelijoiksi. Maksuvaikeuksien takana vaikuttaisi siis olevan myös sellaisia taloudenhallinnan vaikeuksia, jotka eivät johdu yksin talouden taantumasta, vaan myös kulutustavoista. Ehkä kuvaavampi suunta tulosten lukemiseen olisi kuitenkin todeta, että tuhlareilla ja heräteostelijoilla on muita enemmän vaikeuksia saada laskunsa maksettua. Myös kulutusluotot sekä maksuhäiriömerkinnät ovat tässä joukossa muita yleisempiä. Kiinnostavaa kyllä, kuluttajaomakuvalla ei ole vastaavaa yhteyttä toimeentulotuen saamiseen tai vanhemmilta saatuun taloudelliseen tukeen. Maksamattomat laskut, kulutusluotot ja maksuhäiriömerkinnät näyttävät liittyvän kulutusasenteisiin enemmän kuin toimeentulotuki tai vanhempien apu, joihin turvaudutaan vasta pahassa pulassa.

YHTEISÖLLISYYS JA YSTÄVÄT

Nuorten yhteisöllisyyttä käsitellään aluksi tutkimalla erilaisia yhteydenpidon tapoja: kavereiden tapaamista kasvokkain sekä puhelimesta puhumista ja nettiyhteydessä olemista heidän kanssaan (kuviot 34–39). Tämän jälkeen tarkastellaan sitä, kenen kanssa nuoret viettävät eniten vapaa-aikaansa (kuviot 40–41). Kuvaa tarkennetaan vielä tutkimalla yksinäisyyden kokemuksia (kuvio 42) ja yhteenkuuluvuuden tunteita (kuvio 43).

KAVEREIDEN TAPAAMINEN

Yli puolet 15–29-vuotiaista tapaa ystäviään päivittäin, lähes kaikki vähintään viikoittain. Kuviossa 35 nähdään, että ystävien tapaamistiheys laskee tasaisesti iän myötä. 15–19-vuotiaista lähes kolme neljästä tapaa ystäviään päivittäin, 25–29-vuotiaista enää joka kolmas. Aiemman laajemmalle ikäryhmälle tehdyn kyselyn perusteella Nuorisobarometrin kohderyhmää nuoremmat, 7–14-vuotiaat, tapaavat ystäviään vielä tiiviimmin. Erityisen jyrkästi ystävien tapaamistihti laskee noin 20 vuoden iässä. Sitä selittää toisen asteen opintojen jälkeinen koulutukseen ja työelämään liittyvä saranavaihe.

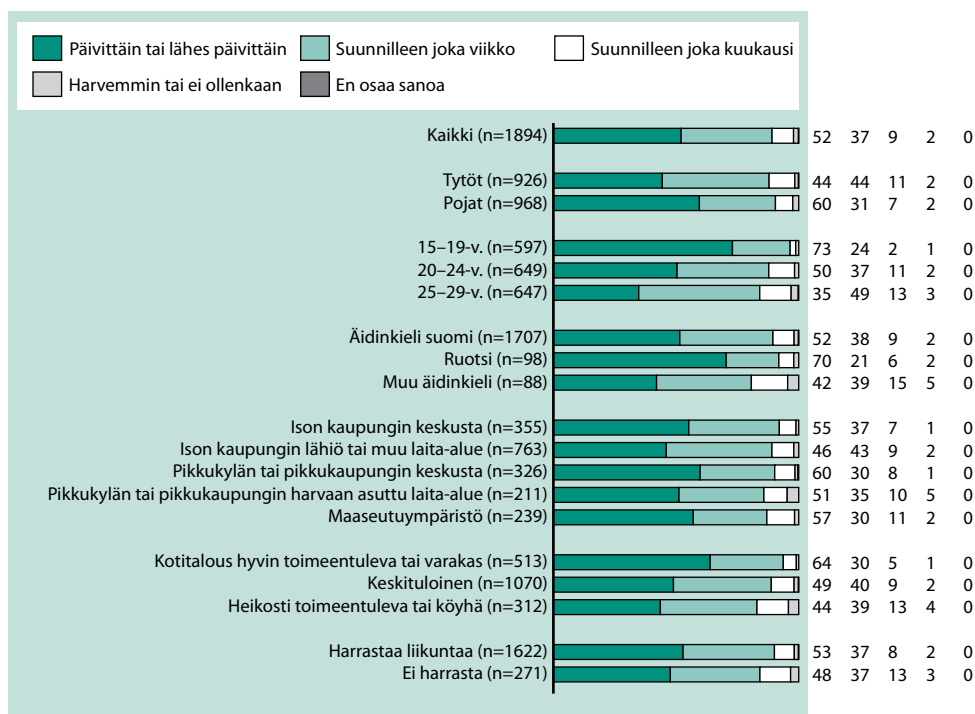
Eri puolilla Suomea nuoret tapaavat ystäviään suunnilleen yhtä tiheästi, mutta välittömän asuinalueen tyypin vertailu näyttää, että niin isompien kaupunkien kuin pikkukylienkin keskusta-alueilla tapaaminen on tiheämpää kuin harvaan asutuilla alueilla. Aiemmin nuoremmille ikäryhmille tehdystä kyselystä havaittiin varsinkin maaseutuymäristössä asuvien alle 15-vuotiaiden tapaavan kavereitaan muita harvemmin (Myllyniemi & Berg 2013). Nuorimmissa ikäryhmissä selitystä voi osin hakea liikumismahdollisuuksista: jos matkat kavereiden

luokse ovat pitkiä, vasta omaan kulkuvälineeseen, kuten mopoon tai autoon vaadittava ikä vapauttaa liikkumaan omin päin. Nyt tehdyssä kyselyssä harvemmin asutuilla seuduilla asuminen on kuitenkin yhteydessä harvempaan kavereiden tapaamiseen kaikissa ikäryhmissä, myös kolmekymmentä ikävuotta lähestyvillä.

Kuten aiemmissakin kyselyissä, pojat tapaavat ystäviään tyttöjä säännöllisemmin. Vuoden 2014 barometrissa kysyttiin myös läheisten ystävien määrää, joka sekin oli pojilla suurempi. Sosiaalisen elämän moninaisuutta ei tyhjentävästi voi selittää muutamalla taustamuuttujalla, mutta liikuntaharrastuksen yhteys tapaamiseen on tässä yhteydessä mielenkiintoinen. Liikuntaa harrastavat tytöt ja pojat nimittäin eroavat merkittävästi toisistaan kavereiden tapaamistahdin suhteen. Havaintoa voi lähestyä kahdella eri selitysmallilla. Yhtäältä poikien liikuntaharrastukset painottuvat tyttöjä enemmän joukkuelajeihin (Myllyniemi & Berg 2013, 67). Toisaalta havaintoa voi pohtia tapaamisen käsitteen kautta: yhteiset urheiluharjoitukset eivät välttämättä täytä kaikille tapaamisen kriteereitä, vaikka harjoituksissa oltaisiinkin ystävien kanssa. Aiemmassa tutkimuksessa on tulkittu tyttöjen lähestyvän ystävyys-suhteita enemmän kokemusten jakamisen, poikien puolestaan yhdessä tekemisen kautta (Aapola 1991; Currie 2012, 211; Tolonen 2001). Tämän tulokinnan puolesta puhuu se, että Nuorten vapaa-aikatutkimuksen aineistossa oli enemmän sellaisia tyttöjä kuin poikia, joille kavereiden kanssa yhdessä liikkuminen ja heidän tapaamisensa eivät välttämättä näyttäneet tarkoittavan samaa asiaa (Myllyniemi & Berg 2013, 21).

Vieraskieliset, joista monet ovat maahanmuuttajataustaisia, tapaavat ystäviään hieman

KUVIO 34. ”KUINKA USEIN TAPAAAT KAVEREITASI?” (%)

muuta harvemmin. Vuoden 2014 Nuorisobarometrissa kysyttiin myös maahanmuuttoaikaa, joka osoittautui tärkeäksi lisäselittäjäksi. Mitä vanhempana maahanmuutto oli tapahtunut, sitä harvempaa oli ystävien tapaaminen ja sitä vähäisempi ystävien määrä. Ehkä vanhemmalla iällä on vaikeampaa solmia pysyviä ystävyyssuhteita uudessa kotimaassa.

Heikoksi toimeentulonsa kokevat tapaavat kavereitaan epäsäännöllisemmin ja tuntevat yleisemmin yksinäisyyttä kuin paremmin toimeentulevat (kuvio 42). Tämän voisi olettaa liittyvän siihen, että lapsuudenkodista muuttaminen samanaikaisesti sekä heikentää taloudellista tilannetta että vaikeuttaa vanhojen ystävyyssuhteiden ylläpitoa, ainakin mikäli muutetaan eri paikkakunnalle. Perhemuodolla tai iällä ei kuitenkaan ole yhdysvaikutuksia taloudellisen tilanteen kanssa, vaan koettu toimeentulo selittää ystävien tapaamistahtia niistä riippumatta. Yksi tärkeä linkki taloudellisen tilanteen ja sosiaalisen

elämän välillä löytyy kuitenkin harrastuksista. Selvästi muita harvemmin ystäviään tapaavat ne nuoret, jotka ovat rahanpuutteen takia joutuneet lopettamaan harrastuksen tai jättämään sen kokonaan aloittamatta (kuvio 31).

Niin puhelimesta puhuminen kuin netitse kavereihin yhteydessä oleminen ovat myönteisessä yhteydessä kasvotusten tapaamiseen; puhelimesta puhumisen yhteys on vähän nettiyhteyttä vahvempi.⁶⁶ Kiintoisasti netti- tai puhelinyhteyden tiiviys lisää ainoastaan vähintään 20-vuotiaiden tapaamistahtia. Yhtenä syynä voi olla se, että valtaosa tätä nuoremmista tapaa joka tapauksessa kavereitaan kouluissa ja oppilaitoksissa. Joka tapauksessa vaikuttaa siltä, ettei yhteydenpito netitse tai puhelimitse ole vaihtoehtoinen kavereiden tapaamiselle kasvotusten. Pikemminkin eri yhteydenpitotavat näyttävät tukevat toinen toistaan.

Kavereiden tapaamistahdin muutos

Kuvio 35 esittää nuorten ystävien tapaamistiheyden kehittymisen vuodesta 1986 alkaen. Kokonaisuutena muutokset eivät ole dramaattisia. 1990-luku näyttää koko 15–29-vuotiaiden ikäluokassa olleen hyvin tiiviin tapaamisen aikaa. Vuosituhannen vaihteessa tapaamistahti oli harvempi, ja sen jälkeen suunta on taas kohti tiiviimpää yhteydenpitoa.

Kehityskulut ovat kuitenkin erilaisia eri ikäryhmissä. Kuviosta 35 näkyy selvästi vuoden 1994 kyselystä lähtien tapahtunut tapaamistahdin harventuminen 15–19-vuotiailla ja tiivistyminen tätä vanhemmissa ikäryhmissä. Edelleen alle 20-vuotiaat tapaavat ystäviään päivittäin selvästi useammin kuin sitä vanhemmat, mutta erot ovat kaventuneet

Alle 20-vuotiailla muutostrendien tulkinta poikkeaa muista siinä, että tämän ikäisistä lähes kaikki käyvät koulussa tai muussa oppilaitoksessa, joka tarjoaa säännöllisen areenan sosiaaliselle elämälle. Yhteisöllisyyden kaltaisen elämää läpileikkaavan ilmiön tilastointi on aina karkea pelkistys eikä palaudu ystävien tapaamistahtiin. Lisäsävyjä tarkasteluun voivat tuoda

muut seuratut trendit, kuten muutokset nuorten yhteenkuuluvuuden tunteessa. Kuviosta 43 nähdään, että kiinteästi koulu- tai työyhteisöön kuuluvien osuus on hieman kasvanut reilussa kymmenessä vuodessa.

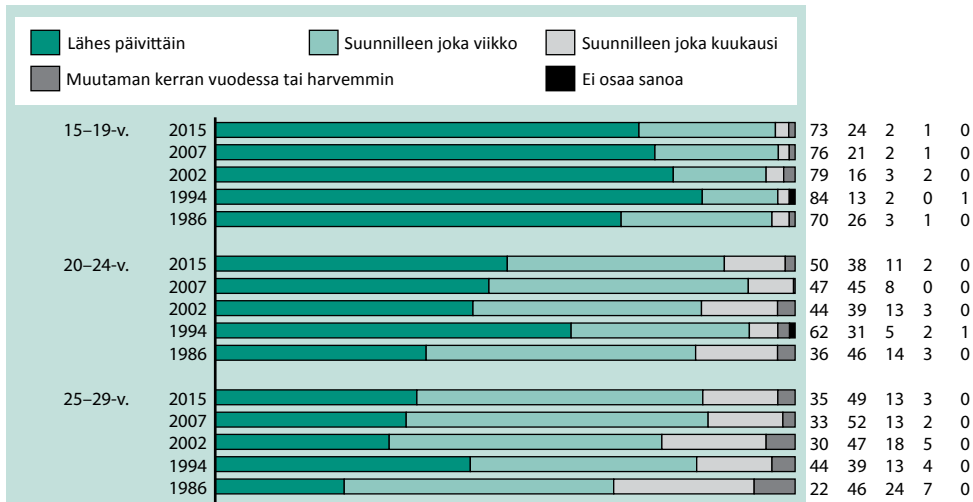
PUHELIN JA NETTI

Kasvotusten ystävien tapaamisen muutoksia voidaan ainakin periaatteessa tarkastella ajassa kauas taaksepäin ulottuvien vertailuaineistojen valossa (kuvio 35). Erilaisten teknisten välineiden kohdalla tilanne on nopean kehityksen takia mutkikkaampi, eikä seurantatietoa ole kuin aivan viime vuosilta.⁶⁷

Nettiyhteys

Nuorten päivittäinen yhteydenpito kavereiden kanssa netitse (75 %) on päivittäistä puhelinyhteyttä (40 %) ja kasvotusten tapaamista (52 %) yleisempää. Muutos on ollut hyvin nopeaa, ja puhelin- ja nettiyhteyksien tiivyyden suhteet ovat kääntyneet muutamien vuosien aikana päällelleen.

KUVIO 35. "KUINKA USEIN TAPAAAT KAVEREITASI?" VERTAILU IKÄRYHMITÄIN 1986–2015 (%)

Lähde 1986 ja 1994: Pohjoismainen elinolotutkimus. 15–29-vuotiaiden n=1764 (v. 1986) ja n=1397 (v. 1994).
Lähde 2002: Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimus. 15–29-vuotiaiden n=582.
Lähde 2015: Nuorisobarometri. 15–29-vuotiaiden n=1894.

Kuten asiaa aiemmin selvitettyä, vuosina 2012 ja 2014, tytöt ovat hieman tiheämmin nettiyhteyksissä kavereihinsa kuin pojat. Kuten aiemminkin, sukupuolten erot kääntyvät toisin päin kuin kasvokkain tapaamisissa tai puhelin-kontakteissa. Poikien netissä viettämä aika on kuitenkin selvästi tyttöjä suurempi, mutta netissä käytetty aika painottuu tytöillä ja pojilla eri tavoin.

Teini-iän jälkeen nettiyhteydenpito vähenee. Vuoden 2013 vapaa-aikatutkimuksessa havaittiin, että yhteydenpito netitse alkaa yleistyä 10 ikävuoden jälkeen ja on huipussaan juuri 15–19-vuotiailla.

Nettiyhteydenpidon muutos

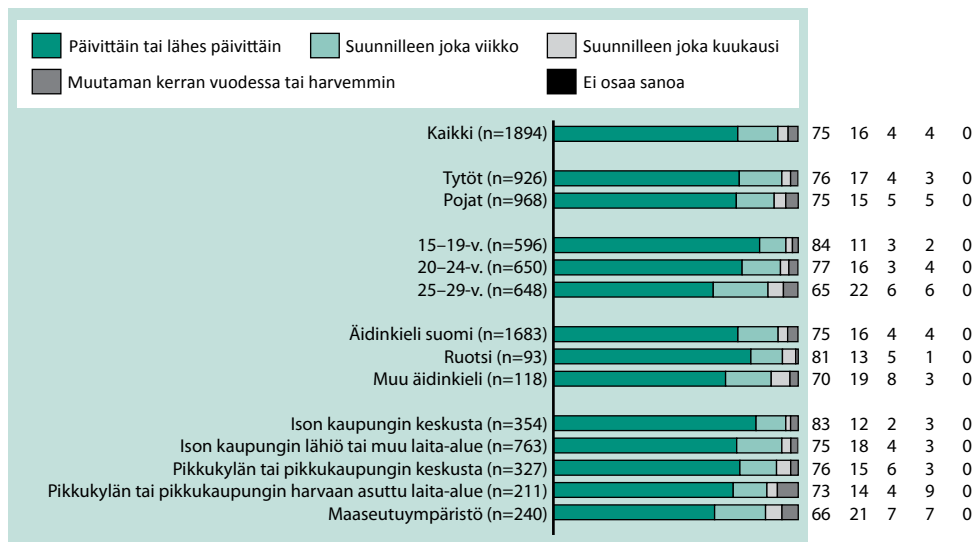
Viestintä- ja tietotekninen kehitys määrittää voimakkaasti nuorten sosiaalisuuden saamia muotoja. Kyselytutkimukset reagoivat yhteydenpito-tapojen ja -teknologian muutoksiin väistämättä viiveellä, minkä takia seurantatietoa ei ole kovin pitkältä ajalta. Tässä ollaan kyselytutkimuksiin perustuvan seurannan perusongelman äärellä: miten säilyttää vertailtavuus keskellä nopeaa muutosta? Kysymysten esittäminen samassa vanhassa muodossa on luonnollisesti pätevän vertailutiedon edellytys, mutta jossain vaiheessa

muutokset voivat kuitenkin aiheuttaa sen, että kiilu kysymysten ja tutkittavan todellisuuden välillä käy liian suureksi. Niinpä ympäröivän maailman muutosten tulee näkyä myös kysely-tutkimuksissa – vaikka sitten aikasarjan katkeamisen hinnalla.

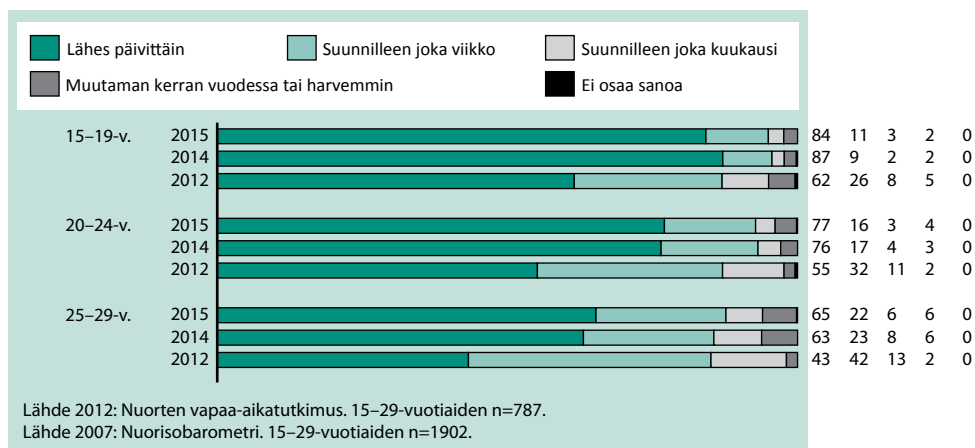
Kuviossa 37 nettiyhteydenpitoa kavereihin vuonna 2015 verrataan vuosien 2012 ja 2014 kyselyihin. Vaikka seurannan aikajänne on vain kolme vuotta, näyttää yhteydenpito netin kautta edelleen tiivistyneen. Sen sijaan nuorten yhteenkuuluvuuden tunne eniten käyttämäänsä nettiyhteisöön ei enää vuoden 2012 jälkeen näytä muuttuneen kiinteämmäksi (kuvio 43).

Nettiyhteydenpito kavereihin on tiivistynyt etenkin vanhemmissa ikäryhmissä. Alle 20-vuotiaat ovat yhä kaikkein aktiivisimpia, mutta ikäryhmien väliset erot ovat hieman kaventuneet. Tulokinnassa on muistettava, kuinka nopeasti ja äskettäin sosiaalinen media on tullut kiinteäksi osaksi arkea. Voikin olla, että nyt havaituissa eroissa on kyse paitsi ikäryhmien, myös sukupolvien välisistä eroista. Ikään liittyvät erot ovat muuttumassa, ja lapsuudesta saakka nettiyhteydenpitoon sosiaalistuneet teini-ikäiset jatkavat aktiivista sosiaalista elämää verkossa myös vanhetessaan.

KUVIO 36. ”KUINKA USEIN OLET NETTIYHTEYDESSÄ KAVEREIDESI KANSSA?” (%)

KUVIO 37. ”KUINKA USEIN OLET NETTIYHTEYDESSÄ KAVEREIDESI KANSSA?” VERTAILU IKÄRYHMITÄIN 2012–2015 (%)

Puhelinyhteys kavereiden kanssa

Alle puolet kaikista 15–29-vuotiaista vastaajista sanoo puhuvansa päivittäin puhelimesta kavereiden kanssa (kuvio 38). Osuus on laskussa etenkin tytöillä ja nuorimmilla vastaajilla.⁶⁸ Alle 20-vuotiaat ovat edelleen muita useammin päivittäisessä puhelinyhteydessä, mutta erot ovat nopeasti tasoittuneet.

Maaseudulla asuvat nuoret näyttävät soittavan muita vähän tiheämmin kavereilleen. Ero on tosin merkitsevä vain ison kaupungin lähiöissä tai muilla laita-alueilla asuviin nähden. Maaseutumaisessa ympäristössä asuvat ovat vähän nuorempia kuin muut, ja ikä selittääkin osan maaseudulla asuvien nuorten muita aktiivisemmasta näytävästä puhelinyhteydenpidosta kavereihinsa.

Säännöllinen yhteydenpito kavereihin puhelimitse näyttää nettiyhteydenpitoa paremmin suojaavan yksinäisyyden kokemuksilta. Tytöillä puhelinaktiivisuudella ei kuitenkaan ole merkitsevää yhteyttä yksinäisyyden kokemuksen kanssa, vaan erot paikantuvat poikiin. Säännöllinen puhelinyhteys ystävien kanssa on nettiyhteydenpitoa vahvemmin yhteydessä myös kavereiden säännölliseen tapaamiseen kasvotusten.

Puhelinyhteydenpidon muutos

Puhelimessa puhuminen ystävien kanssa on vähentynyt nopeasti vain muutamassa vuodessa. Muutos on suurinta kaikkein nuorimmilla, ja syy siihen on mitä ilmeisimmin yhteydenpidon siirtyminen yhä enemmän nettiin. Puhelut kavereiden kanssa ovat vähentyneet etenkin tytöillä. Vuoden 2012 kyselyssä päivittäin puhelinyhteydessä oli tytöistä 48 prosenttia ja pojista 53 prosenttia, nyt osuudet ovat tytöillä 34 prosenttia ja pojilla 47 prosenttia. Ikäryhmien vertailussa kaikkein nuorimmat vastaajat näyttävät olevan trendin edelläkävijöitä. Tarkemmin katsottuna jyrkin muutos paikantuu alle 25-vuotiaisiin tyttöihin, joilla päivittäin puhelinyhteydessä kavereihin olevien osuus on vain kolmessa vuodessa vähentynyt yli 20 prosenttiyksikköä.

KENEN KANSSA VAPAA-AIKAA VIETETÄÄN

Uutena kysymyksenä selvitettiin sitä, kenen kanssa nuoret kokevat viettävänsä vapaa-aikansa kaikkein eniten. Yleisintä on viettää eniten aikaa poika- tai tyttöystävän kanssa (28 % kaikista vastaajista). Muiden kavereiden kanssa ajan viettäminen jaettiin kyselyssä kahteen ryh-

mään: 1–3 kaverin kanssa (27 %) ja vähintään 4 kaverin ryhmässä olemiseen (10 %). Ystävät ja kaverit yhteensä ovat yleisintä vapaa-ajan seuraa kahdelle kolmesta vastaajasta. Myös perheen rooli vapaa-ajassa on vahva, ja sen kanssa eniten vapaa-aikaa arvioi viettävänsä 26 prosenttia nuorista. Yksin eniten vapaa-aikaansa sanoo viettävänsä vain 9 prosenttia. Vaikka vastausvaihtoehdot ovat osin päällekkäisiä eivätkä kata kaikkia mahdollisia ihmissuhteita, kuitenkin vain harvempi kuin yksi prosentti ei osannut vastata kysymykseen.

15–29-vuotiaiden käsittely yhtenä kokonaisuutena ei ole mielekästä, sillä ikä on keskeinen tekijä siinä, keiden kanssa vapaa-aikaa vietetään. Siksi tiedot kuvioissa 40 ja 41 esitetään aikajanelalla, josta näkyy sosiaalisuuden muutos.

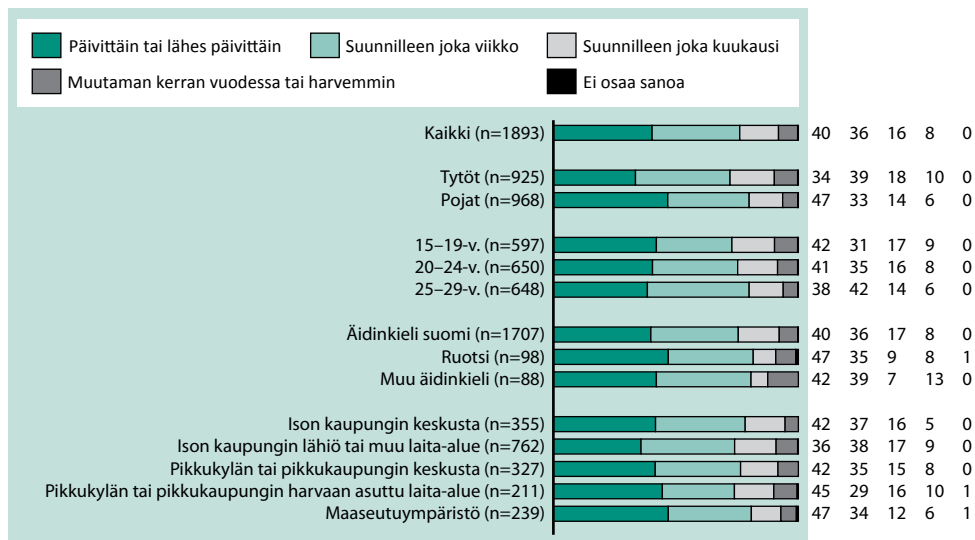
Pojilla kavereiden kanssa oleminen korostuu selvästi enemmän kuin tytöillä. Etenkin isommissa, vähintään neljän kaverin ryhmässä vietetty aika on tyypillisempää pojille. Tämä omalta osaltaan selittää aiempia havaintoja siitä, että pojilla on enemmän ystäviä (Myllyniemi & Berg 2013) ja kavereiden tapaamistahti on tyttöjä säännöllisempi (kuvio 34). Tulos vastaa arkista havaintoa, että tyttöjen ystävyys-suhteet ovat usein kahdenkeskisiä tai pienen ryhmän sisäisiä, kun taas pojat liikkuvat enemmän tekemisen

mukaan vaihtelevissa ”laumoissa”. Osin tämä liittyy sukupuolten eroihin harrastusprofiileissa: jalkapallon, sählyn ja jääkiekon tapaiset joukkueharrastukset ovat yleisiä pojilla, kun tytöillä puolestaan on enemmän yksinäisiä harrastuksia (emt.; Berg 2005; Myllyniemi 2009a, 49; Haanpää ym. 2012). Asiaa voi selittää myös aivan eri suunnasta, kuten tyttöjen ja poikien erilaisilla tavoilla ymmärtää kaveruus ja tapaaminen: tyttöjen on havaittu lähestyvän ystävyys-suhteita enemmän kokemusten jakamisen, poikien puolestaan yhdessä tekemisen kautta (Aapola 1991; Tolonen 2001; aiheesta lisää ks. kuvio 34 ja sen tulkinta).

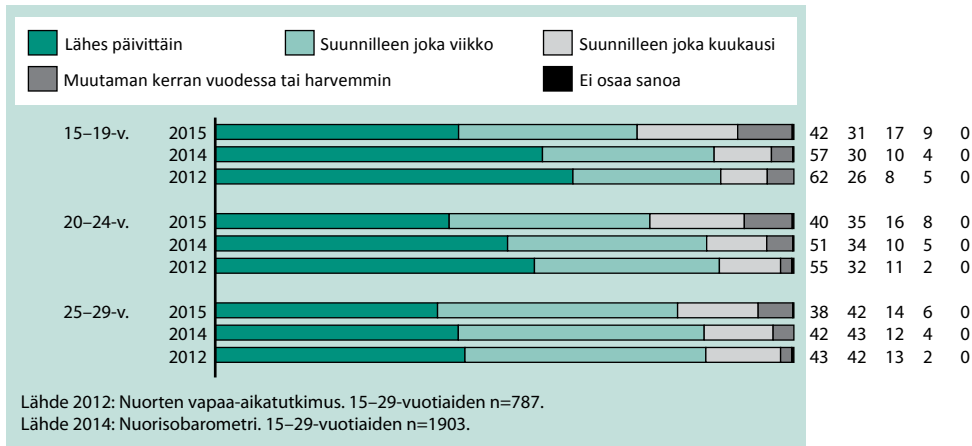
Lasten ja nuorten sosiaalista aktiivisuutta raamittavat myös perhe-elämä ja seurustelu. Kyselyssä poika- tai tyttöystävä erotettiin kavereista, mikä osaltaan selittää kavereiden roolin korostumista nimenomaan pojilla, sillä tytöt viettävät enemmän aikaa seurustelukumppaninsa kanssa kuin pojat. Tämä ei liity yksinomaan ajankäyttöön, vaan myös siihen, että tytöt alkavat seurustella keskimäärin hieman nuorempana ja seurustelevien tai parisuhteessa asuvien tyttöjen osuus on kussakin ikäryhmässä suurempi kuin poikien (Myllyniemi & Berg 2013, 31).⁶⁹

Nuorten vapaa-aikatutkimuksen 2013 mukaan jo noin 13 ikävuodesta alkaen seurustelu

KUVIO 38. ”KUINKA USEIN OLET PUHELINYHTEYDESSÄ KAVEREIDESI KANSSA?” (%)

KUVIO 39. ”KUINKA USEIN OLET PUHELINYHTEYDESSÄ KAVEREIDESI KANSSA?” VERTAILU IKÄRYHMITÄIN 2012–2015 (%)

yleistyy nopeasti ja noin 18-vuotiaasta eteenpäin yleistyy yhteen muuttaminen. Lapsia alkaa syntyä enemmän noin 20 ikävuodesta alkaen. (Myllyniemi & Berg 2013, 31). Tosin ensisynnyttäjien keski-ikä on Suomessa tällä hetkellä hieman yli 28 vuotta, joten on ymmärrettävää, että lapsia koko Nuorisobarometrin aineistossa on tytöistä vain 11 prosentilla ja pojista 9 prosentilla. Kuvioden 40 ja 41 ikäjakautaman vanhemmassa päässä kuitenkin näkyy, kuinka seurustelukumppanin kanssa vietetty aika väistyy perheen kanssa vietetyn ajan tieltä. Käytännössä tämä perheellistyminen tarkoittaa yleensä lasten saamista.

Suomalaisia tutkineet antropologit ovat havainneet, että moniin muihin maihin nähden suomalaiset viettävät paljon aikaa kotona ja perheiden sosiaalinen elämä tapahtuu pääasiassa kodin seinien sisäpuolella (Roberts 1982; Abrahams 1991). Nuorisobarometrissa kysymys ajankäytöstä kohdistui perheeseen sosiaalisena yksikkönä, ei kotiin fyysisenä paikkana (ajankäytön paikoista ks. Myllyniemi & Berg 2013, 31). Kansainvälisiä vertailuja vaikeuttavat käsitteiden ja luokittelujen epämääräisyydet. Onko esimerkiksi perheen kanssa ruokailu tilastoitava syömiseksi vai perheen kanssa vietetyksi ajaksi? Perhe on myös siinä mielessä kaksimerkityksinen sana, että 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä se

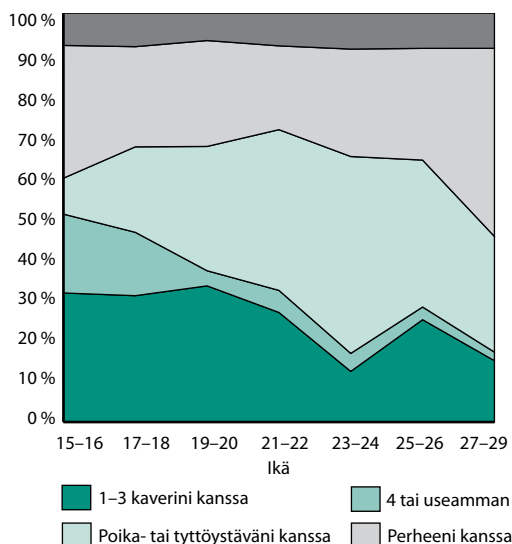
voi tarkoittaa niin lapsuudenperhettä kuin itse perustettua perhettä. Lasten saaminen on tässä keskeistä. Niin tytöistä kuin pojistakin, joilla on jo omia lapsia, yli 90 prosenttia sanoo viettävänsä eniten aikaa perheen kanssa. Sukupuolten välinen ero kuvioissa 40 ja 41 kertoo, että perheen rooli on suurempi tyttöjen vapaa-ajassa. Perheen parissa eniten vapaa-aikaansa viettävien tyttöjen osuus myös pysyy tasaisena kaikissa ikäryhmissä, kun taas pojilla osuus laskee teini-ikässä hyvin matalaksi alkaakseen uudelleen nousta vasta 25 ikävuoden jälkeen.

YKSINÄISYYS

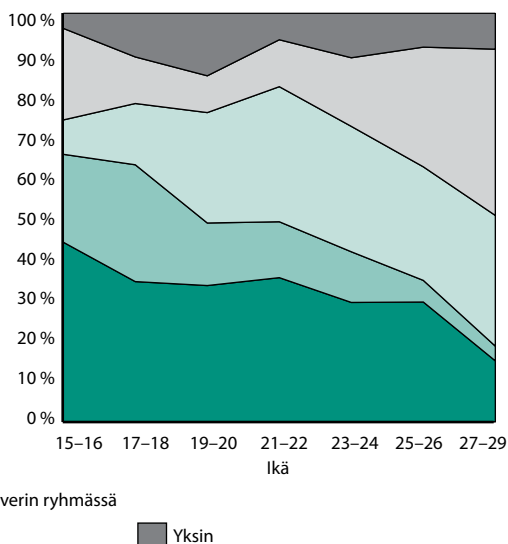
Yksinäisyyden kokemuksia selvitettiin uudella kysymyksellä ”Koetko itsesi yksinäiseksi?” Koska Nuorisobarometreissa ei ole aiemmin selvitetty yksinäisyyttä vastaavalla tavalla, ei ajallista vertailutietoa yksinäisyyden kokemusten yleisyydestä ole.⁷⁰ Joka kolmas vastaaja sanoo kokevansa itsensä ainakin joskus yksinäiseksi (kuvio 42). Vain 4 prosenttia kokee yksinäisyyttä usein. Koko väestön tasolla yksinäisyys on yleisintä yhtäältä alle 30-vuotiaiden, toisaalta 70 vuotta täyttäneiden keskuudessa (Toikka ym. 2015).

Kysymys yksinäisyyden kokemuksesta rinnastuu ystävien määrään ja tapaamiseen, mutta on kuitenkin selvästi eri asia. Koska

KUVIO 40. ”KENEN KANSSA VIETÄT ENITEN VAPAA-AIKAASI?” TYTÖT (%)

KUVIO 41. ”KENEN KANSSA VIETÄT ENITEN VAPAA-AIKAASI?” POJAT (%)

yksinäisyyden kokemus muodostuu yksilön subjektiivisista tuntemuksista, ristiriidasta haluttujen ja todellisten ihmissuhteiden välillä, voi se periaatteessa olla suhteellisen riippumaton todellisten sosiaalisten suhteiden määrästä.⁷¹ Tämä pätee yksilöllisissä tapauksissa, vaikka nyt kerätyssä kyselyaineistossa näkyikin yksinäisyyden kokemuksen selvä yhteys ystävien tapaamisen säännöllisyyteen. Vuoden 2012 Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa havaittiin, että tapaamistiheydellä on ystävien määrää vahvempi yhteys yksinäisyyden kokemuksiin (Myllyniemi & Berg 2013, 31). Nyt kysymyssarja oli erilainen, ja yksinäisyyttä peilataan kuviossa 42 muihin taustatietoihin. (Yksinäisyyden mittaamisesta lisää ks. Junttila 2010.)

Pojilla yksinäisyyden kokemukset ovat harvinaisempia (30 % kokee itsensä ainakin joskus yksinäiseksi) kuin tytöillä (39 %). Myös väestötasolla kaikenikäiset suomalaiset naiset ovat yksinäisempiä kuin suomalaiset miehet (Toikka ym. 2015). Pojat myös tapaavat ystäviään ja puhuvat heidän kanssaan puhelimesta tiheämmin kuin tytöt (kuvio 34). Pojilla kavereiden kanssa oleminen korostuu enemmän kuin tytöillä, ja etenkin isommissa, vähintään neljän kaverin

ryhmissä vietetty aika on tyypillisempää pojille (kuvio 40 ja 41). Tältä osin tulokset ovat siis johdonmukaisia. Tosin erot voivat osin johtua myös sukupuolten erilaisista ystävyyden ja tapaamisen kriteereistä (ks. kuvio 34 ja sen tulkinta).

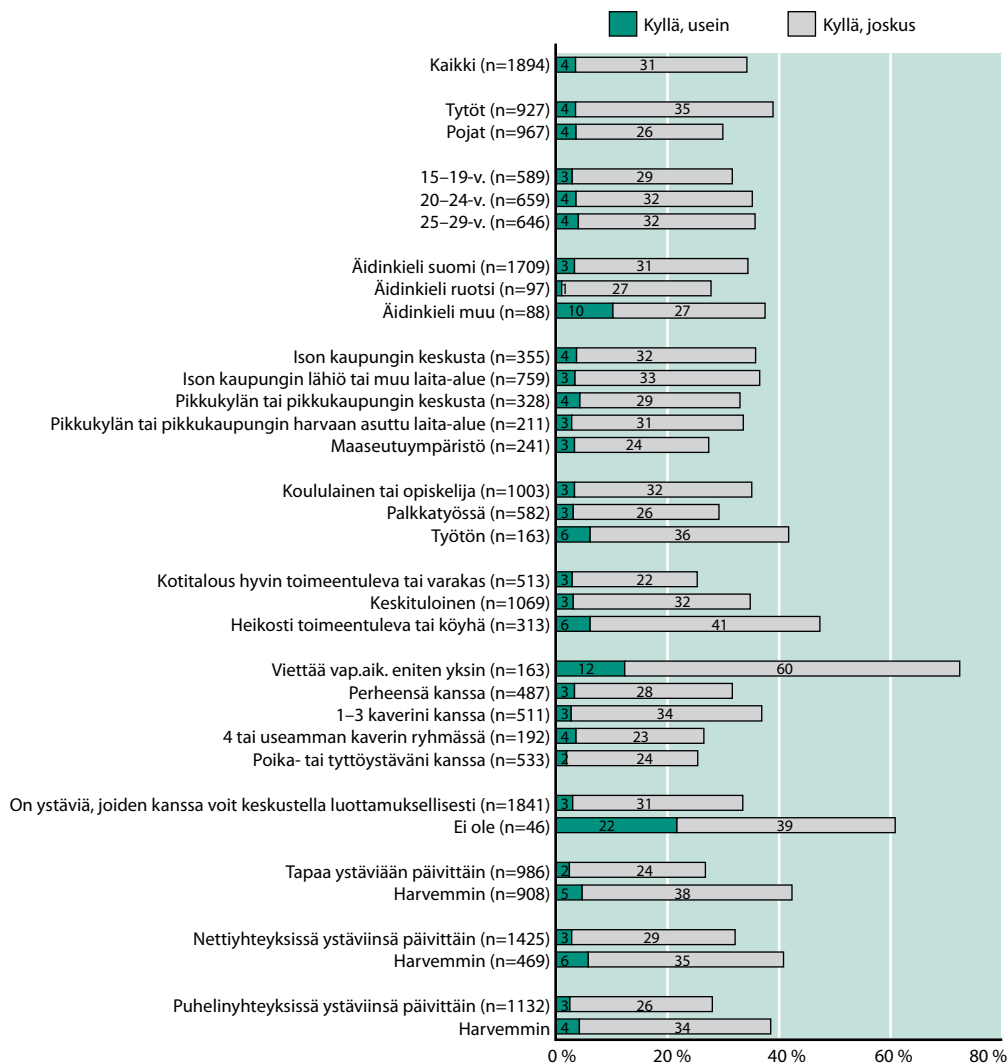
Vaikka yksinäisyyden kokemus ei olekaan suoraan yhteydessä ystävien määrään, siihen liittyy Kouluterveyskyselyn tapa selvittää, onko vastaajalla yhtään läheistä ystävää. Tällä kysymysmuotoilulla sukupuolierot kääntyvät päinvastaisiksi, sillä tytöistä noin 6 prosenttia on vailla läheistä ystävää, kun pojilla osuus on noin kaksinkertainen. (THL 2015b.) Nyt toteutetussa Nuorisobarometrissa kysyttiin ”Onko sinulla sellaisia ystäviä, joiden kanssa voit keskustella luottamuksellisesti asioistasi?” Ilman luottamuksellisia ystävyyssuhteita olevien osuudessa tytöt (3 %) ja pojat (2 %) eivät eroa toisistaan. Jälleen nähdään käytettyjen käsitteiden ratkaiseva vaikutus tuloksiin.

Yksinäisyyden kokemukset yleistyvät iän myötä, varsinkin noin 17 vuoden iässä. Mahdollisesti taustalla on peruskoulun loppuminen ja sitä kautta vanhojen ystävyyssiteiden löystyminen. Varsinkin monet ammatillisesti

suuntautuneet aloittavat toisen asteen opinnot toisella paikkakunnalla. Etenkin pojilla yksinäisyyttä kokevien osuus kasvaa rajusti siirryttäessä peruskoulusta toiselle asteelle. Tyttöillä yksinäisten osuus on erityisen suuri toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla. Myös tyttöillä, jotka eivät opiskele ja joilla ei ole suoritettuja tutkintoja, yksinäisyys on hyvin yleistä. Itse asiassa tyttöjen ja poikien yksinäisyyden yleisyydessä ei lukiossa ja tätä korkeammilla koulutusasteilla ole eroja, vaan erot paikantuvat

yksinomaan kouluttamattomiin ja ammattikoululaisiin. Sama pätee osin myös peruskoulun keskiarvolla mitattuun opintomenestykseen, sillä erityisesti alhaisia arvosanoja saavien tyttöjen ja poikien välillä on suuria eroja yksinäisyyden kokemuksessa. Pääasiallisen toiminnan luokissa sukupuolten ero paikantuu nimenomaan koululaisiin ja opiskelijoihin, kun taas työssä käyvät tai työttömät tytöt eivät ole sen useammin yksinäisiä kuin pojatkaan.

KUVIO 42. ”KOETKO ITSESI YKSINÄISEKSI?”

Ruotsinkielisillä nuorilla yksinäisyys on harvinaisempaa kuin suomenkielisillä. Vieraskielisillä puolestaan varsinkin usein yksinäisyyttä kokevien osuus on suuri. Vieraskieliset, joista monet ovat maahanmuuttajataustaisia, myös tapaavat ystäviään hieman muita harvemmin (kuvio 34). Tulos on sopusoinnussa sen Koulu-terveyskyselyn havainnon kanssa, että etenkin ensimmäisen polven maahanmuuttajanuoret ovat muita yleisemmin vailla yhtään läheistä ystävää (Matikka ym. 2014, 14).

Maaseudun nuorilla yksinäisyyden kokemukset ovat harvinaisempia kuin isoissa kaupungeissa. Osin tämä selittyy erityyppisillä alueilla asuvien nuorten erilaisilla elämäntilanteilla; esimerkiksi yksin asuvien osuus on suurempi suurissa kaupungeissa (ks. lisää Keskisen artikkeli tässä julkaisussa). Alueelliset erot yksinäisyyden kokemisessa eivät iän, koulutuksen ja perhetyypin kontrolloinnin jälkeen ole merkittäviä. Kuitenkin kotiseutuun kiinnittymiseen liittyvä kysymys ”Kuinka monta kertaa arvioit muuttaneesi asuinpaikkaa kuluneiden kymmenen vuoden aikana?” linkittyy sosiaaliseen elämään siten, että usein muuttaminen näyttää lisäävän yksinäisyyden kokemuksia.

Harrastuksilla ei ole yhteyttä yksinäisyyden kokemuksiin. Kiinnostavasti kuitenkin liikuntaharrastukset vähentävät selvästi yksinäisyyden riskiä. Koska vain 14 prosentilla nuorista ei ole mitään liikuntaharrastusta, on ehkä järkevämpää tulkita havaintoa niin, että liikkumattomuus on yhteydessä yleisempään yksinäisyyden kokemukseen. Nyt toteutetussa Nuorisobarometrin kyselyssä ei liikuntaan tai muihin vapaa-ajan toimiin pureuduttu sen tarkemmin, mutta vuoden 2012 vapaa-aikatutkimuksessa tehtiin erikoinen havainto siitä, että runsaasti erilaisiin vapaa-ajan aktiviteetteihin osallistuvien lasten ja nuorten joukossa on keskimääräistä enemmän itsensä yksinäiseksi kokevia. Samassa kyselyssä havaittiin aktiivisesti kuntoliikuntaa harrastavien yksinäisyyden kokemusten olevan hyvin harvinaisia. Ahkerasti liikkuvat myös tapasivat kavereitaan muita säännöllisemmin, mitä etenkin poikien kohdalla selitti joukkuelajien yleisyys. (Myllyniemi & Berg 2013.)

Heikoksi koettu taloudellinen tilanne lisää yksinäisyyden kokemuksia. Hyvin toimeentulevat myös tapaavat muita säännöllisemmin ystäviään (kuvio 34) ja ovat heihin tiiviimmin puhelinyhteydessä. Peräti joka kolmas nuori on rahapulaa takia jättänyt harrastuksen aloittamatta ja joka kuudes ollut tapaamatta ystäviään (kuvio 31). Tulotaso, kuten yksinäisyyskin, on yhteydessä nimenomaan liikuntaharrastuksiin, ei niinkään harrastamiseen yleensä (kuviot 20 ja 21). Tämä voi viitata heikkotuloisuuden linkittyvän yksinäisyyteen esimerkiksi sitä kautta, ettei nuorella ole varaa haluamiinsa liikuntaharrastuksiin. Kulutusmahdollisuudet ylipäättään voivat vaikeuttaa ystävyysuhteiden syntymistä ja ylläpitämistä paitsi käytännön syistä, myös epäsuoremminkin.

Eri yhteydenpitotavoista kavereiden kanssa on kasvotusten tapaamisella eniten vaikutusta yksinäisyyden kokemuksiin. Kuten edellä kavereiden tapaamistahdin kohdallakin, on puhelimesta puhumisen yhteys nettikontakteja vahvempi.⁷²

Lapsuudenperheen vakavat ristiriidat ja vanhempien ero (ks. kuvio 1) ovat vahvasti yhteydessä nuoruusiän yksinäisyyden kokemusten yleisyyteen. Kaiken kaikkiaan lapsuudenkodin sosiaaliset ongelmat näyttävät heikentävän jälkeläisten sosiaalisten suhteiden hallintaa. Toisin kuin lapsuudenkodin taloudellisten vaikeuksien tapauksessa, ei nuoren oma korkea koulutustaso vaikuttaisi juuri suojaavan sosiaalisten ongelmien periytymiseltä. (Ks. lisää Kestilä ym. tässä julkaisussa.)

Yksinäisyyden taustalla olevien tekijöiden ohella voi aineistosta löytää viitteitä yksinäisyyden yhteyksistä arjenhallinnan ongelmiin. Nuoret, jotka kokevat itsensä usein yksinäisiksi, kokevat myös monien arkisten asioiden hoidon hankalaksi. Yksinäisyyttä kokevilta vuorokausirytmien säilyttäminen onnistuu muita huonommin, samoin ruoanlaitto, siivous, pyykinpesu sekä pankki- ja veroasioiden hoitaminen. (Lisää aiheesta ks. Korvela & Nordlund tässä julkaisussa.)

Ei luotettuja ystäviä

Haastatelluilta nuorilta kysyttiin ”Onko sinulla sellaisia ystäviä, joiden kanssa voit keskustella luottamuksellisesti asioista?”⁷³ Vain 2 prosenttia vastasi kieltävästi. Kuviosta 42 nähdään, että tästä harvalukuisesta joukosta (n=46) peräti 60 prosenttia kokee itsensä ainakin joskus yksinäiseksi. Kysymykset yksinäisyyden kokemuksesta ja luotettujen ystävien puutteesta ovat siinä määrin päällekkäisiä, ettei jälkimmäisestä esitetä omaa kuviota.

Taustamuuttajien mukaiset erot ovat samansuuntaisia kuin kuviossa 42 esitetyt. Vieraskielisistä jopa 10 prosenttia sanoo olevansa vailta luotettuja ystäviä. Niistä, jotka eivät harrasta mitään, osuus on myös suhteellisen korkea, 5 prosenttia. Kiinnostavasti nuorilla, jotka eivät ole säännöllisesti nettiyhteyksissä ystäviinsä, on selvästi muita harvemmin luotettuja ystäviä. Nettikontaktit ovat vahvempi selittäjä kuin puhelimessa puhumisen ja jopa kasvotusten tapaamisen tiheys.⁷⁴ Säännöllinen nettiyhteydenpito selittää myös tapaamista ystävien kanssa. Netissä vaihdetaan kuulumisia ja sovitaan tapaamisista, ja nettiyhteydenpito on jatkanut lisääntymistään vielä viime vuosinakin (kuvio 37). Kyselyaineiston perusteella näyttää siltä, että niillä nuorilla, jotka eivät käytä edes nettiä yhteydenpitoon, on kohonnut riski jäädä myös muusta sosiaalisesta elämästä jossain määrin siivuun.

Yksinäisyyden kokemukset vähentävät tyytyväisyyttä ihmissuhteisiin selvästi enemmän kuin vain harva kavereiden tapaamistahti. Itsensä usein yksinäiseksi kokevien tyytyväisyyden koulukeskiarvo on vain 7,2, joskus yksinäisyyttä kokevillakin vain 8,0, kun se muilla on 8,8. Ne nuoret, joilla ei ole ystäviä, joiden kanssa keskustella luottamuksellisesti asioista, ovat niin ikään selvästi keskimääräistä tyytymättömpiä (7,4). Niillä, joilla yhdistyvät molemmat tekijät, siis joilla ei ole luotettuja ystäviä ja jotka lisäksi tuntevat itsensä usein yksinäisiksi, tyytyväisyys ihmissuhteisiin on vain 6,4. Tässä ryhmässä myös tyytyväisyys elämään kaiken kaikkiaan on

varsin matalaa (7,2). Yksinäisyyttä ylipäättään joskus kokevat ovat muita tyytymättömpiä elämäänsä, mikä ei ole yllättävää, sillä kaikista elämänalueista juuri ihmissuhteet ovat voimakaimmin yhteydessä elämäntyytyväisyyteen (kuvio 46 ja sen tulkinta).

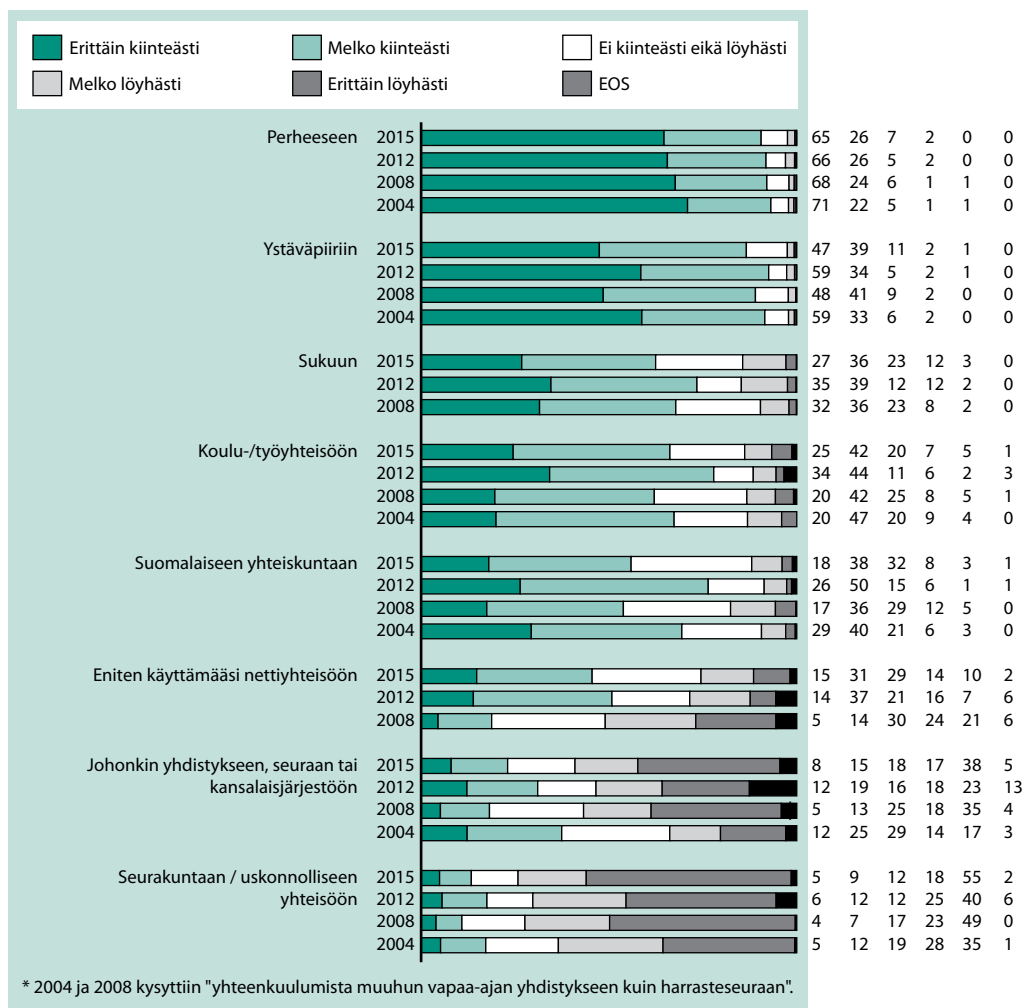
YHTENKUULUVUUS

Kuvio 43 kertoo nuorison yhteenkuuluvuudentunteista eri sosiaaliin yksiköihin. Kun asiaa edellisen kerran mitattiin vuonna 2012, havaittiin yhteenkuuluvuudentunteiden olevan voimistumassa, mutta nyt trendi on pääosin heikkenevä.⁷⁵

Muutokset yhteenkuuluvuuden kokemuksissa ovat kohtuullisen suuria ottaen huomioon, että kysymys on toistettu niinkin tiheästi kuin kolmen tai neljän vuoden välein. Perheeseen kuulumisen kiinteytys on kaikkein tasaisinta. Perhe on edelleen mittauksen ykkönen, ja vaikka yhteenkuuluvuus on ehkä hieman heikentynyt, löyhää se ei edelleenkään ole, sillä yli 90 prosenttia kokee kuuluvansa ainakin melko kiinteästi perheeseen.

Kysymyksessä ei eroteltu sitä, tarkoitetaan ko perheellä tässä lapsuudenperhettä vai nuoren mahdollista omaa perhettä. Perhemuodon mukaisessa tarkastelussa yhteenkuuluvuus on kaikkein kiinteintä oman perheen perustaneilla, joilla on omia lapsia. Myös lapsuudenkodissa asuvien yhteenkuuluvuus on suhteellisen voimakasta riippumatta siitä, asuvatko he yhden vai kahden vanhemman vai vuorotellen molempien kanssa. Löyhimmin perheeseen puolestaan tuntevat kuuluvansa yksin tai kimppekämpässä asuvat. Avio- tai avoliitossa asuvien, ilman lapsia olevien kuulumisentunne on heikompi kuin lapsia saaneilla. Vaikkei kysely suoraan kerro taustoja, liittyyne havainto ainakin osin siihen, ettei lapsettomia koeta välttämättä perheeksi, vaan vastaus kohdistuu lapsuudenperheeseen. Kiinnostavasti lasten saaminen lisää enemmän poikien kuin tyttöjen yhteenkuuluvuutta perheeseen.

KUVIO 43. "KUINKA KIINTEÄSTI TUNNET KUULUVASI SEURAAVIIN?" VERTAILU 2004–2015 (%)

Kokemus ystäväpiiriin kuulumisesta on heikennyt hieman, mutta edelleen noin puolet tuntee kuuluvansa siihen erittäin kiinteästi, lähes yhdeksän kymmenestä vähintään melko kiinteästi. Kuulumisen kokemus on luonnollisesti vahvasti yhteydessä siihen, kuinka säännöllisesti ystäviä tavataan. Puhelimitse tai netitse ystäviin yhteydessä oleminen on jonkin verran tapaa- mista vähemmän kytköksissä yhteenkuuluvuuden kiinteuteen. Niistä nuorista, joilla ei ole sellaisia ystäviä, joiden kanssa voisi keskustella

luottamuksellisesti asioista, vain pieni vähemmistö kokee kiinteää yhteenkuuluvuutta ystäväpiiriin.

Kysymys nuorison kokemasta yhteenkuuluvuudesta suomalaisen yhteiskunnan kanssa on kiinnostava yhteiskunnan integriteettiä pohdittaessa. Viimeisin käänne on kohti heikentyvää yhteenkuuluvuudentunnetta, ja myös pidempi yli kymmenen vuoden trendi osoittaa samaan suuntaan. Muutoksen syiden tulkitseminen on vaikeaa. Sen voi todeta, etteivät Suomea

parhaillaan koetteleva talouden taantuma ja kansainvälisen politiikan kasvaneet jännitteet näytä tiivistäneen rivejä. Trendissä saattaa näkyä heijastumia ajankohtaisessa julkisessa keskustelussa vahvasti pinnalla olevasta eriarvoistumiskehityksestä. Tuoreen turvallisuustutkimuksen⁷⁶ mukaan suomalaisten luottamus kansalaisten tasa-arvoon on murenemassa. Samalla täytyy muistaa, että kyselytutkimukset mittaavat ennen kaikkea ihmisten kokemusta, joka ei ainakaan yksin riitä esimerkiksi tasa-arvon osoittimeksi. Nuorisobarometrin haastatteluun vastanneet eivät myöskään välttämättä vastaa koko nuorisoa, vaan luultavasti ne, jotka kokevat kuuluvansa yhteiskuntaan vain löyhästi, vastaavat muita vähemmän todennäköisesti myös kyselyihin. Havaittuun kokemukseen löyhtyvistä yhteenkuuluvuudesta on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota.

Vuosien 2008 ja 2012 välillä erittäin paljon voimistunut yhteenkuuluvuudentunne vastaa-ajan eniten käyttämään nettiyhteisöön ei viime vuosina ole enää jatkanut vahvistumistaan. Sosiaalisen median muuttuminen osaksi arkea lienee jatkunut, mutta muutos ei enää näy yhteenkuuluvuuden kokemuksen vahvistumisena. Myös nuorten viime aikoihin saakka jatkunut internetin ajallisen käytön lisääntyminen lienee kohta saavuttanut rajansa.

Aluemuuttujista kiinnittää huomiota se, että kokemus yhteenkuuluvuudesta seurakunnan tai uskonnollisen yhteisön kanssa on selvästi

voimakkaampaa maaseudun nuorilla. Tämä saattaa liittyä samaan ilmiöön kuin vuoden 2006 Nuorisobarometrin havainto siitä, että maaseutumaisien kuntien nuoret käyttävät enemmän seurakunnan palveluita kuin kaupunkinuoret, vaikka eivät kyselyn mukaan ole sen uskonnollisempia. Havainto selittyisi luonnollisesti vapaa-ajan tarjonnan kirjolla, joka on kaupungeissa suurempi (Myllyniemi 2006). Maaseudun nuoret tuntevat kaupunkilaisnuoria vahvempaa yhteenkuuluvuutta myös perheeseensä ja etenkin muuhun sukuunsa.

Sukupuolierot ovat muuten pieniä, mutta pojat kokevat jonkin verran tyttöjä enemmän yhteenkuuluvuutta harrastusporukoihin sekä koulu- tai työyhteisöön. Tytöt puolestaan kokevat hieman kiinteämpää yhteenkuuluvuutta perheensä kanssa kuin pojat, mikä sopii edellä tehtyyn havaintoon siitä, että tytöt viettävät enemmän aikaa perheensä kanssa (kuviot 40 ja 41).

Iän myötä yhteenkuuluvuudentunne vähenee kautta linjan. Huomattavinta löyhtyminen on suhteessa nettiyhteisöön. Ainoastaan perheen ja suomalaisen yhteiskunnan osalta iän mukaiset erot eivät ole merkitseviä.

Yhteenkuuluvuudentunteen voimakkuus on yhteydessä arkitoimien sujuvuuteen (määriteltynä kuten kuviossa 4). Arkitoimista selviytymistä selittää vahvasti tunne kuulumisesta perheeseen ja suomalaiseen yhteiskuntaan, heikommin tunne kuulumisesta nettiyhteisöön ja ystäväpiiriin.

TULEVAISUUS JA TYYTYVÄISYYS

TULEVAISUUDENNÄKYMÄT

Nuorilta kysyttiin, millaiseksi he ajattelivat elämänsä kymmenen vuoden kuluttua.⁷⁷ Usko normaalina ja hyväksyttävänä pidetyn elämänkulun toteutumiseen omalla kohdalla on hyvin vahva. Lähes kaikki uskovat työllistyvänsä, tulevansa taloudellisesti hyvin toimeen ja että heillä on hyviä ystäviä. Ammattitutkinnon uskoo suorittavansa yhdeksän kymmenestä,⁷⁸ Suomessa arvelee asuvansa 79 prosenttia ja perheellistyneensä uskoo 75 prosenttia.

Luottamuksen ja tulevaisuusuksen on havaittu olevan vahvasti yhteydessä niin elämään tyytyväisyyteen kuin pärjäämiseen. Aiemmassa tutkimuksessa nuorten odotukset tulevaisuudesta olivat etenkin hyvinvoinnin matalimmilla tasoilla kaikkein merkittävin nuorten elämäntyytyväisyyttä selittävä tekijä (Kallunki & Lehtonen 2012). (Ks. Kallungin artikkeli tässä julkaisussa.) Myös Nuorisobarometrin aineisto antaa viitteitä siitä, että optimismi lisää onnellisuutta erityisesti niillä nuorilla, joiden hyvinvoinnissa on haastatteluhetkellä puutteita. (Ks. kuvio 46 ja sen selitys.)

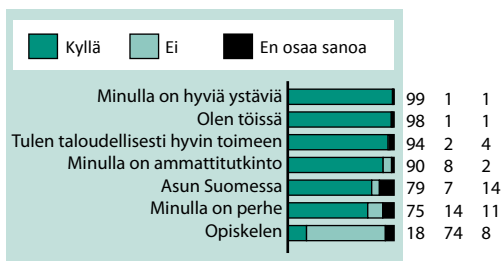
Haastatteluhetkellä vallinnut talouden taantuma ja kohonnut nuorisotyöttömyys eivät näytä rapauttaneen uskoa omaan työllistymiseen (98 % uskoo olevansa töissä 10 vuoden kuluttua) ja taloudellisesti hyvin toimeen tulemiseen (94 %). Tässä toistuu muissa yhteyksissä havaittu taipumus luottaa omaan pärjäämiseen, vaikka ei luottaisikaan samalla tavoin toisten pärjäämiseen. Esimerkiksi kun vuoden 2010 Nuorisobarometrissa kysymys syrjäytymiseen liittyvästä turvattomuudesta esitettiin erikseen suhteessa itseen ja nuoriin yleensä, vain kolme prosenttia kyselyn nuorista tunsikin edes jonkin

verran huolta omasta syrjäytymisestään. Sen sijaan nuorten syrjäytyminen yleiskäsitteenä oli turvattomuuslistan kärkipäässä. (Myllyniemi 2010.) Samoin luottamus omaan tulevaisuuteen on selvästi suurempi kuin luottamus Suomen tulevaisuuteen asuinmaana, johon puolestaan suhtaudutaan luottavaisemmin kuin maailman tulevaisuuteen ylipäätään (Myllyniemi 2015, 64).

Nyt tehdyssä kyselyssä herättää huomiota se, että vaikka vajaa viidesosa arveli olevansa kymmenen vuoden kuluttua opiskelija, huonosti toimeentulevana itsensä näki vain joka kahdeskymmenes. Opiskelua ei siis yleensä yhdistetä pienituloisuuteen, vaikka opiskelijat tulevat usein heikosti toimeen. Osaselitys voi löytyä perheellistymisestä ja ajatuksesta kotitalouden jaetuista tuloista. Tulevaisuudenunelmissa ei kuitenkaan ole kyse vain rationaalisista arvioista, vaan myös halusta uskoa omaan pärjäämiseen. (Ks. Kallungin artikkeli tässä julkaisussa.)

Tytöt (21 %) uskovat poikia (15 %) enemmän olevansa vielä kymmenen vuoden kuluttua opiskelijoita. Uskossa työllistymiseen tai hyvään taloudelliseen toimeentuloon ei sukupuolten välillä ole eroja, kuten ei useimmissa muissakaan kysytyissä tulevaisuudenkuvissa. Eroja näkyy

KUVIO 44. ”KUN AJATTELET ELÄMÄÄSI ETEENPÄIN, MINKÄLAISENA KUVITTELET ELÄMÄSI 10 VUODEN KULUTTUA?”

siinä, että tytöistä 79 prosenttia ja pojista 72 prosenttia uskoo perheellistytvänsä kymmenen vuoden kuluessa. Pojista puolestaan useampi (82 %) kuin tytöistä (73 %) uskoo kymmenen vuoden päästä asuvansa Suomen ulkopuolella.

Suurissa opiskelijakaupungeissa asuvat nuoret pitivät muuttoa maasta todennäköisempänä kuin maalla asuvat (ks. lisää Keskisen artikkeli tässä julkaisussa s. 207–213). Nuoret, jotka eivät usko asuvansa Suomessa kymmenen vuoden kuluttua, ovat keskimääräistä tyytymättömämpiä ihmissuhteisiinsa, taloudelliseen tilanteeseensa ja elämäänsä kaiken kaikkiaan. Etenkin haastatteluhetken huono taloudellinen tilanne näyttää lisäävän muuttohaluja.

Nuorten käsitykset omasta taloudellisesta tulevaisuudestaan näyttävät jopa yllättävän valoisilta ottaen huomioon haastatteluajankohdan ja sitä edeltäneen talouden myllerryksen. Uskoa taloudelliseen pärjäämiseen selittää parhaiten usko työpaikkaan ja perheellistymiseen tulevaisuudessa. Luottamus tulevaan näyttäytyy aineistossa jokseenkin kokonaisvaltaisena asenteena.

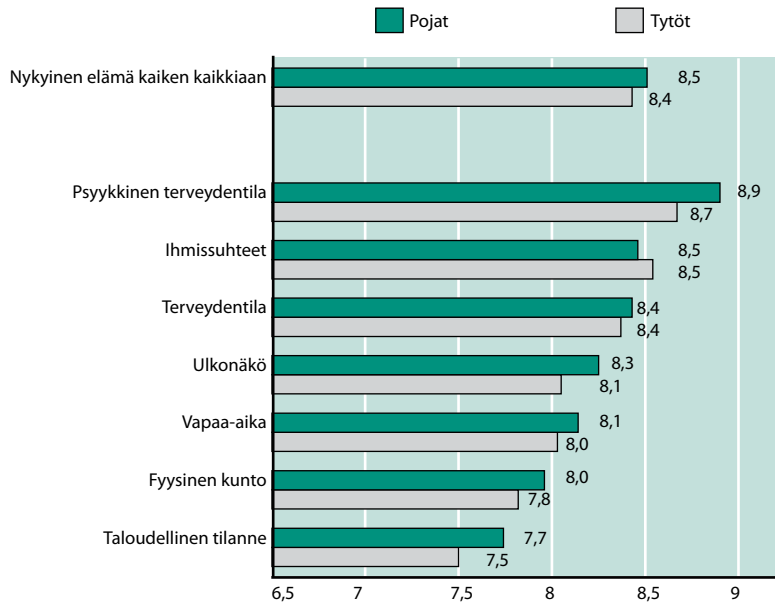
Avio- tai avoliitossa olevista lähes kaikki (97 %) uskovat hyvään toimeentuloon

tulevaisuudessa. Perheasema, jossa leipää pöytään tuo useampi henkilö, voi luoda taloudellista turvan tunnetta verrattuna yksin asuviin. Toinenkin vaikutussuunta on mahdollinen, sillä taloudellisella luottamuksella on aiemman tutkimuksen perusteella positiivinen yhteys perheen perustamiseen (Wolbers 2007). (Ks. lisää Kallungin artikkelista tässä julkaisussa s. 151–161.)

TYTYTYVÄISYYS

Tyytyväisyyttä selvitettiin pyytämällä nuoria arvioimaan eri elämäntilanteita kouluarvosanalla neljästä kymmeneen. Kuvioon 45 on koottu vastausten keskiarvot paremmuusjärjestyksessä, myös tyytyväisyys elämään kaiken kaikkiaan. Tyytyväisimpiä nuoret ovat psyykkiseen terveydentilaansa (8,8), ihmissuhteisiinsa (8,5) ja terveydentilaansa (8,4). Hieman vähemmän tyytyväistä nuoriso on ulkonäkönsä (8,2), vapaa-aikaansa (8,1), fyysiseen kuntoonsa (7,9) ja varsinkin taloudelliseen tilanteeseensa (7,6). Kaikista tyytyväisyyttä mittaavista kysymyksistä on keskihajonta suurinta tyytyväisyydessä taloudelliseen tilanteeseen, toisin sanoen niin hyviä

KUVIO 45. TYTYTYVÄISYYS ERI ELÄMÄNTILANTEISIIN (KOULUARVOSANA 4–10, KESKIARVO)

kuin huonojakin arvosanoja omalle taloudelle annetaan suhteellisen paljon.

Kuvioon 45 on koottu tyytyväisyyskeskiarvot sukupuolittain. Pojat ovat pääsääntöisesti hieman tyytyväisempiä, mutta erot eivät ole merkitseviä ihmissuhteiden, terveydentilan ja elämän kokonaisuutena osalta. Tytöt ovat poikia tyytymättömämpiä erityisesti ulkonäkönsä, taloudelliseen tilanteeseensa sekä psyykkiseen terveydentilaansa, joista viimeksi mainittua kysyttiin nyt ensimmäistä kertaa.

Eurooppalaisessa vertailussa suomalaisnuoret ovat yleisen elämäntyytyväisyyden kärjessä (0–10 asteikolla 16–25-vuotiaiden keskiarvo on 8,2).⁷⁹ Kiinnostavasti muualla EU:ssa nuoret ovat elämäänsä keskimäärin selvästi tyytyväisempiä kuin iäkkäämmät, kun taas Suomessa ikäryhmien erot ovat pieniä ja kaikkein tyytyväisimpiä ovat 25–34-vuotiaat.⁸⁰ (Eurostat 2015.) On hyvä huomata, että tällaisissa kyselytuloksissa iän mukaisiin eroihin yhdistyy kohorttivaikutus. Vanhat sukupolvet eri maissa ovat eläneet eri elämänvaiheissaan erilaisissa oloissa, joten eri-ikäisten elämäntyytyväisyyksien tulkitsemisessa tulisi olla tarkkana, sillä niihin vaikuttavat yhteiskuntien erot ja historia.

Tyytyväisyys elämään

Elämään tyytyväisyyden keskiarvo on 8,5, eikä se ole muuttunut merkitsevästi kohta kaksikymmentä vuotta kestäneen seurannan aikana. Kokonaistyytyväisyys tai onnellisuus on niin monen tekijän tulosta, ettei se vaikuta kovin muutosalttiilta. Tähän viittaa sekin, että keskihajonta on pienempää (SD=0,98) kuin millään yksittäisellä elämän osa-alueella.⁸¹ Myöskään elämään tyytyväisyyden arvosanojen keskihajonnassa ei ole tapahtunut muutoksia vuodesta 1997.

Tyytyväisyys mihin tahansa elämäntilanteeseen korreloi voimakkaan positiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi kaikkien muiden elämäntilanteiden tyytyväisyyden kanssa. Kyseystä toiseen Nuorisobarometreissa vahvimmat korrelaatiot tyytyväisyyteen elämään kokonaisuudessaan ovat löytyneet tyytyväisyydestä

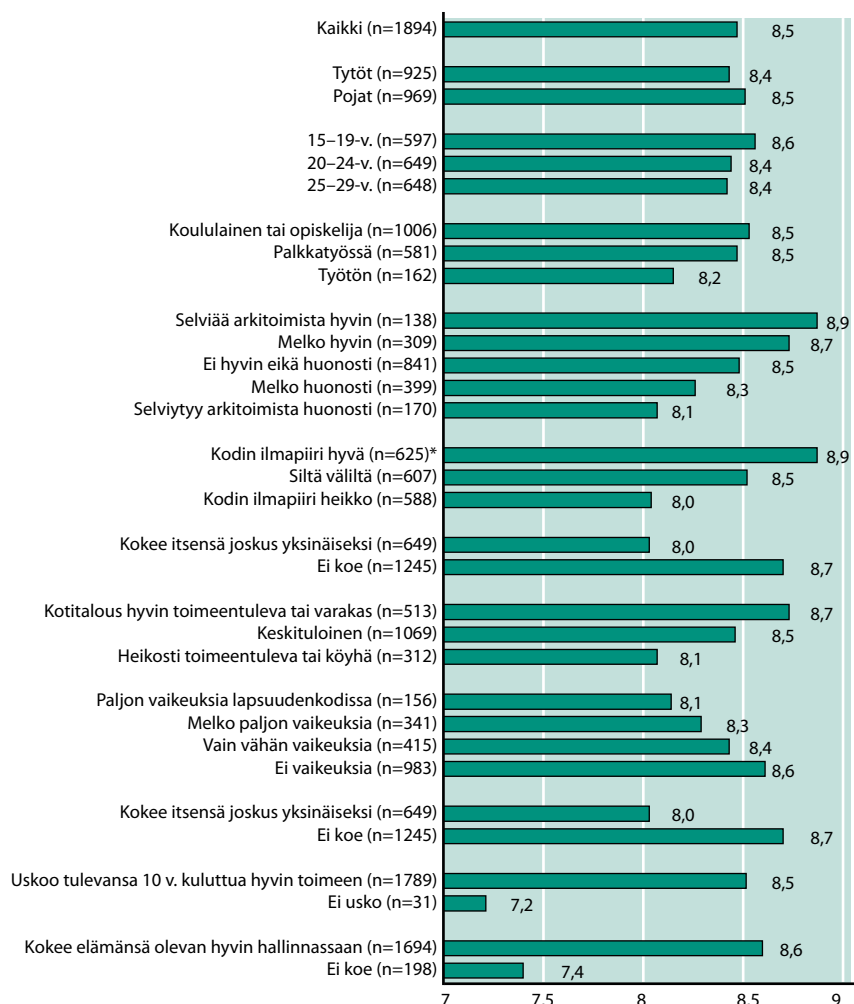
ihmissuhteisiin ja terveyteen. Erotuksena aiempiin kertoihin terveys jaettiin nyt psyykkiseen ja fyysiseen, millä voi olla vaikutusta siihen, että kaikista selvitetystä elämäntilanteesta nimenomaan ihmissuhteet korreloivat voimakkaimmin elämään tyytyväisyyden kanssa.

Yhteys sen välillä, miten tyytyväinen vastaaja on eri elämäntilanteisiin ja miten tyytyväinen hän on elämäänsä kokonaisuutena, on voimakkain kyselyn nuorimmissa ikäryhmissä. Etenkin tyytyväisyys ulkonäköön, vapaa-aikaan ja taloudelliseen tilanteeseen vaikuttaa alle 20-vuotiaiden tyytyväisyyteen elämään kokonaisuudessaan, mutta myös esimerkiksi ystävien tapaamistahti (ks. kuvio 34) ja kokemus kotitalouden varakuudesta (ks. kuvio 24) selittävät eniten kaikkein nuorimpien vastaajien tyytyväisyyttä elämäänsä.

Metodologiselta kannalta on mielenkiintoista myös verrata näin laskettuja tilastollisia yhteyksiä nuorilta itseltään kysyttyyn asioiden tärkeyteen. Edellisen kerran asiaa Nuorisobarometrissa selvitettyäessä nuoret pitivät itselleen tärkeimpinä asioina nimenomaan terveyttä sekä rakkautta ja ihmissuhteita (Myllyniemi 2005, 44). Hyvin erilaisilla lähestymistavoilla voidaan päästä keskenään sopuinnassa oleviin tuloksiin ihmissuhteiden ja terveyden ensisijaisuudesta hyvinvoinnille.

Samalla on hyvä muistaa, että yhteyksien havaitseminen ei kerro vaikutussuhteiden suunnasta. Perinteisten selitysmallien vastainen on tutkimustulos, jonka mukaan koetun onnellisuuden ja koetun terveyden yhteys kulkee nimenomaan onnellisuudesta terveyteen. Rakenneyhtälömalleissa vuorovaikutus on yksisuuntainen: koetulla onnellisuudella on selvä positiivinen vaikutus koettuun terveyteen, kun taas koetulla terveydellä ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta onnellisuuteen. (Kinnunen ym. 2011.) Myös esimerkiksi terveyden ja taloudellisen toimeentulon riippuvuussuhteen suunta ei aikaisemman tutkimuksen perusteella ole itsestään selvä (Cutler ym. 2006; Dahal & Fertig 2013; ks. Kallungin artikkeli tässä julkaisussa). Elinolot eivät siis ainakaan yksioikoisesti selitä elämään tyytyväisyyttä.

KUVIO 46. ”KUINKA TYYTYVÄINEN OLET ELÄMÄÄSI KAIKEN KAIKKIAAN KOULUARVOSANA-
ASTEIKKOLA 4–10?” (KESKIARVOT)

Arkitoimista selviytyminen ks. kuvio 5; kodin ilmapiiri ks. kuvio 8; kotitalouden varakkuus ks. kuvio 24; lapsuudenkodin vaikeudet ks. kuvio 2; kokemus elämän olemisesta hyvin hallinnassa ks. kuvio 6.

Nuorisobarometrin kyselyssä pojat (8,5) ovat vähän tyttöjä (8,4) tyytyväisempiä elämäänsä. Tyttöjen tyytyväisyydessä ei tapahdu muutoksia iän myötä, mutta poikien tyytyväisyys vähenee jyrkästi, varsinkin noin 20 ikävuoden kohdalla.

Koulutustasolla ei ole yhteyttä elämään tyytyväisyyteen. Myöskään opiskelijat ja työssäkäyvät eivät eroa tyytyväisyydessä toisistaan.

Työttömät ovat vähän muita tyytymättömämpiä, mutta työttömyyden kestolla ei ole vaikutusta.

Perhemuotojen vertailussa tyytyväisimpiä elämäänsä ovat lapsia saaneet avio- tai avoliitossa asuvat (8,8). Myös vanhempien kanssa asuvat vaikuttavat tyytyväisiltä riippumatta siitä, asuvatko he yhden (8,6) vai kahden (8,6) vanhemman kanssa vai vuorotellen molempien vanhempien kanssa (8,7).

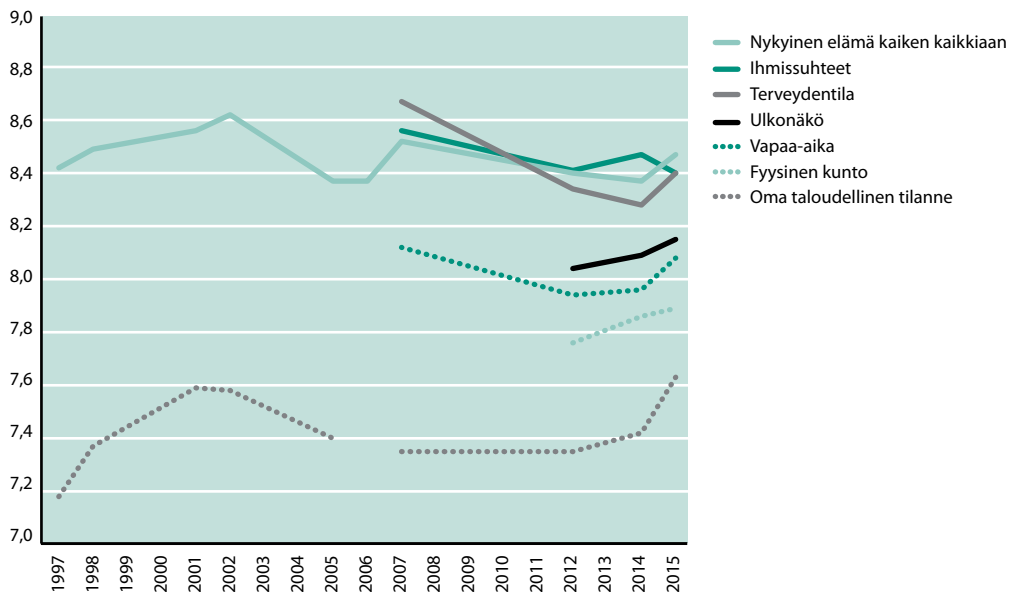
Lapsuudenkodin ongelmat (vrt. kuvio 1) vaikuttavat voimakkaasti nuorten elämään tyytyväisyyteen. Yhteys on selvästi vahvin alle 20-vuotiailla, osin siksi, että heistä suuri osa asuu yhä vanhempien kanssa. Myös nykyisen lapsuudenkodin myönteisellä ilmapiiirillä on selvä yhteys parempaan elämäntyytyväisyyteen.

Ne nuoret, jotka kokevat selviytyvänsä hyvin arkisista toimista (vrt. kuvio 4), ovat muita tyytyväisempiä elämäänsä kaiken kaikkiaan. Myös tässä yhteys on kaikkein voimakkain nuorimmilla vastaajilla. Vielä arkisista toiminnoista selviytymistäkin vahvemmin elämään tyytyväisyyttä selittävät kuitenkin yleisemmällä tasolla liikkuvat kysymykset elämänhallinnasta ja arvokkuuden kokemuksista (vrt. kuvio 6). Kuviossa 46 esitetään elämään tyytyväisyys sen mukaan, kuinka hyvin nuoret kokevat elämänsä olevan hallinnassa. Vielä tätäkin voimakkaammin yhteydessä elämään tyytyväisyyteen on kysymys elämässä pärjäämisestä. Kysymykset elämään tyytyväisyydestä ja elämässä pärjäämisestä vaikuttavat jopa mittaavan pitkälti samaa asiaa. Anu Raijas toteaaakin artikkelissaan yleisen

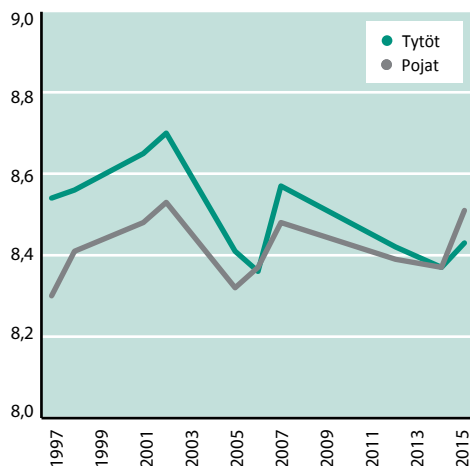
hyvinvoinnin perustuvan kokemukseen elämässä pärjäämisestä. Siihen, kuten elämään tyytyväisyyteenkin, vaikuttavat monet arjenhallinnan osoittimet, kuten tulojen riittävyys, mutta myös oma henkinen kapasiteetti ja varhainen itsenäistyminen. (Ks. Raijas tässä julkaisussa s. 135–150.)

Haastatteluhetken taloudellinen tilanne selittää elämään tyytyväisyyttä merkitsevästi. Vielä vahvempi selittäjä on kuitenkin usko taloudelliseen toimeentuloon tulevaisuudessa (vrt. kuvio 44). Molemmilla tekijöillä on itsenäinen vaikutuksensa, mutta nykyisen taloudellisen tilanteen ja tulevaisuususkon välillä on myös kiinnostavia yhdysvaikutuksia. Usko tulevaisuuteen nimittäin selittää enemmän niiden nuorten elämäntyytyväisyyttä, joiden taloudellinen toimeentulo haastatteluhetkellä on heikkoa. Tämä pätee niin luottamukseen omaan työllistymiseen, perheellistymiseen kuin hyviin ystäviinkin. Nuorisobarometrin aineisto siis antaa tukea aiemmalle tutkimukselle⁸², jonka mukaan odotukset tulevaisuudesta selittivät nuorten elämäntyytyväisyyttä nimenomaan hyvinvoinnin matalimmilla tasoilla (Kallunki & Lehtonen 2012). Yleisesti

KUVIO 47. NUORTEN TYYTYVÄISYYS ERI ELÄMÄNALUEISIIN JA ELÄMÄÄN KAIKEN KAIKKIAAN KOULUARVOSANA-ASTEIKKOLLA 4–10. KESKIARVOT 1997–2015.

KUVIO 48. TYTTÖJEN JA POIKIEN
TYTYTVÄISYYS NYKYISEEN ELÄMÄÄN KAIKEN
KAIKKIAAN KOULUARVOSANA-ASTEIKKOLA
4–10. KESKIARVOJEN MUUTOS VUOSINA
1997–2015

näyttää pätevän se, että myönteiset tulevaisuudennäkymät voimaannuttavat ja yleinen toiveikkuus on tärkeää elämäntyytyväisyydelle. (Ks. lisää Kallungin artikkeli tässä julkaisussa.)

Tämä havainto kertoo siitä, miten keskeinen rooli luottamuksella on hyvinvoinnin kannalta. Kaiken kaikkiaan luottamus perheellistymiseen ja hyvään toimeentuloon tulevaisuudessa on voimakkaimmin yhteydessä elämään tyytyväisyyteen. Selittäviä tekijöitä voi kuitenkin tarkastella muidenkin hyvinvoinnin ulottuvuuksien kuin talouden eri tasoilla. Sama tulos, se että optimismi lisää elämään tyytyväisyyttä erityisesti matalammilla hyvinvoinnin tasoilla, havaitaan erilaisilla elämän osa-alueilla. Esimerkiksi terveyteensä tai ulkonäköönsä tyytymättömät ovat selvästi onnellisempia, mikäli he uskovat perheellistävänsä kymmenessä vuodessa, ja ihmissuhteisiinsa tai psyykkiseen terveyteensä tyytymättömät puolestaan ovat elämäänsä huomattavasti tyytyväisempiä, mikäli uskovat olevansa töissä kymmenen vuoden kuluttua.

Vaikutusten tarkastelu tyytyväisyyden eri tasoilla tuo siis lisävalaistusta hyvinvoinnin tutkimiseen verrattuna vain keskimääräisten vaikutusten arviointiin. Aiemmassa Nuorisobarometrissa on havaittu sosiaalisen luottamuksen tärkeys hyvinvoinnille (ks. esim. Kortteinen & Elovainio 2012). Luottamus tulevaan näyttää kaiken kaikkiaan nuorta suojaavalta tekijältä ennen kaikkea hyvinvoinnin matalammilla tasoilla.

Muutokset tyytyväisyydessä

Tyytyväisyyttä elämään on selvitetty Nuorisobarometreissa vuodesta 1997, joten siitä on seurantatietoa nyt 18 vuoden ajalta. Näin pitkään vertailuun ei elämän kaikilla osa-alueilla päästä, sillä niitä on lisätty kyselyyn eritahtisesti, viimeisimpinä fyysinen kunto ja vapaa-aika vuonna 2012 sekä psyykinen terveys nyt vuonna 2015. Kuvioon 47 on koottu vertailukelpoisten mittausten tiedot koko seurannan ajalta.

Viimeisimpään kyselyyn verrattuna tyytyväisyys niin elämään kuin sen osa-alueisiin on lisääntynyt, ainoastaan tyytyväisyys ihmissuhteisiin on lievässä laskussa. Yleishavaintona tyytyväisyys on ollut varsin tasaista, oikeastaan vain koetussa terveydentilassa on viime vuosina tapahtunut tilastollisesti merkitsevää trendinomaista heikkenemistä, joka sekin on siis kääntynyt nyt parempaan suuntaan.

Tyttöjen ja poikien trenditiedot poikkeavat osin toisistaan. 1990-luvulla tytöt olivat tyytyväisempiä elämäänsä, mutta viime vuosina pojat ovat kirineet rinnalle ja ehkä ohikin (kuvio 48). Kun tarkastellaan sukupuolta ja ikää yhtä aikaa, muutos paikantuu alle 20-vuotiaisiin. Viimeisen kymmenen vuoden aikana 15–19-vuotiaiden poikien tyytyväisyys elämäänsä on parantunut kysely kyselyltä, kun samanikäisillä tytöillä ei muutosta ole tapahtunut. Samalla sukupuolten elämään tyytyväisyys on 2000-luvun mittaan eriytynyt siten, että poikien tyytyväisyys vähenee iän myötä, kun taas tytöillä näin ei käy.

1. Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan toteuttama Nuorten hyvinvointikysely toteutettiin sähköisenä Webropol-kyselynä 31.1.–19.2.2012. Kyselyyn vastasi 1148 nuorta, joista 108 (9 %) oli ruotsia äidinkielenään puhuvia. Linkki kyselyyn toimitettiin nuorille esimerkiksi Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry:n jäsenjärjestöille ja kunnille suunnatun sähköpostitiedotteen sekä ylioppilas- ja opiskelijakuntien kautta.
2. Poikkeuksia ovat ikä ja asuinkunta. Niiden lisäksi rekistereistä on saatu myös talouden kokoluokka, alle 18-vuotiaiden lukumäärä, asunnon pinta-ala ja huonemäärä sekä asunpaikan koordinaatit WGS84-muodossa (astejaotuksella) paikkatietoanalytiikkaa varten.
3. Kyselyekonomisesti ei välttämättä aina vaikuta mielekkäältä esimerkiksi kysyä jokaiselta haastateltavalta erikseen sukupuolta, kun oletusarvoisesti muita kuin itsensä ensisijaisesti mieheksi tai naiseksi kokevia on hyvin pieni osuus. Demografisena taustatietona tutkimus ei hyötyisi, vaikka löytyisi muutama ”muu”-tapaus. Jos tutkimusaiheena olisi sukupuoliset identiteetit, tilanne olisi tietenkin toinen.
4. Nuorisobarometrin otokseen ei aiempina vuosina ole osunut saamenkielisiä nuoria, mikä ei heidän pienen osuutensa huomioiden ole yllätys. Vuoden 2013 väestötilaston mukaan saamenkielisiä oli 1930. Lisäksi tilastosta löytyy vajaa tuhat sellaista henkilöä, joiden kieli ei ole saame mutta joille löytyy tieto äidin tai isän saamenkielisyydestä. (Nieminen 2013.)
5. Tässä mielessä ruotsin kieli on hieman ongelmallinen, koska pelkän ruotsinkielisyyden perusteella ei voi päätellä, onko kyseessä suomenruotsalainen vai ruotsinkielinen maahanmuuttaja.
6. Barometrissa yksittäisten kielten puhujia on liian vähän vertailuja varten, mutta Tilastokeskuksen väestörakennetilastossa miesenemmistö on suurin nepalin kielessä, jota puhuvista nuorista 82 % on miehiä; bengalinkielisistäkin 71 % on miehiä. Myös kurdin- ja turkinkielisistä nuorista enemmistö (67 %) on miehiä. Yli puolet on miehiä myös englannin- ja vietnaminkielisistä (58 %) sekä espanjankielisistä (56 %) nuorista. Venäjän, vietnamin ja thainkielisistä sen sijaan enemmistö on naisia. (Pietiläinen ym. 2011, 11.)
7. Kaikki ”en osaa sanoa” -vastaukset on poistettu luokittelusta, samoin ne, jotka opiskelevat ”jossain muualla”.
8. Vanhempien koulutus pitäisi suhteuttaa heidän syntymävuosiinsa, mutta tätä tietoa ei ole saatavilla.
9. Viimeisimmän perhetilaston mukaan valtaosin kahden vanhemman perheessä (eli avioparit, avoparit ja rekisteröidyt parit) asuu yli 82 prosenttia alaikäisistä lapsista (Suomen virallinen tilasto 2014). Tämä luku koskee kaikkia alaikäisiä; 7-vuotiaiden tapauksessa osuus on suurempi, noin 84 %. Kun ottaa huomioon, että osuus on laskenut hieman viime vuosina, voi päätellä nyt kyselyyn vastanneiden ollessa 7-vuotiaita myös rekisteritietojen osuuden olleen varsin lähellä kyselytulosta 88 %.
10. Lukujen kanssa on syytä olla tarkkana, sillä lapsiperheitä voidaan tarkastella pitämällä

yksikkönä niin lasta kuin perhettäkin, jolloin tulokset ovat erilaisia. Esimerkiksi 61 % lapsiperheistä oli vuonna 2013 avioparien perheitä, mutta 66 % lapsista asuu avioparien perheissä, koska niissä on keskimäärin enemmän lapsia kuin avoparien ja yhden vanhemman perheissä.

11. Kysymyksessä ei huomioitu kuntaliitosten mahdollisuutta, mutta koska vaihtoehdot olivat ”asunut koko ikäni nykyisessä asuin-kunnassani” tai ”muuttanut”, vastaajat lienevät ymmärtäneet kysymyksen kohdistuneen nimenomaan kuntarajojen yli tapahtuneisiin muuttoihin, ei kuntarajojen muutoksiin.
12. Vanhemman oma esimerkki elämäntapaa, terveyttä ja hyvinvointia koskeissa asioissa välittyy lapselle perhedynamiikassa varsin varhain. Joitain perustavia jäsennyksiä on jo tapahtunut, kun lapsi tulee alakoulu-ikänsä. Esimerkiksi Pulkkinen (1996, 40) pitkittäistutkimushanke osoitti, että jo noin kahdeksaan ikävuoteen mennessä lapsen vuorovaikutustyyli muiden kanssa ovat muotoutuneet sellaisiksi, että ne ennustavat kehitystä eteenpäin varsin luotettavasti.
13. Kokonaisavioeronneisuusluku kertoo, kuinka moni avioliitto päättyy eroon, mikäli eronneisuus pysyttelee samalla tasolla kuin nykyään.
14. Jäljelle jääneistä yhdestätoista kysymyksestä muodostettu summamuuttuja saa arvoja 0:n ja 10:n välillä. Summamuuttujan reliabiliteettia mitataan Cronbachin alfalla, joka lopullisessa summamuuttujassa oli 0,687, eli riittävä. Muiden muuttujien kanssa vähemmän korreloivana muuttuja ”Kiusattiinko sinua koulussa?” heikensi mittarin luotettavuutta. Ennen sen poistamista Cronbachin alfa oli 0,676, poistamisen jälkeen 0,690. Muuttujan ”Huolehdittiinko sinun perustarpeistasi, kuten ruuasta, vaatetuksesta ja puhtaudesta?” koodattiin summamuuttujaan toisin päin kuin muut, kielteisesti muotoillut väitteet. Kysymykset joutumisesta lastensuojelun kohteeksi saavat

summamuuttujassa suuremman painoarvon kuin muut muuttujat, sillä kaikki ne, jotka vastasivat ”kyllä” kysymykseen ”Olitko sinä lastensuojelun asiakas?”, vastasivat ”kyllä” myös filtterinä käytettyyn kysymykseen ”Oliko perheesi tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa?” Kysymysten painottuminen summamuuttujassa on perusteltua siksi, että lastensuojelun kohteeksi joutuminen on niin raju toimenpide.

15. Muuttamisien ja ongelmien muuten käänteisessä yhteydessä on poikkeama tytöillä noin 23 ja pojilla 24 vuoden iässä muuttaneissa. Tuossa iässä kotoa lähteneiden lapsuudenperheissä on ollut keskimääräistä enemmän ongelmia. Havainto liittyy vain vähän koulutettuihin nuoriin, ja erityisen paljon ongelmia raportoivat ne tuossa iässä pois muuttaneet nuoret, joiden vanhemmat olivat eronneet. Kokonaisuudessa vanhempien ero näyttää jouduttavan poismuuttoa, mutta syystä tai toisesta noin viisi vuotta muita pidempään kotona asuneiden perheissä näyttää olevan ongelmien kasautumista.
16. Haastatteluaineistossa näyttää kuitenkin siltä, että yleisimmistä äidinkielistä somalia puhuvat (n=8) raportoivat varsin vähän ongelmia, venäjää (n=21) ja viroa (n=13) puhuvat puolestaan keskimääräistä enemmän.
17. Suomalaisia ja espanjalaisia nuoria itsenäistymismuutoista haastatelleen Reetta Salosen (2005, 78–83) mukaan kulttuuriset erot tulevat esiin muuton syistä puhuttaessa. Siinä missä espanjalaisnuoret perustelevat – suomalaisesta näkökulmasta – pitkäaikaista lapsuudenkotiin jäämistään ensisijaisesti taloudellisilla syillä, suomalaisnuorten puheessa oma tila nousee itseisarvoisen tärkeäksi itsenäistymisen ja vapauden symboliksi.
18. Haastatteluaineisto on liian pieni tarkemalle ikäryhmittäiselle tarkastelulle, mutta koko aineiston tasolla lapsuudenkodin taloudellisten vaikeuksien kontrollointi

- poistaa yhteydet varhaisten muuttojen ja toimeentulotuen saamisen väliltä. Tämä viittaa siihen, että vaikka nuorella iällä pois muuttaminen on yhteydessä nuoren heikoksi koettuun taloudelliseen tilanteeseen, ei muuttoikä itsessään välttämättä ole tukien saamisen pääasiallinen tai ainakaan ainoa insentíivi. Todennäköisesti taustalla on taloudenhallintaan liittyviä vaikeuksia, joiden juuret ovat syvemmällä.
19. Kuvion 5 summamuuttujasta poistettiin työvoimaviranomaisten kanssa asiointi, sillä sitä kysyttiin vain työttömiltä. Summamuuttujassa ovat mukana seuraavat seitsemän muuttujaa: normaalin vuorokausirytmin säilyttäminen, ruoanlaitto, siivous, pyykinpesu, kaupassakäynti, terveydenhuollossa asiointi, pankki- ja veroasioiden hoitaminen. Kukin muuttuja voi saada arvoja välillä 1–5 (1 = en ollenkaan; 5 = erittäin hyvin), ja koko summamuuttuja siis arvoja välillä 7–35. Arvot on luokiteltu viiteen luokkaan seuraavasti: 7–21 selviytyy arkitoimista huonosti (9 %), 22–25 melko huonosti (22 %), 26–30 ei hyvin eikä huonosti (45 %), 31–33 melko hyvin (17 %), 34–35 hyvin (7 %). Luokittelussa ääripäiden osuudet ovat pieniä ja keskimmäisen arvon osuus suuri. Näin on tehty siksi, että taustamuuttujittaiset erot olisivat paremmin visualisoitavissa. Summamuuttujan yhtenäisyyttä mittaava Cronbachin alfa on 0,775, eli hyvä.
 20. Logistisen regressioanalyysin tarpeisiin Kestilän ym. artikkelissa summamuuttuja on luokiteltu kaksiluokkaiseksi: ”kaksi tai enemmän vaikeutta” ja ”yksi vaikeus tai ei lainkaan vaikeuksia”.
 21. Perhetilaston mukaan äiti ja lapsia -perheiden äideistä eronneita on 44 %, isä ja lapsia -perheiden isistä 52 % (Suomen virallinen tilasto 2014). Lukujen ero barometrin 67 % osuuteen selittyy ainakin osin sillä, että perhetilastossa ei huomioida muiden parisuhteiden kuin avioliiton purkautumisia.
 22. Iän ja sukupuolen välillä on kuitenkin yhteisvaikutusta terveydenhuollossa asioimisen sujuvuudessa, joka iän myötä paranee tytöillä, mutta heikkenee pojilla.
 23. Ainoat poikkeukset ovat väitteet ”Menestyminen elämässä on itsestä kiinni”, ”Jokaisen tulee hoitaa omat asiansa” ja ”On paras olla luottamatta keneenkään”, joista viimeksi mainittu on käänteisesti yhteydessä muihin.
 24. Kysymys on osa kahdeksanportaista mittaria, joka on esitetty Nuorisobarometreissa aiemminkin, mutta eri vastausasteikolla, joten varsinaista vertailutietoa ei nyt saada. Vuosina 2009 ja 2012 Nuorisobarometreissa kysymys esitettiin viisiportaisella vastausasteikolla, joka on muuten identtinen nyt käytetyn kanssa, mutta siinä oli lisäksi vaihtoehto ”ei samaa eikä eri mieltä”. Verrattuna vuoden 2012 kyselyyn on samaa mieltä väitteen kanssa olevien osuus laskenut 11 %:sta 9 %:iin ja eri mieltä olevien osuus kasvanut 82 %:sta 91 %:iin. Vastausten jakaumista voi suurin varauksin päätellä, että muutoksen suunta vaikuttaa olevan pikemmin kohti vahvistuvaa kuin heikentyvää luottamusta kanssaihmiisiin.
 25. Näistä neljän jälkimmäisen, negatiivisesti korreloivan muuttujan asteikot on käännetty. Summamuuttujan yhtenäisyyttä mittaava Cronbachin alfa on 0,708, eli hyvä.
 26. Sama havainto tehtiin vuoden 2012 Nuorisobarometrissa, jossa selvitettiin eri sukupuolten muistikuvia lapsuudenkodistaan. Tuolloin tytöt muistivat ilmapiirin hieman riitaisampana, pojat puolestaan sopeutuneempana.
 27. Vuoden 2012 Nuorisobarometrin haastatteluissa ei kysytty lapsuudenkodista pois muuttamisen ikää, mutta sen pystyi selvittämään yhdistämällä tiedot iästä ja perhemuodosta. Sillä, minkä ikäisenä nuori on muuttanut pois, ei ollut yhteyttä kokemuksiin lapsuudenkodin ilmapiiristä. Varhaiseen omaan kotiin muuttamiseen ei tämän valossa näyttänyt liittyvän kielteisiä

kokemuksia lapsuudenkodin ilmapiiristä. Kaikissa ikäryhmissä lapsuudenkodissa yhä asuvat nuoret kylläkin pitivät ilmapiiriä so-
puisampana ja vähemmän riitaisana kuin
pois muuttaneet, mutta 25–29-vuotiaiden
ikäryhmästä enää prosentin verran asui
vanhempiensa kanssa. (Myllyniemi 2012.)

28. Osa (35 %) vastaajista asuu yhä lapsuuden-
kodissaan, mikä tarkoittaa, että kysymykset
lapsuudenkodista ja nykyisestä perheestä
kohdistuvat osin samaan kotitalouteen. Voi
siis vaikuttaa siltä, että selittävä ja selitettävä
muuttuja olisivat päällekkäisiä, mikä tekisi
analysista kehäpäätelmän. Kysymykset
lapsuudenkodin ongelmista tarkentuivat
kuitenkin peruskouluikään, ei haastattelu-
hetkeen. Lisäksi kysymykset ilmapiiristä ja
konkreettisemmista ongelmista eivät ole sa-
moja, eikä näitä tapauksia siis ole poistettu
luvuista.
29. Vielä 1980-luvulla iltaeläjiä oli 9 % aikuisis-
ta, nyt jo 12 %. Aamunvirkkuja on puolet.
Loput ovat siltä väliltä. (Lääkärilehti 2015.)
30. Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuk-
sessa ei tosin näy nuorten unten määrän
vähentymistä 1980-luvulta 2010-luvulle.
Itse asiassa nuorten nukkuminen lisääntyi
1987–1988 ja 1999–2000 (15–24-vuotiail-
la 8,5 tunnista 9,0 tuntiin). Sen jälkeen ei
muutoksia viimeisimpään tutkimuskierrök-
seen 2009–2010 ole havaittavissa. Tämä ei
ole ristiriidassa lisääntyneen väsymyksen
ja liian vähän nukkuvien osuuden kasvun
kanssa, sillä keskimääräisen kehityksen seu-
raaminen ei riitä niiden havaitsemiseen.
31. Vastausten merkitsemisessä pyydettiin
käyttämään 24 tunnin kelloa siten, että
esimerkiksi 10 tarkoittaa aamukymmen-
tä ja 22 iltakymmentä. Osassa tapauksista
merkintätapa näyttää kuitenkin noudatta-
neen 12 tunnin kelloa, mistä kertoo 10 ja
12 välillä nukkumaan menneiden koros-
tuneen suuri osuus (yhteensä n=103) kun
muuten päiväsaikaan nukkumaan menijöi-
tä on vain muutama yksittäistapaus (klo 6
ja klo 17 välillä yhteensä n=7). Jokaisessa

tapauksessa on pyritty tulkitsemaan, onko
kyse todellisista nukkumaanmeno- ja he-
räämisajoista (esim. 10–17) vai sittenkin
todennäköisesti tallennusvirheestä (esim.
10–7). Jälkimmäisenkaltaiset tapaukset on
tapauskohtaisesti uudelleen koodattu ai-
neistoon siten, että epävarmalta vaikuttavat
tapaukset on tulkittu puuttuviksi vastauk-
siksi.

32. Kuvioissa 10 ja 11 nukkumaanmenoaikojen
mukaisessa luokittelussa ”vaihtelevasti tai
en osaa sanoa” vastanneiden osuudet ovat
pienempiä kuin muiden taustamuuttujien
kohdalla. Tämä johtuu luonnollisesti siitä,
että koska nukkumaanmeno aika on tiedos-
sa, jäävät epäselviksi ainoastaan ne, joiden
heräämisaika ei ole tiedossa. Kuvioiden tul-
kinnan kannalta tämä vaatii tarkkuutta, sillä
yhteismitattomia osuuksia ei tule verrata
toisiinsa.
33. Vuodesta 1995 lähtien toteutetussa THL:n
Kouluterveyskyselyssä ovat mukana perus-
koulun 8.- ja 9.-luokkalaiset, lukion 1.- ja
2.-luokkalaiset sekä vuodesta 2008 lähtien
toisen asteen ammatillisessa oppilaitokses-
sa opiskelevat. Tiedot kerätään opettajan
ohjaamalla luokkakyselyllä. Vuosittain ky-
selyyn vastaa noin 100 000 nuorta.
34. Nuorten terveystapatutkimuksessa on
seurattu valtakunnallisin postikyselyin
12–18-vuotiaiden nuorten terveyttä ja ter-
veystottumuksia vertailukelpoisin mene-
telmin joka toinen vuosi vuodesta 1977 al-
kaen. Tuorein kysely tehtiin keväällä 2015.
Kyselyyn vastasi 7 412 nuorta (45 %).
35. ESPAD:n (European School Survey
Project on Alcohol and Drugs) kohderyh-
mänä ovat tutkimusvuonna 16 vuotta täyt-
tävät nuoret, eli peruskoulun yhdeksännellä
luokalla olevat. Aineisto on kerätty anonyy-
minä luokkakyselynä vuodesta 1995 alkaen
joka neljäs vuosi maaliskuun lopulla 23–36
Euroopan maassa ositettua ryväsotantaa
käyttäen. Tutkimuksen vastausprosentti on
vaihdellut 90:n ja 92:n välillä. Uusimman
tutkimuksen aineisto kerättiin keväällä

- 2015, ja ensimmäiset tulokset julkaistaan alkuvuonna 2016.
36. WHO-Koululaistutkimus (Health Behaviour in School-aged Children, HBSC) on maailman terveysjärjestön koordinoima kansainvälinen pitkäkestoinen tutkimus, jossa tarkastellaan kouluikäisten (11-, 13- ja 15-vuotiaiden) lasten ja nuorten terveyskäyttäytymistä ja elämäntyylejä. Tuorein tutkimusaineisto kerättiin vuosina 2013 ja 2014 yli 40 maasta. Suomen osuudesta vastaa Jyväskylän yliopiston terveystieteiden laitoksen Terveiden edistämisen tutkimuskeskus.
 37. Sukupuolittaiset muutokset ovat tuoreen Nuorten terveystapatutkimuksen mukaan olleet samansuuntaisia myös Nuorisobarometrin kohderyhmää nuoremassa ikäryhmässä, sillä etenkin erittäin humalaan kuukausittain juovien 14–16-vuotiaiden poikien osuus on vähentynyt vuosituhannen taitteesta. Raittiiden nuorten määrä on lisääntynyt 2000-luvun alusta ja noussut edelleen vuoden 2013 jälkeen. Alkoholin käyttöön ja humalajuomisen väheneminen koskee myös 18-vuotiaita poikia, mutta 18-vuotiaiden tyttöjen osalta lasku saattaa nyt olla pysähtymässä. (Kinnunen ym. 2015.) Kouluterveyskyselyn mukaan peruskouluikäisten kuukausittaisessa humalajuomisessa ei enää ole sukupuolieroja ja lukiolaisillakin erot ovat hyvin pienet.
 38. Niistä nuorista, joiden lapsuudenkodissa ei käytetty alkoholia lainkaan, 44 prosenttia ei ole puolen vuoden aikana juonut itseään humalaan asti, kun osuus muuten on vain noin neljännes. Raittiissa kodissa kasvaneista nuorista 9 prosenttia sanoo juovansa itsensä säännöllisesti humalaan, mutta jos lapsuudenkodissa alkoholia käytettiin paljon, säännöllisesti humalassa on jo 17 prosenttia nuorista. (Myllyniemi 2012, 66.)
 39. Raittiissa kodissa aikanaan kasvaneista aikuisista peräti 77 prosenttia ei ollut viimeisen puolen vuoden aikana ollut humalassa. Raittiissa kodissa kasvaneiden vanhempien omista perheistä jopa 40 prosenttia oli raittiita (nuorten vastausten mukaan), kun muuten raittiiden perheiden osuus oli vain yhden kymmenesosan luokkaa. (Myllyniemi 2012, 67.)
 40. Vastakkaisena trendinä tupakoinnin vähentymiselle Nuorten terveystapatutkimuksessa on havaittavissa sähkösavukekoilujen lisääntyminen. Päivittäinen käyttö koskee lähinnä 18-vuotiaita (3,5 % pojista, 0,6 % tytöistä). (Kinnunen ym. 2015.) Nuorisobarometrin kyselyssä sähkösavukkeet yhdistettiin muuhun tupakointiin.
 41. Kannabiksen säännölliseksi käyttäjäksi haastatteluissa ilmoittautui 13 vastaajaa, muiden huumeiden säännölliseksi käyttäjäksi 2 vastaajaa.
 42. Poikkeuksia ovat tyytyväisyys ulkonäköön, jossa tupakan tai kannabiksen käyttäjät eivät poikkea muista, ja tyytyväisyys vapaa-aikaan, jossa kannabiksen käyttäjät tai alkoholia humalaan asti juovat eivät poikkea muista. Nuuskalla ei ole vastaavia yhteyksiä heikompaan tyytyväisyyteen. Kovien huumeiden käyttäjiä on niin vähän, ettei erojen merkitsevyyksistä voi päätellä paljoakaan.
 43. Kaikkiaan 2 % nuorista sanoo laittavansa usein ruokaa, vaikka arvioikin selviytyvänsä siitä huonosti. 10 % on sellaisia, jotka sanovat selviytyvänsä siitä hyvin mutta jotka eivät kuitenkaan laita usein kotonaan ruokaa. Jälkimmäisen ryhmän nuoret pitävät ruoanlaittoa tärkeänä harrastuksena ja ovat kiinnostuneita ruokakulttuureista yhtä usein kuin muutkin. Se, ettei laita usein ruokaa, ei välttämättä kerro minkäänlaisista arjenhallinnan ongelmista, vaan esimerkiksi kiireisestä elämänvaiheesta.
 44. FINRISKI-tutkimus on vuodesta 1972 lähtien tehty edustavalle, 25–64-vuotiaiden otokselle viidellä alueella viiden vuoden välein. Vuoden 2012 tutkimuksessa noin 4 % väestöstä oli kasvissyöjiä. Tavallisinta kasvisruokavalion noudattaminen on pääkaupunkiseudulla, jossa noin 5 % on kasvissyöjiä. Alueellisia eroja merkittävämpi

on ero sukupuolten ja ikäryhmien välillä. Nuorista naisista jo noin 5–10 % noudattaa kasvisruokavaliota. (Heldán ym. 2012.)

45. Ruokavalion perusteella tehdyillä operatiivisoinneilla saatujen kasvisryhmien osuuk-sien on havaittu olevan selvästi pienempiä kuin jos tutkittavilta itseltään kysytään suo-raan, ovatko he kasvisryhmiä. Nämä erot voivat johtua vastaajien tutkijoita väljem-mistä määrittelmistä kasvisryhmille, mutta myös kyselyille tyypillisestä sosiaalisen suo-tavuuden paineesta, tässä tapauksessa siitä, että kasvisryhmä on koettu positiiviseksi itseidentifikaatioksi. Tuloksissa voi olla vi-noumaa myös toiseen suuntaan, jos tutkija määrittellessään kasvisryhmää ruokavalion perusteella ei aina tiedä, mitä ruokalajeja on mahdollista valmistaa myös ilman lihaa. Käsitteellisesti on mahdollista tehdä hieno-jakoisia jaotteluja. Jos kasvisryhmä käyttää lisäksi maitotuotteita, puhutaan laktove-getaarista ruokavaliosta. Kananmunan lisääminen listalle tekee ruokavaliosta lakto-ovovegetaarisen. Muita kasvisryh-miä ovat esimerkiksi fenovegeaanit ja elävän ravinnon syöjät. Pescovegetaarinen ruokavalio sisältää kasvien lisäksi maito-tuotteita, kananmunaa ja kalaa. Myös kalaa syövät saattavat siis kutsua itseään kasvis-syöjiksi. Käytännössä kasvisruokavaliosta on monenlaisia muunnelmia, kuten on se-karuokavaliostakin, mutta koska se ei tällä kertaa ole Nuorisobarometrin varsinaisena aiheena, kyselyyn vastaaminen haluttiin pi-tää yksinkertaisena.
46. Kysymys on siinä mielessä heikosti muo-toiltu, että vaimoa tai miestä ei välttämättä mielletä tyttö- tai poikaystäväksi. Tämä nä-kyy siinä, että avio- tai avoliitossa asuvien ”ei koske minua” -vaihtoehdon valinneiden osuus kasvaa lasten saamisen myötä 4 %:sta 19 %:iin. Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa 2012 nähtiin, että tyttö- tai poikakaverien osuus on suurimmillaan 18 vuoden iäs-sä, minkä jälkeen avo- tai aviopuolisoiden

määrä alkaa nopeasti kasvaa (Myllyniemi & Berg 2013, 30).

47. Valtion nuorisotutkimusverkoston Vapaa-aika-tutkimusta 2015 varten haastateltiin 7–29-vuotiaita mediaan liittyvistä asioista. Tiedonkeruun yhteydessä kerättiin tietoa kaikkein nuorimpien lasten haastattelihoilta näiden kokemuksista kyselyn toimivuudes-ta. Monet kysymykset osoittautuivat lapsille vaikeiksi, eikä median käsite ollut tuttu juuri kenellekään.
48. Harrastamisen käsitteen monitulkintaisuus-ta kertoo Nuorten vapaa-aikatutkimuk-sessa 2013 tehty havainto, että päivittäin kuntoliikuntaa harrastavista 14 % ei mie-lestään harrasta mitään (Myllyniemi & Berg 2013).
49. Vaikka ei ole olemassa koottua tietoa sii-tä, kuinka paljon Suomessa asuvat maa-hanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret harrastavat liikuntaa urheiluseuroissa, voi vähäisemmän osallistumisen päätellä mel-koisella varmuudella paitsi alalla liikku-vasta kokemuksesta, myös tutkimuksissa todetuista liikunta-aktiivisuuden eroista. Maahanmuuttajataustaisista 14 % liikkui vähintään neljä kertaa viikossa (Zacheus 2011, 10), Kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan puolestaan kantaväestön keskuu-nessa sama osuus oli 55 % (SLU 2010, 6).
50. Ekvivalentti tulo on tulokäsite, jolla pyri-tään saamaan erityyppisten kotitalouksien tulot vertailukelpoisiksi ottamalla huomi-oon yhteiskulutushyödyt. Ekvivalentti tulo lasketaan jakamalla kotitalouden käytet-tävissä olevat tulot talouden kulutusyksiköiden määrällä. Kulutusyksikköjen määrä puolestaan lasketaan käyttäen Euroopan unionin tilastoviraston Eurostatin suosit-tamaa OECD:n niin sanottua muunnettua kulutusyksikköasteikkoa, jossa kotitalou-den ensimmäinen aikuinen saa painon 1, muut yli 13-vuotiaat henkilöt saavat painon 0,5 ja 0–13-vuotiaat lapset saavat painon 0,3. Tapauksissa, joissa alaikäinen asuu

yksin, painoksi on määriteltä 1. Vapaa-aikatutkimuksen haastatteluissa arvio tuloista annettiin kymmenportaisella asteikolla, ei suoraan euromääräisenä, mikä tarkoittaa, että tulo oli laskettava luokkavälin keskipisteestä. Subjektiiivisten arvioiden käyttämisessä lapsuudenkodin toimeentulosta on muitakin, perustavampia ongelmia (lisää aiheesta ks. Moisio & Karvonen 2007). Tulotiedon rinnalla kyselyssä selvitettiin, kuinka korkeana tai matalana vastaaja pitää kotitaloutensa tulotasoa. Tämän kokemuksellisen tiedon vahva yhteys edellä selitettyn ekvivalenttiin tuloon puhuu sen puolesta, että ainakin koko aineiston tasolla tulotason arviointi kuitenkin oli kutakuinkin luotettavaa.

51. Tätä voi pitää epävarmuustekijänä, joka tulee huomioida kuvion 22 tulosten tulokinnassa. Jos kaikki pääasialliselta toimitaan opiskelevat poistetaan luvuista, vähennee työtä vapaa-ajallaan tekevien osuus 57 %:sta 48 %:iin.
52. Subjektiiivisten arvioiden käyttämisessä toimeentulon kartoituksessa on omat ongelmansa, lisää aiheesta etenkin suhteessa lapsuudenkodin koettuun toimeentuloon ks. Moisio & Karvonen 2007.
53. Käytetyn viisiportaisen asteikon ääripäissä on niin vähän vastauksia ("varakas" 4 %, "köyhä" 3 %), että taustamuuttujana käytetään kolmiportaista luokittelua.
54. Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa 2013 selvitettiin niin euromääräisiä tulotietoja kuin sitä, kuinka korkeana tai matalana vastaaja pitää kotitaloutensa tulotasoa. Kokemus tulotasosta oli vahvasti yhteydessä kotitalouden ekvivalenttiin tuloon, mikä puhuu sen puolesta, että ainakin koko aineiston tasolla tulotason arviointi oli kutakuinkin luotettavaa. (Myllyniemi & Berg 2013.) Toisaalta vaikeutta arvioida suhteellista taloudellista tilannetta kuvastaa vuoden 2012 Nuorisobarometrissa tehty havainto siitä, että vaikka absoluuttinen toimeentulo yleensä kohentuu iän myötä ja lasten

muutettua kotoa, ovat nuorten vanhempien arviot toimeentulostaan haastatteluhetkellä matalampia kuin nuorten arviossa lapsuudenkodin tilanteesta. (Myllyniemi 2012.)

55. Kysymyksen pohjana on käytetty Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuodesta 2004 tekemää Suomalaisten hyvinvointi ja palvelut (HYPA) -kyselyä. Kysymys on muuten identtinen, mutta tässä muutettu sinuttelu-muotoon. Yksi tapa selvittää toimeentuloa perustuu kysymyssarjaan materiaalisista oloista, kuten auton omistamisesta, huoneiden määrästä, lomista ja tietokoneista. Esimerkiksi WHO:n koululaistutkimuksessa tämä Family Affluence Scale (FAS) on keskeisessä asemassa. (Currie ym. 2012.) Nuorisobarometrin kyselyssä keskityttiin tällä kertaa enemmän tulonmuodostuksen kuin omistamisen selvittämiseen.
56. Pienituloisiksi lasketaan henkilöt, joiden kotitalouden käytettävissä oleva rahatulo kulutusyksikköä kohti on alle 60 prosenttia kansallisesta mediaanitulosta. Pienituloisuusraja oli yhden hengen taloudella 14 260 euroa vuodessa eli 1 190 euroa kuukaudessa vuonna 2013. Tuloilla tarkoitetaan verojen jälkeisiä rahatuloja, jotka koostuvat työ- ja omaisuustuloista ja tulonsiirroista. Kulutusyksiköt puolestaan perustuvat niin kutsuttuun OECD:n modifioituun skaalaan. Kotitalouden yksi aikuinen on yksi kulutusyksikkö. Muut kotitalouden 14 vuotta täyttäneet henkilöt ovat kukin 0,5 kulutusyksikköä ja 0–13-vuotiaat lapset ovat kukin 0,3 kulutusyksikköä. Yhden aikuisen kotitalous on siis yksi kulutusyksikkö, kun taas kotitalous, johon kuuluu esimerkiksi puoliso ja yksi alle 14-vuotias lapsi, ovat yhteensä 1,8 kulutusyksikköä. (Suomen virallinen tilasto 2015.)
57. Toisin kuin aiemmin, ei nyt toteutetussa kyselyssä vaihtoehtoja lueteltu vastaajalle, vaan spontaanit vastaukset tallennettiin 18 esikoodattuun luokkaan. Ehkä tästä syystä myös "muu, mikä?" -vaihtoehto sai jopa 61 vastausta, joista osa olisi voitu yhtä hyvin

koodata johonkin valmiista luokista ("äiti", "Kela-tuet", "kesätyöt"), osaa taas ei ("palkkiot luottamustoimesta", "pullot", "säästöt", "puolison tulot"). Tässä ei kuitenkaan ole jälkikäteen puututtu haastattelijoiden alkuperäisiin ryhmittelyihin, vaan jätetty ne luokkaan "muut". Vertailukelpoisuutta saattaa heikentää myös kysymyksen muotoilun muutokset. Vuoteen 2001 saakka selvitettiin "tärkeintä käyttövarojen lähdettä", 2005 "tärkeintä lähdettä henkilökohtaiseen kulutukseesi" ja 2015 "pääasiallista tulonlähdettä". Yksittäisten tulonlähteiden muotoiluissakin on vuosien varrella tapahtunut muutoksia. Vuosina 1996 ja 2001 käytettiin muotoa "opintotuki", vuonna 2005 "opintoraha" ja vuonna 2015 "opintoraha tai sen asumislisä". Vuosina 1996–2005 käytettiin käsitettä "työttömyysturva", jonka vastineeksi vuonna 2015 on laskettu yhteen osuudet luokista "työmarkkinatuki tai työttömän peruspäiväraha" ja "ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha".

58. Taloustutkimus teki syyskuussa 2010 kyselyn, johon saatiin 500 vastaajaa. Niistä 33 eli vajaa seitsemän prosenttia oli ottanut pienlainoja. Pieni tapausmäärä ei mahdollista vankkoja empiirisiä yleistyksiä, mutta painotetun erittelyn mukaan miehiä oli hiukan enemmän kuin naisia, nuorin ikäluokka (18–32-vuotiaat) oli ottanut vippejä enemmän kuin vanhemmat ikäluokat (33–47- tai 48–60-vuotiaat), ja ammattiluokittelussa korostui vahvasti työntekijöiden luokka. Pienlainayhdistys teetti vastaavan kyselyn syyskuussa 2011, ja tulokset olivat samankaltaisia. (Rantala 2012.)
59. Kaiken kaikkiaan Nuorisobarometrin ikäryhmässä maksuhäiriöisten osuus valtakunnallisissa rekistereissä on noin 8 %, tytöillä 8 % ja pojilla 10 %. (Suomen Asiakastieto Oy 2015.)
60. Toisin kuin nyt, vuoden 2005 Nuorisobarometrissa kysymys vanhempien taloudellisesta tuesta esitettiin kaikille vastaajille. Tuolloin 92 % vanhempien luona asuvista

koki saaneensa taloudellista tukea vanhemmiltaan viimeisten kuuden kuukauden aikana. Kysely ei kerro, kuinka moni lopuista 8 %:sta ei pidä asumista taloudellisena tukena ja kuinka moni esimerkiksi maksaa omille vanhemmilleen asumisesta. Kuvion 29 lukuun 51 % on laskettu mukaan vain lapsuudenkodista pois muuttaneiden vastaukset.

61. Ne 8 % vuoden 2005 Nuorisobarometriin vastanneista nuorista, jotka eivät vanhempien luona asumisesta huolimatta kokeneet saavansa taloudellista tukea vanhemmiltaan, olivat iältään keskimääräistä vanhempia. Ehkä tulos kertoo siitä, että pidemmäksi aikaa lapsuudenkotiin jääneet maksavat vanhemmilleen vuokraa asumisestaan. Vuoden 2005 kyselyssä lapsuudenkodissa asuneet eivät ole mukana vertailussa vuoden 2015 tuloksissa käytetyssä 51 %:n osuudessa. Myös vuoden 2001 Nuorisobarometri selvitti vanhemmilta saatua tukea, mutta koska tuolloin ei selvitetty perhemuotoa, ei vanhempien luona asuneita voi poistaa luvuista. Jotain voidaan kuitenkin päätellä siitä, että vuonna 2001 kaikista vastaajista 69 % oli saanut vanhemmilta tukea ja että vuonna 2005 osuus oli 65 %. Vuoden 2015 kyselyssä ei vastaavaa lukua saada. Tosin voidaan olettaa kaikkien vanhempien luona asuvien saaneen tukea, jolloin osuudeksi voidaan laskea 72 %.
62. Sukupolvien ketju -tutkimushankkeen kohderyhmänä ovat 1945–50-syntyneet suomalaiset suuret ikäluokat ja heidän aikuiset lapsensa. Lasten iät olivat 19–50 vuotta, keskimäärin 36 vuotta. Nuorisobarometriin vastanneiden 15–29-vuotiaiden vanhemmista valtaosa on syntynyt 1960- ja 1970-luvuilla mediaanin ollessa noin vuodessa 1963. Vanhempien syntymävuosia ei nyt kysytty, vaan arviot perustuvat kaikkien synnyttäneiden keski-ikään (joka vaihtelee ollen nyt noin 30,5 vuotta) sekä vuoden 2012 Nuorisobarometriin, jossa haastateltiin

- nuorten lisäksi heidän vanhempiaan, joiden syntymävuosien mediaani oli 1960.
63. Vuonna 2007 käytännön apua suuriin ikäluokkiin kuuluvilta vanhemmiltaan sai jopa 84 %, vuonna 2012 enää 78 %. Taloudellista tukea sai sekä vuonna 2007 että 2012 puolet. Lastenhoitoapua oli vuonna 2007 saanut 60 %, vuonna 2012 peräti 85 %. Lastenhoitoavun yleistyminen liittyy siihen, että useammalla suuriin ikäluokkiin kuuluvalla oli lapsenlapsia vuonna 2012 kuin oli vuonna 2007 (Danielsbacka ym. 2013, 83).
 64. Kysymykseen vanhempien kanssa vietetyn ajan sukupuolittumisesta on vaikea vastata. Vuoden 2012 barometrin mukaan pojat tapaavat tiheämmin isänsä kuin tytöt, mutta äitien tapaamisessa ei ole eroja (Myllyniemi 2012). Pelkästään yhteydenpidon tiivistäminen tarkastelu tosin jättää piiloon sosiaalisuuden luonteen ja intensiteetin. WHO:n koululaiskyselyn perusteella poikien sosiaalisuus perustuu enemmän tekemiseen, tyttöjen puolestaan kommunikaatioon (Currie 2012, 211). Sukupolvien vuorovaikutus -tutkimuksen mukaan niin suurissa ikäluokissa kuin näiden aikuisissa lapsissa naiset pitävät enemmän yhteyttä ja antavat hoiva-apua, kun taas miehet antavat enemmän muuta käytännön apua (Danielsbacka 2013).
 65. Vertailutiedot vuoden 2005 Nuorisobarometriin on laskettu vastaamaan 2015 rajoituksia, eli luvuista on poistettu vanhempien luona asuvat. Vuoden 2001 Nuorisobarometrissa kysyttiin samoin vanhempien antamasta taloudellisesta tuesta, mutta tuolloin kerätystä datasta ei voi erottaa lapsuudenkodista muuttaneita. Muutokset vuosien 2001 ja 2005 kyselyiden välillä olivat kuitenkin kaikkien vastaajien osalta hyvin pieniä. Ainoastaan puhelinlaskujen maksamisessa oli tapahtunut jonkin verran kasvua, joka siis uusimman tiedon mukaan näyttää jatkuneen.
 66. Logistisessa regressioanalyysissä päivittäin nettiyhteydessä kavereidensa kanssa olevat myös tapaavat päivittäin kavereitaan kasvotusten muita todennäköisemmin (OR=2,247). Päivittäisen puhelimitse kavereiden kanssa puhumisen yhteys päivittäiseen tapaamiseen on vielä vahvempi (OR=2,775).
 67. Puhelimitse tapahtuva yhteydenpito lisättiin vuoden 1994 Pohjoismaiseen elinolotutkimukseen, sähköpostiyhteydet Tilastokeskuksen vuoden 2002 vapaa-aikatutkimukseen, ja vuoden 2009 Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa alettiin sähköpostin sijaan puhua nettiyhteyksistä yleensä. 2012 Nuorisobarometrissa puhelin- ja nettiyhteydenpito erotettiin kyselyssä toisistaan, vaikka toisaalta tämä erottelu on käymässä yhä keinotekoisemmaksi puhelimen ja netin käytännössä yhdistyessä samaan laitteeseen ja eri laitteiden muutenkin integroitua toisiinsa. Edes kasvokkain tapaamisen merkitys ei enää näköpuheluiden arkipäiväistyttyä ole selviö. Myös käytetty laite on yhä epäoleellisempi taustatieto, sillä puhelin, tietokone ja netti ovat käytännössä yhdistymässä samaan laitteeseen. Niinpä tässä tarkoitetaan puhelimesta puhumisella nimenomaan puheyyhteyttä, eli myös Skype tai muu nettipuhelinyhteys lasketaan mukaan. Vastaavasti nettiyhteydellä tarkoitetaan pääasiallisesti kirjoittamista sisältävää reaaliaikaista yhteydenpitoa, ja chattailu on tässä kyselyssä luokiteltu nettiyhteydenpidoksi, vaikka siihen käytetty laite olisi puhelin, ja kuvapuhelu on määritelty puhelimesta puhumiseksi, vaikka se tapahtuisi tietokoneen kautta. Tässä käytetty erottelu on siis ennen kaikkea puhumisen ja kirjoittamisen välinen, ja mitattava asia on yhteydenpito ja sen tapa, olipa käytetty väline mikä hyvänsä.
 68. Kun vuoden 2012 vapaa-aikatutkimuksessa tutkittiin myös nuorempia, 7–14-vuotiaita, havaittiin jo 10–14-vuotiaiden olevan aktiivisia puhelimen käyttäjiä (Myllyniemi & Berg 2013, 23).
 69. Tämä voi vaikuttaa hämäävältä, sillä jos seurustelukumppanit ovat eri sukupuolta,

saattaa tulla mieleen, että seurustelevien tyttöjen ja poikien osuuksien pitäisi olla keskimäärin samat. Jos tyttöjen ja poikien seurustelukumppanit ovat eri-ikäisiä, ei seurustelevien osuuksien kuitenkaan tarvitse yhden ikäryhmän sisällä olla samoja. Näin ei myöskään tarvitse olla, jos tytöillä ja pojilla on eri suhteessa omaa sukupuolta olevia seurustelukumppaneita tai sellaisia tyttö- tai poikaystäviä, jotka eivät kuulu kyselyn perusjoukkoon tai jotka jostain muusta syystä eivät ole vastanneet kyselyyn. Myös tyttöjen ja poikien erilaiset tavat määritellä toinen tyttöystäväksi tai poikaystäväksi voivat vaikuttaa vastausten epäsymmetriaan.

70. Vuoden 2012 vapaa-aikatutkimuksessa esitettiin väite ”Tunnet itsesi yksinäiseksi” ja pyydettiin vastaajia kertomaan, kuinka samaa tai eri mieltä he olivat. Tuolloin täysin samaa mieltä väitteen kanssa oli vain 1 prosentti ja ainakin osittain samaa mieltä oli 9 prosenttia lapsista ja nuorista. (Myllyniemi & Berg 2013.) Toinen yksinäisyyttä sivuava kysymys aiemmissa kyselyissä on vuosien 2010 ja 2014 Nuorisobarometrien kysymys siitä, kuinka paljon epävarmuutta tai turvattomuutta vastaaja tuntee oman yksinäisyyden suhteen. Enemmistö koki epävarmuutta erittäin vähän tai ei ollenkaan ja vain 13 % paljon tai melko paljon. Selvästi suurempaa huolta aiheuttavat arkiseen pärjäämiseen liittyvät asiat: oma toimeentulo ja työn saaminen. (Myllyniemi 2015, 61.) Suhde on kiinnostava, sillä samalla nimellä omaan ihmissuhteet ovat kyselyiden perusteella kaikista elämäntilanteista tärkeimpiä nuorille. Taustalla voi olla ajatus siitä, että sosiaalisen elämän lankojen koetaan olevan enemmän omissa käsissä, kun taas taloutta ja työmarkkinoita heiluttavat yksilön ulottumattomissa olevat makrotason voimat.
71. Yksi tapa avata erilaisia tuloksia on tarkastella itse yksinäisyyden käsitettä. Hoza, Bukowski ja Beery (2000) erottelevat sosiaalisen ja emotionaalisen yksinäisyyden.

Sosiaalisesti yksinäisillä ei ole kaveriporukkaa, mutta saattaa olla hyvä ystävä, joka ymmärtää. Emotionaalisesti yksinäisillä on kaveriporukka, muttei sydänystävää.

72. Logistisessa regressioanalyysissä harvemmin kuin päivittäin kavereita tapaavien riski kokea yksinäisyyttä on muita selvästi suurempi (OR=1,78). Harvemmin kuin päivittäin kavereiensa kanssa puhelimessa puhuvien kohdalla riskikerroin on suurempi (OR=1,37) kuin harvemmin kuin päivittäin nettiyhteydessä olevien (OR=1,22).
73. Kysymys on samantapainen kuin Kouluterveyskyselyssä käytetty ”Onko sinulla tällä hetkellä todella läheistä ystävää, jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistasi?” Kouluterveyskyselyssä ilman ystäviä olevien osuudet ovat suurempia, mikä voi tiedonkeruutapojen ja kohderyhmien erilaisuuden lisäksi johtua siitä, että Nuorisobarometrissa vastausvaihtoehtoja oli vain kaksi (kyllä/ei), Kouluterveyskyselyssä neljä (ei ole läheisiä ystäviä / on yksi läheinen ystävä / on kaksi läheistä ystävää / on useampia läheisiä ystäviä).
74. Logistisessa regressioanalyysissä harvemmin kuin päivittäin nettiyhteydessä kavereidensa kanssa olevien riski sille, ettei ole luotettuja ystäviä, on muita selvästi suurempi (OR=3,98). Päivittäistä harvemman puhelimessa puhumisen (OR=2,34) ja päivittäistä harvemman kasvokkain tapaamisen (OR=1,73) kohdalla riskikerroin on pienempi kuin nettiyhteydenpidon tapauksessa.
75. Muut kysymykset ovat pysyneet samoina, mutta vuosien 2004 ja 2008 kyselyissä selvitettiin erikseen yhteenkuuluvuutta ”harrastusseuraan” ja ”johonkin muuhun vapaa-ajan yhdistykseen”. Tästä erottelusta päätettiin luopua vuonna 2012 ja käyttää muotoilua ”johonkin yhdistykseen, seuraan tai kansalaisjärjestöön”. Suora vertailu tätä aiempiin vuosiin ei siis yhdistysten kohdalla ole mahdollista.

76. Valtioneuvoston kanslian rahoittamaa turvallisuustutkimusta tekee Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK. Arvio perustuu kyselyyn, jossa 3 000 suomalaiselta kysyttiin muun muassa heidän näkemyksiään oikeudenmukaisuudesta ja tasa-arvosta sekä varautumisesta erilaisiin uhkiin.
77. Valtakunnallisen Nuorisobarometrin ohella tehdyssä Helsingin lisäotoksessa kysymyksen aikaperspektiivi oli peräti 20 vuotta. Pitempi tulevaisuusperspektiivi lisäsi perheen perustamisen ja ulkomaille muuttamisen todennäköisyyttä. Kiinnostavasti ”en osaa sanoa” -vastausten osuus ei ollut sen suurempi kuin 10 vuoden aikajänteellä.
78. Kysymys ammatitutkinnon suorittamisesta on sikäli käsitteellisesti harhaanjohtavasti muotoiltu, että osa vastaajista on ajatellut kaikkia tutkintoja, osa erityisesti ammatillisissa oppilaitoksissa suoritettuja ammatillisia perustutkintoja. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että kaikista vastaajista kymmenen vuoden kuluttua arvelee sen suorittaneensa 90 %, ammatillisen perustutkinnon suorittaneista 98 % ja yliopistotutkinnon suorittaneista vain 81 %.
79. Osaksi suomalaisten verraten korkea tyytyväisyys voi johtua käytetystä mitta-asteikosta 0–10, sillä suomalaiset ovat tottuneempia kouluarvosanoihin 4–10.
80. Vaikka koko EU:n alueella tyytyväisyys on korkeimmillaan nuorilla, muitakin poikkeuksia on kuin Suomi. Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa yli 65-vuotiaat ovat jopa tyytyväisempiä kuin 16–24-vuotiaat. (Eurostat 2015.)
81. Keskihajonta on suurinta tyytyväisyydessä taloudelliseen tilanteeseen ($SD=1,29$).
82. Kallunki & Lehtonen (2012) käyttivät kvanttiliregressiota analysoidessaan nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyttä ja sen osatekijöitä eri osissa elämäntyytyväisyyden jakaumaa. Nuorisobarometrissa sen sijaan käytettiin kaksisuuntaista varianssianalyysia, jossa selittävien muuttujien yhdysvaikutuksia tarkasteltiin tyytyväisyyden eri tasoilla.

LÄHTEET

- Aapola, Sinikka (1991) *Ystävyyden keinulauta. Helsinkiläistytöjen ystäväyskulttuurista*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (2005) Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Abrahams, Ray (1991) *A Place of Their Own. Family Farming in Eastern Finland*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ajantasa 15.9.2015. <http://areena.yle.fi/1-2919685> (Viitattu 17.9.2015.)
- Antila, Juha (2005) *Veteen piirretty viiva? Työn ja yksityiselämän välisen rajapinnan tarkastelua*. Työpoliittinen tutkimus nro 272. Helsinki: Työministeriö.
- Anttila, Anu-Hanna (2012) Sukupuolitettu kotityönjako ja sosiokulttuuriset rakenteet. *Sosiologia* 49 (4), 291–306.
- Berg, Päivi (2005) Miten se meitä liikuttaa? Suomalaisten liikunta- ja urheiluharrastukset 1981–2002. Teoksessa Mirja Liikkanen & Riitta Hanifi & Ulla Hannula (toim.) *Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002*. Helsinki: Tilastokeskus, 135–168.
- Currie, Candace & Zanotti, Cara & Morgan, Antony & Currie, Dorothy & de Looze, Margaretha & Roberts, Chris & Samdal, Oddrun & Smith, Otto R. F. & Barnekowym, Vivian (2012, eds) *Social Determinants of Health and Well-Being Among Young People. Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) Study. International Report from the 2009/2010 Survey*. Health Policy for Children and Adolescents, No. 6. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe. <http://www.euro.who.int/en/what-we-publish/abstracts/social-determinants-of-health-and-well-being-among-young-people-health-behaviour-in-school-aged-children-hbsc-study> (Viitattu 23.6.2015.)
- Cutler, David & Deaton, Angus & Lleras-Muney, Adriana (2006) The Determinants of Mortality. *Journals of Economic Perspectives* 20 (3), 97–120.
- Dahal, Arati & Fertig, Angela (2013) An Economic Assessment of the Effect of Mental Illness on Household Spending Behavior. *Journal of Economic Psychology* 37, 18–33.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Pelkonen, Inka & Haavio-Mannila, Elina & Rotkirch, Anna & Karisto, Antti & Roos, J. P. (2013) *Sukupolvien vuorovaikutus. Auttaminen ja yhteydenpito suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä*. Tutkimuksia D 58/2013. Helsinki: Väestötutkimuslaitos.
- Ervasti, Heikki (2004) Työttömyys ja koettu hyvinvointi. Deprivaatioteorian, insentiiviteorian ja selviytymisnäkökulman vertailua. *Janus* 12 (3), 298–318.
- Eurostat (2015) Quality of life. Facts and views. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Autonen-Vaaranemi, Leena & Kauko, Outi (2014) Lasten monipaikkainen asuminen sosiaalisena ilmiönä ja hyvinvoinnin kysymyksenä. *Hyvinvointikatsaus* 1/2014. Helsinki: Tilastokeskus.

- Forss, Anne & Säkkinen, Salla (2013) *Lapsen elatus ja huolto 2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Suomen virallinen tilasto 2012*. Päivitetty 17.6.2013. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/108527/Tr16_13.pdf?sequence=1 (Viitattu 30.11.2015.)
- Haanpää, Leena & af Ursin, Piia & Matarma, Tanja (2012) *Kouluikäisten liikuntasubde luopin alla. Kyselytutkimus 6.- ja 9.-luokkalaistille*. Turun Lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen julkaisuja 3/2012. Turku: Turun yliopisto. http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/76841/CYRI_Liikuntasuhderaportti_valmis2012.pdf?sequence=1 (Viitattu 15.11.2015.)
- Haavio-Mannila, Elina & Majamaa, K. & Tanskanen, A. & Hämäläinen, H. & Karisto, A. & Rotkirch, A. & Roos, J. P. (2009) *Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Habermas, Jürgen (1984) *The Theory of Communicative Action. Vol. 1: Reason and the Rationalisation of Society*. London: Heineman.
- Haikkola, Lotta (2012) *Monipaikkainen nuoruus. Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*. Sosiaali-tieteiden laitoksen julkaisuja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hakovirta, Mia & Kallio, Johanna (2014) Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2), 152–162.
- Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna (2012) *Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37848/Tutkimuksia124.pdf> (Viitattu 22.6.2015.)
- Happonen, Sara & Jokela, Fia (2015) *Yläkoululaisten unirytmien tukeminen ja kartoittaminen toiminnallisten tuokioiden avulla*. Opinnäyte, kevät 2015. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. http://www.the-seus.fi/xmlui/bitstream/handle/10024/89519/Happonen_Sara_HELSINKI.pdf?sequence=1 (Viitattu 18.5.2015.)
- Hellán, Anni & Raulio, Susanna & Kosola, Mikko & Tapanainen, Heli & Ovaskainen, Marja-Lee-na & Virtanen, Suvi (2012) *Finravinto 2012 -tutkimus. The National FINDIET 2012 Survey*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-951-0> (Viitattu 11.9.2015.)
- Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsimarja (2008) Lapsuudenkodin alkoholin liikakäytön vaikutukset. Teoksessa Pasi Moisio & Sakari Karvonen & Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Stakes, 294–307.
- Horelli, Liisa & Wallin, Sirkku (2006) Aikasuunnittelun lähtökohdat. Teoksessa Liisa Horelli & Sirkku Wallin (toim.) *Arjen ajan hallintaa. Kokemuksia suomalaisesta aikasuunnittelusta*. Tutkimuksia 2006:9. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Hoza, Betsy & Bukowski, William M. & Beery, Susan (2000) Assessing Peer Network and Dyadic Loneliness. *Journal of Clinical Child Psychology* 29 (1), 119–128.
- Hämäläinen, H. & Tanskanen, A. (2010) Perhesukupolvet ja taloudellinen auttaminen. Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama tuki. *Janus* 18 (4), 374–386.
- Ilmonen, Mervi & Hirvonen, Jukka & Manninen, Rikhard (2005) *Nuorten asuminen 2005*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Jallinoja, Riitta (2000) *Perheen aika*. Helsinki: Otava.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Junkala, Pekka & Lallukka, Kirsi (2012) *Yhteiset kentät? Pubeita ja tekoja vähemmistöihin kuuluvien nuorten yhdenvertaisen liikunnan ja urheilun edistämiseksi*. Sisäasiainministeriön julkaisuja 1/2012. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Junttila, Niina (2010) *Social Competence and Loneliness During the School Years. Issues in Assessment, Interrelations and Intergenerational Transmission*. Julkaisuja B 325. Turku: Turun yliopisto.

- Kaikkonen, Risto & Mäki, Päivi & Hakulinen-Viitanen, Tuovi & Markkula, Jaana & Wikström, Katja & Ovaskainen, Marja-Leena & Virtanen, Suvi & Laatikainen, Tiina (2012, toim.) *Lasten ja lapsiperheiden terveys ja hyvinvointierot*. Raportti 16/2012. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. <https://www.thl.fi/documents/10531/95751/Raportti%202012%2016.pdf> (Viitattu 22.6.2015.)
- Kallunki, Valdemar & Lehtonen, Olli (2012) Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyden osatekijät hyvinvoinnin eri tasoilla. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (4), 359–373. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152789/Kallunki_Lehtonen_Nuorten_aikuisten_el_m_ntyytyv_issyyn_osatekij_t_hyvinvoinnin_eri_tasoilla.pdf?sequence=1 (Viitattu 22.10.2015.)
- Kannas, Lasse & Eskola, Kari & Välimaa, Pia & Mustajoki Pertti (2010) *Virtaa, Nuoret, terveys ja arkielämä*. Keuruu: Otava
- Kartovaara, Leena (2007) Kerro, kerro tilasto, ken on maahanmuuttajalapsi! *Hyvinvointikatsaus* 1/2007.
- Karvonen, Sakari (2010) Jakautuuko nuorten juominen kahtia? *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (2), 182–193.
- Kauppinen, Eila (2009) ”Jos heti lataa kaiken ja osoittaa sormella, ei ne nuoret tule mukaan.” *Järjestöjen mahdollisuudet vaikuttaa nuorten ruokatottumuksiin*. Pro gradu -tutkielma. Kotitalousopettajan koulutus, kotitalous- ja käsityötieteiden laitos, käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kauppinen, Timo M. & Angelin, Anna & Lorentzen, Thomas & Backman, Olof & Salonen, Tapio & Moisio, Pasi & Dahl, Espen (2014) Social background and life-course risks as determinants of social assistance receipt among young adults in Sweden, Norway and Finland. *Journal of European Social Policy*. July 2014 24: 273–288.
- Kestilä, Laura (2008) *Pathways to Health. Determinants of Health, Health Behaviour and Health Inequalities in Early Adulthood*. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja A 23/2008. Helsinki: Kansanterveyslaitos.
- Kilpeläinen, Päivi & Kostiainen, Eeva & Laakso, Seppo (2015) Toiveet ja todellisuus. Nuorten asuminen 2014. *Suomen ympäristö* 2/2015. Helsinki: Ympäristöministeriö. <http://hdl.handle.net/10138/153037> (Viitattu 3.8.2015.)
- Kinnunen, Jaana M. & Pere, Lasse & Lindfors, Pirjo & Ollila, Hanna & Ripelä, Arja (2015) *Nuorten terveystapatutkimus 2015. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2015*. Raportteja ja muistioita 2015:31. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126379/URN_ISBN_978-952-00-3592-1.pdf?sequence=1 (Viitattu 10.7.2015.)
- Kinnunen, Kirsi & Virtanen, Pekka & Valtonen, Hannu (2011) Sairaus ei tee onnettomaksi, mutta onneton ei pysy terveenäkään. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (4), 387–396. <http://www.stakes.fi/yp/2011/4/kinnunen.pdf> (Viitattu 22.10.2015.)
- Koivusilta, Leena K. & Rimpelä, Arja H. & Kautiainen, Susanna M. (2006) Health Inequality in Adolescence. Does Stratification Occur by Familial Social Background, Family Affluence, or Personal Social Position? *BMC Public Health* 6 (110), 1–13.
- Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2012) Kuinka huono-osaisuus periytyy. Teoksessa Sami Mälyniemi (toim.) *Monipuolinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Korvela, Pirjo (2003) *Yhdessä ja erikseen. Perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka*. Helsinki: Stakes.
- Korvela, Pirjo (2014) Arjen rakentumisen ja rytmien kokoavaa tarkastelua. Teoksessa Pirjo Korvela & Terttu Tuomi-Gröhn (toim.), *Arjen rakentuminen ja rytmit perhe-elämän käännekohtissa*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 9, 318–341. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153029/14%20Korvela.pdf?sequence=14> (Viitattu 30.11.2015.)

- Kronholm, Erkki (2011) Uniongelmien ja unen keston epidemiologia ja yhteiskunnallinen merkitys. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 48, 114–122. <http://ojs.tsv.fi/index.php/SA/article/viewFile/4489/4231> (Viitattu 14.9.2015.)
- Kronholm, Erkki & Puusniekka, Riikka & Jokela, Jukka & Villberg, Jari & Urrila, Anna Sofia & Paunio, Tiina & Välimaa, Raili & Tynjälä, Jorma (2014) Trends in self-reported sleep problems, tiredness and related school performance among Finnish adolescents from 1984 to 2011. *Journal of Sleep Research* 24 (1), 3–10.
- Kupari, Tiina (2011, toim.) Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen 2010. *Suomen ympäristö* 1/2011. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Käkelä, Klaudia (2015) Nuorisotyöntekijät teinien kannabiksen käytöstä: ”Se on monelle arkipäivää, eikä millään tavalla mystistä.” *Yle Uutiset* 31.8.2015. http://yle.fi/uutiset/nuorisotyontekijat_teenien_kannabiksen_kaytosta_se_on_monelle_arkipaivaa_eika_millaan_tavalla_mystista/8255822 (Viitattu 17.9.2015.)
- Lajunen, Hanna-Reetta & Kaprio, Jaakko & Rose, Richard J. & Pulkkinen, Lea & Silventoinen, Karri (2012) Genetic and Environmental Influences on BMI from Late Childhood to Adolescence are Modified by Parental Education. *Obesity* 20 (3), 583–589.
- Lapsiasiavaltuutettu (2014) Lastensuojelu 2013. Tilastoraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Leinonen, Jenni (2004) *Families in Struggle. Child Mental Health and Family Well-Being in Finland During the Economic Recession of the 1990s: The Importance of Parenting*. Research reports 143. Helsinki: Stakes.
- Lääkärilehti (2015) Iltavirkut ovat alttiita monille sairauksille. Tieteessä / Katsaus / Verkossa ensin. http://www.laakarilehti.fi/files/nostot/nosto19_2.pdf (Viitattu 6.11.2015.)
- Maijala, Hanna-Mari & Fagerlund, Emilia (2012) *Monikulttuurisen liikunnan hyviä käytäntöjä Suomessa ja Norjassa*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 258. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES. http://www.likes.fi/filebank/588-Monikulttuurisen_liikunnan_hyvia_kaytantoja.pdf (Viitattu 7.10.2015.)
- Matikka, Anni & Luopa, Pauliina & Kivimäki, Hanne & Jokela, Jukka & Paananen, Reija (2014) *Maa-hanmuuttajataustaisten 8.- ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2013*. Raportti 26/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116720/URN_ISBN_978-952-302-297-3.pdf?sequence=1 (Viitattu 15.11.2015.)
- Merikanto, Ilona & Partonen, Timo & Lahti, Tuuli (2015) Iltavirkut ovat alttiita monille sairauksille. *Suomen Lääkärilehti* 19/2015, 1333–1337.
- Miettinen, Anneli (2008) *Kotiytö, sukupuoli ja tasa-arvo. Palkattoman työn jakamiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja E 32. Helsinki: Väestöliitto.
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2012) *Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla. Perhebarometri 2011*. Väestöntutkimuslaitos, katsauksia E42/2012. Helsinki: Väestöliitto.
- Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (2007) Mitä subjektiiviset kysymykset lapsuudenkodin toimeentulosta oikeastaan mittaavat? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 44 (3), 144–152.
- Myllyniemi, Sami (2005) Nuorisobarometri. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Erilaiset ja samalaiset. Nuorisobarometri 2005*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2006) *Uskon asia. Nuorisobarometri 2006*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2008) *Mitä kuului? Nuorisobarometri 2008*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.

- Myllyniemi, Sami (2009a) *Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2009b) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2010, toim.) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2012, toim.) *Ylisukupolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2015) Nuorisobarometri. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) *Nuoria liikkeellä. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami & Gissler, Mika (2012) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapsuus ja nuoruus instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolut -vuosikirja 2012*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami & Suurpää, Leena (2009) Nuoret aikuiset itsellisyys ja riippuvuuden noidankehässä. *Hyvinvointikatsaus* 1/2009. Helsinki: Tilastokeskus, 2–4.
- Nieminen, Jari (2013) Etnisyystiedon merkitys kasvaa maahanmuuton lisääntyessä. *Hyvinvointikatsaus* 3/2013. Helsinki: Tilastokeskus, 2–5.
- Nikander, Timo (2009) Nuoret muuttavat omilleen yhä nuorempina. *Hyvinvointikatsaus* 1/2009. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_004.html (Viitattu 4.11.2015.)
- Oinonen, Eriikka (2013) Nuorten kotoa muuttamisen trendit Euroopassa. *Hyvinvointikatsaus* 4/2013. Helsinki: Tilastokeskus, 28–32.
- Opetushallitus (2014) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf (Viitattu 7.9.2015.)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2012) Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015. Julkaisuja 2012:6. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Pajunen, Tuuli & Lehto, Reetta & Ovaskainen, Marja-Leena & Tapanainen, Heli & Hoppu, Ulla & Roos, Eva (2012) Vanhempien koulutuksen ja perherakenteen yhteys yläkoululaisten ravinnonsaantiin ja ruoankäyttöön. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2012 (49), 105–117.
- Peura-Kapanen, Liisa (2013) Nuorten itsenäistyminen edellyttää talousosaamista. *Hyvinvointikatsaus* 4/2013. Helsinki: Tilastokeskus.
- Pietiläinen, Marjut & Helminen, Marja-Liisa & Lappalainen, Eevi (2011) Nuoret väestössä ja nuorten perheet. Teoksessa Marjut Pietiläinen (toim.) *Nuori tasa-arvo. Sukupuolten tasa-arvo 2011*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Piironen, Sanna & Järvelä, Katja (2006) *Kokemuksella ja tiedolla. Tutkimus kuluttajien ruoan valinnasta*. Julkaisuja 8:2006. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Prättälä, Ritva (2011) Terveyttä haittaavat elintavat kasautuvat niille, joilla menee muutenkin huonosti. Tesso. *Sosiaali- ja terveyspoliittinen aikakauslehti* 2/2011, 20–21.
- Pulkkinen, Lea (1996) Sosiaalinen kehitys lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa Lea Pulkkinen (toim.) *Lapsesta aikuiseksi*. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Pääkkönen, Hannu (2010) *Perheiden aika ja ajankäyttö. Tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä*. Tutkimuksia 254. Helsinki: Tilastokeskus.

- Pääkkönen, Hannu (2014) Uusi teknologia on vaikuttanut koululaisten elämäntapoihin. *Hyvinvointikatsaus* 1/2014. Helsinki: Tilastokeskus. http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2014/art_2014-02-26_004.html (Viitattu 7.11.2015.)
- Pääkkönen, Hannu & Hanifi, Riitta (2012) Suomalaisten vapaa-aika lisääntyy ja päivärytmit myöhentyvät. *Hyvinvointikatsaus* 3/2012. Helsinki: Tilastokeskus.
- Raitasalo, Raimo (2007) *Mielialakysely. Suomen oloihin Beckin lyhyen depressiokyselyn pohjalta kehitetty masennusoireilun ja itsetunnon kysely*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 86. Helsinki: Kela.
- Raitasalo, Kirsimarja & Simonen, Jenni (2011) Alaikäiset juovat entistä vähemmän, mutta nuorten aikuisten juominen lisääntyy. *Yhteiskuntapolitiikka* (76), 17–29.
- Rantala, Kati (2012) *Vippikierteen muotokuva*. Verkkokatsauksia 24/2012. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152578/Verkko24_Rantala_2012.pdf?sequence=2 (Viitattu 19.11.2015.)
- Roberts, Fredric Mark (1982) *Under the North Star. Notions of Self and Community in a Finnish Village*. New York: The City University of New York.
- Ruckenstein, Minna (2012) Kouluruokailun vaikuttajat. Kansalaiskasvatuksesta kulutuskulttuuriin. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 131. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisosiain neuvottelukunta & Terveysturvan ja hyvinvoinnin laitos, 156–169. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/103052/elinolot%20vuosikirja%202012.pdf?sequence=1> (Viitattu 4.11.2015.)
- Rönkä, Anna & Poikkeus, Anna-Maija (2000) Tytöt, pojat ja vanhemmat. Kumppanuutta ja kahinointia. *Nuorisotutkimus* 24 (4), 3–18.
- Rönkä, Anna & Sallinen, Marjukka (2008) Murrosikäisen perhesuhteet. Muutoksia ja jännitteitä. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Gaudeamus, 43–67.
- Saarenpää-Heikkilä, Outi (2009) Koululaisten uniongelmia voidaan ehkäistä ennalta. *Suomen Lääkärilehti* 64, 1–2/2009, 35–41.
- Salmela, Jaana (2006) Sosiaalinen tuki, itsearvostus ja pätevyyden kokemukset heijastuvat nuoruusiän liikunnassa. *Liikunta & Tiede* 3/2006, 10–15.
- Salmela-Aro, Katariina (2011) Mikä nuoria liikuttaa? Uupumuksesta intoon. *Tieteessä tapahtuu* 29 (4–5), 3–6.
- Salmi, Minna (1991) Ajatteletko arkena? Arkielämä ja tietoisien toiminnan mahdollisuus. *Sosiologia* 28 (4), 237–249.
- Salonen, Reetta (2005) Milloin omaan kotiin? Aikuistumisen vastuu Suomessa ja Espanjassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Similä, Jenni (2012) Lasten ja nuorten yhteiskunnallinen hyvinvointi alkaa arjen hallinnasta. Etusivu. *Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkolehti*, 10.5.2012.
- Simonen, Jenni & Kataja, Kati & Pirskanen, Henna & Holmila, Marja & Tigerstedt, Christoffer (2015) Luottamista ja harhauttamista. Vanhempien ja lasten alkoholinkäyttöä koskeva vuorovaikutus nuorten kuvaamana. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (4), 365–376. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126876/simonen.pdf?sequence=1> (Viitattu 15.9.2015.)
- Sisäministeriö (2014) Syrjintä Suomessa. Tietoraportti 2014. Julkaisu 7/2014. Helsinki: Sisäministeriö. http://yhdenvertaisuus-fi-bin.directo.fi/@Bin/50169de182d60ffba2bacfaa23baa99c/1411373559/application/pdf/334467/Julkaistu_A4_042014-web.pdf (Viitattu 7.10.2015.)

- SLU (2010a) Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Aikuisliikunta. Helsinki: Suomen Kuntoliikuntaliitto.
- Suomen Asiastieto Oy (2015) Maksuhäiriötilastot 1–9/2015. <http://www.mynewsdesk.com/fi/asiastieto/documents/maksuhaeiriötilastot-1-9-2015-49712> (Viitattu 26.10.2015.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT, 2009) Ajankäyttötutkimus. Muutokset 1979–2009. 2. Ajankäytön muutokset. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/akay/2009/02/akay_2009_02_2011-02-17_kat_002_fi.html (Viitattu: 24.8.2015.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT, 2011) Tulonjakotilasto. Ikääntyneet, nuoret ja lapset pienituloisissa kotitalouksissa. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tjt/2009/02/tjt_2009_02_2011-01-26_kat_004_fi.htm (Viitattu: 24.6.2015.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT, 2013) Tulonjakotilasto. Pienituloisuus koettelee etenkin nuoria aikuisia. http://tilastokeskus.fi/til/tjt/2013/01/tjt_2013_01_2015-03-20_tie_001_fi.html?ad=notify (Viitattu 18.9.2015.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT, 2014) Perheet. Vuosikatsaus 2013. Helsinki: Tilastokeskus. http://tilastokeskus.fi/til/perh/2013/02/perh_2013_02_2014-11-21_fi.pdf (Viitattu: 26.8.2015.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT, 2014b) Lastensuojelu 2013. Tilastoraportti. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014111346266> (Viitattu 2.12.2015.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT, 2015) Tulonjakotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tjt/2013/01/tjt_2013_01_2015-03-20_kat_003_fi.html (Viitattu: 24.6.2015.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT, 2015b) Tulonjakotilasto 2013. Helsinki: Tilastokeskus http://tilastokeskus.fi/til/tjt/2013/01/tjt_2013_01_2015-03-20_tie_001_fi.html?ad=notif (Viitattu 20.3.2015.)
- Suutari, Minna (2002) *Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 26. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Sznitman, Sharon Rödner & Olsson, Börje & Room, Robin (2008, eds) *A Cannabis Reader: Global Issues and Local Experiences. Perspectives on Cannabis Controversies, Treatment and Regulation in Europe*. Monographs series 8, vol 2. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA).
- Tarvas, Tuomo (2014) Oletko mitä syöt? *Yhteishyvä*. Hok-Elanto.
- THL (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2015a) Indikaattorikuvaukset. https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/indikaattorikuvaukset/elintavat#huono_arkirytytmi (Viitattu 7.11.2015.)
- THL (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2015b) Kouluterveyskyselyn tulokset. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset> (Viitattu 15.11.2015.)
- Tilastokeskus & Stakes (2007) Suomalainen lapsi. Helsinki: Tilastokeskus & Stakes.
- Tilastokeskus (2014) Tilastollinen vuosikirja 2013. Helsinki: Tilastokeskus.
- Toikka, Sini & Vuorjoki, Ona & Koskela, Tuomas & Pentala, Oona (2015) Aikuisväestön yksinäisyys ja järjestötoimintaan osallistuminen Suomessa. ATH-tutkimuksen tuloksia. Teoksessa Jukka Murto & Oona Pentala & Satu Helakorpi & Risto Kaikkonen (toim.) *Yksinäisyys ja osallistuminen, ATH-tutkimuksen tuloksia. Järjestökentän tutkimusohjelma*. Työpapereita 25/2015. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/127100/URN_ISBN_978-952-302-547-9.pdf?sequence=1 (Viitattu 28.10.2015.)
- Tolonen, Tarja (2001) *Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset*. Helsinki: Gaudeamus & Nuorisotutkimusseura.

- Tynjälä, Jorma & Villberg, Jari & Kannas, Lasse (2002) Nuorten nukkumistottumukset ja väsyneisyys vuosina 1984–98. *Suomen Lääkärilehti* 57 (30–32), 2993–2998.
- Urrila, Anna Sofia & Pesonen Anu-Katriina (2012) Nuorten unen erityispiirteet ja ongelmat. *Suomen Lääkärilehti* 67, 40/2012, 2827–2833.
- Vaarama, Marja & Siljander, Eero & Luoma, Miina-Liisa & Meriläinen, Satu (2010) Suomalaisten kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 126–149. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/8cec7cec-5cf3-4209-ba7a-0334ecdb6e1d> (Viitattu 20.8.2014.)
- Varjonen, Vili (2015) Huumetilanne Suomessa 2014. Raportteja 1/2015. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125568/THL_RAPO1_2015_web%20%281%29.pdf?sequence=1 (Viitattu 8.9.2015.)
- Wilska, Terhi-Anna & Eresmaa, Ilppo (2002) Nuorten toimeentulon subjektiivinen kokeminen – arjen realismia vai tulevaisuuden kuvitelmia? Teoksessa Autio, Minna & Eresmaa, Ilppo & Heino-nen, Visa & Koljonen, Virpi & Paju, Petri & Wilska, Terhi-Anna: *Pakko riittää: näkökulmia nuorten kulutukseen ja velkaantumiseen*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 24. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Wolbers, M. H. J. (2007) Employment Insecurity at Labour Market Entry and Its Impact on Parental Home Leaving and Family Formation. A Comparative Study among Recent Graduates in Eight European Countries. *International Journal of Comparative Sociology*, 48 (6), 481–507.
- Zacheus, Tuomas (2011) Liikunta monen kulttuurin kohtauspaikaksi? *Liikunta ja Tiede* 48 (4), 10–15.

TIETEELLISET ARTIKKELIT

Johdanto

Perheet voivat kohdata monenlaisia ongelmia, jotka heikentävät vanhempien henkisiä, sosiaalisia ja taloudellisia voimavaroja. Vaikeudet heijastuvat usein myös perheen lasten ja nuorten hyvinvointiin. Tällaisia ongelmia ovat tutkimusten mukaan esimerkiksi työttömyys ja toimeentulovaikkeudet, asumisen ongelmat, mielen-terveys- ja päihdeongelmat, vanhempien ero ja vanhempien väliset konfliktit sekä kaltoinkohtelu ja väkivalta. Lapsuuden elinolot ovat tutkimusten mukaan yhteydessä myöhempien ikävaiheiden terveyteen, elintapoihin ja laajemmin hyvinvointiin (esim. Kestilä & Rahkonen 2011; Kestilä ym. 2012; Mäkinen ym. 2006) sekä suoraan että erilaisten muiden tekijöiden kautta (Kestilä 2008; Pensola 2004; Lundberg 1997). Elämää kuormittavilla tekijöillä voi pahimmillaan olla hyvin kauaskantoisia seurauksia, mutta on myös tunnistettu useita sellaisia tekijöitä, esimerkiksi koulutus, läheiset ihmissuhteet ja harrastukset, oikea-aikaiset ja oikeanlaiset palvelut, jotka voivat suojata ongelmien siirtymiseltä seuraaville sukupolville.

Tutkimusten perusteella voidaan yleisesti sanoa, että lapsuuden huono-osaisuus ennustaa huono-osaisuutta myös myöhemmin elämässä. Erilaisten ongelmien ylisukupolvisuuden näkökulmasta on tutkittu sitä, ennustaako tietynlainen lapsuuden ongelma vastaaventyypistä ongelmaa myöhemmässä elämässä. Tällaista on havaittu muun muassa mielenterveys- ja päihdeongelmien (Solantaus ym. 2011; Solantaus & Paavonen 2009, Pirkola ym. 2005, Kestilä ym. 2008) ja toimeentulotukiasiakkuuden osalta (Kauppinen ym. 2014; Moisio & Kauppinen 2011, Moisio ym. 2014; Moisio & Kauppinen

2010). Myös sosiaalisen aseman tiedetään periytyvän, tutkitaan ilmiötä sitten koulutuksen (Kivinen ym. 2012; Myrskylä 2009), tulotason (Sirniö ym. 2014) tai ammattiaseman (Erola 2009) näkökulmasta. Kun sosiaalinen asema puolestaan on yhteydessä erilaisten ongelmien yleisyyteen, olennainen kysymys on, missä määrin ongelmien ylisukupolvisissa yhteyksissä on loppujen lopuksi kyse sosiaalisen aseman periytymisestä.

Suurin osa suomalaisista nuorista aikuisista voi tilastotiedon valossa hyvin. Silti on havaittu, että ongelmat ja hyvinvoinnin vajeet kasautuvat usein samoille nuorille, ja erityisesti kouluttamattomien nuorten aikuisten on todettu olevan syrjäytymisvaarassa (Ilmakunnas ym. 2015; Myrskylä 2012). Tutkimusta kouluttamattomien ja työttömien nuorten hyvinvoinnista on paljon (esim. Vanttaja & Järvinen 2004; Järvinen & Vanttaja 2006; Karvonen & Kestilä 2014). Heikko suoriutuminen peruskoulussa tarkoittaa usein karsiutumista toisen asteen koulutuksesta ja siten myös epävarmaa ja heikkoa työmarkkina-asemaa: pelkän peruskoulun suorittaneilla sekä työttömyys että pitkittynyt työttömyys on yleisempää (Sipilä ym. 2011). Lisäksi terveyteen ja etenkin psyykkiseen terveyteen liittyvät ongelmat (Rintanen 2000; Kestilä 2008) sekä muut elämänhallinnan ongelmat kuten alkoholin ongelmakäyttö (Martelin ym. 2005; Kestilä 2008) ja rikollisuus (Aaltonen 2011) ovat muita yleisempiä kouluttamattomilla nuorilla aikuisilla.

Syrjäytyminen saa usein alkunsa, kun huono-osaisuus monimuotoistuu ja kasautuu ja vaikeuttaa näin ihmisen mahdollisuuksia hallita omaa elämäänsä (Berg ym. 2011; Kestilä ym. 2011). Nuorten syrjäytymiseen liittyvässä keskustelussa on nostettu esiin myös huoli

syryjätymisvaarassa olevien nuorten arjenhallinnan ongelmista (esim. Similä 2012). Arjenhallinta on lisäksi yksi lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012–2015 läpileikkaavista teemoista yhdenvertaisuuden ja osallisuuden ohella (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012). Siitä huolimatta aihetta on selvitetty vähän. Arjenhallinta on käsitteenä laaja ja moniaineksinen, eikä sillä ole yhtä selkeää määritelmää. Kysyttäessä nuorilta itseltään arjenhallinnan sisällöstä esiin nousee arkirutiineista selviäminen, oman talouden hallinta ja erilaiset terveyteen liittyvät asiat, kuten mielenterveysongelmat, ruokailu- ja liikuntatottumukset sekä päihteet. Erityisen tärkeänä pidetään kuitenkin arjen kokemista mielekkäänä. (Similä 2012.) Arjenhallinnan voikin määritellä yksilön tunteeksi siitä, että hän kykenee tekemään itse omaan elämäänsä liittyviä ratkaisuja sekä vaikuttamaan niihin (Similä 2012). Koska arjenhallinnalla ei ole vakiintunutta määritelmää, voi sitä lähestyä lähikäsitteen, elämänhallinnan (Raitasalo 1996), kautta. Yleisellä tasolla elämänhallinnan voi katsoa tarkoittavan yksilön kykyä ottaa vastuuta omasta elämästään ja koostuvan siten monien toiminta-alueiden hallinnasta tai hallinnan kokemuksesta. Puutteellinen elämänhallinta ilmenee ongelmina hyvinvointiin liittyvien tarpeiden tyydyttymisessä.

Tässä tutkimuksessa arjenhallintaa lähestytäänkin erityisesti hyvinvoinnin tarpeiden näkökulmasta. Hyvinvointi ymmärretään yleensä moniulotteiseksi käsitteeksi, ja etenkin pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa on sovellettu usein kolmea ulottuvuutta, jotka ovat elintaso, sosiaaliset suhteet tai psykososiaalinen hyvinvointi sekä itsensä toteuttaminen tai mielekäs tekeminen. Vaikka ulottuvuuksien nimet saattavat vaihdella, taustalla on suomalaisen sosiologin Erik Allardtin (1976) tunnettu hyvinvointiteoria. Siinä hyvinvoinnin ulottuvuudet on nimetty englanninkielisillä termeillä *having* (aineellinen elintaso), *loving* (sosiaaliset suhteet) ja *being* (itsensä toteuttaminen), joista viimeiseen kuuluu vielä alakohta *doing* (Allardt 1993). Elintason osatekijöiksi Allardt laski muun muassa taloudelliset resurssit, asuinolosuhteet, työllisyyden

ja työolot, koulutuksen ja terveyden. Sosiaalisiin suhteisiin kuuluvat puolestaan suhteet esimerkiksi perheeseen ja sukuun, ystäviin, paikallisyhteisöön ja työtovereihin. Itsensä toteuttamiseen liittyy sellaisia tekijöitä kuin vaikuttamismahdollisuudet omaan elämään, poliittiset resurssit ja vapaa-ajan toiminnan mahdollisuudet.

Tavoitteet, aineisto ja menetelmät

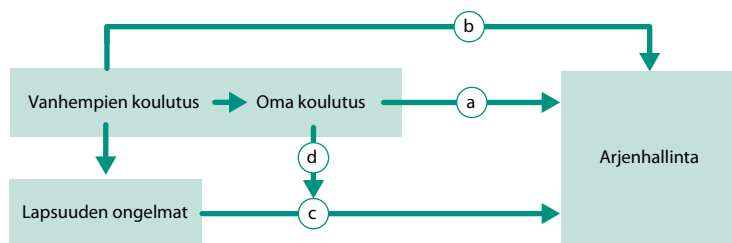
Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella vuoden 2015 Nuorisobarometrin aineistoa siitä näkökulmasta, miten lapsuudenperheen taloudelliset, sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat ja perherakenne sekä vanhempien ja vastaajan oma koulutustaso ovat yhteydessä 18–29-vuotiaiden nuorten aikuisten arjenhallintaan eri osa-alueilla. Allardtin jaotteluun viitaten analyysit perustuvat kolmeen näkökulmaan: talouden hallintaan (*having*), sosiaalisten suhteiden hallintaan (*loving*) ja käytännön arjen hallintaan (*being* ja *doing*).

Kuviossa 1 kuvataan tärkeimpiä oletettuja yhteyksiä pääasiallisten tutkittavien tekijöiden välillä. Tutkimuksessa selvitetään

- i) miten vastaajan oma koulutus (a) on yhteydessä arjenhallintaan eri osa-alueilla
- ii) miten vanhempien koulutus (b), lapsuuden perherakenne ja lapsuudenperheen ongelmat (c) ovat yhteydessä arjenhallintaan eri osa-alueilla
- iii) selittävätkö oma ja vanhempien koulutustaso lapsuudenperheen ongelmien ja oman arjenhallinnan välisiä yhteyksiä
- iv) riippuuko lapsuudenperheen ongelman yhteys vastaavan alueen arjenhallinnan ongelmaan vastaajan koulutuksesta (d).

Tutkimusteeman taustalla on ennen kaikkea yleinen yhteiskunnallinen keskustelu, jossa nuorten syrjäytyminen ja huono-osaisuus on ollut korostetussa asemassa. Huoli etenkin kouluttamattomien ja vähän koulutettujen nuorten heikoksi oletetusta elämänhallinnasta on ollut suuri. Koska tutkimusta arjenhallinnan

KUVIO 1. NUORTEN AIKUISTEN ARJENHALLINTAA SELITTÄVÄT TEKIJÄT: TÄRKEIMMÄT OLETETUT TEKIJÖIDEN VÄLISET YHTEYDET TÄSSÄ TUTKIMUKSESSA.

eri osa-alueista ja niihin vaikuttavista tekijöistä on vähän, tarkasteltavaksi valittiin kolmea osa-alueetta kuvaavia tietoja, joiden avulla selvitetään muun muassa sitä, onko nuoren koulutus yhteydessä arjenhallintaan. Edellä mainittuun yhteiskunnalliseen keskusteluun nojaa siis erittelymme ensimmäinen oletus (a), että *matala koulutus on yhteydessä heikkoon arjenhallintaan kaikilla kolmella osa-alueella*, jotka ovat talouden hallinta, sosiaalisten suhteiden hallinta ja käytännön arjen hallinta. Toisaalta sekä nuoren omaa koulutusta että arjenhallinnan ongelmia voivat selittää perhetaustaan liittyvät tekijät. Koulutuksen ja arjenhallinnan (mahdollisessa) yhteydessä saattaisi olla kyse kouluttamattomuuden periytymisestä, jolloin selitystä nuoren huonoon arjenhallintaan olisikin etsittävä vanhempien koulutustaustaan liittyvistä tekijöistä.

Toinen oletuksemme on, että *vanhempien koulutuksella ja lapsuudenperheen ongelmilla (b ja c) on yhteys nuoren aikuisen arjenhallintaan eri osa-alueilla*. Yhteys lapsuudenperheen ongelmien ja nuoren aikuisuuden arjenhallinnan välillä, sikäli kuin sellainen on, voi olla osa laajempaa lapsuuden perheolojen ja nuoren aikuisen nykytilanteen välistä yhteyttä. Sikäli kuin lapsuudenperheen ongelmien ja nuoren aikuisen oman arjenhallinnan ongelmien välillä havaitaan yhteyksiä, niiden oletetaan ainakin osittain johtuvan siitä, että vanhempien koulutustaso selittää sekä lapsuudenperheen ongelmia että nuoren koulutuksen kautta nuoren omia arjenhallinnan ongelmia.

Lapsuudenperheessä koetut ongelmat voivat toisaalta vaikuttaa nuoren omaan arjenhallintaan vanhempien koulutustasosta

riippumatta. Tältä osin erityisenä kiinnostuksen kohteena on niin sanotun kaksoistaakan (*double jeopardy*) teoria (ks. Jackson 2009), jonka mukaan kaksi huono-osaisuuden muotoa ikään kuin kasaa kuormaa kantajalleen yli niiden oman vaikutuksen. Tähän perustuu tutkimuksemme kolmas oletus. Empiirisesti kyse on tällöin kahden selittävän tekijän keskinäisestä vaikutuksesta, joten tarkastelemme tässä sitä, *riippuuko lapsuudenperheen ongelmien vaikutus nuoren aikuisen omasta koulutuksesta* (d). Teoria ei vielä selitä sitä, millä tavoin kuormitus syntyy, mutta tässä erittelyssä lähdetään oletuksesta lapsuudesta periytyvistä malleista ja resurssien puutteesta. Tällöin vastaajan kaksoistaakka ilmenisi nimenomaan sillä arjenhallinnan ulottuvuudella, jolla hänen lapsuudenperheelläänkin on ollut ongelmia. Tämän oletuksen pohjalta tarkastelemme esimerkiksi talouden hallintaa selitettäessä erityisesti lapsuudenperheen talousvaikeuksien merkitystä ja näihin vaikeuksiin liittyvää kaksoistaakkaa.

Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen aineistona on vuoden 2015 Nuorisobarometria varten kerätty puhelinhaastatteluaineisto. Haastattelut suoritettiin marraskuun 2014 ja helmikuun 2015 välisenä aikana Taloustutkimus Oy. Tutkimuksen aineiston muodostamista varten väestötietojärjestelmästä otettiin satunnaisotannalla 27500 henkilön otos Suomessa asuvista 15–29-vuotiaista. Puhelinnumerot löydettiin kaiken kaikkiaan 15001 näytteessä olleelle henkilölle. Kun tästä vähennetään vääriä numerot (523), kiintiöön kuulumattomat (13) ja toiseen ajankohtaan sovitut soitot, joita ei

tarvinnut vastaajamäärätavoitteen tultua täyteen enää tehdä (349), oli lopullisen näytteen koko 14116 henkilöä. Näistä 5436 oli sellaista, joihin ei koskaan saatu yhteyttä, 50 numeroa oli joka yhteydenotokerralla varattuna ja 123 tapauksessa vastaaja katkaisi puhelun välittömästi vastattuaan. Kaiken kaikkiaan 6582 vastaajaa kieltäytyi haastattelusta, ja yleisimmät syyt kieltäytymiseen olivat ajanpuute ja se, ettei tutkimus kiinnostanut tai huvittanut. Yhteensä näytteestä tehtiin 1894 loppuunvietyä haastattelua. Tämän tutkimuksen aineisto on rajattu 18–29-vuotiaisiin, joita oli lopullisessa aineistossa 1559.

Tutkimuksen kato on suuri, ja sen lisäksi aineistonkeruun korvaavan poiminnan vuoksi aineisto soveltuu heikosti perinteiseen otospohjaiseen tilastolliseen analyysiin. Katoanalyysiä ei ollut käytettävissä. Näin ollen emme esitä luottamusvälejä tai tilastollisten testien tuloksia, joilla tyypillisesti arvioidaan tulosten yleislettävyyttä. Käsittelemme aineistoa näytteenä 18–29-vuotiaista nuorista aikuisista, joiden keskuudessa havaittavien ilmiöiden välisiä yhteyksiä tarkastelemme aikaisemmasta tutkimuksesta johtamiemme oletusten ohjaamana. Niinpä tutkimusasetelmaa voi luonnehtia paremmin hypoteeseja asettavaksi kuin niitä varmentavaksi, sillä emme väitä havaintojen pätevän kaikkiin nuoriin aikuisiin. Sen sijaan tuloksia esitellessämme keskustelemme aiemman tutkimuksen kanssa ja koetlemme sillä tavoin tulosten uskottavuutta.

Menetelmät

Tutkimuksessa lapsuuden elinoloja kuvaavien muuttujien ja arjenhallintaa kuvaavien muuttujien yhteyksiä tarkastellaan aluksi ristiintaulukoinnin avulla. Arjenhallinnan ongelmien yleisyys esitetään prosenttiosuuksina tarkasteltavien selittävien muuttujien luokissa. Tämän jälkeen arjenhallinnan eri osa-alueilta on valittu kolme muuttujaa, joiden osalta tarkastellaan yhtäaikaaisesti lapsuudenperheen ongelmien ja koulutustekijöiden yhteyksiä arjenhallinnan ongelmiin. *Having*-ulottuvuuden osalta tarkastelemme toimeentulotuen saamista viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana, *being*-ulottu-

vuuden osalta arkitoimintojen summamuuttujaa eli vähintään kahta raportoitua vaikeutta ja *loving*-ulottuvuuden osalta yksinäisyyttä. Lapsuudenperheen ongelmia kuvaavista muuttujista valittiin kutakin vastemuuttujaa sisällöllisesti lähellä olevat muuttujat. Näin ollen toimeentulotuen saamisen osalta tarkasteltiin erityisesti lapsuudenperheen taloudellisia vaikeuksia sekä vanhempien työttömyyttä, yksinäisyyden osalta perheen vakavia ristiriitoja ja vanhempien eroa. Arkitoiminnoissa selviämisen osalta tarkastelussa ovat erityisesti vanhempien alkoholi- ja mielenterveysongelmat, joiden ajattelumme kuvaavan lapsuudenperheen arkielämän hallintaa. Edellä mainittujen muuttujien ohella tarkastelemme sekä vanhempien että vastaajan koulutuksen merkitystä. Lapsuuden perhetyyppi jätettiin malleista pois, sillä lapsuuden ongelmista oli mukana vanhempien ero. Analyysimenetelmänä käytetään logistista regressioanalyysiä. Tulokset esitetään vetosuhteina (*odds ratio*, OR), joissa yli yhden olevat arvot tarkoittavat, että kyseinen selittävän muuttujan luokka on yhteydessä suurempaan todennäköisyyteen kokea arjenhallinnan ongelmia kuin vertailuluokka. Tarkastelemme lisäksi kullakin ulottuvuudella lapsuuden ongelmien ja vastaajan koulutuksen keskinäistä vaikutusta selvittääksemme, havaitaanko tässä aineistossa kaksoistaakan teorian mukaisia yhteyksiä.

Muuttujat

Arjenhallinta

Arjenhallintaa lähestytään tässä tutkimuksessa hyvinvoinnin tarpeentyydytyksen näkökulmasta. Allardtin jaotteluun viitaten analyysit perustuvat kolmeen näkökulmaan: talouden hallintaan (*having*), sosiaalisten suhteiden hallintaan (*loving*) ja käytännön arjen hallintaan (*being* ja *doing*).

Talouden hallintaa tarkasteltiin kahden muuttujan avulla. Ensin tarkasteltiin sitä, koki-ko vastaaja menojen kattamisen tuloilla olevan vaikeaa. Toiseksi tutkittiin, oliko vastaaja saanut toimeentulotukea viimeksi kuluneiden 12

kuukauden aikana. Lisäksi tarkasteltiin sitä, oliko vastaaja jättänyt laskuja maksamatta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana usein tai melko usein. Tämä oli kuitenkin niin harvinaista ($n=39$), että muuttuja jätettiin pois lopullisista analyyseistä.

Sosiaalisten suhteiden hallintaa operationaalisoiitiin yksinäisyyden kokemuksilla ja toisaalta sitä kautta, kuinka tyytyväinen vastaaja oli ihmissuhteisiinsa (arvosana 4–10). Yksinäisyyden kokemuksesta tehtiin kaksiluokkainen muuttuja, jonka luokat olivat ”kokee yksinäisyyttä usein tai joskus” sekä ”ei koskaan tai harvoin”. Arvosanat koodattiin kaksiluokkaiseksi muuttujaksi: ”arvosana korkeintaan 7” ja ”arvosana parempi kuin 7”. Lisäksi tarkasteltiin sitä, raportoiko vastaaja, ettei hänellä ollut ystäviä, joiden kanssa keskustella luottamuksellisesti. Tämä oli kuitenkin harvinaista ($n=43$), ja muuttuja jätettiin pois lopullisista analyyseistä.

Arkiseen elämään liittyviä väitteitä kartoitettiin kysymyssarjalla, joka sisälsi 13 väitettä. Näistä valittiin seuraavat, käytännön arjen hallintaa kuvaavat väittämät: ”Pystyn tekemään elämäni koskevia päätöksiä”, ”Koen elämäni olevan hyvin hallinnassani” ja ”Jos joudun vaikeuksiin, keksin niihin yleensä ratkaisun”. Väitteitä arvioitiin asteikolla 1–4 (1 = täysin eri mieltä, 4 = täysin samaa mieltä). Lisäksi oli mahdollisuus valita vaihtoehto ”en osaa sanoa”. Väitteistä muodostettiin seuraavat kaksiluokkaiset muuttujat: ”eri mieltä tai jokseenkin eri mieltä” ja ”samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä tai ei osaa sanoa”.

Arjessa selviämistä kartoitettiin myös toisella kysymyssarjalla, jossa vastaajalta kysyttiin, kuinka hyvin hän selviytyy arjessa tietyistä asioista. Näitä asioita olivat normaalin vuorokausirytmien säilyttäminen, ruoanlaitto, siivous, pyykinpesu, kaupassakäynti, terveydenhuollossa asiointi, pankki- ja veroasioiden hoitaminen ja työvoimaviranomaisten kanssa asiointi. Se, että vastaaja koki selviytyvänsä huonosti kaupassakäynnistä, oli niin harvinaista ($n=17$), että se jätettiin pois lopullisista analyyseistä. Arjessa selviämisestä tehtiin myös summamuuttuja

”kaksi tai enemmän vaikeutta” ja ”yksi vaikeus tai ei lainkaan vaikeuksia”. EOS-vastaukset (kysymyksestä riippuen $n=0-8$) liitettiin jälkimmäiseen luokkaan.

Ikä, sukupuoli ja vastaajan koulutus

Taustamuuttujina käytettiin henkilön sukupuolta ja ikää. Arjenhallintaa kuvaavien muuttujien jakaumat esitetään sukupuolittain (taulukko 1), mutta aineiston pienen koon vuoksi logistisen regressioanalyysin malleja ei esitetä sukupuolittain vaan sukupuoli vakioidaan (taulukot 3–6). Ikä luokiteltiin kahteen luokkaan analyysejä varten: ”18–24-vuotiaat” ja ”25–29-vuotiaat”. Ikä vakioitiin monimuuttujamalleissa.

Vastaajan koulutus määriteltiin korkeimman suoritettun tutkinnon mukaan. Vaihtoehtoina olivat: ”ylioppilastutkinto”, ”ammattillinen perustutkinto”, ”ammattikorkeakoulututkinto”, ”yliopistotutkinto”, ”ei mitään mainituista” ja ”en osaa sanoa”. Muuttujasta tehtiin jatkoanalyysihin (mallinnus) kaksiluokkainen muuttuja, jossa kaksi viimeistä vaihtoehtoa yhdistettiin luokaksi ”vain perusaste” ja loput luokaksi ”korkeampi”.

Lapsuuden elinolat

Vanhempien korkein koulutus määriteltiin isän tai äidin korkeimman koulutustason mukaan. Mikäli tieto äidin tai isän koulutuksesta puuttui, käytettiin sitä tietoa, joka oli saatavilla. Koulutustaso luokiteltiin seuraavasti: ”korkeakoulututkinto”, ”opisto tai ylioppilastutkinto”, ”ammattillinen perustutkinto” ja ”peruskoulu (tai aiemmin kansakoulu tai keskikoulu)”. Vanhempien korkeimman koulutuksen jakauma käy ilmi taulukosta 2.

Vastaajan perherakennetta hänen ollessaan 7-vuotias kysyttiin haastattelussa seuraavasti: ”Asuitko koulun aloittaessasi, eli ollessasi noin 7-vuotias...”. Vastaukset luokiteltiin kahteen luokkaan: ”kahden vanhemman kanssa (myös otto- ja kasvatusvanhemmat, isä- tai äitipuoli)” ja ”muu asumismuoto”. Muu asumismuoto piti sisällään vastausvaihtoehdot ”yhden vanhemman kanssa”, ”vuorotellen molempien

TAULUKKO 1. ARJENHALLINTAA KUVAAVIEN MUUTTUJIEN JAKAUMAT VASTAAJAN SUKUPUOLEN, IÄN JA KOULUTUKSEN MUKAAN 18–29-VUOTIAIDEN AINEISTOSSA (%)

	Kaikki		Sukupuoli		Ikäryhmä		Koulutus ¹	
	n	%	Naiset	Miehet	18–24	25–29	Perus-aste	Korkeampi
n	1559		800	759	913	646	254	1304
HAVING								
Menojen kattaminen tuloilla vähintään melko vaikeaa	365	23	26	21	23	24	23	24
Saanut toimeentulotukea viimeksi kuluneiden 12 kk:n aikana	198	13	12	14	14	10	22	11
LOVING								
Kokee yksinäisyyttä joskus tai usein	557	36	40	32	36	36	39	35
Tyytyväisyys ihmissuhteisiin: arvosana 7 tai heikompi	264	17	14	20	17	17	21	16
BEING								
Eri mieltä tai jokseenkin eri mieltä seuraavista:								
<i>Pystyn tekemään elämäni liittyviä päätöksiä</i>	65	4	4	4	4	5	7	4
<i>Koen elämäni olevan hyvin hallinnassani</i>	166	11	12	9	10	12	11	11
<i>Jos joudun vaikeuksiin, keksin niihin yleensä ratkaisun</i>	65	4	4	5	5	3	9	3
Selviytyy arjessa huonosti tai ei lainkaan								
<i>Normaalin vuorokausirytmän säilyttämisestä</i>	177	11	7	16	13	9	13	11
<i>Ruoanlaitosta</i>	98	6	4	8	8	5	8	6
<i>Siivouksesta</i>	139	9	4	13	8	10	9	9
<i>Pyykinpesusta</i>	127	8	2	14	10	6	17	6
<i>Terveystenhuollossa asioinnista</i>	109	7	4	10	7	7	8	7
<i>Pankki- ja veroasioiden hoitamisesta</i>	108	7	7	7	9	4	14	6
<i>Kaksi tai enemmän edellisistä</i>	189	12	6	18	14	10	17	11

1. Koulutustieto puuttuu yhdeltä vastaajalta.

vanhempien kanssa”, ”sukulaisten kuten iso-vanhempien, setien tai tätien luona” ja ”lasten-kodissa tai muussa laitoksessa”. Perherakennetta kuvaavan kaksiluokkaisen muuttujan jakauma käy ilmi taulukosta 2.

Lapsuudenperheen ongelmia peruskoulu-iässä kartoitettiin kysymyssarjalla, joka sisälsi yhteensä kaksitoista kysymystä. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin niistä seitsemää: ”Oliko perheelläsi pitkäaikaisia taloudellisia vaikeuksia”, ”Oliko isäsi tai äitisi usein työttömänä, vaikka olisi halunnut tehdä työtä”, ”Oliko isälläsi tai äidilläsi ongelmia alkoholin vuoksi”, ”Oliko isälläsi tai äidilläsi mielenterveysongelmia”, ”Esiintyikö perheessäsi vakavia ristiriitaisuuksia”, ”Erosivatko vanhempasi” ja ”Huolehdittiinko sinun perustarpeistasi kuten ruuasta, vaatetuksesta ja puhtaudesta”. Näistä viimeksi mainittuun kieltävä vastaus oli niin harvinainen (n=61), että se päätettiin jättää pois analyysistä.

Lapsuuden ongelmat käsiteltiin kaksiluokkaisina: ”kyllä”- ja ”ei”-vastauksina (sisältäen ”en osaa sanoa”-vastaukset). Lapsuuden ongelmien jakauma näissä luokissa käy ilmi taulukosta 3.

Tulokset

Aloitimme toisessa luvussa esiteltyjen tekijöiden välisiä yhteyksiä koskevien oletusten tarkastelun selvittämällä, miten vastaajan vanhempien koulutus oli tässä aineistossa yhteydessä vastaajan omaan koulutukseen sekä tutkittuihin lapsuuden ongelmiin (tuloksia ei esitetä taulukoissa).

Nuorisobarometriaineistossa vastaajan koulutuksen ja hänen vanhempiansa korkeimman koulutuksen välillä oli selvä yhteys. Vain perusasteen suorittaneiden vanhempien lapsista 27 prosentilla oli vain perusasteen tutkinto, kun keskiasteen suorittaneiden vanhempien lapsista osuus oli 16 prosenttia ja korkea-asteen

suorittaneiden vanhempien lapsista 14 prosenttia. Vanhempien matala koulutus oli selvässä yhteydessä useimpiin tutkittuihin lapsuuden ongelmiin. Verrattuna muihin koulutusryhmiin vain perusasteen suorittaneiden vanhempien lapset raportoivat yleisemmin, että heidän lapsuudenkodissaan oli taloudellisia vaikeuksia ja työttömyyttä, vanhemmilla oli alkoholiongelmia ja vanhemmat erosivat. Yhteys ristiriitoihin ja mielenterveysongelmiin oli sen sijaan heikko.

Arjenhallinta sukupuolen, ikäryhmän ja vastaajan oman koulutuksen mukaan

Taulukossa 1 esitetään arjenhallintaa kuvaavien muuttujien jakaumat aineistossa sukupuolen, iän ja vastaajan koulutuksen mukaan. Naiset raportoivat hieman miehiä useammin, että menojen kattaminen tuloilla on vähintään melko vaikeaa, mutta ikäryhmittäisiä tai koulutuksen

mukaisia eroja ei havaittu. Toimeentulotuen saaminen ei sen sijaan ollut yhteydessä sukupuoleen: reilu kymmenesosa vastaajista ilmoitti saaneensa toimeentulotukea viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Toimeentulotuen saaminen oli kuitenkin tässä aineistossa hieman yleisempää nuoremmassa (18–24-vuotiaat) kuin vanhemmassa (25–29-vuotiaat) ikäryhmässä. Vain perusasteen suorittaneet nuoret olivat toimeentulotuen saajia selvästi yleisemmin (22 %) kuin korkeammin koulutetut (11 %).

Naisista yksinäisyyttä ilmoitti kokevansa joskus tai usein suurempi osuus (40 %) kuin miehistä (32 %), mutta miehistä suurempi osuus kuin naisista antoi puolestaan ihmissuhteilleen korkeintaan arvosanan 7. Ikäryhmittäisiä eroja ei havaittu, mutta hieman suurempi osa vain perusasteen suorittaneista kuin muista nuorista

TAULUKKO 2. ARJENHALLINTAA KUVAAVIEN MUUTTUJIEN JAKAUMAT VANHEMPIEN KORKEIMMAN KOULUTUKSEN JA PERHERAKENTEEN MUKAISESTI 18–29-VUOTIAILLA NUORILLA AIKUISILLA

	Vanhempien korkein koulutus ¹				Perherakenne 7-vuotiaana		
	Perus-aste	Keski-aste ²	Korkea-aste	Kaikki ¹	Asui 2 vanhemman kanssa	Muut perhe-muodot	Kaikki
n	97	756	670	1523	1369	190	1559
%	6	50	44	100	88	12	100
HAVING							
Menojen kattaminen tuloilla vähintään melko vaikeaa	24	23	24	24	23	29	23
Saanut toimeentulotukea viimeksi kuluneiden 12 kk:n aikana	26	13	10	13	12	19	13
LOVING							
Kokee yksinäisyyttä joskus tai usein	44	34	36	35	35	39	36
Tyytyväisyys ihmissuhteisiin: arvosana 7 tai heikompi	27	16	17	17	16	24	17
BEING							
Eri mieltä tai jokseenkin eri mieltä seuraavista:							
Pystyn tekemään elämäni liittyviä päätöksiä	7	4	3	4	4	7	4
Koen elämäni olevan hyvin hallinnassani	14	9	12	11	10	14	11
Jos joudun vaikeuksiin, keksin niihin yleensä ratkaisun	8	5	2	4	4	5	4
Selviytyy arjessa huonosti tai ei lainkaan							
Normaalin vuorokausirytmän säilyttämisestä	10	11	11	11	12	10	11
Ruoanlaitosta	7	7	5	6	6	10	6
Siivouksesta	4	10	9	9	9	12	9
Pyykinpesusta	7	8	8	8	8	10	8
Terveystenhuollossa asiainnista	4	8	6	7	7	9	7
Pankki- ja veroasioiden hoitamisesta	7	8	6	7	7	6	7
Kaksi tai enemmän edellisistä	10	13	11	12	12	15	12

1. Vanhempien koulutuksessa kohta EOS noin 2 %.
2. Keskiaste pitää sisällään vaihtoehdot opisto- tai ylioppilastutkinto ja ammatillinen perustutkinto.

antoi ihmissuhteilleen korkeintaan arvosanan 7 tai koki yksinäisyyttä (taulukko 1).

Miehet kokivat hieman naisia useammin elämän olevan hallinnassa, mutta ikäryhmittäisiä tai koulutuksen mukaisia eroja ei havaittu (taulukko 1). Sukupuolen mukaisia eroja ei ollut myöskään kyvyssä tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä tai löytää ratkaisuja silloin, kun joutui vaikeuksiin, mutta vain perusasteen suorittaneilla nämä ongelmat olivat yleisempiä kuin muilla.

Tässä aineistossa miehet raportoivat selvästi naisia enemmän ongelmia arkitoiminnoista selviämässä. Miehistä 18 prosenttia ja naisista 6

prosenttia ilmoitti, että heillä oli kaksi tai useampia mainituista vaikeuksista. Vuorokausirytmän säilyttämisen vaikeus oli yleisintä, ja siinä miehistä 16 ja naisista 7 prosenttia ilmoitti kokevansa vaikeuksia. Selvä sukupuoliero oli myös ruoanlaitosta, siivouksesta, pyykinpesusta ja terveydenhuollossa asioinnista selviämässä. Pankki- ja veroasioiden hoitamisessa sukupuoliero ei kuitenkaan ollut.

Useimmat arkitoimintojen koetuista vaikeuksista olivat yleisempiä nuoremmassa ikäryhmässä. Koulutusryhmien välinen ero usean vaikeuden ilmoittaneissa oli selvä: 17 prosenttia

TAULUKKO 3. ARJENHALLINTAA KUVAAVIEN MUUTTUIEN JAKAUMAT LAPSUUDENPERHEEN ONGELMIA KUVAAVIEN MUUTTUIEN SUHTEEN (% , N=1559)

	Perheen taloudelliset vaikeudet		Äidin tai isän toistuva työttömyys		Vakavat ristiiriittaisuudet perheessä		Vanhempien ero		Äidin tai isän alkoholi-ongelma		Äidin tai isän mielenterveys-ongelma	
	Kyllä	Ei ¹	Kyllä	Ei ¹	Kyllä	Ei ¹	Kyllä	Ei ¹	Kyllä	Ei ¹	Kyllä	Ei ¹
n	298	1261	245	1314	256	1303	407	1152	210	1349	143	1416
%	19	81	16	84	16	84	26	74	13	87	9	91
HAVING												
Menojen kattaminen tuloilla vaikeaa	35	21	35	21	27	23	27	22	31	22	27	23
Saanut toimeentulotukea viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana	21	11	22	11	14	12	16	12	16	12	14	13
LOVING												
Kokee yksinäisyyttä usein	48	33	45	34	49	33	41	34	43	35	52	34
Tyytyväisyys ihmissuhteisiin: arvosana 7 tai heikompi	25	15	25	15	21	16	21	15	27	15	27	16
BEING												
Eri mieltä tai jokseenkin eri mieltä seuraavista:												
<i>Pystyn tekemään elämäniäni liittyviä päätöksiä</i>	7	3	9	4	7	4	6	3	9	3	7	4
<i>Koen elämäni olevan hyvin hallinnassani</i>	16	9	14	10	17	9	15	9	18	9	20	10
<i>Jos joudun vaikeuksiin, keksin niihin yleensä ratkaisun</i>	6	4	7	4	4	4	5	4	6	4	4	4
Selviytyy arjessa huonosti tai ei lainkaan												
<i>Normaalin vuorokausirytmän säilyttämisestä</i>	14	11	13	11	15	11	14	10	17	10	9	12
<i>Ruoanlaitosta</i>	7	6	11	5	8	6	8	6	10	6	4	6
<i>Siivouksesta</i>	11	8	11	8	12	8	9	9	16	8	11	9
<i>Pyykinpesusta</i>	7	8	7	8	9	8	9	8	11	8	9	8
<i>Terveydenhuollossa asioinnista</i>	12	6	11	6	9	7	9	6	14	6	9	7
<i>Pankki- ja veroasioiden hoitamisesta</i>	6	7	9	7	10	6	7	7	10	6	9	7
<i>Kaksi tai enemmän edellisistä</i>	15	12	16	12	18	11	15	11	22	11	11	12

1. Ei-kategoria sisältää myös EOS-vastaukset.

vain perusasteen suorittaneista ja reilu kymmenes koulutetummista vastaajista koki vähintään kahta vaikeutta.

Arjenhallinta vanhempien korkeimman koulutuksen ja lapsuuden perherakenteen mukaan

Toimeentulotuen saaminen oli yleisintä niillä, joiden vanhempien korkein koulutus oli peruskoulututkinto (26 %, taulukko 2). Vaikeudessa kattaa menot tuloilla ei havaittu selkeitä eroja vanhempien korkeimman koulutuksen mukaan.

Niillä, joiden vanhempien korkein koulutus oli peruskoulu, olivat yksinäisyyden kokemukset (44 %) hieman yleisempiä kuin pidemmälle koulutetuista perheistä tulevilla nuorilla. Tyytyväisyydestä ihmissuhteisiin antoi korkeintaan arvosanan seitsemän noin neljännes niistä, joiden vanhempien korkein koulutus oli peruskoulu. Vastaava osuus oli muissa vanhempien koulutusryhmissä vain kuudenneksen luokkaa. Arjen toimintoihin liittyvissä väittämissä ei havaittu suuria eroja vanhempien koulutustason mukaan.

Verrattuna kahden vanhemman kanssa 7-vuotiaana asuneisiin muuntyyppisissä lapsuudenperheissä eläneet kokivat hieman useammin vaikeuksia menojen kattamisessa tuloilla ja olivat saaneet useammin toimeentulotukea viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana (taulukko 2). Myös tyytyväisyydessä ihmissuhteisiin havaittiin eroa lapsuuden perhetyyppin perusteella: neljännes niistä, jotka vastasivat perhemuotonsa olevan jokin muu, antoi ihmissuhteilleen korkeintaan arvosanan seitsemän, kun vastaava osuus kahden vanhemman kanssa asuneista oli 16 prosenttia. Arkielämän tilanteista ja käytännön arkitoiminnoista selviämässä havaittiin vain pieniä eroja lapsuuden perhetyyppin mukaan.

Lapsuudenperheen ongelmat ja arjenhallinta

Lapsuudenperheen ongelmista taloudelliset vaikeudet sekä vanhemman toistuva työttömyys olivat tässä aineistossa selvimmin yhteydessä arjenhallintaan nuoruudessa (taulukko 3). Eriytisesti ne ovat yhteydessä talouden hallintaan. Niistä, joiden perheellä oli taloudellisia vaikeuk-

sia, reilu kolmannes ilmoitti kokevansa menojen kattamisen tuloilla olevan vaikeaa ja viidenes oli saanut toimeentulotukea edellisen vuoden aikana. Muista vastaajista osuudet olivat 21 ja 11 prosenttia.

Lapsuudenperheen taloudelliset vaikeudet ja vanhempien työttömyys ovat yhteydessä myös sosiaalisten suhteiden hallintaan. Lähes puolet niistä, joiden lapsuudenperheessä oli taloudellisia vaikeuksia, ilmoitti kokevansa yksinäisyyttä usein tai joskus, muista vastaajista vain kolmannes. Neljäsosa lapsuudessaan taloudellisia vaikeuksia kokeneista antaa ihmissuhteilleen korkeintaan arvosanan 7, kun vastaava osuus muista on 15 prosenttia. Lapsuudenperheessään toistuvaa työttömyyttä kokeneiden joukossa yksinäisyyden kokeminen ja tyytymättömyys ihmissuhteisiin oli myös yleisempää kuin niillä, joilla tällaista kokemusta ei ollut (taulukko 3).

Lapsuudenkodissaan taloudellisia vaikeuksia ja vanhempien työttömyyttä kokeneilla oli hieman muita enemmän vaikeuksia lähes kaikissa arkitoiminnoissa; erot olivat tosin pieniä. Kaksi tai useampi vaikeus oli lapsuuden taloudellisia vaikeuksia kokeneista 15 prosentilla (muista 12 prosentilla) sekä vanhempien työttömyyden kokeneista 16 prosentilla (muista 12 prosentilla). Suurempia eroja havaittiin lähinnä siinä, miten vastaajat kokivat selviytyvänsä terveydenhuollossa asioinnista (taulukko 3).

Perheen vakavat ristiriidat ja vanhempien ero eivät juuri olleet yhteydessä talouden hallintaa kuvaaviin muuttujiin (taulukko 3). Sen sijaan ne olivat selvästi yhteydessä sosiaalisten suhteiden hallintaan: puolet niistä, joiden perheessä esiintyi vakavia ristiriitaisuuksia, ja yli 40 prosenttia vanhempien eron kokeneista raportoi kokevansa yksinäisyyttä usein tai joskus. Tyytyväisyydessä ihmissuhteisiin ei havaittu yhtä selvää eroa. Vakavia ristiriitoja ja vanhempien eron kokeneet raportoivat useammin vaikeuksista elämänhallinnassa ja omaan elämäänsä liittyvien päätösten tekemisessä (taulukko 3). Vakavia ristiriitaisuuksia kokeneista lähes viidesosa ilmoitti kokevansa vaikeuksia kahdesta tai useammasta arkitoiminnosta selviämässä, kun

muista niitä kertoi kokevansa noin joka kymmenes. Vanhempien eron kokeneiden kohdalla ero ei ollut yhtä selvä. Erot yksittäisissä arkitoiminnoissa olivat näiden muuttujien suhteen pääosin melko pieniä.

Lähes kolmasosa vanhemman alkoholi- tai mielenterveysongelmasta kertoneista koki menojen kattamisen tuloilla olevan hankalaa – vastaava osuus muista oli reilu viidennes. Toimeentulotuen kohdalla ei havaittu yhtä selkeitä eroja, joskin vanhemman alkoholiongelman kokeneista (16 %) hieman suurempi osa raportoi saaneensa toimeentulotukea kuin muista (12 %). Yksinäisyyden kokeminen ja tyytymättömyys ihmissuhteisiin oli sen sijaan selvästi yleisempää niillä, joiden isällä tai äidillä oli ollut alkoholi- tai mielenterveysongelma. Ihmissuhteilleen korkeintaan arvosanan 7 antoi vanhemman mielenterveys- tai alkoholiongelman kokeneista lähes kolmasosa, kun vastaava osuus muista oli 15–16 prosenttia.

Vanhemman alkoholiongelman oli tässä aineistossa yhteydessä erityisesti vaikeuksiin elämänhallinnassa ja kyvyssä tehdä omaan elämään liittyviä päätöksiä (taulukko 3). Myös arkitoimintoihin liittyvät vaikeudet näyttävät olevan yleisempiä niillä, joiden vanhemmalla on ollut alkoholiongelman; tämä näkyy useissa kysytyistä arkitoiminnoista. Vanhemman alkoholiongelman kokeneista reilu viidesosa kertoi vähintään kahdesta vaikeudesta, kun muista niin teki vain noin joka kymmenes. Vanhemman mielenterveysongelma yhdistyy aineistossa myös elämänhallinnan vaikeuden kokemukseen, mutta muuten sen yhteydet ovat vanhemman alkoholiongelmia heikompia.

Mitkä tekijät selittävät arjenhallintaa eri osa-alueilla?

Talouden hallinta: toimeentulotuen saaminen

Vanhempien toistuva työttömyys ja taloudelliset vaikeudet lapsuudenkodissa ennustivat yksittäin tarkasteltuna toimeentulotuen saamista nuorena aikuisena (taulukko 4, malli 0). Kun ne olivat mallissa yhtäaikaaisesti selittäjinä, yhteydet olivat heikompia, mutta säilyivät selvinä (malli 1).

Vastaajan oman ja vanhempien koulutuksen vakioiminen heikensi vain vähän näitä yhteyksiä (mallit 2 ja 3), ja myös koulutusmuuttujien yhteydet toimeentulotuen saamiseen säilyivät vahvoina, joten sekä koulutuksellisiin tekijöihin että taloudellisten ongelmien periytymiseen liittyvät selitysmallit saavat tukea tässä vaiheessa. Muiden lapsuudenperheen ongelmien (malli 4) vakioiminen tämän jälkeen ei vaikuttanut vanhempien työttömyyden ja taloudellisten ongelmien yhteyksiin toimeentulotuen saamiseen nuorena aikuisena. Lopullisessa mallissa selvimmin toimeentulotuen saamiseen olivat yhteydessä vanhempien ja vastaajan oma koulutus sekä vanhempien työttömyys ja taloudelliset ongelmat.

TAULUKKO 4. TOIMEENTULOTUEN SAAMINEN VIIMEKSI KULUNEIDEN 12 KK:N AIKANA VASTAAJAN OMAN KOULUTUKSEN JA LAPSUUDEN ELINOLOJEN MUKAAN (OR)

	M0	M1	M2	M3	M4
N ¹		1559	1558	1522	1522
Sukupuoli					
Nainen	1	1	1	1	1
Mies	1,21	1,25	1,22	1,16	1,14
Ikäryhmä					
18–24	1	1	1	1	1
25–29	0,67	0,63	0,76	0,75	0,74
Perheen ongelmat (ref=ei)					
Työttömyys	2,41	1,83	1,74	1,65	1,65
Taloudelliset vaikeudet	2,31	1,77	1,78	1,74	1,73
Ristiriidat	1,21				0,88
Ero	1,46				1,14
Alkoholiongelmia	1,47				1,15
Mielenterveysong.	1,17				0,86
Oma koulutus					
Perusastetta korkeampi	1		1	1	1
Vain perusaste	2,21		2,06	1,90	1,89
Vanhempien koulutus					
Korkea-aste	1			1	1
Keskiaste	1,39			1,27	1,26
Perusaste	3,25			2,61	2,57

M0 ikä- ja sukupuolivakioitu päävaikutus

M1 + taloudelliset vaikeudet + työttömyys

M2 + oma koulutus

M3 + vanhempien koulutus

M4 täysi malli

1. N:n vaihtelu mallien välillä johtuu puuttuvista tiedoista, joita oli sekä vastaajan omassa koulutuksessa että vanhempien koulutustiedoissa.

TAULUKKO 5. YKSINÄISYYDEN KOKEMINEN (USEIN TAI JOSKUS) VASTAAJAN OMAN KOULUTUKSEN JA LAPSUUDEN ELINOLOJEN MUKAAN (OR)

	M0	M1	M2	M3	M4
N ¹		1559	1558	1522	1522
Sukupuoli					
Nainen	1	1	1	1	1
Mies	0,72	0,72	0,72	0,72	0,74
Ikäryhmä					
18–24	1	1	1	1	1
25–29	1,00	0,98	1,02	1,01	0,98
Perheen ongelmat (ref=ei)					
Ristiriidat	1,90	1,80	1,79	1,74	1,45
Ero	1,37	1,21	1,20	1,20	1,13
Työttömyys	1,60				1,23
Taloudelliset vaikeudet	1,84				1,41
Alkoholiongelmat	1,41				0,94
Mielenterveysong.	2,06				1,61
Oma koulutus					
Perusastetta korkeampi	1		1	1	1
Vain perusaste	1,21		1,22	1,13	1,10
Vanhempien koulutus					
Korkea-aste	1			1	1
Keskiaste	0,96			0,94	0,90
Perusaste	1,50			1,43	1,37

M0 ikä- ja sukupuolivakioitu päävaikutus
M1 + vakavat ristiriidat + vanhempien ero
M2 + oma koulutus
M3 + vanhempien koulutus
M4 täysi malli

1. N:n vaihtelu mallien välillä johtuu puuttuvista tiedoista, joita oli sekä vastaajan omassa koulutuksessa että vanhempien koulutustiedoissa.

Malliin 4 lisätty lapsuudenperheen taloudellisten vaikeuksien ja vastaajan oman koulutuksen interaktio oli voimakas (interaktiotermit 2,48). Lapsuuden taloudellisten vaikeuksien yhteys toimeentulotuen saamiseen oli selvästi voimakkaampi vain perusasteen suorittaneiden nuorten joukossa (OR=3,40) kuin koulutetummilla (OR=1,37). Tässä tapauksessa lapsuudenperheen ongelmien periytyminen näyttää siis koskevan lähinnä niitä, joiden koulutusura jää lyhyeksi. Vanhempien työttömyyden osalta interaktio oli heikompi (interaktiotermit 1,39).

Koska tutkimuksen aineistona olivat 18–29-vuotiaat nuoret aikuiset, osa varsinkin nuoremmista vastaajista asui edelleen

TAULUKKO 6. ARKIASKAREISTA SELVIÄMISTÄ KUVAAVA SUMMAMUUTTUJA VASTAAJAN OMAN KOULUTUKSEN JA LAPSUUDEN ELINOLOJEN MUKAAN (OR)

	M0	M1	M2	M3	M4
N ¹		1559	1558	1522	1522
Sukupuoli					
Nainen	1	1	1	1	1
Mies	3,55	3,61	3,55	3,64	3,75
Ikäryhmä					
18–24	1	1	1	1	1
25–29	0,71	0,66	0,71	0,72	0,70
Perheen ongelmat (ref=ei)					
Alkoholiongelmat	2,58	2,81	2,81	2,94	2,69
Mielenterveysong.	1,04	0,68	0,68	0,70	0,58
Työttömyys	1,44				1,25
Taloudelliset vaikeudet	1,48				1,11
Ristiriidat	1,99				1,68
Ero	1,25				0,83
Oma koulutus					
Perusastetta korkeampi	1		1	1	1
Vain perusaste	1,39		1,39	1,38	1,38
Vanhempien koulutus					
Korkea-aste	1			1	1
Keskiaste	1,10			1,01	0,99
Perusaste	0,82			0,71	0,67

M0 ikä- ja sukupuolivakioitu päävaikutus
M1 + alkoholiongelmat + mielenterveysongelmat
M2 + oma koulutus
M3 + vanhempien koulutus
M4 täysi malli

1. N:n vaihtelu mallien välillä johtuu puuttuvista tiedoista, joita oli sekä vastaajan omassa koulutuksessa että vanhempien koulutustiedoissa.

vanhempansa tai vanhempiensa kanssa samassa kotitaloudessa. Tässä aineistossa heitä oli noin viidennes (21 %, n=330). Tällöin vastaajan omaa taloudenhallintaa kuvaavat muuttujat voivat osittain kuvata koko perheen nykyistä taloudellista tilannetta (perheen taloudellisia vaikeuksia ja työttömyyttä kuvaavat kysymykset koskivat sen sijaan peruskouluikää). Testasimme vielä perheen taloudellisten vaikeuksien ja työttömyyden yhteyttä vastaajan toimeentulotuen saamiseen mallissa, jossa vanhempien luona asumista kuvaava muuttuja oli vakioitu. Tämän analyysin tulokset olivat hyvin samankaltaiset kuin taulukossa 4 esitetyt. Sen sijaan mallissa, jossa vanhempien kanssa asuvat nuoret aikuiset

oli poistettu analyysistä, yhteys perheen taloudellisten vaikeuksien ja vastaajan toimeentulotuen saamisen välillä vahvistui ($OR=1,9$) ja taloudellisten vaikeuksien ja työttömyyden yhteys heikentyi ($OR=1,1$). Lapsuuden perheolojen ja omien taloudellisten vaikeuksien yhteys voisi riippua kotoa muuttamisesta, mutta asian tarkempi selvittäminen jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Aikaisen kotoa muuttamisen tiedetään sinänsä ennustavan toimeentulotuen saamista (Kauppinen ym. 2014).

Sosiaalisten suhteiden hallinta: yksinäisyys

Etenkin perheen vakavat ristiriidat ja jossain määrin myös vanhempien ero olivat yhteydessä yksinäisyyden kokemiseen ikä- ja sukupuolivakioidussa mallissa, kuten olivat myös muut tarkasteltavat lapsuudenperheen ongelmat (taulukko 5, malli 0). Vanhempien eron yhteys yksinäisyyteen heikkeni, kun vakavat ristiriidat vakioitiin samassa mallissa (malli 1). Vanhempien koulutus ja erityisesti vastaajan oma koulutus olivat vain heikossa yhteydessä yksinäisyyteen, eikä niiden vakioiminen vaikuttanut perheen ristiriitojen ja yksinäisyyden väliseen yhteyteen (mallit 2–3). Muiden lapsuudenperheen ongelmien vakioiminen puolestaan heikensi tätä yhteyttä (malli 4). Lopullisessa mallissa vahvimmin yksinäisyyteen olivat yhteydessä perheen vakavat ristiriidat, taloudelliset vaikeudet, vanhempien mielenterveysongelmat ja vanhempien koulutustaso. Vakavien ristiriitojen vaikutus yksinäisyyteen ei eronnut merkittävästi kouluttamattomilla ja koulutetuilla nuorilla aikuisilla, vaikka se oli hieman voimakkaampi vain perusasteen suorittaneilla (interaktiotermi 1,25). Ero vanhempien eron vaikutuksessa oli vielä pienempi (interaktiotermi 1,15).

Käytännön arjen hallinta: arkitoimia kuvaava summamuuttuja

Suoriutumista arjen toiminnoista kuvaa analyysiä varten rakennettu summamuuttuja (kaksi tai useampi arkitoiminto, jossa vastaaja kokee vaikeuksia). Vanhemman alkoholiongelma on selvässä yhteydessä suurempiin ongelmiin ar-

kitoiminnoista selviämässä (taulukko 6, malli 0), eikä sen yhteys juuri muutu vastaajan oman koulutuksen, vanhempien korkeimman koulutuksen tai lapsuudenperheen muiden ongelmien vakioimisen jälkeen (mallit 1–4). Vanhempien koulutustasolla ei ollut yhteyttä arjenhallintaan tällä summamuuttujalla mitattuna. Perusasteen koulutuksen puuttuminen vastaajalta itseltään oli yhteydessä hieman suurempiin ongelmiin, mutta sen yhteys oli riippumaton muista vakioiduista tekijöistä. Vanhempien alkoholi- ja mielenterveysongelmien vaikutus arkitoimista selviämiseen oli samankaltainen kouluttamattomilla ja koulutetuilla nuorilla aikuisilla.

Johtopäätökset

Nuorisobarometriaineiston perusteella lapsuudenperheen sosioekonominen asema ja lapsuuden ongelmat ovat merkityksellisiä nuorten aikuisten arjenhallinnan kannalta. Aineiston perusteella ei voida tehdä päätelmiä kuitenkaan kaikista nuorista aikuisista. Varmasti voidaan sanoa vain se, että tulokset pätevät tässä näytteessä, sillä tiedossa ei ole, kuinka hyvin aineisto edustaa alkuperäistä kohdejoukkoa. Aineistossa havaittuja yhteyksiä olisikin hyvä tutkia edustavassa aineistossa.

Artikkelin tarkoituksena oli tarkastella sitä, miten nuoren aikuisen oma koulutus ja vanhempien koulutus, lapsuuden perherakenne sekä lapsuudenperheen ongelmat ovat yhteydessä arjenhallintaan kolmella osa-alueella, joita ovat talouden hallinta, sosiaalisten suhteiden hallinta ja käytännön arjen hallinta. Selvitimme aikaisemman tutkimuksen ja teorian pohjalta, ennustavatko tiettyntyyppiset ongelmat lapsuudenperheessä samantyyppisiä ongelmia myöhemmin elämässä ja missä määrin nämä yhteydet säilyvät, kun vanhempien ja nuoren aikuisen oman koulutuksen merkitys ongelmien selittäjänä otetaan huomioon. Tarkastelimme yhteyksiä myös niin kutsutun kaksoistaakan teorian näkökulmasta (ks. Jackson 2009). Tässä teoriassa on yleisellä tasolla kyse siitä, että lapsuudenperheen ongelmat jollakin tietyllä elämänalueella

kuluttavat vanhempien voimavaroja niin, että he eivät pysty tukemaan lastaan tämän kohdatessa ongelmia (tässä nuoren kouluttamattomuus), mikä puolestaan johtaa huonompaan elämänhallintaan.

Tutkimusasetelmamme ensimmäinen oletus oli, että kouluttamattomien nuorten aikuisten arjenhallinta olisi koulutetumpia heikompaa kaikilla kolmella tutkitulla osa-alueella. Aikaisempien tutkimusten tulokset vain perusasteen suorittaneiden ja koulutetumpien nuorten aikuisten välisistä hyvinvointieroista (esim. Karvonen & Kestilä 2014; Sipilä ym. 2011; Ilmakunnas ym. 2015) saivatkin vahvistusta tässä aineistossa, vaikka kaikissa tutkituissa arjenhallintaa kuvaavissa muuttujissa ei havaittu suuria eroja. Kouluttamattomuuden merkitys korostui taloudellisen hallinnan osa-alueella. Talouden hallinnan osalta toimeentulotuen saaminen oli selvästi yleisempää vain perusasteen suorittaneilla, kuten on havaittu aiemminkin (Paananen ym. 2012; Karvonen & Kestilä 2014; Ilmakunnas ym. 2014), mutta siinä, kokivatko vastaajat menojen kattamisen tuloilla vaikeaksi, ei ollut eroa. Tätä saattaa selittää se, että jälkimmäisessä on kyse subjektiivisemmasta arviosta omasta taloudellisesta tilanteesta. Kouluttautuminen näytti suojaavan taloudellisilta vaikeuksilta, vaikka lapsuudenperheessä olisi ollut taloudellisia vaikeuksia. Sosiaalisten suhteiden hallintaan liittyen aikaisemmassa suomalaisessa väestötutkimuksessa havaittu koulutusryhmien välinen ero yksinäisyyden kokemuksessa (Karvonen & Kestilä 2014) ei näyttäytynyt tässä aineistossa kovin suurena, mutta tyytyväisyys ihmissuhteisiin näytti olevan heikompaa vain perusasteen suorittaneilla. Käytännön arjen hallinta oli tässä aineistossa usean tutkitun muuttujan osalta heikompaa kouluttamattomilla nuorilla aikuisilla.

Toinen oletuksemme oli, että vanhempien alhainen koulutustaso ja lapsuudenperheen ongelmat ennustavat arjenhallintaa. Oletimme, että lapsuudenperheen ongelmien yhteys nuoren aikuisen arjenhallintaan selittyisi osittain sosiaalisen aseman (tässä koulutuksen) periytymisen mekanismilla. Lisäksi oletimme, että

lapsuudenperheen ongelmat ennustaisivat arjenhallinnan ongelmia nuorena aikuisuudessa erityisesti silloin, kun kyse olisi samantyyppisestä tai saman ulottuvuuden ongelmasta. Kolmas oletuksemme nojasi kaksoistaakan teoriaan: oletimme, että lapsuudenperheen ongelmien yhteys vastaavankaltaiseen arjenhallinnan ongelmaan nuorena aikuisena olisi voimakkaampi silloin, kun siihen yhdistyy toinen huono-osaisuuden ulottuvuus, tässä kouluttamattomuus.

Tulosten mukaan lapsuudenperheen taloudelliset vaikeudet ja vanhempien työttömyys ovat vahvoja arjenhallinnan ongelmien ennustajia, erityisesti talouden hallintaa kuvaavalla ulottuvuudella (*having*). Myös vanhempien matala koulutustaso ennusti nuorten aikuisten taloudellisen hallinnan ongelmia. Tämä selittyi osin vanhempien koulutustason yhteydellä perheen taloudellisiin vaikeuksiin, työttömyyteen ja vastaajan omaan koulutukseen. Muiden lapsuudenperheen ongelmien yhteys talouden hallintaan oli heikompi, lukuun ottamatta vanhempien alkoholiongelmaa, jolla oli selvä yhteys myös talouden hallinnan ongelmiin. Talouden hallintaan liittyvät havainnot saavat tukea aikaisemmista taloudellisten vaikeuksien ylisukupolvisuutta koskevista tutkimuksista (Kauppinen ym. 2014; Moisio & Kauppinen 2011, Moisio ym. 2014; Moisio & Kauppinen 2010). Osittain havaintoa voi selittää sillä, että vanhemmilla, joilla on taloudellisia vaikeuksia, on myös vaikeuksia antaa taloudellista apua lapsilleen, näiden sitä tarvitessa. Kun toimeentulotuen saamista nuorena aikuisuudessa tutkittiin tarkemmin, havaittiin, että lapsuudenperheen taloudellisten vaikeuksien ja toimeentulotuen saamisen välinen yhteys ei selittänyt nuoren aikuisen omalla tai hänen vanhempiansa koulutustasolla. Lisäksi havaittiin, että lapsuudenperheen taloudellisten vaikeuksien yhteys toimeentulotuen saamiseen oli selvästi voimakkaampi vain perusasteen suorittaneiden joukossa, mikä on kaksoistaakan teorian (Jackson 2009) mukainen tulos. Tämä on tulkittavissa siten, että koulutus on suojanut lapsuudenperheen taloudellisten ongelmien vaikutukselta toimeentulotuen saamiseen.

Vaihtoehtoinen tulkinta on, että taloudellisia ongelmia lapsuudenperheessään kokeneista vain valikoitunut joukko suorittaisi perusasteen jälkeisen tutkinnon, mutta tämä ei vaikuta uskottavalta aiemman Suomea koskevan tutkimustiedon valossa.

Sosiaalisten suhteiden hallintaa (*loving*) ennustivat tässä aineistossa lähes kaikki lapsuudenperheen ongelmia kuvaavat tekijät. Ristiriidat perheessä, mielenterveysongelmat sekä taloudelliset vaikeudet olivat yhteydessä yksinäisyyden kokemuksiin nuorena aikuisena. Arkiaskareista selviämiseen olivat yhteydessä erityisesti lapsuudenperheen alkoholiongelmat. Yksinäisyyden kokemuksia ennustivat sekä vanhempien matala koulutus että lapsuudenperheen ongelmista selvimmin vakavat ristiriidat, vanhempien mielenterveysongelmat ja taloudelliset vaikeudet. Lapsuudenperheen ristiriitojen yhteys yksinäisyyden kokemukseen oli koulutusmuuttujista riippumatonta. Yksinäisyyden kokemus näyttäisi siis tässä aineistossa liittyvän perheen ihmissuhdeongelmiin (näitä ovat erityisesti ristiriidat, mutta myös vanhemman mielenterveysongelmat, jotka eivät oletuksemme mukaisesti olleetkaan yhteydessä käytännön arjen hallintaan vaan ennemminkin sosiaalisten suhteiden hallintaan).

Käytännön arjen hallinnan (*being ja doing*) kannalta merkityksellisimmäksi ennustavaksi tekijäksi nousi vanhempien alkoholiongelma. Vanhempien ja vastaajan oma koulutus selittivät yhteyttä melko vähän. Tulos on uskottava siitä näkökulmasta, että alkoholiongelmistä kärsivän perheen käytännön arjen hallinta saattaa olla heikkoa ja kotiolojen vaikutukset riippumattomia vanhempien koulutuksesta. Alkoholiongelmien periytyminen on havaittu vakuuttavasti muun muassa kaksostutkimuksissa, mutta vanhempien alkoholiongelmien vaikutus voi ulottua laajemmallekin. Esimerkiksi Chartierin ym. (2010) päihteidenkäytön periytymistä selittävässä ”riippuvuusaltuusmallissa” vanhemman päihdeongelman nähdään vaikuttavan muun muassa lapsen persoonallisuuspiirteisiin ja aiheuttavan käytöshäiriöitä.

Arjenhallinta on moniulotteinen kokonaisuus, ja ongelmat voivat ilmetä eri elämäntilanteilla. Erilaisia mahdollisia polkuja, jotka kytkevät toisiinsa lapsuuden olot ja arjenhallinnan, on runsaasti. Lisäksi vaikutukset voivat vahvistaa tai kumota toisiaan ja tulokset voivat vaihdella vasteen mukaan. Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että kaikenlainen huono-osaisuus ei välttämättä yhdisty huono-osaisuuden kaikkiin ulottuvuuksiin, vaan yhteydet vaihtelevat monin tavoin. Lapsuuden ongelmat tietyllä ulottuvuudella näyttäisivät olevan yhteydessä samankaltaisiin ongelmiin nuorena aikuisuudessa, vaikka tässä analyysissä ei pystyttykään tutkimaan täysin samoja tekijöitä vanhemmilla ja vastaajilla. Lisäksi näyttää siltä, että lapsuuden ongelmien yhteydet ovat varsin riippumattomia sekä vanhempien että vastaajan omasta koulutuksesta ja sikäli ongelmien ylisukupolvisuus ei olisi tämän aineiston valossa palautettavissa yksinkertaisesti osaksi sosiaalisen aseman periytymistä, ainakaan mitattaessa sosiaalista asemaa koulutustasolla. Eniten koulutuksellisilla tekijöillä oli merkitystä talouden hallinnan osalta.

Lopuksi

Arjenhallinta on ollut yksi lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012–2015 läpileikkaavista teemoista. Nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn ja hyvinvointierojen kaventamiseen sekä arjenhallinnan vahvistamiseen tähtäävissä toiminna hyvinvointi tulisi nähdä moniulotteisesti. Esimerkiksi Valtiontalouden tarkastusvirasto korostaa nuorisotakuun toteutumista arvioidessaan viranomaisyhteistyön merkitystä ja nuorisolain mukaisen ohjaus- ja palveluverkoston tärkeyttä nuorisotakuun toimivuuden jatkokehittämisessä (VTV 2014; ks. myös Tuusa ym. 2014). Moniulotteinen ote tulisi varmistaa erityisesti nyt, kun nuorisotakuuta kehitetään ja toteutetaan. Kouluttautumisen ja työllistymisen tuki on tärkeää, mutta niiden lisäksi tulisi pyrkiä edistämään sosiaalista hyvinvointia (Aaltonen ym. 2015). Tämä edellyttää moniulotteista, monialaista ja sektorirajat ylittävää toimijoiden

välistä vuoropuhelua ja yhteistyötä. Tutkimuksen tulokset korostavat myös kouluttautumisen merkitystä nuorten aikuisten arjenhallinnan kannalta; kouluttautumisen tasa-arvon ja mahdollisuuksien turvaaminen on siis tärkeää.

Perhe lapsen ja nuoren ensisijaisena kasvu-ympäristönä on merkityksellinen arjenhallinnan taitojen kehittymisen kannalta. Tämä tulee selvästi esiin tämänkin artikkelin tuloksista. Perheiden kasvuolosuhteet vaihtelevat, eivätkä kasvuolosuhteet kaikissa tapauksissa edistä tasapainoista kasvua, kehitystä, oppimista ja arjenhallinnan taitojen kehittymistä. Perheiden kohtaamat taloudelliset, terveydelliset ja sosiaaliset vaikeudet heikentävät väistämättä voimavaroja. Perheiden hyvinvointia ja arjessa selviämistä tulisikin kyetä tukemaan entistä paremmin, jotta epäsuotuisiin kehityskulkuihin voidaan vaikuttaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsiperheiden riittävästä toimeentulosta huolehtimisen lisäksi on tärkeää turvata lasten ja lapsiperheiden peruspalvelujen taso. Mahdollisimman varhainen tukeminen ongelmissa ehkäisee tehokkaasti ongelmien kasautumista ja nuorten syrjäytymistä. Myös useat selvitykset ja mietinnöt nuorten syrjäytymisen ehkäisystä ovat painottaneet lasten, nuorten ja perheiden ongelmien ennaltaehkäisyn painopisteen siirtämistä mahdollisimman varhaiseen vaiheeseen palvelujärjestelmää kehitettäessä (esim. Sipilä & Österbacka 2013; Eduskunnan tarkastusvaliokunta 2014).

Tutkimuksen tulokset tuovat esiin tärkeitä havaintoja perhetaustan merkityksestä nuorten aikuisten arjenhallinnassa. Lisäksi tulokset korostavat ongelmien ylisukupolvista siirtymistä. Nykyisessä nuoria ja nuoria aikuisia koskevassa keskustelussa painotetaan usein yksilön ominaisuuksia ja riskejä. On kuitenkin muistettava, että sosiaalisilla rakenteilla on merkittävä rooli: se mikä näyttäytyy yksilön arjenhallinnan ongelmana, voikin olla osoitus huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden vaikutuksesta. Hyvinvointivaltion perinteisenä tehtävänä on ollut lähtökohtien ja perhetaustasta johtuvien erojen taustoittaminen. Kun perhe- ja sosiaalipoliittisia

uudistuksia suunnitellaan, on hyvä muistaa, millainen merkitys näillä rakenteellisilla tekijöillä on myös lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja arjenhallinnan taitojen kehittymiseen.

Lähteet

- Aaltonen, Mikko & Kivivuori, Janne & Martikainen, Pekka (2011) Social Determinants of Crime in Welfare State. Do They Still Matter? *Acta Sociologica* 54 (2), 119–138.
- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 160. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Allardt, Erik (1976) *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Helsinki: WSOY.
- Allardt, Erik (1993) Having, Loving, Being. An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. Teoksessa Martha Nussbaum & Amartya Sen (toim.) *The Quality of Life*. Oxford: Clarendon Press.
- Berg, Noora & Huurre, Taina & Kiviruusu, Olli & Aro, Hillevi (2011) Nuoruusiän huono-osaisuus ja sen kasautumisen yhteys kuolleisuuteen. Seurantatutkimus 16-vuotiaista nuorista. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 48 (3), 168–181.
- Chartier, Karen G. & Hasselbrock, Michie H. & Hasselbrock, Victor M. (2010) Development and Vulnerability Factors in Adolescent Alcohol Use. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America* 19 (3), 493–504.
- Eduskunnan tarkastusvaliokunta (2014) *Nuorten syrjäytyminen*. Mietintöjä 1/2014 vp. Helsinki: Eduskunta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/mietinto/Documents/trvm_1+2014.pdf (Vutattu 16.11.2015.)
- Erola, Jani (2009) Social Mobility and Education of Finnish Cohorts Born 1936–1975. Succeeding While Failing in Equality of Opportunity? *Acta Sociologica* 52 (4), 347–327.

- Huurre, Taina & Aro, Hillevi & Rahkonen, Ossi & Komulainen, Erkki (2006) Health, Lifestyle, Family and School Factors in Adolescence. Predicting Adult Educational Level. *Educational Research* 48 (1), 41–53.
- Ilmakunnas, Ilari & Kauppinen Timo & Kestilä, Laura (2015) Syrjäytymisriskien kasautuminen vuonna 1977 syntyneillä. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (3), 247–262.
- Jackson Margot I. (2009) Understanding Links Between Adolescent Health and Educational Attainment. *Demography*, 46 (4), 671–694.
- Järvinen, Tero & Vanttaja, Markku (2006) Koulupudokkaiden työurat. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (1), 14–22.
- Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura (2014) Nuorten aikuisten syrjäytymisvaaraan liittyvä huono-osaisuus. Teoksessa Marja Vaarama & Sakari Karvonen & Laura Kestilä & Pasi Moisio & Anu Muuri (toim. 2014) *Suomalaisten hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 160–177.
- Kauppinen, Timo M. & Angelin, Anna & Lorentzen, Thomas & Bäckman, Olof & Salonen, Tapio & Moisio, Pasi & Dahl, Espen (2014) Social Background and Life-Course Risks as Determinants of Social Assistance Receipt Among Young Adults in Sweden, Norway and Finland. *Journal of European Social Policy* 24 (3), 273–288.
- Kestilä, Laura (2008) *Pathways to Health. Determinants of Health, Health Behaviour and Health Inequalities in Early Adulthood*. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja A 23/2008. Helsinki: KTL.
- Kestilä, Laura & Martelin, Tuija & Rahkonen, Ossi & Joutsenniemi, Kaisla & Pirkola, Sami & Poikolainen, Kari & Koskinen, Seppo (2008) Childhood and Current Determinants of Heavy Drinking in Early Adulthood. *Alcohol and Alcoholism* 43 (4), 460–469.
- Kestilä, Laura & Heino, Tarja & Solantausta, Tytti (2011) Nuorten syrjäytyminen. Epäsuotuisia polkuja aikuisuuteen. *Haaste* 11 (1), 20–23.
- Kestilä, Laura & Rahkonen, Ossi (2011) Lapsuuden elinolot ja aikuisuuden terveys. Teoksessa Mikko Laaksonen & Karri Silventoinen (toim. 2011) *Sosiaaliepideemiologia. Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 226–243.
- Kestilä, Laura & Väisänen, Antti & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012) Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (6), 599–620.
- Kivinen, Osmo & Hedman, Juha & Kaipainen, Päivi (2012) Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (5), 559–566.
- Lundberg, Olle (1997) Childhood Conditions, Sense of Coherence, Social Class and Adult Ill-Health. Exploring Their Empirical and Theoretical Relations. *Social Science & Medicine* 36 (8), 1047–1052.
- Martelin, Tuija & Koskinen, Seppo & Kestilä, Laura & Aromaa, Arpo (2005) Terveyden ja toimintakyvyn vaihtelu asuinalueen, koulutuksen ja kotitaloustyyppin mukaan. Teoksessa Seppo Koskinen & Laura Kestilä & Tuija Martelin & Arpo Aromaa (toim.) *Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä*. Helsinki: Kansanterveyslaitos.
- Moisio, Pasi & Kauppinen, Timo M. (2010) Toimeentulotuen asiakkuus periytyy vanhemmilta lapsille. *Hyvinvointikatsaus* 1/2010, 10–13.
- Moisio, Pasi & Kauppinen, Timo M. (2011) The Intergenerational Correlation of Social Assistance and Selection Bias in The Finnish Population Data. *Research on Finnish Society* 4, 7–15.
- Moisio, Pasi & Lorentzen, Thomas & Backman, Olof & Angelin, Anna & Salonen, Tapio & Kauppinen, Timo M. ym. (2014) Trends in Intergenerational Social Assistance Mobility in the Nordic Countries in the 2000s. *European Societies*. DOI:10.1080/14616696.2014.968797.

- Myrskylä, Pekka (2009) Koulutus periytyy edelleen. *Hyvinvointikatsaus* 1/2009, 1–8.
- Myrskylä, Pekka (2012) *Nuoret työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 21/2011. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Mäkinen, Timo & Laaksonen, Mikko & Lahelma, Eero & Rahkonen, Ossi (2006) Association of Childhood Circumstances with Physical and Mental Functioning in Adulthood. *Social Science & Medicine* 62 (8), 1831–1839.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2012) *Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishjelma 2012–2015*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Paananen, Reija & Ristikari, Tiina & Merikukka, Marko & Rämö, A. & Gissler Mika (2012) *Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa*. Raportti 52. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pensola, Tiina (2004) *From Past to Present. Effect of Life-Course on Mortality by Adult Social Class Differences in Mortality in Middle Adulthood*. 2nd edition. Helsinki: The Population Research Institute.
- Pirkola, Sami & Isometsä, Erkki & Aro, Hillevi & Kestilä, Laura & Hämäläinen, Juha & Veijola, Juha & Kiviruusu, Olli & Lonnqvist, Jouko (2005) Childhood Adversities as Risk Factors for Adult Mental Disorders. Results from the Health 2000 -Study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 40 (10), 769–777.
- Raitasalo, Raimo (1996) *Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 1. Helsinki: Kansaneläkelaitos.
- Rintanen, Hannu (2000) *Terveys ja koulutuksellinen syrjäytyminen nuoren miehen elämänseläksä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Similä, Jenni (2012) Lasten ja nuorten yhteiskunnallinen hyvinvointi alkaa arjen hallinnasta. *Etusivu*. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkolehti. <http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2012/1005/teemapalsta.html?lang=fi> (Viitattu 10.5.2012.)
- Sipilä, Jorma & Österbacka, Eva (2013) *Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjausta? Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus*. Julkaisuja 11/2013. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Sipilä, Noora & Kestilä, Laura & Martikainen, Pekka (2011) Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen. Mihin peruskoulututkinto tutkinto riittää 2000-luvulla? *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (2), 121–134.
- Sirniö, Outi & Martikainen, Pekka & Kauppinen, Timo M. (2014) Intergenerational Determinants of Income Level in Finland. *Social Forces* 92 (2), 463–490.
- Solantaus, Tytti ym. (2011) Mielenterveys- ja päihdeongelmien sekä sosiaalisen syrjäytymisen ylisukupolvisen siirtymisen ehkäisy. Toimiva lapsi & perhe THL:n kärkihankkeena. Teoksessa Juha Moring & Anne Martins & Airi Partanen & Viveca Bergman & Esa Nordling & Veijo Nevalainen (toim. 2011) *Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Toimeenpanosta käytäntöön 2010*. Raportti 6/2011. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Solantaus, Tytti & Paavonen, Julia (2009) Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja lasten psykiatriset ongelmat. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 125 (17), 1839–1844.
- Tuusa, Matti & Pitkänen, Sari & Shemeikka, Riikka & Korkeamäki, Johanna & Harju, Hanna & Saares, Aurora & Pulliainen, Marjo & Kettunen, Aija & Piirainen, Keijo (2014) *Yhdessä tekeminen tuottaa tuloksia. Nuorisotakuun tutkimuksellisen tuen loppuraportti*. Työ ja yrittäjyys 15/2014. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Vanttaja, Markku & Järvinen, Tero (2004) Koulutuksesta ja työstä karsiutuneet. Vailla ammattitutkintoa ja työpaikkaa vuonna 1985 olleiden nuorten myöhemmät elämäntilanteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (5), 472–480.
- VTV (2014) *Tuloksellisuustarkastuskertomus. Nuorisotyöttömyyden hoito*. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 8/2014. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto.

MISTÄ NUORTEN TALOUDELLINEN HYVINVOINTI MUODOSTUU?

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Tämä artikkeli kuvaa nuorten taloudellisen hyvinvoinnin muodostumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä vuoden 2015 Nuorisobarometrin pohjalta. Nuorten taloudellista hyvinvointia on mielenkiintoista tutkia, koska se ja siihen vaikuttavat tekijät olettavasti ovat erilaisia kuin heidän vanhemmillaan. Toisaalta taas nuorten heterogeeniset elämäntilanteet asettavat tutkimukselle haasteita.

Niin kauan kuin nuori asuu lapsuudenkodissaan, hänen ei useinkaan tarvitse huolehtia säännöllisistä tuloista, koska vanhemmat kustantavat elämisen peruspuitteet. Nuorella on kuitenkin useimmiten omaa rahaa, jonka käytöstä hän saa päättää itsenäisesti. Nuoren toimeentulo on kiinteässä yhteydessä hänen vanhempiensa talouteen, ja nuori pyrkii vaikuttamaan joihinkin taloudessa tehtäviin kulutuspäätöksiin (ks. Raijas & Wilska 2007, 2008). Nuori saa jo tässä vaiheessa taloudelliseen käyttäytymiseensä tietoa ja vaikutteita kodin ohella koulusta, mediasta ja viiteryhmistä. Nuoren taloudellinen käyttäytyminen alkaa muotoutua tässä elämänvaiheessa.

Itsenäinen rahatalous ja erityisesti oman talouden perustaminen merkitsevät nuorelle irtautumista vanhempien taloudesta ja elatusvastuusta (Peura-Kapanen 2005). Itsenäistyminen ja taloudellinen riippumattomuus vanhemmista useimmiten laskevat nuoren elintasoja, koska opiskelijoilla tulot ovat hyvinkin niukat ja myös työssäkäyvillä tulot ovat alaiset työuran alussa. Itsenäisestä elämästä huolimatta nuori voi hädän tullen tukeutua taloudellisesti omiin vanhempiinsa. (Ks. Peura-Kapanen 2013.) Majamaa (2015) osoitti väitöskirjassaan, että vanhempien taloudellinen tuki on merkittävää jopa itsenäisesti asuville, aikuisille lapsille.

Nuorelle taloudellisten asioiden itsenäinen hoitaminen on uutta, eikä siitä ole useinkaan kokemusta. Nuoren taloudellisen käyttäytymisen on esitetty usein olevan hyvin lyhytjänteistä ja suunnittelematonta (Saarinen 2001; Wilska 2002; Peura-Kapanen 2005), eikä riskinottoakaan kaihdeta. Pienten tulojen takia lähes kaikki raha kulutetaan. Taloudenpito on niukoista resursseista huolimatta – tai ehkä juuri siksi – varsin joustavaa: nuori voi korjata taloudellista tilannettaan nopeastikin pienillä muutoksilla, koska suuria taloudellisia vastuita ei nuorella vielä useinkaan ole. Parisuhteen ja perheellistymisen myötä nuoren rahankäyttö muuttuu harkitsevammaksi, vastuullisemmaksi ja säästäväisemmäksi (Wilska & Eresmaa 2002).

Taloudellisen hyvinvoinnin perusta on objektiivisesti mitattavissa oleva toimeentulo, mutta se ei muodostu pelkästään siitä. Taloudellisten resurssien lisäksi taloudellinen hyvinvointi muodostuu myös nuoren valinnoista sekä omasta näkemyksestä taloudellisten asioiden hoitamisesta. Näihin puolestaan vaikuttavat nuoren tiedot ja taidot, samoin kuin hänen henkilökohtaiset ominaisuutensa. Myös taloudellinen toimintaympäristö ja yleisemminkin koko yhteiskunnan toiminta vaikuttavat sekä nuoren taloudelliseen toimintaan että hänen näkemyksiinsä. (Raijas 2008.)

Käytännössä taloudellisen hyvinvoinnin voidaan ajatella olevan nuoren kokemaa tyytyväisyyttä: hän on tyytyväinen sekä omaan tapansa hoitaa talousasioitaan että käytettävissä olevien taloudellisten resurssien riittävyys, eli hänellä on tarpeeksi rahaa tarpeelliseksi katsomiinsa hankintoihin ja mahdollisesti jotain jää myös säästöön. Taloudellinen hyvinvointi, kuten hyvinvointi yleisestikin, liittyy monien

eritasoisten tarpeiden tyydyttämiseen turvallisuudesta aina itsensä toteuttamiseen. Taloudellisen hyvinvoinnin taso, laatu ja sisältö voivat vaihdella nuorten kesken ja tilanteittainkin.

Artikkeli etenee siten, että seuraavaksi määrittelen taloudellisen hyvinvoinnin ja esittelen siihen liittyvien empiiristen tutkimusten tuloksia erityisesti nuorista ja nuorista aikuisista. Sen jälkeen etenen omaan empiiriseen tutkimukseeni ja sen tulosten esittelyyn. Lopuksi esitän johtopäätökset tehdystä tutkimuksesta.

Taloudellisen hyvinvoinnin osatekijät

Tässä jaksossa esittelen aikaisemman tutkimuksen tuloksia taloudellisesta hyvinvoinnista, sen muodostumisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä erityisesti nuorilla ja nuorilla aikuisilla.

Consumer Financial Protection Bureau (2015) mukaan taloudellinen hyvinvointi muodostuu kyvykkyydestä hoitaa raha-asioita lyhyellä ja pitkällä aikajänteellä, selvittää taloudellisista uhkista ja saavuttaa taloudellisia päämääriä sekä mahdollisuudesta tehdä taloudellisia valintoja, jotka edistävät elämästä nauttimista. Kyvykkyyteen tarvitaan osaamisen lisäksi myös tietämystä talousasioista (Lusardi & Mitchell 2007).

Taloudelliseen hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä on esitetty useita näkemyksiä. Yhden näkemyksen mukaan taloudellinen hyvinvointi on funktio henkilökohtaisista ominaisuuksista, taloudellisesta käyttäytymisestä ja taloudellista stressiä aiheuttavista tapahtumista (esim. Kim 2000; Kim, Garman & Sorhaindo 2003).

Gutterin ja Çopurin (2011) mukaan monet henkilökohtaiset ominaisuudet vaikuttavat taloudelliseen hyvinvointiin. Empiirinen tutkimus on osoittanut, että henkilökohtaisista ominaisuuksista erityisesti sukupuoli, koulutus ja siviiliasäätymys vaikuttavat taloudelliseen hyvinvointiin (esim. Joo & Grable 2004; Loibl & Hira 2007; Gutter & Çopur 2011). Porter ja Garman (1992, 1993) ovat jaotelleet taloudelliseen hyvinvointiin vaikuttavat henkilökohtaiset ominaisuudet henkisiin, sosiaalisiin ja materiaallisiin voimavaroihin.

Porter ja Garman (1992, 1993) liittävät taloudelliseen hyvinvointiin kotitalouden taloudelliset olosuhteet, jotka ovat objektiivisia (tulot, elinvaihe) sekä kokemukseen (tyytyväisyys elintasoon, objektiivisiin indikaattoreihin lausuttavat arvot) ja arvioon perustuvia (vertailu muihin ja aiempiin kokemuksiin) (ks. myös Leskinen & Raijas 2005; Raijas 2012). Tulot vaikuttavat myönteisesti taloudelliseen hyvinvointiin, sillä ajatellaan, että suurilla tuloilla voi tyydyttää paremmin tarpeita kuin pienillä (Diener & Biswas-Diener 2002; Joo & Grable 2004). O'Neillin ym. (2005) mukaan taloudellinen turva vaikuttaa myönteisesti ihmisten onnellisuuteen. Tätä vahvistaa myös Roberts ym. (2000) tutkimustulos, jossa havaittiin epäsuotuisten taloudellisten olosuhteiden vaikuttavan haitallisesti yliopisto-opiskelijoiden henkiseen ja fyysiseen terveyteen.

Taloudellisen hyvinvoinnin muodostumisessa vanhemmat ovat merkittävässä roolissa opettaessaan lapsilleen rahankäyttöä ja taloudenhallintaa. Varsinaisen opetuksen lisäksi lapset omaksuvat näitä asioita usein myös vanhempien käyttäytymistä havainnoimalla ja osallistumalla (Webley & Nyhus 2006; Shim ym. 2010). Vanhemmat tarjoavat myös taloudellisen käyttäytymisen alueella lapsilleen roolimalleja ja esittelevät käytäntöjä (Shim ym. 2010). Bucciol ja Veronesi (2013) ovatkin esittäneet, että vanhemmat voivat sekä välittömällä että välillisellä opetuksella vaikuttaa lasten taloudellisiin asenteisiin ja käyttäytymiseen. Webley ja Nyhus (2013) ovat kuitenkin todenneet, että taloudellinen sosialisatio on mahdollista vain tietyllä tulotasolla; pienituloisissa perheissä lapset pääsevät harvoin tekemisiin finanssi-instituutioiden ja rahankäytön kanssa. Taloudellisesta sosiaalisuudesta huolehtivat vanhempien lisäksi myös koulu, media ja vertaisryhmät (Drever ym. 2015).

Clarke ym. (2005) totesivat tutkimuksessaan äitien vaikuttavan isä enemmän siihen, että lapset omaksuvat hyviä taloudellisia valmiuksia, joita sitten toteuttavat aikuisina. Jorgensenin ja Savlan (2010) sekä Smithin ja Barbozan (2013)

tutkimuksissa ilmeni, että yliopisto-opiskelijoiden myönteiset taloudelliset asenteet olivat seurausta nuorena vanhempien kanssa käydyistä talousasioista koskevista keskusteluista ja taloudenhallinnan oppimisesta. Vanhemmilta opittu taloudellinen varovaisuus ilmeni opiskelijoilla myös lainanoton välttelynä ja taloudellisena stressinä. Vanhemmat voivat myös neuvoa aikuisia lapsiaan merkittävässä talousasioissa. Myös vanhempien arvostus vastuullista rahankäyttöä kohtaan muokkaa lasten taloudellista käyttäytymistä. (Shim & Serido 2011.) Bernheimin, Garrettin ja Makin (2001) sekä Webleyn ja Nyhusin (2006) tutkimuksissa ilmeni, että säästäväisten aikuisten vanhemmat olivat olleet keskimääräistä säästäväisempiä. Hibbertin, Beutlerin ja Martinin (2004) mukaan yliopisto-opiskelijoilla, joiden vanhemmat olivat hoitaneet talouttaan hyvin, oli muita vähemmän luottokortti-ongelmia. Ashbyn, Schoonin ja Webleyn (2011) tutkimuksessa ilmeni, että nuoruudessa omaksuttu taloudellinen käyttäytyminen voi siirtyä nuoreen aikuisuuteen. Myös Friedline, Elliot ja Nam (2011) ovat esittäneet, että nuoruudessa opitut myönteiset taloudellisen käyttäytymisen käytännöt, kuten säästäminen, jatkuvat todennäköisesti myös aikuisuudessa.

Nuorten työssäkäynnin on osoitettu vaikuttavan niin taloudelliseen käyttäytymiseen kuin taloudelliseen osaamiseen (Erskine ym. 2006; Shim ym. 2010). Taloudellinen käyttäytyminen vaikuttaa puolestaan taloudelliseen hyvinvointiin. Taloudellinen hyvinvointi on sekä välittömästi että välillisesti yhteydessä taloudellisen käyttäytymiseen, kuten esimerkiksi luottokorttilaskujen maksamiseen, taloudelliseen suunnitteluun ja säästämiseen (esim. Joo & Grable 2004; Gutter & Çopur 2011). Atkinson ym. (2006) ovat esittäneet taloudellisen käyttäytymisen kivijaloiksi elämisen käytettävissä olevien tulojen mukaan, tulevaisuuteen varautumisen, oikeiden finanssituotteiden valinnan ja taloudellisen ympäristön muutosten seuraamisen. Nuorilla aikuisilla taloudellinen hyvinvointi on riippuvaista taloudellisen käyttäytymisen osaluista erityisesti taloudellisesta suunnittelusta

ja säästämisestä (Atkinson ym. 2007; Shim ym. 2009). Heikko taloudenhallinta heikentää taloudellista hyvinvointia (Kim, Garman & Sorhaindo 2003). Niin ikään opiskelijoiden velkaantumisen on osoitettu olevan yhteydessä taloudelliseen hyvinvointiin (Norvilitis, Szablicki & Wilson 2003).

Amerikkalaisiin ja kiinalaisiin opiskelijoihin kohdistuvassa tutkimuksessa taloudellisen hyvinvoinnin selitykseksi on löydetty useita eri tekijöitä: velanottoon liittyvät asenteet, mielihyvän lykkääminen, rahankäyttöön liittyvä sosiaalinen vertaaminen, vanhempien opetus ja huolehtiminen sekä luottokorttiin liittyvät asiat. Amerikkalaisilla yliopisto-opiskelijoilla korkeaa taloudellista hyvinvointia selitettiin mielihyvän lykkäämisellä sekä vähäisellä rahallisella sosiaalisella vertaamisella, vanhempien huolehtimisella sekä luottokorttiin liittyvillä ongelmilla. Kiinalaisilla opiskelijoilla puolestaan korkeaan taloudelliseen hyvinvointiin vaikuttivat kielteiset asenteet velanottoa kohtaan, mielihyvän lykkääminen sekä vanhempien vähäinen opetus ja huolehtiminen. Molemmissa maissa siis suhtautuminen mielihyvään ja vanhempien huolehtiminen ennustivat taloudellista hyvinvointia. (Norvilitis & Mao 2013.)

Taloudellinen tyytyväisyys on taloudellisen hyvinvoinnin lähikäsite, jota on käytetty joissain tutkimuksissa (ks. Porter & Garman 1993; Archuleta, Dale & Spann 2013). Hiran ja Mugendan (1998) mukaan taloudelliseen tyytyväisyyteen vaikuttavat yleisesti tyytyväisyys omiin tuloihin, mahdollisuus kattaa tuloilla välttämättömien hyödykkeiden hankinta ja hoitaa taloudellisia hätätilanteita, velkataso, säästäminen tulevaisuuden varalle sekä elämän päämäärien asettaminen. Archuletan, Dalen ja Spanninin (2013) tutkimuksessa yliopisto-opiskelijoilla taloudelliset huolet vähensivät taloudellista tyytyväisyyttä (ks. myös Joo & Grable 2004).

Materialismilla tarkoitetaan tavaroiden hankkimisen keskeisyyttä elämässä. Materialismissa tavaroita pidetään menestyksen indikaattoreina sekä avaimena onneen ja itseilmaisuuksiin. (Esim. Richins & Dawson 1992.) Tänä päivänä

kulutuksella ajatellaan yleisesti haettavan onnellisuutta (ks. esim. Burroughs & Rindfleisch 2002). Materialismiin liittyy tavaroiden hankintaan kuluvan rahan käyttö (Gardarsdóttir & Dittmar 2012). Materialismin on todettu kytkeytyvän taloudelliseen hyvinvointiin, sillä esimerkiksi Dittmarin (2005) mukaan materialistiset arvot voivat johtaa pakonomaiseen ostamiseen (myös Gardarsdóttir & Dittmar 2012), mikä heikentää taloudellista hyvinvointia. Materialismin on myös todettu heikentävän yleisestikin hyvinvointia esimerkiksi opiskelijoilla, joiden taloudelliset resurssit ovat niukat (Kasser & Ahuvia 2002). Sen sijaan toisessa tutkimuksessa (Norvilitis ym. 2006) materialismilla ja luottokorttivelkaantumisella ei ilmennyt yhteyttä opiskelijoiden keskuudessa.

Finanssialan Keskusliiton teettämässä nuorten rahankäyttötutkimuksessa ilmeni, että 15–28-vuotiaat nuoret seuraavat varsin innokkaasti pankki- ja talousasioita ja pitävät myös näiden asioiden hallintaa tärkeänä. Kiinnostus pankki- ja talousasioihin lisääntyy iän myötä, ja myös finanssikriisi on lisännyt kiinnostusta talousasioiden seuraamiseen. Vaikka nuorilla on muuta väestöä vähemmän säästöjä ja sijoituksia, vuonna 2009 nuorista 46 prosentilla oli niitä. 15–28-vuotiaista 40 prosentilla oli vuonna 2009 jotakin lainaa, useimmiten kulutusluottoa. Nuorista, joilla oli kulutusluottoa, reilulla kolmanneksella sitä oli korkeintaan 1 000 euroa ja hieman alle puolella korkeintaan 2 000 euroa. Suurimmat kulutusluotot olivat työssäkäyvillä nuorilla. Asuntolaina oli nuorilla kulutusluottoa harvinaisempi, ja sitä oli keskimäärin 93 600 euroa. Taloudellisiin riskeihin nuoret ilmoittivat varautuneensa säästöillä. (Finanssialan Keskusliitto 2009.)

Aiempien tutkimusten tulosten perusteella voidaan todeta, että taloudellinen hyvinvointi muodostuu monesta eri tekijästä aina ihmisen henkilökohtaisista ominaisuuksista ja elinolosuhteista taloudellisen käyttäytymisen kautta koettuun tyytyväisyyteen.

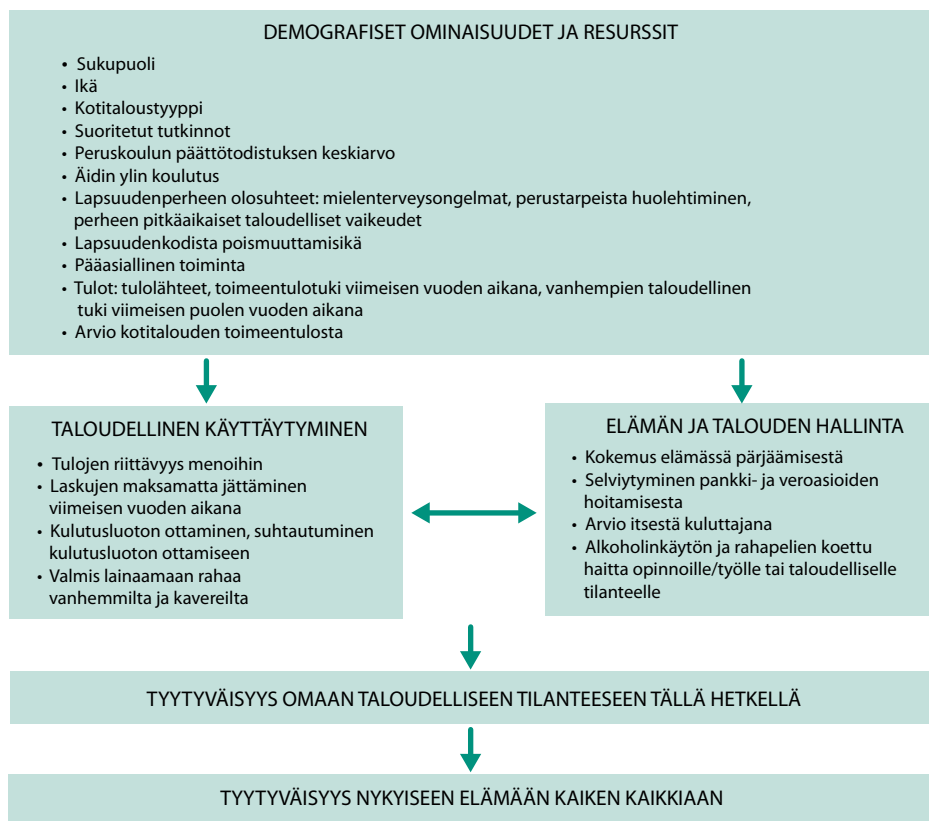
Nuorisobarometriaineisto nuorten taloudellisen hyvinvoinnin tutkimuksessa

Tässä artikkelissa tutkimuksen kohteena on nuorten taloudellinen hyvinvointi ja siihen vaikuttavat tekijät. Käytän artikkelissa vuoden 2015 Nuorisobarometrin kyselyaineistoa (n=1894). Kyselyssä oli runsaasti kysymyksiä, joita voi hyödyntää taloudellisen hyvinvoinnin tutkimisessa. Aiempi tutkimus on esittänyt, että taloudellista hyvinvointia tulee lähestyä objektiivisesta ja subjektiivisesta näkökulmasta (esim. Joo & Grable 2004). Tässä artikkelissa taloudellista hyvinvointia tarkastellaan objektiivisesta ja kokemuksellisesta näkökulmasta. Objektiivisia muuttujia ovat nuoren demografiset ominaisuudet, koulutukseen liittyvät muuttujat, pääasiallinen toiminta ja tulolähteet sekä taloudellisesta käyttäytymisestä laskujen maksamatta jättäminen ja kulutusluottojen¹ ottaminen. Nämä perustuvat nuorten antamiin vastauksiin. Kaikki muut muuttujat ovat nuorten arvioita ja kokemuksia omista taloudellisista olosuhteistaan ja käyttäytymisestään sekä elämänsä ja taloutensa hallinnasta.

Artikkeli pohjautuu oletukseen, että taloudellinen hyvinvointi, jolla on myös yhteys kokonaisuhyvinvointiin, rakentuu taloudellisesta käyttäytymisestä ja elämänhallinnasta, joihin puolestaan vaikuttavat nuoren tietyt ominaisuudet ja elämän olosuhteet. Artikkelin empiirisen tutkimuksen viitekehys esitellään kuviossa 1. Muuttujat empiiriseen tutkimukseen on valittu edellä esitettyjen aiempien tutkimusten perusteella.

Nuoren demografisina ominaisuuksina analyseissä käytetään sukupuolta, ikäryhmää ja kotitaloustyyppiä. Kotitaloustyyppi on luokiteltu sen mukaan, asuuko yksin vai yhdessä jonkun kanssa ja onko taloudessa lapsia. Aiempaan tutkimukseen tukeutuen selittävinä muuttujina käytetään tutkittavien henkisiä ja taloudellisia resursseja, joiden on todettu vaikuttavan niin taloudelliseen käyttäytymiseen kuin elämänhallintaan. Koulutusmuuttujia ovat suoritettut tutkinnot ja koulumenestys. Äideillä on aiemmissa

KUVIO 1. EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

tutkimuksissa osoitettu olevan isää suurempi vaikutus lapsuuden taloudellisessa opastuksessa (esim. Clarke ym. 2005), ja siksi otin äidin koulutuksen mukaan analyysiin selittäväksi muuttujaksi olettaen äitien opettavan lapsilleen talousasioita.

Tutkin myös lapsuudenkodin olosuhteiden vaikutusta taloudelliseen käyttäytymiseen sekä elämän ja talouden hallintaan. Muuttuja lapsuudenkodissa esiintyneistä taloudellisista vaikeuksista voi sisältää virhelähteitä, sillä Moisio ja Karvonen (2007, 145) ovat esittäneet, että lapset eivät välttämättä tiedä vanhempiensa talousvaikeuksista. Lisäksi voi olla epäselvää, mitä vastaaja pitää vertailukohtana arvioidessaan lapsuudenkotinsa taloudellisia olosuhteita: tuon ajan muita perheitä, omaa nykyistä toimeentuloaan, nykyistä yleistä vallitsevaa elintaso vai

odotettavissa olevaa toimeentuloaan. Eri-ikäiset vastaajat ovat myös eläneet lapsuuttaan erilaisissa taloudellisissa suhdanteissa, mikä sekin voi vaikuttaa heidän arvioonsa.

Yksi olennainen muuttuja nuoren oman talouden muodostumisen kannalta on lapsuudenkodista poismuuttamisikä. Myllyniemi (2012) on esittänyt, että lapsuudenkodista muuttaminen vaikuttaa ainakin joksikin aikaa nuorten tyytyväisyyteen taloudelliseen tilanteeseensa. Selkeitä taloudellisia resursseja on kyselyssä mitattu vastaajan pääasiallisella toiminnalla ja tuloilla, minkä lisäksi vastaajia on pyydetty arvioimaan kotitaloutensa toimeentuloa.

Taloudelliseen käyttäytymiseen liittyvät kysymykset koskevat tulojen riittävyyttä menoihin ja tiettyjä taloudenhoitoon liittyviä käytäntöjä ja ongelmia. Elämänhallintaan puolestaan kuuluu

kysymyksiä elämässä ja arjessa pärjäämisestä sekä arviointia omasta kuluttajuudesta.

Taloudellinen hyvinvointi on operationa-
lisoitu Nuorisobarometrin kyselyssä tyytyväi-
syytenä omaan taloudelliseen tilanteeseen tällä
hetkellä, kokonaishyvinvointi puolestaan tyyty-
väisyytenä nykyiseen elämään kaiken kaikkiaan.

Taloudellisen hyvinvoinnin tutkiminen ete-
nee siten, että ensin analysoidaan ristiintaulu-
koimalla eri-ikäisten nuorten naisten ja miesten
taloudellisia elinolosuhteita niin, että tilastolliset
merkittävyydet otetaan huomioon. Taloudellis-
ta käyttäytymistä ja elämänhallintaa mittaavien
luokittelevien muuttujien vaihtelua analysoi-
daan nuorten demografisten ominaisuuksien
sekä henkisten ja taloudellisten resurssien suh-
teen ristiintaulukoinnilla, järjestysasteikollisissa
muuttujissa käytetään regressioanalyysia. Ta-
loudellista ja kokonaishyvinvointia analysoidaan
regressioanalyysilla, jossa selittäviksi muuttujik-
si otetaan nuorten demografiset ominaisuudet,
henkiset ja taloudelliset resurssit sekä taloude-
llinen käyttäytyminen ja elämänhallinta. Kuten
edellä esitettiin, selittävät muuttujat on otettu
aiemmista tutkimustuloksista. Regressioanalyy-
si toteutetaan askeltavasti poistavaa menettelyä
käyttäen siten, että alussa kaikki mahdolliset se-
littävät muuttujat ovat mukana yhtälössä, mut-
ta ne, jotka eivät ole tilastollisesti merkitseviä,
poistetaan yhtälöstä yksi kerrallaan. Muuttujien
poistaminen lopetetaan, kun minkä tahansa
muuttujan poistaminen heikentää merkittävästi
mallin selitysvoimaa. Usean muuttujan regres-
sioanalyysissa regressiokertoimet ilmoittavat
selittävän muuttujan vaikutuksen selitettävään
muuttujaan niin, että muiden mallin muuttujien
vaikutus on vakioitu.

Nuorten erilaiset elinolosuhteet

Tässä aluvuossa kuvataan tutkimuksen nuo-
ria sekä heidän elinolosuhteitaan määritteleviä
henkisiä ja taloudellisia resursseja. Koska Nuo-
risobarometri-aineistossa mukana olevat nuoret
ovat eri-ikäisiä, vaihtelevat heidän elämäntilan-
teensa ja siten myös resurssinsa suuresti. Ai-

neisto on seuraavassa kuvauksessa luokiteltu
iän mukaan kolmeen ryhmään: 15–19-vuotiaat,
20–24-vuotiaat ja 25–29-vuotiaat.

Taulukosta 1 nähdään, että tutkimuksen
osallistujien asumismuodot vaihtelevat suu-
resti iän mukaan. Alle 20-vuotiaat asuvat pää-
sääntöisesti vanhempiensa kanssa, sitä van-
hemmat joko jonkun kanssa yhdessä tai yksin.
25–29-vuotiaista 23 prosentilla on jo lapsia.
Myös sukupuoli erottelee tilastollisesti erittäin
merkittävästi nuorten asumismuotoja: naiset
asuvat miehiä useammin lapsettomassa avo- tai
avioliitossa, miehet naisia useammin soluasun-
nossa, kämppäkaverin tai vanhempien kanssa.

Itsenäisesti asuvien nuorten yleisin asumis-
muoto on vuokra-asunto, jossa 38 prosent-
tia tutkimuksen nuorista asui. Omistusasunto
oli 16 prosentilla nuorista. Omistusasuminen
yleistyy iän, työssäkäynnin ja perheellistymisen
myötä.

Kansainvälisesti tarkasteltuna suomalais-
ten nuorten on todettu muuttavan lapsuuden-
kodistaan varhain: Kilpeläisen, Kostiaisen ja
Laakson (2015) tutkimuksessa 18–29-vuotiaista
18 prosenttia asui vuonna 2014 lapsuudenko-
dissaan. Käsillä olevan tutkimuksen nuorista,
jossa vanhimmat olivat 29-vuotiaita, yhteensä
35 prosenttia asui vanhempien tai yhden van-
hemman luona. Tässä tutkimuksessa yleisin

**TAULUKKO 1. VASTAAJIEN KOTITALOUSTYYPIT
IKÄRYHMITÄIN (N=1894; P<0,001)**

	15–19 vuotta	20–24 vuotta	25–29 vuotta	Kaikki
Asuu yksin	5 %	28 %	29 %	21 %
Asuu soluasunnossa / kämppiksen kanssa	6 %	15 %	7 %	9 %
Avio- tai avoliitossa, lapseton	2 %	32 %	36 %	24 %
Avio- tai avoliitossa, lapsia	-	5 %	22 %	9 %
Yksinhuoltaja	-	1 %	1 %	1 %
Asuu kahden vanhemman kanssa	67 %	13 %	3 %	27 %
Asuu yhden vanhemman kanssa	14 %	4 %	1 %	6 %
Asuu vuorotellen molempi- en vanhempien kanssa	5 %	1 %		2 %
Muu	1 %	1 %	1 %	1 %
YHTEENSÄ	100 %	100 %	100 %	100 %

TAULUKKO 2. VASTAAJIEN KOULUTUS
IKÄRYHMITÄIN (N=1894; P<0,001)

	15–19 vuotta	20–24 vuotta	25–29 vuotta	Kaikki
Ylioppilastutkinto	18 %	58 %	57 %	51 %
Ammatillinen perustutkinto	14 %	41 %	40 %	36 %
Ammattikorkeakoulu- tutkinto	-	5 %	22 %	11 %
Yliopistotutkinto	-	4 %	22 %	11 %
Ei mitään mainituista	68 %	8 %	5 %	16 %

lapsuudenkodista muuttamisikä oli 18–20 vuotta; tuolloin 65 prosenttia vastaajista oli muuttanut omaan asuntoon. Jo tuota aiemminkin oli muutettu pois lapsuudenkodista, sillä 21-vuotiaana tutkittavista asui lapsuudenkodissa enää seitsemän prosenttia. Aikaista lapsuudenkodista pois muuttamista selittivät nuorilla lapsuudenkodin pitkäaikaiset taloudelliset vaikeudet ($p<0,001$), joiden taustalla oli usein vanhempien vastentahtoista työttömyyttä, sairauksia tai vammoja sekä alkoholiongelmia. Myös vanhempien mielenterveysongelmat aikaistivat nuorten itenäistymistä ($p<0,01$).

Vanhempien valmiuksia antaa lapsilleen taloudellista opastusta mitattiin tutkimuksessa äidin koulutuksella. Nuorten äidit olivat hyvin koulutettuja, mutta äitien koulutus vaihteli merkittävästi eri ikäryhmissä: mitä nuoremasta henkilöstä oli kyse, sitä korkeammin koulutettu hänen äitinsä oli ($p<0,001$). Korkeakoulututkinto oli yleisin koulutus sekä 15–19-vuotiaiden että 20–24-vuotiaiden äideillä; se oli kolmanneksella äideistä. 25–29-vuotiaidenkin äideistä 30 prosentilla oli korkeakoulututkinto. Vain peruskoulun (aiemmin kansakoulu tai keskikoulu) käyneitä tai ilman tutkintoa olevia oli 15–19-vuotiaiden äideistä seitsemän prosenttia, 20–24-vuotiaiden kahdeksan prosenttia ja 25–29-vuotiaiden 11 prosenttia. Tutkimuksessa mukana olleiden naisten äidit ovat miesten äitejä koulutetumpia ($p<0,01$).

Myös nuoret itse olivat varsin hyvin koulutettuja. 20–24-vuotiaista jo lähes puolella oli muu kuin ylioppilastutkinto ja 25–29-vuotiaista peräti 83 prosentilla, kuten taulukko 2 osoittaa.

Nuorisobarometri-aineistossa mukana olevat naiset olivat miehiä korkeammin koulutettuja ($p<0,01$).

Nuorten ilmoittamat peruskoulun päättötodistusten keskiarvot olivat hyviä: sekä 20–24-vuotiailla että 25–29-vuotiailla yleisin keskiarvoluokka viisiportaisessa luokittelussa² oli 8,1–9,0. Tämä oli yleisin keskiarvoluokka myös edellisessä koulutodistuksessa 15–19-vuotiailla, joista osalla peruskoulu on vielä kesken. Tutkimuksessa mukana olevilla naisilla oli miehiä paremmat keskiarvot peruskoulun päättötodistuksessa ($p<0,001$).

Yhdeksän prosenttia vastaajista kertoi isälleen tai äidillään olleen jokin mielenterveysongelma, kun vastaaja oli peruskouluiässä. Vaikka lähes kaikkien perustarpeista, kuten ruoasta, vaateuksesta ja puhtaudesta, oli huolehdittu, mielenterveysongelmia kokeneissa perheissä heidän osuutensa oli jonkin verran matalampi (94 %) kuin muilla (97 %).

Seuraavaksi esittelen nuorten taloudellisia resursseja ja niissä esiintyvää vaihtelua nuorten välillä. Nuorimmat vastaajat pääsääntöisesti opiskelivat, ja työssäkäyvien ja työttömien osuus lisääntyi iän myötä, kuten taulukko 3 osoittaa. Sukupuolittain tarkasteltuna huomataan, että naiset opiskelivat sekä olivat äitiys- tai vanhempainvapaalla miehiä enemmän. Miehet sen sijaan olivat naisia yleisemmin palkkatyössä ja työttöminä ($p<0,001$).

TAULUKKO 3. VASTAAJIEN PÄÄASIAALLINEN
TOIMINTA IKÄRYHMITÄIN (N=1894; P<0,001)

	15–19 vuotta	20–24 vuotta	25–29 vuotta	Yhteensä
Koululainen tai opiskelija	90 %	49 %	24 %	53 %
Palkkatyössä	4 %	32 %	54 %	31 %
Yrittäjä	0 %	1 %	5 %	2 %
Työtön	3 %	12 %	10 %	9 %
Äitiys-, isyys- tai vanhempainvapaalla		2 %	4 %	2 %
Työpajassa, ammattistartissa, työharjoittelussa tai työkokeilussa	1 %	2 %	1 %	1 %
Muu	2 %	3 %	2 %	3 %
YHTEENSÄ	100 %	100 %	100 %	100 %

TAULUKKO 4. VASTAAJIEN PÄÄASIAALLISET TULOLÄHTEET IKÄRYHMITÄIN (N=1894; $p<0,001$)

	15–19 vuotta	20–24 vuotta	25–29 vuotta	Yhteensä
Palkkatulot	21 %	42 %	65 %	43 %
Pääomatulot		1 %	0 %	0 %
Taskurahat	43 %	2 %	0 %	14 %
Opintotuet	14 %	36 %	14 %	21 %
Toimeentulotuki	0 %	1 %	0 %	1 %
Tulonsiirrot	4 %	13 %	15 %	11 %
Muut tulot	12 %	4 %	5 %	7 %
Ei mitään	4 %	1 %	1 %	2 %
EOS	3 %	0 %	0 %	1 %
YHTEENSÄ	100 %	100 %	100 %	100 %

Aineiston nuorten työttömien työttömyysjaksot olivat varsin lyhyitä. Työttömistä nuorista kolmanneksella työttömyys oli kestänyt korkeintaan kuukauden, 71 prosentilla korkeintaan neljä kuukautta. Yli vuoden oli ollut työttömänä vain kahdeksan prosenttia työttömistä.

Nuorimmalla ikäryhmällä tulot olivat pääosin vanhemmilta tai sukulaisilta saatuja taskurahoja, mutta heillä oli myös jonkin verran palkkatuloja, kuten taulukosta 4 nähdään. 20–24-vuotiaiden tulot muodostuivat palkkatuloista ja opintotulista. Vanhimmassa ikäryhmässä palkkatulojen osuus oli suurin: heillä kaksi kolmasosaa tuloista koostui palkasta. Sukupuolitain tarkasteltuna huomataan, että naisilla oli miehiä enemmän opintotukia ja tulonsiirtoja, mikä johtui yleisimmistä vanhempainvapaista. Miehillä sen sijaan oli naisia yleisemmin palkkatuloja, koska he taas olivat naisia enemmän työmarkkinoilla ($p<0,001$).

Vaikka toimeentulotuki oli harvalle nuorelle pääasiallinen tulonlähde, reilu kymmenesosa vastaajista ilmoitti saaneensa sitä viimeisen vuoden aikana. Toimeentulotukea saaneet olivat yksin asuvia sekä joko työttömiä tai työpajassa, ammattistartissa, työharjoittelussa tai työkokkeilussa olevia ($p<0,001$).

Vastaajista 38 prosenttia ilmoitti vanhempien tukeneen heitä taloudellisesti viimeisen puolen vuoden aikana. Tuen yleisimpiä muotoja olivat rahan antaminen sekä ruoan ja vaatteiden

ostaminen. Vanhemmat tukivat eniten naisia ($p<0,01$), nuorempia lapsiaan ($p<0,001$) sekä koululaisia tai opiskelijoita ja työttömiä ($p<0,001$). Tämä tulos tukee aiempien suomalaisten tutkimusten tuloksia (esim. Niemelä 2005; Kupari 2011): vanhemmat ja isovanhemmat tukevat eniten opiskelijoita, työttömiä ja pienituloisia.

Yli puolet vastaajista arvioi kotitaloutensa keskituloiseksi. Varakkaaksi tai hyvin toimeentulevaksi kotitaloutensa arvioi neljännes vastaajista, heikosti toimeentulevaksi tai köyhäksi 16 prosenttia. Miehet kokivat kotitaloutensa paremmin toimeentulevaksi kuin naiset ($p<0,01$). Kokemus kotitalouden toimeentulosta vaihtelee vastaajan iän mukaan: mitä nuorempi vastaaja, sitä paremmin toimeentulevana hän näkee kotitaloutensa ($p<0,001$). Nuoret vastaajat asuvat pääosin vielä vanhempien kanssa, joten he arvioivat vanhempiensa talouden tilaa. Pääasiallisen toiminnan mukaan tarkasteltuna parhaimmaksi toimeentulonsa kokivat yrittäjät, huonoimmaksi työttömät ($p<0,001$).

Vastaajista 17 prosenttia ilmoitti perheellään olleen pitkäaikaisia taloudellisia vaikeuksia, kun he olivat peruskouluiässä. Lapsuudenkodin taloudellisten ongelmien voi ajatella heijastuvan kokemukseen tämänhetkisestä toimeentulosta, sillä ne, joiden perheellä oli ollut pitkäaikaisia taloudellisia vaikeuksia heidän ollessaan peruskouluiässä, pitivät tämänhetkistä kotitalouttaan heikommin toimeentulevana kuin vaikeuksia kokemattomat ($p<0,001$). Näissä talouksissa ei Webleyn ja Nyhusin (2013) esittämä taloudellinen sosialisatio todennäköisesti toteudu.

Kuvaus nuorten elinolosuhteista osoitti suuren heterogeenisuuden heidän keskuudessaan. Nuorimmilla itsenäinen taloudenpito on vielä vähäistä, kun taas vanhimmat voivat olla jo perheellisiä, työssäkäyviä ja omistusasujia. Myös naisten ja miesten taloudellisten olosuhteiden välillä ilmeni suuria, opiskelusta ja työssäkäynnistä johtuvia eroja.

Nuorten taloudellinen käyttäytyminen

Tässä jaksossa esittelen nuorten taloudellista käyttäytymistä ja siinä esiintyvää vaihtelua. Tulojen riittäminen menoihin on yksi keskeinen osa-alue nuorten taloudessa. Nuoret kokivat saavansa menonsa katettua tuloillaan³ pääosin hyvin: joka kolmannen mielestä menojen kattaminen tuloilla oli helppoa tai erittäin helppoa, ja vain kuuden prosentin mielestä se oli hankalaa tai erittäin hankalaa. Regressioanalyysin avulla haettiin tekijöitä, jotka selittäisivät tulojen riittävyttä. Kuten edellä todettiin, lopulliseen malliin otettiin mukaan vain ne muuttujat, jotka selittivät tilastollisesti merkitsevästi tulojen riittävyttä. Regressioanalyysin tulokset esitellään taulukossa 5.

Tulojen riittävyttä menoihin selittivät vain harvat muuttujat, ja ne ovat hyvin ymmärrettäviä ja luonnollisia. Tulojen koettiin riittävän menoihin sitä paremmin, mitä paremmaksi nuori arvioi oman kotitaloutensa toimeentulon, ja jos nuorella oli palkkatuloja. Vanhempien taloudellinen tuki puolestaan heikensi näkemystä tulojen riittävydestä menoihin. Tämä voi johtua siitä, että ylimääräinen taloudellinen tuki hämärsi nuoren käsitystä tulojen ja menojen välisestä suhteesta. Lapsuudenkodin taloudelliset ongelmat näyttäisivät heijastuvan nuoren talouteen kielteisesti, sen sijaan vanhempien mielenterveysongelmat vaikuttaisivat päinvastoin. Taloudenhallinnan ongelmat voivat olla seurausta siitä, että rahan käyttöä ei ole lapsuudenkodissa voitu harjoitella, kuten Webley ja Nyhus (2013) ovat esittäneet.

Käytetyn regressiomallin selittävät muuttujat pystyivät selittämään 28 prosenttia tulojen riittävyden vaihtelusta. F-testin arvo osoittaa regressioanalyysissä olevien muuttujien selittävän hyvin selitettävän muuttujan vaihtelua. Estimaatin keskivirhe kertoo regressiomallin virhetermien keskihajonnan. Mitä suurempi se on, sitä suurempi on virhetermien hajonta ja samalla sitä pienempi on mallin selitysvoima. Estimaatin keskivirheen suuruus riippuu aina regressiomallin hyvyden lisäksi selitettävän

TAULUKKO 5. REGRESSIOANALYYSIN TULOKSET MENOJEN KATTAMISESTA TULOILLA (N=1894)

	Regressiokerroin	T-arvo	Merkitsevyys
Vakio	5,512	44,338	p<0,001
Arvio kotitalouden toimeentulosta (1 = varakas,..., 5 = köyhä)	-0,477	-13,539	p<0,001
Palkka- ja pääomatulot (1 = on, 0 = ei ole)	0,398	6,970	p<0,001
Vanhempien taloudellinen tuki viimeisen puolen vuoden aikana (1 = on, 0 = ei ole)	-0,342	-6,115	p<0,001
Saanut toimeentulotukea viimeisen vuoden aikana (1 = on, 0 = ei ole)	-0,250	-3,138	p<0,01
Peruskouluiässä perheellä ollut pitkäaikaisia taloudellisia vaikeuksia (1 = oli, 0 = ei ollut)	-0,212	-3,204	p<0,01
Peruskouluiässä isällä tai äidillä jokin mielenterveysongelma (1 = oli, 0 = ei ollut)	0,188	2,100	p<0,05
R ²	0,278		
F-testi	75,858		p<0,001
Estimaatin keskivirhe	0,901		

muuttujan mittaluokasta. Tässä mallissa estimaatin keskivirhe on 0,901 ja selitettävän muuttujan vaihteluväli 1–6.

Seuraavaksi tutkin laskujen maksamatta jättämisen yleisyyttä viimeisen vuoden aikana, jota selitti tilastollisesti merkitsevästi vain kolme muuttujaa, ja ne yhdessä selittivät vain 10 prosenttia tästä ilmiöstä. Laskujen maksamatta jättäminen oli sitä yleisempää, mitä heikommaksi nuori arvioi taloutensa toimeentulon (p<0,001). Myös toimeentulotukea viimeisen vuoden aikana saaneilla laskujen maksamatta jättäminen oli muita yleisempää (p<0,001). Lisäksi lapsuudenkodin taloudelliset vaikeudet lisäsivät todennäköisyyttä jättää laskuja maksamatta: neljäsosa nuorista, joilla oli ollut lapsuudenkodissaan taloudellisia vaikeuksia, ilmoitti viimeisen vuoden aikana joskus jättäneensä laskuja maksamatta, kun muista niin ilmoitti tehneensä vain 9 prosenttia (p<0,001). Laskujen maksamatta jättäminen oli siis suoraan yhteydessä nuoren heikkoon taloudelliseen tilanteeseen.

Nuorista joka kymmenes ilmoitti ottaneensa joskus kulutusluottoa ja ilmoitti myös voivansa tehdä niin jatkossakin. Miehet olivat ottaneet naisia jonkin verran yleisemmin kulutusluottoa ($p<0,05$): miehistä 12 prosenttia ja naisista 9 prosenttia oli ottanut sitä. Myös ikäryhmien välillä oli tilastollisesti merkitsevä ero. Suurin ryhmä joskus kulutusluottoja ottaneista oli 24–29-vuotiaat, joista joka viides oli tehnyt niin ($p<0,001$).

Nuorilta kysyttiin myös rahan lainaamisen halukkuutta vanhemmilta ja kavereilta. Heistä 84 prosenttia ilmoitti olevansa valmis lainaamaan vanhemmiltaan rahaa, mutta kavereilta vain reilu kolmasosa. Nuorten välillä ei esiintynyt vaihtelua rahan lainaamisessa vanhemmilta, mutta kavereilta lainaamisessa sen sijaan kyllä. Miehet olivat naisia selvästi valmiimpia lainaamaan kavereilta, sillä miehistä 42 prosenttia suhtautui myönteisesti tähän, mutta naisista vain 27 prosenttia ($p<0,001$). Mitä nuoremmasta henkilöstä oli kyse, sitä valmiimpi hän oli lainaamaan rahaa kavereiltaan ($p<0,001$). Myös toimeentulotukea saaneet nuoret olivat muita valmiimpia lainaamaan rahaa kavereiltaan ($p<0,05$), sillä 42 prosenttia heistä oli valmis lainaamaan kavereilta, kun taas muista vain joka kolmas oli valmis tekemään niin.

Erlaiset taloudelliset resurssit vaikuttavat vaihteluun nuorten taloudellisessa käyttäytymisessä, mutta myös lapsuudenkodin olosuhteilla on selvä vaikutus. Luottamus vanhempien taloudelliseen tukeen on nuorilla vahva.

Elämän ja talouden hallinta nuorilla

Nuorilta kysyttiin useita elämänhallintaan liittyviä kysymyksiä, joista regressioanalyysillä analysoitavaksi otettiin nuorten näkemys elämässä pärjäämisestä, jonka voidaan ajatella liittyvän läheisesti myös taloudellisten asioiden hoitamiseen. Kokemusta elämässä pärjäämisestä⁴ kysyttiin nuorilta neliportaisen asteikon avulla. Regressioanalyysiin valituista selittävästä nuorten demografisista ominaisuuksista sekä henkisistä ja taloudellisista resursseista elämässä

TAULUKKO 6. REGRESSIOANALYYSIN TULOKSET ELÄMÄSSÄ PÄRJÄÄMISEN KOKEMUKSESTA (N=1894)

	Regressio- kerroin	T-arvo	Merkit- sevyys
Vakio	5,037	15,078	$p<0,001$
Arvio kotitalouden toimeen- tulosta (1 = varakas,..., 5 = köyhä)	-0,145	-4,994	$p<0,001$
Peruskouluiässä perheellä ollut pitkäaikaisia taloudelli- sia vaikeuksia (1 = oli, 0 = ei ollut)	-0,199	-2,920	$p<0,01$
Vanhempien taloudellinen tuki viimeisen puolen vuo- den aikana (1 = on, 0 = ei ole)	-0,201	-3,620	$p<0,01$
Saanut toimeentulotukea viimeisen vuoden aikana (1 = on, 0 = ei ole)	-0,321	-4,017	$p<0,01$
Lapsuudenkodista pois- muuttamisikä (v)	-0,042	-3,044	$p<0,01$
Peruskoulun päättötodistuk- sen keskiarvo	0,071	2,584	$p<0,05$
Perustarpeista, kuten ruuasta, vaateuksesta ja puhtaudesta huolehtiminen peruskouluiässä (1 = kyllä, 0 = ei)	-0,165	-2,291	$p<0,05$
R ²	0,157		
F-testi	12,528		$p<0,001$
Estimaatin keskivirhe	0,571		

pärjäämistä selittivät tilastollisesti merkitsevästi useat muuttujat, mutta selitysaste ei ollut kovin korkea, vain 16 prosenttia, kuten taulukosta 6 nähdään. Nuori koki pärjäävänsä elämässä sitä paremmin, mitä paremmin toimeentulevana hän piti talouttaan, mitä nuorempana hän oli itenäistynyt, mitä paremmin hän oli menestynyt peruskoulussa ja mitä vähemmän riippuvainen hän oli ulkopuolisesta taloudellisesta tuesta. Myös lapsuudenperheen taloudellisten ongelmien puuttuminen, mutta myös puutteellinen perustarpeista huolehtiminen lapsuudessa paransivat nuoren elämässä pärjäämisen tunnetta. On selvää, että taloudellinen turvallisuus lapsuudessa vahvistaa pärjäämisen tunnetta myöhemmässä elämässä. Puutteet perustarpeista huolehtimisessa puolestaan vaikuttavat pärjäämisen tunteeseen siten, että nuori on todennäköisesti

oppinut jo varhain lapsuudessa huolehtimaan itsestään ja kokee siksi pärjäävänsä myös vanhempana.

Pankki- ja veroasioiden hoitamisesta ilmoittivat nuoret selviävänsä varsin hyvin: 63 prosenttia ilmoitti selviävänsä hyvin tai erittäin hyvin, reilu kymmenesosa huonosti tai ei ollenkaan. Regressioanalyysissä näiden asioiden hoitamisen vaihtelulle ei löytynyt tilastollisesti merkitseviä selittäjiä.

Nuoria pyydettiin sijoittamaan itsensä taulukossa 7 näkyvien ominaisuuksien asteikoille. Taulukosta nähdään, että nuorten vastaukset painottuvat myönteisiin ja järkeviksi katsottaviin ominaisuuksiin. Analyysissä mukana olleista selittäjistä muuttujista nuorten välillä ei löytynyt vaihtelua siinä, miten he määrittivät itseään kuluttajina. Tästä huolimatta voi olla, että nuorten esittämät luonnehdinnat itsestään ilmenevät myös heidän käyttäytymisessään.

Nuoret tunnustivat alkoholinkäytöstä ja rahapeleistä olleen jonkin verran haittaa opinnoille tai työlle ja taloudelliselle tilanteelle. Joka kymmenes nuori ilmoitti alkoholinkäytön haitanneen opintoja tai työtä, ja joka viides ilmoitti sen vaikuttaneen haitallisesti taloudelliseen tilanteeseen. Rahapeleistä koettiin olleen vain hyvin vähän haittaa taloudelliselle tilanteelle: vain kuusi prosenttia ilmoitti haitoista. Hieman yllättäen tässä kysymyksessä ei nuorten välillä löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja tutkimukseen valittujen taustamuuttujien suhteen.

Elämän ja talouden hallinnassa näyttäytyy pitkälti samojen tekijöiden vaikutus kuin edellä taloudellisessa käyttäytymisessä. Elämässä pärjäämisessä korostuivat nuoren omat henkiset resurssit ja valmius itsenäistymiseen ja taloudelliseen riippumattomuuteen varhaisessa vaiheessa.

Nuorten taloudellista hyvinvointia selittäviä tekijöitä

Lopuksi analysoin kaikkien edellä esitettyjen tekijöiden vaikutusta nuorten taloudelliseen hyvinvointiin, jota Nuorisobarometrissa kysyttiin seuraavasti: ”Kuinka tyytyväinen olet tällä het-

TAULUKKO 7. NUORTEN ITSENSÄ SIOJTTAMINEN TIETTYJEN OMINAISUUKSIEN MUKAAN (NUORTEN VASTAUSTEN %-OSUUDET; N=1894)

Tuhlari	2	10	39	38	11	Säästäväinen
Trendien edelläkävijä	3	17	45	20	15	Perässä-hihtäjä
Heräte-ostelija	4	14	27	33	22	Harkitseva
Massan mukana menijä	1	7	32	37	23	Oman tien kulkija
Ympäristötietoinen	20	38	29	11	3	Ei-ympäristötietoinen

kellä omaan taloudelliseen tilanteeseesi kouluarvosana-asteikolla 4–10?” Nuoret vaikuttivat varsin tyytyväisiltä omaan taloudelliseen tilanteeseensa, sillä 36 prosenttia vastaajista antoi arvosanaksi 8, joka oli yleisin arvosana. Reilu viidennes antoi arvosanaksi 9 tai 10. Taloudellisen tyytyväisyyden keskiarvo oli 7,6. Nuorilta kysyttiin samaan tapaan myös tyytyväisyyttä nykyiseen elämään. Siinä yleisin arvosana oli 9, jonka valitsi 42 prosenttia vastaajista keskiarvon ollessa 8,5. Korrelaatio näiden kahden muuttujan välillä oli selvä, muttei kuitenkaan kovin voimakas ($r=.421$, $p<0,001$), mikä kertoo siitä, että tyytyväisyyteen elämää kohtaan vaikuttavat monet muutkin tekijät kuin taloudelliset.

TAULUKKO 8. REGRESSIOANALYYSIN TULOKSET NUORTEN TYYTYVÄISYYDESTÄ TALOUDELLISEEN TILANTEESEENSA (N=1894)

	Regressio-kerroin	T-arvo	Merkitsevyys
Vakio	7,093	20,105	$p<0,001$
Menojen kattaminen tuloilla (1 = erittäin hankalaa,..., 6 = erittäin helppoa)	0,471	11,743	
Arvio kotitalouden toimeentulosta (1 = varakas,..., 5 = köyhä)	-0,379	-7,441	$p<0,001$
Peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo	0,208	4,798	$p<0,001$
Ikä (v)	-0,044	-3,680	$p<0,001$
Sukupuoli (1 = nainen, 0 = mies)	-0,279	-3,453	$p<0,01$
R ²	0,349		
F-testi	78,561		$p<0,001$
Estimaatin keskivirhe	1,052		

Taulukossa 8 nähtävät askeltavan regressio-analyysin tulokset osoittavat selittävästä muuttujasta vain harvan selittävän nuorten taloudellista hyvinvointia. Selitysaste tällä mallilla oli kuitenkin kohtuullisen hyvä, 35 prosenttia. Taloudellisesta käyttäytymisestä vain tulojen riittävyys selitti nuorten tyytyväisyyttä taloudelliseen tilanteeseensa, mikä kuulostaa luonteelta. Myös arvio kotitalouden hyvästä toimeentulosta parantaa taloudellista hyvinvointia. Koulumenestys niin ikään lisäsi tyytyväisyyttä talouteen. Myös nuoret ja miehet erottuivat joukosta talouteensa muita tyytyväisempinä. Vaikka kotitaloustyypillä sinänsä ei ollut vaikutusta tyytyväisyyteen, viimeksi mainittua tulosta saattaa selittää se, että nuoret miehet asuivat muita yleisemmin vanhempien kanssa. Naiset puolestaan olivat miehiä useammin opiskelijoita, ja heidän tulonsa olivat alhaisemmat.

Tyytyväisyyttä nykyiseen elämään selittivät harvemmat tekijät kuin tyytyväisyyttä taloudelliseen tilanteeseen: vain kolme muuttujaa selitti tyytyväisyyttä nykyiseen elämään, mutta ne selittivät jopa 22 prosenttia tyytyväisyyden vaihtelusta. Miehet olivat myös elämässään naisia tyytyväisempiä. Tyytyväisyyttä elämään lisäsi myös se, jos nuori koki pärjäävänsä elämässään ja se, ettei alkoholin käyttö vaikuttanut haitallisesti hänen taloudelliseen tilanteeseensa.

Miten nuorten talous makaa?

Tutkimus tuotti mielenkiintoisia ja uusia tuloksia nuorten taloudellisesta käyttäytymisestä ja taloudellisesta hyvinvoinnista sekä niihin vaikuttavista tekijöistä. Suomen olosuhteissa asiaa ei ole aikaisemmin tutkittu, eikä kansainvälisestikään löydy vastaavanlaisia tuloksia.

Kuvaus nuorten elinolosuhteista osoitti taloudellisen käyttäytymisen olevan hyvin heterogeenista heidän keskuudessaan. Nuorimilla itsenäinen taloudenpito on vielä vähäistä, kun taas vanhimmat voivat olla jo perheellisiä, työssäkäyviä ja omistusasujia. Myös naisten ja miesten taloudellisten olosuhteiden välillä ilmeni suuria eroja, mikä johtui opiskelusta ja

työssäkäynnistä. Nuorisobarometri-aineistossa naiset olivat miehiä korkeammin koulutettuja, ja he myös opiskelivat sekä olivat äitiys- tai vanhempainvapailla miehiä enemmän. Miehet sen sijaan olivat naisia yleisemmin palkkatyössä ja työttöminä.

Erilaiset taloudelliset resurssit vaikuttavat vaihteluun nuorten taloudellisessa käyttäytymisessä, mutta myös lapsuudenkodin olosuhteilla on selvä vaikutus. Lapsuudenkodin taloudelliset ongelmat ja siitä johtuva esimerkkien puute voivat johtaa taloudenhallinnan ongelmiin nuorilla. Toisaalta nuoret kuitenkin luottavat vahvasti vanhempien taloudelliseen tukeen. Tulotasosta riippumatta vanhempien tulisi keskustella lasten kanssa talousasioista, jotta ne tulisivat tutuiksi ennen nuoren itsenäistymistä.

Vanhempien taloudellinen tuki kohdentui naisiin, nuorimpiin ja opiskeleviin tai työttömiin nuoriin. Vastaava tulos on saatu aiemmistakin tutkimuksista. Vaikka nuoret olivat valmiita turvautumaan vanhempiensa taloudelliseen tukeen, korostui heidän hyvinvoinnissaan vahva pyrkimys taloudelliseen riippumattomuuteen, joka liittyi myös riippumattomuuteen esimerkiksi toimeentulotuesta. Tämä on todennäköisesti kulttuuriimme liittyvä piirre. Vaikka vanhempien vaikutus nuorten taloudelliseen hyvinvointiin ei tutkimuksessa tullut mitenkään esille, oli lapsuudenkodin olosuhteilla vaikutusta sekä nuorten kokemaan taloudelliseen että yleiseenkin hyvinvointiin. Tutkimus ei osoittanut, että vanhemmat suoranaisesti opettaisivat lapsilleen talousasioita. Tutkimuksessa vanhempien taloudellisella tuella ei ollut vaikutusta nuorten taloudelliseen hyvinvointiin. On todennäköistä, että hyvät olosuhteet ja vanhempien malli tarjoavat nuorille hyvät valmiudet hoitaa omaa talouttaan ja pärjätä elämässä muutenkin. Tämä toimii myös toisin päin: esimerkiksi laskujen maksamatta jättäminen voi olla lapsuudenkodista opittu käytäntö, vaikka toki se on nuorilla suoraan yhteydessä heikkoon taloudelliseen tilanteeseen.

Elämän ja talouden hallinnassa näyttäytyy pitkälti samojen tekijöiden vaikutus kuin

taloudellisessa käyttäytymisessä. Elämässä pärjäämisessä korostuivat nuoren omat henkiset resurssit ja valmius itsenäistymiseen ja taloudelliseen riippumattomuuteen varhaisessa vaiheessa.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että taloudellisen hyvinvoinnin kivijalka suomalaisilla nuorilla on tulojen riittäminen menoihin, mihin vaikuttavat omat palkkatulot, taloudellinen riippumattomuus, arvio kotitalouden hyvästä toimeentulosta ja vakaa taloudellinen tilanne lapsuudenkodissa. Tulojen riittävyyden korostuminen taloudellisen hyvinvoinnin tekijänä tukee aiempien tutkimusten tuloksia.

Yleinen hyvinvointi, tyytyväisyys elämään kaiken kaikkiaan, perustuu puolestaan kokemukseen elämässä pärjäämisestä, johon vaikuttavat osin samat tekijät kuin tulojen riittävyyteen, mutta lisäksi myös oma henkinen kapasiteetti ja varhainen itsenäistyminen.

Mielenkiintoinen osa tutkimusta olivat nuorten luonnehdinnat itsestään, jotka kuvasivat hyvin heidän suhdettaan rahankäyttöön ja kulutukseen. Vaikka nuoret ovat saattaneet vastata kysymyksiin sen suuremmin niitä pohjimatta, niin tarkempi analyysi osoitti luonnehdintojen taustalta löytyvän erilaisia taloudellisia resursseja ja käyttäytymistä.

Kaiken kaikkiaan Nuorisobarometri-aineisto toimi laajuudessaan ja monipuolisuudessaan hyvin nuorten taloudellisen hyvinvoinnin tutkimisessa. Nuorimmat ja erityisesti vanhempien kanssa asuvat olisi tosin voinut rajata tutkimuksen ulkopuolelle, sillä he eivät vielä useinkaan hoida itsenäisesti koko talouttaan. Sen sijaan yli 20-vuotiailla taloudellisten asioiden hoitaminen on jo arkipäiväistä.

Aiempi tutkimus on osoittanut, että nuoruudessa opitut myönteiset taloudellisen käyttäytymisen käytännöt jatkuvat todennäköisesti myös aikuisuudessa. Nuorten on tärkeää osata taloudenhallintaa, jotta he eivät joudu ongelmiin taloutensa kanssa. Tässä keskeistä on nuorten työllistyminen, sillä tulojen säännöllisyys on avaintekijä nuorten taloudellisessa hyvinvoinnissa.

Viitteet

1. Kulutusluotto tarkoittaa tässä pankin tai muun luotontarjoajan myöntämää luottoa.
2. Keskiarvoluokat olivat seuraavat: 6 tai alle; 6,1–7,0; 7,1–8,0; 8,1–9,0 ja yli 9.
3. Kysymys oli muotoiltu seuraavasti: Kotitaloudella voi olla erilaisia tulolähteitä ja useammalla jäsenellä tuloja. Kun kotitaloutesi kaikki tulot otetaan huomioon, onko menojen kattaminen näillä tuloilla 1 = erittäin hankalaa, 2 = hankalaa, 3 = melko hankalaa, 4 = melko helppoa, 5 = helppoa, 6 = hyvin helppoa?
4. Kokemusta elämässä pärjäämisestä oli kysytty osana väitepatteristoa, jossa kysyttiin seuraavasti: Entä kuinka hyvin seuraavat arkiseen elämäsi liittyvät väitteet kuvaavat tuntemuksiasi tällä hetkellä (4 = Täysin samaa mieltä, 3 = Jokseenkin samaa mieltä, 2 = Jokseenkin eri mieltä, 1 = Täysin eri mieltä, 99 = Ei osaa sanoa)? Elämässä pärjäämistä koskeva väite kuului ”Koen pärjääväni elämässäni”.

Lähteet

- Archuleta, Kristy L. & Dale, Anita & Spann, Scott M. (2013) College Students and Financial Distress. Exploring Debt, Financial Satisfaction, and Financial Anxiety. *Journal of Financial Counseling and Planning* 24 (2), 50–62.
- Ashby, Julie & Schoon, Ingrid & Webley, Paul (2011) Save Now Save Later? Linkages Between Saving Behavior in Adolescence and Adulthood. *European Psychologist* 16 (3), 227–237.
- Atkinson, Adele & McKay, Stephen & Colvard, Sharon & Kempson, Elaine (2006) *The Baseline Survey of Financial Capability in The UK*. Bristol: Financial Services Authority, Consumer Research Report 47. <http://www.bristol.ac.uk/geography/research/pfrc/themes/fincap/pfrc0602.pdf> (Viitattu 7.7.2015.)

- Atkinson, Adele & McKay, Stephen & Collard, Sharon & Kempson, Elaine (2007) Levels of Financial Capability in The UK. *Public Money and Management* 27 (1), 29–36.
- Bernheim, B. Douglas & Garrett, Daniel M. & Maki, Dean M. (2001) Education and Saving. The Long-Term Effects of High School Financial Curriculum Mandates. *Journal of Public Economics* 80 (3), 436–467.
- Buccioli, Alessandro & Veronesi, Marcella (2013) *Teaching Children to Save and Lifetime Savings. What Is the Best Strategy?* Rochester, NY: Social Science Research Network, SSRN Scholarly Paper ID 2275929. <http://papers.ssrn.com/abstract=2275929> (Viitattu 7.7.2015.)
- Burroughs, James E. & Rindfleisch, Aric (2002) Materialism and Well-Being. A Conflicting Values Perspective. *Journal of Consumer Research* 29, 348–370.
- Clarke, Maribeth C. & Heaton, Martie B. & Israelsen, Craig L. & Egget, Dennis L. (2005) The Acquisition of Family Financial Roles and Responsibilities. *Family and Consumer Sciences Research Journal* 33 (4), 321–340.
- Consumer Financial Protection Bureau (2015) *Financial Well-Being. The Goal of Financial Education*. Iowa City, IA: Consumer Financial Protection Bureau, Report. http://files.consumerfinance.gov/f/201501_cfpb_report_financial-well-being.pdf (Viitattu 7.7.2015.)
- Diener, Ed & Biswas-Diener, Robert (2002) Will Money Increase Subjective Well-Being? *Social Indicators Research* 57, 119–169.
- Dittmar, Helga (2005) A New Look at “Compulsive Buying”. Self-Discrepancies and Materialistic Values as Predictors of Compulsive Buying Tendency. *Journal of Social and Clinical Psychology* 24, 832–859.
- Drever, Anita I. & Odders-White, Elizabeth & Kalish, Charles W. & Else-Quest, Nicole M. & Hoagland Emily M. & Nelms, Emory N. (2015) Foundations of Financial Well-Being. Insights into the Role of Executive Function, Financial Socialization, and Experience-Based Learning in Childhood and Youth. *Journal of Consumer Affairs* 49 (1), 13–38.
- Erskine, Michele & Kier, Cheryl & Leung, Ambrose & Sproule, Robert (2006) Peer Crowds, Work Experience, and Financial Saving Behaviour of Young Canadians. *Journal of Economic Psychology* 27, 262–284.
- Finanssialan keskusliitto (2009) *Nuorten rahan-käyttötutkimus*. Tutkimusraportti. Kevät 2009.
- Friedline, Terri & Elliot, William & Nam, Ilsung (2011) Predicting Savings in Young Adulthood. The Role of Adolescent Savings. *Journal of the Society for Social Work and Research* 2 (1), 1–22.
- Gařarsdóttir, Ragna B. & Dittmar, Helga (2012) The Relationship of Materialism to Debt and Financial Well-Being. The Case of Iceland’s Perceived Prosperity. *Journal of Economic Psychology* 33, 471–481.
- Gutter, Michael & Çopur, Zeynep (2011) Financial Behaviors and Financial Well-Being of College Students. Evidence from a National Survey. *Journal of Family and Economic Issues* 32 (4), 699–714.
- Hibbert, Jeffery R. & Beutler, Ivan F. & Martin, Todd D. (2004) Financial Prudence and Next Generation Financial Strain. *Financial Counseling and Planning* 15 (2), 51–59.
- Hira, Tahira K. & Mugenda, O. M. (1998) Predictors of Financial Satisfaction. Differences Between Retirees and Non-Retirees. *Financial Counseling and Planning* 9 (2), 75–83.
- Joo, So-hyun, & Grable, John E. (2004) An Exploratory Framework of The Determinants of Financial Satisfaction. *Journal of Family and Economic Issues* 25, 25–50.
- Jorgensen, Bryce L. & Savla, Jyoti (2010) Financial Literacy of Young Adults. The Importance of Parental Socialization. *Family Relations* 59 (4), 465–478.
- Kasser, Tim & Ahuvia, Aaron (2002) Materialistic Values and Well-Being in Business Students. *European Journal of Social Psychology* 32 (1), 137–146.

- Kilpeläinen, Päivi & Kostiainen, Eeva & Laakso, Seppo (2015) *Toiveet ja todellisuus. Nuorten asuminen 2014*. Suomen ympäristö 2/2015. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Kim, Jinhee (2000) *The Effects of Workplace Financial Education on Personal Finances and Work Outcomes*. Doctoral dissertation. Blacksburg: Virginia Polytechnic Institute and State. <http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-04212000-17150023/unrestricted/TOC.pdf> (Viitattu 21.7.2015.)
- Kim, Jinhee & Garman, E. Thomas, & Sorhaindo, Benoit (2003) Relationships Among Credit Counseling Clients' Financial Well-Being, Financial Behaviors, Financial Stressor Events, and Health. *Financial Counseling and Planning* 14, 75–87.
- Kupari, Tiina (toim. 2011) *Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen 2010*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Leskinen, Johanna & Raijas, Anu (2005) Consumer Financial Capability. A Life Cycle Approach. Teoksessa European Credit Research Institute, Brussels (ed.) *Consumer Financial Capability. Empowering European Consumers*. Brussels: Consumer Financial Capability Workshop, 8–23.
- Loibl, Cäzilia & Hira, Tahira K. (2007) New Insights into Advising Female Clients on Investment Decisions. *Journal of Financial Planning* 20, 68–75.
- Lusardi, Annamaria & Mitchell, Olivia S. (2007) *Financial Literacy and Retirement Planning. New Evidence from the RAND American Life Panel*. CFS Working Paper 2007–157. <http://www.econstor.eu/handle/10419/25534> (Viitattu 7.7.2015.)
- Majamaa, Karoliina (2015) *Who Receives Parental Help? Parental Financial Support and Practical Help for Adult Children From the Perspectives of Givers and Receivers*. Publications of the Department of Social Research 4/2015. Helsinki: University of Helsinki.
- Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (2007) Mitä subjektiiviset kysymykset lapsuudenkodin toimeentulosta oikeastaan mittaavat? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 44, 144–152.
- Myllyniemi, Sami (2012) Tilasto-osio, osa IV (Tyytyväisyys). Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53 & Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja 46. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta, 91–126.
- Niemelä, Mikko (2005) Sukulaisten ja ystävien taloudellinen apu – tärkeä osa huono-osaisen toimeentuloa? *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (4), 417–420.
- Norvilitis, Jill M. & Szablicki, P. Bernard & Wilson, Sandy D. (2003) Factors Influencing Levels of Credit-Card Debt in College Students. *Journal of Applied Social Psychology* 33 (5), 935–947.
- Norvilitis, Jill M. & Merwin, Michelle M. & Osberg, Timothy M. & Roehling, Patricia V. & Young, Paul & Kamas, Michele M. (2006) Personality Factors, Money Attitudes, Financial Knowledge, and Credit-Card Debt in College Students. *Journal of Applied Social Psychology* 36, 1395–1413.
- Norvilitis, Jill M. & Mao, Yingmei (2013) Attitudes Towards Credit and Finances Among College Students in China and the United States. *International Journal of Psychology* 48 (3), 389–398.
- O'Neill, Barbara & Sorhaindo, Benoit & Xiao, Jing Jian & Garman, E. Thomas (2005) Financially Distressed Consumers. Their Financial Practices, Financial Well-Being, and Health. *Financial Counseling and Planning* 16, 73–87.
- Peura-Kapanen, Liisa (2005) *Kuluttajien rahatalouden hallinta*. KTM rahoitetut tutkimukset 1/2005, markkinaosasto. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö.
- Peura-Kapanen, Liisa (2013) Nuorten itsenäistyminen edellyttää talousosaamista. *Hyvinvointikatsaus* 4/2013, 41–45.

- Porter, Nancy M. & Garman, E. Thomas (1992) Money as Part of a Measure of Financial Well-Being. *American Behavioral Scientist* 35 (July/August), 820–826.
- Porter, Nancy M. & Garman, E. Thomas (1993) Testing a Conceptual Model of Financial Well-Being. *Financial Counseling and Planning* 4, 135–165.
- Raijas, Anu (2008) *Arjen hyvinvointi ja mahdollisuudet sen mittaamiseen*. Työselosteita ja esitelmää 110/2008. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Raijas, Anu (2012) Lapsiperheen hyvinvoinnista. *Hyvinvointikatsaus* 4/2012, 89–90.
- Raijas, Anu & Wilska, Terhi-Anna (2007) *Huolenpitoa ja jakamista. Raban ja ajan jakautuminen suomalaisissa lapsiperheissä*. Työselosteita ja esitelmää 104. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Raijas, Anu & Wilska, Terhi-Anna (2008) Kuka päättää kulutuksesta lapsiperheissä. *Tieto & trendit* 2, 32–36.
- Richins, Marsha L. & Dawson, Scott (1992) Materialism as a Consumer Value. Measure Development and Validation. *Journal of Consumer Research* 19, 303–316.
- Roberts, Ron & Golding, John & Towell, Tony & Reid, Steven & Woodford, Sally & Vetere, Arlene A & Weinreb, Irene (2000) Mental and Physical Health in Students. The Role of Economic Circumstances. *British Journal of Health Psychology* 5 (3), 289–297.
- Saarienen, Henna (2001) *Nuoruus ja hulluus, vanhuus ja viisaus? Tutkimus nuorten kulutuskäyttäytymisestä ja velkaantumisesta*. Raportteja 261. Helsinki: Stakes.
- Shim, Soyeon & Xiao, Jing Jian & Barber, Bonnie L. & Lyons, A. (2009) Pathways to Life Success. A Conceptual Model of Financial Well-Being for Young Adults. *Journal of Applied Developmental Psychology* 30, 708–723.
- Shim, Soyeon & Barber, Bonnie L. & Card, Noel A. & Xiao, Jing Jian & Serido, Joyce (2010) Financial Socialization of First-Year College Students. The Roles of Parents, Work, and Education. *Journal of Youth Adolescence* 39 (12), 1457–1470.
- Shim, Soyeon & Serido, Joyce (2011) *Young Adults' Financial Capability*. APLUS Arizona Pathways to Life Success for University Students Wave 2. John & Doris Norton School of Family & Consumer Sciences. https://www.cgsnet.org/ckfinder/userfiles/files/APLUSWave2_Final.pdf (Viitattu 7.7.2015.)
- Smith, Chad & Barboza, Gustavo A. (2013) *The Role of Trans-Generational Financial Knowledge and Self-Reported Financial Literacy on Borrowing Practices and Debt Accumulation of College Students*. Social Science Research Network, SSRN Scholarly Paper ID 2342168. <http://papers.ssrn.com/abstract=2342168> (Viitattu 7.7.2015.)
- Webley, Paul & Nyhus, E. K. (2006) Parents' Influence on Children's Future Orientation and Saving. *Journal of Economic Psychology* 27, 140–164.
- Webley, Paul & Nyhus, Ellen K. (2013) Economic Socialization, Saving and Assets in European Young Adults. *Economics of Education Review* 33, 19–30.
- Wilska, Terhi-Anna (2002) Laiteniilot ja peräsähihtäjät. Nuorten kulutustyyliä ja teknologiasuuntautuminen. Teoksessa Minna Autio & Ilppo Eresmaa & Visa Heinonen & Virpi Koljonen & Petri Paju & Terhi-Anna Wilska (toim.) *Pakko riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 24. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 144–175.
- Wilska, Terhi-Anna & Eresmaa, Ilppo (2002) Nuorten subjektiivinen kokeminen – arjen realismia vai tulevaisuuden kuvitelmia? Teoksessa Minna Autio & Ilppo Eresmaa & Visa Heinonen & Virpi Koljonen & Petri Paju & Terhi-Anna Wilska (toim.) *Pakko riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 24. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 176–203.

NUORTEN AIKUISTEN ELÄMÄNTYTYVÄISYYS JA LUOTTAMUS TULEVAISUUDEN TALOUDELLISEEN PÄRJÄÄMISEEN

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Myönteiset tulevaisuuden odotukset ovat nuoruudessa keskeinen hyvinvoinnin tukija. Tulevaisuutta koskeva toiveikkuus on yhteydessä elämäntyytyväisyyteen sekä fyysiseen ja psyykkiseen suoriutumiseen (O'Sullivan 2011; Gilman ym. 2006). Nuorten kannustaminen tulevaisuutensa rakentamiseen onkin osa kasvatus, jossa nuorta tuetaan kohtaamaan hänen elämänvaiheeseensa kuuluvat kehityshaasteet. Nuoruudesta aikuisuuteen siirryttäessä työ, opiskelupaikka ja ammatillinen tutkinto ovat keskeisimpiä reittejä osallisuuteen (Myrskylä 2011 & 2012).

Nuorten aikuisten työllistymisedellytyksiin on viime vuosina vaikuttanut taantuma. Samalla nuoria koskevaa keskustelua on värittänyt syrjäytymisen ehkäisy, johon on kohdistettu valtakunnallisena väliintulona nuorisotakuu. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy on katsottu niin merkittäväksi tavoitteeksi, että muista ikäryhmistä poikkeavaa täystyöllisyyden tavoitetta on pidetty perusteltuna (ks. Eskelinen 2014). Vaikka nuorisotakuun vaikuttavuus ja toimintamallit vaativat yhä kehittämistä, nuoret kokevat takuun hyödyttävän heitä (Tuusa ym. 2014). Nuorten aikuisten tulevaisuuteen vaikuttavat kaksijakoisesti taloudellisten suhdanteiden tuottamat riskit ja yhteiskunnan osallistavat toimet. Taloudellista pärjäämistä koskevaan luottamukseen vaikuttavat nuoren nykyisen taloustilanteen ohella hänen aiemmat kokemuksensa ja odotukset tulevaisuuden yhteiskunnasta.

Tässä artikkelissa tarkastelen nuorten aikuisten tyytyväisyyttä eri elämänalueilla ja heidän odotuksiaan pärjäämisestään tulevaisuudessa. Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyden avulla tarkastelen kokemuksellista hyvinvointia ja sen yhteyttä nuoren aikuisen nykyiseen päätoimeen

sekä hänen käsityksiinsä omista mahdollisuuksistaan työssä, opiskelussa ja taloudellisessa toimeentulossa. Lisäksi selvitän nuoren aikuisen odotuksia tulevaisuuden taloudellisesta pärjäämisestä. Tulevaisuuden pärjäämistä tarkastelen nuoren tulevaisuuden kannalta keskeisten instituutioiden näkökulmasta eli työllistymistä ja perheellistymistä koskevan tulevaisuudenuskon avulla. Lisäksi selittävinä ulottuvuuksina ovat nykyhetken kokemuksellinen pärjääminen ja sosiaalinen tausta.

Tulevaisuudenusko yhteiskunnallisessa kontekstissa

Pitkään jatkunut taantuma korostaa tarvetta tarkastella nuorten aikuisten tulevaisuutta koskevia odotuksia. Taloussuhdanteiden aiheuttamat ongelmat työllisyydessä voivat vaikuttaa tulevaisuutta koskeviin odotuksiin. 1990-luvun lama tuotti ylisukupolvista syrjäytymistä työelämästä, sillä osa työttömyyttä kokeneiden lapsista sopeutui myös itse työttömyyteen elämänmallina (ks. Pohjantammi 2007). Viimeisen vuosikymmenen aikana tehdyt panostukset nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn tosin korostavat nykyisen tilanteen ja 1990-luvun poikkeavuutta. On mahdollista, että taloudellinen taantuma lisää odotuksia paremmasta ajasta ja vahvistaa siten tulevaisuuden merkitystä elämäntyytyväisyydelle. Aiemmassa tutkimuksessa taantumana koettelemalla alueella nuorten odotukset tulevaisuudesta olivat merkittävin elämäntyytyväisyyttä selittävä tekijä, ja sen merkitys korostui pahoinvoivien nuorten kohdalla (Kallunki & Lehtonen 2012).

Nuorten tulevaisuuden kannalta keskeisiä elämänalueita on käsitelty säännöllisesti

Nuorisobarometrissa. Vuoden 2014 barometrissa tarkasteltiin (Korhonen 2015) nuorten elämäntyytyväisyyden kehitystä vuodesta 1997, jolloin kysymykset otettiin osaksi aineistoa. Lisäksi tarkastelussa oli nuorten yleinen usko omaan tulevaisuuteensa, Suomeen asuinmaana ja maailman tulevaisuuteen (vuosien 2008 ja 2014 aineistot). Nuorten kokonaisarvioissa elämäntyytyväisyydessä on vähäistä vaihtelua. Tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen ei noudata nuorisotyöttömyyden vaihtelua. Voimakkaimmin on heikentynyt tyytyväisyys terveydentilaan, joka oli korkeimmillaan vuonna 2007. Tytöillä tyytyväisyys terveydentilaan on laskenut voimakkaammin kuin pojilla.

Nuorisobarometrissa on tarkasteltu myös nuorten työhön liittyviä arvoja, joita koskevia kysymyksiä on ollut barometrissa vuodesta 1994 asti. Nuorten usko koulutuksen merkitykseen työnsaantimahdollisuuksien parantajana oli korkeimmillaan 2000-luvun taitteessa. Usko koulutukseen näyttääkin heijastelevan käänteisesti työttömyystrendejä (Myllyniemi 2013). Kyse voi olla niin työllistymiseen liittyvän kilpailun luomasta tarpeesta kouluttautua kuin yhteiskunnallisessa keskustelussa toistuvasta koulutuksen korostamisesta.

Tulevaisuuden toimeentuloa koskevien odotusten tarkastelutasot

Tulevaisuutta koskevien odotusten merkitystä nuoren aikuisen elämässä pärjäämiselle on mahdollista korostaa. Myönteisten koulutusta ja työtä koskevien tulevaisuusodotusten on todettu ennustavan esimerkiksi terveyskäyttäytymistä (McDade ym. 2011). Tulevaisuuteen suuntautumisella on myös havaittu käänteinen yhteys nuorten riskikäyttäytymiseen (esim. Piko ym. 2005). Positiivinen suuntautuminen tulevaisuuteen lisää subjektiivista hyvinvointia; jopa oletetun vanhuuden toimeentulon on havaittu olevan suhteessa väestön onnellisuuteen (Ervasti & Saari 2011). Nuorten odotukset tulevaisuudesta vaikuttavat terveyttä ja riskejä koskeviin valintoihin, mikä voi heijastua myöhempään

elämäntilanteeseen. Tulevaisuuden odotusten kannalta keskeiseksi tekijäksi voidaan määrittää taloudellinen toimeentulo, sillä subjektiivista hyvinvointia koskevilla tutkimuksilla taloudellisen toimeentulon merkitys onnellisuudelle on osoitettu erityisesti alimmilla hyvinvoinnin tasoilla suureksi (Fahey ym. 2005, 41; Layard 2005, 30–31; Luhmann ym. 2011).

Nuorten aikuisten köyhyyttä on tutkittu suhteellisen vähän akateemisesti. Aiheen tutkimuksen kannalta ongelmana ovat olleet nuoruuden siirtymävaiheiden aiheuttamat haasteet mittaukselle. Sosiaalinen tausta ja elämäntilanteeseen liittyvät tapahtumat kuten aikainen kotoa poismuutto ovat merkittäviä selittäjiä nuorten aikuisten köyhyysriskille (Kauppinen ym. 2014). Tämän artikkelin tarkastelu kohdistuu nuoren aikuisen luottamukseen siihen, että hän tulee taloudellisesti toimeen tulevaisuudessa. Luottamuksessa tulevaisuuteen painottuu subjektiivinen kokemus, mikä helpottaa siirtymävaiheita sisältävässä elämänvaiheessa taloudelliseen toimeentuloon liittyvää mittaamista. Tulevaisuuden taloudellista pärjäämistä koskevaan luottamukseen nähdään vaikuttavan keskeisesti nuoren aikuisen käsitys mahdollisuudestaan integroitua työelämään.

Odotukset tulevaisuuden mahdollisuuksista syntyvät nuoren aikuisen yksilöllisten ominaisuuksien ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa yhtenä tekijänä on nykyisen elämäntilanteen suhde nuoren tavoitteisiin. Nuori aikuinen asettaa elämässään tavoitteita, mutta joutuu sopeutumaan ympäristön tuomiin muutoksiin. Samalla erilaiset instituutiot ja yksilöiden välinen vuorovaikutus suuntaavat nuorta ja osallistuvat tavoitteiden säätelyyn (Salmela-Aro & Little 2007; Salmela-Aro 2008). Esimerkiksi opiskelukokemukset, joihin ovat vaikuttaneet opiskelutoverit, opettajien ohjaava rooli ja yhteisö, vaikuttavat nuoren aikuisen odotuksiin työelämästä tai jatko-opinnoista. Nuoren aikuisen tulevaisuuden rakentumisen voi nähdä – erityisesti sen keski- ja myöhäisvaiheessa – suuntautuvan työllistymiseen ja mahdolliseen perheellistymiseen.

Lähiympäristö voi kielteisimmillään vaikuttaa nuoren aikuisen odotuksiin ja mahdollisuuksiin rajaavasti. Tämä tulee esiin syrjäytymisessä, joka liittyy osin huono-osaisuuden kasaantumiseen. Ulkopuolisiksi jäävien nuorten vanhemmat ovat työttömiä ja heillä on vain perusasteen koulutus tai heikko sosioekonominen asema huomattavasti useammin kuin vanhemmilla keskimäärin (Pohjantammi 2007; Myrskylä 2011). Laajimmillaan nuorten aikuisten odotuksiin vaikuttavat siten edellisten sukupolvien kokemukset.

Kuvioon 1 on koottu tulevaisuuden taloudelliseen pärjäämiseen vaikuttavat tarkastelutasot. Sosiaalinen tausta muodostaa lähtökohdan tulevaisuutta koskevalle luottamukselle. Lisäksi elämäntilanteeseen liittyvät valinnat vaikuttavat nuoren aikuisen nykyiseen kokemukseen pärjäämisestään. Käsitys omista tulevaisuuden mahdollisuuksista muodostuu nykyisen elämäntilanteen, aiempien kokemusten sekä omaa toimintaympäristöä koskevan tulevaisuuskuvan kokonaisuudesta.

Edellisen perusteella voidaan sanoa, että nuori aikuinen rakentaa kuvaa tulevaisuudestaan henkilökohtaisten ominaisuuksiensa ohella nykyisen elämäntilanteensa, aiempien kokemustensa sekä vanhempien tai lähiympäristön tuottamien ympäristötekijöiden valossa. Taloudellinen pärjääminen liittyy nuoren aikuisen menestykseen työhön liittyvissä instituutioissa. Elämäntyytyväisyyden kannalta tärkeät taloudelliset resurssit ovat usein vielä saavuttamatta, mutta menestys esimerkiksi koulussa ja sivutoimisessa työssä auttaa hahmottamaan omia tulevaisuuden mahdollisuuksia. Suoriutuminen opinnoissa ja työssä auttavat saavuttamaan

resursseja ja siten myös tyytyväisyyttä omaan elämään (ks. Ullrich ym. 2007). Kyse ei ole kuitenkaan vain koulutuksen ja työn objektiivisten vaatimusten suorittamisesta, sillä opiskeluun, työhön ja vapaa-aikaan liittyvät sosiaaliset suhteet ovat keskeinen edellytys kokonaisuhyvinvoinnin ja emotionaalisten tarpeiden täyttymiselle (ks. Baumeister & Leary 1995; Torvi & Kiljunen 2005; Cohen ym. 2000).

Aineisto, mittaaminen ja menetelmät

Tarkastelu perustuu vuonna 2015 kerättyyn Nuorisobarometrin puhelinhaastatteluaineistoon, johon vastasi kaikkiaan 1894 suomalaista 15–29-vuotiaasta nuorta. Tässä artikkelissa kohteena ovat 18-vuotiaat ja sitä vanhemmat. Kyseisessä vastaajaryhmässä oli yhteensä 1556 nuorta aikuista. Perusteena aineiston rajaukselle nuoriin aikuisiin on vanhempien tai huoltajan vastuu alaikäisestä lapsesta. Taloudellinen pärjääminen erityisesti nykyisessä elämäntilanteessa koskee selkeimmin vasta nuoria aikuisia.

Tarkastelu jakautuu elämäntyytyväisyyttä koskevaan kuvailevaan ja taloudellista pärjäämistä koskevaan logistiseen regressioanalyysiin. Elämäntyytyväisyyden osalta tarkastellaan ensisijaisesti kokonaisarviota tyytyväisyydestä omaan elämään. Vastaajia pyydettiin arvioimaan tyytyväisyyttä eri elämän osa-alueisiin kouluarvosanalla (4–10). Lisäksi hyödynnetään päätoimeen, opiskeluun ja tutkinnon suorittamiseen liittyviä muuttujia sekä tarkastellaan tulevaisuuden työllistymistä, opiskelua, taloudellista pärjäämistä ja ammattitutkintoa koskevaa luottamusta.

Nuorten aikuisten tulevaisuutta koskevassa tarkastelussa selitettävänä muuttujana on nuorten arvio taloudellisesta pärjäämisestään tulevaisuudessa. Kysymys oli muotoiltu seuraavasti: ”Kun ajattelet elämäsi eteenpäin, minkälaisena kuvittelet elämäsi 10 vuoden kuluttua? Tulen taloudellisesti toimeen hyvin.” Vastausvaihtoehtoina oli ”kyllä”, ”ei” ja ”en osaa sanoa”. Tarkastelun kohteena oli luottamus omaan pärjäämiseen tulevaisuudessa eli kyllä-vastajat.

KUVIO 1. TARKASTELUTASOT NUORTEN AIKUISTEN TULEVAISUUDEN TOIMEENTULO KOSKEVILLE ODOTUKSILLE

Kyseinen ryhmä edusti 95 prosenttia (n=1472) nuorten aikuisten vastauksista. Vain noin 5 prosenttia (n=83) vastaajista ei uskonut pärjäävänsä tulevaisuudessa tai ei osannut vastata kysymyseen. Selittävät muuttujat rakentuvat kolmen aiemmin esitellyn kokonaisuuden ympärille: nuoren aikuisen tulevaisuuskuva, nykyinen pärjääminen ja sosiaalinen tausta. Tulevaisuuskuva mitataan nuoren aikuisen uskolla siihen, että hänellä on työpaikka tulevaisuudessa. Kysymys kuuluu samaan mittaristoon, johon liittyvät väittämät olivat seuraavat: ”Olen töissä” ja ”Minulla on perhe”. Vain 34 vastaajaa (2 %) arvioi kriittisesti tulevaa työllistymistään, kun perheellistymisen osalta kriittisiä oli yli viidennes (21 %) vastaajista. Lisäksi elämäntyytyväisyyttä koskevassa osiossa hyödynnetään väittämiä ”Minulla on ammattitutkinto” ja ”Opiskelen”.

Tämänhetkistä pärjäämistä koskevassa osiossa selittävinä muuttujina oli koettu psyykkinen terveys, pärjääminen elämässä ja kotitalouden menojen kattaminen. Psyykkistä terveyttä koskeva kysymys oli seuraava: ”Kuinka tyytyväinen olet psyykkiseen terveydentilaasi kouluarvosana-asteikolla 4–10?” Vastaajat arvioivat psyykkisen terveydentilansa keskimäärin erinomaiseksi (ka=8,8; s=1,2). Elämässä pärjäämistä mitattiin väittämällä ”Koen pärjääväni elämässä”, johon vastausvaihtoehtoina olivat ”täysin eri mieltä”, ”jokseenkin eri mieltä”, ”jokseenkin samaa mieltä” ja ”täysin samaa mieltä”. Vain 95 vastaajaa (6 %) arvioi kriittisesti omaa yleistä pärjäämistään. Taloudellista pärjäämistä koskeva kysymys oli seuraava: ”Kotitaloudella voi olla erilaisia tulolähteitä ja useammalla jäsenellä tuloja. Kun kotitaloutesi kaikki tulot otetaan huomioon, onko menojen kattaminen näillä tuloilla...” Vastausvaihtoehtoina olivat ”erittäin hankalaa”, ”hankalaa”, ”melko hankalaa”, ”melko helppoa”, ”helppoa” ja ”hyvin helppoa”. Vajaa neljännes (23 %) vastaajista arvioi taloudellisen toimeentulonsa vähintään melko hankalaksi. Sosiaalista taustaa koskevassa osiossa selittävänä muuttujana oli äidin ammattitutkinto. Selittävän ryhmän muodostivat ne, joiden äidillä ei ollut ammattitutkintoa tai joiden

vastaajalla ei ollut tietoa siitä. Lisäksi oikaisevina muuttujina käytettiin nuoren kotona asumista ja työssäoloa koskevia muuttujia, joista luotiin dummy-muuttuja.

Artikkelin hypoteesina on, että nuorten aikuisten positiivinen kuva tulevaisuudestaan työmarkkinoilla ja perhe-elämässä sekä nykymomenttiin liittyvä kokemus pärjäämisestä psyykkisesti, yleisesti elämässä ja taloudellisesti tukevat nuorten uskoa tulevaan talouteensa. Perusteena työtä koskevalle hypoteesille on työn ratkaiseva rooli taloudellisen toimeentulon kannalta. Perheellistymisen osana aikuistumista nähdään sen sijaan indikaattorina nuoren aikuisen sosiaalisesta vakiintumisesta, joka osaltaan tukee nuoren paikan löytymistä yhteiskunnassa. Taloudellisella luottamuksella on aiemman tutkimuksen perusteella positiivinen yhteys perheen perustamiseen (Wolbers 2007).

Terveiden ja taloudellisen toimeentulon riippuvuussuhteen suuntaa ei voida pitää aikaisemman tutkimuksen perusteella selvänä (Cutler ym. 2006; Dahal & Fertig 2013). Voidaan kuitenkin olettaa, että psyykkiseen terveyteen liittyvillä ongelmilla on kielteinen vaikutus nuoren aikuisen tulevaisuutta koskeviin arvioihin. Tutkimuksen oletuksena on siten, että kokemus heikosta psyykkisestä terveydestä heikentää uskoa taloudelliseen toimeentuloon tulevaisuudessa. Samanlainen kielteinen vaikutus oletetaan olevan elämäntilanteilla, joissa nuorella aikuisella on vaikeuksia pärjätä yleisesti elämässä tai tulla taloudellisesti toimeen. Äidin suorittaman ammattitutkinnon oletetaan vaikuttavan myönteisesti nuoren aikuisen taloudelliseen pärjäämiseen. Oletus perustuu aiemmin mainittuihin sosiaalisen syrjäytymisen periytymistä koskeviin tuloksiin sekä ammatillisen koulutuksen merkitykseen työllistymisessä. Perheen sosiaalinen asema ja tulotaso ennustavat sekä nuoren koulutusta ja tulotasoa että odotuksia tulevaisuudesta (Berzin 2010; Myrskylä 2011).

Oikaisevina muuttujina käytetään nuoren kotona asumista ja nuoren nykyistä työpaikkaa. Oletuksena on, että kotona asuminen tukee nuoren luottamusta tulevaisuuden taloudelliseen

pärjäämiseen. Perusteena oletukselle on se, että kotoa itsenäistymisen on havaittu lisäävän nuorten aikuisten köyhyysriskiä (Kauppinen ym. 2014). Itsenäistymiseen liittyvien vaikeuksien oletetaan siten osalla vastaajia heikentäneen uskoa taloudelliseen tulevaisuuteen. Vastaavasti olemassa olevan työpaikan oletetaan tukevan uskoa omaan pärjäämiseen.

Tarkastelussa käytetään ryhmävertailuihin t-testiä ja yksisuuntaista varianssianalyysiä. Tulevaisuutta koskevan taloudellisen luottamuksen selittämisessä hyödynnetään logistista regressioanalyysiä. Menetelmäksi valittiin logistinen regressio selitettävän muuttujan dikotomisuuden vuoksi. Tulokset raportoidaan vedonlyöntiker-toimien suhteilla (vetosuhte). Yhtä suuremmat vetosuhteet kuvaavat asteikollisen muuttujan kasvun tai luokka-asteikollisen muuttujan vertailuluokkaa suuremman arvon tuottamaa suurempaa riskiä uskoa omaan toimeentuloonsa tulevaisuudessa. Logistinen regressio toteutettiin kolmena mallina, joista ensimmäinen koski luottamusta tulevaisuuden työllistymiseen ja perheeseen, toinen nykyistä pärjäämistä (psykkinen terveys, yleinen elämässä pärjääminen ja taloudellinen toimeentulo) ja kolmas äidin koulutustaustaa. Työllistymistä koskevan muuttujan tarkastelua pidetään tärkeänä, sillä nuorisopolittisesti työllistämistoimenpiteillä pyritään lisäämään nuorten myönteisiä työkokemuksia.

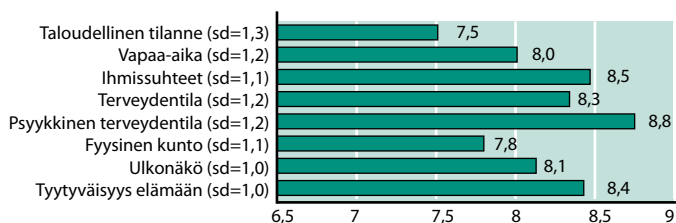
Tulokset

Kuviossa kaksi on esitetty Nuorisobarometriin vastanneiden nuorten aikuisten tyytyväisyys elämään ja sen osa-alueisiin. Vastaajat arvioivat

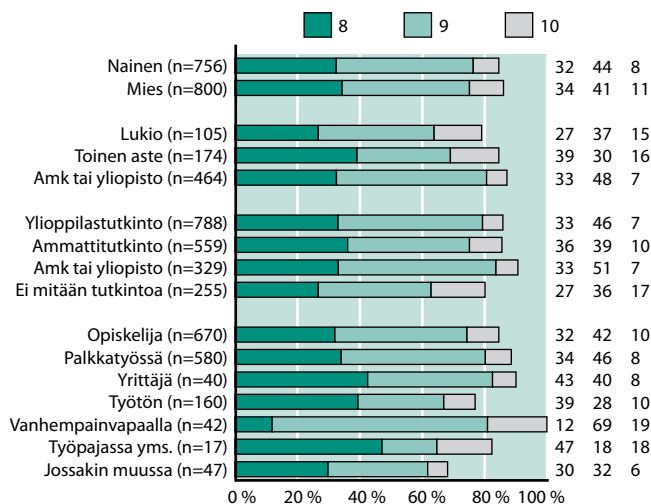
myönteisimmin omaa psyykkistä terveyttään ja kielteisimmin taloudellista tilannettaan. Tyytymättömyyttä taloudelliseen pärjäämiseen ei kuitenkaan voi pitää taloudellisen taantuman seurauksena, sillä kaikkien vastanneiden arviot ($ka=7,4$) vuonna 2007 olivat nykyistä ($ka=7,6$) kriittisempiä. Epäluottamus taloudellista pärjäämistä kohtaan liittyy todennäköisesti vastaajien elämänvaiheeseen, jossa opiskelu ja työmarkkinoille siirtyminen voivat aiheuttaa toimeentulo-haasteita. Huomattavaa on, että tyytyväisyyttä koskevista muuttujista taloudellista tilannetta koskevan muuttujan keskihajonta on suurinta.

Kuviossa kolme on esitetty elämäntyytyväisyytensä hyväksi tai erinomaiseksi (8–10) arvioivien nuorten aikuisten osuudet sukupuolen, opiskelupaikan, suoritettun tutkinnon ja pääasiallisen toiminnan mukaan. Merkittävimmät erot elämäntyytyväisyydessä näkyvät päätoimen tarkastelussa ($F(6, 1547)=7,5^{***}$). Erityisesti vanhempainvapaalla olevat nuoret aikuiset ovat muita tyytyväisempiä omaan elämäänsä. Edellä mainitun ryhmän ohella työttömien elämäntyytyväisyys poikkeaa palkkatyössä olevien ja opiskelijoiden tyytyväisyydestä. Työpajaan osallistumisella näyttää olevan myönteinen vaikutus elämäntyytyväisyyteen työttömiin verrattaessa. Ryhmän pienuuden ($n=17$) vuoksi asiasta ei voi kuitenkaan tehdä tilastollisia johtopäätöksiä. Tutkintoa vailla olevien elämäntyytyväisyys poikkesi jakaumaltaan tutkinnon suorittaneista, mutta ryhmien välillä ei ollut tilastollisia eroja.¹ Myöskään opiskelevien ja muiden nuorten aikuisten elämäntyytyväisyydessä ei ollut tilastollisia eroja. Opiskelua koskeva suoriutuminen ei näytä siten liittyvän suoraan kokemukselliseen

KUVIO 2. TYYTYVÄISYYS ELÄMÄÄN JA ELÄMÄN ERI OSA-ALUEISIIN KESKIHARVAINA JA KESKIHAJONTOINA NUORISOBAROMETRIN NUORILLA AIKUISILLA (N=1554).

KUVIO 3. ELÄMÄNTYTYVÄISYYTENSÄ HYVÄKSI KOKEVIEN OSUUS 18–29-VUOTIAISTA NUORISTA SUKUPUOLEN, OPISKELUPAIKAN, TUTKINNON JA PÄÄTOIMEN MUKAAN

hyvinvointiin (ks. myös Kallunki & Lehtonen 2012). Elämäntyytyväisyyden yhteys mitattuihin muuttujiin oli vähäinen lukuun ottamatta vanhempainvapaalla tai työttömänä olevia.

Vain pieni vähemmistö vastaajista oletti tulevaisuudestaan kielteisiä asioita. Aikuisista vastaajista ilman työtä odotti olevansa kymmenen vuoden päästä vain 34 vastaajaa (2 %), taloudellisesti huonosti toimeentuleva 83 vastaajaa (5 %) ja ilman ammattitutkintoa 129 vastaajaa (8 %). Taloudellista toimeentuloa koskevien arvioiden positiivisuus korostuu, kun tuloksia verrataan syrjäytymisriskin piirissä olevien väestöosuuteen ja nuorisoryhmien kokemuksiin toimeentulostaan. Vuonna 2012 pienituloisuusriski koski Suomen väestöstä 16:tta prosenttia (Tilastokeskus 2015). Vajaalla kahdella kolmanneksella (61 %) korkeakouluopiskelijoista oli vaikeuksia saada rahansa riittämään (Potila 2014). Nuorilla aikuisilla on siis taipumus arvioida, että taloudellinen tilanne kohenee iän myötä.

Kielteisten arvioiden vähäisyys voi selittyä kyselyn vastausaktiivisuudella ja kyselytutkimukselle tyypillisellä sosiaalisten odotusten vaikutuksella ja syrjäytymisriskin piirissä olevien kadolla. Positiiviset oletukset toimeentulosta

perustuvat osaltaan nuorten aikuisten odotuksiin elämäntilanteensa muuttumisesta. Keskeinen nuoruuteen liittyvä muutos on siirtyminen opiskelusta työhön. Joka kahdeksas vastaaja (13 %) odotti kuitenkin olevansa opiskelija kymmenen vuoden kuluttua, naisista jopa joka kuudes (16 %). Suuntautuminen opiskeluun oli yhteydessä koulumenestykseen, sillä useampi kuin joka neljäs (28 %) yli 8 keskiarvon saaneista odotti opiskelevansa kymmenen vuoden kuluttua.

Vaikka joka kahdeksas vastaaja odotti olevansa kymmenen vuoden kuluttua opiskelija, pienituloisena itsensä näki vain joka kahdekskymmenes. Nuoret aikuiset eivät siis liitä opiskelua pienituloisuuteen, vaikka kyseisessä elämänvaiheessa tulot olisivat tosiasiallisesti pienet. Kyse ei ole nuorilla aikuisilla aina rationaalisesta arviosta omasta toimeentulosta, vaan halusta uskoa omaan pärjäämiseen. Tällöin kiinnostavia eivät ole niinkään objektiiviset prosenttiosuudet, vaan kielteisiä odotuksia selittävät tekijät. Tähän näkökulmaan siirrytään myöhemmin logistisen regressioanalyysin avulla.

Kuviossa 4 on esitetty elämäntyytyväisyyden yhteys opiskeluun, työhön ja taloudelliseen toimeentuloon liittyviin odotuksiin.

Elämäntyytyväisyys oli yhteydessä tulevaisuuden odotuksiin erityisesti työhön suuntautumisen ja omaa taloutta koskevan luottamuksen osalta. Nuoret aikuiset, jotka odottivat olevansa ilman työtä tulevaisuudessa, kokivat elämäntyytyväisyytensä heikommaksi kuin muut nuoret ($t(14)=2,1^*$). Yhteys tulevaisuuden taloudellisen toimeentulon ja elämäntyytyväisyyden välillä oli tätäkin selvempi ($t(26)=4,1^{***}$). Taloudellisen toimeentulon onkin subjektiivista hyvinvointia koskevissa tutkimuksissa esitetty olevan voimakkaimmin elämäntyytyväisyyttä selittävä tekijä (esim. Kainulainen 1998).

Elämäntyytyväisyydellä ei ollut maakuntien välillä tilastollisesti merkitseviä eroja. Tulevaisuuden odotuksien osalta maakuntatason tarkastelu ei ole mahdollista, sillä kielteisesti vastaavien määrä jäi liian alhaiseksi osassa maakuntia.

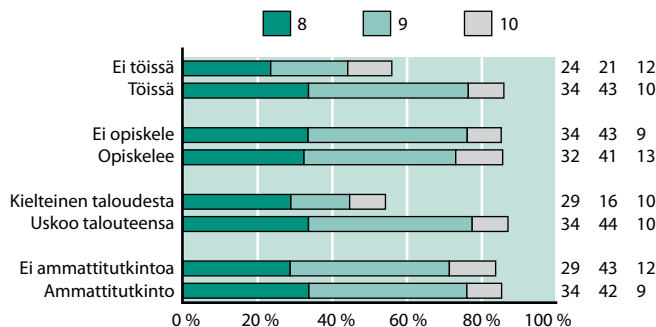
Nuorten aikuisten luottamusta taloudelliseen pärjäämiseen tulevaisuudessa selitetään tässä artikkelissa nuorten aikuisten työllistymiseen ja perheellistymiseen liittyvien odotusten, nykyhetken pärjäämisen ja sosiaalisen taustan avulla. Taulukossa 1 on esitetty kolmen mallin tulokset logistisessa regressioanalyysissä. Usko tulevaisuuden työpaikkaan on oletusten mukaisesti merkittävin selittäjä nuoren aikuisen taloutta koskeville odotuksille. Myös käsityksellä tulevasta perheellistymisestä oli merkittävä vaikutus. Nämä kaksi muuttujaa selittävät mallissa 15 prosenttia odotuksista.

Keskeisen pohjan tulevaisuuden arvioinnille tarjoavat lisäksi nuoren aikuisen kokemukset. Pärjääminen nykyisessä elämäntilanteessa kasvattaa muuttujien selitysosuutta noin 13 prosenttiyksiköllä. Koettu psyykinen terveys, pärjääminen nykytilanteessa ja tulojen riittäminen menoihin vaikuttavat oletusten mukaisesti itenäisesti tulevaisuuden luottamukseen. Nuorten aikuisten luottamus talouteensa näyttää siten koostuvan mitattujen muuttujien kohdalla sekä kokemuksesta omasta pärjäämisestä että laajemmasta uskosta työllistymiseen ja perheellistymiseen. Työelämään pääsemisellä on selkein rooli nuorten aikuisten taloudellisen turvan tuottamisessa ja siten myös tulevaisuuden luottamuksen rakentumisessa.

Sosiaalisen taustan merkitystä tarkasteltiin äidin ammatillisen tutkinnon avulla. Ammatillisen tutkinnon puuttuminen äidiltä jäi selittäjänä hieman alle tilastollisesti merkitsevän tason. Vanhempien luona asumisella oli oletusten mukainen yhteys uskoon taloudelliseen pärjäämiseen tulevaisuudessa. Sen sijaan nuoren aikuisen työssäolo tällä hetkellä ei ollut tilastollisesti merkitsevä selittäjä.

Tarkastelun haasteena oli omaa taloudellista tulevaisuuttaan kielteisesti arvioivien pieni osuus. Tarkasteluun otettujen muuttujien selitysosuus ilmiöstä on hyvä. Nuoruuteen liittyy taipumus arvioida tulevaisuutta positiivisesti. Tämä tulee esiin erityisesti kielteisesti tulevaisuuttaan arvioiden nuorten aikuisten pienenä

KUVIO 4. ELÄMÄNTYYTYVÄISYYTENSÄ HYVÄKSI TAI ERINOMAISEKSI ARVIOIVIEN NUORTEN AIKUISTEN OSUUKSET SEN MUKAAN, MILLAISEKSI HE ARVIOIVAT ELÄMÄNTILANTEENSA KYMMENEN VUODEN KULUTTUA.

osuutena. Kyse on samalla syrjäytymisriskin piirissä olevin nuorten merkittävästä kadosta aineistossa, mikä korostaa tarvetta olla varovainen johtopäätöksissä.

Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä artikkelissa tarkasteltiin nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyttä ja luottamusta tulevaisuuteen taloudellisen pärjäämisen näkökulmasta. Uskoa taloudelliseen pärjäämiseen tulevaisuudessa selitettiin nuoren tulevaisuuskuvalla, nykyisellä pärjäämisellä ja sosiaalisella taustalla. Tulosten perusteella usko omaan työllistymiseen vaikuttaa voimakkaimmin nuorten luottamukseen siihen, että he pärjäävät taloudellisesti tulevaisuudessa. Myös uskolla omaan perheellistymiseen on positiivinen vaikutus. Nykyiseen elämäntilanteeseen liittyvällä psyykkisellä terveydellä, koetulla yleisellä pärjäämisellä ja taloudellisella toimeentulolla oli kaikilla myönteinen vaikutus tulevaisuuden arvioihin. Sen sijaan äidin ammatillisella tutkinnolla oli vain heikko yhteys tulevaisuuden taloudelliseen luottamukseen.² Tulokset täydensivät kokemuksellisella tasolla aiemman tutkimuksen tuloksia, joiden mukaan nuorten itsenäistymiseen liittyy köyhyysriski: kotona asuvat luottivat tulevaisuuden taloudelliseen pärjäämiseen muita enemmän. Nykyisellä työllä ei ollut vastaavaa positiivista merkitystä. Syynä yhteyden puuttumiseen voi olla epätyypillisten työsuhteiden merkittävä osuus kyseisessä ikäryhmässä.

Tulosten perusteella voidaan korostaa työllistymiseen liittyvän uskon merkitystä nuorten aikuisten taloudellisen luottamuksen kannalta. Nuorisotakuun kaltaiset toimenpiteet, jotka pyrkivät rajaamaan työttömyyskokemusten pituutta, vahvistavat siten nuorten aikuisten uskoa taloudelliseen osallisuuteen. Nykyisellä elämäntilanteella on osaltaan merkittävä vaikutus taloudelliseen luottamukseen. Siihen vaikuttavat myös yksilölliset ominaisuudet, sillä psyykkisen terveyden ongelmat voivat olla yksi tekijä, joka rajoittaa luottamusta tulevaisuuteen.

Tulosten perusteella voidaan sanoa, että äidin koulutuksella on heikko yhteys nuoren aikuisen taloudelliseen luottamukseen. Tulos antaa siten vain lievää tukea aiemmassa tutkimuksessa esitettyyn nuorten osallisuuden ja syrjäytymisen ylisukupolvisuuteen. Äidin koulutusta kuitenkin tarkasteltiin vain rajallisesti, sosiaalisena taustana, eikä sen perusteella ei voi tehdä johtopäätöksiä yleisestä syrjäytymisen ylisukupolvisuudesta. Tulosten perusteella nuorten aikuisten taloudellisen osallisuuden lisäämisessä on syytä panostaa ensisijaisesti myönteisiin työllistymiskokemuksiin, samalla kun nuoren nykyhetkeen liittyvien ongelmien ratkaisemista on pidettävä tärkeänä.

Perheen merkitys nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyteen näkyi äitiys-, isyys- tai perhevapailla olevien muita suurempana elämäntyytyväisyytenä. Vastaavasti työttömien elämäntyytyväisyys oli muita ryhmiä heikompa. Tulos tukee aiemman tutkimuksen tuloksia,

TAULUKKO 1. TULEVAISUUDEN TALOUDELLISTA PÄRJÄÄMISTÄ KOSKEVAT KOLME SELITYSMALLIA

	Malli 1		Malli 2		Malli 3	
	p	OR	p	OR	p	OR
Usko työpaikkaan tulevaisuudessa	<0,001	17,506	<0,001	9,104	<0,001	8,716
Usko perheellisyyteen tulevaisuudessa	<0,001	3,61	<0,001	2,778	0,001	2,485
Koettu psyykinen terveys			<0,001	1,484	<0,001	1,494
Pärjääminen elämässä			0,003	1,932	0,002	1,993
Kotitalouden menojen kattaminen			0,01	1,359	0,011	1,48
Äidillä ei ammatillista tutkintoa / ei tietoa					0,071	0,502
Asuu vanhempien/vanhemman kanssa					0,013	0,482
Työssä tällä hetkellä					0,28	0,746
Constant	0,095	0,529	<0,001	0,002	<0,001	0,002
R2 (Nagelkerke)	0,15		0,28		0,29	

joissa parisuhde, työ ja tulevaisuuden kokeminen liittyivät nuorten elämäntyytyväisyyteen (Martikainen 2006). Tulevaisuuden taloudellista pärjäämistä ja työllisyyttä kielteisesti arvioivat kokivat myös elämäntyytyväisyytensä muita heikommaksi. Opiskelupaikalla ja tutkinnolla ei sen sijaan ollut merkitystä nuorten aikuisten elämäntyytyväisyydelle.

Usko omaan taloudelliseen pärjäämiseen tulevaisuudessa korosti tarkastelluista muuttujista selkeimmin elämäntyytyväisyyttä. Tämä tukee käsitystä siitä, että taloudellinen pärjääminen on keskeistä nuorten aikuisten kokemukselliselle hyvinvoinnille. Aiemmissa tutkimuksissa aikuisten materiaallinen ja taloudellinen hyvinvointi on liitetty usein voimakkaimmin subjektiiviseen hyvinvointiin (Cummins 2010; Binder & Coad 2011). Nuorten aikuisten osalta kyse on kuitenkin osin toteutumattomista odotuksista tilanteessa, jossa ammatillinen suuntautuminen ei ole vielä selkiintynyt eikä työelämään siirtyminen ole vielä tapahtunut. Arviot tulevaisuuden taloudellisesta pärjäämisestä eivät aina perustu omiin suunnitelmiin. Kyse on myös tulevaisuutta koskevasta toiveikkudesta.

Viitteet

1. Ilman tutkintoa olevien nuorten ($sd=1,1$) elämäntyytyväisyyden hajonta oli tutkinnon suorittaneita ($sd=0,9$) suurempaa, mutta ryhmien keskiarvojen välillä ei ollut eroja. Tutkinnon puuttuminen ei lisännyt tyytymättömyyttä elämään myöskään yli 22-vuotiaiden ryhmässä.
2. Ristiintaulukoinnissa taloudellisesta tulevaisuudestaan epävarmoista 14 prosenttia oli sellaisia, joiden äidillä ei ollut tutkintoa tai vastaajalla ei ollut siitä tietoa. Tulevaisuuteen luottavien keskuudessa osuus oli 6 prosenttia. Tuloksesta tehtävää johtopäätöstä vaikeuttaa se, että kielteisesti vastanneiden vähäisyyden vuoksi muuttujassa olivat mukana myös ne nuoret, jotka eivät tienneet äitinsä koulutuksesta.

Lähteet

- Baumeister, Roy F. & Leary, Mark R (1995) The Need to Belong. Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin* 117 (1995): 3, 497–529.
- Berzin, Stephanie C. (2010) Educational Aspirations among Low-Income Youths. Examining Multiple Conceptual Models. *Children & Schools* 32 (2010): 2, 112–124.
- Binder, Martin & Coad, Alex (2011) From Average Joe's Happiness to Miserable Jane and Cheerful John. Using Quantile Regressions to Analyze the Full Subjective Well-Being Distribution. *Journal of Economic Behavior & Organization* 29 (2011): 275–290.
- Cohen, Sheldon & Gottlieb, Benjamin & Underwood, Lynn (2000) Social Relationships and Health. Teoksessa Sheldon Cohen & Lynn Underwood & Benjamin Gottlieb (eds) *Social Support Measurement and Intervention. A Guide for Health and Social Scientists*. New York: Oxford University Press.
- Cummins, Robert (2010) Subjective Wellbeing, Homeostatically Protected Mood and Depression. A Synthesis. *Journal of Happiness Studies* 11 (2010): 1, 1–17.
- Cutler, David & Deaton, Angus & Lleras-Muney, Adriana (2006) The Determinants of Mortality. *Journal of Economic Perspectives* 20 (2006): 3, 97–120.
- Dahal, Arati & Fertig, Angela (2013) An Economic Assessment of the Effect of Mental Illness on Household Spending Behavior. *Journal of Economic Psychology* 37 (2013), 18–33.
- Ervasti, Heikki & Saari, Juho (2011) Onnellisuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 191–218.
- Eskelinen, Teppo (2014) Työllisyys ihan aikuisten oikeasti. Teoksessa Anu Gretschel & Kari Paakkunainen & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Nuorisotutkimusverkoston/

- Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 150. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 128–130.
- Fahey, Tony & Whelan, Christopher T. & Maitre, Bertrand (2005) *First European Quality of Life Survey. Income Inequalities and Deprivation*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Gilman, Rich & Dooley, Jameika & Florell, Dan (2006) Relative Levels of Hope and Their Relationship with Academic and Psychological Indicators Among Adolescents. *Journal of Social and Clinical Psychology* 25 (2006), 166–178.
- Kainulainen, Sakari (1998) *Elämäntapattumat ja elämään tyytyväisyys eri sosiaaliluokissa*. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 62. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Kallunki, Valdemar & Lehtonen, Olli (2012) Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyden osatekijät hyvinvoinnin eri tasoilla. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2012), 4.
- Korhonen, Kaarina (2015) Nyt hyvä, mutta entä tulevaisuudessa? Nuorten hyvinvoinnin ja tulevaisuuteen suuntautumisen tarkastelua Nuorisobarometrin pohjalta. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Ihmisarvoinen nuoruus*. Helsinki: Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta, 209–223.
- Kauppinen, Timo M & Angelin, Anna & Backman, Olof & Salonen, Tapio & Moisio, Pasi & Dahl, Espen (2014) Social Background and Life-Course Risks as Determinants of Social Assistance Receipt Among Young Adults in Sweden, Norway and Finland. *Journal of European Social Policy* 24 (3), 273–288.
- Layard, Richard (2005) *Happiness. Lessons from a New Science*. London: Penguin.
- Luhmann, Maïke & Schimmack, Ulrich & Eid, Michael (2011) Stability and Variability in the Relationship Between Subjective Well-Being and Income. *Journal of Research in Personality* 45 (2011): 2, 186–197.
- Martikainen, Liisa (2006) *Suomalaisten nuorten aikuisten elämään tyytyväisyyden monet kasvot*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 287. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- McDade, Thomas W. & Chyu, Laura & Duncan, Greg J. & Hoyt, Lindsay T. & Doane, Leah D. & Adam, Emma K. (2011) Adolescents' Expectations for the Future Predict Health Behaviors in Early Adulthood. *Social Science & Medicine* 73 (2011), 391–398.
- Myllyniemi, Sami (2013) *Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013*. Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myrskylä, Pekka (2011) *Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella*. Työ ja yrittäjyys 12/2011. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. http://www.tem.fi/files/34027/Nuoret_tyomarkkinoiden_ja_opiskelun_ulkopuolella.pdf (Viitattu 12.3.2015.)
- Myrskylä, Pekka (2012) *Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* EVA-analyysi no 19. Helsinki: EVA. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf> (Viitattu 12.3.2015.)
- O'Sullivan, Geraldine (2011) The Relationship Between Hope, Eustress, Self-Efficacy, and Life Satisfaction Among Undergraduates. *Social Indicator Research* 101 (1), 155–172.
- Piko, B. F. & Luszczynska, A. & Gibbons, F. X. & Tekozel, M. (2005) A Culture-Based Study of Personal and Social Influences of Adolescent Smoking. *European Journal of Public Health* 15, 393–398.
- Pohjantammi, Ismo (2007) *Ylisukupolvinen työttömyys nuorten työpajoilla*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 12. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/tyopaja.pdf> (Viitattu 29.5.2015.)
- Potila, Anna-Kaarina (2014) *Opiskelijatutkimus 2014. Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:10. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

- Salmela-Aro, Katariina (2008) Motivaatio ja hyvinvointi elämän siirtymissä. *Psykologia*, 5/2008.
- Salmela-Aro, Katariina & Little, Bryan R. (2007) Mine, Yours, Ours and Others. Relational Aspects of Project Pursuit. Teoksessa B. R. Little & K. Salmela-Aro & S. D. Phillips (eds) *Personal project pursuit. Goals, action and human flourishing*. New York: Lawrence Erlbaum, 199–220.
- Tilastokeskus (2015) *Tulonjakotilasto 2013. Tuloterot ja toimeentulo (kansainvälinen vertailu)*. Suomen virallinen tilasto. Tulot ja kulu- tus 2015. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.tilastokeskus.fi/til/tjt/2013/04/tjt_2013_04_2015-05-25_fi.pdf (Viitattu 7.8.2015.)
- Torvi, Kai & Kiljunen, Pentti (2005) *Onnellisuuden vaikea yhtiö. EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2005*. Helsinki: EVA.
- Tuusa, M. & Pitkänen, S. & Shemeikka, R. & Korkeamäki, J. & Harju, H. & Saares, A. & Pulliainen, M. & Kettunen, A. & Piirainen, K. (2014) *Yhdessä tekeminen tuottaa tuloksia. Nuorisotakuun tutkimuksellisen tuen loppuraportti*. Työ ja yrittäjyys 15/2014. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Ullrich, Simone & Farrington, David & Coid, Jeremy W. (2007) Dimension of DSM-IV Personality Disorders and Life-Success. *Journal of Personality Disorders* 21 (6), 657–663.
- Wolbers, M. H. J. (2007) Employment Insecurity at Labour Market Entry and Its Impact on Parental Home Leaving and Family Formation. A Comparative Study among Recent Graduates in Eight European Countries. *International Journal of Comparative Sociology*, 48 (6), 481–507.

ARJEN- JA ELÄMÄNHALLINNAN ONGELMAT LAPSUUDENPERHEESSÄ – LASTENSUOJELUN NÄKÖKULMA

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Johdanto

Huolena nuoren arjessa on jatkuva ja rajaton pelaaminen sekä vuorokausirytmien epäsäännöllisyys. Perheen arjessa ei ole arjen rytmiin liittyviä kantavia voimia, kuten selkeitä tai yhteisiä ruoka-aikoja tai selkeitä kotiintulo- tai peliaikoja. Vähäisiä muutoksia on saatu aikaan perhetyön ja sijoituksen kautta, mutta ne eivät ole riittäviä kokonaisuuden kannalta. Lastensuojelusta todettiin, että ilman jatkuvaa ja intensiivistä tukea äiti ja lapset eivät pysty pitämään kiinni vähäisistäkään muutoksista. (Ote huostaanottoasiakirjoista)¹

Edellinen teksti on lainaus eräässä suomalais-kaupungissa huostaan otetun 16-vuotiaan lapsen lastensuojeluasiakirjoista. Sosiaalityöntekijän katse kohdistuu juuri niihin arjenhallinnan ilmiöihin, joihin käsillä oleva Nuorisobarometrikin pureutuu. Lainauksessa ”arjen rytmin kantaviksi voimiksi” nousevat yhteiset ruokailut sekä yhdessä sovitut ajankäytön säännöt, joiden puuttuminen yhdessä rajattoman pelaamisen ja vuorokausirytmien epäsäännöllisyyden kanssa nousevat huolenaiheiksi. Lainaus ei kuitenkaan kerro lapsen koko tarinaa. Perhe ei kuulunut lastensuojelutyön piiriin vain arkirytmien epäsäännöllisyyden, vaan myös isän vaikean päihdeongelman, vanhempien välisen parisuhdeväkivallan ja lapsen aggressiivisen käytöksen vuoksi. Lastensuojelun asiakkaina olevissa perheissä harvintamoinen vaikuttavat arjen pulmat ovatkin usein sidoksissa ongelmavyöhytteen, jonka syy- ja seuraussuhteita on vaikea tulkita ja jolla voi olla ylisukupolviset juuret (esim. Bardy 2001; Heino 2007; Korpinen 2008; Kataja ym. 2014).

Olen itse joskus kutsunut sosiaalityötä arjen arkkitehtuuriksi. Ymmärrän sosiaalityön tehtäväksi sosiaalisten rakenteiden, yhteisöjen ja yksilöiden välisten suhteiden tukemisen ja korjaamisen. Arki rakentuu näissä suhteissa. Tässä tekstissä käsittelen Nuorisobarometrin teemaa – arjenhallintaa – lapsuudenperheessä koettujen kuormittavien tekijöiden ja lastensuojelun työskentelyn kautta. Nuorisobarometrissa kysyttiin nyt ensimmäistä kertaa, oliko vastaajan perhe ollut tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa, kun vastaaja oli peruskouluikäinen. Barometrissa ei kuitenkaan tarkennettu lastensuojelun työskentelyn syitä tai seurauksia. Tämän vuoksi olen syventänyt teeman tarkastelua kahden laadullisen aineiston avulla, joista ensimmäinen koostuu kahdessa suomalaiskaupungissa vuonna 2013 huostaan otettujen lasten asiakasasiakirjoista ja toinen kuuden koulukodeista 2000-luvulla aikuistuneen nuoren aikuisen haastatteluista. Lukijan on tärkeää pitää mielessään, että artikkelissa Nuorisobarometrin aineistoa luetaan yhdessä hyvin vakavien lastensuojelutapausten kanssa. Laadullinen tarkastelu ei siis kuvaa yleisesti ottaen nuorison tilannetta, vaan niitä harvoja tapauksia, jotka ovat johtaneet huostaanottoon tai koulukotisijoitukseen.

Keskityn lapsuudenperheen sosiaalisiin ongelmiin ja tarkastelen, miten lastensuojelun sosiaalityössä kohdataan näitä ilmiöitä. Artikkelin punaisena lankana kulkee arjen- ja elämenhallinnan teema: Millaista on elämenmeno silloin, kun perheessä on runsasta alkoholinkäyttöä, mielenterveysongelmia tai vakavia taloudellisia ongelmia? Esiintyykö perheissä silloin enemmän vakavia ristiriitoja? Entä heijastuvatko lapsuudenaikaiset vaikeudet omaan

alkoholinkäyttöön, kiinnittymisen kokemuksiin, oman kodin riittäisyyteen tai taloudelliseen tilanteeseen?

Arjenhallinta elämänhallinnan indikaattorina ja ylisukupolvisuuden ilmiö

Elämänhallinnan edistäminen on aina ollut yksi sosiaalityön ydintehtävistä, ja elämänhallinta kuvaa käsitteenä erinomaisesti ihmisen kokonaisvaltaista toimintakykyä. Tässä artikkelissa tarkoitetaan elämänhallinnan käsitteellä yksilön tai yhteisön kykyä kiinnittyä kulttuurisesti normitettuun ja yhteisesti hyväksyttyyn elämänmeneen. Juuri normatiivisuuden ja kulttuurisidonnaisuuden vuoksi sosiaalityössä joudutaan aina pohtimaan, kenen vallassa on määritellä toivottava elämänhallinnan aste ja millä mittareilla tällainen määrittely tehdään. Kansainvälisesti sosiaalityössä käytetään apuvälineinä erilaisia objektiivisiksi väitettyjä ihmisten elämänhallinnan mittareita. Näiden mittareiden muuttujina käytetään arkista toimintakykyä kuvaavia tekijöitä. Suomalaisessa lastensuojelussa mittareiden käyttö on ollut toistaiseksi vähäistä. Kuntaliitossa on kuitenkin käynnistetty lastensuojelun asiakkaiden toimintakykymittarin kehittäminen (Aaltio 2015). Mittareilla tai ilman, käytännön sosiaalityössä arvioidaan jatkuvasti perheiden arjenhallintaa ja toimintakykyä sekä erityisesti niissä ilmeneviä ongelmia, joiden tulkitaan indikoivan elämänhallinnan puutteita ja vaikeuksia. Samalla tullaan määritelleeksi hyvää ja tavoiteltavaa elämäntapaa.

Elämänhallinnan puutteet ja vaikeudet ovat myös tämän artikkelin lähtökohtia. Nuorisobarometrin kysymyksenasettelu ilmentää jo sitä arvomaailmaa, jonka puitteissa me tutkijat muodostamme käsityksemme arjesta ja sen hallinnasta. Barometrikysymysten perusteella arki on hallussa, kun selviytyy arkisista tehtävistä, on tyytyväinen itseensä ja sosiaaliseen verkostoonsa, nukkuu säännöllisesti ja syö terveellisesti. Myös lastensuojelussa kiinnitetään huomiota puutteisiin näissä tekijöissä ja pyritään

työskentelemään tilanteen korjaamiseksi. Liiallinen keskittyminen arjenhallinnan ja toimintakyvyn lisäämiseen voi kuitenkin vaikeuttaa niiden taustalla vaikuttavien tekijöiden havaitsemista. Nämä taustatekijät eivät poistu, vaikka arki saataisiin hallintaan.

Artikkelissani arjenhallinnan vaikeudet näytävät olevan seurausta taustalla vaikuttavista vakavista sosiaalisista ongelmista, jotka toisinaan ovat siirtyneet edelliseltä sukupolvelta. Kansainvälisissä tutkimuksissa ja suomalaisissa rekisteritutkimuksissa koulutuksen, toimeentulovaikeuksien ja mielenterveysongelmien on todettu siirtyvän seuraavaan sukupolveen (esim. Kestilä ym. 2012; Kataja ym. 2014). Vuoden 2012 Nuorisobarometri käsitteli niin ikään hyvinvoinnin ylisukupolvisuutta ja totesi, että toimeentuloon, koulutukseen tai mielenterveyteen liittyvien tekijöiden lisäksi myös sosiaalinen luottamus periytyy. Rekistereihin ja kyselyihin perustuvien tutkimusten tulokset edellyttävät arjen hyvinvoinnin ja sukupolvisuhteiden merkitysten laadullista tarkastelua. Tämän artikkelin tavoitteena onkin käsitellä näitä arjen nyansseja. Samalla toivoisin lukijan miettävän, missä määrin sosiaaliset ongelmat ovat seurausta arjenhallinnan vaikeuksista tai päinvastoin: Voiko sosiaalisilta ongelmilta välttää, jos lapsuudenkodista ei saa eväitä arkensa ja elämänsä hallintaan? Entä voiko arkeaan hallita, jos elämää kuormittavat vakavat sosiaaliset ongelmat?

Aineistot ja menetelmät

Nuorisobarometrin aineisto on kuvailtu tarkemmin Sami Myllyniemen kirjoittamassa luvussa. Barometriin vastasi 1894 iältään 15–29-vuotiaasta nuorta. Kysymyssarjassa, jossa kysyttiin lastensuojelun sosiaalityöstä, oli joukko muita vastaajan peruskouluiän aikaiseen perheeseen liittyviä kysymyksiä. Kysymyksistä seitsemän liittyi vastaajan vanhempiin ja perheeseen, kolme vastaajan omaan hyvinvointiin ja neljä lastensuojelun työskentelyyn. Kysymykset koskivat perheen toimeentulovaikeuksia, vanhempien työttömyyttä, vanhempien sairastelua, vanhem-

pien alkoholinkäyttöä, vanhempien mielenterveyttä, perheen sisäisiä ristiriitoja, vanhempien eroa, vastaajan sairastelua, koulukiusatuksi joutumista sekä vastaajan perustarpeista huolehtimista. Vastausvaihtoehtoja oli kolme: ei, kyllä ja en osaa sanoa.

Edellä mainittuja kysymyksiä seurasi neljä lastensuojelua koskevaa kysymystä, joista kolme viimeistä kysyttiin vain niiltä vastaajilta, jotka vastasivat ensimmäiseen kysymykseen myöntävästi. Vastaajilta kysyttiin, oliko heidän perheensä tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa vastaajan ollessa peruskouluikäinen. Lisäksi tarkennuksena kysyttiin, oliko lastensuojelun asiakkaana vastaaja itse vai joku muu perheen lapsista. Tämän jälkeen kysyttiin, oliko vastaaja sijoitettu kodin ulkopuolelle lastensuojeluyksist. Tutkimuseettisista syistä lastensuojelun työskentelyyn liittyvät yksityiskohdat jätettiin kysymättä, sillä lapsuudenperheen ongelmia koskevat kysymykset olivat jo muutenkin vastaajaa kuormittavia. Analysoin Nuorisobarometrin kyselyaineistoa pääasiassa ristiintaulukointien ja korrelaatioiden avulla. Tein myös joitakin faktorianalyseja, joita käytin aineiston tiivistämisen ja korrelaatioiden hahmottamisen apuvälineenä.

Tekstissäni valotan barometriaineiston tuloksia lastensuojelun sosiaalityössä tuotetuista huostaanottoasiakirjoista tehdyn tarkastelun avulla. Asiakirjat on kerätty kahdesta väestömäärältään erikokoisesta suomalaiskaupungista. Pienemmässä (väestömäärä < 100 000 as.) kerättiin kahdeksan ja suuremmassa (väestö > 150 000 as.) kuuden kuukauden ajalta kaikkien tuona aikana huostaan otettujen lasten huostaanotto-päätökset sekä koko asiakkuuden aikaiset avo- ja sijaishuollon päätökset ja asiakassuunnitelmat. Pienemmässä kaupungissa otettiin tarkasteluajankohtana huostaan 15 ja suuremmassa 22 lasta, joten kokonaisaineisto käsittää 37 lapsen huostaanottoasiakirjat. Aineistossa oli 24 teini-ikäistä ja 13 alle 13-vuotiaista lasta, joiden lastensuojelun asiakkuus oli kestänyt keskimäärin viisi vuotta ennen vuoden 2013 huostaanottoa. Keräsin huostaanottoasiakirjoista taustamuutuja ja laadullisia tekstiotteita aineistolähtöisesti

Excel-taulukkoon, jossa oli lopulta 9 yläkategoriaa, 37 keskikategoriaa ja 232 alakategoriaa. Tämän lisäksi poimin aineistosta otteita erilliseen tekstitiedostoon, jota saatoin jäsentää Atlas.ti-ohjelman avulla. Tätä artikkelia varten poimin erityisesti arjen- ja elämänhallintaa kuvaavia aineisto-otoksia. Valitsin tarkasteluun erityisesti tapauksia, joissa huostaan otettu lapsi oli yli 13-vuotias tai vanhemmat olivat alle 30-vuotiaita, jotta aineisto asettuisi paremmin Nuorisobarometrin kontekstiin.

Asiakirja-aineiston lisäksi hyödynnän kuuden nuoren aikuisen, neljän naisen ja kahden miehen, haastatteluaineistoa. Haastateltavat olivat iältään 22–28-vuotiaita, ja heidät oli kaikki sijoitettu koulukotiin teini-ikässä. Heidän lastensuojeluasiakkuutensa kesto vaihteli kuudesta kahdeksaentoista vuoteen. Koulukotisijoitusten kesto vaihteli kahdesta vuodesta kahdeksaan vuoteen. Suoritin haastattelut keuhvällä 2015 Valtion koulukotien Koulukodeista voimaa -kehittämishankkeen yhteydessä. Haastattelut toteutettiin fenomenologisina syvähaastatteluina (Seidman 2012), joissa osallistujat kertoivat paitsi lastensuojelukokemuksistaan, myös elämästään ennen lastensuojeluinterventioita ja niiden jälkeen. Tässä artikkelissa hyödynnän erityisesti haastatteluiden osioita, joissa osallistujat kertoivat lapsuudestaan ja varhaisnuoruudestaan ennen koulukotiin sijoittamista.

Lastensuojelun asiakkuus Nuorisobarometrin vastaajajoukossa

Nuorisobarometrin 1894 vastaajasta kymmenesosa (n=188) kertoi perheensä olleen tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa, kun vastaaja oli peruskouluikäinen. Heistä kuitenkin vain noin puolet (n=83) oli ollut itse asiakkaana. Kodin ulkopuolelle heistä oli peruskouluiässä ollut sijoitettuna kuudennes (n=30). Kokonaisaineistosta siis lastensuojelun asiakkaana oli ollut 4,4 prosenttia ja 1,6 prosenttia oli ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle peruskouluiässä.² Nuorisobarometrin luvut vastaavat valtakunnallisia tilastoja. Valtakunnallisesti 7–15-vuotiaista

lapsista noin 8 prosenttia on lastensuojelun avohuollon asiakkaana ja noin 1 prosenttia on kodin ulkopuolelle sijoitettuna vuosittain (Lastensuojelu 2013).³ Koska tässä tarkastelussa kohteena on erityisesti vastaajan perhe, keskitytään tekstissä kysymykseen peruskouluikäisen perheen kontaktista lastensuojelun sosiaalityöhön.

Nuorisobarometrin vastauksissa perheen vanhempien alkoholiongelma, mielenterveysongelma, vakava sairaus, pitkäaikaiset taloudelliset vaikeudet ja ristiriidat perheen sisällä olivat kaikki huomattavasti tavallisempia perheissä, jotka olivat tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa. Lastensuojelun kanssa tekemisissä olleissa perheissä lasten perustarpeiden laiminlyönti, mikä kaiken kaikkiaan oli hyvin harvinaista, oli muita yleisempää. Näissä perheissä myös vanhempien parisuhteen päättymisen oli tavallista. Erot olivat kaikkien muuttujien osalta tilastollisesti merkitseviä, ja tarkastelen niitä yksityiskohtaisesti seuraavissa luvuissa. Tulos saa tukea myös aiemmista lastensuojeluasiakkuuden taustatekijöitä kuvaavista tutkimuksista (Myllärniemi 2006; Heino 2007; Hiitola 2008; Bardy 2009). Se, että lastensuojelu työskentelee juuri perheissä, joissa on kasautuneita sosiaalisia ongelmia, ilmentää lastensuojelun perustehtävän kohdentumista juuri sinne, jossa tuen tarve on suurinta. Tältä osin Nuorisobarometrin ja aiempien tutkimusten tuloksia voidaan pitää myönteisenä.

Laadullisissa aineistoissa lukujen rinnalle nousevat sosiaalityöntekijöiden havaintoihin perustuvat kirjaukset lastensuojeluasiakkuuden ajalta sekä ongelmien keskellä eläneiden nuorten omakohtaiset kokemukset. Laadullisten aineistojen valossa lapsiperheen arjen- ja elämänhallinnan ongelmia ei voi kategorisoida, vaan ne muodostavat usein vyyhdin, johon päätteet, mielenterveysongelmat, vakavat ristiriidat ja taloudelliset vaikeudet vaikuttavat kaikki jollakin tavalla. Seuraavissa luvuissa tarkastelen Nuorisobarometrin tuloksia tarkemmin ja valotan laadullisten aineistojen avulla, miten arjen- ja

elämänhallinnan ongelmat ilmenevät lastensuojelun sosiaalityössä ja suojelun kohteena olevien lasten kokemusmaailmassa.

”Sieltä ne hirviöt taas puskee” – päähteidenkäyttö elämänhallinnan romuttajana

V: Mun isähän on ihan täyspäiväinen alkoholisti niin. Niin meidän isä teki paljon reissuhommia, kun mä olin pieni. Niin tietyllä tapaa aina, kun mä olin äidin kanssa kotona, niin mun elämä oli sellaista suojattua, tasasta. Mut sit kun isä tuli kotiin, niin se arki vähän pyöryhti uudelle raiteelle, niinku ympäri ämpäri. (Haastattelu)⁴

Edellisessä lainauksessa koulukotiin murrosiässä sijoitettu nuori aikuinen kertoo lapsuutensa arjesta alkoholisoituneen isän kanssa. Isän alkoholismi varjosti koko perheen elämää. Läheisiin kohdistuvia alkoholi- ja päihdehaittoja on tutkittu Suomessa paljon, sillä erityisesti alkoholi tunnistetaan aineeksi, jonka käyttö kuormittaa paitsi läheisiä myös muuta yhteiskuntaa (Warpenius ym. 2013). Vanhempien päihdeongelmat ovat yleisimpiä syitä myös lastensuojelutyölle (esim. Heino 2007), ja huostaanottoasiakirja-aineistossa se on tavallinen asiakkuutta määrittävä tekijä: 16:lla aineiston 37 lapsesta on alkoholitai huumeongelmainen vanhempi. Seuraavassa kuvauksessa nuoret vanhemmat kertovat viikonlopun tapahtumista.

*Viime viikon juomisestaan vanhemmat kertoivat neuvottelussa, että he molemmat olivat juoneet torsdai-
nata jonkun verran ja perjantaina olivat olleet ko-
tona morkkiksissa. Lauantaina vanhemmat ker-
toivat lähteneensä kavereiden kanssa ravintolaan
syömään ja silloin äiti kertoo ottaneensa muutaman
kaljan. Isä oli lähtenyt ravintolasta vielä baariin
ja äiti oli jäänyt asunnolle nukkumaan. Punkotus
oli tapahtunut yöllä em. asunnolla. Vanhemmat sa-
noivat, että nyt on tullut mokattua asiat pahasti ja
olivat pahoillaan siitä. (Ote huostaanottoasia-
kirjoista)*

Myös Nuorisobarometrin vastaajilta kysyttiin, oliko heidän isällään tai äidillään ollut ongelmia alkoholin vuoksi vastaajan ollessa peruskouluikäinen. Vastaajista 12 prosenttia (n=231) vastasi kysymykseen myöntävästi. Lastensuojelun työskentely oli näissä perheissä huomattavasti tavallisempaa kuin perheissä, joissa alkoholiongelmaa ei ollut, sillä 27 prosenttia heistä oli tekemisissä lastensuojelun kanssa. Perheissä, joissa alkoholinkäyttö ei ollut ongelmallista, lastensuojelutyöskentelyn osuus oli vain 8 prosenttia.⁵ Alkoholiongelmistä kärsiviin perheisiin kasautuu myös muita elämänhallinnan ongelmia. Kaikissa käyttämissäni aineistoissa vanhemman päihdeongelma oli kytköksissä useisiin muihin elämänhallinnan vaikeuksiin. Päihdeongelmaa ei pysäytä välttämättä edes lapsen huostaanotto. Seuraavassa lainauksessa teini-ikäinen lapsi ei pääse kotilomille äidin edelleen jatkuvan päihdeongelman vuoksi.

Kotilomia on ollut niukasti, johtuen mm. siitä, että äidin asunto on ollut asumiskelvoton ja äidin päihteidenkäyttö on jatkunut. Äiti ei ole käynyt kutsuttuna antamassa seuluja. Nuoren kireellisen sijoituksen aikana hän antoi positiivisen huume-seulan ja oli perhetapaamisessa havaittavasti päihtynyt. Keskusteluissa on käynyt ilmi, että hän on kuljettanut nuorta päihtyneenä ja ajokorttitta. Äiti on kertonut myös raha-asioidensa olevan huonolla tolalla. (Ote huostaanottoasiakirjoista)

Nuorisobarometrin vastauksissa vakavat taloudelliset vaikeudet, mielenterveysongelmat ja vakavat ristiriidat olivat alkoholiongelmaisissa perheissä huomattavasti muita perheitä tavallisempia. Peräti 50 prosenttia alkoholiongelmasta kertoneesta vastaajasta kertoi lapsuudenperheen vakavista ristiriidoista, kun osuus muissa perheissä oli vain 11 prosenttia.⁶ Myös aiemmissa nuorille kohdennetuissa kyselytutkimuksissa aikuisten alkoholinkäytön haitalliseksi kokeneet vastaajat kertoivat kärsineensä kodin ristiriidoista (Takala & Roine 2013, 29).

*Nuoret ovat altistuneet lapsuudessaan kaltoinkohd-
telulle kuten riidoille, aikuisten keskinäiselle väki-
vallalle ja vanhempien päihteiden käytölle. Nuoren
isällä oli runsasta päihteiden käyttöä. Nuori oli
veljensä ja äitinsä kanssa usein turvakodissa lap-
suudessa. (Ote huostaanottoasiakirjoista)*

Alkoholinkäyttö ei suinkaan aina rajaudu vain vanhempiin. Huostaanottoasiakirjoista koostuvassa aineistossa joka neljannen (n=10) lapsen asiakkuus johtui ensisijaisesti hänen omasta päihdeongelmastaan. Näistä kahdeksassa tapauksessa sekä lapsi että vanhemmat käyttivät päihteitä. Joskus lapsuudenkoti luo päihteidenkäytölle puitteet: sieltä saa paitsi ryyppyseuraa myös perehdytyksen ongelman salailukulttuuriin. Yksi koulukotiin sijoitetuista haastateltavista kertoo lomistaan vuoroin äidin ja isän luona.

*V: Kyllähän mä kotonakin, kun mä ryyppäsin, ni
mähän ryyppäsin sitte omassa huoneessa. Siellä mä
tissuttelin koko aika. Ja jos en mä päässy lähte-
mään, ni sit mä tissuttelin siellä koko ajan jossain
piilossa. Et aina mun piti ottaa sitä viinaa. Isän
luona, ni me vedettiin ybessä. Samoin mummin luo-
na, jos iskä oli siellä, ni me vedettiin sielläki ybessä.
E: Käviks siellä kukaan kattomassa? Siis tiesikö
ne, mihin sä menet lomille?*

*V: Kävi, kävi, ne kävi kyllä vilkaseen, mutta kun-
ten nyt varmaan tiität tutkinnot tehneenä, niin al-
koholistiperheessä kaikkekihan näyttää ulkopuolelle
hyvältä. On kullisit ja on hienot vaatteet ja tavarat
ja on kaikki tip top, eikä näy pulloja missään, mut
sit kun avaat jääkaapin (--), niin sieltä ne hirviöt
taas puskee. (Haastattelu)*

Lastensuojelussa huostaanotto ei suinkaan aina katkaise nuoren päihteidenkäyttöä, kuten edellisestäkin lainauksesta ilmenee. Sekä asiakirja- että haastatteluaineistossa tavallista on, että päihteidenkäyttö jatkuu lastensuojelun interventioista ja sijoituksesta huolimatta. Joskus tilanteeseen tulee kuitenkin pysäytys. Yksi nuorista kertoo hakeutuneensa itsenäisesti

katkaisuhoidon pitkään jatkuneen hatkareissun päätteeksi.

E: Mitäs sä silloin käytit?

V: Huumeita, kovii huumeita lähinnä ja (pitkä tauko) sit mä sanoin, soittelee, tota, sosiaalityöntekijälle takaspäin ja sanoin että haluun katkaisuhoitoon, koska ei täs, ei siit, ei siitä tullut enään mitään. Se oli ihan, se oli suoraan sanottuna perseestä. (Haastattelu)

Myös Nuorisobarometrin aineistossa vanhempien alkoholinkäyttö näytti olevan yhteydessä vastaajan omaan ongelmalliseen alkoholinkäyttöön. Niistä vastaajista, joiden vanhemmat olivat käyttäneet alkoholia ongelmallisesti, 41 prosenttia kertoi alkoholihaitanneen heidän ihmissuhteitaan ja 43 prosenttia heidän terveyttään. Perheissä, joissa alkoholinkäyttö ei ollut ongelma, vastaavat osuudet olivat ihmissuhteiden osalta 18 prosenttia ja terveyden osalta 19 prosenttia. Ero oli molemmissa ryhmissä tilastollisesti merkitsevä.⁷

Alkoholien ongelmakäyttö on toisinaan kytköksissä myös mielenterveysongelmiin. Yhtäältä juominen kärjistää mielenterveysongelmia, kuten ahdistusta, toisaalta mielenterveysongelmat vaikeuttavat alkoholinkäytön hallintaa. Nuorisobarometrin aineistossa peräti 30 prosenttia vanhempien alkoholinkäytöstä kertoneista vastaajista kertoi myös vanhempien mielenterveysongelmista, kun vain 6 prosenttia vastaajista, joiden vanhemmilla ei ollut ongelmallista alkoholinkäyttöä, kertoi vanhempiensa mielenterveysongelmista.⁸ Mielenterveys- ja päihdeongelmien yhtäaikainen ilmeneminen saattaa johtaa lasten kannalta kaoottiseen tilanteeseen.

Lapsen isä on vuosia käyttänyt erilaisia päbheitä. Hän on ollut erilaisissa hoidoissa, jotka on keskeyttänyt. Hänellä on useita vankilatuomioita. Isän kunto heikkeni (kokoperhehoidossa) voimakkaasti ja hänelle haettiin (psykiatrisesta sairaalasta) paikkaa, mutta hän ei kyennyt olemaan sairaalassa kuin pari päivää. (–) Isä kulki Suomen ja

(ulkomaan) väliä, eikä ollut perheen arjessa mukana kuin ajoittain. Syyskuussa isä viültelee itseään päählytyneenä perheen kotona. (Ote huostaanottoasiakirjoista)

Seuraavassa alaluvussa tarkastelenkin mielenterveysongelmien varjostamaa lapsiperheen arkea eri näkökulmista.

Rauhaton arki – elämää mielenterveysongelmien kanssa

E: No mimmosta se aika oli ennen sitä yhtätoista vuotta?

V: Rauhatonta. Mulla oli äiti jolla on mielenterveysongelmia ja sitten, tota, mun... Mä en suostunut käymään koulua, koska me muutettiin todella paljon. Mä oon asunut noin 20 eri paikkakunnalla, ja siinä sit koulunvaihdot ja kaikki. (Haastattelu)

Yllä olevassa lainauksessa koulukodista aikuis-tunut haastateltava kertoo perhe-elämästä mielenterveysongelmista kärsineen äidin kanssa. Nuorisobarometrin kaikista vastaajista 8 prosenttia (n=163) kertoi vanhemmillaan olleen mielenterveysongelmia, kuten skitsofreniaa, psykoosia tai masennusta. Näistä perheistä 27 prosenttia oli tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa, kun osuus muissa perheissä oli vain 8 prosenttia.⁹ Lastensuojelun sosiaalityössä vanhempien mielenterveysongelmat ovat hyvin tavallinen syy niin avohuollon tukitoimenpiteille kuin huostaanotoille (Heino 2007; Hiitola 2008). Laadullisessa huostaanottoasiakirja-aineistossa vanhempien mielenterveysongelmat koskettivat viidesosaa aineiston lapsista.

Nuorisobarometri osoittaa, että myös mielenterveyden ongelmien kanssa kamppailevissa perheissä vakavat ristiriidat olivat tavallisia: peräti 54 prosenttia mielenterveysongelmista kertoneista vastaajista kertoi vakavista ristiriidoista perheessään, kun vastaava osuus muiden vastaajien kohdalla oli vain 12 prosenttia.¹⁰ Kun mielenterveysongelmat ja ristiriidat kuormittavat arkea, se voi olla rauhatonta ja vaikuttaa myös

aikuisiän luottamussuhteisiin. Nuorisobaromet-
rissa kysyttiin, kuinka kiinteästi vastaaja koki
kuuluvansa perheeseensä. Vastauksissa löytyi
tilastollisesti merkitseviä eroja mielenterveys-
ongelmaisten vanhempien kanssa lapsuutensa
viettäneiden ja muiden vastaajien välillä. Kun
vanhempien mielenterveysongelmia kokeneista
vastaajista 50 prosenttia koki kuuluvansa erittäin
kiinteästi perheeseen, oli osuus muiden kohdalla
peräti 66 prosenttia. Vastaavasti mielenterveys-
ongelmaisten vanhempien kanssa eläneistä
lapsista 4,3 prosenttia koki kiinnittyneensä per-
heeseensä melko löyhästi, erittäin löyhästi tai ei
ollenkaan, kun vastaava osuus muiden vastaa-
jien joukossa oli vain 2,3 prosenttia.¹¹ Havainto
saa tukea myös haastatteluaineistosta.

V: (--) *Aiti yritti monta kertaa lääkkeillä itsemur-
haa ja viiltehy saatto olla, ja lopputulos oli se, että
se monta kertaa lähti mun isän luota. Et ne oli
yhessä ja erikseen ja yhdessä ja erikseen ja yhdessä
ja erikseen. Ja sit vast kun mä olin itse asissa (--)
itsenäistymässä, niin isi sano, että nyt riittää tää
touhu ja pisti eropaperit vetämään.*

E: *Miten se heijastu siihen sun olemiseen? Se, että
kotona oli jatkuva myrsky?*

V: *No siis nyt, kun mä oon miettinyt, niin mulla
on ollut tosi paljon hankaluuksia luottaa ja ylipää-
tensä juurtua minnekään. Et mä en oo tuntenut
mitään paikkaa kodiksi itelleni.* (Haastattelu)

Huostaanottoasiakirja-aineistossa on myös
tapauksia, joissa asiakkaiden käsitys omasta
mielenterveydestään on ristiriidassa sosiaali-
työntekijöiden arvion kanssa. Asiakas ei välttä-
mättä koe olevansa sairas ja saattaa toistuvasti
kieltäytyä hoidosta, vaikka elämänhallinnan
ongelmat ovat ilmeisiä ja lasten laiminlyönti va-
kavaa. Mielenterveysongelmilla on edelleen voi-
makas stigma, joka saattaa vaikeuttaa hoitoon
hakeutumista.

*Lapset olivat olleet usein samoissa likaisissa vaat-
teissa koko viikon ja lasten hygieniä oli huonosti
hoidettu. Lapset olivat olleet nälkäisiä tulles-
saan hoitoon. Lapset olivat toistuvasti kertoneet*

*päiväkodin henkilökunnalle, että äiti satuttaa
heitä kotona. (--) Äiti sanoo, ettei halua käydä
mielenterveystoimistossa, koska pelkää – omien
sanojensa mukaisesti – leimantuvansa bullukseksi.
(Ote huostaanottoasiakirjoista)*

Mielenterveysongelmat eivät kuitenkaan
rajaudu vain vanhempiin. Yleistä on, että suo-
jeluun kohteena olevilla lapsilla tai nuorilla on
itsellään psyykkisiä ongelmia. Lasten ja nuor-
ten psykiatriset diagnoosit ovat viime vuosina
lisääntyneet osin tarkentuneen tunnistamisen
vuoksi. Huostaanottoasiakirjoissa korostuivat
erityisesti masennus- ja ahdistusoireista kärsivät
tytöt sekä neuropsykiatrisesti oireilevat pojat.
Havainto on tuttu myös muista tutkimuksista
(esim. Martikainen & Autti-Rämö 2010). Samal-
la, kun psykiatristen oireiden tunnistaminen on
parantunut, moniammatillisen osaamisen tarve
on lisääntynyt. Lastensuojelun ja psykiatrian vä-
liset rajapinnat ovat ongelmallisia, jos palvelu-
sektoreiden yhteistyö ei toimi ennakoivasti eikä
lapsen katsota kuuluvan selkeästi kummankaan
järjestelmän piiriin. Huostaanottoasiakirja-ai-
neistossa oli kolme tapausta, joissa huostaan-
otto tapahtui suoraan nuorisopsykiatriselta
osastolta ilman aiempaa lastensuojelukontaktia.
Näissä tilanteissa nuoren turvallisuus pyrittiin
takaamaan huostaanoton avulla, vaikka lasten-
suojelun ei tulisi olla psykiatristen potilaiden
ensisijainen hoitopaikka. Hyvin sairaalla nuo-
rella elämä voi pyöriä itsensä vahingoittamisen
ympärillä.

*Kriisosastolla nuori on tarvinnut aikuisen ohjauk-
sa ja hellää huolenpitoa vuorokauden ympäri.
Nuori on pyrkinyt satuttamaan itseään jatkuvasti
viiltelemällä, raapimalla ihoa rikki ja kuristamal-
la itseään kaulasta. (--) Mielialan nuori kokee ma-
sentuneeksi ja ahdistuneeksi ja itsetunto on huono.
Ahdistusta tulee erityisesti ruokailutilanteiden jäl-
keen.* (Ote huostaanottoasiakirjoista)

Huostaanottoasiakirja-aineistossa lasten
ja nuorten traumakokemukset ovat yleisiä, sil-
lä niitä on kirjattu joka kolmannesta lapsesta.

Myös haastatteluaineistossa osa osallistujista on kärsinyt mielenterveysongelmista. He liittivät erilaiset käyttöhäiriöt ja mielenterveysongelmat – päihteidenkäytön, itsetuhoisuuden, ahdistuksen ja syömishäiriöt – aiempiin kuormittaviin elämäkokemuksiinsa. Ongelmat tulkitaan käsittelemättömien traumojen ilmentymiksi ja käytösmallin koetaan tulevan kotoa. Vanhempien mielenterveyden häiriöt lisäävät merkittävästi lapsen riskiä sairastua etenkin murrosiässä. Lastenpsykiatrien mukaan sairastumisaltuus siirtyy erityisesti vanhemmuuden puutteiden kautta, minkä vuoksi varhainen tuki mielenterveysongelmista kärsivien lasten vanhemmille olisi äärimmäisen tärkeää. (Solantaus & Beardslee 1996.) Itsenäistymisen kynnyksellä syömishäiriöön sairastunut haastateltava kuvailee kamppailua luovuttamisen ja ryhdistäytymisen välillä.

V: *Mä olin tosi masentunut ja sillai ahdistunut. Mä vaan olin puol vuot kotona, niin sitten, sekin jotenkin, et se oli mun mielest vaan semmoinen oire ehkä niistä vanhoista taas. Ja sitten kun mä vaan päätin, et joo, ei tää oo tääkään hyvä. Sit mä vaan aloin taas syömään. Tai siis sillai, et mä olin jotenkin siinä itisesäälissä tai semmoisessa, et viitsi mä baluun tappaa itteni, et mä en kestä elämää.* (Haastattelu)

Nuorisobarometrin aineistossa kysyttiin, miten vastaajat kokivat psyykkisen terveydentilansa kouluarvosana-asteikolla 4–10. Vanhempien mielenterveysongelmista kertoneista peräti 14 prosenttia antoi oman psyykkisen terveydentilän arvioksi 4–6, kun vastaavia arvosanoja antoi vain 5 prosenttia muista vastaajista. Kiitetävän kympin antoi psyykkiselle terveydentilalleen vain 13 prosenttia vanhempiensa mielenterveysongelmia kokeneista, kun osuus muista vastaajista oli peräti 33 prosenttia.¹²

Laadullisissa aineistoissa mielenterveyden ja arjenhallinnan väliset suhteet olivat ilmeisiä. Mielenterveysongelmat vaikeuttavat monella tavalla tavallista arkea ja aiheuttavat lapsille ennakoinnattomuuden ja turvattomuuden kokemuksia. Nuorisobarometrissa mielenterveyden

ongelmat olivat yhteydessä myös perheiden pitkäaikaisiin taloudellisiin vaikeuksiin. Peräti 40 prosenttia vanhempien mielenterveysongelmista kertoneista vastaajista kertoi myös lapsuudenperheen taloudellisista vaikeuksista, kun osuus muiden kohdalla oli 15 prosenttia.¹³ Seuraavassa alaluvussa tarkastelen lapsuudenperheen pitkäaikaisia taloudellisia vaikeuksia myös muista näkökulmista.

”Hirvee stressi, hirvee kiire koko ajan” – lapsuudenperheen pitkäaikaiset taloudelliset vaikeudet

E: *Mites ne sijaisvanhemmat?*

V: *90-luku, 90-luvun lama yrittäjäperhe, siinä pähän se vastaus on. Hirvee stressi, hirvee kiire koko ajan, ja prosessi käynnissä. Käydään koulussa, käydään eskarissa ja hirvee kiire muuten. Kauheesti velkaa ja yritysaneerauksia ja muuta. Se on sitä harmaata arkea vaan vuodest sisään, vuodest toiseen.*

E: *Heijastuks se sun arkeen kuinka paljon?*

V: *Tottakaihan ne heijastu, sillä mä muistan monesti se (tauko), että mä en muista kertaakaan, että mun kanssa olis leikitty. En yhen ainuttakaan kertaa.* (Haastattelu)

Edellisessä lainauksessa leikki-ikäisenä sijaisperheeseen ja sittemmin koulukotiin sijoitettu nuori aikuinen kuvailee laman keskellä eläneen yrittäjäperheen arkea. Haastateltava ei muista kiireisen perheen koskaan leikkineen hänen kanssaan. Myös Nuorisobarometrin vastaajilta kysyttiin, oliko heidän perheellään ollut pitkäaikaisia taloudellisia vaikeuksia vastaajan ollessa peruskouluikäinen. Vastaajista 17 prosenttia (n=318) vastasi kysymykseen myöntävästi.

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2013 köyhtyminen tai syrjäytyminen uhkasi 17,4 prosenttia suomalaisista (Suomen virallinen tilasto 2013) ja vuonna 2012 suomalaislasten pienituloisuusaste oli 9,4 prosenttia (Suomen virallinen tilasto 2012). Pienituloisuusaste vaihtelee kuitenkin huomattavasti perheen kokoonpanon mukaan. Vuonna 2010 pienituloisuusaste oli

kahden huoltajan lapsiperheissä 10 prosenttia, kun se yhden huoltajan perheissä oli 24 prosenttia. (Okkonen 2014.) Nuorisobarometrin vastaajista yhden vanhemman kanssa peruskoulun alkaessa asuneista 36 prosenttia kertoi perheessään olleen vakavia taloudellisia vaikeuksia, kun luku kahden vanhemman perheessä eläneillä oli 15 prosenttia. Nuorisobarometrissa taloudelliset vaikeudet olivat vahvimmin yhteydessä tilanteeseen, jossa vastaajan vanhemmat olivat työttöminä vasten tahtoaan. Peräti 50 prosenttia taloudellisia vaikeuksia kohdanneiden vastaajien vanhemmista oli usein työttömänä. Vastaajista, joiden lapsuudenperheissä ei ollut taloudellisia vaikeuksia, vain 9 prosenttia eli usein työttömänä vasten tahtoaan olevan vanhemman kanssa.¹⁴

V: (Isä) oli tosi semmonen, et se veti aina äidin pankkitilin tyhjäksi. Et ku verhoissa on albaalla niit saumoja, niin meillä oli aina ruokarahat siellä piilossa, et se ei saanut niitä. Ja sit se oli aina sillee, et nyt hän lähtee hakee töitä. Se jäi työttömäksi silloin joskus 90-luvulla tai silloin. Sillä varmaan siitä johtu ne. Sit se saatto tulla takas joskus viikon päästä ku se olikin jäänyt sille tielleen. (Haastattelu)

Tämän haastateltavan perheessä ruokarahat piti piilottaa, jottei isä käyttänyt niitä viinaan. Myös Nuorisobarometrissa perheen vakavat taloudelliset vaikeudet olivat yhteydessä vanhempien alkoholinkäyttöön. Taloudellisia vaikeuksia lapsuudenperheessään kokeneista vastaajista 28 prosenttia kertoi vanhemmillaan olleen alkoholiongelmia, kun taas vastaajista, joilla taloudellisia vaikeuksia ei ollut, vain 9 prosenttia kertoi vanhemmillaan olleen ongelmia alkoholinkäytön kanssa.¹⁵ Myös vanhempien mielenterveysongelmat ja sairastelu, perheen vaikeat ristiriidat, vanhempien ero ja jopa koulukiusaaminen olivat tavallisempia taloudellisten vaikeuksien kanssa kamppailevissa perheissä kuin taloudellisesti pärjäävissä perheissä. Myös lastensuojelun sosiaalityön työskentely oli tavallisempaa perheissä, joissa oli taloudellisia vaikeuksia. Taloudellisia vaikeuksia lapsuudessaan

kokeneista vastaajista 24 prosenttia kertoi perheensä olleen tekemisissä lastensuojelun kanssa, kun taloudellisesti pärjäävistä perheistä näitä oli vain 7 prosenttia.¹⁶ Ilmiötä voi tarkastella myös lastensuojelun näkökulmasta. Peräti 40 prosenttia vastaajista, jotka kertoivat perheessään olleen tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa, kertoi myös taloudellisista vaikeuksista perheessään. Tätä havaintoa tukevat myös aiemmat lastensuojelun asiakkuuden syitä koskevat tutkimukset (esim. Heino 2009). Toimeentulo-ongelmat ovat vahvasti yhteydessä lastensuojelun tarpeeseen.

Talousasiat ovat olleet yksi teema, nyt asiat on viety velkanuvoijalle. Aluksi äiti teki paljon pikavippejä ja osan niistä on tehnyt kavereilleen auttaakseen heitä vuokratästeissä. Perhetyö on käynyt asioita kotona hyvin käytännönläheisesti läpi, mm. ruokailuja, kaupassakäyntejä jne. (–)

Äidillä on halua toimia oman ja lapsen edun mukaisesti, mutta hänellä on kyyryttömyyttä viedä tavanomaisia arjen asioita puheen tasolta käytäntöön. Tämän vuoksi äidin elämänhallinta ei ole säilynyt, mikä on näkynyt mm. taloudellisina huolina tai siivoamisen vaikeutena. (Ote huostaanottoasiakirjoista)

Vaikka lastensuojelulaissa edellytetään, ettei lastensuojelun tarve saa johtua perheen taloudellisesta tilanteesta, ovat taitamattomaan rahankäyttöön liittyvä ylivelkaantuminen, pikavipit ja asuntovuokratästit tavanomaisia ilmiöitä lastensuojelussa. Edellisessä lainauksessa perheen taloudellisiin vaikeuksiin tartutaan käytännönläheisesti neuvomalla ja avustamalla taloudellisesti. Taloudellinen avustaminen onkin käytetyin lastensuojelun avohuollon tukitoimenpide, mutta toistuessaan ja pitkittyessään taloudellisista vaikeuksista voi tulla myös yksi huostaanoton perusteista. Tällöin taloudellisista vaikeuksista tulee elämänhallinnan vaikeuksia ilmentävä indikaattori ja jopa peruste lapsen huostaanotolle. Edellisessä lainauksessa tilanne kehittyy juuri näin: ensimmäinen sitaatti on

perheen lastensuojeluasiakkuuden alkutaipaleelta, viimeinen ote huostaanottopäätöksestä.

Huostaanottoasiakirjoissa taloudelliset vaikeudet nousevat esiin silloin, kun ne ovat seurausta ongelmakäyttäytymisestä – kuten holtittomasta rahankäytöstä, joka liittyy usein vanhempien mielenterveysongelmiin, osaamattomuuteen ja päihderiippuvuuteen – sekä silloin, kun ne johtavat lapsen kannalta kohtuuttomiin tilanteisiin. Vaikka absoluuttinen köyhyys on Suomessa harvinaista, ovat lapset täysin vanhempiensa rahankäytön armoilla. Seuraavat lainaukset koskevat samaa perhettä. Ensimmäinen on ote naapurustosta tulleesta lastensuojeluilmoituksesta, toinen sosiaalityöntekijän kirjoittamasta asiakkasuunnitelmasta.

Nimettömällä soittajalla huoli lapsista: ovat liian kovia ja usein nälissään. Ennen ovat käyneet pyytelemässä ruokaa, mutta nykyisin kaikki ovat kieltäytyneet antamasta. Isä on useimmiten humalassa. (–) Äiti on kertonut, että isällä on lähtenyt kaljoittelu käsistä. Äiti on kertonut, että isä käyttää kaikki rahansa kaljoitteluun. Äiti yrittää yksin pitää taloutta ja perhettä pystyssä. (Ote huostaanottoasiakirjoista)

Taloudellisten vaikeuksien ja lastensuojelun sosiaalityön välisestä suhteesta voidaan todeta, että taloudelliset vaikeudet ilmentävät lastensuojelussa usein laajempia elämänhallintaan liittyviä pulmia. Asiakkaille raha-asoiden seuraaminen voi näyttäytyä kontrollina ja käyttämisenä, mutta sosiaalityössä vaikeudet raha-asioissa indikoivat useita muita sosiaalisia ongelmia, joita Nuorisobarometrin tuloksetkin peilaavat. Taloudellisiin vaikeuksiin voidaan kunnissa usein tarttua konkreettisesti taloudellisen avustuksen ja ohjauksen avulla, mutta toistuessaan tai pitkittyessään tilanne mutkistuu. Taloudellisten vaikeuksien seurauksena lapsella voi olla puutetta perustarpeista, kuten ruuasta, vaatteista ja hygieniasta.

Perhetukikeskuksen henkilöstön lapsen asiakaskertomukseen kirjaamia puntteita: lapsen

vaippaibottumaa ei ole hoidettu asianmukaisesti, perheen huone toistuvasti lapsen asunnoksi sopimattomassa kunnossa ja vanhempien omat tarpeet ovat menneet toistuvasti lapsen tarpeiden edelle ajankäytössä ja esim. toimeentulotuen varassa tehtävissä vaatteiden ja perustarvikkeiden hankinnoissa. (Ote huostaanottoasiakirjoista)

Taloudelliset vaikeudet herättävät usein häpeää, eikä niistä puhuta avoimesti. Vanhemmat voivat suojella lapsiaan toimeentuloon ja köyhyyteen liittyviltä huolilta ja vaikutuksilta. (Moisio & Karvonen 2007.) Koulukodista aikuistuneiden nuorten haastattelussa, joissa puhutaan esimerkiksi lapsuudenkodin päihde- ja mielenterveysongelmista ja väkivallasta, taloudelliset vaikeudet tulevat esiin vain sivulauseissa. Luvun alussa lainattu haastateltava kertoo, että hänen lapsuudessaan ruokarahat oli piilotettava, ettei isä olisi kuluttanut niitä viinaan. Yksi haastateltava kertoo, että sijoituksen myötä hän pääsi matkoille, jotka kotona eivät koskaan olisi olleet mahdollisia. Taloudellisista vaikeuksista puhutaan myös silloin, kun vanhemmat joutuivat niiden vuoksi tekemään paljon töitä. Mielenterveysongelman äidin kanssa lapsuutensa eläneelle haastateltavalle arki isän poissa ollessa oli piinaavaa.

E: Tuntuks että sä sait tukea muualta, jos äiti oli huonossa kunnossa? Niin mimmoset välit sulla oli isään sitten?

V: No, mulla oli hyvät välit isään, mutta kun isä joutu tietyistä syistä käydä tosi paljon töissä niin sit mulla ei oikeestaan hirveesti ollut ketään siinä. Ja sit kun mulla ei ole ikinä oikein ollut semmosta hirveen lämmintä suhdetta mun isoveljeen, niin sit se ei tavallaan, ei oo ollut semmosta tuki ja turva olo missään vaiheessa. Vast sitten sijoituksen aikana se on tullut. (Haastattelu)

Vaikeneminen tai tietämättömyys lapsuudenkodin taloudellisista vaikeuksista on hankaloittanut myös köyhyyttä koskevien tutkimusten luotettavuuden ja syy-seuraussuhteiden arviointia (esim. Moisio & Karvonen 2007).

Lapset määrittelevät oman perheen tulotason mielellään keskiviivalle tai sen yläpuolelle perheen tulotasosta riippumatta (Sutton ym. 2007 artikkelissa Hakovirta & Kallio 2014, 154), mutta kykenevät erinomaisesti erittelemään käsityksiään köyhyydestä ja sen syistä (Hakovirta & Kallio 2014). Nuorisobarometrissa lapsuudenkodin taloudelliset vaikeudet näyttäisivät heijastuvan myös vastaajan omaan kotitalouteen. Lapsuudenkodissaan taloudellisia vaikeuksia kokeneista kotoaan pois muuttaneista vastaajista vain 12 prosenttia kuvaili talouttaan varakkaaksi tai hyvin toimeentulevaksi, kun vastaava osuus muiden kohdalla oli 22 prosenttia. Vastaavasti taloudellisista vaikeuksista kertoneista 32 prosenttia kuvaili nykyistä kotitalouttaan niukasti toimeentulevaksi tai köyhäksi, kun osuus muilla oli 20 prosenttia.¹⁷ Keskituloiseksi kotitalouttaan kuvailevien osuuksissa ei ollut eroa näiden ryhmien välillä.

Pitkäaikaisista taloudellisista vaikeuksista kärsineissä perheissä myös vakavat ristiriidat olivat muita perheitä tavallisempia. Lapsuudenperheensä taloudellisista vaikeuksista kertoneista vastaajista 35 prosenttia kertoi myös vakavista ristiriidoista perheessään, kun osuus muissa perheissä oli 12 prosenttia.¹⁸ Taloudelliset vaikeudet kiristävät monella tapaa perheiden ilmapiiriä. Seuraavassa alaluvussa tarkastelenkin syvällisemmin perheiden vakavia ristiriitoja.

”Sit se lähti ovet paukkuen” – vakavat ristiriitaisuudet arkea hajottamassa

V: Mun isä on ollut alkoholisti ja tosi väkivaltainen mun äitiä kohtaa. Niin sitten me aina saatiin bäättö, ku mun isä joi niin paljon ja sitten möykkäsi siellä. Ja sitten ku se aina kävi mun, siis vaan hakeas äitiä, niin sitten piti aina muuttaa ja sit oltiin välil turvakodissa ja välil siellä sun täällä ja välil kriisiasumisessa ja sit taas munalla. (Haastattelu)

Nuorisobarometrissa kysyttiin, oliko vastaajan peruskouluikäisessä perheessä ollut vakavia ristiriitaisuuksia. Peräti 15 prosenttia (n=293) vastasi kysymykseen myöntävästi. Kuten aiemmin

on todettu, vakavat ristiriidat olivat yleisempiä perheissä, joissa oli alkoholi- tai mielenterveysongelmia tai taloudellisia vaikeuksia. Lastensuojelutyö on tavallista perheissä, joissa esiintyy vakavia ristiriitoja. Peräti 42 prosentissa lastensuojelun kanssa tekemisissä olleista perheistä oli vastaajien mukaan myös vakavia ristiriitoja, kun muissa perheissä vakavista ristiriidoista kertoi vain 13 prosenttia vastaajista.¹⁹

Huostaanottoasiakirja-aineistossa eriaisteisia ristiriitoja oli tai oli ollut jokaisessa perheessä. Lievimmillään ristiriidat ovat kommunikaatiovaikeuksia tai sanallisia yhteenottoja – vakavimmillaan ristiriidat johtavat teräsein tehtyyn fyysiseen väkivaltaan. Koska huostaanottoasiakirja-aineiston lapsista suurin osa on teini-ikäisiä, ristiriidat eivät rajaudu vain vanhempien välisiin konflikteihin, vaan tavallisesti myös lapset ovat osallisina ristiriidoissa. Tavatonta ei ole, että vanhempien lapsiin kohdistama kuritusväkivalta muuttuu lapsen kasvaessa fyysisiksi yhteenotoiksi lapsen puolustautuessa väkivallalta. Joissakin tapauksissa lapsi on ensisijainen väkivallantekijä, jonka käytös värittää koko perheen arkea.

Nuoren äiti on kertonut, että jo pienestä pojasta lähtien arki nuoren kanssa on ollut äärimmäisen haastavaa ja vanhemman voimia kuormittavaa. Pojan kasvaessa tilanteet ovat jatkuvasti pahentuneet ja nuoren käytös on ollut erittäin arvaamaton ja uhkaavaa äitiä ja pikkuveljeä kohtaan. Kotona on sattunut useita väkivallatilanteita, joiden aikana kaikki perheenjäsenet ovat olleet vaarassa. (Ote huostaanottoasiakirjoista)

Vakavat ristiriidat lapsuudenperheessä näyttäisivät Nuorisobarometrin tulosten valossa heijastuvan myös kiinnittymisen kokemuksiin. Ristiriitojen keskellä kasvaneista vastaajista vain 46 prosenttia kertoi kuuluvansa perheeseensä erittäin kiinteästi, kun osuus muilla vastaajilla oli 69 prosenttia.²⁰ Kiinnittymisen vaikeus on luettavissa myös huostaanottoasiakirjoista.

Nuoren lapsuus näyttäytyy asiakirjojen valossa rikkonaiselta lukuisten muuttojen vuoksi. Nuorella ei ole ollut mahdollisuutta kiinnittyä paikkoihin ja luoda turvallisia ihmissuhteita. Nuoren oman kertoman mukaan hän on lapsena kokenut fyysistä sekä psyykkistä väkivaltaa äidin taholta. Subde äitiin on yksi nuoren abdistuksen aiheuttaja. (Ote huostaanottoasiakirjoista)

Jokainen haastattelemani nuori aikuinen kuvailee lapsuudenkodissaan olleen ristiriitoja. Niin huostaanottoasiakirja-aineistosta kuin haastatteluissa ilmenee, etteivät ristiriidat ole sidoksissa vain perheen vanhempiin, vaan myös muihin ympärillä eläviin aikuisiin. Osa haastatteluista joutui jo pienenä tempaistuksi mukaan vaikeisiin aikuisten välisiin konflikteihin.

V: Mä jouduin tavallaan semmisiin aikuisten asioihin silloin mukaan, koska mun eno on alkoholisti ja se oli sit siellä riehumassa pitkin öitä tän mummin kuoleman jälkeen ja meillä oli jo turvako-tipaikka varattu mutsin kanssa ja tälleen. (–) Me oltiin jumissa siinä ja mä olin tavallaan, kuulin siinä paljon semmosii asioita mitä välttämättä mun ei ehkä ois sen ikäsenä tarvinnut kuulla. (Haastattelu)

Nuorisobarometrin tulokset osoittavat, että vakavien ristiriitojen perheissä vanhempien eroaminen on tavallista. Peräti 50 prosenttia vastaajista, joiden kotona oli vakavia ristiriitoja, koki myös vanhempiensa eron. Perheissä, joissa vakavia ristiriitoja ei vastaajan mukaan ollut, vanhempien ero kosketti 20 prosenttia vastaajista.²¹ Niin huostaanottoasiakirja-aineistossa kuin haastatteluissa vanhempien uudet parisuhteet toivat toisinaan uusia ongelmia.

V: Tottakai se heijastuu sit kotoonta. Meillä oli sillon, tota, isäpuoli. (Se) asu meidän kaa samas, samas talos. Jotenkin nyt en oikein sitten osannut ottaa vastaan sitä niin sanottuu uutta isäroolia siihen, koska itellä ei ikinä ollut sellasta, eikä sitten oikein tuntunut, tuntenut oloonsa hyväksi. (Haastattelu)

Lapsuudenkodin ristiriidoilla näyttäisi Nuorisobarometrin vastausten valossa olevan vaikutusta myös aikuisena rakennetun kodin ilmapäiriin. Kun vastaajilta kysyttiin tämänhetkisen kodin ilmapäiiristä, ristiriidoista lapsuudessaan kertoneiden vastaajien ja muiden välillä oli merkitsevä ero. Ristiriitaisessa lapsuudenkodissa kasvaneista vastaajista, jotka asuivat jo erossa vanhemmistaan, 10 prosenttia piti määritelmää ”riitaisa” erittäin tai melko paljon nykyistä kotiaan kuvaavana, kun osuus muiden lapsuudenkodista poismuuttaneiden joukossa oli vain 4 prosenttia.²² Myös haastatteluihin osallistuneet nuoret aikuiset olivat kohdanneet nykyisissä ihmissuhteissaan vaikeuksia.

V: Mä pistin ite pihalle mun ex-miehen kun mä ootin kolmatta (lasta). Me ollaan erottu jo aika-semminkin moneen otteeseen, mutta sitten kun mä rupesin kolmatta oottaan, niin mä sanoin sitten viimesen niitin ensimmäisen kolmanneksen päätyttyä, että lähettävä on. Sit se oli siinä. Sit se lähti ovet paukkuen. (Haastattelu)

Kun artikkelin teemoja tarkastelee kokonaisuutena, vakavat ristiriidat on koko aineiston kaikkein selvimmin läpäisevä teema. Ihmisten välisten suhteiden tukeminen ja korjaaminen ovat sosiaalityön vaikeimpia tehtäviä, joissa ei voida onnistua ilman osapuolten sitoutumista. Seuraavassa alaluvussa tarkastelenkin myös muita tapoja, joilla sosiaalityössä voitaisiin tukea lasten ja nuorten arkea kuormittavissa olosuhteissa.

”Isoja asioita, joiden korjaaminen ois ollut paljon pientä” – mitä olisi pitänyt tehdä toisin?

E: Muistat sä yhtään millainen tunnetila sulla silloin oli? Sä sanoit, että sä olit sulkeutunut.

V: Mä olin jatkuvasti vihanen.

E: Sä olit vihanen.

V: Vihanen. Jatkuvasti.

E: Kenelle sä olit vihanen?

V: *Työntekijöille, työntekijöille. Ja itelle olen tosi vihanen. Siinä ei ollut muuta kuin peiliin katoamista, et minä takii täs ollaan.* (Haastattelu)

Viha on tunne, joka esiintyy kaikkien haastattemieni nuorten aikuisten puheessa. Tämän artikkelin pohjalta ymmärrän tunteen taustat hyvin. Kaltoinkohtelun ja laiminlyönnin kokemukset eivät nuorten haastatteluissa liity vain perheisiin, vaan myös heitä tukemaan tarkoitettu palvelujärjestelmä tuottaa epäoikeudenmukaisuuden ja välinpitämättömyyden kokemuksia. On välttämätöntä pohtia, miten kuormittavia tilanteita voisi eri osapuolten näkökulmasta korjata ja parantaa. Koska tätä asiaa ei kysytty Nuorisobarometrin vastaajilta eivätkä huostaanottoasiakirjatkaan anna valmiita kehittämisohdotuksia, kysyin asiaa haastatteluihin osallistuneilta nuorilta aikuisilta. Joukko on valikoitunut, sillä osallistujat ovat itse olleet aktiivisesti halukkaita kehittämään lastensuojelun sosiaalisuutta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että he olisivat olleet vastauksissaan kriittikkömiä – päinvastoin.

Kuudesta haastateltavasta neljä on kärsinyt lapsuudessaan perheenjäsenen runsaasta päihteidenkäytöstä. Kaikkien lapsuus on ollut rikko-
naista, ja sijoitukset turvakoteihin tai sukulais-
ten luokse ovat olleet tavallisia. Yksi heistä on
otettu pysyvästi huostaan jo vauvaikäisenä. La-
sisen lapsuuden kokeneet haastateltavat toivo-
vat ensisijaisesti, että lastensuojelu oli puuttunut
vanhempien päihteidenkäyttöön hanakammin.

V: *Mitä mä oisin toivonut olis varmaan ollut se, että isä on selvin päin.* (Haastattelu)

V: *Ihan ensimmäisenä olis voinut estää mun isäviikonloput. Siis ihan oikeesti, mä en mitään muuta oo näin jälkikäteen toivonut kun sitä: estänyt mun isäviikonloput, koska se on ollut siis sellanen ympäristö mikä ei sovi yhellekään lapselle. Mä en edes vie omia lapsiani sinne. Et mun lapset on kerran tavanneet ukin ja se on varmaan siinä, et en tuu enää viemään niitä sinne. Et mä en ymmärrä miks sallittiin semmonen ympäristö.* (Haastattelu)

Kaikkia haastateltavia yhdistää kokemus siitä, ettei lapsuudenkodin rankkoja tapahtumia, heidän käyttäytymisensä ongelmallisuutta tai heihin kohdistettujen toimenpiteiden tarkoitusta ole selitetty heille heidän ikänsä vaatimalla tavalla. Osalla vanhemmat ja muut läheiset ovat omien ongelmiansa vuoksi olleet kyvyttömiä selvittämään tapahtumia, mutta silmiinpistävää on, että myös viranomaiset ovat jättäneet kertomatta lapsille, mitä heidän elämässään on tapahtumassa. Yksi haastateltavista totesi, että 99 prosenttia hänelle aikuisena kehittyneistä ongelmista perustuu siihen, ettei hänen lapsuudessaan lapsille tarvinnut kertoa mitään. Lastensuojelun toimenpiteiden kohteeksi joutuminen saattoi tulla lapselle täytenä järkytyksenä, kuten seuraavan lainauksen 12-vuotiaana kiireellisesti lastenkotiin sijoitetulle.

V: *Kukaan ei oikein pabemminkaan tiennyt mun tulevaisuudesta että. Tai jos ties, niin ei ainakaan kertonut mulle.*

E: *Oliks sul kaveripiiriin kautta kokemusta tai näkemystä siitä, mitä se ylipäättään tarkoittaa olla lastenkodissa?*

V: *Ei ollut mitään hajuun.*

E: *Ei mitään hajuun.*

V: *Ei. Mä en ees tienny sillon, et tommosia lastenkoteja on olemassa tai mitään. Tai tällasii, että tällasii asioita edes tehdään. Eihän niin pienenä, en osannut oikein arvata, et tämmösii paikkoja on.* (Haastattelu)

Lastensuojelulaitokset tulivat haastateltavalle hyvin tutuiksi, sillä seuraavan kuuden vuoden aikana hän oli sijoitettuna viiteen eri laitokseen. Kun haastateltavilta kysytään heidän ongelmiansa ennaltaehkäisystä ja korjaamisesta, kaikki painottavat yksinkertaiselta tuntuvaa seikkaa: luotettavan aikuisen – läheisen tai työntekijän – merkitystä, jolla olisi aikaa olla heidän kanssaan. Luottamuksen merkitystä on korostettu nuorisotutkimuksessa jo aiemmin (Myllyniemi 2012). Myös tuoreessa tutkimuksessa, jossa tarkastellaan syrjäytymisvaarassa olevien nuorten palvelujärjestelmää, nuoret itse korostavat

luottamussuhteen merkitystä. Tutkimuksessa todetaan, että juuri luottamuksen rakentumiselle välttämätön *aika* on palveluiden tärkeä ja usein niukka resurssi. (Aaltonen ym. 2015, 129–130.) Nuoret voivat jäädä läheisten aikuisten ajankäytön marginaaliin myös kotonaan. Seuraavassa haastateltava kuvaa niitä pieniä askelia, joilla hänen lapsuudenkokemuksensa olisi voinut olla ehjempi.

E: *Tuntuks sust, et jos ne (sijaisvanhemmat) ois ollut sun kans enemmän, niin asiat vois olla toisin?*

V: *Aivan toisin.*

E: *Joo. Et se oli periaattees hyvin pienestä kiinni, mut sit toisaalta ihan tosi isoista asioista.*

V: *Niin. Se oikeastaan vois, asian näin ilmasta. Tai siis isoja asioita, joiden korjaaminen olis ollut paljon pientä. Et paljon pieniä askelia ja mä uskon, et se, se on, se on se, mikä siinä ois ratkaisu. Sillä samalla, kun nuori kasvaa ja lapsi kehittyy ja etsii itteään, että jos se maanantaina kohtaa vaikeuden, jota ei keskiviikkoon mennessä korjata, niin sit se omaksuu ja hyväksyy sen asian, et mä oon nyt, tää nyt on tällasta. (Kun) kukaan ei tuu sanomaan, että ei muuten oo. Että sä käsitit nyt väärin. Jos ei kukaan oo sanomassa sitä, niin sit se on niin. Ja se on niin lopun elämää. (Haastattelu)*

Perheiden ongelmatilanteisiin puuttuminen, ajan antaminen ja asioiden selittäminen ovat keinoja, joilla lastensuojelun sosiaalityön vaikuttavuutta voitaisiin näiden nuorten aikuisten mukaan parantaa. Yksinkertaisuudestaan huolimatta ne edellyttävät palvelujärjestelmältä resursseja, kuten riittävää henkilöstömäärää, ihmissuhdetaitoja ja kykyä lapsilähtöiseen työskentelyyn.

Lopuksi: ”Ne opetti mulle, kuinka ihmiset elää”

Artikkelissani tarkastelen lapsiperheiden arkea ongelmanäkökulmasta. Kohdistan katseeni erityisesti tekijöihin, jotka vaikeuttavat arjen- ja sitä kautta elämänhallintaa. Vanhempien ongelmallinen alkoholinkäyttö, mielenterveyson-

gelmat, pitkäaikaiset taloudelliset vaikeudet ja vakavat ristiriidat ovat tekijöitä, joita analysoin paitsi Nuorisobarometrin vastausten pohjalta myös kahden laadullisen aineiston avulla. Analyysissä ilmenee, että ongelmat ovat usein ylisukupolvisia. Tekstiä lukiessa on hyvä muistaa, että laadullinen aineistoni kuvaa tilanteita, joissa on päädytty lapsen huostaanottoon. Näin ollen analyysini keskittyy äärimmäisen vakaviin tilanteisiin. Äärimmäisten tapausten pohjalta voidaan kuitenkin kohdistaa katse niihin kriittisiin pisteisiin, jotka myös muissa perheissä voivat aiheuttaa lapsille turvattomuuden ja laiminlyönnin kokemuksia.

Analyysini osoitti, että lastensuojelun sosiaalityö kohdistuu perheisiin, joissa hyvinvointia vaarantavat tekijät kasautuvat. Kaikki Nuorisobarometrin aineistossa tarkastellut lapsuudenperheen ongelmia mitanneet indikaattorit kasautuivat laadullisessa aineistossa samoihin perheisiin. Myös barometriaineiston analyysi osoittaa pahoinvoinnin kasautumista. Analyysini osoittaa, että monet mainitut lapsuudenperheen ongelmat uusiutuvat lasten omissa perheissä ja aiheuttavat ylisukupolvisia pahoinvoinnin ketjuja, joihin lastensuojelu yrittää puuttua. Kokemukset omasta alkoholinkäytöstä olivat muita vastaajia ongelmallisempia silloin, kun lapsuudenkotia oli varjostanut vanhempien alkoholiongelma. Kokemus oman talouden taloudellisesta vauraudesta oli muita useammin heikko, kun lapsuudenkodissa oli ollut pitkäaikaisia taloudellisia vaikeuksia. Niin ikään oma aikuiskoti koettiin muita useammin riitaiseksi silloin, jos kotona oli ollut paljon ristiriitoja. Voidaan kuitenkin kysyä, kenen tehtävänä on katkaista näitä ylisukupolvisia ketjuja. Tutkijat ovat jo aiemmin kyseenalaistaneet, kuinka realistista on asettaa vain lastensuojelun harteille yli sukupolvien jatkuneiden ongelmien korjaaminen ja aidosti tasa-arvoisten mahdollisuuksien turvaaminen kaikille lapsille (Kataja ym. 2014, 51). Ongelmien taustalla kun on usein laajoja yhteiskuntarakenteisiin, alueellisuuteen sekä sosiaaliseen pääomaan liittyviä tekijöitä. Itse yrittän välttää taipumista toivottomalta tuntuvan

tilanteen edessä. Esitän siksi seuraavassa yksinkertaisia, Nuorisobarometrin tuloksiin, huostaanottoasiakirjoihin ja erityisesti nuorten haastatteluihin pohjautuvia korjausehdotuksia.

Artikkelini viesti on, että hyvinvointiyhteiskunnassa on

- puuttettava hanakammin perheiden alkoholin käyttöön
- tuettava mielenterveysongelmaisten perheiden lapsia
- turvattava lapsiperheiden taloudellinen toimeentulo sekä varmistettava perheiden turvakoti- ja pariterapiapalvelut
- varattava lastensuojelun sosiaalityölle riittävät resurssit, jotta työntekijät pystyvät antamaan lapsille aikaa luottamussuhteiden luomiseksi
- selitettävä lapsille ja nuorille iän vaatimalla tavalla, mitä heidän elämässään tapahtuu
- vahvistettava sosiaalityöntekijöiden osaamista lapsikeskeisessä ja -lähtöisessä työskentelyssä.

Olen artikkelini avulla pyrkinyt muistuttamaan lukijaa siitä, että tilastolukujen takana on ihan oikeita ihmisiä: lapsia ja nuoria, jotka tarvitsevat ruokaa, leikkiä, unta ja ulkoilua. Riippumatta siitä, kuinka hyvin tai huonosti heitä kohdellaan, he kasvavat aikuisiksi ja perustavat omia perheitä. Heidän täytyy herätä aamuisin, käydä kaupassa, laittaa ruokaa ja siivota. Heidän odotetaan käyvän töissä ja maksavan veronsa. Oman elämän rakentaminen voi olla vaikeaa silloin, kun siihen ei ole saanut mallia lapsuudenkodista. Haastateltavat kokivat joutuneensa kasvamaan aikuisiksi vastoinikäymisten kautta, mutta saaneensa lastensuojelusta paitsi elämänhallinnan taitoja, myös jopa kuolemalta pelastavaa tukea.

V: Ne on vahvistanut, siis moni semmonen asia, niinkun hylkääminen ja tällainen ni, siis, ja semmonen huomiotta jättäminen, niin ne on vaan vahvistanut siihen tähän päivään. (–) mä oon käynyt niin monta paskaläjää läpi, niin tietää taas, että selviää sit paljon paremmin eteenpäin. Et sit koulukodista mä oon ollut siitä asti kun mä sieltä

lähin pois niin aina kiitollinen siitä että ne oikeesti opetti mulle, kuinka ihmiset elää.

(–)

E: Mitäpä jos sitä (koulukotisijoitusta) ei olis ollut?

V: En mä olis tässä. En mä istuis tässä. Mä oisin oikeesti jossain, todennäköisesti kuollut jo, en mä, mä en ikäpäivänä ois päässyt näin pitkälle ilman sitä koulukotii. Se on ehkä siis semmonen asia mistä ei osannut silloin olla kiitollinen, mut nykyään, oikeesti, en mä ilman sitä eläis täs maailmas. (Haastattelu)

Viitteet

1. Lainauksissa on muutettu tai poistettu huostaanottoasiakirjojen arkaluonteisia yksityiskohtia, jotka saattaisivat johtaa asianosaisten tunnistamiseen. Refereekäsittelyn jälkeen myös tapausten numerot poistettiin. Lainauksissa etunimet on korvattu käsitteellä ”lapsi”, kun on kyse 12-vuotiaasta tai sitä nuoremasta lapsesta, käsitteellä ”nuori”, kun kyse on yli 12-vuotiaasta.
2. Vastaajista 87 % (n=1655) ilmoitti, ettei hänen perheensä ollut tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa hänen ollessaan peruskouluikäinen. Vastaajista 2,7 % (n=51) ei osannut vastata kysymykseen. Jatkoanalyysseissa EOS-vastaukset poistettiin.
3. Kaikista 0–17-vuotiaista on ollut lastensuojelun avohuollon asiakkaana noin 7,5 % ja noin 1,4 % on ollut kodin ulkopuolelle sijoitettuna vuosittain, sillä lastensuojelutoimenpiteet ovat kaikkein yleisimpiä 15 vuotta täyttäneiden joukossa (Lastensuojelu 2013).
4. Haastatteluissa käytettiin numeroita pseudonymien sijaan, jotta haastateltavien sukupuolta ei voisi päätellä. Refereekäsittelyn jälkeen numerot poistettiin, jotta haastateltavien vastauksia ei voisi yhdistää toisiinsa. Haastatteluista on muutettu tai poistettu harkinnanvaraisesti yksityiskohtia, jotka

saattaisivat johtaa haastattelavan tunnistamiseen. Haastattelut on litteroitu sanatar-kasti, mutta niistä on selkeyden vuoksi pois-tettu suurin osa ylimääräisistä täytesanoista, kuten ”niinku” ja ”tota”. Haastatteluissa lyhenteet ja symbolit merkitsevät seuraavaa:
E = Elina, haastattelija
V = Vastaja

(--) = Lainauksesta on poistettu sana tai lause

(sana) = Tutkijan korvaama sana tai sel-keyttävä lisäys

5. ($X^2=83,9$; $df=1$; $p=0,001$)
6. ($X^2=39,7$; $df=1$; $p=0,001$)
7. Ihmissuhdehaittojen $X^2=79,2,6$; $df=3$; $p=0,001$; terveyshaittojen $X^2=32,6$; $df=3$; $p=0,001$.
8. ($X^2=153,6$; $df=1$; $p=0,001$)
9. ($X^2=65,8$; $df=1$; $p=0,001$)
10. ($X^2=189,5$; $df=1$; $p=0,001$)
11. ($X^2=26,3$; $df=5$; $p=0,001$)
12. ($X^2=58,8$; $df=6$; $p=0,001$)
13. ($X^2=69,6$; $df=1$; $p=0,001$)
14. ($X^2=336,2$; $df=1$; $p=0,001$)
15. ($X^2=84,7$; $df=1$; $p=0,001$)
16. ($X^2=80,4$; $df=1$; $p=0,001$)
17. ($X^2=25,1$; $df=4$; $p=0,001$)
18. ($X^2=110,7$; $df=1$; $p=0,001$)
19. ($X^2=98,4$; $df=1$; $p=0,001$)
20. ($X^2=77,6$; $df=5$; $p=0,001$)
21. ($X^2=119,2$; $df=5$; $p=0,001$)
22. ($X^2=27,4$; $df=4$; $p=0,001$)

Lähteet

- Aaltio, Elina (2015) *Lastensuojelutarpeen muutok-sen arviointi perheen toimintakykyä mittaamalla. Lastensuojelun vaikuttavuusmittari -projektin lop-puraportti*. Helsinki: Kuntaliitto.
- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Sal-la (2015) *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestel-mässä*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuori-sotutkimusseuran verkkojulkaisuja 84. Hel-sinki: Nuorisotutkimusseura.
- Bardy, Marjatta (toim. 2009) *Lastensuojelun yti-missä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Bardy, Marjatta & Heino, Tarja & Salmi, Minna (2001) *Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun*. Ra-portteja 263. Helsinki: Stakes.
- Hakovirta, Mia & Kallio, Johanna (2014) Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2), 152–162.
- Heino, Tarja (2007) *Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilasto-lukujen takana*. Stakes työpapereita 30/2007. Helsinki: Stakes.
- Heino, Tarja (2009) Lastensuojelun tilastot, asi-akkaat ja palvelut. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Ter-veyden ja hyvinvoinnin laitos, 52–75.
- Hiitola, Johanna (2008) *Selvitys vuonna 2006 huos-taanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista*. Stakes työpapereita 20/2008. Helsinki: Sta-kes.
- Kataja, Kati & Ristikari, Tiina & Paananen, Rei-ja & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2014) Hyvinvointiongelmien ylisukupolviset jat-kumot kodin ulkopuolelle sijoitettujen elä-mässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (1), 38–54.
- Kestilä, Laura & Väisänen, Antti & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012) Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikui-sina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteis-kuntapolitiikka* 77 (6), 599–620.
- Korpinen, Johanna (2008) *Istuntoja institutionaa-lisen katseen alla. Lastensuojelun suulliset käsit-telyt hallinto-oikeudessa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Lastensuojelu 2013* (2014) Tilastoraportti 26/2014. Suomen virallinen tilasto. Helsin-ki: THL.
- Martikainen, Jaana & Autti-Rämö, Ilona (2010) Lääkkeitä rauhattomille pojille ja masentu-neille tytöille. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas: *Perhepiirissä*. Helsinki: KELA.
- Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (2007) Mitä subjektiiviset kysymykset lapsuuden-kodin toimeentulosta oikein mittaavat?

- Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 44 (2007), 144–152.
- Myllyniemi, Sami (2012 toim.) *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Myllärniemi, Anniina (2006) *Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Selvitys pääkaupunkiseudun lastensuojelun sijoituksista*. Helsinki: Socca ja Heikki Waris -instituutti.
- Okkonen, Kaisa-Mari (2014) Suomessa lasten toimeentulo on eurooppalaisittain turvattua. *Hyvinvointikatsaus* 1/2014. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-02-26_001.html?s=0#3 (Viitattu 3.8.2015.)
- Seidman, Irving (2012) *Interviewing as Qualitative Research. A Guide for Researchers in Education and Social Sciences*. 4th Edition. New York: Teacher's College Press.
- Solantaus, Tytti & Beardslee, William (1996) Interventio lasten psyykkisten häiriöiden ehkäisemiseksi. *Duodecim* 112 (18), 1647.
- Suomen virallinen tilasto (SVT, 2013) *Tulonjakotilasto*. Tulot, asuminen ja asumismenot 2013. Köyhyys- tai syrjäytymisriski sekä kotitalouksien toimeentulo-ongelmat. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tjt/2013/04/tjt_2013_04_2015-05-25_kat_002_fi.html (Viitattu 3.8.2015.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT, 2012) *Tulonjakotilasto*. Tuloerot (kansainvälinen vertailu) 2012. Pienituloisuus ikäryhmittäin. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tjt/2012/01/tjt_2012_01_2014-03-20_kat_004_fi.html (Viitattu 3.8.2015.)
- Sutton, Liz & Smith, Noel & Dearden, Chris & Middleton, Sue (2007) *A Child's Eye View of Social Difference*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Takala, Janne & Roine, Mira (2013) Nuorten kokemuksia aikuisten alkoholinkäytöstä. Teoksessa Katariina Warpenius & Marja Holmila & Christoffer Tigerstedt (toim. 2013) *Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 24–35.
- Warpenius, Katariina & Holmila, Marja & Tigerstedt, Christoffer (toim. 2013) *Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

NÄKÖKULMIA

ANTTI HÄKKINEN & MIKKO SALASUO

SUKUPOLVET JA HYVÄ ELÄMÄ

Ihmisillä on aina ollut normeja, arvoja ja uskomuksia, jotka määrittävät sitä, mikä on hyvää ja tavoiteltavaa. Juha Sihvolaa (2006) mukaillen: se on korkeinta käytännön toimin saavutettavaa hyvää. Onnellisuuden on katsottu olevan ihmisiä yhdistävä hyvän elämän määre, mutta tavat sen saavuttamiseksi vaihtelevat ajan ja paikan, mahdollisuuksien sekä yksilön itsensä ja hänen elämäntilanteensa mukaan. Yhdelle onnellisuuden tae on vakavasta sairaudesta parantuminen, toiselle kunniakas voitto taistelutantereella. Kolmannelle onnellisuus on taloudellista vaurautta. Yksilötason ohessa perhe, yhteisöt, ideologiat, uskonnot ja kokonaiset kansat käyvät jatkuvaa neuvottelua ja kamppailua siitä, mikä on hyvää ja tavoiteltavaa. Näissä neuvotteluissa etsitään ja rakennetaan näkemystä, jonka jokainen voisi ainakin osin hyväksyä ja kokea omakseen. Joskus neuvottelun sijasta turvaudutaan paktoon ja saneluun.

Oppivelvollisuus ja ilmainen koulutus ovat hyviä esimerkkejä siitä, miten hyvän elämän aineksesta neuvotellaan ja miten ne määrittyvät uudelleen. Kansakoululaitosta vastustettiin aikanaan ankarasti. Oppivelvollisuuden astuessa voimaan vuonna 1921 osa Suomen kansasta suhtautui siihen erittäin kielteisesti. Oppivelvollisuutta pidettiin maatalousyhteiskunnassa uutena ja turhana taloudellisena rasitteena, pakkona ja kasvatusvastuun riistämisenä perheeltä. (Mm. Tuomaala 2004.) Vuonna 2009 suurin osa suomalaisista oli sitä mieltä, että oppivelvollisuus ja ilmainen koulutus olivat erityisen tärkeitä yhteiskunnallisia saavutuksia (Torsti 2012, 99). Oppivelvollisuutta ja ilmaista koulutusta arvostetaan, koska niiden katsotaan tuottavan yksilöille ja yhteiskunnalle sellaista pääomaa, jota ilman hyvää elämää olisi vaikea elää. Professori

Hannu Simola (2015, 390) liittää suomalaisten vahvan koulu-uskon kolmeen samanaikaiseen kehitysprosessiin: myöhäiseen teollistumiseen, hyvinvointivaltion rakentamiseen ja koulutuksen laajentamiseen. Sotien jälkeisinä vuosikymmeninä ihmiset yhdistivät koulutuksen nopeaan sosiaaliseen nousuun, tulkitsivat sen kasvun ja hyvinvoinnin moottoriksi – siirtymäksi raskaasta maa- ja metsätaloudesta kohti parempia aikoja. On myös ilmeistä, että eri sosiaaliluokkiin kuuluvat ihmiset käsittävät hyvän elämän eetoksen toisistaan poiketen. Tätä kysymystä emme kuitenkaan tarkemmin pohdi tässä artikkelissa.

Tässä näkökulma-artikkelissa pohdimme hyvän elämän¹ eetoksen määrittymistä ja sen muokkautumista sukupolvien ketjussa. Prismana hyvään elämään ovat merkittävät yhteiskunnalliset murrosvaiheet viimeisten sadanviidenkymmenen vuoden aikana. Niiden aikana ja niiden seurauksena ovat muuttuneet asenteet ja tavat suhtautua ympäröivään maailmaan, omaan itseen ja antaa omalle toiminnalle merkityksiä. Mennyttä tulkiten ja sitä esimerkkien kautta raottaen päädyimme tulkitsemaan parhaillaan käynnissä olevaa prosessia, jossa nuoret sukupolvet rakentavat hyvän elämän mallia aiemman, suurten ikäluokkien huteraksi koetun edistyskertomuksen tilalle. Artikkeliki kytkeytyy tiukasti osaksi Nuorisobarometrin tematiikka. Käsitys hyvästä elämästä heijastuu ihmisten toimintaan ja käytäntöihin, arkiseen elämiseen, kokemiseen ja olemiseen. Näin hyvän elämän eetos määrittää myös arjenhallinnalle annettavia merkityksiä. Kuten Sami Myllyniemi tämän teoksen johdannossa kirjoittaa, johtavat kyselyn tulokset vakavasti pohtimaan ajatuksia hyvästä elämästä.

Risteävät sukupolvivaikutukset

Perhe on ikiaikainen sukuun, yhteisöön ja yhteiskuntaan sosiaalistava instituutio. Lapset omaksumat sosiaalisen maailman normit, käytännöt ja tulkinnat ensin ja ensisijaisesti vanhempiensa välityksellä. Perheen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuu käsitys itsestä ja ympäröivästä todellisuudesta. Vanhemmat välittävät lapsilleen niin tietoisesti kuin tiedostamattaan oman elämänsä aikana muotoutuneita ajattelutapoja ja käytäntöjä (Berger & Luckmann 1994 [1966], 148–156). Ne eivät siirry lapsille sellaisenaan, kopioina, mutta tarjoavat perustoja identiteetin rakentamiseen ja sosiaalisen maailman ymmärtämiseen. Tämä mekanismi kiinnittää lapsen sosiaalisesti osaksi oman sukunsa jatkumoa. Perhe ja suku ovat se väylä, jota pitkin omaisuus, sosiaaliset asemat, ammatit, tiedot ja taidot pyrkivät siirtymään sukupolvelta seuraaville. Monet suvun polvelta toiselle välittyvistä aineettomista pääomista, esimerkiksi uskomukset ja uskonto, voivat olla peräisin vuosisatojen takaa. Menneisyys on aina läsnä lasten ja nuorten sosiaalisesti konstruoituneessa todellisuudessa. Tämän niin kutsutun vertikaalisen sukupolvivaikutuksen katsotaan ulottuvan vähintään kolmen sukupolven päähän. Isovanhempien arvot ja asenteet välittyvät ainakin lapsenlapsille. (Levi 1992; Ber-
taux & Thompson 2007,1.)

Yhteiskunnallisten muutosten tahti kiihtyi 1800-luvulta alkaen. Teollistuminen, kaupungistuminen, koneistuminen, teknologinen kehitys, lääketieteen edistysaskeleet ja lopulta informaatioteknologian läpimurto lukuisten muiden murrosten ohella tuottivat häiriöitä vertikaalisen (pitkittäisen) sukupolvivaikutuksen verkkaiseen rytmiin. Suvulta ja vanhemmilta periytyneet pääomat eivät enää yksin soveltuneet elämänkulun käsikirjoitukseksi nopeasti vaihtuvissa yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa konteksteissa ja tilanteissa. Suunnilleen samanikäisten nuorten ryhmästä tuli perheen ja suvun rinnalle toinen tärkeä areena itsen ja ympäröivän todellisuuden määrittämisessä. Tässä sosiaalisessa sukupolvessa, horisontaalisessa sukupolvivaikutuksessa,

nopeasti muuttuvan yhteiskunnan ominaispiirteitä ja käytäntöjä, kulttuurisia sykäyksiä, alettiin tulkita omien kokemusten pohjalta ja neuvotteluissa ikätoverien kanssa (Mannheim 1952 [1928], 299–302). Matti Virtanen (2001, 23) on kirjoittanut horisontaalisesta sukupolvivaikutuksesta sosiaalisena rytminä, joka nousi perhesukupolven rinnalle määrittämää makuja ja mieltymyksiä, arvoja ja asenteita.

Kahden erilaisen sukupolvivaikutuksen leikkauspisteessä nuoret rakentavat käsitystään ympäröivästä todellisuudesta. Lapsuuden sosialisointia kautta perhesukupolven merkityksen voi katsoa olevan ensisijainen. Iän karttuessa nuori polvi alkaa kuitenkin omiin elämäkokemuksiin ja vertaisten kanssa käytyihin todellisuusmäärittelyihin nojaten haastaa ja kiihtää aiempien sukupolvien tapoja ymmärtää ympäröivä maailma. He tuovat ajatuksiaan ja kokemuksiaan perheen ”pöytään”, sukupolvien jäsenten yhteisiin kohtaamisiin, tapaamisiin ja arkisiin tilanteisiin, ja neuvottelevat vanhempien ja isovanhempien kanssa arvoista, asenteista ja käytänteistä. Tässä sukupolvien välisessä pitkässä dialogissa syntyy jatkumoa, katkoksia ja uudelleenmäärittymisiä. (Häkkinen ym. 2013.)

Nuoruudessa, noin viidentoista ja kahdenkymmenenviiden ikävuoden välillä, koetusta tulee sosiaalista todellisuutta määrittävä voimakenttä. Silloin omaksuttu tapa antaa sosiaaliselle maailmalle merkityksiä säteilee läpi elämän (mm. Karisto 2005). Tällainen kiinnittyminen sosiaaliseen sukupolveen ei välttämättä perustu järkipäiseen tietoon tai tunteeseen, vaan samankaltaisten tärkeiden kokemusten laukaisemaan yhteiskunnallisen olemisen ja muutoksen tulkintaan. J. P. Roos (1987) kutsuukin sukupolvia elämäkerrallisiksi yhteisöiksi – tunnistettavalla tavalla samankaltaisen elämäkokemuksen jakavaksi sukupolveksi. Tämä yhteisöllisyys saadaan selkeimmin näkyviin vasta vuosia tai vuosikymmeniä kunkin sosiaalisen sukupolven otollisen iän (n. ikävuodet 15–25; Mannheim 1952 [1928]) jälkeen. Esimerkiksi suurten ikäluokkien jakamia kokemuksia on tutkimuksissa hahmoteltu vasta vuosikymmeniä sukupolven

niin kutsuttujen avainkokemusten jälkeen (esim. Karisto 2005; Purhonen ym. 2008).

Sukupolvivaikutuksia on tutkittu yleensä otamalla vain yksi tai enintään kaksi sukupolvea kerrallaan tutkimuksen kohteeksi. Suomessa mannheimilainen horisontaalisen sukupolven tutkimus eli vahvaa nousukautta 2000-luvun alussa (mm. Ahonen 1998; Virtanen 2001; Karisto 2005; Purhonen 2007; Purhonen ym. 2008). Eräänlaisen varaslähdön sosiaalisen sukupolven tutkimiseen otti J. P. Roos (1987), joka muodosti klassikoksi päätyneen sukupolvijaottelunsa jo 1980-luvun lopulla. Sitä seurasi perhesukupolvien tutkimuksen nousukausi. Tällaista tutkimusta tehdään edelleen runsaasti sekä laadullisten että määrällisten tutkimusmenetelmien avulla (Haavio-Mannila ym. 2009; Hiilamo & Niemelä 2011; Ruohola 2012; Myllyniemi 2012; Häkkinen ym. 2013; Häkkinen 2014; Salasuo 2014). Elina Haavio-Mannilan ja kollegoiden (2009, 11) mukaan sukulaisuus oli pitkään yhteiskuntatieteissä väheksytty tutkimuskohde. Tutkijat kirjoittavat, että aliarvioimisen taustalla oli käsitys uudenlaisista vertais- ja läheissuhteista, jotka olisivat heikentäneet perheen, suvun ja vanhempien merkitystä. Kiinnostus perhettä ja sukulaisuutta kohtaan palasi viimeistään Vern L. Bengtsonin ja Robert A. Harootyanin teoksen *Intergenerational Linkages: Hidden Connections in American Society* ilmestyttyä vuonna 1994 (mt. 11).

Sykäyksiä, jatkumoit ja katkoksia – muutuva hyvän elämän eetos

Seuraten Antti Häkkisen (2013) aineistoon vuosilta 1700–2000 perustuvaa molempia sukupolvivaikutuksia ristiin valottavaa analyysia, voidaan viimeisten kolmensadan vuoden ajanjaksolta esittää sukupolvitutkimukseen eräitä avainhavaintoja. Niistä tärkein on se, että ”ajatus sukupolvittaisesta jatkumosta on eräs suomalaisen kulttuurin keskeisistä perusajatuksista. Sukupolvien katkeamaton ketju kulkee isältä pojalle ja äidiltä tyttarelle.” (Mt. 25.) Tämä mekanismi ei ole hapertunut myöskään moder-

nissa yhteiskunnassa, vaikka sosiaalisen sukupolven nopeat vaihtelut ovat tehneet sukupolvittaisesta jatkumosta hankalamman hahmottaa ja tutkimuksen keinoin vaikeammin tavoitettavan prosessin. Myöskään käsitys agraariyhteisön lähes pysähtyneestä tilasta – laahaavasta jatkuvuudesta – ei päde, kun sitä analysoidaan epäjatkuvuuksien, epäonnistumisten, ennakoimattomuuden, kuoleman, katoamisten, kärsimyksen ja murrosten kautta. Niitä voi tulkita oraina siitä kehityksestä, joka Häkkisen (2013, 25) mukaan oli alati jyrkkenevän muutoksen merkki.

Mikäli menneestä etsitään merkkejä sellaisista sosiaalisen sukupolven sykäyksistä, jotka irtaantuvat paikallisesta ja näennäisestä pysyvyydestä, voidaan jyrkkenevä muutos ajoittaa joko ”nälkävuosien lasten” sukupolveen (1851–1880) tai viimeistään ”muuttajien” sukupolveen (1881–1910). Tässä artikkelissa paikannamme kääntein ensin mainittuun. Nälkävuosien lasten sukupolvi koki niin kovan nälänhädän ja kurjuuden, että se muokkasi käsitystä hyvästä elämästä ja sen minimistä: ravinnosta ja ruoasta. Nälkä sai suomalaisten keskuudessa uudenlaisen merkityksen, jonka voidaan ajatella olevan edelleen läsnä ”nälän muistina”, ravinnon ja ruoan kunnioittamisena. Häkkinen kuvaa (2013, 43) tämän sukupolven kokemusten merkitystä seuraavasti:

Nälkävuosia on pidetty eräänlaisena historiallisen kehityksen taitekohtana. Sen vaikutuksia on edelleen kokonaisuudessaan vaikea arvioida, mutta yhteiskunnallisten arvojen ja yksilöllisten kokemusten tasolla se merkitsi paljon. Vanhaan ei enää ollut paluuta, ja käsitys siitä, että valtio oli velvollinen huolehtimaan kansalaisistaan, sai enemmän jalansijaa.

Nälkävuosien äärimmäinen kurjuus, köyhyys, nälkä ja kuolemat olivat ne kokeneille ja niistä selvinneille sysäys, joka sai useat heistä määrittelemään uudelleen käsityksensä kohtalosta ja jumalallisesta ohjauksesta. Seurauksena oli askel kohti sekularisoitumista (Häkkinen ym. 1991), epäilyksen herääminen (Suni 2014). Hyvän

elämän eetos irtosi paikallisesta ja kohtalon-omaisuudesta. Sen tilalle alkoi hitaasti määrittyä ajatus oman toiminnan ja omien valintojen vaikutuksesta toimeentulon hankkimiseen, nälän ja kurjuuden välttämiseen – parempaan elämään. Tämä käänne loi perustan muuttajien sukupolven irtaantumiselle juuristaan. Oman toiminnan merkityksen korostuminen fatalistisen jumalallisen ohjauksen sijaan johti ihmiset etsimään onnea muualta, niin kotimaasta kuin valtamerten takaa. Samalla ajatus ennalta määrittyneestä kohtalosta omassa paikallisyhteisössä laajeni – ei vain unelmaksi paremmista ajoista, vaan ennen kaikkea paremmista mahdollisuuksista muualla. Häkkinen (2013, 46) tiivistää muuttajien kokemuksen seuraavasti:

Päätyivätpä lähtijät sitten ajo- tai ulkomiehiksi, palvelijoiksi tai tehtaalaisiksi Helsinkiin, kaivostyöläisiksi, farmareiksi, metsätyömiehiksi, palvelijoiksi tai keittäjiksi Amerikkaan, yksi asia oli varma: muuton myötä ansiotaso kohosi moninkertaiseksi ja elämänolosuhteet väljenivät. Vaikka sosiaalinen status mahdollisesti laski, elämänlaatu nousi.

Häkkisen (2013) konstruoima, vuosina 1911–1940 syntynyt nationalistinen sukupolvi tarjoaa toisenlaisen esimerkin sukupolvien ristivalotuksessa aukeavasta käänteestä hyvän elämän eetoksessa. Heitä voisi yhtä lailla kutsua kansakunnan rakentajiksi, sillä tämän sukupolven eetosta kuvastaa työ, puurtaminen ja raadanta, paremman elämän mahdollistaminen tuleville sukupolville.

Nationalistisen sukupolven käsitys hyvästä elämästä piirtyy muistitiedon elämäkertaineistosta esiin kirkkaana. Edistys ja elinolojen paraneminen alkavat jo kutitella Suomi-neidon jalkapohjia, mutta paremman huomisen takaimiseksi ja turvaamiseksi täytyy tehdä kovasti töitä, uhrautua ja taistella. Kuten Häkkinen (2013, 48) tämän sukupolven jälkipolville jättämästä perinnöstä kirjoittaa: ”Juuri näitä altruistisia

arvoja yhteisö on tottunut arvostamaan ja ylistämään kollektiivisessa muistissaan”.

Nationalistisen sukupolven eetoksen rakentuminen tulee paremmin ymmärrettäväksi, kun tarkastelee heidän elämänsä osuneita suuria murroksia: kaksi maailmansotaa, maan itsenäistyminen, sisällissota ja 30-luvun pula-aika. Itsenäisyys ja sitä seuranneet nuoren kansakunnan kasvu-, identiteetti- ja selviämiskamppailut polttomerkitsivät sellaisen jäljen kansakunnan rakentajiin, että heidän eetoksestaan tuli myöhemmille polville pyhä ja ihannoitava. Useat Suomen ja suomalaisuuden suuret kertomukset pohjaavat juuri kyseisen sukupolven tekoihin ja toimiin. Talvi- ja jatkosodasta tai Paavo Nurmen olympiasankaruudesta tuli sen kaltaista sukupolvien välillä siirtyvää kansallista pääomaa, joka on alkanut haalistua ja hapertua vasta 2000-luvulla. Osana itsenäistymisen jälkeistä kansakunnan identiteettityötä ja taistelua tihenyi myös myyttinen ajatus suomalaisista erityisen yhtenäisenä ja sosiaalisesti kiinteänä kansana.

Nationalistisen sukupolven jättämä jälki on noussut 2010-luvulla uudelleentulkintojen käyttövoimaksi politiikassa. Populistinen oikeisto on rakentanut profiliaan ja sanomaansa – käsitystään hyvästä elämästä – hyödyntäen kansakunnan rakentajien kokemuksia ja koetelemuksia omassa retoriikassaan. Näiltä osin nationalistinen sukupolvi, sen perintö ja ajatus hyvästä elämästä on oivallinen esimerkki vertikaalisen sukupolvivaikutuksen jatkuvuudesta ja merkityksestä myös tänään. Se, mikä on koettu, ajateltu tai käsitetty arvokkaaksi ja hyväksi, halutaan siirtää sellaisenaan nykypäivän malliksi. Osin se sopii, osin todellisuus ja ideaalikuva törmäävät räjähtävästi.

Vaikka yhteiskuntatieteellinen sukupolvi-tutkimus Suomessa on keskittynyt yhdeksänteen, verkostosukupolven (1941–1970), käännämme katseemme viimeiseksi kymmenenteen sukupolven, vuosina 1971–2000 syntyneiden ”urbanisukupolven” ja sen nyt meneillään oleviin hyvän elämän määrittelyprosesseihin. Tulkinta irtaana osin Häkkisen (2013) aineistosta, sillä se päättyy vuoteen 2000. On myös selvää,

etteivät urbaanisukupolven nuorimmat edustajat ole vielä saavuttaneet omaelämäkerrallista kypsyyttä, ole miettineet koettua samalla tavalla elämäntarinana kuin tulevat todennäköisesti tekemään myöhemmin (esim. Reese ym. 2010). He elävät elämäänsä enemmän tässä ja nyt. Lyhyt ajallinen etäisyys tekee tulkinnasta väistämättä akateemisesti valistunutta tulevaisuuden ennakointia. Näiltä osin havainnot rakentuvat muista tutkimuksista ja erilaisista heikoista ja vahvoista signaaleista, joita artikkelin kirjoittajat ovat tunnistaneeet useissa muissa hyödyntämissään tutkimusaineistoissa. Äkillinen syvä kriisi tai globaali mullistus voi johtaa tulevaisuuden historioitsijat määrittämään vuosituhannen taitteen molemmiin puolin syntyneiden sukupolvikokemukset aivan toisin kuin ne esitetään tässä artikkelissa. Koska emme voi tietää tulevaa, pyrimme olemassa olevin keinoin tarkentamaan Häkkisen (2013) vuodesta 1700 alkavan ja kolmenkymmenen vuoden välein uudistuvan kymmenen sukupolven ketjun loppupäätä – ennakoiden samalla yhdenkentoista sukupolven kokemusmaailmaa.

Verkostosukupolvien lapset syntyivät yhteiskuntaan, jonka hyvän elämän määritteli Erik Allardtin (1975) mukaan kolme asiaa: *having, loving, being* – aineellinen hyvinvointi, ihmissuhteet ja itsen toteuttaminen. Näiden kolmen ulottuvuuden ympärille rakentunut hyvän elämän eetos määrittyi pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa, ja se on saavuttanut Skandinaviassa eräänlaisen toteutuksen (Durkheim 1980 [1912]) aseman (ks. Kettunen 2001). Tätä eetosta on kuvattu laajemminkin länsimaissa syntyneiden ja kasvaneiden suurten ikäluokkien (1945–1950 syntyneet) keskeisenä ajatuksena ja ihanteena. Se saattoi pohjautua yhtäaikaan vakaaseen taloudelliseen kasvuun ja syvenevään demokratiakehitykseen ja rakentua niiden kanssa. (Hobsbawm 1995, 257–286).

Koko urbaanisukupolven sitä aiemmista polvista erottava piirre liittyy ajatuksiin ja asenteisiin. Ne eivät enää siirry yhtä vahvoina aiemmilta sukupolvilta, vaan ovat entistä enemmän luettuja, opittuja ja pohdittuja (Häkkinen

2013). Näiltä osin vertikaalisen ja horisontaalisen sukupolvivaikutuksen suhde keikahti urbaanisukupolvella vaakatasoon. Todellisuus ei kuitenkaan rakennu yksin kirjoista tai koulussa opitusta. Vaikka urbaanisukupolvi on ensimmäinen, joka voi itse rakentaa oman maailmankuvansa, on todellisuuden rakentumisen sosiaalinen ja perheen ja suvun ylisukupolvinen vaikutus sitkeää pääomaa. Häkkinen (mt. 53) esittääkin tämän sukupolven kohdalla vastauksen sijaan kysymyksen: ”Mikä sitten on ollut viimeisen sukupolven yhteinen kokemus? Ehkä se oli päiväkotia tai peruskoulu. Ehkä se on ollut 1990-luvun lama. Onko tällä sukupolvella vielä sille ominaista kokemusta?”

Yhteiskuntatieteilijät ovat pyrkineet 2000-luvulla hahmottelemaan nuoren sukupolven keskeistä kokemusmaailmaa. Tätä varten he ovat pilkkoneet urbaanisukupolven pienempiin ikäryhmiin. Lähestymistapa poikkeaa historiaan tukeutuvasta empiirisestä analyysistä, mutta aikalaistiivistyksestä ammentava ote ei mielestämme vähennä sen arvoa. Useissa tulkinnoissa urbaanisukupolvea määrittää individualismi, yksilön valinnat ja valintamahdollisuuksien lukuisuus, elämykset, informaatioteknologian läpimurto ja yksilöllinen identiteettityö (mm. Coupland 1991; Schulze 1992; Ahonen 1998; Hoikkala & Paju 2008; 2013). Näissä tutkimuksissa tärkeä yhteinen nimittäjä näyttäisi olevan kollektiivisen ja kaikkia yhdistävän eetoksen rapautuminen. Sen voi tulkita signaaliksi siitä sukupolvien ketjun dynamiikassa tapahtuneesta muutoksesta, josta Häkkinen (2013, 53) kirjoittaa katkokseksi omassa kymmenen sukupolven aineistossaan: ”isäntien ja emäntien aika päättyi tähän”.

Mitään välitöntä tai yhtäkkistä katkosta menneen ja nykyisen välille ei ole kuitenkaan syntynyt. Vanha näyttää haurastuvan hämmästyttävän hitaasti. Tämä verkkaisuus palautuu ainakin 1900-luvulla syntyneet sukupolvet toisiinsa kytkevään yhteiseen projektiin, itsenäisen Suomen kertomukseen, jossa nationalistinen sukupolvi ”uhrasi itsensä” paremman huomisen eteen ja verkostosukupolvi toteutti

ahkeroimalla vanhempiensa unelman. Lopulta urbaanisukupolvi sai lunastaa lottovoiton, syntyä ja elää hyvinvointi-Suomessa. Nuorin polvi sosiaalistettiin kodeissa ja koulussa tähän kansalliseen kertomukseen. Se kiinnittyi tiukasti osaksi aiempien polvien henkisiä ja materiaalisia panostuksia ja investointeja. Urbaanisukupolvi sitoutui hoitamaan sille langenneen velvollisuusvelan, joka syntyi aiempien polvien uhrauksista. Menneiden sukupolvien koura lävistää sukupolvirajat. (Ks. Häkkinen ym. 2012.)

Urbaanisukupolvi syntyi Suomeen, jonka kudoksiin oli syvälle imeytynyt hyvän elämän eetos: having, loving, being. Sen voi nähdä alle satavuotisen Suomi-projektin yhtenä keskeisenä kulttuurisena pohjavirtauksena, josta irtaantuminen voi viedä useamman sukupolven verran aikaa. Sen murenemisen syitä ja merkkejä ovat muun muassa Neuvostoliiton hajoaminen, 1990-luvun lama ja sen jälkeinen talouspolitiikan käänne, EU:n jäsenyys, siirtyminen globaaliin ja verkottuneeseen markkinakapitalismiin, työelämän rajut muutokset, kiristynyt kansainvälinen poliittinen ilmapiiri ja vuonna 2008 alkanut taantuma.

Tämä Häkkisen (2013) aineiston kymmenes sukupolvi ei ole vielä repäissyt itseään irti kahden aiemman polven arvoista ja asenteista ja korvannut niitä radikaalisti uusilla. Sukupolvien välisen velan ohella selitystä voi hakea myös demografisista tekijöistä: eliniän pidentymisestä ja väestöpyramidin alaspäin kapenevasta muodosta. Irtoaminen maa- ja metsätoista loi uudenlaisen työelämän, jossa aineeton työ korvasi raatamisen. Tämän muutoksen seurauksena töitä pystytään tekemään yhä vanhemmalle iälle asti. Urbaanipolven vanhemmat kohtasivat muuttuvan työelämän omassa nuoruudessaan ja ovat edelleen osa työikäistä väestöä. Useilla aloilla ja muutoinkin yhteiskuntaelämässä he vaikuttavat sellaisissa positioissa, joista käsin hyvää ja toivottavaa elämää kyetään määrittelemään, jopa sanelemaan. Urbaanisukupolvi ei ole vielä saavuttanut sitä yhteiskunnallista asemaa, johon aiemmilla vuosisadoilla päästiin selvästi nuorempa. Tiukkoina taloudellisina aikoina

vaikuttaa siltä, että 2010-luvulla yhteiskuntaa ohjataan edelleen verkostosukupolven hyvän elämän eetoksen hengessä, eikä urbaanisukupolvi ole tilanteesta lainkaan huolissaan. Sillä ei näytä toistaiseksi olevan yhtenevää visiota hyvästä elämästä. Voidaan myös ajatella, että kollektiivisten kertomusten voima on todella hiipumassa eikä yksittäisissä pienissä kertomuksissa ole riittävästi voimaa korvamaan vanhaa tarinaa.

Yhdestoista ja menetetty sukupolvi?

Tällä vuosituhanella syntyneelle sukupolvelle ei toistaiseksi ole vakiintunutta nimitystä. Edes vanhimmat sukupolvensa edustajat eivät ole saavuttaneet sitä ”herkkää ikää”, jolloin sukupolvi-kokemuksen katsotaan rakentuvan (Mannheim 1952 [1928]). Silti mediapuheessa on heitetty ilmaan nimityksiä, kuten menetetty sukupolvi ja Z-sukupolvi. Nämä nimitykset viittaavat taloudelliseen epävarmuuteen, hidastuvaan talouskasvuun, markkinoiden epävarmuuteen ja marginalisoitumiseen (mm. Puttonen 2012). Jorma Ollila varoitteli *Talouselämä*-lehdessä vuonna 2011: ”Meillä on vaarana menettää yksi sukupolvi, emmekä tiedä millaiset seuraukset tästä olisivat” (Lähtenmäki 2011).

Epävarmuuden rinnalla nykynuorten elämä on informaatioteknologian täyttämää, ja verkon sosiaaliset maailmat ovat uuden sukupolven leikkikenttiä. Marc Prensky (2001) kutsuu heitä diginatiiveiksi. Aikalaiskeskustelusta syntyy synkkä, suorastaan toivoton kuva: taloudellisessa epävarmuudessa kasvaa varovainen ja pelokas sukupolvi, jonka yhteiskunta ja vanhemmat ovat taloudellisesti hyljänneet ja joka pakenee työmarkkinoiden epävarmuutta internetin sosiaalisiin maailmoihin. Mikäli tämä kuva pitää paikkansa, rakentuu nuoren sukupolven hyvän elämän eetos puhtaaksi selviämiskamppailuksi ympäriltä sortuvien rakenteiden keskellä. Kuka välttää syrjäytymisen ja kuka taas ei?

Viimeisten kolmen vuosisadan kehitystä, murroksia ja kamppailuita vasten tarkasteltuna näyttäisivät synkät aikalaishiagnoosit liioittelevalta ja osin perusteettomilta. Kaikki kymmenen

edeltävää sukupolvea ovat selvinneet monista rankoista koettelemuksista ja vaikeuksista, löytäneet tiensä ja tarvittaessa miettineet arvonsa uudelleen. Näin tulee käymään myös yhdenneltoista sukupolvelle, jonka nimeämme ”globaaliksi sukupolveksi” (vuosina 2001–2030 syntyneet). Jo nyt on nähtävissä merkkejä siitä, että pelkän taloudellisen vaurauden tavoittelun tilalle tai ainakin rinnalle ovat nousemassa henkiset ja kokemukselliset arvot (Seppänen 2008). Edesmennyt tulevaisuudentutkija Anita Rubin (2002, 63) kutsui tätä prosessia siirtymiseksi aineellisten tarpeiden tyydyttämisestä aineettomien tarpeiden tyydyttämiseen. Työltä halutaan korkean palkan sijaan mielekkyyttä ja luovuutta. Vapaa-ajalla halutaan kokea elämyksiä, on kyse sitten matkailusta, harrastuksista, päihteiden käytöstä, syömisestä tai mediavälitteisesti saatavista kokemuksista. Henkiset arvot liittyvät myös uskonnollisuuteen ja syvään henkiseen elämään. Ne irtoavat protestanttikirkosta ja saavat uusia muotoja, kuten New Age -oppi, buddhalaisuus tai hindulaisuus (Paakkunainen 2006). Uudenlaisen henkisyyden heräämiseen kytkeytyy yhtä lailla syvä henkilökohtainen omistautuminen, on sitten kyse joogasta, lenkkeilystä, musiikin kuuntelusta tai astrologiasta (ks. Salasuo 2013). Internet ja uusi informaatioteknologia on jo nyt kaupallisesti valjastettu tarjoamaan kulluttajille erilaisia applikaatioita kehon fyysisten toimintojen mittaamiseen ja seuraamiseen. Erik Allardtin (1975) hengessä aineellisen – *having* – arvon vaihtumista aineettomaksi voi nimittää kokemisen – *experiencing* – nousuksi.

Aineettomien arvojen löytäminen, tarpeiden tyydyttäminen ja niille omistautuminen vaatii etsimistä, kokemista ja kokeilua. Globaalisukupolvi kasvaa omistautumisen kohdetta etsien ja vaihdellen, ”kuluttaen” henkisiä arvoja, maailmoja ja kokemuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi huoli ilmastomuutoksesta, maapallon ja merien tilasta, kolmannen maailman oloista, pakolaisuudesta, ihmisoikeuksista, rauhasta, tasa-arvosta ja geeniteknologian nostamista moraalista ja eettisistä kysymyksistä. Samalla itsensä toteuttamisen merkitys lisääntyy, jolloin

kulttuuri, luonto ja ympäristö ovat entistä tärkeämpiä hyvinvoinnin osatekijöitä ja edellytyksiä (Rubin 2002). Kääntöpuolelle jää kenttä, jossa monet löytävät Isisin kaltaisista ääriryhmistä ja muista fundamentalistisista ideologioista sellaista aineetonta pääomaa, joka palvelee ja tyydyttää heidän henkiset tarpeensa. Aineettomia arvoja korostava sukupolvi ammentaa menneestä, nykyolevasta ja luo globaaleissa sosiaalisissa verkko-yhteisöissä uusia maailmoja. Verkko-opeissa on jo nyt mahdollista leikkiä todellisuudella, ottaa rooli keskiaikaisena ritarina tai tulevaisuuden avaruusoliona. Sama koskee larppausta eli roolipelaamista ja monia uusia nuorisokulttuurin muotoja. Toinen tätä sukupolvea koskeva allardtilainen ulottuvuus on etsiminen ja kokeileminen – *searching*.

Globaalisukupolvi on nimensä mukaisesti kansainvälinen. Kansallisvaltio elämisen ja asuminen keskusyksikkönä vaihtuu liikkuvampaan elämäntapaan, jossa ihmisen sosiaaliset verkostot ovat maailmanlaajuisia, vaikka kansalliset valtiot sinänsä näyttävät pitävän pintansa eräillä turvallisuuden takaamisen ja taloudellisen sääntelyn osa-alueilla. Kyse ei ole ainoastaan fyysisestä liikkumisesta, vaan internetin tarjoamista verkostoitumismahdollisuuksista, joiden määrä lisääntyy ja laatu kehittyy jatkuvasti. Globaalisukupolven identiteetti rakentuu vuorovaikutuksessa koko maapallon, ei ainoastaan lähiyhteisön kanssa. Samalla kun muuttovirrat suuntautuvat Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta Eurooppaan, hakeutuu globaalisukupolvi Aasiaan, Etelä-Amerikkaan ja Afrikkaan etsimään uusia elämisen mahdollisuuksia sekä tyydyttämään henkisiä tarpeita, hakemaan uusia ja toteuttamaan tärkeinä pitämiään vakaumuksia. Monille hyvinvointi saattaa tarkoittaa elämää lämpimässä ilmastossa. Toisille se on paluuta ihmisen alkusijoille Afrikkaan. Jotkut haluvat etsiä henkisiä arvoja Amazonin heimojen keskuudesta, ja joitakin viehättää japanilaisen kulttuurin *wa*, harmonia. Maailma on käynyt pieneksi ja kaikki tavoitettavaksi. Kolmas globaalisukupolven hyvän elämän mallia kuvaava käsite on verkostoituminen, *networking*.

Edellä on kuvattu eri aikoina ja hyvin erilaisissa oloissa eläneiden ihmisten normeja, arvoja ja uskomuksia sekä sitä, miten ne ovat määrittäneet hyvän elämän eetosta. Artikkelissa on annettu esimerkkejä siitä, miten perheen ja suvun hyvän elämän malli on määrittynyt aina uudestaan kolmen viimeisen vuosisadan aikana. Vanhempien opit lapsille ja lasten sosiaalistuminen ympäröivään todellisuuteen ja sen ymmärtämiseen eivät siirry sukupolvelta seuraavalle automaattisesti identtisinä kopioina. Yhteiskunnallinen muutos on tuottanut ylisukupolvisiin jatkumoihin kiihtyvässä määrin horisontaalisia sykäyksiä, joita nuoret polvet tulkitsevat omista positioistaan käsin ja joille he antavat vanhemmista poikkeavia uusia merkityksiä. Syntyy katkoksia ja muutoksia, jotka heijastuvat myös hyvän elämän eetoksessa. Kyse ei kuitenkaan ole mistään automaattisesta sukupolvilleikkurista, sillä perheen ja suvun opit, arvot, asenteet ja käytännöt ovat sitkeää pääomaa. Artikkelin lopussa piirtämämme kuva globaalisukupolvesta voi realisoitua myös aivan toisella tavoin. Ennakoimattomat tilanteet ja tapahtumat – kovat horisontaaliset sykäykset – kuten 1800-luvun lopun nälkävuodet, saattavat johtaa tulevat sukupolvet tavoittelemaan jotakin sellaista, josta emme voi tietää tai ymmärtää mitään.

Viitteet

1. Tässä artikkelissa hyvän elämän käsitettä hahmotellaan suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa. Se on siinä määrin empiirisiin havaintoihin ja yhteiskuntatieteeseen sidottu näkökulma, että emme viittaa Aristoteleen ja Platonin teksteihin.

Lähteet

- Ahonen, Sirkka (1998) *Historiaton sukupolvi. Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa*. Tutkimuksia 202. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Allardt, Erik (1975) *Att ha, att älska, att vara. Om välfärd i Norden*. Lund: Argos.
- Bengtson, Vern L. & Harootyan, Robert A. (1994) *Intergenerational Linkages. Hidden Connections in American Society*. New York: Springer Publishing Company.
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1994 [1966]) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedon sosiologinen tutkielma*. Helsinki: Gaudeamus.
- Bertaux, Daniel & Thompson, Paul (2007) Introduction. Teoksessa Daniel Bertaux & Paul Thompson (toim.) *Between Generations. Family Models, Myths and Memories*. London: Transaction Books, 1–12.
- Coupland, Douglas (1991) *Tuntematon sukupolvi. Tarinoita kiihtyvistä kulttuureista*. Helsinki: Art House.
- Durkheim, Émile (1980 [1912]) *Uskontoelämän alkeismuodot. Australialainen toteemijärjestelmä*. Helsinki: Tammi.
- Haavio-Mannila, Elina & Majamaa, Karoliina & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Karisto, Antti & Rotkirch, Anna & Roos, J. P. (2009) *Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107. Helsinki: Kela.
- Hiilamo, Heikki & Niemelä, Mikko (2011) Paras turvaperheessä? Suomen kotitalouksien väliset tulonsiirrot kansainvälisessä vertailussa. Teoksessa Anne Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.) *Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A31. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 145–163.
- Hobsbawm, Eric (1995) *Age of Extremes. The Short Twentieth Century 1914–1991*. London: Abacus.

- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2008) Entä nuoremmat sukupolvet? Sukupolvitutkimus ja nuorisopolitiikka. Teoksessa Semi Purhonen & Tommi Hoikkala & J. P. Roos (toim.) *Kenen sukupolveen kuuluu? Suurten ikäluokkien tarina*. Helsinki: Gaudeamus, 270–294.
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2013) *Apina pulpetissa. Ysiluokan yhteisöllisyys*. Helsinki: Gaudeamus.
- Häkkinen, Antti (2013) Suomalaiset sukupolvet, elämäntavat ja historia – sukupolvesta sukupolveen. Teoksessa Antti Häkkinen & Anne Puuronen & Mikko Salasuo & Anni Ojajärvi (toim.) *Sosiaalinen albumi. Elämäntavat sukupolvien murroksissa*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 139. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 21–55.
- Häkkinen, Antti (2014) ”Kun yhteiskunta tuli kylään”. Nuorisosukupolvien erilaiset yhteiskuntakohtaukset ja -kokemukset. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Leena Suurpää (toim.) *Nuoruuden sukupolvet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 152. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 32–57.
- Häkkinen, Antti & Ikonen, Vappu & Pitkänen, Kari & Soikkanen, Hannu (1991) *Kun balla näläntuskan toi. Miten suomalaiset kokivat 1860-luvun suuret nälkävuoden*. Helsinki: WSOY.
- Häkkinen, Antti & Ojajärvi, Anni & Puuronen, Anne & Salasuo, Mikko (2012) Sukupolvien väliset suhteet nuoren terveystottumusten suuntaajina. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 127, Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja 46. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta, 186–197.
- Häkkinen, Antti & Salasuo, Mikko & Ojajärvi, Anni & Puuronen, Anne (2013) Johdanto. Teoksessa Antti Häkkinen & Anne Puuronen & Mikko Salasuo & Anni Ojajärvi (toim.) *Sosiaalinen albumi. Elämäntavat sukupolvien murroksissa*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 139. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 5–18.
- Karisto, Antti (2005) Suuret ikäluokat kuvastimenä. Teoksessa Antti Karisto (toim.) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino, 17–60.
- Kettunen, Pauli (2001) The Nordic Welfare State in Finland. *Scandinavian Journal of History* 2001 (3), 225–247.
- Levi, Giovanni (1992) *Aineeton perintö. Manaajapappi ja talonpoikaisyhteisö 1600-luvun Italiassa*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Lähtenmäki, Pekka (2011) Jorma Ollila: ”Meillä on vaarana menettää yksi sukupolvi.” *Talouselämä* 23.9.2011. <http://www.talouselama.fi/uutiset/jorma+ollila+meilla+on+vaarana+menettaa+yksi+sukupolvi/a2003606> (Viitattu 20.9.2015.)
- Mannheim, Karl (1952 [1928]). The Problem of Generations. Teoksessa Karl Mannheim, *Essays on the Sociology of Knowledge*. London: Routledge & Kegan Paul, 276–322.
- Myllyniemi, Sami (toim.2012) *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 127, Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja 46. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Paakkunainen, Kari (2006) Nuorten arvot, yhteiskunnallinen osallistuminen ja kirkko. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Uskon asia. Nuorisobarometri 2006*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 67, Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja 34. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta, 146–168.
- Purhonen, Semi (2007) *Sukupolvien ongelma. Tutkielmia sukupolven käsitteestä, sukupolvitietoisuudesta ja suurista ikäluokista*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 251. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Purhonen, Semi & Hoikkala, Tommi & Roos, J. P. (toim. 2008) *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina*. Helsinki: Gaudeamus.
- Puttonen, Mikko (2012) Z luo uudet arvot. Uusi sukupolvi ei kasva kerskakulutukseen. *Tiede*. http://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/z_luo_uudet_arvot (Viitattu 20.9.2015.)
- Prensky, Marc (2001) Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon* 9 (5), 1–6.
- Reese, Elaine & Jack, Fiona & White, Naomi (2010) Origins of Adolescents' Autobiographical Memories. *Cognitive Development* 25 (4), 352–367.
- Roos, J.P. (1987) *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkertoista*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 454. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Rubin, Anita (2002) Elämäntyyliä kokeilemasa. Tarinayhteiskunnan nuori ja hyvän elämän haasteet. *Futura* 4/02, 62–66.
- Ruohola, Sirpa (2012) *Äidiltä tyttärelle. Koulutuskulttuurisia siirtymiä neljässä sukupolvessa*. Julkaisuja C 342. Turku: Turun yliopisto.
- Salasuo, Mikko (2013) Omistautuminen – tapa hallita mahdollisuuksien paljoutta. Teoksessa Tuukka Tammi & Pauliina Raento (toim.) *Addiktioyhteiskunta. Riippuvuus aikamme ilmiö*. Helsinki: Gaudeamus, 106–140.
- Salasuo, Mikko (2014) Sukupolveni soundtrack. Populaarimusiikki 1970-luvulla syntyneiden kirjoitetuissa muistoissa. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Leena Suurpää (toim.) *Nuoruden sukupolvet. Elämäkerrallisia näkökulmia nuoruuteen 1920-luvulta nykypäivään*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 152. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 178–200.
- Schulze, Gerhard (1992) *Die Erlebnisgesellschaft. Kultursozilogiedier Gegenwart*. Frankfurt am Main: Campus.
- Seppänen, Eija (2008) *Nuorten tulevaisuuskuvat*. Helsinki: Sitra ja Tekes.
- Sihvola, Juha (2006) Hyvän elämän eväät. Duodecim, Terveyskirjasto http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00002 (Viitattu 20.9.2015.)
- Simola, Hannu (2015) *Koulutusihmeen paradoksit. Esseitä suomalaisesta koulutuspolitiikasta*. Tampere: Vastapaino.
- Suni, Hannu (2014) *Röyhkeä opettaja. Esa Paavola Kallion todellisuus käsitykset, nälkävuodet ja maailmojen konflikti 1867–1913*. Toimituksia 228. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Torsti, Pilvi (2012) *Suomalaiset ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tuomaala, Saara (2004) Maalaislasten ja -nuorten moninaiset koulutiet. Lektio Suomen ja Pohjoismaiden historian väitöskirjaan *Työtätekevästä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi. Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939* (SKS) Helsingin yliopistossa 27.11.2004. http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?page_id=51 (Viitattu 20.9.2015.)
- Virtanen, Matti (2001) *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolven dynamiikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

PIRJO KORVELA & ANNE NORDLUND

NUORTEN ARJEN RYTMIT JA PERHE

Arki on aikaan, paikkaan ja kulttuuriin sidoksissa oleva osa yhteiskuntaa (Salmi 2004, 11–29). Arki kuitenkin koetaan yksilöllisesti, ja sitä rakennetaan yksilöllisesti suhteessa ympäröivään kulttuuriin ja yhteisöihin (Heinilä 2014; Korvela 2014). Arki ei ole pysyvää, vaan se muotoutuu elämänvaiheen ja elämäntilanteen mukaan. Arkea voidaan tarkastella eri elämänaalueiden kokonaisuutena, mutta myös eri rooleista ja näkökulmista käsin. Yksilön, perheen, työntekijän, organisaation ja yhteiskunnan arkea ohjaavat eritasoiset säädökset, normit ja sukupolvesta toiseen siirtyvät perinteet, mutta se rakentuu pitkälti yksilöiden omien enemmän tai vähemmän tietoisien valintojen tuloksena.

Arkea on tieteellisesti tutkittu paljon lapsiperheiden näkökulmasta (ks. esim. Rönkä & Korvela 2009). Nuorten arkea on lähestytty erilaisissa yhteiskunnallisissa käytännöissä alueellisen maaseutu–kaupunki-ulottuvuuden kautta tai esimerkiksi seikkailukasvatukseen yhteydessä (Kivelä & Lempinen, 2009). Arkeen kuuluu jokapäiväisiä asioita ja toimintoja. Kun arki sujuu, puhutaan arjenhallinnasta.

Arjenhallinta on yhdenvertaisuuden ja osallisuuden ohella yksi lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012–2015 keskeisistä teemoista (OKM 2015). Laajaa suomalaista selvitystä tämän päivän nuorten arjesta ja sen hallinnasta ei ole tehty. Tässä artikkelissa kuvataan vuoden 2015 Nuorisobarometrin kyselyn tuloksia. Millaista on nuoren elämä, mistä löytyvät arjenhallinnan painotukset ja kipupisteet?

Tarkastelemme artikkelissamme ensin arkea, arkirytmeyttä ja arjenhallintaa käsitteellisellä tasolla ja sen jälkeen Nuorisobarometriaineiston avulla. Aineistossa keskitymme tarkastelemaan nuorten arkea seuraavien muuttujien ja

niiden ristiintaulukointien avulla: ikä, sukupuoli, asumismuoto, kodin ilmapiiri, elämänhallinta ja nukkumaanmenoajat. Tämän jälkeen tarkastelemme sosiaalisten suhteiden yhteyttä elämänhallintaan.

Mitä on olla nuori tänä päivänä?

Elämä nykypäivän Suomessa on sekä fyysisesti että henkisesti turvallista. Nuoruuteen kuuluu rajojen kokeilu ja oman paikan hakeminen kaveripiirissä, koulussa, työssä ja yhteiskunnassa. Turvallisessa ympäristössä voi kapinoida kasvu-ympäristön arvoja vastaan. Kyseenalaistaminen on osa tervettä aikuiseksi kasvua. Aikuisen mielestä nuorten viettämä elämä voi näyttää kaoottiselta: valvotaan yöllä ja nukutaan päivällä. Vanhempia voi huolestuttaa, miten nuori tulee pärjäämään elämässä, jossa vaaditaan yhteiskunnan rytmien ja sääntöjen noudattamista. Ovatko nuoret ”nuorisongelma” vai ”tulevaisuuden toivoja”? Elämä ei ole pelkkää vapaa-aikaa ja juhlaa, vaan suurimmaksi osaksi tavallista arkea, jota määrittävät yhteiskunnan arvot ja rakenteet. Arjen ja elämän hallintataidot ovat oleellisia, jotta nuorten siirtymävaiheet kohti tasapainoista aikuisuutta olisivat onnistuneita.

Nuori määritellään tässä yhteydessä 15–29-vuotiaaksi henkilöksi. Järvensivu (2010) on tutkinut työelämän sukupolvia. Työelämän sukupolvet määritellään 17-vuotiaan nuoren näkökulmasta, jolloin itsensä näkeminen ulkopuolisin silmin mahdollistuu ja työelämään siirtyminen ajankohtaistuu. Työelämän sukupolvista puhuttaessa käsitteeseen liitetään kulloinkin vallitseva taloudellinen tilanne. Y-sukupolvi on astunut työelämään laman aikana. Osa tämän ikäisistä on saanut hyvät lähtökohdat eli on päässyt

opiskelemaan ja kiinnittynyt työelämään. Osa on joutunut syrjäytymiskierteeseen ja pudonnut nuorisotyöttömyyteen. Järvensivu määrittelee vuosina 1980–1990 syntyneet Y-sukupolveksi eli diginatiiveiksi. Koska sukupolvinäkökulmasta tarkasteltuna kolmasosa tämän tutkimuksen kohderyhmästä kuuluu Y-sukupolveen ja kaksi kolmasosaa vuonna 1991 tai sen jälkeen syntyneisiin eli Z-sukupolveen, voidaan kaikkia kyse-lyyn vastanneita pitää diginatiiveina.

Nuorilla on käytössään monipuoliset sosiaalisen median kanavat asioiden ja ihmissuhteiden hoitamiseen. Heillä on runsaasti uramahdollisuuksia, mutta realististen vaihtoehtojen löytäminen on haasteellista työelämän muutoksessa. Useita ammatteja ja työtehtäviä on hävinnyt ja häviää yhteiskunnan muutoksen ja digitalisaation myötä, mutta toisaalta myös uusia ammatteja syntyy tilalle. Nuorten ei ole helppo suunnistaa valintojen viidakossa.

Arki

Mitä arki on ja mitä sillä oikein tarkoitetaan? Tämän kysymyksen on esittänyt useampi tutkija, joka on halunnut ymmärtää arkea tarkemmin (mm. Felski 1999–2000; Jokinen 2005; Bennett & Watson 2002). Kysymyksen taustalla on ihmettelyä siitä, miksi ensi silmäyksellä arki näyttäisi olevan kaikkialla, mutta ei kuitenkaan oikeastaan missään. Tämä johtuu siitä, että arjella ei ole selviä rajoja, sitä on vaikea identifoida ja se pakenee oudosti. Tämä kaikki haastaa arjen ymmärtämistä, mutta ei kuitenkaan tee arjen tutkimisesta mahdotonta.

Vaikka monesti ajatellaan, että arkemme määräytyy jostakin meidän ulkopuoleltamme, arkitodellisuus rakentuu kuitenkin meidän kaikkien päivittäisissä toiminnoissa ja käytännöissä (Burkitt 2004, 211–212). Arki muodostuu toimintaprosesseista, joissa hyödynnetään erilaisia materiaaleja, välineitä ja ollaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa (Korvela & Rönkä 2014). Arjen tuottaminen ei rajoitu kotiympäristön arkisiin askareisiin, eikä termi myöskään aseta vastakkain kotielämää ja työtä, kodin ja

julkisen elämän aluetta, rutiinitöitä ja luovaa toimintaa. Arkielämä sisältää kaikki nämä elämänalueet ja niiden väliset suhteet (ks. myös Salmi 2004).

Arjen ja arkielämän käsitteellinen kehitystyö paikantuu Suomessa 1980-luvun lopulla alkaneeseen sosiologiseen keskusteluun (ks. tarkemmin Salmi 1991a & 1991b & 2004). Minna Salmi joutui kotona tehtävää ansiotyötä tutkiessaan etsimään käsitteellisiä välineitä, jotka auttavat tarkastelemaan ihmisten elämää kokonaisuutena eri elämänalueisiin jakautuneen tarkastelun sijasta (Salmi 1991a). Hän määrittelee tanskalaiseen sosiologiaan Birte Bech-Jørgensenin (1988) nojautuen arkielämän seuraavasti: arkielämä ei ole kehys sille, mitä ihmiset tekevät vaan se on arkielämän ehtojen muokkaamista eleyksi elämäksi. Tämä kaikki toiminta tuottaa arkielämää. Salmi painottaa, että arkielämää ei pitäisi tarkastella vain käsitteenä, jota pyritään määrittelemään, vaan sitä tulisi lähestyä prosessina. Hän kiteyttää asian seuraavasti: ”arkielämän käsitteellistäminen ei ole tietyn kohteen sisällön etsimistä, vaan tuon arkielämää tuottavan prosessin hahmottamista” (Salmi 1991b, 248). Koska arki on prosessi, jota tuotamme koko ajan, voimme myös vaikuttaa siihen, millaiseksi arkemme muodostuu. Vaikka ympärillämme olevat olosuhteet ja rakenteet vaikuttavat meihin ja raamittavat valintojemme kirjoa, emme ole kuitenkaan niiden määrittämiä tai vangitsemia.

Arjenhallinta

Arjenhallinta-käsitettä on tutkittu erityisesti sosiologian, kasvatustieteen, kotitaloustieteen ja terveystieteiden piirissä. Arjenhallintaa on kuvattu luottamuksena elämään, jolloin elämä on mielekästä ja hallittavaa (Friis, Eirola & Mannonen 2004, 24). Arkipäivää tuottavat prosessit ovat nuoren hallinnassa silloin, kun hän kokee voivansa tehdä valintoja ja vaikuttaa omaan elämänsä ja ympäristöönsä. Arjenhallinta vaatii arjen taitojen osaamista. Arjen taitoihin kuuluu itsestä, omasta terveydestä ja hygieniasta huolehtiminen, ruoan hankkiminen ja se syötäväksi

laittaminen, siivous, erilaisten hankintojen tekeminen, raha-asioiden hoito ja viranomaisten kanssa asiointi. Itsestä huolehtimiseen kuuluu myös riittävä uni ja ruokailu. Sujuva arki muodostuu pitkälti rutiineista, joita nuori vasta saat-
taa harjoitella. On kyse myös ajankäytön hallinnasta eli siitä, riittääkö kaikille arjen toimille ja asioille tarpeeksi aikaa.

Liisa Haverinen (1996) on kehittänyt filosofisesti suuntautuneessa väitöskirjassaan arjenhallinnan käsitettä erityisesti kotitaloustieteen parissa. Arjenhallinta on sateenvarjokäsite, joka koordinoi toiminnan päämäärää, tietoa, taitoa ja vuorovaikutusta. Käsite viittaa kotitalouden toimintaan, mutta siinä on mukana yksilöllinen kokemustaso. Haverisen arjenhallinnan mallissa arkea jäsenetään kolmen laadullisen ulottuvuuden avulla, joita ovat toiminnan päämäärä, toimintaa ohjaava tietotaito ja toiminnan vuorovaikutus. Mallin taustalla on holistinen ihmiskäsitys (Rauhala 1983).

Tarkasteltaessa nuorten kokemuksia arkeen liittyvistä asioista on luontevaa käsitellä arjen ulkoisen hallinnan, kuten kotitöiden hallinnan lisäksi arjen sisäistä hallintaa. Sisäisen arjenhallinnan näkökulma viittaa yksilön kokemuksiin elämän tasapainosta ja sosiaalisista suhteista. Haverinen kiteyttää, että loppujen lopuksi arjenhallinta voidaan nähdä itsekkyyden hallintana. Tällä hän viittaa yksilön henkiseen kehittymiseen: yksilö kykenee etääntymään konkreettisesti tapahtumisesta käsitteiden tasolle, pohtimaan yhdessä arkipäivän tilanteiden merkityksiä ja kommunikoiman kielen välityksellä kokemuksista eli ottamaan huomioon kotitalouden muiden jäsenten erilaisetkin näkökulmat (Haverinen 1996.)

Arjenhallinta on määritelty erilaisissa yhteiskunnallisissa toiminnoissa myös kokemukselliseksi, toiminnalliseksi ja läheisiin ihmisiin vaikuttamiseksi tietojen, osaamisen ja vuorovaikutuksen kautta (Lempinen 2010; Kivelä & Lempinen 2009). Arjenhallinnalla tavoitellaan tämän mukaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden tilaa. Lempisen ja Kivelän esittämässä mallissa koti jaetaan seuraaviin

osa-alueisiin: fyysinen koti, kodin ylläpito, kodin vuorovaikutus ja sisäinen koti. Lempisen ja Kivelän mallilla on yhtymäkohtia Haverisen kehittämään arjenhallinnan malliin tietojen, taitojen ja vuorovaikutuksen kautta. Haverisen malli on kuitenkin kokonaisvaltaisempi laadullisten ulottuvuuksiensa ja holistisen ihmiskäsityksensä vuoksi.

Arjenhallinta voidaan Haverisen mukaan jakaa kolmeen eri tasoon: osaavaan, taitavaan ja ymmärtävään arjenhallintaan (Haverinen 1996). Osaava arjenhallinta tarkoittaa sitä, että nuori pystyy toteuttamaan arjen taitoja, tosin usein mekaanisesti tai joustamattomasti, toistavasti. Toiminta perustuu pitkälti yksilön omien tarpeiden tyydyttämiseen. Sen vuoksi osaavaa tasoa kutsutaan myös yksilölliseksi arjenhallinnan tasoksi. Taitava arjenhallinta on puolestaan sitä, että yksilön tavoitteet perustuvat yhteisöllisen hyvän tavoitteluun ja yhteisön toiminnan sujuvuuteen kokonaisuudessaan. Ymmärtävän arjenhallinnan perusta taas on kriittisessä reflektoinnissa, viisaudeksi kiteytyneessä elämäntokemuksessa, intuitiivisuudessa ja luovuudessa. Sen tavoitteena ei siis enää ole pelkästään omien tavoitteiden saavuttaminen, vaan tarkoituksena on toimia niin, että pääpaino on yhteisen hyvän saavuttamisella. (Haverinen 1996, 122–130.)

Väestöliiton tekemässä perhetyössä havaittiin, että monilla nuorilla perheillä arki ei ole hallussa, vaan arki niin sanotusti ajelehtii (Fägel ym. 2011; Korvela ym. 2014; Sekki & Korvela 2014). Jonssonin (2011, 7) mainitseman, kodissa aistittavan pysähtyneisyyden tunnun lisäksi siellä saattaa olla tavarakaos, likaista ja toimimaton pyykkihuolto (Heino 2011). Perheenjäsenten päivä- ja yörytmi saattaa olla sekaisin, jopa pääläellään. Samoin lasten ruokailu, ulkoilu ja nukkuminen ovat epäsäännöllisiä, ja perheen sisäisissä ihmissuhteissa saattaa esiintyä kitkaa (Korvela ym. 2014; Sekki & Korvela 2014).

Kodin ulkopuolelle suuntautuviissa yhteyksissä ajelehtiva arki näkyy siten, että yhteydenpito kodin ulkopuolelle vähenee. Perhe usein sulkeutuu kotiin. Työttömyys tai pitkäaikainen sairastaminen edistävät tällaista kehitystä. Kodin

ulkopuolisiin toimintajärjestelmiin, kuten kouluun, päiväkotiin, neuvolaan ja lääkäriin, tullaan myöhässä tai jätetään kokonaan ilmestymättä sovittuun tapaamiseen. (Korvela ym. 2014; Sekki & Korvela 2014). Ajelehtivaa arkea ei voi kuvata kaikilta osin hallussa olevaksi arjeksi. Jotkin asiat arjessa voivat saavuttaa Haverisen kuvaa-
man toistavan tai osaavan arjen piirteitä, mutta arkirytmien epäsäännöllisyys saa arjen helposti ajelehtimaan.

Arjen rytmit

Arjen rytmi on päivittäisten ja viikoittain toistuvien toimintojen järjestymistä suhteessa toisiinsa (Korvela & Tuomi-Gröhn 2014). Arkikonaisuus rakentuu erilaisista välttämättömistä kodin sisäisistä ja ulkopuolisista toiminnoista, kuten kotitöistä, palkkatyöstä, yritystoiminnasta, koulunkäynnistä ja opiskelusta sekä vapaa-
valintaisista, esimerkiksi harrastusluontoisista toiminnoista. Toimintojen rakentuminen suhteessa toisiinsa muodostaa arkirytmeyttä. ”Yksinkertaisimmillaan arjen rytmien määritelmä voidaan kiteyttää seuraavasti: *arjen rytmit muodostuvat, kun toiminnot järjestyvät ajallisesti suhteessa toisiinsa tiettyyn, toistuvaan (ja säännönmukaiseen) järjestykseen.*” (Korvela & Tuomi-Gröhn 2014, 15.) Rytmeillä tarkoitetaan siis sitä, miten erilaiset toiminnot sijoittuvat päivän mittaan suhteessa toisiinsa, kuten milloin nousee ylös, ruokailaan ja käydään töissä.

Arjen rytmisyys todettiin merkitykselliseksi kodin arkea käsittelevässä tutkimuksessa (Korvela 2003), jossa havaittiin videoaineistoa aineistolähtöisesti analysoimalla, että arkipäivä muodostuu erilaisista, ajallisesti toisiaan seuraavista vaiheista, jotka nimettiin *sekvensseiksi* englanninkielistä *sequence*-käsitettä mukaillen. Sekvensseistä tulee tietynlaisia sen perusteella, että niitä on aina edeltänyt jokin toinen sekvenssi (ks. myös Korvela & Tuomi-Gröhn 2014). Vaikka sekvenssit ovat omanlaisiaan ja toteuttavat tiettyä, omaa kulkuaan, ”ohjelmaa” tai tehtävää, ne eivät ole siinä mielessä itsenäisiä ja toisistaan erilisiä, että niiden sijainti päivän kuluksa voitaisiin

sekoittaa vapaasti tai ratkaista vaikka arpomalla (Korvela 2011, 219).

Arkipäivän rakentumista toisiaan seuraavista sekvensseistä nimitetään päivän sekvenssirakenteeksi (Korvela 2003). Tämä perusrakenne toistuu päivästä toiseen pääpiirteissään samanaikaisena. Sekvenssirakenne muuttuu väistämättä yksittäisinä päivinä, mikäli tapahtuu tai päätetään tehdä jotakin tavallisuudesta poikkeavaa. Samanlaista elämänvaihetta elävissä perheissä rakenne kuitenkin toistuu samantyyppisenä. Toistuvuus luo päivään tuttuutta, ennakoitavan rytmien, jota kutsutaan päivärytmiksi (Korvela 2011, 219).

Päivärytmi on arjen tukirakenne, joka helpottaa arjen jouhevaa etenemistä ja sujumista (Korvela 2003). Työ- ja kouluaajat määrittävät aika pitkälle päivän perusrakenteen. Jokaisesta päivästä ei tarvitse erikseen suunnitella ja rakentaa. Esimerkiksi jokin sovittu viikoittainen tapaaminen tai tapahtuma kodin ulkopuolella on helpompi pitää mielessä, jos se ajoittuu aina samaan viikonpäivään ja samaan kellonaikaan. Mikäli tapahtuman ajankohta vaihtelee satunnaisesti, se joudutaan aina erikseen rakentamaan osaksi kyseessä olevaa päivää. Arjen rytmeihin kuuluu ajallisella ulottuvuudella tarkasteltuna erilaisia rytmejä, kuten päivärytmit, viikkorytmit, kuukausi- ja vuosirytmien. Tapahtumien rutinoituminen osaksi päivä-, viikko-, kuukausi- tai vuosirytmiksi antaa arjelle tukirakenteen eli kiinnittää tavallaan merkkipaaluja sopivalla tavalla ja rytmittää arjen tapahtumia kiinteiksi ja liikkuviksi palasiksi. (Korvela 2014.) Mitä enemmän arjessamme on kiinteitä paaluja, sitä tukevampi se on. Jos arjessamme on niin paljon kiinteitä osia, että liikkuville ei jää enää sijaa, arkemme voi kuitenkin olla jopa liian jäykkää (Jonsson 2006). Nämä kiinteät osat voivat olla sekä kodin sisäisiä, perheen kesken muodostuneita, että yhteyksiä kodin ulkopuolelle. (Korvela 2011, 219–220.)

Sekvenssirakenne, joka luo päivään perusrytmien, on kuitenkin joustava. Sitä voidaan muuttaa, jos joku perheenjäsen on siihen tyytymättömä, tai se joudutaan rakentamaan aktiivisesti

uudestaan, jos suunnitelmat tai olosuhteet muuttuvat merkittävästi. Tällaiset muutokset eivät kuitenkaan horjuta arkea ja sen perusrakenteen jatkuvuutta. Toisin on niin sanottua ajelehtivaa arkea elävissä perheissä, jossa ei ole havaittavissa säännöllistä päivärytmiä. Sekki ja Korvela (2014, 228) havaitsivat tutkimuksessaan, että ajelehtivaa arkea perheissä tuottavat perheen vähäiset tai puutteelliset voimavarat, rutiinien puuttuminen useilta eri elämäniluulta ja perheen ihmisten toimimattomuus sekä heikot tai liian kahlitsevat sidokset kodin ulkopuolelle.

Perhetyön kontekstissa ajelehtivaa arkea eläviä perheitä voidaan tukea uudella, sekvenssimenetelmäksi kutsutulla työmenetelmällä, jossa ajelehtivasta arjesta voidaan arkea rytmittämällä rakentaa ennakoitavaa ja joustavaa, omassa hallinnassa olevaa arkea (Fågel ym. 2011). Päivärytmi, johon perheitä yritetään ohjata, nähdään arkea rakentavana, perheiden hyvinvointia lisäävänä ja yhteiskuntaan kiinnittymistä edistävänä tekijänä (Korvela ym. 2014). Yhteiskunnassa kiinni pitävät rytmit näyttäisivät olevan tärkeitä ihmisen elämän kannalta. Jos yksilön rytmi poikkeaa yhteiskunnan tavanomaisesta rytmistä esimerkiksi siten, että hän valvoo yöt ja nukkuu päivät, vaikuttaa se sosiaaliseen toimintaan (Korvela 2014; ks. myös Kivilehto & Ritala 2014). Myös maailmanlaajuisesti eri aikavyöhykkeillä ja internetin välityksellä rakentuvat yhteisöt haastavat perinteistä, paikallista, yhteiskunnassa kiinni pysymisen rytmiä, koska internet on avoinna vuorokauden ympäri ja siten velvoittaa sitä käyttävän itse säätämään levon ja aktiivisuuden vaihtelua (Korvela 2014).

Tutkimuskysymykset

Artikkelissamme etsimme vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Miten nuoren kodin järjestys ja ilmapiiri ovat yhteydessä nuoren kokemukseen arjestaan?
- Miten nuoren päivä- ja yörytmi ovat yhteydessä nuoren kokemukseen arjestaan?
- Millainen yhteys nuoren sosiaalisten suhteiden määrällä ja laadulla on kokemukseen arjenhallinnasta?

- Millainen yhteys säännöllisellä ja epäsäännöllisellä toiminnalla on kokemukseen arjenhallinnasta?

Tulokset

Nuorten toiminta

Mitä nuoret pääasiallisesti tekevät? Nuorten pääasiallista toimintaa tarkastellaan erikseen kolmen ikäryhmän mukaan. Nuorimmasta ryhmästä (15–19-vuotiaat) valtaosa eli 90 prosenttia oli koululaisia tai opiskelijoita, palkkatyössä oli 4 prosenttia, yrittäjinä 0,3 prosenttia, työttömänä 4 prosenttia ja työpajassa, ammattistartissa, työharjoittelussa tai työkokeilussa 0,5 prosenttia vastaajista. Ikäryhmässä 20–24-vuotiaat puolet eli 49 prosenttia opiskeli, palkkatyössä oli 32 prosenttia, yrittäjinä 1 prosentti, työttömänä 12 prosenttia, äitiys- tai vanhempainvapaalla 2 prosenttia ja työpajassa, ammattistartissa, työharjoittelussa tai työkokeilussa 1,7 prosenttia. Vanhimman ikäryhmän (25–29-vuotiaat) edustajista 24 prosenttia opiskeli, 54 prosenttia oli palkkatyössä, yrittäjänä 5 prosenttia, työttömänä 10 prosenttia ja äitiys-, isyys- tai vanhempainvapaalla 4 prosenttia. Työpajassa, ammattistartissa, työharjoittelussa tai työkokeilussa oli 0,5 prosenttia vastaajista.

Nuorista 87 prosenttia ilmoittaa, että hänellä on jokin harrastus. Vanhimma ikäluokasta 93 prosenttia ilmoitti harrastavansa jotakin ja nuorimpien ryhmästä 80 prosenttia. Nuorista 86 prosenttia ilmoitti harrastavansa jotakin liikuntaa. Suurin osa nuorista harrastaa jotakin, mutta tämän tutkimuksen perusteella ei voida ottaa kantaa nuorten harrastusten määrään ja aktiivisuuteen laajemmin, koska kyllä-vastaukseen riitti jo yksikin harrastus.

Nuorten asumismuoto ja kodin ilmapiiri

Nuorista 34 prosenttia asui vanhempien kanssa, 17 prosenttia omistusasunnossa, 47 prosenttia opiskelija-asunnossa tai muussa vuokra-asunnossa, ja muiden asumismuotojen osuus oli 2 prosenttia. Asunnottomaksi ilmoitti itsensä vain kaksi vastaajaa.

TAULUKKO 1. KODIN RAKASTAVA ILMAPIIRI ERI ASUMISMUOTOJEN MUKAAN TARKASTELTUNA

	Erittäin paljon	Melko paljon	Melko vähän	Erittäin vähän	Ei ollenkaan	En osaa sanoa
Asun yksin (n=403)	41 %	31 %	15 %	2 %	2 %	9 %
Asun soluasunnossa / kämppiksen kanssa (n=197)	45 %	29 %	16 %	6 %	3 %	1 %
Avio- tai avoliitossa, lapseton (n=456)	70 %	26 %	3 %	0 %	1 %	0 %
Avio- tai avoliitossa, lapsia (n=175)	81 %	18 %	1 %	0 %	0 %	0 %
Yksinhuoltaja (n=15)	73 %	27 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Asun kahden vanhemman kanssa (n=503)	52 %	40 %	6 %	2 %	0 %	0 %
Asun yhden vanhemman kanssa (n=116)	47 %	36 %	13 %	3 %	0 %	1 %
Asun vuorotellen molempien vanhempien kanssa (n=33)	64 %	24 %	9 %	0 %	3 %	0 %
Kaikki (n=1893)	56 %	31 %	8 %	2 %	1 %	2 %

Nuorista viidesosa eli 21 prosenttia asui yksin. Soluasunnossa tai kämppiksen kanssa asui joka kymmenes. Avio- tai avoliitossa asui kolmasosa nuorista (33 %). Avio- tai avopuolison kanssa kahdestaan asuvia oli 24 prosenttia koko vastaajajoukosta. Perheellisiä oli yhteensä kymmenesosa, joista 9 prosenttia asui yhdessä puolison ja lasten kanssa. Yksinhuoltajia vastaajista oli 1 prosenttia. Vanhempiensa kanssa yhdessä asuvia nuoria oli vastaajajoukosta kolmasosa eli yhteensä 34 prosenttia. Kahden vanhemman kanssa asui 26 prosenttia nuorista. Tähän ryhmään sisältyivät myös otto- ja kasvatustavanhempien sekä isä- tai äitipuolen kanssa asuvat. Yhden vanhemman kanssa, sisältäen otto- tai kasvatustavanhemmat, asui 6 prosenttia vastaajista. Vuorotellen molempien vanhempien luona asui 2 prosenttia nuorista. Vain 1 prosenttia nuorista ilmoitti perhetyypikseen jonkin muun asumismuodon.

Kun asumismuotoja tarkastellaan ikäryhmittäin, havaitaan, että nuorimmassa ikäryhmässä 86 prosenttia nuorista asuu vanhempiensa kanssa. Vain 11 prosenttia asuu yksin tai kimppa-asunnossa. Näistä nuorista 3 prosenttia asuu yhdessä kumppanin kanssa. Seuraavassa ikäryhmässä (20–24-vuotiaat) vain 18 prosenttia asuu enää vanhempien kanssa, 43 prosenttia asuu yksin tai kimppa-asunnossa ja 38 prosenttia parisuhteessa. Vanhimmassa ikäryhmässä suurimmaksi ryhmäksi nousee parisuhteessa elävät (57 %). Yksin tai jaetussa asumismuodossa asuvia on (36 %) ja vanhempien kanssa asuu vain 4 prosenttia nuorista. Tutkimuksen

tulokset tukevat käsitystä siitä, että nuoret itsestäytyvät eli muuttavat pois vanhempiensa luota melko varhain. Nuorimman ja keskimmäisen ikäryhmän taitekohta osuu keskimääräiseen lukion ja keskiasteen tutkinnon päättymisajan kohtaan. Tulos näyttäisi kertovan, että suurin osa (82 %) asuu lukion ja keskiasteen tutkinnon suorittamisen jälkeen muualla kuin vanhempiensa luona.

Nuoret kokevat kodin ilmapiirin suurelta osin melko tai erittäin rakastavaksi (87 %, taulukko 1) ja melko tai erittäin tavalliseksi (76 %). Vain pieni osa nuorista koki kodin ilmapiirin välinpitämättömäksi (4 %), sotkuiseksi (8 %) tai puhumattomaksi (6 %).

Elämänhallinta

Elämänhallintaa tarkasteltaessa käy ilmi, että nuorista valtaosa eli 92 prosenttia koki arkielämän tuottavan mielihyvää (taulukko 2). Päivittäiset tekemisensä koki merkityksellisiksi 82 prosenttia nuorista. Nuorista 90 prosenttia koki elämällään olevan tarkoitus ja päämäärä. Valtaosa eli 90 prosenttia koki elämänsä olevan hyvin hallinnassa. Tässä huomiota kiinnittää se, että vaikka päivittäisiä tekemisiään pitää merkityksellisinä 82 prosenttia vastaajista, osa nuorista ei koe niitä kovinkaan merkityksellisinä. Jokisen (2005, 10) mukaan päivittäiset tekemiset ovat arjen toimintoja ja rutiineja. Arki on ihmisen toiminnan ja olemassaolon muoto, ja arkinen ulottuvuus löytyy kaikkialta. Näin ollen päivittäiset tekemiset saatetaan kokea itsestään selviksi asioiksi eikä niitä sen vuoksi pidetä erityisen

TAULUKKO 2. NUORTEN KOKEMUS ELÄMÄNHALLINNASTA (%)

Kysymys 3	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Ei osaa sanoa
Arkielämä tuottaa minulle mielihyvää	40 %	52 %	8 %	1 %	0 %
Tunnen, että päivittäiset tekemiseni ovat merkityksellisiä	31 %	51 %	15 %	2 %	1 %
Tunnen, että elämälläni on päämäärä ja tarkoitus	57 %	33 %	8 %	2 %	1 %
Koen elämäni olevan hyvin hallinnassani	44 %	46 %	9 %	1 %	0 %

merkityksellisinä, vaikka ne muodostavat arjesta suurimman osan ja vaikuttavat siten arjen kokonaisuuden kokemiseen.

Arjessa selviytyminen

Arkeen liittyvistä asioista selviytymistä tarkasteltaessa vastauksista ilmenee, että nuoret kokivat selviytyvänsä arjen toiminnoista suurelta osin hyvin tai erittäin hyvin (ks. kuvio 4, s. 24). Ruoanlaitto, siivous ja pyykinpesu sujuivat hyvin tai erittäin hyvin yli kahdelta kolmasosalta nuorista. Terveysthuollossa asiointista koki selviytyvänsä hyvin tai erittäin hyvin 71 prosenttia vastaajista. Pankki- ja veroasioiden hoitaminen sujui hyvin tai erittäin hyvin 63 prosentilta nuorista. Kaupassakäynnistä koki selviytyvänsä hyvin tai erittäin hyvin 89 prosenttia nuorista. Hankalinta arkeen liittyvistä asioista selviytymisessä oli normaalin vuorokausirytmien säilyttäminen: hyvin tai erittäin hyvin sen ilmoitti sujuvan 63 prosenttia nuorista. Vastaajista 9 prosenttia (163 nuorta) ilmoitti asioineensa työvoimaviranomaisten kanssa. Heistä 67 prosenttia arvioi asiointin työvoimaviranomaisten kanssa sujuvan hyvin tai erittäin hyvin.

Vaikka 90 prosenttia nuorista kokee, että elämä on heillä hyvin hallinnassa (taulukko 2), yksittäisten arjen asioiden hallinnan kohdalla prosenttiluvut eivät ole yhtä korkeita (ks. kuvio 4, s. 24). Tuloksista voidaan havaita myös, että

vastaajista lähes 40 prosenttia (37 %) kokee vuorokausirytmien säilyttämisen haastavaksi (taulukko 3). Kun tarkastellaan tulosta ikäryhmittäin jaoteltuna, havaitaan, että keskimmaisessa ryhmässä 15 prosenttia nuorista kokee normaalin vuorokausirytmien säilyttämisen erittäin haastavaksi, kun taas nuorimmassa ja vanhimmassa ikäryhmässä normaalin vuorokausirytmien säilyttämistä ei koeta niin haastavaksi (taulukko 3).

Arkirytmien säilyttämisen osalta näyttäisi siltä, että arki on hallinnassa hyvin tai erittäin hyvin 63 prosentilla vastaajista. Nuorten vuorokausirytmien näyttää olevan kuitenkin hyvin iltapainotteinen, kuten seuraavasta analyysistä ilmenee. Kun nuorilta kysyttiin, mihin aikaan he tavallisesti menevät nukkumaan, ikäryhmittäin tarkasteltuna suurin osa kaikista nuorista menee arkisin nukkumaan kello 22–01 (kuvio 9, s. 35). Tähän kysymykseen arki-iltojen osalta vastasi kuitenkin vain 91 prosenttia vastaajista ja viikonloppun osalta 86 prosenttia vastaajista.

Nukkumaanmenoajat olivat erilaisia arkena ja viikonloppuna kaikissa ikäryhmissä. Arkena enemmistö (noin 95 %) nuorista on nukkumassa puoleenyöhön mennessä. Viikonloppuisin nukkumaanmeno aika siirtyi tunnilla myöhemmäksi niiden nuorten osalta, jotka menevät aikaisin nukkumaan, ja kahdella tunnilla niiden osalta, jotka menevät tavallisesti nukkumaan vasta myöhään. Valtaosa (yli 90 prosenttia)

TAULUKKO 3. NORMAALIN VUOROKAUSIRYTMIN SÄILYTTÄMISESTÄ SELVIITYMINEN IKÄRYHMITÄIN TARKASTELUNA

	Erittäin hyvin	Hyvin	Kohtalaisesti	Huonosti	En ollenkaan	Ei osaa sanoa
15–19 vuotta (n=589)	18 %	48 %	26 %	7 %	1 %	0 %
20–24 vuotta (n=659)	18 %	41 %	26 %	12 %	3 %	0 %
25–29 vuotta (n=646)	27 %	38 %	27 %	7 %	2 %	1 %
Yhteensä (n=1894)	21 %	42 %	26 %	9 %	2 %	0 %

nuorista oli nukkumassa kello kahteen mennessä. On merkille pantavaa, että nuorimmassa ikäryhmässä (15–19-vuotiaat) nukkumaan meneminen ja herääminen arkipäivien ja viikonloppun välillä vaihteli eniten. Vähiten vaihtelua oli puolestaan 25–29-vuotiaiden ikäryhmässä. Tätä voi selittää se, että osa tämänikäisistä on työelämässä (59 %) ja heillä on jo lapsia (23 %).

Sosiaaliset suhteet, tukiverkostot ja vapaa-aika

Kun nuorilta kysyttiin, keiden kanssa he viettävät eniten vapaa-aikaansa, 26 prosenttia ilmoitti viettävänsä sitä perheensä kanssa. Nuorista 28 prosenttia ilmoitti viettävänsä vapaa-aikaa poika- tai tyttöystävän kanssa, 27 prosenttia viettää vapaa-aikaa yhdestä kolmeen kaverin kanssa, ja 10 prosenttia nuorista viettää vapaa-aikaa neljän tai useamman kaverin kanssa. Lähes joka kymmenes (9 %) vastaajista viettää vapaa-aikansa enimmäkseen yksin.

Nuorista noin kolme prosenttia koki itsensä usein yksinäiseksi, ja kolmasosa (31 %) koki joskus yksinäisyyttä. Kaksi kolmasosa nuorista (66 %) ei kokenut itseään yksinäiseksi. Yksinäiseksi keskimääräistä enemmän itsensä kokevia on ammattistartissa ja työkokeiluissa olevien (76 %) ja työttömien (41 %) joukossa sekä niissä, jotka eivät osanneet sijoittaa itseään mihinkään kysyttyyn pääasiallisen toiminnan ryhmään (49 %). Tosin vastaajia näissä ryhmissä on vain vähän (vajaa 12 % kaikista vastaajista), joten määrällisesti eniten yksinäisiä esiintyy koko vastaajajoukosta laskettuna kuitenkin koululaisten ja opiskelijoiden ryhmässä. Puolet (49 %) itsensä usein yksinäisiksi kokevista ja 55 prosenttia itsensä joskus yksinäisiksi kokevista on koululaisia tai opiskelijoita.

Nuorista lähes kaikilla (97 %) on ystäviä, joiden kanssa voi keskustella luottamuksellisesti. Alle kolmella prosentilla ei ole kavereita, joiden kanssa voi keskustella luottamuksellisesti, tai he eivät osaa sanoa, onko heillä sellaisia kavereita.

Työssä käyvistä nuorista (n=854) 44 prosenttia tapasi kavereitaan päivittäin, kun taas niistä, jotka eivät olleet palkkatyössä, kavereitaan tapasi päivittäin 60 prosenttia. Kavereihin

pidettiin aktiivisesti yhteyttä myös puhelimitse: 44 prosenttia palkkatyössä olevista nuorista puhui päivittäin puhelimesta kavereiden kanssa, ja niistä, jotka eivät ole palkkatyössä, 38 prosenttia. Nettiyhteydessä oltiin vielä useammin: 73 prosenttia palkkatyössä olevista ja 77 prosenttia muista nuorista oli päivittäin nettiyhteydessä kavereihinsa. Nuoret olivat melko tyytyväisiä vapaa-aikaansa. Asteikolla 4–10 he antoivat vapaa-ajalleen yleisimmin arvosanaksi 8.

Tulevaisuus

Nuorilla on tulevaisuudenuskoa sekä ammatin hankkimisen, työllistymisen, taloudellisen toimeentulon että sosiaalisten suhteiden osalta. Vastaajista 98 prosenttia arvioi olevansa kymmenen vuoden kuluttua töissä ja 95 prosenttia uskoi tulevansa taloudellisesti hyvin toimeen. Nuorista 90 prosenttia arveli hankkineensa ammattitutkinnon. Tällä vastaajat luultavasti tarkoittivat laajemmin ammatin hankintaa kuin pelkän toisen asteen ammattitutkinnon suorittamista. Vastaajista 18 prosenttia arvioi opiskelevansa vielä kymmenen vuoden kuluttua. Vastaajista 75 prosenttia arvioi, että hänellä on perhe. Lähes kaikki nuoret (99 %) uskoivat, että heillä on hyviä ystäviä. Suurin osa eli 79 prosenttia uskoi asuvansa Suomessa kymmenen vuoden kuluttua.

Tyytyväisyys

Suurin osa nuorista vaikuttaa olevan kohtalaisen tai hyvin tyytyväinen elämään, sillä suurin osa vastaajista antoi kouluarvosanan 8 tai 9, kun heitä pyydettiin arvioimaan tyytyväisyyttä elämänsä (kuvio 1).

Tulokset tutkimuskysymyksittäin tiivistettynä

Miten nuoren kodin järjestys ja ilmapiiri ovat yhteydessä nuoren kokemukseen arjestaan?

Nuorilla, jotka kokivat kodin ilmapiiriin rakastavaksi, vuorokausirytmien säilyttäminen oli yhteydessä tähän kokemukseen (korrelaatiokerroin .130**). Ne jotka kokivat ilmapiiriin

kannustavaksi, pystyivät säilyttämään myös vuorokausirytmien (.208**). Vuorokausirytmien säilyttämisellä oli yhteyttä arjen toiminnoista siivouksen sujumiseen (.074**). Kodin ilmapölyn ollessa riitaisa koti koettiin myös sotkuiseksi (.482**), meluisaksi (.544**) ja puhumattomaksi (.670**).

Nuorista 90 prosenttia koki elämän olevan hyvin hallinnassa. He kokivat pystyvänsä tekemään elämäänsä liittyviä päätöksiä (.685**). Elämänhallinnan kokemus korreloi myös ratkaisujen keksimiseen mahdollisten vaikeuksien ilmetessä (.354**). Nämä nuoret myös tiesivät, kenen puoleen kääntyä, jos heillä on vaikeaa (.284**). He eivät kokeneet, että asiat on ratkaistava itse, vaan osasivat hakea apua tarvittaessa.

Ne nuoret, jotka kokivat arkielämän tuottavan mielihyvää, ajattelivat myös, että menestyminen on itsestä kiinni (.155**). Arkielämän tuottamalla mielihyvällä ja elämänhallinnan kokemuksella oli positiivinen yhteys (.014**). Kun arkielämä koettiin mielihyvää tuottavaksi, myös päivittäiset tekemiset tuntuivat merkityksellisiltä (.151**).

Miten nuoren päivä- ja yörytmi ovat yhteydessä nuoren kokemuksen arjestaan?

Nuorista 63 prosenttia koki vuorokausirytmien olevan hallinnassa hyvin tai erittäin hyvin. Kohdallisesti vuorokausirytmien oli hallinnassa 26 prosentilla nuorista. Näin ollen enemmistöllä (89 %) vastaajista vuorokausirytmien oli hallinnassa ainakin kohtalaisesti. Vuorokausirytmien hallinnalla oli yhteyttä siihen, että nuori koki pärjäävänsä elämässä (.314**) ja että elämällä oli päämäärä ja tarkoitus (.271**). He myös koki-

vat, että vaikeuksien ilmetessä he osaavat keksiä niihin yleensä ratkaisun (.216**). Toisaalta he myös tiesivät, kenen puoleen kääntyä, jos heillä on vaikeaa (.253**).

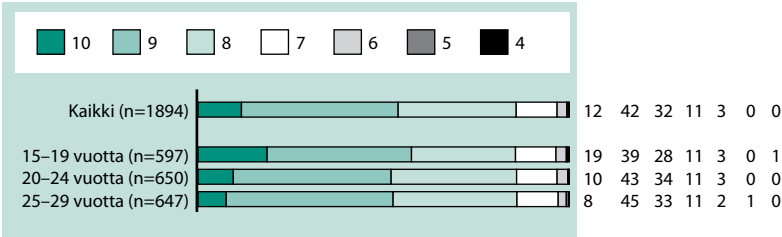
Millainen yhteys nuoren sosiaalisten suhteiden määrällä ja laadulla on kokemuksen arjenhallinnasta?

Nuoret, jotka kokevat itsensä usein yksinäiseksi, kokevat myös asioiden hoidon hankalammaksi. Vuorokausirytmien säilyttäminen ei onnistu lainkaan 10 prosentilta itsensä yksinäiseksi kokevista. Vain 2 prosenttia niistä, jotka eivät kokeneet itseään lainkaan yksinäiseksi, arvioi vuorokausirytmien säilyttämisen olevan hankalaa. Kymmenen prosenttia itsensä yksinäiseksi kokevista ei koe selviytyvänsä työvoimaviranomaisten kanssa asioinnista lainkaan. Myös muissa arjen toiminnoissa (ruuanlaitto, siivous, pyykinpesu, pankki- ja veroasioiden hoitaminen) yksinäisten nuorten kokemus arjen toimintojen hoitamisesta on heikompi. Kaupassakäynti ei tuota hankaluutta itsensä yksinäiseksi kokevillekaan.

Millainen yhteys säännöllisellä ja epäsäännöllisellä toiminnalla on kokemuksen arjenhallinnasta?

Vastaajista koululaisia tai opiskelijoita oli 53 prosenttia. Heistä 89 prosenttia arvioi elämänsä olevan hyvin tai erittäin hyvin hallinnassa. Palkkatyössä vastaajista oli 31 prosenttia, ja heistä 92 prosenttia koki elämänsä olevan hyvin tai erittäin hyvin hallinnassa. Vastaajista työttömiä oli 9 prosenttia. Heidän kokemuksensa elämän hallinnasta oli heikompi: 18 prosenttia työttömistä vastaajista ilmoitti olevansa jokinakin tai täysin eri mieltä siitä, että elämä olisi hallinnassa. Vaikuttaa siis siltä, että työttömyydellä on

KUVIO 1. "KUINKA TYYTYVÄINEN OLET NYKYISEEN ELÄMÄÄSI KAIKEN KAIKKIAAN KOULUARVOSANA-ASTEIKKOLA 4–10?"

heikentävä vaikutus arjenhallinnan kokemukseen. Työttömänä, työpajassa, ammattistartissa, työkokeilussa tai työharjoittelussa olevista nuorista 10 prosenttia koki, ettei pysty tekemään elämäänsä liittyviä päätöksiä. Tämä viittaa toimenpiteen kohteena olemisen kokemukseen. Päivittäisten tekemistensä merkitykselliseksi kokeminen oli myös vähäisempää työttömillä: Elämän merkitykselliseksi kokemisesta oli jokseenkin tai täysin eri mieltä 39 prosenttia työttömistä. Vastaava prosentti työpajassa, ammattistartissa, työkokeilussa tai työharjoittelussa olevilla oli 18 prosenttia, kun taas palkkatyössä olevilla vain 12 prosenttia. Elämän merkityksellisyyden kokemukseen saattaa näissä vastaajaryhmissä vaikuttaa myös muita voimakkaampi yksinäisyyden kokemus. Äitiys- tai vanhempainvapaalla olevista kaikki kokivat arkielämän tuottavan mielihyvää. Työttömistä 16 prosenttia ilmoitti olevansa tästä jokseenkin tai täysin eri mieltä. Työttömistä 15 prosenttia ei kokenut elämällään olevan päämäärää ja tarkoitusta. Työpajassa, ammattistartissa, työkokeilussa tai työharjoittelussa olevista 24 prosenttia arvioi samoin. Muissa luokissa arvio elämän tarkoituksellisuudesta oli huomattavasti myönteisempi.

Pohdinta

Tarkasteltaessa nuorten tulevaisuuskäsityksiä käy ilmi, että he suhtautuvat kaiken kaikkiaan varsin myönteisesti tulevaisuuteen. Tulevaisuutta koskevilla vastauksilla ei heijastu tällä hetkellä yhä kasvava työttömyysaste eikä tämän hetkinen taloudellinen taantuma. Kysely antaa suurimmalta osin myönteisen kuvan nuorten pärjäämisestä arjessa sekä suhtautumisesta omaan tulevaisuuteensa. Nuorten kokemukset arjen toiminnoista selviytymisestä ja heidän tulevaisuuskäsityksensä ovat yhteneväisiä EU:n tilastotoimisto Eurostatin kesäkuussa 2015 tekemän kyselyn kanssa (Eurostat 2015). EU:n kyselyssä suomalaiset 16–24-vuotiaat nuoret sijoittuivat EU-maissa toiselle sijalle yleisen elämäntyytyväisyyden osalta. He antoivat tyytyväisyydelleen keskimäärin 8,2 pistettä asteikolla

nollasta kymmeneen. Tyytyväisyyttä voi selittää Suomen turvallisuus ja monia maita suurempi tasa-arvoisuus.

Arjenhallintakyselyn tuloksia tutkittaessa huomataan, että työttömänä tai työvoimapolittisen toimenpiteen kohteena olevan nuoren kokemus omista vaikutusmahdollisuuksistaan ja arkielämän mielekkyydestä on huonompi kuin palkkatyössä, äitiys- tai vanhempainvapaalla olevilla tai opiskelijoilla. Nuori, jonka arjenhallintataidot esimerkiksi urasuunnitteluvalmiuksien suhteen eivät ole kehittyneet, hyötyvät esimerkiksi työkokeilusta päästessään kehittämään käytännössä työelämätaitojaan ja joutuessaan hoitamaan asioitaan. Samalla pitäisi kuitenkin vahvistaa myös nuoren omaa toimijuutta ja aktiivisuutta. Myös nuoren yksinäisyys on yksi riskitekijä elämän mielekkääksi ja tarkoitukselliseksi kokemisessa. Yksinäisyys voi myös vaikeuttaa normaalin vuorokausirytmien säilyttämistä ja sitä kautta arkeen kuuluvien asioiden hoitamista. Työttömät, työkokeiluissa olevat ja tutkimuksen toimintoluokkiin kuulumattomat kokivat muita enemmän yksinäisyyttä.

Miten nuorten arkea voisi kehittää erityisesti niiden 10 prosentin osalta, jotka kokivat puutteita arjenhallinnassa? Perhetyön kontekstissa ajelehtivaa arkea eläviä perheitä tuetaan uudella, sekvenssimenetelmäksi kutsutulla työmenetelmällä, jossa ajelehtivasta arjesta voidaan rytmittämällä rakentaa ennakoitavaa ja joustavaa, omassa hallussa olevaa arkea (Fägel ym. 2011). Sekvenssimenetelmää on kokeiltu nuorten työttömien ohjauksessa Edupolin Haavi-projektissa. Nuorilta saadun palautteen mukaan sekvenssimenetelmän soveltaminen heidän arkeensa ja erityisesti arjen kokemusten reflektointi on selkeyttänyt arjenhallintaa. Nuorten kanssa työskenteleviä on myös jonkin verran koulutettu sekvenssimenetelmän käyttöön ja samalla kerätty työntekijöiden kokemuksia menetelmästä. Työntekijät ovat pitäneet sekvenssimenetelmää tarpeellisena, konkreettisena työvälineenä nuorten kanssa työskennellessä. Keväällä 2015 käynnistyneessä Tekes-rahoitteisessa tutkimus- ja kehittämishankkeessa ”Ihminen digitalisaation

keskiössä – palvelutalouden vallankumous” kehitellään menetelmää, jolla nuorten vuorokausirytmien säilyttämistä yritetään tukea.

Arjenhallintataitojen monipuolista valmentamista kannattaisi toteuttaa jo peruskoulussa, kun huomioidaan arjenhallinnan käsitteen moniulotteisuus ja kyselyaineiston tuottama tieto nuorten kokemuksista arjenhallinnasta. Peruskoulun opetussuunnitelmissa arjenhallintataidot linkittyvät kotitalouden lisäksi luontevasti yhteiskuntaoppiin ja opinto-ohjaukseen. Opinto-ohjauksessa tehdään opiskelusuunnitelmia tulevaisuuden varalle ja haetaan yhteishaussa opiskelupaikkaa. Viimeisimmissä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa itsestä huolehtiminen ja arjen taidot on huomioitu laaja-alaisen osaamisen tavoitteissa ja siten ulotettu kaikkien oppiaineiden yhteisiksi tavoitteiksi (OPH 2014, 283). Arjenhallintataitojen omaksuminen jo peruskoulussa varmistaisi nuorten tekemien valintojen realistisuuden sekä ennaltaehkäisisi syrjäytymistä.

Lähteet

- Bech-Jørgensen, Birte (1991) What They Are Doing When They Seem to Do Nothing? Teoksessa Jari Ehrnrooth & Lasse Siurala (eds) *Construction of Youth*. Helsinki: VAPK-Publishing, 148–158.
- Bennett, Tony & Watson, Dianne (2002) Understanding everyday life: Introduction. Teoksessa Tony Bennett & Dianne Watson (eds.) *Understanding everyday life*. The Open University. Oxford: Blackwell Publishers, ix–xxiv.
- Burkitt, Ian (2004) The Time and Space in Everyday Life. *Cultural Studies*, 18, 139–159.
- Eurostat statistics 2015. People at risk of poverty or social exclusion. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion (Viitattu 13.8.2015.)
- Felski, Rita (1999–2000) The Invention of Everyday Life. *New Formations. A Journal of Culture/Theory/Politics* 39, 15–31.
- Friis, Leila & Eirola, Raija & Mannonen, Marjatta (2004) *Lasten ja nuorten mielenterveys työ*. Helsinki: WSOY.
- Fägel, Stina & Jonsson, Mona & Korvela, Pirjo & Kupiainen, Antero (toim. 2011) *Arki haltuun. Sekvenssimenetelmä perhetyössä*. Helsinki: Väestöliitto.
- Haverinen Liisa (1996) *Arjen hallinta kotitalouden toiminnan tavoitteena. Kotitalouden toiminnan filosofista ja teoreettista tarkastelua*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos, tutkimuksia 164. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Heinilä, Henna (2014) Sydänääniä. Hermeneuttis-fenomenologinen tulkinta aikuisopiskelijan arjesta. Teoksessa Pirjo Korvela & Terttu Tuomi-Gröhn (toim.) *Arjen rakentuminen ja rytmit perhe-elämän käännekohtissa*. Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 9. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 270–288. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153029/12%20Heinil%20b%20c3%b1.pdf?sequence=12> (Viitattu 31.8.2015.)
- Heino, Leena (2011) Keskellä arjen kaaosta. Teoksessa Stina Fägel & Mona Jonsson & Pirjo Korvela & Antero Kupiainen (toim.) *Arki haltuun. Sekvenssimenetelmä perhetyössä*. Helsinki: Väestöliitto, 19–41.
- Helve, Helena (toim. 1998) *Nuorten arki ja muutuvat rakenteet*. Nuorisotutkimusseuran tutkimuksia 5/1998. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jonsson, Mona (2006) *Perhetyö, arki ja sekvenssit. Raportti Arki haltuun kehittämishankkeesta*. Opinnäytetyö, ylempi AMK-tutkinto. Järvenpää: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Jonsson, Mona (2011) Oven takana. Teoksessa Stina Fägel & Mona Jonsson & Pirjo Korvela & Antero Kupiainen (toim.) *Arki haltuun. Sekvenssimenetelmä perhetyössä*. Helsinki: Väestöliitto, 7–10.

- Järvensivu, Anu (2010) *Tapaus työelämä ja voiko sitä voi muuttaa?* Tampere: Tampere University Press.
- Kivelä, Valtteri & Lempinen, Juho (2009) *Arki hallintaan. Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen*. Turku: KOTA ry.
- Kivilehto, Sari & Ritala, Wilhelmiina (2014) ”Ongelmallinen rytmihän on jos valvoo yöt ja nukkuu päivät”. Ikäihmisten päivärytmi heidän itsensä ja asiantuntijoiden kuvaamana. Teoksessa Korvela, Pirjo & Tuomi-Gröhn, Terttu (toim.) *Arjen rakentuminen ja rytmit perhe-elämän käännekohtissa*. Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 9. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 236–267. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153029/11%20Kivilehto_Ritala.pdf?sequence=11 (Viitattu 9.9.2015.)
- Korvela, Pirjo & Rönkä, Anna (2014) Arkielämä näkökulmana perheeseen. Teoksessa Riitta Jallinoja & Kimmo Jokinen & Helena Hurme (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 192–214.
- Korvela Pirjo & Tuomi-Gröhn Terttu (2014) Arjen rakentuminen ja rytmit elämän käännekohtissa. Tutkimusprojektin tausta ja tutkimustehtävät. Teoksessa Pirjo Korvela & Terttu Tuomi-Gröhn (toim.) *Arjen rakentuminen ja rytmit perhe-elämän käännekohtissa*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 9. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 10–29. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153029/01%20Korvela_Tuomi-Gr%2b%c3%82hn.pdf?sequence=2 (Viitattu 9.9.2015.)
- Korvela, Pirjo (2003) *Yhdessä ja erikseen. Perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka*. Tutkimuksia 128. Helsinki: Stakes.
- Korvela, Pirjo (2011) Arki, päivärytmi ja sekvenssit. Miten käsitteellistää arkea ja kotia? Teoksessa Stina Fågel & Mona Jonsson & Pirjo Korvela & Antero Kupiainen (toim.) *Arki haltuun. Sekvenssimenetelmä perhetyössä*. Helsinki: Väestöliitto, 219–223.
- Korvela, Pirjo (2014) Arjen rakentumisen ja rytmien kokoavaa tarkastelua. Teoksessa Pirjo Korvela & Terttu Tuomi-Gröhn (toim.) *Arjen rakentuminen ja rytmit perhe-elämän käännekohtissa*, 318–341. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 9. Haettu 9.9.2015 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153029/14%20Korvela.pdf?sequence=14>
- Korvela, Pirjo, Saarilahti, Marja & Sekki, Sanna (2014) Arkirytmien muuttaminen – uuden työtavan kehittäminen perhetyöhön. Teoksessa Korvela, Pirjo & Tuomi-Gröhn, Terttu (toim.), *Arjen rakentuminen ja rytmit perhe-elämän käännekohtissa*. Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 9. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 190–210. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153029/09%20Korvela_Saarilahti_Sekki.pdf?sequence=9 (Viitattu 13.8.2015.)
- Lempinen, Juho (2010) Nuorten arki hallintaan seikkailukasvatuksella. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*. Vuosikirja 2010. Pori: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry.
- OKM (2015) *Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto.
- OPH (2014) *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf (Viitattu 13.8.2015.)
- Rauhala, Lauri (1983) *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rönkä, Anna & Korvela, Pirjo (2009) Everyday Family Life. Dimensions, Approaches and Current Challenges. *Journal of Family Theory and Review*, 1, 87–102.

- Salmi, Minna (1991a) Ansiotyö kotona – toive-
uni vai painajainen? Kotiansiotyö Suomessa
työntekijän arkipäivän kannalta. Sosiologian
laitoksen tutkimuksia 225. Helsinki: Helsin-
gin yliopisto.
- Salmi, Minna (1991b) Ajatteletko arkena? Arki-
elämä ja tietoisien toiminnan mahdollisuus.
Sosiologia 4, 237–249.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (toim.
2004) *Pubelin, mummo vai joustava työaika? Työn
ja perheen yhdistämisen arkea*. Helsinki: Stakes.
- Sekki, Sanna & Korvela, Pirjo (2014) Ryt-
mihäiriöitä lapsiperheiden arjessa. Arjen
rytmittämisen haasteet ajelehtivassa ar-
jessa. Teoksessa Pirjo Korvela ja Terttu
Tuomi-Gröhn (toim.) *Arjen rakentuminen
ja rytmit perhe-elämän käännekohtissa*. Ku-
luttajatutkimuskeskuksen kirjoja 9. Hel-
sinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 211–232.
[https://helda.helsinki.fi/bitstream/hand-
le/10138/153029/10%20Sekki_Korvela.
pdf?sequence=10](https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153029/10%20Sekki_Korvela.pdf?sequence=10) (Vutattu 13.8.2015.)

HELSINGIN NUORET – KUIN MUIDEN SUURTEN KAUPUNKIEN NUORET

Tämän artikkelin näkökulmana on etsiä vuoden 2015 Nuorisobarometrin aineistosta Helsingin nuorten erityisiä tapoja, mieltymyksiä ja elämän-alueita. Poikkeavatko Helsingin nuoret muissa suurissa kaupungeissa asuvista? Lähtöoletuksena on, että nuoret ovat nykyään enemmän samanlaisia kuin vaikkapa parikymmentä vuotta sitten. Ennen internetiä oli tyypillistä, että etenkin monet nuorisokulttuurin ilmiöt tulivat Suomeen pääkaupungin kautta.

Menetelmä ja vertailualueet

Tähän artikkeliin valitut teemat ja aiheet ovat nousseet pinnalle Helsinki-aineiston hyödyntämisen yhteydessä. Helsinki osallistui tutkimukseen myös omalla tuhannen nuoren lisäotoksella. Sen tuloksia on hyödynnetty Helsingin nuorten hyvinvointikertomustyössä (www.nuortenhyvinvointikertomus.fi) sekä esitelty *Kvartti*-lehden numeron 2/2015 artikkeleissa ”Nuori vaikuttaa ostopäätöksillä ja porukalla” sekä ”Koulu opettaa myös elämää varten” (www.kvartti.fi).

Valtakunnallisissa Nuorisobarometrin raporteissa tutkimuksen aluemuuttujana on

käytetty neliluokkaista suuraluetta, johon kuuluvat Helsinki-Uusimaa, Etelä-Suomi, Länsi-Suomi sekä Pohjois- ja Itä-Suomi. Helsingin analyyseissä ja raportoinnissa vastaajat ryhmiteltiin kotikunnan mukaan (ks. taulukko 1).

Vastaajat painoutuivat eri tutkimusalueilla eri ikäryhmiin. Helsingissä ja muissa suurissa kaupungeissa oli keskimääräistä enemmän 25–29-vuotiaita vastaajia, kun taas lähinnä maaseudulla oli paljon nuorimpaan ikäryhmään kuuluvia, 15–19-vuotiaita vastaajia. Tämä on toki myös alueiden todellinen tilanne. Keskiältään eri alueiden vastaajat olivat melko samanikäisiä. Ikäjakaumien erot selittävät eräitä havaittuja alue-eroja.

Alueiden välistä vertailua helpotti suuresti se, että 15–29-vuotiaat nuoret olivat eri alueilla elämäntilanteeltaan hyvin samalaisia.

Ikäryhmän nuorista yli puolet (53 %) oli koulussa tai opiskeli, joka kolmas (33 %) oli työelämässä ja noin joka kymmenes (9 %) työttömänä. Alueelliset erot eivät ole merkittäviä.

Nuoren elämään on aina kuulunut lähes luonnonlakina vaihtaa asuinpaikkaa opiskelun tai työn takia. Sillä, kuinka kauan kotikunnassaan on asunut, voi olla vaikutusta moneen elämäntilanteeseen niin positiivisesti kuin ehkä myös negatiivisesti. Suomalaisnuorista lähes 40 prosenttia oli asunut kotikunnassaan koko ikänsä. Maaseutukunnissa tämä osuus oli suurin, 49 prosenttia. Vertailualueiden kaupungeissa ”paljasjalkaisia” oli suhteellisesti yhtä paljon, noin joka kolmas.

Asumismuodoltaan Helsingin nuoret muistuttavat muiden suurten kaupunkien nuoria. Perheellisiä nuoria oli suhteellisesti vähiten Helsingissä. Kaupunkien ulkopuolella asuvat poikkesivat muista, sillä heistä lähes puolet asui

TAULUKKO 1. VASTAAJAT ASUINPAIKAN MUKAAN VUONNA 2015 (N=1894)

	n
Koko maa	1894
Helsinki	269
Espoo, Vantaa, Kauniainen	159
Muut suuret kaupungit (Tampere, Turku, Oulu)	305
Muut kaupungit*	320
Muu Suomi	841

* Hämeenlinna, Lappeenranta, Pori, Joensuu, Jyväskylä, Kuopio, Lahti, Rovaniemi

**TAULUKKO 2. VASTAAJAT IÄN MUKAAN
TUTKIMUSALUEILLA (N=1894)**

	Ikäryhmä, %			Keski-ikä, vuotta
	15–19	20–24	25–29	
Koko maa	31	35	34	22,2
Helsinki	18	38	44	23,4
Espoo, Vantaa, Kauniainen	30	34	36	22,4
Muut suuret kaupungit	21	38	41	22,8
Muut kaupungit	23	45	32	22,6
Muu Suomi	42	29	29	21,4

vanhempiensa luona. Tämä selittyy pitkälti sillä, että näitä nuoria oli erityisesti 15–19-vuotiaiden ryhmässä.

Nuorten kiinnittymiskohteet

Ketkä ovat nuorille tärkeitä: oma perhe, sukulaiset vai kaverit? Miten nettiyhteisö asemoituu nuorten sosiaaliseen elämään? Onko arvostuksessa alueellisia eroja?

Nuoren sidosryhmien tiiviyyttä ja tärkeyttä kysyttiin yhdeksän ryhmän tai yhteisön osalta. Kysyttyjen asioiden kirjo ulottui yksityisestä yleiseen eli perheestä, suvusta ja ystävistä aina suomalaiseen yhteiskuntaan.

Perhe ja ystäväpiiri ovat selvästi kaksi tärkeintä asiaa nuorten elämässä. Kun asiaa katsotaan melko kiinteiden suhteiden mukaan, kärkeen nousee koulu- tai työyhteisö ja sekä edelleen ystävät. Nuorista 60 prosenttia kokee suomalaisen yhteiskunnan asiaksi, joka merkitsee heille paljon.

Kysytyistä asioista kuusi oli joka toiselle vähintäänkin melko tärkeä. Yhdistykset ja

seurakunta eivät ole kovinkaan monen elämän ytimessä.

Onko arvostuksissa sitten alueellisia eroja? Ensimmäinen havainto on, että Helsingissä tai muualla pääkaupunkiseudulla ei kiinnitytty mihinkään kysytyistä asioista vertailualueita enemmän.

Perhe, ystäväpiiri ja suomalainen yhteiskunta ovat kaikille nuorille asuinpaikasta riippumatta yhtä arvokkaita tai tärkeitä kiinnittymisen kohteita. Osin näin on myös koulu- ja työyhteisöön kuulumisen kohdalla, vaikkakin tämä elämänalue korostuu kaupunkien ulkopuolella. Suvun merkitys on jonkin verran muita alueita vähäisempi pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa kaupungeissa asuvilla. Tämä selittyy muutto- liikkeellä. Ne, jotka asuivat haastatteluhetkellä syntymäkunnassaan, olivat muita kiinteämmin sidoksissa sukuun. Kun on muutettu muualle ja asuttu uudessa asuinpaikassa vuodesta kolmeen, sukuside on pienimillään. Kun muuton jälkeistä asumisaikaa on kymmenen vuotta tai enemmän, suku on taas arvossaan. Tässä tapauksessa suku saattaa tosin olla jo laajempi kuin lapsuuden aikainen suku. Mukaan on tullut seurustelukumppanin tai puolison suku. Opiskelijakaupungeissa muualta muuttaneita on paljon.

Harrastuspiiri ei ole Helsingissä tai pääkaupunkiseudulla aivan niin tärkeä kiinnittymisen kohde kuin muualla. Tulosta on vaikea tulkita, sillä harrastuspiiriä ei kyselyssä määritelty sen tarkemmin.

Mitä suurempi kaupunki, sitä pienempi eniten käytetyn nettiyhteisön merkitys oli.

TAULUKKO 3. VASTAAJIEN ASUMISMUOTO JA PERHETILANNE TUTKIMUSALUEILLA 2015 (%)

	Asuu:					n
	Yksin	Kimppa-asunnossa	Parisuhteessa	Parisuhteessa lapsi/lapsia	Vanhempien/vanhemman kanssa	
Koko maa	21	10	24	9	34	1 894
Helsinki	29	17	27	6	20	269
Espoo, Vantaa, Kauniainen	14	9	26	11	38	428
Muut suuret kaupungit	32	11	28	8	22	305
Muut kaupungit	23	12	32	8	25	320
Muu Suomi	16	6	19	11	46	841

Vastaaajissa oli lisäksi 15 yksinhuoltajaa, ja 13:n asumismuoto oli ”muu”. Siksi prosentit eivät summaudu kaikilla alueilla sataan.

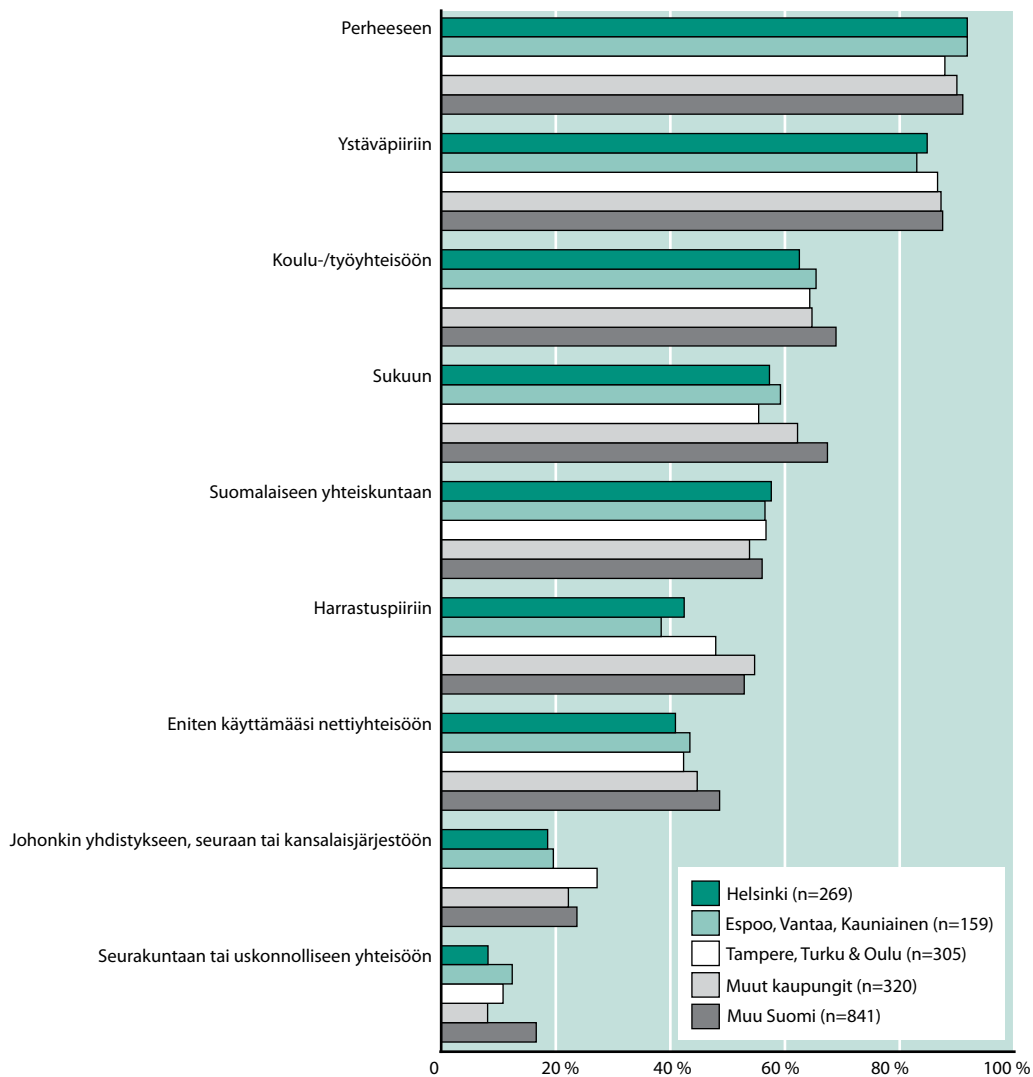
Tuloksen voi tulkita merkitsevän sitä, että harvaan asutulla maaseudulla sosiaalisen median merkitys on nuorille suurempi kuin muualla. Ikäryhmittäinen tarkastelu osoitti, että varsinkin maaseudun 25–29-vuotiaille nettiyhteisö oli tärkeä. Tiheä (ehkä rutiniomainenkin) yhteydenpito kavereihin netin kautta oli yleisintä Helsingissä. Päivittäin näin teki 83 prosenttia Helsingin nuorista, kun vastaava osuus maaseudulla oli 72 prosenttia.

Seurakunta tai muu uskonnollinen yhteisö on maaseudulla yleisempi kiinnittymisen kohde kuin kaupunkiympäristöissä.

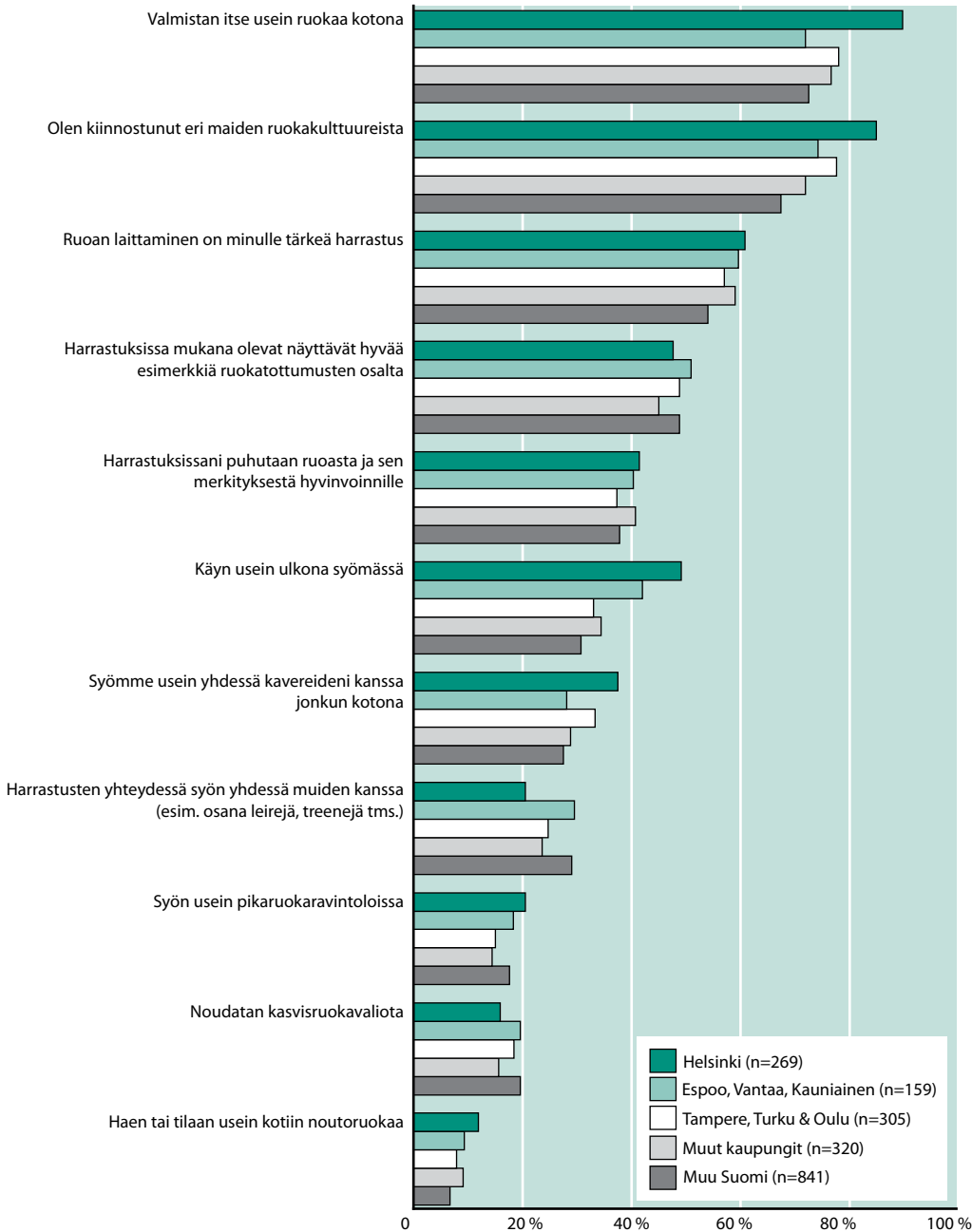
Nuorten ruokatottumuksissa on alueellisia eroja

On monia asioita, joissa nuoret käyttäytyvät hyvin samalla tavalla eri puolella Suomea. Tyypillisimmillään tällainen asia on sosiaalisen median

KUVIO 1. NUORTEN KIINNITTÄMINEN MELKO KIINTEÄSTI JA ERITTÄIN KIINTEÄSTI ERÄISIIN INSTITUUTIOIHIN YMS. ERI ALUEILLA (%)

KUVIO 2. RUOKATOTTUMUKSIA KOSKEVIEN VÄITTÄMIEN KANSSA TÄYSIN TAI JOKSEENKIN SAMAA MIELTÄ OLEVAT 15–29-VUOTIAAT NUORET ALUEITTAIN (%)

haltuunotto. Nuorten ruokailutottumuksissa sen sijaan oli alueellisia eroja.

Valtakunnallisen Nuorisobarometri 2015 -tutkimuksen mukaan helsinkiläisnuoret sekä kokkasivat kotona muita useammin että myös kävivät muita selvästi useammin ravintoloissa syömässä. Myös kiinnostus muiden maiden ruokakulttuureita kohtaan oli pääkaupungissa muita alueita suurempaa. Näissä asioissa helsinkiläiset poikkesivat Espoon ja Vantaan kuin myös Suomen muiden suurten opiskelijakaupunkien nuorista. Uusi ja yllättävä tieto on, että reilusti yli puolelle suomalaisnuorista ruoka on tärkeä harrastus.

Syöminen harrastusleirien yhteydessä koskee lähinnä nuorimpia, 15–19-vuotiaita. Eniten heitä on kaupunkien ulkopuolisissa vastaajissa.

Helsingin omassa 1000 hengen lisäotoksessa oli myös väittämät:

- Vietän usein aikaani kahviloissa
- Haluan uusia elämyksiä syödessäni ulkona
- Valitsen ravintolan, koska se on uusi tai ”pinnalla”
- Noudatan vähähiilihydraattista ruokavaliota.

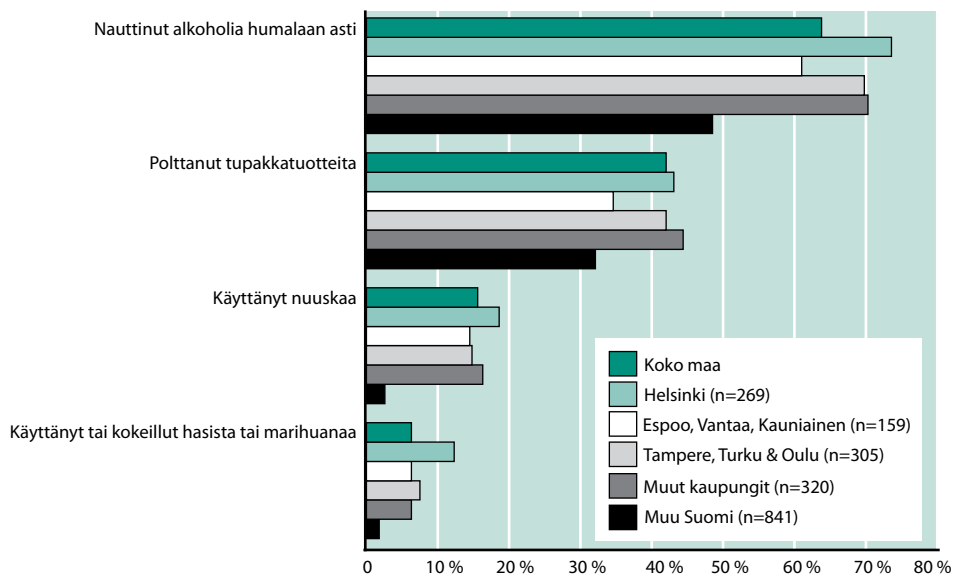
Kuten edellisestä kuvioista jo ilmeni, nuorten kiinnostus muiden maiden ruokakulttuuria kohtaan on Helsingissä huomattavan suurta. Samasta asiasta kertoo uusien elämyksien hakeminen ulkona syödessä, jota väittämää kannatti 72 prosenttia helsinkiläisnuorista. Neljäsosa vastaajista harrasti ”hipsterielämään” liitettyä ahkeraa kahviloissa istumista. Etnokulinaristeille Helsingissä onkin paljon tutkittavaa vain yhden maan etnisistä ravintoloista laajaan sushi- ja kebabpaikkojen kirjoon.

Mutta entä juominen?

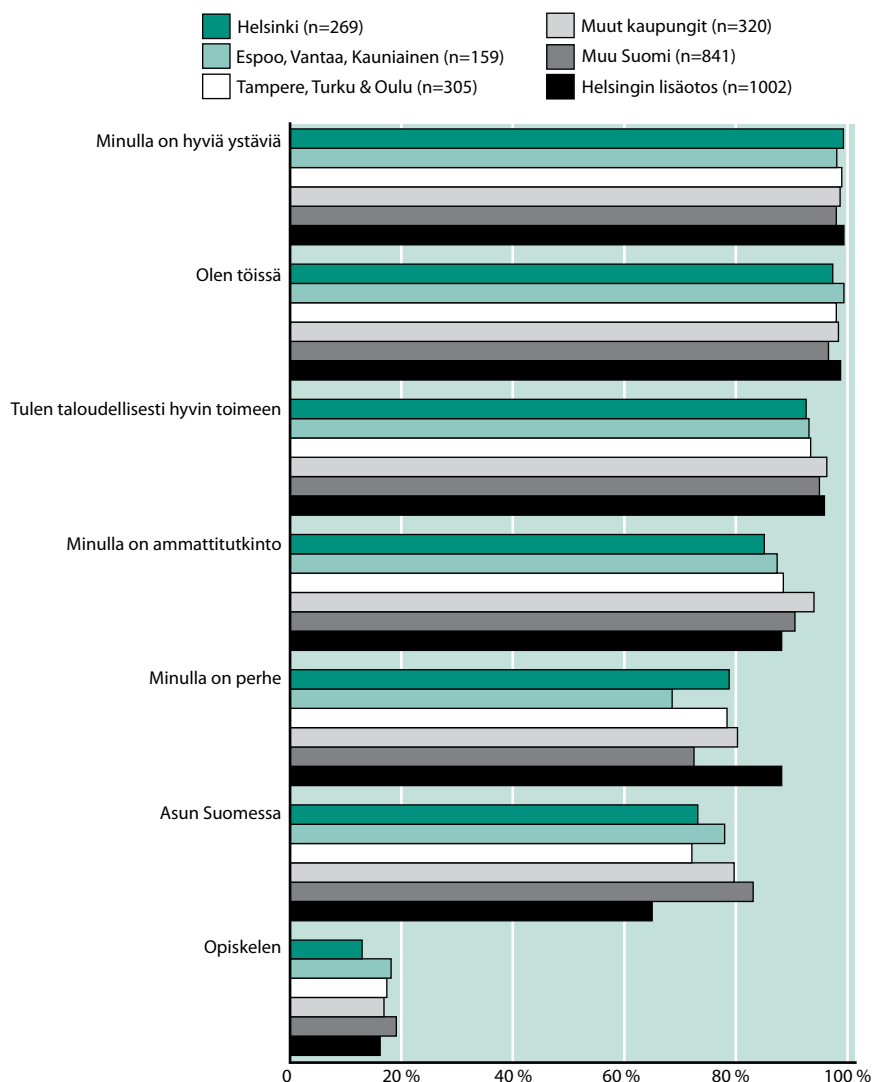
Nuorilta kysyttiin, olivatko he käyttäneet haastattelua edeltäneiden kuuden kuukauden aikana tupakkaa tai nuuskaa, alkoholia tai muita aineita. Kyselyn huumeita koskeviin tuloksiin pitää suhtautua suurella varauksella. Tuskinpa puhelinhaastattelussa mietojenkaan huumeiden käyttöä kovin helposti myönnetään.

Jos nuorten ruokatottumuksissa oli alueellisia eroja, niin päihteenkäytössä tilanne oli yhtenäisempi, varsinkin kaupunkiympäristöissä.

KUVIO 3. ALKOHOLIN HUMALAJUOMINEN SEKÄ TUPAKAN, NUUSKAN JA MIETOJEN HUUMEIDEN SÄÄNNÖLLINEN TAI SATUNNAINEN KÄYTTÖ ERI ALUEILLA (%)

KUVIO 4. MILLAISelta ELÄMÄ NÄYTTÄÄ 10 VUODEN KULUTTUA (HELSINGIN LISÄOTKESSE 20 VUODEN KULUTTUA)?

Nuorten yleisin pahe on humalajuominen. Tämä koskee niin naisia kuin miehiä. Puolen vuoden aikana miehistä 68 prosenttia ja naisista 59 prosenttia oli ollut humalassa. Muutoin miehet käyttävät päihteitä useammin kuin naiset. Erityisesti tämä koski tupakointia ja nuuskan käyttöä.

Säännöllisen käytön suhteen Helsinki poikkeaa muista tarkasteltavista alueista. Helsingissä

humalajuominen ja mietojen huumeiden (hasis tai marihuana) säännöllinen käyttö oli vertailu-alueita hieman yleisempää. Toisaalta säännöllinen tupakointi oli Helsingissä harvinaisempaa kuin koko maassa tai muissa kaupungeissa.

Alkoholin käyttäjiltä ja kokeilijoilta kysyttiin jatkokysymyksenä, mitä haittaa käytöstä oli ollut eri elämäalueilla. Alkoholin haittoja koskevaan kysymyskokonaisuuteen vastasi 1209 nuorta eli

64 prosenttia kaikista. Alkoholia käyttämättömiltä kysymyksiä ei tietenkään kysytty.

Karkeasti ottaen jonkinlaista häitää alkoholin käytöstä oli ollut joka viidennelle, ja heillekin vain vähäistä. Myös tässä alue-erot olivat pieniä.

Tulevaisuudennäkymät

Nuorilta kysyttiin seitsemän elämänaalueen osalta, millaiseksi he kuvittelevat elämänsä 10 vuoden kuluttua. Helsingin lisäotoksessa kysymyksen aikaperspektiivi oli peräti 20 vuotta. Tämä oli lapsus, mutta näin saatiin aikaan metodologinen koe. Oletuksena oli, että 20 vuoden aikajänne oli jo niin pitkä, että ei osaa sanoa -vastauksien osuus olisi pitänyt kasvaa. Näin ei kuitenkaan tapahtunut.

Pitempi tulevaisuusperspektiivi lisäsi perheen perustamisen todennäköisyyttä. Myös todennäköisyys, että on muutettu ulkomaille, kasvaa. Suurissa opiskelijakaupungeissa asuvat nuoret pitivät maastamuuttoa todennäköisempänä kuin maalla asuvat.

Onko asuinpaikalla väliä?

Artikkelissa tarkasteltiin, eroavatko helsinkiläisten nuorten tavat, arvostukset tai mieltymykset muissa Suomen suurissa kaupungeissa asuvista nuorista vuoden 2015 Nuorisobarometrin aineiston perusteella.

Kaupungeissa asuvat nuoret näyttäytyvät tarkasteltujen asioiden suhteen hyvin samanlaisilta. Opiskelijakaupungit tuovat oman lisänsä nuorten elämäntapaan. Opiskeluaika on omanlaistaan elämää.

Internet ja sosiaalisen median yhteisöt ovat mahdollistaneet sen, että nuorten elämä pääkaupungissa ja muualla Suomessa on entistä samankaltaisempaa. Ruokatottumusten eroja koskevat havainnot viittaavat ehkä kuitenkin siihen, että uudet asiat rantautuvat yhä jossain määrin nuorten elämään ensimmäiseksi pääkaupungissa. Ruokatottumuksia on helppo laajentaa, kun ravintolatarjonta on ylivoimaisen laajaa.

NUORI, ÄITI VAI OPETTAJA – KENELLÄ ON VASTUU NUORTEN RUOKATOTTUMUKSISTA?

Suomessa kansalaisten ruokailutottumuksiin on pyritty ja pyritään vaikuttamaan ravitsemussuositusten avulla. Laajaan tutkimustietoon pohjautuva ravitsemusneuvottelukunnan suosittelema ruokavalio edistää terveyttä ja ehkäisee monia sairauksia (Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2014, 11–12). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tehtäviin kuuluu seurata suomalaisten ruokatottumusten muutoksia pitkittäistutkimusten avulla. Raportissa vuodelta 2013 todetaan, että monet ruokatottumukset ovat kehittyneet pitkällä aikavälillä myönteisesti (Heldán ym. 2013, 16, 27). Suomalaiset eivät kuitenkaan ole syömisen suhteen homogeeninen ryhmä. Esimerkiksi sosioekonomisiin tekijöihin perustuvat erot näkyvät ruokatottumuksissa: korkeimpaan sosioekonomiseen ryhmään kuuluvilla on muita terveellisemmät ruokailutottumukset (Pajunen ym. 2012, 106; Ovaskainen ym. 2013, 26–27). Nuorten keskuudessa on tosin havaittavissa vähemmän sosioekonomisia eroja kuin aikuisväestössä. Kouluruokailu saattaa vaikuttaa eroja tasaavasti. Myös nuoren ikä on merkittävä erotteleva tekijä, sillä iän karttuessa perheen merkitys vähenee ja kaveripiirin ja nuorisokulttuurin vaikutus lisääntyy. (Pajunen ym. 2012, 113–115.)

Tässä artikkelissa tarkastellaan nuorten ruokatottumuksia ruoanvalmistukseen ja syömiseen liittyvien valintojen näkökulmasta. Sen rinnalla pohditaan, miten nuoret kokevat eri tahojen, erityisesti kodin, koulun ja kaverien merkityksen omien ruokatottumustensa taustalla. Nuorisobarometrin tuloksia verrataan tietyiltä osin aiempaan pro gradu -tutkimukseen, jossa tutkittavana ryhmänä olivat yläkouluikäiset nuoret (Kauppinen 2009). Näiden kahden kyselyn vastaajajoukot ovat erilaiset, mutta osin päällekkäiset.

Nuorten ruoan valinta

Ruokatottumusten taustalla on kysymys siitä, miten ja millaisia ruokavalintoja ihminen tekee. Ruoan valintaa ohjaavat ruokaan ja ravitsemukseen liittyvät tiedot. Tosiasiatieto voi kuitenkin jäädä liian etäälle käytännöstä ja arjen toiminnasta, ja ihminen, jolla on paljon tietoa, ei ehkä osaa, voi tai halua soveltaa tietoa käytäntöön (Palojoki 1998, 142). Asiantuntijoiden suositukset ja ohjeet voivat auttaa kuluttajia ruoan valinnan kysymyksissä ja riskien arvioimisessa. Asiantuntijoiden mielipiteet kuitenkin usein eroavat toisistaan, samoin kuin asiantuntijoiden ja maallikoiden käsitykset voivat poiketa toisistaan. (Ahola ym. 2014, 114–115.) Lisäksi ruokaan liittyvän tiedon koetaan muuttuvan niin nopeasti, etteivät kuluttajat ole varmoja, ketä uskoa. He myös kokevat, että ruoan terveysriskejä liioitellaan. Suurin osa luottaakin turvallisuuskysymyksissä eniten omiin aisteihinsa. (Piironen & Järvelä 2006, 46–47.)

Ruoan valintaa ohjaavat faktatiedon ja terveellisyysrinnalla tai jopa niiden sijaan maku-mielitymykset, tavat ja tottumukset sekä perhetilanne (Palojoki & Tuomi-Grön 2001, 20–22). Ruokaan liittyvät valinnat kertovat niistä arvoista, joita tietty ruoka, ruoanvalmistusmenetelmä tai kulutustottumus edustavat (Pohjanheimo 2010 57–58, 72). Ruoalla ja aterioilla on vahva kulttuurinen ja sosiaalinen merkitys ja yhteys ihmisen identiteettiin yksilönä ja yhteisön jäsenenä. Ruoan merkitystä arjessa kuvastaa se, miten ihminen puhuu ruoasta, valmistaa ruokaa ja käyttäytyy ruokapöydässä. (Fjellström 2009a, 19.) Vanhemmilla on iso rooli nuorten ruokatottumusten taustalla, mutta myös muut toimijat voivat vaikuttaa nuorten ruokavalintoihin (Stok ym. 2013, 26).

Puhuttaessa ruokatottumuksista puhutaan usein samalla terveellisyydestä: tavoitteena on tehdä terveellisiä valintoja ja välttää epäterveellistä syömistä. Terveelliseen ruokaan liittyvät kysymykset ovat kiinnostavia, mutta myös moniulotteisia ja ongelmallisiakin. Kuka määrittää, mikä on terveellistä? Mihin tietoon ajatus jonkin ruoan terveellisyydestä tai epäterveellisyydestä perustuu? Usein kysymystä ruoan terveellisyydestä tarkastellaan vastakkainasettelun kautta. Ritva Prättälä totesi aihetta koskevassa klassikkotutkimuksessaan, että nuorten asenteet ruokaa kohtaan jakautuvat kahteen näkökulmaan. Nuoret asettavat vastakkain suositellun, oikean ruoan ja hyvän makuisen roskaruoan. He syövät koulussa ja kotona oikeaa ruokaa ja muualla roskaruokaa. Vanhempien ja muiden aikuisten mielestä roskaruoka ei sovi nuorille. Aikuisten ja nuorten erilaiset ruokamieltymykset heijastavat kulttuurisia eroja, ja roskaruoka on yksi nuorten alakulttuurin ilmentymä. (Prättälä 1989, 53.) Kiinnostavaa on, että nämä vastakkainasettelut näyttävät elävän nykyisessäkin ruokaa koskevassa ajattelumaailmassa. Esimerkiksi Minna Aution ja Chiara Lombardini-Riipisen tutkimuksessa terveelliset elämäntavat rakentuvat nuorten kertomuksissa hyvän ja pahan kategorioihin ja muodostuvat pääosin vastinpareista. Nuoret korostavat yksittäisten valintojen lisäksi terveellisen elämäntavan kokonaisvaltaisuutta. He ymmärtävät ravitsemussuositusten normatiivisuuden ja kykenevät suhteuttamaan vaatimuksia omiin elämäntapoihinsa, vaikka lipsuvatkin niistä ajoittain. (Autio & Lombardini-Riipinen 2006, 51.)

Pelkkä hintalappu ei riitä ruoan arvon mittaamiseen. Arvoon vaikuttavat ruoan turvallisuus ja terveellisyys sekä se, mitä ruoka kertoo kuluttajasta, miten se vaikuttaa luontoon ja muihin ihmisiin. Ruoan ekologisoituminen kuvaa yhtenä käsitteenä ruokakäsityksen muutosta, jonka taustalla ovat ympäristöherääminen ja huoli tulevaisuudesta. (Karisto ym. 2006, 160–162 & 166.) Nyky-yhteiskunnassa ruokavalinta koetaan arvovalinnaksi ja tietyn ruoan tai menetelmän valitseminen saattaa kertoa jaetusta

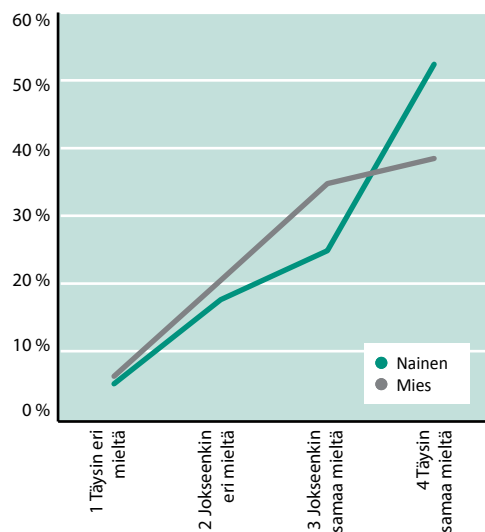
ideologiasta. Valinnat vaikuttavat niin yksilöön kuin yhteiskuntaankin. Voidaan olettaa, että myös nuoret haluavat ilmentää arvojaan ja elämäntyyliään syömisessään ja siihen liittyvissä valinnoissa. Tosin nuorille on myös tyypillistä, että arvoista puhutaan, mutta ne eivät kuitenkaan näy toiminnassa (Kainulainen 2009, 8).

Ruoanvalmistus kiinnostaa ja innostaa

Yksi ruokaan ja syömiseen liittyvä valintakysymys on, valmistako ruoan itse vai syökö jonkun toisen valmistamaa ruokaa kotona tai ravintolassa. Nuorisobarometrin vastaajilta kysyttiin ruoanvalmistukseen ja syömiseen liittyvistä tavoista ja tottumuksista. Suurin osa vastanneista nuorista valmistaa itse usein ruokaa kotona: yli 75 prosenttia vastaajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämän ”Valmistan itse usein ruokaa kotona” kanssa. Naisten osalta luku oli suurempi kuin miesten. Ero naisten ja miesten välillä on näin vertaillen melko pieni, vaikkakin naisista suurempi osa oli täysin samaa mieltä väittämän kanssa (kuvio 1).

Siihen, valmistako nuori ruokaa, vaikuttaa se, asuuko hän vanhempiensa kanssa. Mitä

KUVIO 1. NUORET RUOANVALMISTAJINA (N=1893) ”VALMISTAN ITSE USEIN RUOKAA KOTONA”

nuoremista henkilöistä on kysymys, sitä useampi asuu vanhempien tai vanhemman kanssa, jolloin ruoanlaittovastuu pääsääntöisesti on vanhemmilla. Se, miten usein nuori valmistaa ruokaa, on yhteydessä siihen, onko hänellä tilaa ja mahdollisuuksia valmistaa ruokaa ja milaisia työnjakoja perheessä on esimerkiksi naisten ja miesten välillä. Miesten ja naisten välinen roolijako perheissä on ollut muutoksessa, ja olisikin mielenkiintoista seurata, miten miesten ja naisten välinen ruoanvalmistukseen liittyvä ero kehittyy (kuvio 1).

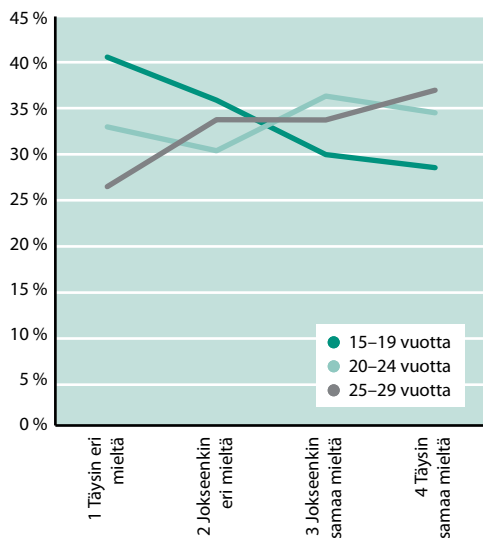
Ilahduttavaa on, että nuoret ovat kiinnostuneita ruoasta ja sen valmistamisesta. Suurin osa (73 %) vastanneista nuorista on myös kiinnostunut eri maiden ruokakulttuureista. Vain hieman alle 10 prosenttia oli täysin eri mieltä väittämän ”Olen kiinnostunut eri maiden ruokakulttuureista” kanssa. Kiinnostus eri maiden ruokakulttuureja kohtaan kasvaa iän myötä (kuvio 2 a). Lisäksi yli puolet kyselyyn vastanneista kokee ruoanlaiton tärkeäksi harrastukseksi. Vain hieman yli 15 prosenttia vastaajista on täysin eri mieltä väittämän ”Ruoan laittaminen on minulle tärkeä harrastus” kanssa. Iällä on tässäkin merkitystä: eniten ruoanvalmistusta

pitää tärkeänä harrastuksena 25–29-vuotiaiden vastaajien ryhmä, kun taas 15–19-vuotiaat ovat eniten eri mieltä väittämän kanssa (kuvio 2 b).

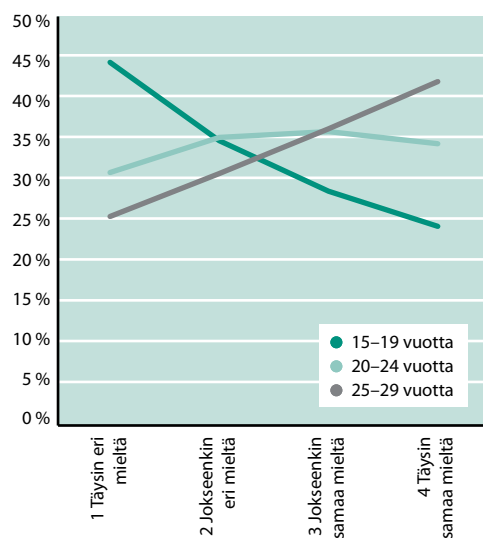
Nuorten kiinnostus ruokaa ja sen valmistamista kohtaan kertoo yhtäältä siitä, että yleisesti ruoka, sen terveellisyys ja valmistaminen ovat nousseet trendikkääksi osaksi arkea ja ovat esillä laajasti eri medioissa. Matkustaminen ja monikulttuurinen yhteiskunta lisäävät kiinnostusta muiden maiden ruokakulttuureja kohtaan. Toisaalta se kertoo kotona, koulussa ja vapaa-ajalla opituista tiedoista ja taidoista. Siihen viittaavat myös kyselyn vastaukset, jotka liittyvät nuorten näkemykseen omista ruoanlaittovalmiuksistaan.

Kyselyssä kysyttiin ”Kuinka hyvin selviydyt arjessa seuraavista asioista? Ruoanlaitto” ja yli 74 prosenttia vastasi ”hyvin” tai ”erittäin hyvin”. Nuoret eivät aina valmista ruokaa itse, mutta kuten edellä todettiin, vastaajista suuri osa valmistaa ruokaa usein itse. Sukupuolella (kuvio 3) on merkitystä sen osalta, miten nuori kokee selviytyvänsä ruoanlaitosta arkena. Naiset kokevat selviytyvänsä miehiä paremmin: heistä 40 prosenttia kokee selviytyvänsä erittäin hyvin, kun vastaava luku miesten osalta on 30 prosenttia. Nuorisobarometrin aineiston perusteella

KUVIO 2 A. ERI-ikäisten nuorten kiinnostus eri maiden ruokakulttuureja kohtaan. ”OLEN KIINNOSTUNUT ERI MAIDEN RUOKAKULTTUUREISTA”

KUVIO 2 B. ERI-ikäisten nuorten näkemykset ruoanlaitosta harrastuksena. ”RUOAN LAITTAMINEN ON MINULLE TÄRKEÄ HARRASTUS”

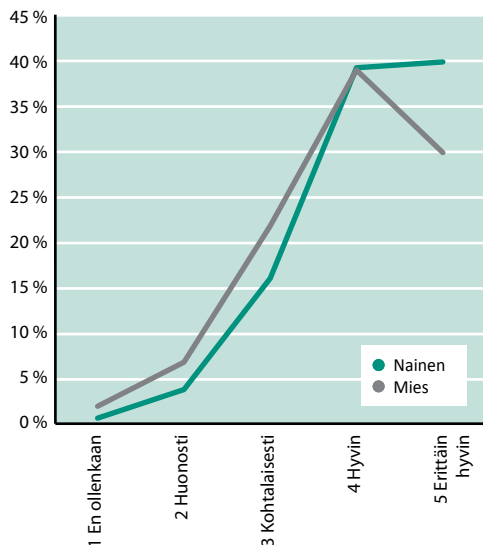

voidaan todeta, että nuoret kokevat selviävänsä tarvittaessa arjen ruoanlaitosta hyvin. Kuitenkin pieni joukko (vajaan 7 %) vastanneista kokee ruoanlaiton vaikeaksi. He kokevat, etteivät selviydy ruoanlaitosta tai että selviytyvät siitä huonosti.

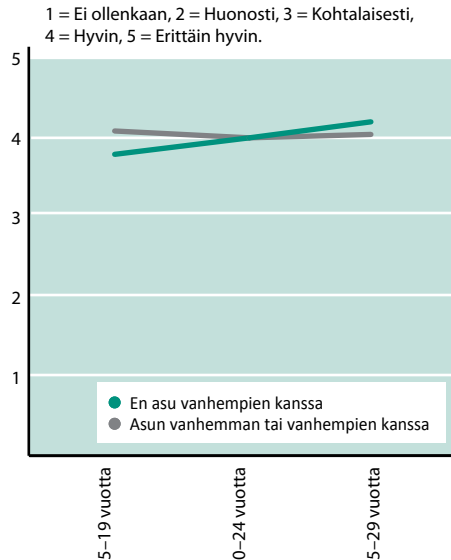
Iän myötä ”erittäin hyvin” -vastaukset lisääntyvät niiden joukossa, jotka eivät enää asu vanhempiensa kanssa (kuvio 4). Periaatteessa iän myötä nuorille karttuu kokemusta ja osaamista ja voisi olettaa, että arjen ruoanlaitosta on helpompi selviytyä. Vanhempiensa kanssa asuva nuorten joukko herättää kysymyksen, sillä heidän osaltaan iän tuoma kehitys on päinvastainen. Johtuuko negatiivinen kehitys siitä, etteivät nuoret voi tai pääse valmistamaan ruokaa, vai onko itsenäistyminen siirtynyt juuri siksi, että arjesta selviytyminen tuntuu vaikealta? On tietysti pohdittava, miten nuoret ovat tulkinneet kysymyksen ja ilmaisevatko vastaukset enemmänkin halua ja motivaatiota kuin osaamista.

Nuoren itsenäistyessä vastuu ruokatottumuksista ja ruoanvalmistuksesta siirtyy nuorelle itselleen. Arjessa ruoanvalmistuksesta huonosti tai ei ollenkaan selviävät nuoret herättävät

KUVIO 3. NUORTEN NÄKEMYS SIITÄ, MITEN HE SELVIYTYVÄT ARJESSA RUOANLAITOSTA (N=1891). ”KUINKA HYVIN SELVIYDYT ARJESSA SEURAAVISTA ASIOISTA? RUOANLAITTO”

KUVIO 4. IÄN JA VANHEMPIEN KANSSA ASUMISEN YHTEYS SIIHEN, MITEN NUORET KOKEVAT SELVIYTYVÄNSÄ ARJESSA RUOANLAITOSTA. (N=1894)

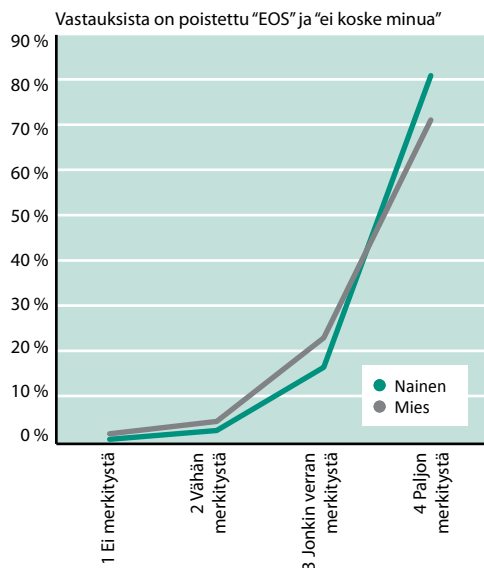

huolta. Näiden nuorten on tärkeää saada lisää kokemusta ja aikuisen tukea ruoanvalmistuksessa. Ulkoa opettelu ja ohjeistaminen eivät useinkaan auta, vaan nuoret tarvitsevat onnistumisen kokemuksia, innostusta ja välineitä oman ajattelunsa tueksi.

Nuoret ottavat itse vastuun syömisestään

Nuorisobarometrin aineistossa yli 95 prosenttia vastaajista näkee, että heillä itsellään on paljon tai ainakin jonkin verran merkitystä omien ruokatottumustensa terveellisyydelle. Yli 75 prosenttia vastaajista kokee vastuuta valintojensa terveellisyydestä. Naiset ovat miehiä useammin tätä mieltä (kuvio 5). Iän myötä vastuun kanto luonnollisestikin lisääntyy. Samansuuntainen tulos oli aiemmassa tutkimuksessa; myös siinä nuoret kokivat olevansa itse suurimmassa roolissa omien ruokatottumustensa kannalta. Vastanneista nuorista 63 prosenttia koki, että

KUVIO 5. NUORTEN KÄSITYS OMASTA ROOLISTAAN SUHTEESSA OMIEN RUOKATOTTUMUKSENSA TERVEELLISYYTEEN. (N=1879). ”KUINKA PALJON SEURAAVAT TAHOT VOIVAT VAIKUTTA A RUOKATOTTUMUSTESI TERVEELLISYYTEEN: SINÄ ITSE?”

heillä itsellään on hyvin suuri vaikutus siihen, onko heillä terveelliset ruokailutottumukset. Kuitenkin 7 prosenttia koki, että heillä itsellään ei yksin ollut merkitystä. (Kauppinen 2009.) Nuorisobarometrissa vain 1 prosenttia vastaajista koki, ettei itse ollut lainkaan vastuussa omien ruokatottumustensa terveellisyydestä. Näistä vastaajista enemmistö oli miehiä.

Nuoret tietävät periaatteessa, mitä ruokia pidetään terveellisinä, mutta miten se näkyy ruokaan liittyvissä valinnoissa? Aiemmassa tutkimuksessani nuoret pitivät ruokatottumuksiaan melko terveellisinä. Tuloksista kävi myös ilmi, että suurin osa nuorista on sitä mieltä, että heidän ruokatottumuksensa voisivat olla nykyistä paremmat. Tässä kysymyksessä poikien ja tyttöjen välillä on nähtävissä eroavaisuutta: pojista tyttöjä useampi oli sitä mieltä, ettei omista ruokatottumuksissa ole parantamisen varaa. (Kauppinen 2009.)

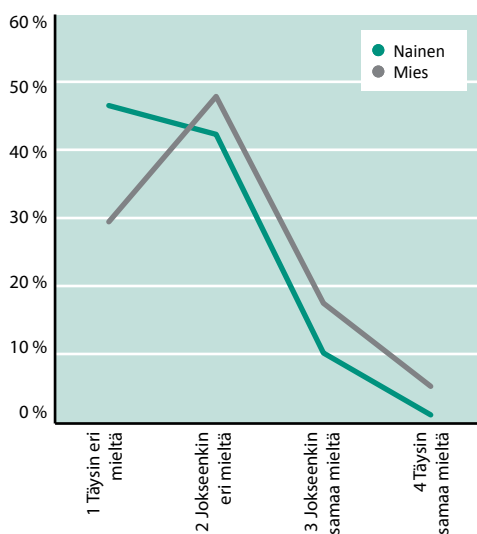
Nuorisobarometrissa ei suoraan kysytty nuorten näkemyksiä ruokatottumustensa

terveellisyydestä, mutta nuorten valintojen terveellisyyttä voidaan tarkastella pikaruokaravintolassa syömisen näkökulmasta. Pikaruokakäsitettä pidetään melko vakiintuneena, ja se liitetään epäterveellisyyteen. Aineiston nuorista suurin osa ei ilmoittanut syövänsä usein pikaruokaravintoloissa. Tässä voidaan nähdä eroa miesten ja naisten välillä: nuoret miehet ovat useammin täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämän ”Syön usein pikaruokaravintoloissa” kanssa kuin nuoret naiset (kuvio 6).

Nuorisobarometrin tulos on myönteinen, mutta herättää myös kysymyksiä. Yleinen oletus on, että nuoret syövät paljon pikaruokaravintoloissa. Nyt saadun tuloksen mukaan suurin osa nuorista ei yhdy tähän oletukseen. Voidaan tietenkin miettiä, miten nuoret ymmärsivät käsitteen ”pikaruoka”. Nykyään on tarjolla monenlaista ”pikaruokaa”: tulkitsevatko nuoret käsitteen tarkoittavan muutakin kuin epäterveellistä ruokaa? On myös pohdittava, vastasivatko nuoret niin kuin toivoivat toimivansa vai niin kuin toimivat.

Yli puolet ala- ja yläkoululaisista kertoi haluavansa syödä nykyistä terveellisemmin (Ollila ym. 2013, 31). Yhtäältä nuoret ovat hyvin

KUVIO 6. NUORTEN SYÖMINEN PIKARUOKARAVINTOLOISSA (N=1893). ”SYÖN USEIN PIKARUOKARAVINTOLOISSA”

kiinnostuneita ruoanvalmistamisesta ja kokevat vastuuta omien ruokatottumustensa terveellisyydestä. Toisaalta nuorten ylipaino ja lihavuus ovat lisääntyneet ja monet nuoret jättävät aamiaisen ja koululounaan väliin (Raulio ym. 2007; THL 2013). Nuoret tarvitsevatkin tukea ja apua ruokaan liittyvissä valinnoissa. Keiden nuoret kokevat voivan vaikuttaa näihin valintoihin?

Nuorten ruoan valintaan liittyy monia eri toimijoita

Nuorten arki rakentuu heidän itsensä lisäksi perheestä, koulusta, kavereista sekä yhteiskunnan laajemmasta sosiaalisesta ja taloudellisesta yhteisöstä, joilla kaikilla on omat norminsa, arvonsa, uskomuksensa, odotuksensa ja toimintansa. On merkittävää, ettei ruoan valintaa tarkastella erillisenä asiana, vaan suhteessa eri toimintaympäristöihin (Fjellström 2009b, 56–57). Jotta nuori voisi kantaa vastuuta terveellisestä syömisestä, keskeinen kysymys on, kuinka hyvät valmiudet hänellä on ymmärtää ja tulkita eri toimintaympäristöissä tarjolla olevaa tietoa (Palojoki 2009, 90). Keskeinen kysymys on myös se, minkälainen merkitys eri tahoilla on nuorten ruokatottumusten terveellisyyden taustalla.

Nuorisobarometriin vastanneet nuoret arvioivat sekä eri ihmisten että yhteiskunnallisten toimijoiden merkitystä omien ruokatottumustensa taustalla. Kuvioon 7 on koottu nuorten

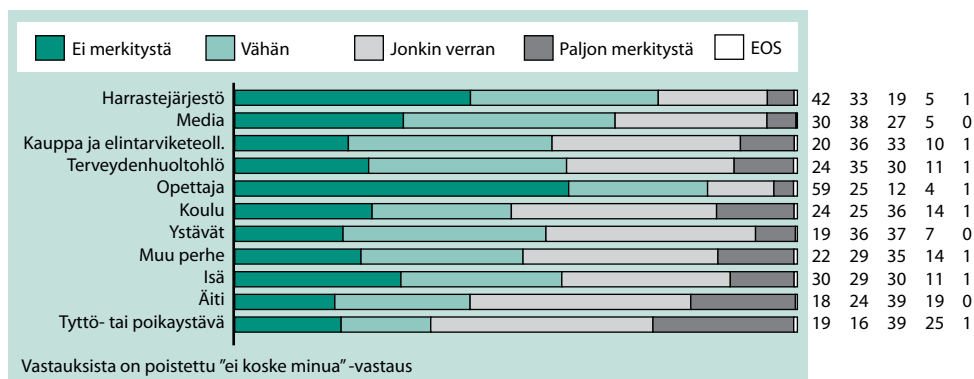
näkökulmia siitä, minkälainen vaikutus eri tahoilla on heidän ruokatottumustensa terveellisyyteen.

Aiemmassa tutkimuksessa (Kauppinen 2009) yläkouluikäisiltä nuorilta kysyttiin, missä he ovat oppineet asioita ruuasta, terveydestä ja ruoanvalmistuksesta. Vastauksien perusteella voitiin todeta, että oma perhe ja koti olivat merkittävimmässä asemassa oppimisen kannalta. Lähes yhtä merkittäviä olivat koulu ja kotitalousoppiaine. Vuoden 2015 Nuorisobarometrissa vastaajajoukko oli iältään laajempi kuin edellä mainitussa tutkimuksessa: vastaajat olivat 15–29-vuotiaita. Sen myötä vastaukset erosivat erityisesti tyttö- ja poikaystävien merkityksen osalta. Seuraavassa tarkastellaan Nuorisobarometrin aineiston valossa ensin ystävien ja perheen merkitystä ja sitten koulun yhteyttä terveelliseen syömiseen.

Ruokavalintojen taustalla kaverit ja perhe

Nuorten ruokatottumuksissa tietojen ja taitojen rinnalla merkittäviä tekijöitä ovat identiteetti sekä vertaiset ja nuorisokulttuurit. Lasten ja nuorten valinnoissa perheen käytännöillä ja arvoilla on iso merkitys, vaikka kodin perinteiden ja vanhempien valintojen haastaminen onkin osa nuoruutta. Perheen lisäksi ystävillä on vaikutusta lasten ja nuorten ruokatottumuksiin.

KUVIO 7. ERI TAHOJEN MERKITYS NUORTEN RUOKATOTTUMUSTEN TAUSTALLA (N=1894). ”KUINKA PALJON SEURAAVAT TAHOT VOIVAT VAIKUTTA A RUOKATOTTUMUSTESI Terveellisyyteen?”

Nuorten on todettu tekevän samantapaisia valintoja kuin ystävänsä ja sovitavan omia ruokattumuksiinsa ystäviensä tottumuksiin. Tämä kertoo yhteenkuuluvuuden tärkeydestä ja halusta kuulua ryhmään. Tosin on myös niin, että lapset saattavat ystävystyä jo valmiiksi samankaltaisia arvoja ja tapoja noudattavien kanssa ja näin vahvistavat jo kehittyneiden tottumusten hyväksymistä. (Wills ym. 2009, 54–55 & 59–60.) Sosiaalisten verkostojen erilaiset käytännöt ja arvot herättävät ristiriitoja, joita helpottavat nuoren omat, ruoan valintaan liittyvät pelisäännöt, tehokas keskustelukulttuuri perheen sisällä ja sopivat vuorovaikutusmuodot vertaisten kanssa (Contento ym. 2006, 579–580).

Nyt vastanneiden nuorten mielestä eniten merkitystä terveellisten ruokattumusten näkökulmasta on tyttö- tai poikaystävällä. Lähes 65 prosenttia vastaajista kertoo, että tyttö- tai poikaystävällä on paljon tai jonkin verran merkitystä. Muiden ystävien ja kavereiden merkitys on jonkin verran vähäisempi. Hieman yli 44 prosenttia vastanneista koki ystävillä olevan paljon tai jonkin verran merkitystä vastaajan omien ruokattumusten terveellisyyteen. Kun vastauksia verrataan aiempaan tutkimukseen (Kauppinen 2009), tyttö- tai poikaystävän merkityksen havaitaan ymmärrettävästi lisääntyvän myötä. Tutkimuksessa vastaajina olivat yläkouluikäiset nuoret, kun taas tässä tutkimuksessa 15–29-vuotiaat nuoret.

Niin Nuorisobarometrissa kuin aiemmassa tutkimuksessani tulee esiin perheen ja erityisesti äidin merkitys. Vuoden 2015 kyselyssä vastanneista 50 prosenttia piti äidin vaikutusta terveellisiin ruokattumuksiin hyvin merkittävänä, kun vain 28 prosenttia piti isän vaikutusta hyvin merkittävänä. Äidillä on paljon tai ainakin jonkin verran merkitystä yli puolessa vastauksista; isän rooli on vähemmän korostunut. Lähes 30 prosenttia ilmoittaa, ettei isällä ole lainkaan merkitystä nuoren ruokattumusten kannalta. Vanhempien merkityksessä on nähtävissä eroja sukupuolten välillä. Äidin osalta eroa ei juurikaan ole, mutta naisten ja miesten mielipiteet jakaantuvat hieman isän merkityksellisyden

osalta. Vajaa 42 prosenttia miehistä kokee isällä olevan jonkin verran tai paljon merkitystä, kun naisten osalta vastaava luku on 38 prosenttia. Naisista miehiä suurempi osa ilmoitti, ettei isällä ole mitään merkitystä nuoren ruokattumusten taustalla.

Yläkouluikäiset nuoret kokevat äidillä ja isällä olevan paljon isompi merkitys nuorten ruokattumusten taustalla kuin vanhemmat nuoret (Kauppinen 2009). Eroja selittää vastaajien ikä: yläkoululaiset ovat siinä iässä, että heidän ruokailustaan päättävät pitkälti vielä vanhemmat. Iän merkitys näkyi myös Nuorisobarometrin aineistossa. Pro gradu -tutkimuksen laadullinen aineisto korostaa vanhempien roolia niin mallina, ruoan tarjoilijana kuin rajojen asettajana. Vanhemman rooli on omalla esimerkillään ja omilla valinnoillaan auttaa nuorta tekemään viisaita päätöksiä.

Koulussa opitaan ja eletään

Kansainvälisen TEMPEST-hankkeen tutkimuksen mukaan nuorten ruokattumusten kannalta yläkouluikä näyttää olevan erityisen kriittinen ajanjakso. Itsenäistyttyään nuori tekee enemmän omia ruokavalintoja ja liikkuu vapaammin eri houkutusarvojen tarjoavissa ympäristöissä. Tällöin nuoren on hyvä saada aikuisilta kannustusta ja ohjausta terveelliseen syömiseen. (Ollila ym. 2013, 34.) Nuorisobarometriin vastanneista vain pieni osa oli yläkouluikäisiä, ja vastaajina oli myös peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa olevia nuoria.

Vuoden 2015 Nuorisobarometrissa nuorten vastauksista nousee esiin koulun melko vahva asema: yli puolet vastaajista ilmoittaa koululla olevan paljon tai jonkin verran vaikutusta ruokattumusten terveellisyyteen. Opettajien osalta tilanne on toinen: vain 15 prosenttia kertoo, että opettajalla on paljon tai jonkin verran merkitystä, ja lähes 60 prosenttia ilmoittaa, ettei opettajalla ole merkitystä lainkaan. On kiinnostavaa, että koulun ja opettajan merkityksessä ei ole nähtävissä suurta eroa aiemman tutkimukseni yläkouluikäisten vastauksiin. Tällöin 55

prosenttia vastaajista koki koululla olevan merkitystä, ja 65 prosentin mielestä opettajalla oli hyvin vähän tai ei lainkaan vaikutusta nuorten ruokatottumuksiin (Kauppinen 2009). Kasvatuksen näkökulmasta pitäisikin pohtia, miten nuoret näkevät koulun roolin, kun kyse ei ole opettajien vaikutusmahdollisuuksista.

Pro gradu -tutkimuksen (Kauppinen 2009) laadullisessa, aikuisilta kerättyssä aineistossa koulun merkitys nuorten terveellisen syömis- edistäjänä nähtiin vielä suurempana kuin Nuorisobarometrin tuloksissa. Tämä kertoo nuorten ja aikuisten näkemyseroista, mutta voi myös olla merkki siitä, että nuoret ovat kyselyyn vastatessaan ajatelleet koulua vain jostain tietystä näkökulmasta. Haastatteluissa nousi esiin koulupäivän muodostama kokonaisuus, johon kuuluvat opetuksen lisäksi muun muassa kouluruokailu ja välipalat. Kouluruokailun asema muuttuu kouluasteelta toiselle. Ala-asteella kouluruoalla, syömisellä ja kasvatuksella on selkeä yhteys, mutta yläasteella oppilaiden osallistuminen kouluruokailuun vähenee ja kouluruokailun ja kasvatuksen yhteys tuntuu katkeavan. Kouluruokailu tarjoaa kuitenkin monia mahdollisuuksia ruokakasvatukselle (Ruckenstein 2012, 165 & 167). Ruokailun ja kasvatuksen yhteyttä olisikin syytä vahvistaa myös ala-asteen jälkeen. Hyviä kokemuksia on muun muassa koulun keittiöhenkilökunnan ottamisesta mukaan kasvatustehtävään (Lintukangas & Palojoiki 2015, 142–143).

Ruokakasvatus – parempia valintoja tukevia tietoja, taitoja ja ymmärrystä

Lapsuudella ja nuoruudella on huomattava merkitys yksilön ruokatottumusten kehittämisessä, mutta selvää yhteisymmärrystä ei ole siitä, ovatko ruokatottumukset pysyviä vai suurten muutosten kohteena nuoruusiässä. Toiset tutkimukset väittävät, että ruokavalinnat pysyvät melko vakaina kouluikäisillä, ja niinpä niihin vaikuttaminen pitäisi aloittaa jo aikaisemmassa vaiheessa. Toiset tutkimukset taas osoittavat,

että nuorten ruokatottumukset muuttuvat voimakkaastikin heidän kasvaessaan. (Prell 2004, 9–10.)

Ruokatottumusten myönteistä, ravitsemus-suositusten mukaista kehitystä on edistetty ja edistetään monin tavoin. Ravitsemuskasvatus on nostanut esiin ruoanvalmistukseen ja ravitsemukseen liittyvän tiedon oppimisen. Se ei kuitenkaan riitä kattamaan syömis- ja ruoan valinnan kokonaisuutta, koska ruoalla ei tarkoiteta vain ravintoa ja terveyttä, vaan myös ruokatuotantoon, kestävyyteen, kulttuuriin ja identiteettiin liittyviä kysymyksiä. Ruokakasvatukseen liitetäänkin muun muassa terveys-, kansalais- ja kestävyyskasvatuksen teemoja. (Janhonen ym. 2015, 107–110.)

Edellä pohdittiin terveellisuuden käsitettä ja terveellisiä valintoja. Kestävän kehityksen näkökulmasta ruokakasvatuksen tavoitteena on saada ihmiset toimimaan kestävämmän ruokakulttuurin mukaisesti. Kasvatus on arvoperusteista ja transformatiivista, sillä se tähtää käsitteelliseen ja toiminnalliseen muutokseen. Ruokakasvatus on luonteeltaan kokonaisvaltaista ja kontekstuaalista, se liittyy ihmisen arkeen ja elämään. Jotta ihminen voi muodostaa käsityksen omasta syömisestään, tarvitaan käsitteistön hallintaa ja tietoa, elämyksiä ja omakohtaisia kokemuksia. Näin herää kiinnostus, joka ruokii tiedonhalua. Lisäksi tarvitaan eettisiä periaatteita, joiden mukaan arvot ja normit muotoutuvat. (Risku-Norja & Mikkola 2010, 46–47; ks. myös Ehrenfeld 2008; Risku-Norja & Korpela 2009.) Ruokakasvatuksen tavoitteita ja periaatteita löytyy myös perusopetuksen uudesta opetussuunnitelmasta (Opetushallitus 2014, 27–32 & 281–285). Ruokakasvatuksen aihepiirit koskevat nuorten eri toimintaympäristöjä ja sidosryhmiä. Monet eri toimijat osallistuvat kasvatustehtävään.

Yhteistyöllä ja yhdessä tekemällä paremmat ruokatottumukset

Itsenäistynyt nuori tekee yhä enenevässä määrin itse ruokansa ja ruokaan liittyvät valintansa. Silti nuoren perheellä, kavereilla ja koululla on

vahva yhteys nuoren ruokatottumuksiin. Koudilla ja koululla on haastava tehtävä, jotta nuoret oppivat soveltamaan tietojään ja taitojaan muuttuvissa tilanteissa (Kainulainen 2009, 99). Vastuu nuorten ruokatottumusten terveellisyydestä on nuoren itsensä ohella monilla eri tahoilla.

Koulun ja kodin ulkopuolinen vapaa-aika on nuorelle keskeinen vertaisten tapaamisen, yhdessä olemisen, osallisuuteen kasvamisen ja ihmisoikeuksien näkökulmasta (Harinen 2015, 159). Vapaa-ajan harrastukset, kuten liikunta tai partio, muodostavat merkittävän oppimisympäristön ja usein myös ruokakasvatuksen kentän. Ruokakasvatuksen haasteena on siirtyä tarkastelemaan oppimista kokonaisvaltaisesti ja huomioida koulun ja kodin ulkopuoliset toimintaympäristöt. Myös uudessa perusopetuksen opetussuunnitelmassa nostetaan esiin erilaiset oppimisympäristöt ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa (Opetushallitus 2014, 28–30). Ruokakasvatuksen osalta on alakoululaisille jo käynnistetty muun muassa monien toimijoiden yhteistyöhanke Ruokakoulu (ruokakoulu.fi). Yläkoulun ja toisen asteen oppilaitosten osalta ei vielä ole vastaavia toimenpiteitä tai hankkeita.

Uudet tavat jakaa tietoa ja erilaiset toimintaympäristöt näkyvät nuorten elämässä vahvasti. Kasvattajien tulisikin nähdä ne ristiriidat, joita nuori kohtaa tehdessään valintoja, ja auttaa nuorta rakentamaan ratkaisumalleja, joiden avulla hänen on helpompi valita terveellinen ruoka epäterveellisen sijaan. Nuorten terveellisten ruokatottumusten tukeminen kaipaa tietojen ja taitojen ohella innostamista, mielenkiinnon herättämistä ja ruokaan liittyvien ilmiöiden pohdintaa suhteessa nuorten omaan kokemusmaailmaan. Tässä apuna voi olla Janhosen, Palojoen ja Mäkelän esittelemä uusi käsite ”ruokataju”, joka tarkoittaa ”monipuolista ruokaan liittyvää tiedostamista”. Käsite korostaa ruokaan liittyvien erilaisten vaihtoehtojen ja merkitysten ymmärtämistä, antaa tilaa erilaisille valinnoille ja mahdollistaa samalla terveellisyyden ja kestävyysedistämisen. Hyvinvoinnin edistäminen ja ruoan valinnan oppiminen

voivat tapahtua monin eri tavoin. Ruokatajussa on vahvasti mukana ihmisen oma toiminta ja kokemukset sekä sosiaaliset merkitykset. (Janhonen ym. 2015, 112–114.)

Yhteiskunnan polarisoituminen ja eriytyminen on nähtävissä myös nuorten ruokatottumuksissa. Eriytymisen taustalla on sosioekonomisia tekijöitä, erilaisia uskomuksia ja trendejä. Nuorilla, tulevilla aikuisilla on erilaiset valmiudet tehdä ruokavalintoja ja valmistaa ruokaa. Ruokakasvatuksessa tulee huomioida aiempaa vahvemmin nuorten erilaiset tarpeet ja taustat. Nuorisobarometrin ja monien muiden tutkimusten avulla voidaan tunnistaa ryhmiä, joiden valmiuksia ja motivaatiota pitäisi erityisesti vahvistaa kohdentamalla opetusta ja ohjausta. Kasvatustehtävässä tarvitaan eri toimijoiden yhteistyötä ja ruokakasvatukseen liittyviä yhteisiä työkaluja, joiden avulla tiedot ja taidot linkittyvät nuorten arkeen ja huomioivat nuorten hyvinvoinnin kokonaisvaltaisesti sekä yhdistävät kotona, koulussa ja vapaa-ajalla opitut asiat kokonaisuudeksi.

Lähteet

- Ahola, Salla & Bäckström, Anna Maria Elisabeth & Mäkinen, Jaana-Piia (2014) Ruokakariskit ja -asiantuntijat ruokaskandaalien aikakaudella. Teoksessa Liisa Myrsky & Salla Ahola & Marja Ahokas & Inari Sakki (toim.) *Arkiajattelu, tieto ja oikeudenmukaisuus*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2014:18. Helsinki: Helsingin yliopisto, 113–129.
- Autio, Minna & Lombardini-Riipinen, Chiara (2006) Tahroja ruokaympyrässä. Nuorten näkemyksiä terveydestä ja terveellisestä elämäntavasta. Teoksessa Sakari Karvonen (toim.) *Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 71 & Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja 35. Helsinki: Stakes & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 42–52.

- Contento, Isobel R. & Williams, Sunyna S. & Michela, John L. & Franklin, Amie B. (2006) Understanding the Food Choice Process of Adolescents in the Context of Family and Friends. *Journal of Adolescent Health* 38 (5), 575–582.
- Ehrenfeld, John R. (2008) *Sustainability by Design. A Subversive Strategy for Transforming our Consumer Culture*. New Haven: Yale University Press.
- Fjellström, Christina (2009a) Food's Cultural System Of Knowledge. Meals As A Cultural And Social Arena. Teoksessa Hille Janhonen-Abruquah & Päivi Palojoki (toim.) *Food in Contemporary Society*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 19–22.
- Fjellström, Christina (2009b) Cultural Constructions of Food and Health. Preliminary Data from a Nordic Study. Teoksessa Hille Janhonen-Abruquah & Päivi Palojoki (toim.) *Food in Contemporary Society*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 55–58.
- Harinen, Päivi (2015) Kilometrien eristämät? Nuorten arkea syrjäkyläkontekstissa. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014*. Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja 51, Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 159. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusseura, 153–169.
- Helldán, Anni & Helakorpi, Satu & Virtanen, Suvi & Uutela, Antti (2013) *Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys. Kevät 2013*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 21/2013. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.thl.fi/avtk> (Viitattu 7.4.2015.)
- Janhonen, Kristiina & Mäkelä, Johanna & Palojoki, Päivi (2015) Perusopetuksen ruokakasvatus ravintotiedosta ruokatajuun. Teoksessa Hille Janhonen-Abruquah & Päivi Palojoki (toim.) *Luova ja vastuullinen kotitalousopetus. Creative and Responsible Home Economics Education*. Kotitalous- ja käsityötieteen julkaisuja 38. Helsinki: Helsingin yliopisto, 107–120.
- Kainulainen, Kristiina (2009) *Ravintoa keholle, ruokaa mielelle. Vertailututkimus pohjoismaisten nuorten ruokatottumuksista kotona ja koulussa*. Pro gradu -tutkielma, kotitalous- ja käsityötieteiden laitos, käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Karisto, Antti & Lillunen, Anu & Massa, Ilmo (2006) Ruokaan liittyvät uudet merkitykset. Teoksessa Tuija Mononen & Tiina Silvasti (toim.) *Ruokakysymys. Näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen elintarviketutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus, 160–166.
- Kauppinen, Eila (2009) *”Jos beti lataa kaiken ja osoittaa sormella, ei ne nuoret tule mukaan.” Järjestöjen mahdollisuudet vaikuttaa nuorten ruokatottumuksiin*. Pro gradu -tutkielma, kotitalous- ja käsityötieteiden laitos, käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lintukangas, Seija & Palojoki, Päivi (2015) School Catering Staff as Food Educators in Finnish Schools. Teoksessa Hille Janhonen-Abruquah & Päivi Palojoki (toim.) *Luova ja vastuullinen kotitalousopetus. Creative and Responsible Home Economics Education*. Kotitalous- ja käsityötieteen julkaisuja 38. Helsinki: Helsingin yliopisto, 135–149.
- Ollila, Hanna & Forsman, Hanna & Absetz, Pilvikki (2013) Itsesäätely koululaisten hyvien ruokailutottumusten tukena Tuloksia Suomen TEMPEST-hankkeen koululaistutkimuksesta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpapereita 1/2013. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-818-6> (Viitattu 7.4.2015.)
- Opetushallitus (2014) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf (Viitattu 26.8.2015.)
- Ovaskainen, Marja-Leena & Nummela, Olli & Holstila, Anna-Leena & Kosola, Mikko & Helakorpi, Satu (2013) Ihmisen ja ympäristön hyvinvointi. Terveellisen liikunnan ja

- ravinnon edistäminen. Hyvinvoipa-projektin väliraportti. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen työpapereita 9/2013. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. http://julkari.fi/bitstream/handle/10024/104432/URN_ISBN_978-952-245-868-1.pdf?sequence=1 (Viitattu 26.8.2015.)
- Pajunen Tuuli & Lehto, Reetta & Ovaskainen, Marja-Leena & Tapanainen, Heli & Hoppu, Ulla & Roos, Eva (2012) Vanhempien koulutuksen ja perherakenteen yhteys yläkoulu-
laisten ravinnonsaantiin ja ruoankäyttöön. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 49 (2), 105–117.
- Palojoki, Päivi (1998) Ravitsemuskasvatus – aloitetaanko atomeista vai aterioista? Teoksessa Päivi Palojoki (toim. 1998) *Tutkimus kotitalousopetuksen tukena*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 188. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos, 135–153.
- Palojoki, Päivi (2009) Health and Food in the School Environment. Teoksessa Hille Janhonen-Abuquah & Päivi Palojoki (toim.) *Food in Contemporary Society*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 83–92.
- Palojoki, Päivi & Tuomi-Gröhn, Terttu (2001) The Complexity of Food Choices in an Everyday Context. *International Journal of Consumer Studies*. 25 (1), 15–23.
- Piironen, Sanna & Järvelä, Katja (2006) *Kokeimuksella ja tiedolla. Tutkimus kuluttajien ruoan valinnasta*. Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja 8:2006. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Pohjanheimo, Terhi (2010) *Sensory and Non-Sensory Factors Behind the Linking and Choice of Healthy Food Product*. *Functional Foods Forum*. Department of Biochemistry and Food Chemistry. Turku: University of Turku.
- Prell, Hillevi (2004) *Promoting Healthy Eating. A School-Based Intervention with Focus on Fish*. Forskningsrapport nr 36, 2004. Institutionen för hushållsvetenskap. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Prättälä, Ritva (1989) *Young People and Food. Socio-Cultural Studies of Food Consumption Patterns*. Department of nutrition. Helsinki: University of Helsinki.
- Raulio, Susanna & Pietikäinen, Minna & Prättälä, Ritva & Joukkoruokailutyöryhmä (2007) Suomalaisnuoren kouluaikainen ateriointi. Ruokapalveluiden seurantaraportti 2. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B, 26/2007. Helsinki: THL.
- Risku-Norja, Helmi & Korpela, Elli (2009) School Goes to the Farm. Conceptualisation of Rural-Based Sustainability Education. Teoksessa Gültekin Çakmakci & Mehmet Fatih Taşar (toim.) *Contemporary Science Education Research. Scientific Literacy and Social Aspects of Science*. A Collection of papers presented at ESERA 2009 Conference. Ankara: Pegem Akademi, 174–184. <http://www.esera2009.org/default.asp> (Viitattu 27.8.2015.)
- Risku-Norja, Helmi & Mikkola, Minna (2010) Ruokakasvatus osaksi koulujen kestävyyskasvatusta. *Maaseudun uusi aika* 2010 (2), 44–54. http://www.mua.fi/SIRA_Files/downloads/Arkisto/MUA_lehti/2010/MUA_2_2010_ka_Risku-Norja.pdf (Viitattu 27.8.2015.)
- Ruckenstein, Minna (2012) Kouluruokailun vaikuttajat. Kansalaiskasvatuksesta kulutus-
kulttuuriin. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehityksessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 131. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisosiain neuvottelukunta & Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 156–169.
- Stok, Marijn & de Ridder, Denise & de Vet, Emely & de Wit, John & TEMPEST-tutkimuskonsortio (2013) Keinoja nuorten terveellisten ruokailutottumusten tukemiseksi. Käsikirja TEMPEST-projektista. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen työpapereita 3/2013. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <http://julkari.fi/URN:ISBN:978-952-245-823-0> (Viitattu 20.8.2015.)

- Terveystiedon ja hyvinvoinnin laitos (2013) Kouluterveyskysely 2013. <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely> (Viitattu 7.4.2015.)
- Valtion ravitsemusneuvottelukunta (2014) Suomalaiset ravitsemussuositukset 2014. http://www.ravitsemusneuvottelukunta.fi/files/attachments/fi/vrn/ravitsemussuositukset_2014_fi_web.3.pdf (Viitattu 7.4.2015.)
- Wills, Wendy J. & Beckett-Millburn, Kathryn & Lawton, Julia & Roberts, Mei-Li (2009) Consuming Fast Food. The Perceptions and Practices of Middle-Class Young Teenagers. Teoksessa Allison James & Anne-Trine Kje-holt & Veibjørk Tingstad (eds) *Children, Food and Identity in Everyday Life. Studies in Childhood and Youth*. London: Palgrave MacMillan, 52–68.

SUKUPOLVISUHTEET, TALOUDELLINEN RIIPPUVUUS JA KUULUMISEN TUNTEET

Nuoruus hahmotetaan usein itsenäistymisen elämänvaiheeksi, jossa nuoren elämänpiiri laajenee, vertaissuhteiden merkitys korostuu ja vastaavasti perhesuhteiden merkitys arjen määrittelemisessä vähenee. Suomalaisessa nuorisotutkimuksessa on perinteisesti keskitytty niihin elämänalueisiin, joille nuori astuu itsenäisesti ja vertaistensa seurassa. Toisaalta usein on kiinnitetty huomiota myös nuorten autonomian rajauksiin ja suhteellisuuteen, kun työmarkkinakansalaisuuteen ja taloudelliseen riippumattomuuteen perustuvat ajatukset yhteiskunnan täyden jäsenyyden ehdoista tekevät nuorten jäsenyydestä vaillaista (ks. esim. Wallace 2001). Tästä näkökulmasta nuoren riippuvuus vanhemmistaan – esimerkiksi asumisjärjestelyjen tai vanhemmilta saadun taloudellisen tuen kautta – voi helposti näyttäytyä esteenä hänen täysivaltaisen yhteiskunnallisen jäsenyytensä tunnistamiselle omista tai muiden silmissä.

Itsenäisen yksilötoimijan ideaali on kuitenkin kyseenalaistettu muun muassa sosiaalisiin sidoksiin keskittyvän sosiologisen perinteen piirissä. Tästä näkökulmasta yksilö on aina – jossain määrin iästään riippumatta – keskellä sosiaalisten sidosten verkostoa, joka sitoo ja rajoittaa häntä monin tavoin (ks. esim. Smart 2007; Castrén & Ketokivi 2015). Esimerkiksi perheenjäseniä sitoo yhteen yhtäältä taloudellinen riippuvuus, usein iän ja sukupuolen mukaisten hierarkioiden muokkaamilla tavoilla, mutta toisaalta myös emotionaalinen, jaettuun historiaan, kuulumisen ja vastuun tunteisiin perustuva sidos (Smart 2007, 154). Kuuluminen perheyhteisöön onkin vastakkaisista väitteistä huolimatta pysynyt tärkeänä identiteetin sekä

materiaalisten, sosiaalisten ja kulttuuristen resurssien lähteenä myös nuorille ja nuorille aikuisille.

Seuraavassa pohdin Nuorisobarometrin aineiston valossa nuorten suhteita vanhempiinsa erityisesti taloudellisen riippuvuuden ja kuulumisen problematiikan näkökulmista. Tarastelen sitä, miten ja missä määrin Nuorisobarometrin vastaajat ovat asumisjärjestelyjä ja vanhemmilta saatua taloudellista tukea koskevilla muuttujilla mitaten riippuvaisia vanhemmistaan, ja pohdin tämän riippuvuuden taustatekijöitä. Lopuksi suhteutan tietoja riippuvuudesta ilmoitettuun kokemukseen perheyhteisöön ja muihin yhteisöihin kuulumisesta sekä yleiseen tyytyväisyyteen omaan elämään.

Taloudellinen riippuvuus vanhemmista: asumisjärjestelyt ja taloudellinen tuki

Nuorisobarometrin ikähaarukka 15–29 vuotta osuu niin koulutukseen, työelämään, asumiseen kuin perheellistymiseen liittyviin siirtymiin ja kattaa monenlaisia elämäntilanteita. Osa nuorisista käy töissä ja asuu itsenäisesti, osa asuu itsenäisesti mutta saa huomattavaa taloudellista tukea vanhemmiltaan, osa taas asuu vanhempiensa kanssa. Nuorisobarometrin otoksessa ikä on merkittävä tekijä, joka selittää vastaajien taloudellisen riippuvuuden astetta vanhemmistaan, mutta monimutkaistuneiden ja pitkittyneiden siirtymien johdosta se ei selitä niitä mitenkään yksiselitteisesti. (Ks. Wilska 2001, 52–53.)

Tämän Nuorisobarometrin vastaajista reilu kolmannes (34 %, n=650) asui haastatteluhetkellä vanhempansa tai vanhempiensa luona. Kansainvälisesti vertaillen Suomessa nuoret

aikuiset muuttavat verraten varhain asumaan itsenäisesti (Nikander 2009), ja aiempien kyselyiden tuloksia seuraten Nuorisobarometrin vastaajat ilmoittivat muuttaneensa pois vanhempiensa luota keskimäärin 19-vuotiaina (Kilpeläinen ym. 2015, 16). Ikään liittyvä itsenäiseen asumiseen siirtymisen murrosvaihe näkyy selvästi aineistossa: 15–19-vuotiaista lähes neljä viidestä (78 %) asuu vanhempiensa luona, mutta 20–24-vuotiaista enää harvempi kuin yksi viidestä (18 %) ja vanhimmasta ikäryhmästä, 25–29-vuotiaista, enää vain noin viisi prosenttia.

Itsenäinen asuminen ei toki automaattisesti tarkoita taloudellista itsenäisyyttä. Itsenäisesti asuvilta vastaajilta on kysytty lisäksi, ovatko vanhemmat tukeneet heitä taloudellisesti edeltävän puolen vuoden aikana. Lähes 60 prosenttia (58 %) itsenäisesti asuvista nuorista kertoo saaneensa vanhemmiltaan jonkinlaista taloudellista tukea. Vastaajat valitsivat yleisimmin kyselyn vaihtoehdon, jonka mukaan vanhemmat olivat antaneet heille rahaa vapaasti käytettäväksi (27 %) tai ostaneet heille ruokaa (19 %). Ikä vaikuttaa merkittäväällä tavalla myös vanhemmilta saatua taloudelliseen tukeen: itsenäisesti asuvista 15–19-vuotiaiden ikäryhmästä noin 85 prosenttia oli saanut tukea vanhemmiltaan viimeisen puolen vuoden aikana, 20–24-vuotiaista 67 prosenttia ja 25–29-vuotiaista 46 prosenttia. Vanhimmassakin ikäryhmässä siis vielä lähes puolet vastaajista sai taloudellista tukea vanhemmiltaan.

Vanhempien luona asuminen ja taloudellinen apu voidaan kokea vaihtelevilla tavoilla, ja niiden taustalla voi olla vaihtelevia syitä. Kun nuorten asumista selvitettiin vuonna 2014, taloudelliset syyt (”kotona asuminen on halvempaa”) mainittiin useimmin vanhempien luona asumiseen vaikuttavaksi seikaksi, mutta toisaalta kotona viihtyminen, tyytyväisyys nykyiseen asuintapaan, oli toinen usein mainittu seikka (Kilpeläinen ym. 2015, 21–22). Vuoden 2009 Nuorisobarometrissa todettiin, että vain neljäsosa nuorista koki vanhempien luota pois muuttamisen aikuisuuden mittariksi (Myllyniemi

2009, 138), ja myös nuorten asumista koskevassa selvityksessä vuodelta 2005 todettiin, että verrattuna vuoteen 1995 nuoret eivät asennetasolla mieltäneet itsenäistä asumista itsenäisyyden edellytykseksi yhtä automaattisesti kuin aiemmin (Ilmonen ym. 2005, 24–25). Moninaistuvassa ja monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa nuorilla voi olla hyvin vaihtelevia kokemuksia ja toiveita itsenäistymisestä ja itsenäisestä asumisesta. Olen esimerkiksi itse todennut tutkimuksessani maahanmuuttotauksista perheistä, että kaikki maahanmuuttotauksaiset nuoret eivät välttämättä sitoudu ajatukseen itsenäisestä asumisesta aikuisuuden merkinä, vaan saattavat omaksua aikuisen vastuunkantajan roolin myös vanhempiensa kanssa asuessaan (Peltola 2014, 257).

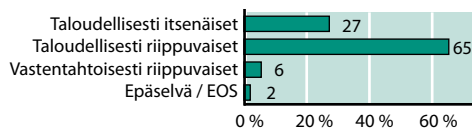
Toisaalta vanhempien luona asuminen ja taloudellinen riippuvuus vanhemmista voidaan kokea negatiivisella tavalla rajoittavaksi riippuvuudeksi, mikäli se perustuu taloudelliseen (tai muuhun) pakeroon. Nuorisobarometrin aineistossa vanhempiensa luona asuvista vastaajista suuri enemmistö, 92 prosenttia, ilmoitti asuvansa vanhempiensa luona omasta tahdostaan. Ikä vaikutti vahvasti myös tähän kokemukseen: siinä missä 15–19-vuotiaista lähes 95 prosenttia ilmoitti asuvansa vanhempiensa luona omasta tahdostaan, 20–24-vuotiaista kotona asujista enää 86 prosenttia ilmoitti näin. Kokemus pakosta siis lisääntyy iän myötä, kuten todennäköisesti myös normatiivinen paine täyttää aikuisuuden kriteerit. Toisaalta vielä vanhimmassakin ikäryhmässä, 25–29-vuotiaiden joukossa, useampi kuin kolme neljästä (76 %) vanhempiensa luona asuvasta vastaajasta kertoo tekevänsä niin omasta tahdostaan.

Kuten vanhempien luona asuminen, myös taloudellisen avun vastaanottaminen vanhemmilta voi olla vapaaehtoista ja luonteelta tuntuva tai perustua taloudelliseen välttämättömyyteen. Asennoitumista vanhemmilta saatua taloudelliseen tukeen arvioin kysymyksen ”Olisitko valmis lainaamaan vanhemmiltasi” avulla. Sen perusteella valtaosa vastaajista ei näe

ongelmaa rahan lainaamisessa vanhemmiltaan, mutta noin 15 prosenttia ilmoittaa, että ei olisi valmis lainaamaan rahaa vanhemmiltaan. Vastaaajista, jotka eivät haluaisi lainata rahaa vanhemmiltaan, kuitenkin 36 prosenttia on saanut taloudellista apua vanhemmiltaan. Tämä saattaa kertoa siitä, että taloudelliseen (vastikkeettomaan) apuun suhtaudutaan eri tavoin kuin lainaan, johon sisältyy ajatus konkreettisesta velasaolosta, mutta se saattaa kertoa myös siitä, että taloudellista apua otetaan vastaan enemmän tai vähemmän vastentahtoisesti.

Edellä mainittujen muuttujien perusteella olen ryhmitellyt vastaajia heidän taloudellisen riippuvuutensa mukaan. *Taloudellisesti itsenäiset* vastaajat asuvat itsenäisesti, eivätkä ole saaneet taloudellista tukea vanhemmiltaan kuluneen puolen vuoden aikana. *Taloudellisesti riippuvaiset* vastaajat asuvat vanhempiensa luona tai saavat näiltä taloudellista tukea. Jälkimmäisestä ryhmästä olen erottanut vielä omaksi ryhmäkseen *vastentahtoisesti riippuvaiset* vastaajat, jotka joko kertovat asuvansa pakon sanelemina vanhempiensa luona tai saavat näiltä taloudellista tukea, vaikka kokevat ajatuksen rahan lainaamisesta vanhemmilta epämieluisana. Tämän ryhmitelyn perusteella yli puolet vastaajista (65 %) kuului taloudellisesti riippuvaisten ryhmään, reilu neljännes (27 %) itsenäisten ryhmään ja noin 6 prosenttia vastentahtoisesti riippuvaisten ryhmään (ks. kuvio 1). Vaikka vastentahtoisesti riippuvaisten ryhmää voidaan pitää melko pienenä tilastolliseen tarkasteluun (n=105), pidän tämän ryhmän erottamista muista kuitenkin tärkeänä sen erityislaatuisuuden vuoksi.

KUVIO 1. NUORISOBAROMETRIN VASTAAJIEN TALOUDELLINEN RIIPPUVUUS VANHEMMISTAAN (VANHEMPIEN LUONA ASUMINEN JA VANHEMMILTA SAATU TALOUDELLINEN TUKEA, %)

Taloudellinen tuki taustamuuttujien valossa

Taulukossa 1 taloudellisen riippuvuuden perusteella muodostettuja ryhmiä on tarkasteltu muutaman keskeisen taustamuuttujan valossa. Taulukosta nähdään, että sukupuolella on verraten pieni ja tilastollisesti ei-merkittävä vaikutus nuorten jakautumiseen näihin ryhmiin, kuitenkin siten, että tytöt ja nuoret naiset kuuluvat jonkin verran poikia ja nuoria miehiä useammin vastentahtoisesti riippuvaisten ryhmään ja jonkin verran harvemmin taloudellisesti itsenäisten ryhmään. Ikäryhmän vaikutus on osin odotetun kaltainen siten, että nuorimman ikäryhmän vastaajista hyvin suuri enemmistö (93 %) kuuluu taloudellisesti riippuvaisten ryhmään, ja taloudellisesti itsenäisten osuus lisääntyy iän myötä siten, että reilu neljännes (27 %) 20–24-vuotiaista ja hieman yli puolet (51 %) 25–29-vuotiaista on taloudellisesti itsenäisiä. Kenties hieman yllättävästi vastentahtoisesti riippuvaisten osuus on suurin 20–24-vuotiaiden ryhmässä, mutta ei siinäkään enempää kuin 8 prosenttia. Vanhimpien vastaajien joukossa vastentahtoisesti riippuvaisten osuus painuu jälleen alle viiden prosentin. Muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien vastaajien keskuudessa on jonkin verran enemmän taloudellisesti itsenäisiä ja vastaavasti vähemmän taloudellisesti riippuvaisia kuin kotimaisten kielten puhujien joukossa. Vastentahtoinen riippuvuus on tässä ryhmässä muita suurempaa, mutta tästä havainnosta on kuitenkin vaikea vetää päätelmiä, koska ruotsin- ja muunkielisten ryhmässä vastentahtoisesti riippuvaisten lukumäärät painuvat kovin alhaisiksi. (Taulukko 1.)

Kokemus kotitalouden varakkuudesta vaikutti vastaajien taloudelliseen riippuvuuteen kahtalaisesti: yhtäältä varakkaissa kotitalouksissa asuvat vastaajat ovat muita useammin taloudellisesti riippuvaisia vanhemmistaan, mutta toisaalta taas harvemmin vastentahtoisesti riippuvaisia. Heikosti toimeentulevissa kotitalouksissa asuvat vastaajat olivat muita useammin

TAULUKKO 1. TALOUDELLINEN RIIPPUVUUS SUKUPUOLEN, IKÄRYHMÄN, ÄIDINKIELEN JA KOTITALOUDEN VARALLISUUDEN MUKAAN (%)

		Taloudellisesti itsenäiset	Taloudellisesti riippuvaiset	Vastentahtoisesti riippuvaiset
Sukupuoli	Mies (n=940)	28,9	66,3	4,8
	Nainen (n=916)	26,5	66,9	6,6
		$\chi^2 = 3,547$, df=2, p=0,170		
Ikäryhmä	15–19 vuotta (n=573)	2,3	93,4	4,4
	20–24 vuotta (n=648)	27,2	64,8	8,0
	25–29 vuotta (n=635)	51,3	44,3	4,4
		$\chi^2 = 380,947$, df=4, p=0,000		
Äidinkieli	Suomi (n=1675)	27,3	67,5	5,2
	Ruotsi (n=94)	26,6	66	7,4
	Muu (n=84)	37,9	49,4	12,6
		$\chi^2 = 16,173$, df=4, p=0,003		
Onko kotitaloutesi...	varakas tai hyvin toimeentuleva (n=504)	22	74,4	3,6
	keskituloinen (n=1047)	31	62,7	6,3
	heikosti toimeentuleva tai köyhä (n=305)	25,9	67,2	6,9
		$\chi^2 = 22,954$, df=4, p=0,000		
Oliko perheellä vastaajan peruskouluiässä taloudellisia vaikeuksia?	Ei (n=1505)	24,8	70,4	4,8
	Kyllä (n=309)	42,4	47,6	10,0
	EOS (n=42)	26,2	69	4,8
		$\chi^2 = 61,389$, df=4, p=0,000		

vastentahtoisesti riippuvaisia – mutta toisaalta varakkaiden kotitalouksien vastaajiin verrattuna useammin taloudellisesti itsenäisiä. Yleisintä taloudellinen itsenäisyys oli keskituloisissa kotitalouksissa elävillä vastaajilla. Koska kysymys kotitalouden varallisuudesta on jokseenkin erilainen sen mukaan, onko se kotitalous, jota kysymys koskee, vastaajan vanhempien kotitalous (kotona asuvien vastaajien kohdalla) vai ei, otin tarkasteluun mukaan vielä kysymyksen vastaajan perheen aiemmista taloudellisista haasteista. Peruskouluiässä perheessään pitkäaikaisia taloudellisia vaikeuksia kokeneet vastaajat niin ikään olivat useammin taloudellisesti itsenäisiä kuin ne vastaajat, joilla ei vastaavia vaikeuksia ollut ollut, mutta toisaalta kuuluivat useammin myös vastentahtoisesti riippuvien ryhmään.¹ (Taulukko 1.) Näyttäisi siis siltä, että kotitalouden heikot taloudelliset resurssit voivat kannustaa – tai pakottaa – taloudelliseen itsenäisyyteen: vanhemmilta ei voi saada taloudellista tukea, mikäli näillä ei ole sitä antaa. Toisaalta myös tietoisuus

vanhempien heikoista taloudellisista resursseista voi tehdä avun vastaanottamisesta vastentahtoisempaa.

Taloudellinen riippuvuus ja kuulumisen tunteet

Miten taloudellinen riippuvuus vaikuttaa siihen, millaisia kuulumisen tunteita nuorella on? Arkijärjen mukaan tuntuisi luontevalta odottaa, että taloudellinen tuki olisi ainakin perheyhteisöllisyyden kokemusta lisäävä seikka, muodostaahan se yhden hyvin konkreettisen sidoksen nuoren ja hänen vanhempiansa välille. Kokemus perheeseen kuulumisesta oli kaiken kaikkiaan aineistossa hyvin vahva: yli 90 prosenttia kaikista vastaajista ilmoitti kuuluvansa perheeseen melko tai erittäin kiinteästi. Kaikista kysytyistä kuulumisen tunteen kohteista perheen osuus oli suurin, mikä kertoo omaa kieltään siitä, että perheyhteisö pysyy itsestään keskeisenä nuorten identifikaatioiden ja kuulumisten tunteiden

ankkuripaikkana (ks. Smart 2007). On kuitenkin syytä muistaa, että tämän aineiston pohjalta ei tiedetä, mikä on se ”perhe”, johon nuoret kokiivat kuuluvansa ja keitä henkilöitä he siihen sisällyttivät. Perheellistyneen nuoren aikuisen näkemys siitä, ketkä ovat hänen perheensä, poikkeaa todennäköisesti vielä kotona asuvan nuoren perhekäsityksestä. Toisaalta ei ole syytä olettaa, että nuorten käsitys perheestään typistyyisi heidän kanssaan kotitalouden jakaviin henkilöihin, vaan on oletettavaa, että vanhemmat näyttelevät merkittävää roolia myös itsenäisesti asuvien nuorten perhekäsityksessä.

Taulukko 2 osoittaa, että kokemus perheeseen kuulumisesta vaihtelee vain vähän taloudellisen riippuvuuden mukaan: taloudellisesti itsenäisten vastaajien ryhmästä kaikkein suurin osuus, noin kaksi kolmannesta (67 %), koki kuuluvansa perheeseen erittäin kiinteästi, ja taloudellisesti riippuvaisten ryhmässä osuus oli lähes sama. Sen sijaan vastentahtoisesti riippuvaisten ryhmässä kiinnittyminen oli jossain määrin heikompaa: alle 60 prosenttia koki kuuluvansa perheeseen erittäin kiinteästi ja noin 15 prosenttia ”ei löyhästi eikä kiinteästi”. (Taulukko 2.)

Taulukossa 2 perheeseen kuulumisen rinnalle on tuotu myös kokemus kuulumisesta ystäväpiiriin ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Taulukossa erityisen kiinnostavaa on se, että

havainto vastentahtoisesti riippuvaisten muihin verrattuna jossain määrin heikommasta kiinnittymisestä toistuu: taloudellisesti itsenäisten ja taloudellisesti riippuvaisten ryhmät poikkeavat toisistaan melko vähän, mutta vastentahtoisesti riippuvaiset kertovat muita useammin tulevansa kuuluvansa löyhästi sekä ystäväpiiriinsä että suomalaiseen yhteiskuntaan. Verraten löyhä kiinnittyminen perheeseen ei siis korvauksella kuuluminen tunteiden kohteilla, vaan vastentahtoisesti riippuvaisten ryhmää näyttävät leimaavan muita heikommalla kokemuksesta kuulumisesta erilaisiin ryhmiin yleisemmin (samsuuntainen havainto voidaan tehdä myös muiden Nuorisobarometriin sisällytettyjen potentiaalisten kuulumisen tunteiden kohteiden kohdalla).

Ajatusta siitä, että vastentahtoisesti riippuvaisten ryhmään kuulumiseen saattaa liittyä haa-voittuvuutta tai yhteisösidosten löyhyyttä myös lähimmät perhesuhteet ylittävällä tavalla, tukevat havainnot vastaajien arvioista, jotka koskevat yleistä tyytyväisyyttä elämään (taulukko 3). Vastentahtoisesti riippuvaisten ryhmään kuulumisella vastaajilla oli ollut muita useammin peruskouluiässä erilaisia vaikeuksia perheessään. He myös kertoivat hieman muita useammin, ettei heillä ollut ystäviä, joiden kanssa puhua luottamuksellisesti, ja tunsivat itsensä yksinäisiksi,

TAULUKKO 2. KOKEMUS PERHEESEEN, YSTÄVÄPIIRIIN JA SUOMALASEEN YHTEISKUNTAAN KUULUMISESTA TALOUDELLISEN RIIPPUVUUDEN MUKAAN (%)

		Melko tai erittäin löyhästi tai ei ollenkaan	Ei löyhästi eikä kiinteästi	Melko kiinteästi	Erittäin kiinteästi
Kuinka kiinteästi tunnet kuuluvasi perheeseen?	Taloudellisesti itsenäiset (n=515)	3,5	6,2	23,3	67
	Taloudellisesti riippuvaiset (n=1235)	1,8	6,1	26,9	65,3
	Vastentahtoisesti riippuvaiset (n=105)	1,9	15,2	23,8	59
		$\chi^2 = 20,045$, $df=6$, $p=0,003$			
Kuinka kiinteästi tunnet kuuluvasi ystäväpiiriin?	Taloudellisesti itsenäiset (n=515)	2,9	11,3	42,9	42,9
	Taloudellisesti riippuvaiset (n=1235)	1,9	10,1	37,6	41,9
	Vastentahtoisesti riippuvaiset (n=105)	5,7	14,3	41,9	41,9
		$\chi^2 = 16,338$, $df=6$, $p=0,012$			
Kuinka kiinteästi tunnet kuuluvasi suomalaiseen yhteiskuntaan?	Taloudellisesti itsenäiset (n=515)	10,9	31,5	39,4	18,2
	Taloudellisesti riippuvaiset (n=1235)	9,2	32,7	37,8	20,4
	Vastentahtoisesti riippuvaiset (n=105)	15,4	43,3	30,8	10,6
		$\chi^2 = 13,801$, $df=6$, $p=0,032$			

**TAULUKKO 3. NUORTEN TYYTYVÄISYYS
ELÄMÄÄNSÄ KOULUARVOSANA-ASTEIKKOLA
(4–10) TALOUDELLISEN RIIPPUVUUDEN
MUKAAN (%)**

	Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen elämääsi kaiken kaikkiaan?		
	4–6	7–8	9–10
Taloudellisesti itsenäiset (n=515)	2,1	38,1	59,8
Taloudellisesti riippuvaiset (n=1235)	3,2	43,5	53,3
Vastentahtoisesti riippuvaiset (n=105)	7,6	50,5	41,9
	$\chi^2 = 18,714$, $df=4$, $p=0,001$		

joskaan nämä erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä (ei taulukoitu).

Suhdetta vanhempiin – tässä tapauksessa taloudellisesti määrittyvää suhdetta – ei välttämättä olekaan hedelmällisintä tarkastella irrallaan nuoren muista suhteista ja yhteiskunnallisista kiinnittymisistä, vaan osana laajempaa suhteiden ja yhteiskunnallisten asemien verkostoa (ks. Castrén & Ketokivi 2015). Ei niin ikään tunnu mielekkäältä kysyä, johtuvatko nuorten heikot kiinnittymiset välttämättömyyden värittämästä riippuvuudesta vanhemmista, vai riippuvuus heikoista kiinnittymisistä. Molemmat ilmiöt lienevät monenlaisten suhteiden, tilanteiden ja yhteiskunnallisten asemien yhteistä tuotosta, ja myös vaikutukset voivat kulkea niiden välillä molempiin suuntiin.

Lopuksi

Vaikka nuorisotutkimuksessa usein keskitytään nuorten omaehtoiseen toimintaan ja niiden tiloihin, myös vanhemmat pysyvät merkittävänä tekijänä nuorten ja nuorten aikuisten elämässä. Tässä puheenvuorossa on painottunut vanhempien merkitys taloudellisten ja materiaalistien resurssien tarjoajina, myös itsenäiseen asumiseen siirtymisen jälkeen. Vähämerkityksistä ei kuitenkaan ole sekään, että huolimatta lisääntyvästä itsenäisyydestä aikuisuuden kynnyksellä, perhe edelleen asettuu nuorten yhteisöllisten

kuulumisen tunteiden ykköseksi. Toisaalta on selvää, että vanhempien ja muiden perhesuhteiden merkityksellisyys ei kaikissa tapauksissa ole pelkästään positiivisesti värittynyt asia, vaan voi saada ristiriitaisia ja negatiivisiakin merkityksiä. Näistä olen tässä puheenvuorossa käsitellyt pa-koksi kääntyvää taloudellista riippuvuutta vanhemmista.

Yhteiskunnassamme arvostetaan huomattavan paljon taloudellista riippumattomuutta, joka monella tavalla asettuu ehdoksi täydeksi ja kunnolliseksi tulkitulle kansalaisuudelle. Myös nuoret itse mieltävät kyvyn itsensä elättämiseen keskeiseksi aikuisuuden kriteeriksi (Myllyniemi 2009, 138–139). Taloudellinen riippuvuus perhesuhteiden kontekstissa ei kuitenkaan ole yksiselitteinen asia, ja myös toisesta taloudellisesti riippuvainen ihminen – niin nuori kuin vanhakin – voi tulkita riippuvuutensa useammalla kuin yhdellä tavalla. Perheenjäseniltä saatu taloudellinen tuki voi olla konkreettinen osoitus perheen kyvystä toimia toivotunlaisena turvaverkkona, osoitus yhden köyden vetämisestä, vastavuoroisesta avusta ja halusta osoittaa välittämistään myös tätä kautta. Toisaalta se voi olla osoitus yhteiskunnan turvaverkkojen riittämättömyydestä ja asettaa ihmisiä asemaan, jossa he ovat oman tahtonsa vastaisesti riippuvaisia ja kiitollisuudenvelassa perheenjäsenilleen, mikä saattaa myös tehdä heistä alttiita erilaiselle hyväksikäytölle ja alistussuhteille. Lisäksi perheenjäseneltä toiselle kulkeva taloudellinen tuki voidaan tulkita eri tavoin vastaanottajan ja antajan taholla.

Nuoren tai nuoren aikuisen hyvinvoinnin ja yhteisösidosten kannalta ei näytä olevan valta-van suurta eroa siinä, onko hän taloudellisesti riippuvainen vai itsenäinen suhteessa vanhempiinsa – niin kauan kuin hän ei koe tätä taloudellista riippuvuutta välttämättömyydeksi. Taloudellinen riippuvuus ei lisää perheyhteisöllisyyden tunnetta, eikä taloudellinen itsenäisyys katkaise sitä. Perhe- ja sukupolvisuhteiden liima onkin luultavimmin jotain aivan muuta kuin rahaa. Sen sijaan välttämättömyydeksi koettu taloudellinen riippuvuus vanhemmista

oli yhteydessä sekä heikompiin kuulumisen tunteisiin suhteessa monenlaisiin ryhmiin että ylipäänsä heikompaan tyytyväisyyteen omaa elämää kohtaan. Tämän havainnon myötä huomio kiinnittyy taloudelliseen eriarvoisuuteen, sen ylisukupolvisuuteen ja materiaaliset elinolot ylittäviin vaikutuksiin (ks. myös Kortteinen & Elovainio 2012). Tämän aineiston pohjalta ei tiedetä, ovatko vastentahtoisen riippuvuuden taustalla vanhempien heikot taloudelliset resurssit, emotionaalisesti jännittyneet sukupolvisuhteet vai näiden erilaiset yhdistelmät. Vaikka vanhemmat varmasti aina pyrkivät omien resurssiansa puitteissa takaamaan lapsilleen mahdollisimman sujuvan siirtymän aikuisuuteen, havainnot tukevat käsitystä siitä, että myös yhteiskuntapoliittisin ratkaisuin on syytä tukea nuoren sukupolven hyvinvointia ja itsenäisen elämän käynnistämistä siten, että se olisi tarvittaessa mahdollista myös ilman lähipiirin taloudellista panosta.

Viitteet

1. Huomionarvoista on myös se, että kokemukset perheen pitkäaikaisista taloudellisista ongelmista peruskouluiässä ja haastatteluhetken arvio oman kotitalouden varakkuudesta tai varattomuudesta liittyivät vahvasti yhteen siten, että niillä, jotka arvioivat kotitaloutensa haastatteluhetkellä heikosti toimeentulevaksi tai köyhäksi, oli huomattavasti muita useammin kokemuksia taloudellisista ongelmista myös peruskouluiästä. Havainto ei toki ole yllättävä, mutta kertoo siitä, että taloudellinen huono-osaisuus on usein enemmän pitkä- kuin väliaikaista, jopa ylisukupolvista, ja vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin syvälleikävästi.

Lähteet

- Castrén, Anna-Maija & Ketokivi, Kaisa (2015) Studying the Complex Dynamics of Family Relationships. A Figurational Approach. *Sociological Research Online* 20 (1), 3.

- Ilmonen, Mervi & Hirvonen, Jukka & Manninen, Rikhard (2005) *Nuorten asuminen 2005*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Kilpeläinen, Päivi & Kostiainen, Eeva & Laakso, Seppo (2015) *Toiveet ja todellisuus. Nuorten asuminen 2014*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2012) Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 127, Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja 46. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta, 153–167.
- Myllyniemi, Sami (2009) *Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 97, Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja 41. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Nikander, Timo (2009) Nuoret muuttavat omilleen yhä nuorempina. *Hyvinvointikatsaus* 1/2009.
- Peltola, Marja (2014) *Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Smart, Carol (2007) *Personal life*. Cambridge: Polity.
- Wallace, Claire (2001) Youth, Citizenship and Empowerment. Teoksessa Helena Helve & Claire Wallace (eds) *Youth, Citizenship and Empowerment*. Hampshire: Ashgate, 11–31.
- Wilska, Terhi-Anna (2001) Nuorten toimeentulo ja kulutus. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 16, Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja 19. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 52–59.

LIITTEET

LIITE 1

NUORISOBAROMETRI 2015, "ARJENHALLINTA", KYSELYLOMAKE

Hei! Olen (nimi) Taloustutkimuksesta, hyvää huomenta/päivää/iltaa. Teemme Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan toimeksiannosta tutkimusta, joka koskee nuorten näkemyksiä heidän omaan elämäänsä liittyvistä asioista. Kyselyn teemana on arki. Kysymysten läpikäynti vie noin 20 minuuttia. Olisiko sinulla hetki aikaa vastata?

Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja analysoidaan tilastollisesti. Tutkimuksen tulokset julkaistaan tavalla, jossa yksittäisiä tutkittavia ei voi tunnistaa.

TAUSTAMUUTTUJAT

T1 Sukupuoli

- a. Nainen
- b. Mies
- c. Muu
- d. Ei halua kertoa

T2 Ikä (vuosina)

T4 Oletko asunut nykyisessä asuinkunnassasi koko ikäsi vai jossain vaiheessa muuttanut sinne?

- 1. Asunut koko ikäni
- 2. Muuttanut

(KYSYTÄÄN, JOS T4=2)

T5 Kuinka kauan olet asunut nykyisessä asuinkunnassasi? (vuosina)

(KYSYTÄÄN, JOS T5<10)

T6 Kuinka monta kertaa arvioit muuttaneesi asuinpaikkaa kuluneiden kymmenen vuoden aikana?

T7 Mikä seuraavista kuvaa parhaiten omaa asuinpaikkaasi: KÄYTÄ APUNA OMAA ALUETUNTEMUSTASI, JOS VASTAAJA ON EPÄVARMA.

- a. Ison kaupungin keskusta
- b. Ison kaupungin lähiö tai muu laita-alue
- c. Pikkukylän tai pikkukaupungin keskusta
- d. Pikkukylän tai pikkukaupungin harvaan asuttu laita-alue
- e. Maaseutuympäristö

T8 Mikä on äidinkielesi?

- a. Suomi
- b. Ruotsi
- c. Muu, mikä?

Vielä muutamia taustatietoja ennen kuin mennään varsinaisiin kysymyksiin.

T9 Seuraavassa on eri asumismuotoja. Mikä vaihtoehtoista vastaa parhaiten omaa asumismuotoasi:

- a. Asun vanhemman tai vanhempien luona
- b. Oma omistusasunto
- c. Opiskelija-asunto
- d. Muu vuokra-asunto
- e. Minulla ei ole asuntoa
- f. Jokin muu

(JOS T9><a, ELI EI ASU VANHEMPIEN LUONA)

T10a Minkä ikäisenä muutit pois vanhempiesi luota?

(JOS T9=a, ELI ASUU VANHEMPIEN LUONA)

T10b Asutko vanhempiesi luona

- a. omasta tahdostasi
- b. pakon edessä
- c. eos

TARVITTAESSA SELITYS: TÄSSÄ TUTKIMUKSESSA TARKOITAMME KOTTITALOUDEN HENKILÖITÄ, JOTKA ASUVAT JA RUOKAILEVAT YHDESSÄ TAI JOTKA MUUTEN KÄYTTÄVÄT TULOJAAN YHDESSÄ. JOS VASTAAJA ASUU USEAMMASSA KUIN YHDESSÄ KOTTITALOUDESSA, PYYDETÄÄN AJATTELEMAAN SITÄ, JOSSA VIETTÄÄ ENITEN AIKAA.

(a–f KYSYTÄÄN T9><a, ELI EI ASU VANHEMPIEN LUONA)

T11A Mikä seuraavista kuvaa parhaiten kotitaloutta, jossa asut?

- a. Asun yksin
- b. Asun soluasunnossa / kämppiksen kanssa
- c. Avio- tai avoliitossa, lapseton
- d. Avio- tai avoliitossa, lapsia
- e. Yksinhuoltaja
- f. Jokin muu, mikä? (AVOIN KYSYMYKSI)

(g–k KYSYTÄÄN, JOS T9=a, ELI ASUU VANHEMPIEN LUONA)

T11B Mikä seuraavista kuvaa parhaiten kotitaloutta, jossa asut?

- a. Asun kahden vanhemman kanssa (myös otto- ja kasvatusvanhemmat, isä- tai äitipuoli)
- b. Asun yhden vanhemman kanssa (myös otto- ja kasvatusvanhemmat)
- c. Asun vuorotellen molempien vanhempien kanssa
- d. Jokin muu, mikä? (AVOIN KYSYMYKSI)

T12 Asuitko koulun aloittaessasi (eli ollessasi noin 7-vuotias):

- a. kahden vanhemman kanssa (myös otto- ja kasvatusvanhemmat, isä- tai äitipuoli)
- b. yhden vanhemman kanssa (myös otto- ja kasvatusvanhemmat)
- c. vuorotellen molempien vanhempien kanssa
- d. sukulaisten kuten isovanhempien, setien tai tätien luona
- e. lastenkodissa tai muussa laitoksessa
- f. Jokin muu järjestely, mikä? (AVOIN VASTAUS)

T13 Mikä on äitisi koulutustaso?

LUETTELE, MERKITSE YLIN

- a. Peruskoulu (tai aiemmin kansakoulu tai keskikoulu)
- b. Ammatillinen perustutkinto
- c. Opisto- tai ylioppilastutkinto
- d. Korkeakoulututkinto
- e. Ei tutkintoa
- f. Ei osaa sanoa

T14 Mikä on isäsi koulutustaso?

LUETTELE, MERKITSE YLIN

- a. Peruskoulu (tai aiemmin kansakoulu tai keskikoulu)
- b. Ammatillinen perustutkinto
- c. Opisto tai ylioppilastutkinto
- d. Korkeakoulututkinto
- e. Ei tutkintoa
- f. Ei osaa sanoa

Vielä muutamia taustatietoja ennen kuin mennään varsinaisiin kysymyksiin.

T15 Onko kotitaloutesi

- a. varakas
- b. hyvin toimeentuleva
- c. keskituloinen
- d. heikosti toimeentuleva
- e. vai köyhä

T16 Opiskeletko parhaillaan oppilaitoksessa tai oletko ammatillisessa koulutuksessa?

- a. Kyllä
- b. Ei
- c. EOS

JOS OPISKELEE T16=a

T17 Oletko parhaillaan...?

LUETTELE

- a. Peruskoulussa
- b. Lukiossa
- c. Toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa

- d. Ammattikorkeakoulussa
- e. Yliopistossa
- f. Jossain muualla
- g. Ei osaa sanoa

JOS OPISKELEE LUKIOSSA TAI PERUSKOULUSSA T17=a TAI T17=b

T18a Mikä oli edellisen koulutodistuksen keskiarvosi? (VASTAUKSET VOI MERKITÄ TARK-KUUDELLA ”6 tai alle; 6,1–7,0; 7,1–8,0; 8,1–9,0; yli 9, Myös vastausvaihtoehto: ”Ei ole keskiarvo-ja”)

JOS EI OPISKELE LUKIOSSA TAI PERUSKOULUSSA T17><a JA T17><b

T18b Mikä oli peruskoulun päättötodistuksesi keskiarvo? (VASTAUKSET VOI MERKITÄ TARK-KUUDELLA ”6 tai alle; 6,1–7,0; 7,1–8,0; 8,1–9,0; yli 9, Myös vastausvaihtoehto: ”Ei ole keskiarvo-ja”)

T19 Mitkä seuraavista tutkinnoista olet suorittanut? (KYSYTÄÄN VAIN YLI 18-VUOTIAILTA)
LUETTELE, MERKITSE KAIKKI

Ylioppilastutkinnon
Ammatillisen perustutkinnon
Ammattikorkeakoulututkinnon
Yliopistotutkinnon
Ei mitään mainituista
Ei vastausta

T20 Teetkö tällä hetkellä palkkatyötä?

- a. Kyllä
- b. Ei
- c. Ei osaa sanoa

T21 Mikä on tällä hetkellä pääasiallinen toimintasi? Oletko ... (LUETTELE)

- a. Koululainen tai opiskelija
- b. Palkkatyössä
- c. Yrittäjä
- d. Työtön
- e. Äitiys-, isyys- tai vanhempainvapaalla
- f. Työpajassa, ammattistartissa, työharjoittelussa tai työkokeilussa
- g. Jokin muu, mikä? _____
- h. Ei vastausta

T22–T24 KYSYTÄÄN, JOS T20=KYLLÄ

T22 Tunnetko itsesi työpäivän aikana kiireiseksi?

(kyllä usein / kyllä joskus / ei / en osaa sanoa)

T23 Teetkö töitä vapaa-ajallasi?

(kyllä usein / kyllä joskus / ei / en osaa sanoa)

T24 Entä teetkö vapaa-aikaan liittyviä asioita työajallasi?
(kyllä usein / kyllä joskus / ei / en osaa sanoa)

T25 KYSYTÄÄN, JOS VASTASI KYSYMYKSEEN T21 ”TYÖTÖN”

T25 Kuinka pitkään olet nyt yhtäjaksoisesti ollut työttömänä? Arvioi aika kuukausina.

Noin _____ kk

Tästä alkavat varsinaiset kysymykset

K1 Onko sinulla jokin harrastus, aivan mikä tahansa?

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

K2 Harrastatko nykyisin jotain, aivan mitä tahansa liikuntaa?

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

K3 Entä kuinka hyvin seuraavat arkiseen elämääsi liittyvät väitteet kuvaavat tuntemuksiasi tällä hetkellä? (4 = Täysin samaa mieltä, 3 = Jokseenkin samaa mieltä, 2 = Jokseenkin eri mieltä, 1 = Täysin eri mieltä, 99 = ei osaa sanoa)

- a. Arkielämä tuottaa minulle mielihyvää
- b. Tunnen, että päivittäiset tekemiseni ovat merkityksellisiä
- c. Tunnen, että elämälläni on päämäärä ja tarkoitus
- d. Tunnen olevani arvokas
- e. Pystyn tekemään elämääni liittyviä päätöksiä
- f. Pystyn toimimaan arvojeni mukaisesti
- g. Koen elämäni olevan hyvin hallinnassani
- h. Koen pärjääväni elämässäni
- i. Jos joudun vaikeuksiin, keksin niihin yleensä ratkaisun
- j. Tiedän, kenen puoleen kääntyä jos on vaikeaa
- k. Menestyminen elämässä on itsestä kiinni
- l. Jokaisen tulee hoitaa omat asiansa
- m. On paras olla luottamatta keneenkään

K4 Kuinka hyvin selviydyt arjessa seuraavista asioista? (5 erittäin hyvin, 4 hyvin, 3 kohtalaisesti, 2 huonosti, 1 en ollenkaan, 99 eos)

- a. Normaalin vuorokausirytmien säilyttäminen
- b. Ruoanlaitto
- c. Siivous
- d. Pyykinpesu
- e. Kaupassakäynti
- f. Terveystenhuollossa asiointi
- g. Pankki- ja veroasioiden hoitaminen
- h. Työvoimaviranomaisten kanssa asiointi (KYSYTÄÄN JOS T21=TYÖTÖN)

K5 Mihin aikaan menet tavallisesti nukkumaan (KÄYTETÄÄN 24 TUNNIN KELLOA. MERKITÄÄN KELLONAIKA TUNNIN TARKKUUDELLA, TARJOTAAN MYÖS VAIHTOEHDOT ”EPÄSÄÄNNÖLLISESTI / VAIHTELEVASTI” JA EOS)

- a. arki-iltoina
- b. viikonloppuna?

K6 Entä mihin aikaan tavallisesti heräät (KÄYTETÄÄN 24 TUNNIN KELLOA. MERKITÄÄN KELLONAIKA TUNNIN TARKKUUDELLA, TARJOTAAN MYÖS VAIHTOEHDOT ”EPÄSÄÄNNÖLLISESTI / VAIHTELEVASTI” JA EOS)

- a. arkiaamuina
- b. viikonloppuna?

K7 Kun ajattelet elämääsi eteenpäin, minkälaisena kuvittelet elämäsi 20 vuoden kuluttua? (kyllä / ei / eos)

- a. olen töissä
- b. opiskelen
- c. tulen taloudellisesti hyvin toimeen
- d. minulla on ammattitutkinto
- e. minulla on perhe
- f. minulla on hyviä ystäviä
- g. asun Suomessa

K8 Kotitaloudella voi olla erilaisia tulolähteitä ja useammalla jäsenellä tuloja. Kun kotitaloutesi kaikki tulot otetaan huomioon, onko menojen kattaminen näillä tuloilla

- a. erittäin hankalaa
- b. hankalaa
- c. melko hankalaa
- d. melko helppoa
- e. helppoa
- f. vai hyvin helppoa?

K9 Oletko joutunut rahanpuutteen takia tekemään jotain seuraavista? (kyllä usein / kyllä joskus / ei / en osaa sanoa)

- a. lopettanut harrastuksen
- b. jättänyt harrastuksen aloittamatta
- c. ollut tapaamatta ystäviäsi

K10 Mikä on pääasiallinen tulonlähteesi? (EI LUETELLA, NÄMÄ STRUKTUROIDUT VAIHTOEHDOT EHDOTUKSIA ESIKOODAUKSEEN)

- a. Säännöllinen palkkatyö
- b. Tilapäistyö
- c. Oman yrityksen tai toiminimen tuotto
- d. Freelancer-tulot
- e. Pääomatulot
- f. Taskurahat vanhemmilta tai sukulaisilta
- g. Opintoraha tai sen asumislisä

- h. Opintolaina
- i. Toimeentulotuki
- j. Työmarkkinatuki tai työttömän peruspäiväraha
- k. Ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha
- l. Sairauspäiväraha, -eläke tms.
- m. Varusmies- tai siviilipalveluspäiväraha
- n. Vanhempainraha
- o. Kotihoidontuki
- p. Pikavipit
- q. Jostain muualta
- r. Ei mistään
- s. Ei osaa sanoa

K11 Oletko viimeisen 12 kuukauden aikana joutunut jättämään laskuja maksamatta? (usein, melko usein, harvoin, melko harvoin, en koskaan, eos)

K12 Onko sinulla maksuhäiriömerkintöjä? (kyllä, ei, eos)

K13 Oletko joskus ottanut kulutusluottoa? (kyllä, ei, eos)

(JOS K13=EI)

K14 Olisitko valmis ottamaan kulutusluottoa? (kyllä, ei, eos)

K15 Olisitko valmis lainaamaan vanhemmiltasi? (kyllä, ei, eos)

K16 Olisitko valmis lainaamaan kavereiltasi? (kyllä, ei, eos)

K17 Oletko saanut viimeisen 12 kuukauden aikana toimeentulotukea? (kyllä, ei, eos)

(KYSYTÄÄN VAIN JOS T9><a, ELI LAPSUUDENKODISTA MUUTTANEILTA)

K18 Ovatko vanhemmat tukeneet sinua viimeisten kuuden kuukauden aikana taloudellisesti jollain tavoin? (kyllä / ei / en osaa sanoa)

(KYSYTÄÄN, JOS K18=kyllä)

K19 Ovatko vanhemmat tukeneet sinua viimeisen kuuden kuukauden aikana taloudellisesti ...? (kyllä / ei / en osaa sanoa)

- a. Ostamalla sinulle ruokaa
- b. Maksamalla asumiskulujasi
- c. Maksamalla liikennekulujasi tai ostamalla kulkuvälineitä
- d. Maksamalla puhelinlaskujasi
- e. Maksamalla opintolainasi tai muun pankkilainasi korkoja tai lyhennyksiä
- f. Maksamalla vapaa-ajan harrastuksiasi
- g. Ostamalla sinulle vaatteita
- h. Maksamalla loma- tai muita matkojasi
- i. Tilaamalla sinulle lehtiä
- j. Antamalla rahaa käyttöösi
- k. Jollain muulla tavalla

K20 Luettelen seuraavaksi joukon vastakkaisia luonnehdintoja. Miten luonnehtisit itseäsi kuluttajana asteikolla 1–5 siten, että asteikon toinen ääripää 1 on tuhlari ja toinen ääripää 5 on säästäväinen. Mihin kohtaan sijoitat itsesi?

- 1 Tuhlari – 5 Säästäväinen
- 1 Trendien edelläkävijä – 5 Perässähiihtäjä
- 1 Heräteostelija – 5 Harkitseva
- 1 Massan mukana menijä – 5 Oman tien kulkija
- 1 Ympäristötietoinen – 5 Ei-ympäristötietoinen

K21 Koetko itsesi yksinäiseksi

- a. kyllä, usein
- b. kyllä, joskus
- c. ei

K22 Onko sinulla sellaisia ystäviä, joiden kanssa voit keskustella luottamuksellisesti asioistasi?

(kyllä / ei / eos)

K23 Kenen kanssa vietät eniten vapaa-aikaasi?

(Yksin / Perheeni kanssa / 1–3 kaverini kanssa / 4 tai useamman kaverin ryhmässä / Poika- tai tytöystävänäni kanssa)

K24 Kuinka usein tapaat kavereitasi?

K25 Kuinka usein puhut puhelimesta kavereidesi kanssa?

K26 Kuinka usein olet nettiyhteydessä kavereidesi kanssa?

- a. Päivittäin tai lähes päivittäin
- b. Suunnilleen joka viikko
- c. Suunnilleen joka kuukausi
- d. Muutaman kerran vuodessa tai harvemmin
- e. En koskaan
- f. En osaa sanoa

K27 Kuinka kiinteästi tunnet kuuluvasi seuraaviin? (5 = erittäin kiinteästi, 4 = melko kiinteästi, 3 = ei kiinteästi eikä löyhästi, 2 = melko löyhästi, 1 = erittäin löyhästi tai ei ollenkaan, 99 = eos)

- a. perheeseen
- b. sukuun
- c. ystäväpiiriin
- d. harrastuspiiriin
- e. koulu-/työyhteisöön
- f. eniten käyttämäsi nettiyhteisöön
- g. johonkin yhdistykseen, seuraan tai kansalaisjärjestykseen
- h. seurakuntaan / uskonnolliseen yhteisöön
- i. suomalaiseen yhteiskuntaan

K28 Kun ajattelet peruskouluikäsi, niin... (ei / kyllä / eos)

- a. oliko perheelläsi pitkäaikaisia taloudellisia vaikeuksia?
- b. oliko isäsi tai äitisi usein työttömänä, vaikka olisi halunnut tehdä työtä?
- c. oliko isälläsi tai äidilläsi jokin vakava sairaus tai vamma?

- d. oliko isälläsi tai äidilläsi ongelmia alkoholin vuoksi?
- e. oliko isälläsi tai äidilläsi jokin mielenterveysongelma, esim. skitsofrenia, muu psykoosi tai masennus?
- f. esiintyikö perheessäsi vakavia ristiriitaisuuksia?
- g. erosivatko vanhempasi?
- h. olitko itse vakavasti tai pitkäaikaisesti sairaana?
- i. kiusattiinko sinua koulussa?
- j. huolehdittiinko sinun perustarpeitasi, kuten ruuasta, vaatetuksesta ja puhtaudesta?
- k. oliko perheesi tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa?
- l. olitko sinä lastensuojelun asiakas? (KYSYTÄÄN VAIN JOS k=KYLLÄ)
- m. entä oliko joku toinen perheesi lapsista lastensuojelun asiakas? (KYSYTÄÄN VAIN JOS k=KYLLÄ)
- n. sijoitettiin sinua kodin ulkopuolelle lastensuojeluyksist? (KYSYTÄÄN VAIN JOS k=KYLLÄ)

K30 Kuinka paljon seuraavat määreet kuvaavat tämän hetkistä kotiasi ja sen ilmapiiriä (5 = erittäin paljon / 4 = melko paljon / 3 = melko vähän / 2 = erittäin vähän tai 1 = ei ollenkaan / 99 = eos)

- a. rakastava
- b. kannustava
- c. tavallinen
- d. riitaisa
- e. välinpitämätön
- f. kiireinen
- g. sotkuinen
- h. meluisa
- i. puhumaton

K31 Oletko viimeksi kuluneiden 6 kuukauden aikana tehnyt jotakin seuraavista? (1 säännöllisesti, 2 satunnaisesti, 3 ei lainkaan, EOS)

- a. Polttanut tupakkatuotteita (savukkeita, piippua, sikaria)
- b. Käyttänyt nuuskaa
- c. Nauttinut alkoholia humalaan asti
- d. Käyttänyt tai kokeillut hasista tai marihuanaa
- e. Käyttänyt tai kokeillut muita huumeita
- f. Käyttänyt tai kokeillut lääkkeitä päihtymistarkoituksessa
- g. Pelannut rahapelejä

(JOS K31 c = 1 tai 2)

K32 Koetko alkoholin käytöstä olleen koskaan haittaa... (kyllä paljon, kyllä vähän, ei, eos)

- a. Ihmissuhteillesi
- b. Terveydellesi
- c. Opinnollesi tai työillesi
- d. Taloudelliselle tilanteellesi

(JOS K31d tai e = 1 tai 2)

K33 Koetko huumeiden käytöstä olleen koskaan haittaa... (kyllä paljon, kyllä vähän, ei, eos)

- a. Ihmissuhteillesi
- b. Terveydellesi
- c. Opinnollesi tai työillesi
- d. Taloudelliselle tilanteellesi

(JOS K31g = 1 tai 2)

K34 Koetko rahapeleistä olleen koskaan haittaa... (kyllä paljon, kyllä vähän, ei, eos)

- a. Ihmissuhteillesi
- b. Terveydellesi
- c. Opinnollesi tai työillesi
- d. Taloudelliselle tilanteellesi

K35 Kuinka samaa tai eri mieltä olet seuraavien ruokailuun liittyvien väitteiden kanssa?(4 = Täysin samaa mieltä, 3 = Jokseenkin samaa mieltä, 2 = Jokseenkin eri mieltä, 1 = Täysin eri mieltä, 99 = ei osaa sanoa)

- a. Valmistan itse usein ruokaa kotona.
- b. Valmistamme usein ruokaa kavereideni kanssa omassa tai kavereiden kodissa.
- c. Syömme usein yhdessä kavereideni kanssa omassa tai kavereiden kotona.
- d. Käymme usein pizzalla tai hampurilaisella kavereiden kanssa.
- e. Karkkien ja muiden herkkujen syöminen kuuluu ajanviettoon kavereideni kanssa.
(f–h KYSYTÄÄN VAIN JOS ON JOKIN HARRASTUS, ELI K1=kyllä)
- f. Harrastuksissani puhutaan ruoasta ja sen merkityksestä hyvinvoinnilleni.
- g. Harrastusten yhteydessä syön yhdessä muiden kanssa (esim. osana leirejä, treenejä tms.).
- h. Harrastuksissa mukana olevat näyttävät hyvää esimerkkiä ruokatottumusten osalta.

K36 Kuinka paljon seuraavat tahot voivat vaikuttaa ruokatottumustesi terveellisyyteen? (4 = paljon merkitystä, 3 = jonkin verran merkitystä, 2 = vähän merkitystä, 1 = ei merkitystä, 55 = ei koske minua, 99 = eos)

- a. Sinä itse, yksin
- b. Äiti
- c. Isä
- d. Muu perheesi
- e. Ystävät
- f. Koulu
- g. Tyttö-/poikaystävä
- h. Elintarviketeollisuus ja kauppa
- i. Terveystieteiden henkilöstö
- j. Media
- k. Harrastejärjestöt
- l. Opettaja

K37 Kuinka tyytyväinen olet tällä hetkellä omaan taloudelliseen tilanteeseesi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K38 Kuinka tyytyväinen olet vapaa-aikaasi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K39 Kuinka tyytyväinen olet ihmissuhteisiisi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K40 Kuinka tyytyväinen olet terveydentilaasi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K41 Kuinka tyytyväinen olet psyykkiseen terveydentilaasi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K42 Kuinka tyytyväinen olet fyysiseen kuntoosi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K43 Kuinka tyytyväinen olet ulkonäköösi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K44 Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen elämääsi kaiken kaikkiaan kouluarvosana-asteikolla 4–10?

Tässä olivatkin kaikki kysymyksemme. Teitä haastatteli (nimi) Taloustutkimus Oy:stä. Hyvää päivän/illan jatkoa!

LIITE 2

MIKÄ ON PÄÄASIALLINEN TULONLÄHTEESI? MUU, MIKÄ?

- Apuraha tieteellisiin jatko-opintoihin
- Asumistuki
- Diplomityö
- Elatusmaksut ja lapsilisä
- Hoitovapaaraha
- Isovanhemmilta saatu raha sekä keikkatyö
- Jälkihuolto
- Kadetin päiväraha
- Kelan etuudet
- Kela-tuet
- Kesäisin töistä, säästöistä
- Kesätyöpalkat, satunnaiset vkl-työt
- Kesätyöt
- Kesätyöt ja opintotuki
- Kesätyöt ja sukulaisilta saadut rahat mm. juhlissa
- Kesätyöt ja työharjoittelusta mahd. saatavat tulot
- Kesätöistä säästetyt palkat
- Kesätyöt ja viikkorahat
- Kotityöt
- Koulutusrahasto
- Kuntoutusraha
- Kuukausiraha mummolta
- Lapsilisät
- Matkakustannukset Kelalta
- Miehen tulot
- Määräaikainen eläke
- Määräaikainen työsuhde
- Opintoraha + asumistuki + opintolaina
- Opintotuki
- Opintotuki ja miehen tulot
- Opintotuki ja työ osa-aikaisena
- Opintotuki ja työ valmentajana
- Oppisopimustyö
- Osa-aikatyö
- Osa-aikatyö + Kela
- Palkka keikkatyöstä
- Palkkatulot ja oman yrityksen tulot yhdessä
- Perintö
- Prosessi käynnissä työttömyysturvasta
- Pullot
- Puolison tulot
- Puolustusvoimat
- Sambons inkomster
- Sommararbete
- Sosiaalihuolto maksaa
- Sotilasavustuksen perusraha (puoliso armeijassa)
- Säästöt
- Takuueläke
- Taskuraha
- Tuet
- Tuet ja vanhempien tuki
- Työ pääasiallisesti + opintotuki
- Työttömyyskassa
- Työttömyysturva ja asumistuki
- Vanhemmat
- Vanhemmilta saatu raha ja valmennustyö
- Yrittäjän tulot
- Yritys
- Ystäväni
- Äiti

LIITE 3

VASTAAJAT TAUSTAMUUTTUIJITTAIN

SUKUPUOLI	n	%
Nainen	925	49
Mies	969	51
Yhteensä	1894	100

IKÄRYHMÄ	n	%
15–19	597	32
20–24	649	34
25–29	648	34
Yhteensä	1894	100

ÄIDINKIELI	n	%
Suomi	1707	90
Ruotsi	98	5
Muu	89	5
Yhteensä	1894	100

MAAKUNTA	n	%
Uusimaa	589	31
Varsinais-Suomi	177	9
Satakunta	68	4
Kanta-Häme	50	3
Pirkanmaa	193	10
Päijät-Häme	64	3
Kymenlaakso	45	2
Etelä-Karjala	44	2
Etelä-Savo	45	2
Pohjois-Savo	86	5
Pohjois-Karjala	53	3
Keski-Suomi	113	6
Etelä-Pohjanmaa	62	3
Pohjanmaa	44	2
Keski-Pohjanmaa	29	2
Pohjois-Pohjanmaa	161	9
Kainuu	17	1
Lappi	54	3

ASUMIS- JA PERHEMUOTO	n	%
Yksin asuva	403	21
Kämpis tai soluasunto	178	9
Avio- tai avoliitossa, ei lapsia	456	24
Avio- tai avoliitossa, myös lapsia	175	9

Yksinhuoltaja	15	1
Kahden vanhemman kanssa (myös otto- ja kasvatusvanhemmat, isä- tai äitipuoli)	504	27
Yhden vanhemman kanssa (myös otto- ja kasvatusvanhemmat)	116	6
Vuorotellen molempien vanhempien kanssa	33	2
Muu asumis- ja perhemuoto	13	1
Yhteensä	1894	100

OPISKELU	n	%
Peruskoulussa	128	12
Lukiossa	235	21
Toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa	247	22
Ammattikorkeakoulussa	202	18
Yliopistossa	261	24
Jossain muualla	30	3
Ei osaa sanoa	2	0
Yhteensä	1105	100

PÄÄASIALLINEN TOIMINTA	n	%
Koululainen tai opiskelija	1006	53
Palkkatyössä	581	31
Yrittäjä	40	2
Työtön	162	9
Äitiys-, isyys- tai vanhempainvapaalla	42	2
Työpajassa, ammattistartissa, työharjoittelussa tai työkokeilussa	17	1
Jokin muu	47	3
Yhteensä	1894	100

Antti Häkkinen on sosiaalihistorian dosentti Helsingin yliopistossa. Päätyönään hän toimii talous- ja sosiaalihistorian yliopistonlehtorina politiikan ja talouden tutkimuksen laitoksella.

Valdemar Kallunki on uskontososiologian dosentti Turun yliopistossa ja kirkkososiologian dosentti Helsingin yliopistossa. Päätyönään hän toimii Kymenlaakson ammattikorkeakoulun hyvinvointi- ja liiketoimintapalveluihin liittyvän tutkimus- ja kehittämistoiminnan vetäjänä.

Sakari Karvonen, dosentti, VTT, tutkimusprofessori, työskentelee Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa (THL) sosiaalipolitiikan tutkimusyksikössä.

Eila Kauppinen, KTM, KM, on toiminut pitkään nuorisotoimialalla eri järjestöjen asiantuntija- ja johtotehtävissä. Vuonna 2015 hän siirtyi Suomen lasten ja nuorten säätiön toiminnanjohtajan tehtävästä tohtorikoulutettavaksi Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitokselle. Hänen väitöskirjatutkimuksensa käsittelee järjestöjen mahdollisuuksia edistää nuorten terveellisiä ruokatottumuksia.

Timo M. Kauppinen, dosentti, VTT, erikoistutkija, työskentelee Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa (THL) sosiaalipolitiikan tutkimusyksikössä.

Vesa Keskinen on Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkija. Hän on tutkinut muun muassa nuorten vapaa-aikaa ja elinoloja. Viime aikoina mielenkiinnon kohteina ovat olleet myös kaupunkikulttuuri ja musiikkimaut.

Laura Kestilä, dosentti, VTT, erikoistutkija, työskentelee Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa (THL) sosiaalipolitiikan tutkimusyksikössä.

Pirjo Korvela, FT, toimii Helsingin yliopistossa kotitaloustieteen yliopistonlehtorina. Hänen tutkimustoimintansa on keskittynyt perheiden ja nuorten arkielämään ja perheiden arjen kehittämiseen. Uusin yhteistyöhanke on Tekesin rahoittama, Työterveyslaitoksen, VTT:n, Lappeenrannan teknillisen yliopiston ja Helsingin yliopiston konsortiohanke ”Palvelutalouden vallankumous – ihminen digitalisaation keskiössä”, jossa Korvelan osuus keskittyy nuorten arkielämän tukemisen kehittämiseen arjen digitalisoidessa.

Sami Myllyniemi, VTM, on Nuorisotutkimusverkoston tutkija.

Anne Nordlund, KM, on kasvatustieteen tohtoriopiskelija Helsingin yliopistossa. Hänen tutkimusaiheensa on nuorten työttömien toimijuuden tukeminen kokonaisvaltaisella ohjauksella. Hän työskentelee yliopistossa Tekesin rahoittaman hankkeen ”Palvelutalouden vallankumous – ihminen digitalisaation keskiössä” parissa. Hankkeessa Nordlund keskittyy nuorten arjenhallintaa tukevan digitaalisen työkalun kehittämiseen.

Marja Peltola, VTT, toimii tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa. Hänen tutkimukselliset kiinnostuksen kohteensa liittyvät perhe- ja sukupolvisuhteisiin intersektionaalisesta näkökulmasta. Väitöskirjassaan hän on tutkinut maahanmuuttotaustaisten perheiden asemaa

suomalaisessa yhteiskunnassa. Tällä hetkellä hän työskentelee hankkeessa, jossa tarkastellaan sukupolvien välisiä neuvotteluja monikulttuurisissa ympäristöissä.

Elina Pekkarinen, VTT, tutkijatohtori, työskentelee Nuorisotutkimusverkostossa Suomen Akatemian rahoittamassa tutkijatohtorihankkeessa, jossa tarkastellaan lapsuutta, nuoruutta ja syrjäytymisen ilmiötä suhteessa suojelun, kontrollin ja poikkeavuuden teemoihin.

Anu Raijas, dosentti, MMT, toimii tutkimuspäällikkönä Kilpailu- ja kuluttajaviraston markkinatutkimusyksikössä. Hän on tehnyt tutkimusta muun muassa nuorten taloudellisesta osaamisesta, perheen sisäisestä taloudellisesta päätöksenteosta ja erilaisten väestöryhmien kulutuksesta.

Mikko Salasuo on talous- ja sosiaalihistorian dosentti Helsingin yliopistossa. Hän työskentelee vastaavana tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa.

Nuorisobarometri on vuodesta 1994 lähtien vuosittain toteutettu 15–29-vuotiaiden Suomessa asuvien nuorten arvoja ja asenteita tutkiva kyselytutkimus. Vuoden 2015 Nuorisobarometri perustuu 1894 puhelinhaastatteluun, ja sen teemana on arjenhallinta.

Nuorisobarometrin kyselyssä arjenhallinnan ulottuvuudet muodostavat tiiviin kokonaisuuden. Taloudelliset, sosiaaliset ja käytännön arkeen liittyvät kysymykset liittyvät vahvasti toisiinsa. Lapsuudenkodista saadut eväät tukevat arjesta selviytymistä, joka puolestaan tukee kokemusta elämässä pärjäämisestä. Arkeen liittyvät haasteet ylittävät niin sukupolvet kuin sektorirajatkin.

Lapsuudenkodin vakavat ristiriidat ja vanhempien ero ovat vahvasti yhteydessä elämänhallinnan vaikeuksiin nuoruusiässä. Vaikka vanhempien heikko koulutustaso selittää lapsuudenkodin vaikeuksia, ei ongelmien ylisukupolvisuus ole palautettavissa koulutustason periytymiseen, vaan kyse on myös koulutuksesta riippumattomista, suoremista yhteyksistä ongelmien välillä.

Nuoret arvioivat nykyisen kotinsa ilmapiirin pääosin myönteiseksi. Lähes yhdeksän kymmenestä kokee ilmapiirin vähintään melko rakastavaksi ja kannustavaksi. Heikosti toimeentulevissa kodeissa ilmapiiri on muita huonompi. Lapsuudenkodin vaikeudet näkyvät heikompana ilmapiirinä myöhemmissä elämänvaiheissa. Myös konkreettisiin arkitoimintoihin liittyvät vaikeudet näyttävät olevan yleisiä etenkin niillä, joiden vanhemmalla on ollut alkoholiongelma. Lapsuudenkoti, perheen ilmapiiri ja arjenhallinta linkittyvät tiiviisti toisiinsa.

Arjen sujuvuutta selvitettiin kysymällä, miten vastaaja selviytyy ruoanlaitosta, siivouksesta

ja muista arkitoimista. Yleisilme on suhteellisen myönteinen, sillä jokaisesta kysytystä asiasta enemmistö arvioi selviytyvänsä hyvin. Pojilla on selvästi useammin vaikeuksia arkitoiminnoista selviämässä kuin tytöillä. Erityisen suuria sukupolten erot ovat pyykinpesussa ja siivouksessa pärjäämisessä. Iän myötä arkitoimet alka-
vat sujua yhä paremmin, ja korkeasti koulutetut nuoret pärjäävät arkitoimissaan muita paremmin. Ne nuoret, jotka kokevat selviytyvänsä hyvin arkisista toimista, ovat muita tyytyväisempiä elämäänsä.

Arjenhallintaa tutkittiin paitsi kouriintuntuviin jokapäiväisiin toimiin liittyvillä kysymyksillä, myös kysymyksillä, jotka kertovat elämänhallinnasta, itsetunnosta ja sosiaalisesta luottamuksesta. Elämänhallinnan kokemus on positiivisessa yhteydessä arkisista käytännön toimista selviytymiseen. Kokemus elämässä pärjäämisestä ja siitä, että elämällä on tarkoitus, selittävät vahvasti elämään tyytyväisyyttä. Nuoret kokevat pärjäävänsä elämässä sitä paremmin, mitä paremmin toimeentulevana he pitävät talouttaan, mitä nuorempana he ovat itsenäistyneet ja mitä vähemmän riippuvaisia he ovat ulkopuolisesta taloudellisesta tuesta. Erikoista on se, että Nuorisobarometrin kyselyaineiston mukaan perustarpeista huolehtimisen puutteet lapsuudessa parantavat nuoren elämässä pärjäämisen tunnetta. Mahdollisesti nämä nuoret ovat oppineet jo varhain lapsuudessa huolehtimaan itsestään ja siksi kokevat pärjäävänsä myöhemminkin.

Arkisin tyypillisin nukkumaanmeno-aika on kello yksitoista ja yleisin heräämisaika kello seitsemän. Arkisin nuorten unen keskimääräinen kesto on 8,2 tuntia, viikonloppuisin 9,4 tuntia. Arjen lyhyiksi jääneiden unien vastapainoksi

etenkin alle 20-vuotiaat maksavat univelkojaan viikonloppuaamuisin. Arjenhallinta, samoin kuin koulumenestys, on keskimääräistä heikompi arkisin myöhään valvovilla. Tyytyväisyys omaan terveyteen on korkeinta niillä, jotka nukkuvat arkisin 8–9 tuntia tai viikonloppuisin 9–10 tuntia.

Nuoret naiset ovat yhä hieman raittiimpia kuin nuoret miehet, mutta erot ovat tasoittumassa. Humalajuominen on vähentynyt melko nopeasti viime vuosina, samoin säännöllinen tupakointi. 2000-luvulla havaittu huumeidenkäytön lievästi kasvanut trendi näyttää tasaantuneen. Päihteiden käyttö kasautuu vahvasti etenkin osalla pojista.

Eri paheiden koetut haitat painottuvat eri tavoin. Rahapelien pelaamisen ja kannabiksen käytön koetut haitat painottuvat taloudelliseen tilanteeseen, kovempien huumeiden haitat puolestaan ihmissuhteisiin. Humalajuomisen kielteiset vaikutukset jakautuvat melko tasaisesti eri elämäalueille. Huumeiden aiheuttamat haitat koetaan selvästi useammin vakaviksi kuin alkoholin aiheuttamat. Vastaajista, joiden lapsuudenkodissa oli alkoholiongelmia, selvästi muita suurempi osuus koki oman alkoholinkäytön haitanneen ihmissuhteita ja terveyttä. Päihteiden säännöllinen käyttö on vahvasti yhteydessä vähäiseen tyytyväisyyteen niin elämään yleensä kuin terveyteen ja muihin elämän osa-alueisiin.

Syöminen ja ruoanlaitto näyttävät kyselyn valossa olevan nuorille tärkeitä. Kolme neljästä ilmaisee olevansa kiinnostunut eri maiden ruokakulttuureista, ja enemmistö pitää ruoanlaittamista itselleen tärkeänä harrastuksena. Kolme neljästä sanoo valmistavansa itse usein ruokaa kotona, tytöt useammin kuin pojat. Nuoret, jotka laittavat harvoin ruokaa ja kokevat pärjäävänsä siinä huonosti, selviytyvät kaiken kaikkiaan huonosti arkitoimistaan.

Harrastaminen näyttää yleistyvän. Nyt 87 prosenttia nuorista sanoo harrastavansa jotain, kun vuoden 2012 kyselyssä osuus oli 83 prosenttia. Nuoret, jotka ovat rahanpuutteen takia joutuneet lopettamaan harrastuksen tai

jättämään sen kokonaan aloittamatta, tapaavat ystäviään selvästi muita harvemmin.

Hyvin toimeentulevat tapaavat ystäviään useammin, kokevat vähemmän yksinäisyyttä ja harrastavat useammin liikuntaa. Haastatteluhetken taloudellinen tilanne selittää merkitsevästi tyytyväisyyttä niin vapaa-aikaan, ihmissuhteisiin kuin elämään kokonaisuutenakin. Taloudellisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus näkyy kyselyaineistossa siten, että ne, joilla on kokemuksia perheen taloudellisista ongelmista peruskouluiässä, arvioivat haastatteluhetkellä oman kotitaloutensa selvästi muita useammin heikosti toimeentulevaksi. Lapsuudenperheen taloudellisten ongelmien periytyminen koskee kuitenkin lähinnä niitä nuoria, joiden oma koulutusura jää lyhyeksi. Hyvä koulutus toimii siis suojaavana tekijänä.

Lapsuudenkodista pois muuttaneista 58 prosenttia sanoo saaneensa vanhemmiltaan taloudellista tukea. Tuen saaminen on yleistynyt kymmenessä vuodessa. Vanhempien taloudelliseen tukeen turvautuneet nuoret ovat muita tyytymättömiä taloudelliseen tilanteeseensa, mikä kertoo siitä, että vanhempien tukeen turvaudutaan vasta todellisessa tarpeessa. Tätä tulkintaa tukee sekin, että vanhemmat tukevat lapsiaan eniten ostamalla välttämättömyyshyödykkeitä.

Päivittäinen yhteydenpito kavereiden kanssa internetissä (75 %) on jo päivittäistä puhelin yhteyttä (40 %) ja kasvotusten tapaamista (52 %) yleisempää. Muutos on ollut hyvin nopeaa, ja nettiyhteydenpidosta on muutamassa vuodessa tullut puhelimessa puhumisesta suositumpaa. Päivittäin puhelimessa kavereiden kanssa puhuvien osuus on laskussa etenkin tytöillä ja nuorimmilla vastaajilla.

Joka kolmas nuori sanoo kokevansa itsensä ainakin joskus yksinäiseksi. Vain 4 prosenttia kokee yksinäisyyttä usein. Eri yhteydenpitotavoista kavereiden kanssa on kasvotusten tapaamisella eniten vaikutusta yksinäisyyden kokemuksiin. Puhelimessa puhuminen suojaa nettiyhteydenpitoa paremmin yksinäisyyden

kokemuksilta ja on nettiyhteydenpitoa vahvemmin yhteydessä myös kavereiden säännölliseen tapaamiseen kasvotusten.

Lähes kaikki nuoret uskovat kymmenen vuoden kuluttua työllistyneensä, tulevansa taloudellisesti hyvin toimeen ja että heillä on hyviä ystäviä. Myönteiset tulevaisuudennäkymät ovat tärkeitä elämäntyytyväisyydelle. Esimerkiksi usko taloudelliseen toimeentuloon tulevaisuudessa selittää elämään tyytyväisyyttä vielä enemmän kuin haastatteluhetken taloudellinen tilanne. Optimismi lisää onnellisuutta erityisesti

niillä nuorilla, joiden hyvinvoinnissa on haastatteluhetkellä puutteita.

Kouluarvosanoin mitattuna tyytyväisimpiä eri elämänalueista nuoret ovat psyykkiseen terveydentilaansa (8,8), ihmissuhteisiinsa (8,5) ja fyysiseen terveydentilaansa (8,4). Hieman vähemmän tyytyväistä nuoriso on ulkonäköönsä (8,2), vapaa-aikaansa (8,1), fyysiseen kuntoonsa (7,9) ja varsinkin taloudelliseen tilanteeseensa (7,6). Elämään kokonaisuutena tyytyväisyyden keskiarvo on 8,5, eikä se ole muuttunut merkittävästi lähes kaksikymmentä vuotta kestäneen seurannan aikana.

SAMMANDRAG

Ungdomsbarometern är en enkät som omfattar unga personer i Finland i åldern 15–29, som pejar ungdomarnas värden, värderingar och attityder. Barometern har gjorts årligen sedan år 1994. Ungdomsbarometern år 2015 består av 1 894 telefonintervjuer och den fokuserar på hur de intervjuade unga hanterar sin vardag.

Dimensionerna inom temat, dvs. frågan om hur de unga hanterar sin vardag, bildar en sammanhållen helhet. Frågor som ansluter sig till ekonomi och till sociala förhållanden eller som är praktiska till sin natur, utgör ett sammanhang. Den vägkost som de unga har fått i sitt barndomshem vad gäller att klara sig i vardagen fungerar som ledstjärna för dem i deras vardag. Den är utslagsgivande för hur ungdomarna upplever att de klarar sig i livet. Utmaningarna i vardagen är gränsöverskridande både vad gäller olika generationer och olika sektorer.

Allvarliga konflikter i barndomshemmet och föräldrarnas skilsmässa återspeglar sig starkt på hur en person upplever att han eller hon i ungdomsåldern hanterar sin vardag. Även om en låg utbildningsnivå hos föräldrarna avspeglar sig i svårigheter i barndomshemmet, går det inte att säga att utbildningsnivån är det avgörande vad gäller problemen hos följande generation. Det handlar om mera direkta problemanknutna samband än enbart om utbildningsnivåns ärftlighet.

På det hela taget anser ungdomarna att atmosfären i hemmet är positiv vid intervjuögonblicket. Närmare nio av tio anser att den är minst tämligen kärleksfull och sporrande. I sådana hem där utkomstsituationen är dålig är atmosfären sämre. Svårigheterna i barndomshemmet avspeglar sig i en sämre atmosfär i senare livsskeden. Unga som har föräldrar med

alkoholproblem verkar oftare ha problem med konkreta vardagsfunktioner. Barndomshemmet, atmosfären i familjen och de ungas hantering av vardagen har ett starkt samband.

I syfte att kartlägga hur vardagen löper ställdes respondenterna frågor gällande hur han eller hon klarar av matlagning, städning och andra alldagliga göromål. Allmänintrycket är relativt positivt till följd av att majoriteten ansåg att den klarade väl av varje moment. Tydligt är att det är svårare för pojkarna än för flickorna att klara av vardagssysslorna. Speciellt stora var de könsbundna skillnaderna när det gällde att tvätta kläder och att städa. I takt med ökande ålder klarade respondenterna vardagen bättre. Högt utbildade unga klarar bättre av vardagssysslorna än andra. Ungdomar som anser att de klarar av vardagsrutinerna väl är mer nöjda med sitt liv än andra.

Utöver frågor som ansluter sig till konkreta sysslor i vardagen bestod enkäten av frågor som avspeglar dels hur den unga hanterar sin vardag, dels den unga personens självkänsla och sociala tillförsikt. Den som upplevde att han eller hon klarar av vardagliga, konkreta sysslor hade positiva förnimmelser av att klara sig i livet överlag. Känslan av att klara sig i livet och av att livet har en mening korrelerar starkt med hur nöjd respondenten är med sitt liv. Ungdomarna upplever att de klarar sig bättre i livet ju bättre ekonomisk utkomst de har. Samma gäller om de har blivit självständiga i relativt ung ålder och ju mindre beroende de är av utomstående stöd i ekonomiskt avseende. Anmärkningsvärt är sambandet mellan brister i hur grundbehoven tryggades i barndomen och respondentens känsla av hur väl han eller hon klarar sig senare i livet. Ungdomsbarometerens enkätmaterial tyder

på att de här ungdomarna redan i tidig ålder har lärt sig att ta hand om sig själv, vilket stärker deras uppfattning av att de klarar sig också senare i livet.

Oftast lägger sig de unga klockan elva och stiger upp klockan sju om vardagarna. Då sover de i snitt 8,2 timmar om natten. På veckosluten sover ungdomarna i snitt 9,4 timmar. Som motiv till en kortare sömn under veckan var det speciellt ungdomar som är yngre än 20 år som i stället satsade på att sova ut under veckosluten. De som under veckan vakar länge rapporterade oftare än andra att de hade problem med att hantera sin vardag. Samma gäller skolframgången. De som under veckan sover 8–9 timmar eller 9–10 timmar under veckosluten var mest nöjda med sin hälsa.

Unga kvinnor är fortsättningsvis mer nyktra än unga män men skillnaderna håller på att jämnas ut. Att dricka alkohol i syfte att berusa sig har blivit mindre vanligt under de senaste åren och minskningen är relativt tydlig. Samma gäller regelbunden tobaksrökning. I början av 2000-talet upptäckte man att fler än tidigare använde droger, något som ser ut att ha mattats av. Speciellt är en viss del av pojkarna mer benägna än andra att använda rusmedel.

De negativa sidorna av olika laster återspeglar sig på olika sätt. Olägenheterna gällande penningspel och användningen av cannabis återspeglar sig på den ekonomiska situationen och de negativa sidorna av starkare droger avspeglar sig på människorelationerna. De negativa följderna av supande i syfte att dricka sig berusad fördelade sig relativt jämnt inom olika livssektorer. De negativa följderna av narkotika upplevdes oftare som allvarliga jämfört med följderna av alkoholintag. Bland sådana respondenter som hade vuxit upp i familjer med alkoholproblem fanns det betydligt fler som upplevde att deras egen alkoholkonsumtion hade inverkat negativt på människoförhållandena och på hälsan. Att regelbundet använda rusmedel har ett starkt samband med ökat missnöje gällande livet i största allmänhet och med den

egna hälsan. Samma gäller övriga delområden i livet.

Enkäten visar att det för ungdomar är viktigt att äta och att laga mat. Tre av fyra respondenter uppger att de är intresserade av olika länders matkulturer. De flesta anser att det handlar om en viktig hobby när de tillreder mat åt sig själv. Tre av fyra uppger att de ofta lagar mat åt sig själv hemma, speciellt gäller detta flickorna. Ungdomar som sällan själv tillreder mat och som upplever att de inte klarar av det speciellt bra upplever på det hela taget att de inte klarar av sina vardagsrutiner på ett smidigt sätt.

Det verkar bli vanligare att ha en hobby. 87 procent av de unga uppger att de har en hobby av något slag. I enkäten år 2012 var andelen 83 procent. Unga personer som pga. brist på pengar har tvingats avbryta sin hobby eller som inte alls har kunnat ägna sig åt en hobby träffar sina vänner betydligt mer sällan än övriga unga.

De som i ekonomiskt avseende har det väl förspänt träffar sina vänner oftare än andra, upplever sig mindre ensamma och motionerar oftare. Respondentens ekonomiska situation i intervjuögonblicket korrelerar starkt med hur nöjd han eller hon är med sin fritid, sina människorelationer och med livet i största allmänhet. Enkätmaterialet avspeglar generationsöverskridande, ekonomisk utsatthet i så motto att de som i grundskoleåldern hade upplevt ekonomiska problem i sin familj bedömde att deras eget hushåll oftare klarade sig betydligt sämre i ekonomiskt avseende än övriga i omgivningen. Närmast är det dock bara för sådana ungas del vars egen utbildningskarriär kommer av sig som det är möjligt att konstatera att de ekonomiska problemen har gått i arv. En bra utbildning fungerar alltså som ett skydd.

Av de unga som har flyttat hemifrån uppger 58 procent att de har fått ekonomiskt stöd av föräldrarna. På tio år har det blivit vanligare att föräldrarna bidrar i ekonomiskt avseende. Unga som förlitar sig på ekonomiskt stöd från föräldrarna är oftare än andra missnöjda med sin ekonomiska situation, vilket avspeglar det faktum att unga vänder sig till sina föräldrar

för stöd först när ett verkligt behov ger sig till känna. Också det faktum att föräldrarna oftast stöder sina barn med köp av nödvändighetsartiklar stöder den här tolkningen.

Att på daglig basis stå i kontakt med kompisarna via internet (75 %) är redan vanligare än att dagligen talas vid i telefon (40 %) och att umgås personligen (52 %). Förändringen har varit mycket snabb: på några år har kontakt genom nätet blivit mer populärt än att tala i telefon. Speciellt är det färre flickor som dagligen talar i telefon med sina kompisar. Samma gäller de yngsta respondenterna.

Var tredje uppger att han eller hon åtminstone någon gång har känt sig ensam. Endast 4 procent upplever att han eller hon ofta är ensam. När det gäller olika sätt att umgås med kompisarna inverkar personliga möten mest på upplevelserna av ensamhet. Att talas vid i telefon skyddar mer effektivt mot upplevelserna av ensamhet än kontakt via nätet. Den som satsar på att telefonledes kommunicera med kompisarna träffar dem oftare också personligen än

den grupp som satsar på kontakt med kompisarna via nätet.

Nästan alla ungdomar anser att de efter tio år har funnit ett arbete åt sig, att de klarar sig bra ekonomiskt och att de har goda vänner. De positiva framtidsutsikterna korrelerar med hur nöjd den unga är med sitt liv. En tro på ekonomisk utkomst i framtiden avspeglar förnöjsamhet med livet i ännu högre grad än personens ekonomiska situation i intervjuögonblicket. Optimism ökar lyckan speciellt hos sådana unga som inte klarar sig så bra.

När man använder skolvitsord är de unga mest nöjda med sitt psykiska hälsotillstånd (8,8). Därefter följer människorelationerna (8,5) och det fysiska hälsotillståndet (8,4). Mindre nöjda är de unga med sitt utseende (8,2), sin fritid (8,1) och sin fysiska kondition (7,9). Den ekonomiska situationen bedömdes av många (7,6) som mindre bra. Medeltalet (8,5) för hur nöjda de unga är med sitt liv som helhet har inte på ett anmärkningsvärt sätt ändrats under de knappa tjugo år som enkäten har utförts.

SUMMARY

The Youth Barometer is an annual questionnaire study on the values and attitudes of young people between 15 and 29 who live in Finland, carried out since 1994. The 2015 Barometer is based on a total of 1894 telephone interviews, and its theme is everyday life management.

The various dimensions of everyday life management form a compact whole in the questionnaire. The financial and social questions, as well as those related to practical everyday matters, are closely related to each other. Things learned at home as a child support coping with everyday life, which in turn supports the experience of doing well in life. Challenges related to everyday life cross both generational and sectoral borders.

Serious conflicts in the childhood home and the divorce of parents are strongly related to problems with life management in young people. Even if problems in the childhood home are to some extent explained by the low level of education of the parents, the fact that problems descend to the next generation cannot be explained by the descent of education level alone. Rather, we are also dealing with more direct relationships between problems that do not depend on education.

The respondents mainly estimated the atmosphere at their current home to be positive. Almost 90 per cent experienced the atmosphere to be at least somewhat loving and supportive. The atmosphere was poorer in homes with lower income. Problems in the childhood home were visible as a poorer atmosphere in later stages of life. Problems related to practical everyday operations seem to be more common in those whose parents struggled with alcohol abuse. The childhood home, atmosphere within

the family, and everyday life management are closely related issues.

The fluency of everyday life was studied through questions related to how the respondent deals with cooking, cleaning, and other such everyday chores. The general outlook was relatively positive, as the majority of the respondents felt that they deal well with these matters. Problems with everyday chores were clearly more common in boys than girls. The differences between the genders were particularly visible in laundering and cleaning. The everyday chores become easier with age, and young people with a higher education level deal better than others. Those who felt that they deal well with everyday chores were happier with their lives than others.

Everyday life management was also studied through questions related to life management, self-esteem, and social trust. The experience of life management has a positive relation to dealing with practical everyday chores. Life satisfaction is strongly explained through the experience of doing well in life and life having a meaning. The experience of doing well in life was higher in young people who considered their finances better, had become independent younger, and were less dependent on external financial aid. It is peculiar that according to the data in the Youth Barometer, deficiencies in taking care of the basic needs in childhood increased the experience of doing well in life. It is possible that such people learned early on in their childhood to take care of themselves, and therefore consider themselves to be doing well later on as well.

The most common time for going to sleep during weekdays was 11 pm, and the most common time for waking up 7 am. The average sleep

time during weekdays was 8.2 hours, and 9.4 hours during weekends. Particularly those under 20 pay off their sleep debts from the weekdays during weekends. Everyday life management, like success at school, is on average poorer in those who stay up late during the working week. Satisfaction with one's health was the highest in those who sleep 8–9 hours during the week or 9–10 hours during weekends.

Young women still drink slightly less than young men, but the difference is decreasing. Drinking for the effect has decreased fairly rapidly during the past years, as has regular smoking. The slight increase in drug use noticeable after the change of millennium seems to have decreased somewhat. The use of intoxicants is concentrated particularly among some boys.

The emphasis of the disadvantages of the various vices varies. The disadvantages of gambling and the use of cannabis were mostly concentrated on the financial effects, whereas harder drugs were seen to affect human relationships. The negative effects of excessive alcohol use were distributed quite evenly across the various areas of life. The disadvantages of drugs are seen as severe far more often than those of alcohol. The proportion of respondents who considered their own alcohol use to have affected their personal relationships and health was significantly higher amongst those who had grown up in homes where alcohol abuse was a problem than those whose childhood homes had not been affected by such issues. There was a strong link between regular use of intoxicants and lower life satisfaction, poor health, and problems in other areas of life.

Eating and cooking seem to be important to young people. Three out of four expressed interest in the food cultures of various countries, and a majority considered cooking to be an important hobby. Three out of four said they cook at home often, girls more often than boys. Those respondents who cook rarely and consider themselves not to be good at it, also had the poorest ability to deal with everyday chores.

Hobbies seem to be becoming more common. 87 per cent of the young people said they have at least one hobby, whereas in the 2012 survey, the number was 83 per cent. Those young people who had to interrupt their hobby or were not able to start it at all due to shortage of money, meet their friends less often than others.

Those with a steady income meet their friends more, feel lonely less often, and exercise more than others. The financial situation at the time of the interviews was a significant factor in satisfaction with leisure time, personal relationships, and life as a whole. The passing down of financial disadvantages through the generations can be seen in the data through the phenomenon that those who had experiences of financial problems in the family when they were growing up, also evaluated their own financial situation to be poorer at the time of the interview than others. However, the passing down of financial problems from the childhood family mostly only applied to those young people whose educational career remained short. In other words, higher education was a protecting factor.

58 per cent of those who had moved out of their childhood homes said that their parents help them financially. This has become more common within the past ten years. Those who relied on the financial support of their parents were less satisfied with their financial situation than others, which seems to mean that parental support is only used in real need. This interpretation is also supported by the fact that parents mostly support their children by buying them necessities.

Keeping in touch with friends daily online (75 %) is already more common than talking on the phone daily (40 %) and meeting face-to-face (52 %). The change has been rapid, and within only a few years, keeping in touch online has become more popular than talking on the phone. The share of those who talk to their friends on the phone daily is decreasing particularly among girls and the younger respondents.

Every third young person said they feel lonely at least sometimes. Only 4 per cent feel lonely often. Meeting face-to-face had more effect on feeling lonely than the other forms of staying in touch. Talking on the phone protects people from feelings of loneliness better and is more strongly related to meeting friends face-to-face than online contact.

Almost all of the respondents believed they will have a job in ten years' time, that their financial situation will be good, and that they will have good friends. A positive outlook on the future is significant for life satisfaction. The belief in a financially stable future, for example, explains life satisfaction even better than the current financial situation at the time of the

interview. Optimism increases happiness particularly in those young people with deficiencies in their current situation.

Measured using Finnish school system gradings, on a scale of 4–10, the young people were the most satisfied with their psychological health (8.8), personal relationships (8.5), and their physical health (8.4). The respondents were slightly less satisfied with the way they look (8.2), leisure time (8.1), physical condition (7.9), and particularly their financial situation (7.6). The average rating for satisfaction with life as a whole was 8.5, which has not changed significantly during the almost 20 years that the situation has been monitored.

ARJEN JÄLJILLÄ

Nuorisobarometri on vuodesta 1994 lähtien vuosittain toteutettu kyselytutkimus. Sen kohteena ovat Suomessa asuvat 15–29-vuotiaat. Osa barometrin kysymyksistä toistuu samoina, osa on vaihtuvien teemojen mukaisia. Nuorisobarometri 2015:n teemana on arjenhallinta.

Arjen jäljillä pureutuu teemaan tuottamalla tuoretta tietoa siitä, millaista nuorten jokapäiväinen elämä juuri nyt on. Käsitellyksi tulevat niin ruoanlaitto, siivous, unirytm, harrastukset, taloudellinen pärjääminen kuin sosiaalinen elämäkin. Arjenhallintaa tutkittiin paitsi kouriintuntuvien arkitoimien kautta, myös kysymyksillä, jotka kertovat elämänhallinnasta, itsetunnosta ja sosiaalisesta luottamuksesta.

Teos on arkielämän syvien ja pitkäkestoisten seurausten jäljillä. Kyselytulosten mukaan lapsuudenkodin olosuhteet ovat yhteydessä nuoruusiän arjenhallintaan. Arjen jäljillä ollaan siinäkin mielessä, että kysely tuo tietoa arkisten valintojen seurauksista nuorten hyvinvoinnille. Nuorisobarometrin kyselyssä taloudelliset, sosiaaliset ja käytännön arkitoimiin liittyvät kysymykset kytkeytyvät vahvasti toisiinsa. Lapsuudenkodista saadut eväät tukevat arjesta selviytymistä, joka puolestaan tukee kokemusta elämässä pärjäämisestä. Arkeen liittyvät haasteet ylittävät niin sukupolvet kuin sektorirajatkin.

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
NUORISOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

